
Vergaderjaar 2023–2024

---

36 560 XII

Jaarverslag en Slotwet Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2023

Nr. 1

JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT (XII)
Ontvangen 15 mei 2024

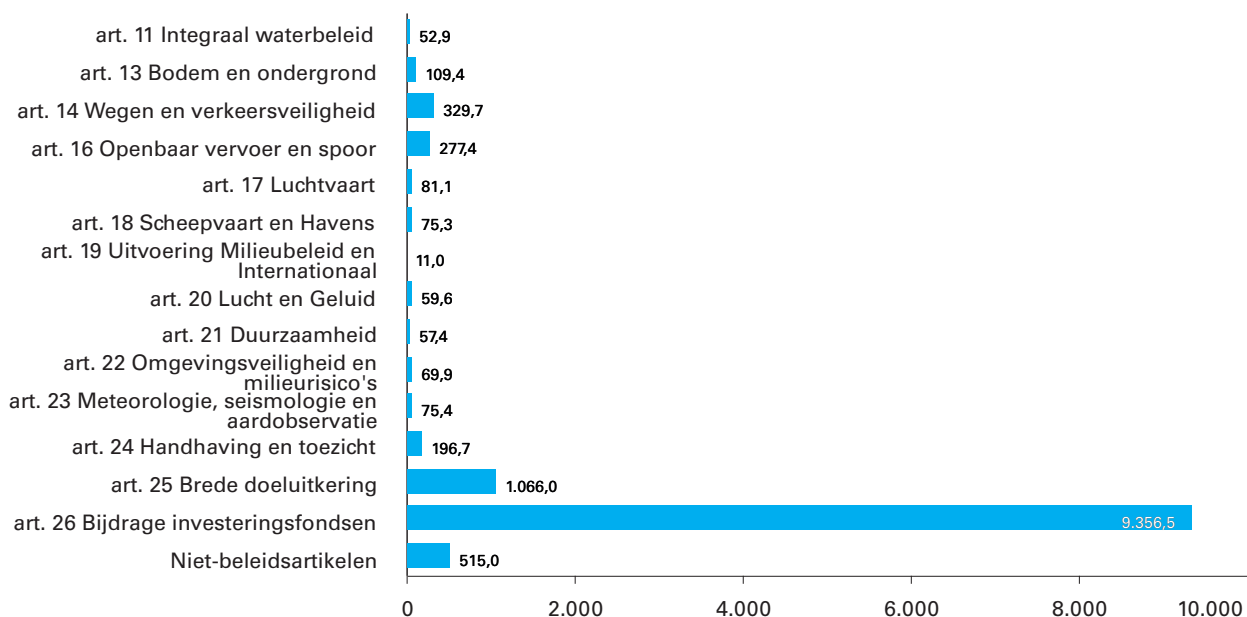
INHOUDSOPGAVE

Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten	4
A. Algemeen	5
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	5
Dechargeverlening door de Tweede Kamer	7
Dechargeverlening door de Eerste Kamer	7
2. Leeswijzer	8
B. Beleidsverslag	12
3. Beleidsprioriteiten	12
1 Realisatie Beleidsdoorlichting	28
2 Overzicht van risicoregelingen	29
3 Openbaarheidparagraaf	30
Overzicht coronasteunmaatregelen	32
Budgettair overzicht Oekraïne	32
4. Beleidsartikelen	34
4.1 Artikel 11 Integraal Waterbeleid	34
4.2 Artikel 13 Bodem en Ondergrond	47
4.3 Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid	55
4.4 Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	70
4.5 Artikel 17 Luchtvaart	80
4.6 Artikel 18 Scheepvaart en Havens	93
4.7 Artikel 19 Internationaal beleid	106
4.8 Artikel 20 Lucht en Geluid	114
4.9 Artikel 21 Circulaire economie	121
4.10 Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	130
4.11 Artikel 23 Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie	146
4.12 Artikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport	155
4.13 Artikel 25 Brede Doeluitkering	161
4.14 Artikel 26 Bijdrage investeringsfondsen	163
5. Niet-beleidsartikelen	169
5.1 Artikel 97 Algemeen Departement	169
5.2 Artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement	173
5.1 Artikel 99 Nog Onverdeeld	177
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	178
C. Jaarrekening	185
7. Departementale verantwoordingsstaat	185
8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen	186
9. Jaarverantwoording agentschap per 31 december 2023	187
1 Agentschap Rijkswaterstaat	187
2 Agentschap Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	203

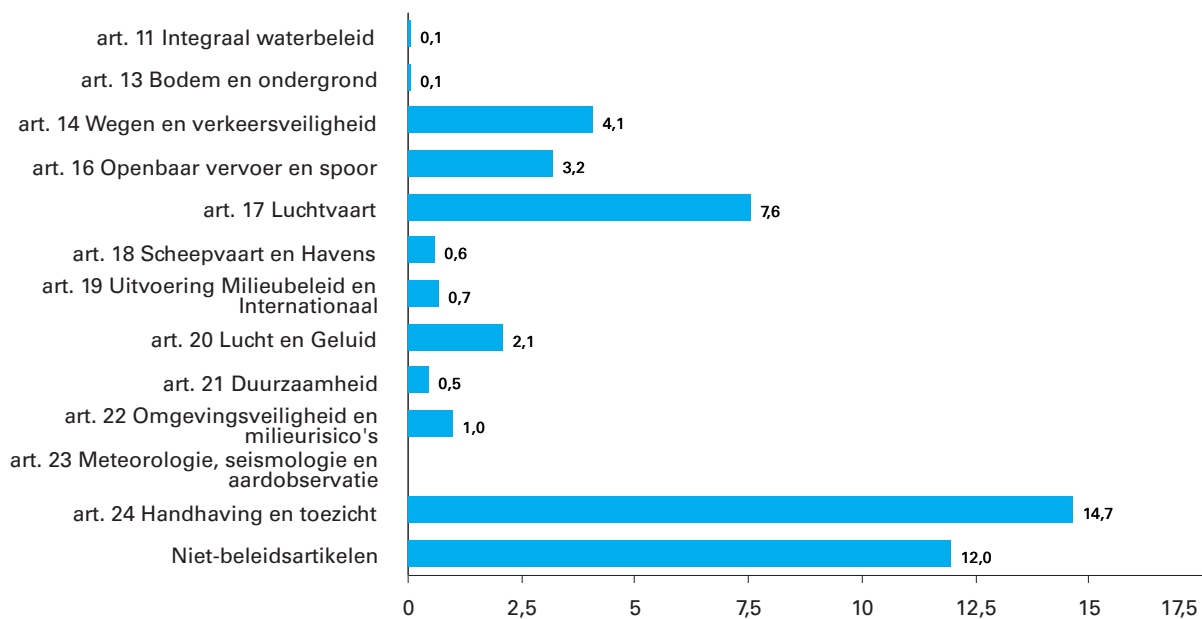
10.	Saldibalans	214
11.	WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	224
D.	Bijlagen	225
	Bijlage 1: Toezichtrelaties ZBO's en RWT's	226
	Bijlage 2: Moties en Toezeggingen	229
	Bijlage 3: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek	281
	Bijlage 4: Inhuur externen	299
	Bijlage 5: Focusonderwerp 2023, Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting	301
	Bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland	305
	Bijlage 7: NGF-bijlage	308
	Bijlage 8: Rapportage Correspondentie	311
	Bijlage 9: Afkortingenlijst	312

GEREALISEERDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal € 12.333.414

Figuur 2 Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal € 46.750

A. ALGEMEEN

1 1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik, mede namens de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, het departementale jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (XII) over het jaar 2023 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Infrastructuur en Waterstaat decharge te verlenen over het in het jaar 2023 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 7.14 van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van artikel 7.15 van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

- a. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
- b. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
- c. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
- d. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
- e. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2023
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2023 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2023, alsmede over de saldibalans over 2023 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 7.14, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016.

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

Minster van Infrastructuur en Waterstaat,

M.G.J. Harbers

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van [artikel 2.40](#), derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van [artikel 2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. Leeswijzer

Algemeen

Voor u ligt het Jaarverslag 2023 van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Hoofdstuk XII van de Rijksbegroting. In dit Jaarverslag 2023 wordt verantwoording afgelegd over de gerealiseerde uitgaven, ontvangsten en aangegane verplichtingen ten opzichte van de begroting 2023.

Opbouw

Het Jaarverslag IenW 2023 bestaat uit de volgende onderdelen:

- Een algemeen deel: hierin is naast deze leeswijzer de officiële aanbieding van het Jaarverslag aan de Staten-Generaal en het verzoek tot dechargeverlening opgenomen.
- Het beleidsverslag 2023 van IenW: hierin wordt ingegaan op de resultaten die in 2023 zijn geboekt. Het beleidsverslag bestaat uit vier onderdelen: het verslag over de beleidsprioriteiten, de beleidsartikelen, de niet-beleidsartikelen en de bedrijfsvoeringparagraaf.
- De Jaarrekening 2023 van IenW: deze bestaat uit de departementale verantwoordingstaat van IenW en de samenvattende verantwoordingsstaten van de agentschappen Rijkswaterstaat (RWS) en het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI). Tevens bevat dit deel de departementale saldibalans van IenW, de balansen van de agentschappen en de opgave van Topinkomens.
- De bijlagen bestaan uit:
  1. Toezichtrelaties RWT's en ZBO's
  2. Moties en Toezeggingen
  3. Afgerond evaluatie- en overig onderzoek
  4. Inhuur externen
  5. Focusonderwerp 2023, Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting
  6. Rijksuitgaven Caribisch Nederland
  7. NGF-Bijlage
  8. Rapportage Correspondentie
  9. Afkortingenlijst

Naast dit Jaarverslag, Hoofdstuk XII van de Rijksbegroting, kent IenW ook de Jaarverslagen van het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds, respectievelijk Hoofdstuk A en J van de Rijksbegroting. In deze fondsen worden de concrete investeringsprojecten en programma's geraamd en verantwoord.

Normering Jaarverslag

De financiële informatie in het beleidsverslag (onderdeel B) wordt gepresenteerd door middel van de tabellen 'Budgettaire gevolgen van beleid'. Verschillen tussen de vastgestelde begroting en de realisatie worden conform de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 op het niveau van de financiële instrumenten toegelicht volgens onderstaande uniforme ondergrenzen. In aanvulling hierop worden ook de verschillen van de verplichtingen en de ontvangsten volgens deze ondergrenzen toegelicht.

Tabel 1 Norm bij te verklaren verschillen

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Afronding budgettaire tabellen en verantwoordingsstaat

De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in de verantwoordingsstaat zijn in lijn met de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften naar boven afgerond. Om aansluiting te hebben tussen de budgettaire tabellen en de verantwoordingsstaat, zijn de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in budgettaire tabellen waar relevant tevens naar boven afgerond. Met deze werkwijze komen de cijfers in de verantwoordingsstaat overeen met de cijfers zoals opgenomen in de budgettaire tabellen.

Grondslagen voor de vastlegging en de waardering

De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 en de Regeling agentschappen. Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast en voor de baten-lasten agentschappen het baten-lastenstelsel.

Indicatoren en kengetallen

Het jaarverslag is opgesteld conform de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (RBV). De RBV stelt dat er op 15 maart een door de Auditdienst Rijk goedgekeurd jaarverslag aan de minister van Financiën wordt aangeboden en dat wijzigingen door vakministers, in uitzonderlijke gevallen, tot 28 maart verwerkt kunnen worden.

Voor enkele indicatoren en kengetallen in de jaarverslagen van lenW zijn op deze momenten de realisatiegegevens nog niet beschikbaar en kunnen derhalve niet worden toegevoegd aan het jaarverslag. Hierdoor komt het voor dat er realisatiegegevens van indicatoren en kengetallen bekend worden ná het opstellen van het jaarverslag maar vóór publicatie van het jaarverslag. Deze gegevens worden, zoals in het jaarverslag aangegeven, bij de eerstvolgende begroting aan uw Kamer aangeboden.

Rol en verantwoordelijkheid minister

De rol en verantwoordelijkheid van de minister geeft inhoud aan de vraag hoe de minister met behulp van zijn bevoegdheden en instrumentkeuze bijdraagt aan het behalen van de algemene doelstelling. Voor de keuze van de rol van de minister zijn de volgende vier typologieën van toepassing:

1. *Stimuleren*. De beleidsinzet beoogt bijsturing in een bepaalde gewenste richting (meer/minder/beter). Voor de gewenste uitkomst is duidelijk meer nodig dan alleen bijdrage van de minister. Bij stimuleren is sprake van het geven van een financiële impuls.
2. *Financier*. De beleidsinzet betreft de instandhouding of het faciliteren van een stelsel of een systeem d.m.v. geld. De minister voert niet zelf uit. De bijdrage van de minister is essentieel voor voortbestaan stelsel of systeem. Financiële Instrumenten zijn het meest belangrijk.

3. *Regisseren*. De beleidsinzet betreft de Instandhouding of het faciliteren van een stelsel of een systeem. De minister is coördinerend. De financiële bijdrage van het ministerie kan aanzienlijk zijn maar dit is niet het belangrijkste instrument. De nadruk ligt op instrumenten anders dan begrotingsgeld zoals wet- en regelgeving, premies en tarieven.
4. *(doen) Uitvoeren*. De beleidsinzet betreft de uitvoering van een overheidstaak. De minister is zelf uitvoerder of opdrachtgever. De inzet van het ministerie is nauwelijks weg te denken binnen het beleidsterrein. Begrotingsgeld wordt besteed aan de uitvoering door het kernministerie zelf (apparaatsuitgaven) of aan de uitvoering door derden (programma-uitgaven). Daarnaast kunnen ook niet-Financiële instrumenten (NFI) worden ingezet.

Groeiparagraaf

Doorwerking wijzigingen Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024

Voor het opstellen van het departementaal jaarverslag gelden de rijksbegrotingsvoorschriften van de Minister van Financiën. In de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 zijn een aantal wijzigingen doorgevoerd die doorwerken in de jaarverslagen van lenW op het gebied van:

1. Niet uit de balans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures
2. Voorgestelde resultaatbestemming agentschappen
3. Focusonderwerp Financieel Jaarverslag Rijk: Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting
4. Voortgang activiteiten ingevolge het rapport Ongekend onrecht

Ad 1. Niet uit de balans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures

In het geval van juridische procedures waarbij de Staat betrokken is en die een significante impact kunnen hebben op de financiële positie van een ministerie of de Staat, kan sprake zijn van niet uit de saldi-balans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures. In de saldi-balans wordt hierover onder de post «Andere verplichtingen» verantwoord.

Ad 2. Voorgestelde resultaatbestemming agentschappen

Bij de agentschapsparagraaf dient voortaan in een afzonderlijk overzicht de resultaatbestemming gepresenteerd en opgenomen te worden onder de staat van baten en lasten.

Ad 3. Focusonderwerp Financieel Jaarverslag Rijk: Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting

De Tweede Kamer heeft voor het Financieel Jaarverslag Rijk het resultaatbereik in relatie tot onderuitputting als focusonderwerp aangewezen. De minister van Financiën heeft de Tweede Kamer geïnformeerd op welke wijze gevolg wordt gegeven aan dit onderwerp (Kamerstukken II 2022-2023, [35 510, nr. 60](#)). Voor het focusonderwerp is een eenmalige bijlage bij het jaarverslag van de beleidsbegroting HXII, MF en DF opgenomen.

Ad 4. Voortgang activiteiten ingevolge het rapport Ongekend onrecht Algemene Zaken heeft bij brief d.d. 26 juni 2023 (Kamerstukken II 2022-2023, [35 510, nr. 135](#)) van de minister-president de collega-ministers die het aangaat verzocht in het departementaal jaarverslag te rapporteren over de voortgang van activiteiten ingevolge het rapport «Ongekend onrecht» en dit te doen bijvoorbeeld aan de hand van een tabel, zoals die is gebruikt bij de Kamerbrief over de stand van zaken van de maatregelen van 29 juni

2021 (Kamerstukken II 2020-2021, [32 865, nr. 232](#)). lenW is geen actiehouder van een maatregel en derhalve is er geen afzonderlijk rapportage in het jaarverslag van lenW opgenomen.

Omzetverantwoording agentschappen

De minister van Financiën heeft lenW een uitzondering verleend op de toepassing van het realisatiebeginsel. De uitzondering is van toepassing op artikel 26 van de Regeling Agentschappen en richtlijn 930 paragraaf 22 van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De duur van de uitzondering is geldig tot de implementatie van de bevindingen van het project «Bezit Beter in Beeld» voltooid zijn en zodoende het vraagstuk met betrekking tot het realisatiebeginsel opgelost is.

Informatiewaarde en leesbaarheid begroting en jaarverslag

In de begroting van 2023 is naar aanleiding van het Wetgevingsoverleg Begrotingsonderzoek (WGO) jaarverslag 2021 van 23 juni 2022 voor het artikel 14 'Wegen en Verkeersveiligheid' een pilot opgesteld ter bevordering van de informatiewaarde en leesbaarheid van de begroting. In de begroting 2024 is hierop een volgende stap gezet, waarbij de pilot tevens is uitgebreid naar artikel 21 'Circulaire Economie'. Voor wat betreft de verantwoording zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd:

- Voor ieder artikel is een samenvatting van de budgettaire tabel toegevoegd.
- De rol en verantwoordelijkheid van de minister is in tabelvorm gepresenteerd en in lijn met ontwerpbegroting 2024.
- De algemene doelstelling is in lijn gebracht met ontwerpbegroting 2024 voor artikel 11, 19 en 21.
- Bij de toelichting op de financiële instrumenten is een directe relatie gelegd met de tabel budgettaire gevolgen van beleid.
- Om beter aan te sluiten bij de algemene beleidsdoelstelling en de beschikbare middelen op artikel 21, heet het beleidsartikel per ingang van de begroting 2024 voortaan 'Circulaire Economie' in plaats van 'Duurzaamheid'. Ook in het jaarverslag 2023 is deze naamswijziging doorgevoerd.

De verbetering van informatiewaarde en leesbaarheid van de begroting en verantwoording wordt gecontinueerd.

B. BELEIDSVERSLAG

3. Beleidsprioriteiten

Inleiding

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat geeft vorm aan de toekomst. Een toekomst waarin een bereikbaar, leefbaar, veilig en bereikbaar Nederland het hoofddoel is. Bereikbaarheid vergt inzet op het onderhoud en de ontwikkeling van een uitgebreid netwerk van wegen, spoorwegen, vaarwegen, pijpleidingen, dijken, havens en luchthavens. Een leefbaar en veilig Nederland vergt een gezonde leefomgeving met schone lucht, een vitale bodem en goede waterkwaliteit. IenW werkt aan deze opgaven binnen de randvoorwaarden van klimaatneutraliteit, een fossielvrij en circulair Nederland.

Op de beleidsterreinen van IenW is er in 2023 veel gebeurd. Zo heeft IenW in 2023 een verschuiving gemaakt van aanleg naar instandhouding van infrastructuur. Hierbij is de focus verlegd van financiering voor nieuwe aanlegprojecten naar het onderhoud van bestaande infrastructuur. Dankzij deze verschuiving kan Nederland de komende jaren werken aan de grootste onderhoudsopdracht voor haar infrastructuur die het land ooit heeft gekend. Tegelijkertijd leiden de krappe arbeidsmarkt, hogere materiaalkosten en de stikstofproblematiek nog altijd tot extra kosten en een langere doorlooptijd voor projecten.

In het voorjaar van 2023 publiceerde de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) het rapport «Industrie en omwonenden». Hierin werd geconcludeerd dat de gezondheid van omwonenden in het verleden niet altijd voldoende werd beschermd. Als reactie op de confronterende bevindingen over de gezondheid van burgers, heeft IenW in 2023 vier actielijnen ingezet.

Veel aandacht ging het afgelopen jaar naar het herstellen van de balans tussentussen omwonenden en de luchtvaartsector rondom Schiphol, in lijn met het Hoofdlijnenbesluit Schiphol. Dit proces heeft geleid tot controverse, waarbij de luchtvaartsector de voorgenomen krimp van de luchthaven aanvocht. Op 13 november is aangekondigd dat, vanwege discussie met de EU over de juiste procedure, een deel van deze aanpak is opgeschort in afwachting van een uitspraak van de Hoge Raad.

Wat betreft waterbeheer, staat IenW voor een belangrijke opgave: na 2027 moet Nederland voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. IenW heeft een Impulsprogramma opgezet, dat het behalen van de waterkwaliteitsdoelen moet bevorderen. Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen in het najaar was er veel aandacht voor bestaanszekerheid. Er is naar aanleiding daarvan dan ook extra geld vrij gemaakt om het openbaar vervoer (ov) toegankelijk te houden en de auto betaalbaar te houden.

Dit beleidsverslag beschrijft de inzet van de beleidskern van het departement. In het vervolg van dit beleidsverslag zal aan de hand van vier hoofdstukken worden teruggekeken op de eerder geformuleerde beleidsprioriteiten voor 2023. De eerste twee hoofdstukken gaan over bereikbaarheid en veiligheid. Daarna volgt duurzaamheid en transitie. Het laatste hoofdstuk gaat over het beheer, onderhoud en toekomstbestendig maken van onze infrastructuur.

Bereikbaarheid

Bereikbaarheid in heel Nederland

Om de toekomstbestendigheid van onze bereikbaarheidsaanpak te borgen stelt lenW een Nationale Mobiliteitsvisie 2050 op. De scope beslaat het gehele spectrum van alle modaliteiten en beleidsinstrumenten. lenW bekijkt bereikbaarheid vanuit brede welvaart en kijkt hierbij zowel naar het verdienvermogen van Nederland als naar een veilige en gezonde leefomgeving. In navolging van de Contourennota heeft lenW in 2023 de Hoofdlijnennotitie van de Mobiliteitsvisie 2050 geschreven. Het geeft de inzet van het Rijk weer en de beoogde werkwijze om onze bereikbaarheid toekomstbestendig te maken. De Hoofdlijnennotitie bestaat uit vier hoofdlijnen: 1) het nastreven van meer integrale doelen, 2) de juiste mobiliteit op de juiste plaats en tijd, 3) voldoen aan de publieke kaders en 4) gebiedsgerichte uitwerking. In 2023 is er gestart met het verder uitwerken van de eerste pijler van de bereikbaarheidsdoelen, zowel voor personen- als voor goederenvervoer, zowel nationaal en internationaal. In december is een eerste uitwerking aan de Kamer gepresenteerd. Die uitwerking omvat drie manieren om doelen te formuleren. Het zijn drie manieren om na te streven dat mensen in staat zijn om voor hen belangrijke bestemmingen zoals zorg, onderwijs en werk te bereiken.

Woningbouw en mobiliteit

In het coalitieakkoord van kabinet Rutte IV is een bedrag van € 7,5 miljard vrijgemaakt om nieuwe woningen bereikbaar te maken. Daarvan is €1,5 miljard gereserveerd voor woningbouw op korte termijn door specifieke infrastructuur. Op 105 woningbouwlocaties door heel Nederland worden bijvoorbeeld rotondes, fietspaden of tunnels aangelegd om nieuwe woningen te ontsluiten. Voor de middellange termijn is er € 6 miljard gereserveerd voor het verbeteren van de bereikbaarheid en ontsluiting van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en investeringen in het hoofdwegen- en hoofdspoor netwerk.

In 2023 heeft lenW een netwerkanalyse naar de Tweede Kamer gestuurd waaruit bleek dat verdichting resulteert in minder verkeerscongestie op het hoofdwegennet. Daarnaast heeft er regionale afstemming en integratie met de lopende MIRT-processen plaatsgevonden. De opgestelde regelingen voor de woningbouw op korte termijn en voor de mobiliteitspakketten, zorgen ervoor dat de middelen daadwerkelijk kunnen worden overgemaakt naar de gemeenten. Met deze middelen kunnen de gemeenten starten met de uitvoering van de afspraken. Voor de geplande schaalsprongen zijn er bestuursovereenkomsten opgesteld met de betrokken regio's. De overeenkomsten voor het Bereikbaarheidsproject in het CID Binckhorst-gebied en het MIRT-project Stadsbrug, HOV en Station Stadionpark zijn al ondertekend. Wat betreft de netwerkopgaven wordt opdracht gegeven aan RWS en ProRail voor het uitwerken en realiseren van de afgesproken projecten. Rijk en gemeenten werken hard aan de uitwerking van deze afspraken, bijvoorbeeld in het kader van de MIRT verkenning Oude Lijn, of de MIRT Verkenning Multimodale knoop Eindhoven.

Toekomstbestendig Openbaar Vervoer en Spoor

Het ov stond in 2023 voor grote uitdagingen, waaronder hogere kosten voor elektriciteit, materiaal, brandstof en personeel en een structureel veranderd reizigersgedrag. Om het ov voor iedereen toegankelijk te houden voor reizen naar werk, school, of familie, is tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen 2023 structureel 300 miljoen euro vrijgemaakt om het regionale ov-aanbod op peil te houden en tariefstijgingen tegen te gaan. Bovendien is er eenmalig € 120 miljoen uit het Mobiliteitsfonds beschikbaar

gesteld om een geplande prijsstijging bij de NS in 2024 te voorkomen, waardoor de verwachte tariefverhoging met één jaar uitgesteld kan worden. Daarnaast is er in 2023 gewerkt aan de actualisatie van het Toekomstbeeld OV.

Bovendien waren er in 2023 diverse uitdagingen bij het uitvoeren van werkzaamheden en projecten in het ov en spoor. Naast de stikstofproblematiek leidden de forse prijsstijgingen voor materiaal en personeel tot onzekerheden, extra kosten en een langere doorlooptijd voor projecten. Ook kreeg ProRail te maken met dassenburchten onder het spoor. Ondanks deze obstakels zijn bijna alle geplande werkzaamheden uitgevoerd. Zo zijn de werkzaamheden aan de perrons, liften en in de Schipholtunnel verricht, zijn er twee nieuwe fietsenstallingen bij Amsterdam Centraal opgeleverd en is de grootschalige vernieuwing van de spoorlijn naar Vlissingen voltooid.

In december 2023 is de vervoerconcessie voor het Nederlandse hoofdrailnet voor de periode 2025 tot 2033 opnieuw toegekend aan de Nederlandse Spoorwegen (NS). Dit betekent dat NS de komende jaren zal blijven rijden op de huidige binnenlandse routes. NS zal het exclusieve recht op de meeste internationale trajecten verliezen, met uitzondering van de verbinding met Brussel.

Multimodaal Goederenvervoer

Meer vervoer over water en spoor en minder over de weg: dat is de inzet van modal shift. Er werden in 2023 verschillende trajecten gestart die ervoor zorgden dat er 441.000 vrachtwagens per jaar minder over de weg gingen. Daarmee wordt het doel sneller dan verwacht behaald. Samen met de sector en experts wordt verder gewerkt aan oplossingen voor knelpunten voor verladers voor een modal shift naar water en spoor. Tegelijkertijd is gestart met verschillende initiatieven binnen het Nationaal Groeifonds project Digitale Infrastructuur Logistiek (DIL) die bijdragen aan multimodaal en duurzamer gebruik van de verschillende infrastructuursystemen. Bij de herijking van de uit 2019 stammende Goederenvervoeragenda wordt een brede groep logistieke partijen, wetenschappers, medeoverheden en andere betrokkenen geconsulteerd.

Verder is lenW samen met de provincies en havenbedrijven een programma gestart voor de Goederenvervoercorridor Zuid met een focus op digitalisering, clean energy hubs en binnenvaartvoorzieningen. En zijn daarbij contacten gelegd met de overheden en havens in Vlaanderen. In 2023 heeft lenW actief bijgedragen aan het kabinetsbesluit over de voorlopige scope van het Delta-Rhine corridor-project. Inzet daarbij is het borgen van veiligheid, ruimtelijke inpassing met andere infrastructuren en beschikbaarheid van de buisleidingen voor toekomstig gebruik van transport van gevaarlijke stoffen voor de energietransitie. Daarnaast werkt lenW op het gebied van goederenvervoer samen met stakeholders in het Platform Digitaal Transport, waarbij onder andere ingezet wordt op adoptie en opschaling van 'data delen' en de benodigde digitale infrastructuur en de verhoging van de digitale volwassenheid bij bedrijven.

Binnenvaarttafel

De toekomst van de binnenvaart is vastgelegd in de eind 2022 aan de Kamer gestuurde binnenvaartvisie, die de potentie van de sector benadrukt en de noodzaak voor toekomstbestendige ontwikkelingen. Deze visie omvat vier transitiepaden: energietransitie, toekomstbestendige vaarwegen, ketenoptimalisatie en innovatie (digitalisering). De visie is in 2023 verder uitgewerkt in de Actieagenda Toekomst Binnenvaart. Het Overlegorgaan

Fysieke Leefomgeving is gevraagd om vanaf 2024 de Binnenvaarttafel te faciliteren, waaraan brancheorganisaties, het bedrijfsleven, havens en overheden deelnemen.

Schiphol en Lelystad

In 2023 heeft lenW fors ingezet op de effectuering van het hoofdlijnenbesluit Schiphol. Het doel hierbij is om de rechtspositie van omwonenden te herstellen en de geluidsoverlast rondom de luchthaven aan te pakken. Dit doet lenW volgens drie sporen: in spoor 1 is gewerkt aan het beëindigen van anticiperend handhaven (herstel rechtspositie). Op 13 november is bekendgemaakt dat vanwege discussie met de EU over de juiste te volgen procedure spoor 1 wordt opgeschort. In spoor 2 werkt lenW aan het vaststellen van een gewijzigd Luchthavenverkeerbesluit. Hiervoor wordt de Europese balanced approach-procedure gevolgd, inzake exploitatiebeperkingen op luchthavens. In spoor 3 werkt lenW aan de ontwikkeling van een nieuw normenstelsel voor de milieuruimte.

Daarnaast heeft lenW samen met collega-departementen en de Bestuurlijke Regie Schiphol (BRS) een NOVEX-ontwikkelperspectief opgesteld voor de Schipholregio en afspraken gemaakt voor de toekomstige samenwerking in een uitvoeringsagenda. Ook is in 2023 het besluit genomen om de ruimtelijke reservering van de parallelle Kaagbaan op te heffen en is het actieplan Geluid Schiphol in consultatie gegaan.

Wat betreft Lelystad Airport heeft Luchtverkeersleiding Nederland) aangegeven dat het mogelijk is om Lelystad te openen zonder de (LVNL) «laagvliegroutes» boven Overijssel. LVNL komt tot deze conclusie op basis van een voorstel van Lelystad Airport. Het oplossen van de laagvliegroutes is één van de randvoorwaarden om een besluit te kunnen nemen over de opening van het vliegveld. Een verzoek tot een natuurvergunning is de andere randvoorwaarde en deze is door het vliegveld ingediend bij het bevoegd gezag, het ministerie van LNV. Verdere besluitvorming over Lelystad Airport is door de Tweede Kamer controversieel verklaard.

Regionale luchthavens en luchtruim

De regionale luchthavens hebben in 2023 stappen gezet die nodig zijn om tot een Luchthavenbesluit te komen. Zo heeft Rotterdam The Hague Airport een Notitie Reikwijdte en Detailniveau gemaakt, die vereist is om een MER (milieueffectrapportage) op te kunnen stellen. Aan de integratie van het civiele en militaire luchtruim is in 2023 hard gewerkt. In 2024 wordt hier in afstemming met EASA verdere uitvoering aan gegeven. Daarnaast heeft lenW zich gericht op de Single European Sky (SES) regelgeving, en is er een werkplan opgesteld voor General Aviation (GA). In dit werkplan was er naast de onderwerpen veiligheid, elektronische zichtbaarheid en duurzaamheid, veel aandacht voor privéjets. Tot slot zijn er in het Caribisch gebied investeringen gedaan om de veiligheid op de vliegvelden te waarborgen.

Veiligheid

Verkeersveiligheid

lenW werkt hard om het verkeer in Nederland zo veilig mogelijk te maken. Zo is in 2023 ingezet op veilige infrastructuur, veilige voertuigen en veilig gedrag van verkeersdeelnemers. Met het oog op de hoge aantallen fietsgerelateerde verkeersslachtoffers wordt momenteel een meerjarenplan fietsveiligheid afgerond. Naar verwachting is het plan in het voorjaar van 2024 gereed om te delen met de Kamer. Daarnaast werkt het ministerie aan een strategie voor het promoten van het vrijwillig gebruik van de

fietshelm. Ook zijn in 2023 de inrichtingskenmerken van de gebiedsontsluitingsweg 30 km/h (GOW30) gepubliceerd; dit is een nieuw wegtype binnen de bebouwde kom.

Als reactie op de oproep van de Kamer om het aantal verkeersslachtoffers tegen 2030 te halveren, is in 2023 het project «Trendbrekers verkeersveiligheid» gestart. Dit project onderzoekt welke extra maatregelen nodig zijn om het aantal verkeersslachtoffers significant te verlagen. Zes ontwerpessies hebben geleid tot concrete voorstellen op het gebied van infrastructuur, voertuigen, gedrag, risicogroepen, verkeershandhaving en innovatie.

Vanuit het coalitieakkoord is €200 miljoen gereserveerd voor het verder verbeteren van de verkeersveiligheid op Rijks-N-wegen. Met de uitvoering van de eerste maatregelen uit tranche 1 (korte termijn/no-regret maatregelen) is in 2023 gestart. Voor tranche 2 (middellange termijn) heeft Rijkswaterstaat plannen ontwikkeld voor de N36 en N50. Ook zijn nadere analyses uitgevoerd voor mogelijke verbeteringen aan de N14, N44, N59 en N915.

Cybersecurity

Cybersecurity is cruciaal voor lenW. Recente incidenten, zoals DDOS-aanvallen door pro-Russische hacktivisten op de website van Rijkswaterstaat, benadrukken de urgentie van cyberweerbaarheid. In 2023 heeft lenW de Cybersecurity Strategie vastgesteld, met als kern de implementatie van de EU Richtlijn Network and Information Security Directive (NIS2). Deze richtlijn, die strengere beveiligingsnormen en meldingsvereisten introduceert, vervangt de eerdere NIS-richtlijn en heeft een grotere reikwijdte. lenW bereidt zich intensief voor op de NIS2 en werkt ook aan de implementatie van de EU Richtlijn voor Critical Entities Resilience (CER), gericht op fysieke dreigingen tegen vitale processen. Beide richtlijnen worden in Nederlandse wetgeving omgezet. Sinds maart 2023 loopt het lenW-programma «Versterken Cyberweerbaarheid in de Luchtvaart- en Maritieme sector», om samen met stakeholders en experts de cyberweerbaarheid in deze sectoren te verhogen. Voor de watersector bestaat al enkele jaren een vergelijkbaar programma.

Programma Noordzee Bescherming Infrastructuur

De komende jaren zal de afhankelijkheid van Nederland van de vitale infrastructuur op de Noordzee fors toenemen. Onder coördinerende verantwoordelijkheid van de minister van lenW is in het voorjaar van 2023 het Interdepartementale Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI) van start gegaan. Het doel hiervan is het toekomstbestendig beschermen van de beschikbaarheid, continuïteit, vertrouwelijkheid en integriteit van de Noordzee-infrastructuur ten behoeve van de nationale veiligheid, waar ook cybersecurity onderdeel van is.

Bestrijden ondermijning zeehavens

Op het gebied van het tegengaan van ondermijning van zeehavens hebben België en Nederland in 2023 een partnerschapsverklaring ondertekend met vijf buitenlandse rederijen om hen aan te sporen extra maatregelen te nemen in het tegengaan van drugssmokkel. Daarnaast is lenW co-sponsor van het Belgische initiatief dat bij de International Maritime Organization (IMO) een scherpere toepassing van de ISPS-code bepleit voor het tegengaan van drugssmokkel.

Veilig containertransport over zee

In 2023 is verder gewerkt aan maatregelen die veilig containertransport over zee moeten bevorderen. Zo is besloten de golfhoogte waarbij de kustwacht containerschepen in stormomstandigheden waarschuwt, te verlagen. In het voorjaar van 2023 is het gezamenlijk voorstel van Duitsland, Denemarken en Nederland voor de aanpassing van de scheepvaartroutes aangenomen, om te voorkomen dat zeeschepen containers verliezen. Dit heeft geresulteerd in een 'recommendation on navigation' die is opgenomen in de IMO Ships Routing Guide. Verder werkte IenW in 2023 aan de verplichting van een elektronische inclinometer voor containerschepen; deze meet en registreert nauwkeurig de slingerhoek op containerschepen. Ook is een rapportageverplichting bij het verliezen van containers aan de lokale maritieme autoriteiten vastgelegd in internationale wetgeving. Het verplichtstellen van een track and trace-systeem van containers in internationaal verband is niet gelukt, maar wordt nu verder opgepakt in Europees verband.

Beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater

De Beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater is opgericht naar aanleiding van de overstromingen in Limburg in 2021, met als doel om Nederland beter voor te bereiden op extreme neerslag. In 2023 is gestart met het uitwerken en implementeren van de aanbevelingen die de Beleidstafel eind 2022 heeft opgesteld. Om het regionaal watersysteem in Limburg (beekdalen) beter bestand te maken tegen extreme neerslag is het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) door het Rijk en de regio opgezet. Hiervoor is in het coalitiekakkoord 300 miljoen euro beschikbaar gesteld. Onlangs zijn bij waterschap Limburg mobiele noodkeringen in gebruik genomen. Deze kunnen, ook over de grens, snel geplaatst worden om kwetsbare locaties te beschermen bij dreigende overstroming. Voor de zomer is de website 'www.wachtnietopwater.nl' vernieuwd om het waterbewustzijn te vergroten. De overstromingen in West-Europa eind 2023 als gevolg van extreme regenval laten zien dat de problematiek grensoverschrijdend is. Daarom is internationale samenwerking met bovenstroomse landen van groot belang. Een impuls hiervoor was het in november 2023 op de Benelux Waterdag in Maastricht gelanceerde internationaal onderzoeksprogramma JCAR-ATRACE. Dit is gericht op overstromingsrisicobeheer en waterbeschikbaarheid in grensoverschrijdende regionale wateren.

Waterveiligheid

Waterschappen en Rijkswaterstaat hebben hun eerste beoordeling van de primaire keringen in relatie tot de nieuwe waterveiligheidsnormen afgerond. Van de resultaten is in 2023 een landelijk veiligheidsbeeld opgemaakt, inclusief een beleidsmatige duiding en een globale kosteninschatting van de verwachte versterkingsopgave. Beheerders schatten in dat de versterkingsopgave fors hoger is dan eerder gedacht, maar deze inschatting kent nog veel onzekerheden. Daarom wordt de komende jaren gewerkt aan het aanscherpen van de opgave. In 2023 is gewerkt aan de doorontwikkeling van het instrumentarium voor beoordelen en ontwerpen, het nieuwe programma Beoordelings- en Ontwerpinstrumentarium (BOI) 2023. De nieuwe KNMI-klimaatscenario's, die eind 2023 zijn opgeleverd, zullen worden toegepast bij de tweede beoordelingsronde en het ontwerp van dijkversterkingen.

Kennisprogramma Zeespiegelstijging (KP ZSS)

Het KP ZSS is in 2019 gestart om onderzoek te doen naar de lange termijn waterveiligheid. Het programma heeft twee hoofddoelen. Ten eerste is het gericht op: het ontwikkelen van meer kennis over de onzekerheden rondom zeespiegelstijging. Ten tweede onderzoekt het programma in hoeverre

de huidige strategieën en beslissingen voor het deltagebied toereikend zijn bij meer extreme zeespiegelstijging. Ook richt het programma zich op het verkennen van alternatieve strategieën voor de verre toekomst. In juni 2023 heeft de Kamer de eerste resultaten ontvangen over de impact van zeespiegelstijging op het huidige systeem. In november 2023 zijn alle tussenresultaten van het KPZSS, samengevat in de 'Tussenbalans', naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze bevatte ook een appreciatie van het kabinet op de resultaten, waaraan vervolgstappen zijn gekoppeld. Het programma eindigt in 2026.

Integraal Riviermanagement

Het Programma Integraal Riviermanagement (IRM) is in december 2023 naar de Kamer gestuurd. Het programma introduceert nieuwe doelstellingen voor het rivierengebied en focust hierbij op het optimaliseren van de rivierbodempligging en de beschikbaarheid van voldoende ruimte om de afvoercapaciteit in het rivierengebied te borgen. Het programma werkt aan een stabiele en beheerbare bodempligging in het zomerbed. Dit is essentieel voor het bevaarbaar houden van de rivier bij lage afvoeren en het herstellen van de natuurlijke rivierdynamiek. Dit is goed voor de biodiversiteit. Ook draagt dit bij aan een efficiënte waterverdeling en berging van water voor drinkwaterwinning. Daarnaast richt het programma zich op het vergroten van de afvoer- en bergingscapaciteit om toekomstige hogere rivierafvoeren aan te kunnen. Eind 2023 is bij het langdurige hoogwater gebleken dat eerder genomen maatregelen voor waterveiligheid (rivierverruiming en dijkversterkingen) effect hebben gehad en hun waarde hebben bewezen. De waterveiligheid is niet in het geding geweest.

Bij verschillende IRM-projecten zijn in 2023 stappen gezet naar de uitvoering. Zo is in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving 2023 het startdocument voor de MIRT-verkenning Zuidelijk Maasdal ondertekend. Dit project is een samenwerking tussen zes overheidsinstanties en richt zich op het ontwikkelen van een geïntegreerde aanpak voor hoogwaterbescherming, scheepvaart, ruimtelijke ontwikkeling en natuurversterking. De verschillende maatschappelijke opgaven worden hierbij nadrukkelijk in samenhang aangepakt. Zo zorgt lenW samen met medeoverheden voor een toekomstbestendig Zuidelijk Maasdal.

VN Waterconferentie 2023

In maart vond de VN 2023 Waterconferentie plaats in New York, waarvan het Koninkrijk der Nederlanden samen met de Republiek Tadzjikistan medegastland was. Belangrijke uitkomst van de bijeenkomst was de Water Actie Agenda, met meer dan 800 toezeggingen. De VN-Waterconferentie heeft in september geleid tot een VN-resolutie, waarmee de opvolging van de conferentie geborgd is. Tijdens de VN Conferentie heeft de minister van lenW het *International Panel on Deltas and Coastal Zones* gelanceerd. Dit initiatief verbindt de SDG-agenda en de klimaatagenda van de UNFCCC door in te zetten op een samenwerkingsverband voor kennisontwikkeling, kennisdeling, maatwerkadvies voor nationale adaptatieplannen van deltalanden en kleine eilandstaten. Het momentum voor water is benut door Nederland en Tadzjikistan en de VAE, waardoor water een centrale plek gekregen heeft op de COP28, zowel in de context van klimaatmitigatie als ook klimaatadaptatie.

Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming

In het coalitieakkoord is onder meer besloten om de kerncentrale Borssele langer open te houden onder de randvoorwaarde dat dit veilig kan. In 2023 zijn er daarom stappen gezet tot aanpassing van art.15a van

de Kernenergiewet, om te bewerkstelligen dat de kerncentrale Borssele ook na 31 december 2033 operationeel kan blijven. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is het bevoegd gezag voor deze wetswijziging, lenW beoordeelt de milieueffectrapportage die hiervoor opgesteld wordt. Daarnaast is in 2023 het stelsel van wet- en regelgeving op het terrein van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming tegen het licht gehouden met het oog op onder andere de nieuwe initiatieven in de nucleaire sector. Op het gebied van de verplichte actualisatie van het Nationaal Programma Radioactief Afval (NPRA, gereed uiterlijk augustus 2025) is in 2023 onder meer gewerkt aan de «Routekaart naar de eindberging», dit document zal concrete stappen omvatten met mijlpalen voor 1) het technisch ontwerp, 2) de locatiekeuze en 3) de bouw van de eindberging. Verder is interdepartementaal gewerkt aan het eindrapport van de werkgroep kennisbasis in Nederland op het terrein van nucleaire technologie en stralingstoepassingen. Deze werkgroep keek onder meer naar welke kennis nodig is op het terrein van de nucleaire sector, gezien de huidige ontwikkelingen.

Omgevingsveiligheid

lenW werkte in 2023 verder aan de omgevingsveiligheid zodat activiteiten met gevaarlijke stoffen in de industrie of in het vervoer op een veilige manier kunnen plaatsvinden. Zo is in maart 2023 het rapport «Omgevingsveiligheid van toekomstige stromen waterstofrijke energiedragers» aan de Kamer gezonden en is gestart met de update van richtlijnen in de Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen (PGS 12) voor de opslag van ammoniak en zijn in diezelfde reeks (PGS 37-1, 37-2 en 38) veiligheidsrichtlijnen gepubliceerd voor (lithiumhoudende) energieopslagsystemen en voor multi-fuel tankstations. Ook heeft lenW onderzoek uitgezet bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) naar de veiligheid van het gebruik van het bestaande aardgasnet voor waterstof (in gasvorm). Op basis daarvan kon worden geconcludeerd dat het, zonder aanpassing van de regelgeving, mogelijk is om met inachtneming van bepaalde veiligheidsmaatregelen de bestaande aardgasleidingen voor het transport van waterstof te gaan gebruiken.

Maatwerkenaanpak Industrie

In de beleidsagenda 2023 is aangekondigd dat er maatwerkafspraken worden gesloten met de 20 grootste industriële uitstoters van broeikasgassen. Eind 2023 zijn er 11 intentieverklaringen getekend met bedrijven, zogeheten Expressions of Principles. De afspraken met Nobian zijn verder uitgewerkt in een Joint Letter of Intent. lenW heeft gezorgd dat er in deze afspraken aandacht is voor milieu, externe veiligheid en circulariteit, waarbij het perspectief van omwonenden leidend is. Rondom het bedrijf Tata Steel loopt daarnaast een bredere aanpak om de milieu- en gezondheidsproblematiek te beperken. In het kader daarvan is afgelopen jaar onder andere een groot RIVM-rapport verschenen, waarin onder andere de impact van het bedrijf op de gezondheid van omwonenden in kaart is gebracht. Daarnaast is een expertgroep gezondheid IJmond ingesteld die onder andere gaat adviseren over de vraag hoeveel milieu en gezondheidswinst in de IJmond voldoende is.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Rijk, provincies, gemeenten en omgevingsdiensten werken samen met andere partners aan de versterking van het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Op basis van het in 2022 opgestelde programmaplan van het interbestuurlijk programma versterking VTH-stelsel (IBP VTH) is gewerkt aan opvolging van de aanbevelingen van de commissie Van Aartsen en de Algemene Rekenkamer. Centrale thema's

in de aanpak die daarop volgde zijn: 1. Robuuste omgevingsdiensten en financiering; 2. Bestuurs- en strafrechtelijke handhaving en vervolging; 3. Informatievoorziening; 4. Kennisinfrastructuur en arbeidsmarkt; 5. Onafhankelijke uitvoering van toezicht en handhaving; 6. Monitoring kwaliteit milieutoezicht. In 2023 zijn in het verlengde hiervan onder meer de robuustheidscriteria voor de omgevingsdiensten en een visie voor de kennisinfrastructuur voor het VTH-stelsel bestuurlijk vastgesteld. Naast het IBP VTH is er onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de uitvoering van VTH. In 2023 is de specifieke uitkering (SPUK) aan omgevingsdiensten verlengd om bij te dragen aan de doelen van het IBP-VTH en daarmee het VTH-stelsel.

Inzet veiligheidssituatie in Oekraïne en Rode Zee

De wereldwijde veiligheidssituatie is in 2023 niet verbeterd. Samen met diverse maritieme organisaties geeft Nederland niet alleen uitvoering aan sancties tegen Rusland, maar ook de veiligheid op zee vereist onze constante aandacht op meerdere plaatsen wereldwijd. Dit is mede door aanvallen van de Houthi's op zeeschepen, waardoor het bereiken van het Suezkanaal voor schepen vanuit Azië sinds eind 2023 niet meer veilig is.

Duurzaamheid en transities

Duurzame mobiliteit van personen en goederen

In het voorjaar van 2023 heeft het kabinet € 1,4 miljard beschikbaar gesteld voor de verdere verduurzaming van de mobiliteitssector. Bovenop de eerder genomen en aangekondigde maatregelen wordt hiermee een extra CO₂-reductie van 4 Mton beoogd. IenW ondertekende eind 2023 de Samenwerkingsovereenkomst Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) 2. Deze overeenkomst omvat afspraken over de uitbreiding en versterking van de laadinfrastructuur.

De inwerkingtreding van het besluit CO₂-reductiewerkgebonden personenmobiliteit heeft enige vertraging opgelopen en zal daardoor niet in 2023, maar in 2024 plaatsvinden. Dit komt doordat De Raad van State heeft verzocht om eerst de regels te verduidelijken. Dit besluit is bedoeld om een gezamenlijk CO₂-plafond vast te stellen voor werkgevers met 100 of meer werknemers. Ongeveer 8.000 organisaties zullen jaarlijks rapporteren over hun werkgebonden personenmobiliteit.

In de Uitvoeringsagenda Stadslogistiek is afgesproken dat IenW, samen met gemeenten en brancheorganisaties, werkt aan een uniform ontheffingsstelsel voor zero-emissiezones. Tot op heden hebben dertig gemeenten bevestigd dat zij dergelijke zones zullen invoeren. Met een centraal loket voor ontheffingen wordt het beheer van deze zones efficiënter en duidelijker, zowel voor gemeenten als voor weggebruikers en ondernemers.

Betalen naar gebruik

Het kabinet Rutte-IV had het voornemen om automobilisten vanaf 2030 motorrijtuigenbelasting te laten betalen op basis van het aantal kilometers dat ze rijden, in plaats van een vast bedrag voor het bezitten van een auto. Dit voornemen was bedoeld om de inkomsten uit autobelastingen op peil te houden en tegelijkertijd de CO₂-uitstoot te verminderen. In 2023 zijn hiervoor onderzoeken uitgevoerd naar effecten van verschillende varianten voor de tariefstructuur, de lastenontwikkelingen per auto en inkomenseffecten, nalevingsgedrag en mogelijke maatregelen om de bestaande kilometerregistratie als basis te verstevigen, grenseffecten en verkeersveiligheidseffecten.

Na de val van het kabinet is het plan voor betalen naar gebruik op 12 september 2023 door de Kamer controversieel verklaard. Dit betekent dat de ontwikkeling van de plannen sindsdien is gestopt. Een nieuw kabinet zal moeten beslissen of en hoe Betalen naar Gebruik wordt vervolgd.

Vrachtwagenheffing

In 2023 zijn belangrijke delen van de Wet vrachtwagenheffing in werking getreden, ter voorbereiding op de geplande start van de heffing in 2026. Deze heffing heeft twee doelen: het laten betalen van binnen- en buitenlands vrachtverkeer voor het gebruik van de weg waarbij betaald wordt per gereden kilometer en het bevorderen van innovatie en verduurzaming in de Nederlandse vervoerssector, met financiering uit de netto-opbrengsten van de heffing.

Voor dit laatste is na overleg met de vervoerssector en met nauwe betrokkenheid van andere stakeholders een concept-meerjarenprogramma 2026-2030 en een stimuleringspakket voor 2024-2025 opgesteld en in consultatie gebracht.

Op verzoek van de Kamer en naar aanleiding van de internetconsultatie starten in 2024 en 2025 al enkele maatregelen om zo de verduurzaming van het wegvervoer te versnellen. Na instemming van het parlement met de begroting 2024 is voor de jaren 2024 en 2025 170 miljoen euro beschikbaar vanuit het Mobiliteitsfonds. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de voortzetting van de reeds bestaande Aanschafsubsidie-regeling Zero Emissie Trucks (AanZET) en een subsidieregeling voor private laadinfrastructuur. Deze uitgaven worden terugbetaald, zodra de vrachtwagenheffing van start is gegaan ('voorfinanciering').

De realisatie van het heffingssysteem voor de vrachtwagenheffing is in volle gang.

De RDW heeft twee cruciale aanbestedingsprocedures in gang gezet: de eerste voor de selectie van de hoofddienstaanbieder (HDA), met de verplichting om elke aanvrager te accepteren, en de tweede voor de aankoop van waarnemingsapparatuur en de daarbij horende backoffice.

Duurzame luchtvaart

Begin 2023 zijn de juridische analyse en de effectenstudie voor het CO₂-plafond naar de Tweede Kamer gestuurd. Daarna is verder gewerkt aan de technische vormgeving en het wetsvoorstel om het CO₂-plafond in te kunnen voeren. In 2023 is ook de beleidsaanpak van niet-CO₂-klimaat-effecten (de gevolgen van uitstoot van bijvoorbeeld stikstofdioxide (NO_x), roetdeeltjes en waterdamp tijdens het vliegen) gedeeld met de Kamer. Ook zijn in 2023 de eerste subsidies verleend vanuit het programma Luchtvaart in Transitie, het project waarvoor middelen vanuit het Nationaal Groeifonds zijn toegekend. In 2023 is ook een Europese bijmengverplichting (RefuelEU Aviation) vastgesteld. Nederland heeft zich in de Europese onderhandelingen ingezet voor een zo hoog mogelijke bijmengverplichting van duurzame brandstoffen. Het blijkt niet mogelijk om nationaal een hogere bijmengverplichting in te stellen. Er wordt nu gekeken naar alternatieve routes om het nationale bijmengdoel van 14% in 2030 te behalen. Tot slot blijft het kabinet zich inzetten voor Europese afspraken over het belasten van brandstoffen voor de luchtvaart.

Duurzame binnenvaart

In 2023 is voor de verduurzaming van de binnenvaart de inzet in de Europese Unie (EU), in de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en op nationaal niveau van belang geweest. In de EU is in 2023 de besluitvorming rond het Fit-For-55 pakket afgerond, waarvan een aantal maatregelen de binnenvaart raken. Eén van deze maatregelen is de Renewable Energy Directive III (RED III), die de binnenvaart verplicht om de CO₂-uitstoot van aan transport geleverde energie te verduurzamen. In het kader van de financiering van de energietransitie heeft Nederland zich in de EU ingezet om steun te verzamelen voor een Europees fonds voor de binnenvaart. Omdat er in Europa tot op heden echter onvoldoende steun was voor zo'n fonds, heeft IenW de financiering van de energietransitie van de binnenvaart als één van de speerpunten van Nederland benoemd, die Nederland in wil gaan brengen bij de nieuwe Europese Commissie. Verder is er in 2023 onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de verduurzaming van de binnenvaart te versnellen. Het advies wijst op emissiehandel en de inzet van biobrandstoffen in plaats van accijnsheffing. De CCR heeft in 2023 besloten te gaan werken aan een rekenmethode voor een emissielabel voor binnenvaartschepen. Nederland betreft dit besluit bij de doorontwikkeling van het reeds bestaande Nederlandse emissielabel. In 2023 is ook het eerste op waterstof aangedreven binnenvaartschip in de vaart gekomen. Tot slot is eind 2023 vanuit het Nationaal Groeifonds-voorstel Zero Emission Services de regeling gericht op batterij-elektrisch varen gepubliceerd.

Varend ontgassen

In het afgelopen jaar zijn belangrijke stappen gezet naar een verbod op varend ontgassen in Nederland. Dit proces, gestart in 2017 in internationaal verband, leidde tot een nationale implementatie vooruitlopend op de ratificatie. In 2023 zijn alle juridische stappen voltooid, met de invoering van het verbod gepland voor 1 juli 2024. Intensieve samenwerking met overheden en het bedrijfsleven, en voorbereidingen door de ILT voor handhaving, waaronder een HUF-toets, zijn onderdeel van dit traject. Daarnaast is er gewerkt aan een versnelling om meer stoffen onder deze regelgeving te brengen.

Duurzame zeevaart

In 2023 is voor de verduurzaming van de zeevaart de inzet in de EU, de International Maritime Organisation (IMO) en op nationaal niveau van belang geweest. Er is over verschillende Europese maatregelen gericht op de zeevaart een akkoord gekomen, als onderdeel van het Fit-For-55 pakket. IenW heeft een start gemaakt met de Nederlandse implementatie van deze op zeevaart gerichte maatregelen, waaronder de wetwijziging die de zeevaart vanaf 1 januari 2024 onder het Emissiehandelssysteem (ETS) brengt. Daarnaast is in 2023 de IMO klimaatstrategie succesvol herijkt, waardoor de langetermijndoelen voor de zeevaart flink zijn aangescherpt. Nederland heeft zich ingezet voor een klimaatneutrale zeevaart in 2050. In het uiteindelijke akkoord in IMO is opgenomen dat de zeevaart in of rond 2050 klimaatneutraal moet zijn. In 2023 is het Maritiem Masterplan goedgekeurd door de NGF-commissie. Hiermee kan een grote stap worden gezet in de verduurzaming van Nederlandse schepen. Daarnaast is ook de sectoragenda voor de Maritieme Maakindustrie vastgesteld. Deze twee aanpakken versterken elkaar. Tot slot is in het afgelopen jaar aan de Roadmap Brandstoftransitie gewerkt, waarin wordt ingegaan op de kansen en uitdagingen van de energietransitie in de zeevaart en de rol van Nederlandse publieke en private partijen hierin.

Het Nationaal MilieuProgramma

lenW is gestart met de opzet van het Nationaal MilieuProgramma (NMP), als uitwerking van het Nationaal Milieubeleidskader (NMK). Het NMP beschrijft concrete doelen voor een gezonde, schone en veilige leefomgeving. Deze doelen worden gesteld voor 2030 en 2050, inclusief een concreet pad hoe lenW deze doelen wil bereiken. Het NMP zal zich continu richten op het creëren van een gezonde, schone en veilig leefomgeving. In 2023 is er een participatieonderzoek uitgevoerd onder inwoners van Nederland. Hieruit bleek dat meer dan de helft van de Nederlanders zich zorgen maakt om het milieu, een nog groter deel vindt het voorkomen van milieuproblemen belangrijker dan genezen. Een voorwaarde bij het ondernemen van actie is wel dat de effecten duidelijk zijn. Daarbij is er begrip dat er sprake is van een spanningsveld tussen milieu en economie, tussen kosten en baten en ruimte en schaarste.

Circulaire Economie (inclusief verpakkingen en plastic)

We verbruiken meer grondstoffen dan de aarde kan geven of aanvullen. Daarom wil Nederland in 2050 volledig circulair zijn. In een circulaire economie gebruiken we minder grondstoffen doordat we producten langer gebruiken en gebruikte grondstoffen zetten we weer in voor nieuwe producten. Een circulaire economie draagt bij aan het tegengaan van klimaatverandering, het herstel van biodiversiteit, een schoner milieu en gezonde leefomgeving, en een grotere leveringszekerheid van grondstoffen. lenW heeft op 3 februari 2023 het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) naar de Kamer gestuurd. Het NPCE markeert een belangrijke stap in de overgang naar een circulaire economie en richt zich - meer dan voorheen - op een combinatie van normerende, beprijzende en stimulerende maatregelen. Het NPCE beschrijft bovendien een klimaatdoelstelling specifiek voor de circulaire economie. In 2023 is financiering vanuit het klimaatfonds toegekend aan de circulaire transitie. Dit geld zal onder andere worden ingezet om circulaire ketens in de plasticindustrie te bevorderen en recycling verder te stimuleren.

In 2023 heeft lenW een verbetertraject in gang gezet voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV). Met UPV worden bedrijven verantwoordelijk gesteld voor het inzamelen en verwerken van afval van door hen geproduceerde of geïmporteerde producten. Tevens is in 2023 de nieuwe UPV voor textiel in werking getreden. In aanloop naar het nieuwe beleidsprogramma Textiel is er een burgerparticipatietraject uitgevoerd. Als onderdeel hiervan zijn er twee kledingcafés georganiseerd, waarin bewoners in gesprek gingen met medewerkers van het ministerie over het bewuster omgaan met kleding. Sinds april 2023 is het statiegeldsysteem voor drankblikjes in werking getreden. Ondanks verbeterpunten laten de halfjaarlijkse zwerfafvalmonitors van Rijkswaterstaat een duidelijke afname van het aantal plastic flesjes en blikjes in het zwerfafval zien. In 2023 zijn ook verdere stappen gezet in het reduceren van wegwerpplastics. De Nederlandse aanpak richt zich op het bevorderen van herbruikbare alternatieven, zowel voor consumptie onderweg (regelgeving sinds 1 juli) als ter plaatse (horeca, kantoren, bedrijven etc.; regelgeving vanaf 1 januari 2024). In EU-verband bereikte de Raad in december 2023 een akkoord over een voorstel tot herziening van de EU-regels inzake verpakkingen en verpakkingsafval. Alhoewel Nederland pleitte voor meer ambitieuze regelgeving, is de verwachting dat de regels zullen bijdragen aan het verminderen van verpakkingsafval in de EU. In 2023 hebben er onderhandelingen plaatsgevonden voor een bindend mondiaal verdrag om plasticvervuiling tegen te gaan.

Chemische Stoffen, waaronder de Zeer Zorgwekkende Stoffen

Om de risico's voor mens en milieu van chemische stoffen zoveel mogelijk terug te dringen, is gestart met het Impulsprogramma Chemische Stoffen. Dit programma richt zich op meer integraal beleid op een aantal urgente thema's, waarmee bevoegde gezagen ondersteund worden in de uitvoering van het beleid. Specifiek voor het registreren van emissies van ZZS wordt het gebruik van een landelijk ZZS-register voorbereid. Nederland heeft samen met enkele andere (lid)staten ingezet op een Europees verbod voor PFAS (Poly- en perfluoralkylstoffen). Het voorstel is ingediend bij het Europees Agentschap voor Chemische Stoffen (ECHA). Vanuit politiek, bedrijfsleven en consumenten is er veel aandacht voor dit voorstel om te komen tot een zo breed mogelijk Europees verbod. De indienende landen, waaronder Nederland, zorgen ervoor dat het verdere proces rondom het voorstel zo efficiënt mogelijk verloopt. Ook is een interdepartementaal Strategisch Kader Biociden opgesteld, waarmee het gebruik van biociden in de toekomst zoveel mogelijk beperkt wordt.

Op mondiaal niveau heeft Nederland succes behaald met het aannemen van het *Global Framework on Chemicals*.

Luchtkwaliteit

In het streven naar een schonere toekomst heeft lenW in 2023 belangrijke stappen gezet op het gebied van luchtkwaliteit. In Europees verband heeft lenW gewerkt aan de herziening en aanscherping van de Richtlijn Industriële Emissies en de Richtlijn Luchtkwaliteit. Binnen Nederland wordt hard gewerkt aan het Schone Lucht Akkoord, een convenant tussen het Rijk, alle provincies en inmiddels meer dan 100 gemeenten. Voor het Schone Lucht Akkoord is in 2023 een Specifieke Uitkering ten hoogte van €7 mln. aangewezen voor tientallen emissiereducerende projecten in Nederland (bijv. het verwijderen van rookkanalen). Het nieuwe centraal monitoringsinstrument luchtkwaliteit (CIMLK) is in 2023 Ook is de laatste rapportage van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) aangeboden aan het parlement. Er is ook gewerkt aan een integratie van de verschillende tools die gemeenten en burgers in staat stellen om te beoordelen of hout stoken verstandig is.

OVV-rapport Industrie en Omwonenden

Op 13 april 2023 publiceerde de Onderzoeksraad voor de Veiligheid (OVV) het rapport 'Industrie en omwonenden', waarin werd geconcludeerd dat overheden er onvoldoende in slagen de gezondheid van omwonenden te beschermen en dat omwonenden zich onvoldoende gehoord voelden. Dit zijn confronterende bevindingen, die gaan over de gezondheid van burgers. Het kabinet heeft in reactie op dit rapport benoemd dat gezondheid volwaardig en als sturend principe mee moet worden gewogen bij het ontwikkelen en afwegen van onder andere industrie- en milieubeleid. Hiertoe zijn verschillende actielijnen benoemd. Deze acties omvatten wet- en regelgeving, het integreren van gezondheidsaspecten in beleid en praktijk, het bevorderen van samenwerking en kennisdeling, het opstellen van concrete tussendoelen voor een schone leefomgeving tegen 2050, en het stimuleren van industrieën om emissies te verminderen en de gezondheid van omwonenden te beschermen.

Geluid

In 2023 heeft lenW uitvoering gegeven aan de WHO-richtlijnen uit het rapport «Environmental Noise Guidelines for the European Region», gericht op geluid en gezondheid. Deze richtlijnen zijn bedoeld als hulpmiddel voor beleidsmakers om de gezondheidsaspecten beter te integreren in

geluidbeleid. Om negatieve gezondheidseffecten van omgevingslawaai te beperken heeft lenW gekozen voor een sectorspecifieke aanpak voor wegen, spoorwegen, luchthavens en andere geluidbronnen. De recent uitgevoerde beleidsdoorlichting op het gebied van geluidsbeleid over de periode 2015 tot en met 2021 had als doel om inzicht te verkrijgen in de effectiviteit en efficiëntie van het huidige beleid en om eventuele verbeterpunten te identificeren. Deze doorlichting resulteerde in zes aanbevelingen die nader uitgewerkt moeten worden. lenW heeft in 2023 deze aanbevelingen opgepakt, met een specifieke focus op het verder verbeteren van het inzicht in de effectiviteit en efficiëntie van het geluidbeleid.

Stalemissies en geurbeleid veehouderijen

Op 7 juli informeerde lenW de Tweede Kamer over de nieuwe uitgangspunten voor de aanpassing van de geurregeling voor veehouderijen. Hierin kondigde lenW aan dat de normen strenger worden en voor alle bedrijven zullen gelden. Deze aanpassing betreft ook de uitspraak van de rechtbank Den Haag op 14 september 2022, waarin werd geoordeeld dat de balans tussen de belangen van bewoners en de intensieve veehouderij door wetgeving uit 2006/2007 verstoord is. Het herstel van de balans tussen economische en milieubelangen staat centraal. De kamerbrief is controversieel verklaard door de Tweede Kamer.

Verder werd samen met LNV de Tweede Kamer op 30 juni 2023 geïnformeerd over innovatie en borging van emissiearme stalsystemen. Deze update volgde op aanbevelingen uit het rapport 'Verbetering van effectiviteit emissiearme stalsystemen in de praktijk'. Er wordt gewerkt aan een nieuwe beoordelingsmethodiek voor stallen, gericht op betrouwbare emissie-indicatoren die zowel zekerheid bieden als innovaties stimuleren en borgen. De uitwerking van de methodiek zal publiek-private verantwoordelijkheden omvatten, waarbij emissie-indicatoren worden aangevuld met de mogelijkheid tot continue bedrijfsmetingen en een integrale beoordeling van stalinnovaties. Bij deze beoordeling worden criteria rond dierwaardigheid, veiligheid, en praktische robuustheid meegenomen.

Water en bodem sturend bij ruimtelijke planvorming en een vitale bodem
lenW concretiseert met medeoverheden met 'Water en bodem sturend' (WBS) de doelen en randvoorwaarden hoe rekening te houden met het water- en bodemsysteem in het ruimtelijk domein, ook om desinvesteringen te voorkomen. Afgelopen jaar zijn de WBS-strategie en -agenda naar de Tweede Kamer gestuurd. Vanuit het bedrijfsleven en de wetenschap zijn er veel initiatieven genomen om WBS toepasbaar te maken. Daarnaast zal WBS tot uiting worden gebracht in het programma NOVEX, het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de Nota Ruimte. In die laatste is WBS een belangrijk uitgangspunt bij het opstellen van landelijke hoofdstructuurkaarten. Eind 2023 is er een borgingskalender gemaakt, waarin staat hoe structurende keuzes en maatregelen gerealiseerd kunnen worden. Er staat in wat er wanneer gedaan moet worden en hoe men ervoor zorgt dat effecten blijvend zijn. Op Europees vlak is er gewerkt aan het BNC-fiche voor de EU-Richtlijn 'Bodemmonitoring en weerbaarheid'. De verwachting is dat bodem hoog op de maatschappelijke en politieke agenda blijft.

Klimaatadaptatie

In oktober 2023 presenteerde het KNMI de KNMI-klimaatscenario's '23, voor zowel Europees Nederland als voor Caribisch Nederland. Deze lieten zien dat extremen vaker voorkomen en heviger zijn zoals hittegolven, extreme buien en droogte. Op de eilanden Sint Eustatius en Saba komen zware orkanen met veel regen in de toekomst vaker voor maar op Bonaire niet.

Het KNMI heeft in 2023 het Early Warning Centre verder ontwikkeld om publiekswaarschuwingen voor het weer op korte termijn en klimaat op langere termijn verder te verbeteren, gericht op impact en handelingsperspectief (wat kan ik verwachten, wat kan ik doen). In 2023 heeft IenW de Maatlat groene en klimaatadaptieve gebouwde omgeving vastgesteld. Deze is ook met de Tweede Kamer gedeeld. Het concept ruimtelijk afwegingskader ruimtelijke omgeving is verstuurd aan de provincies om mee te nemen in de ruimtelijke vraagstukken. Waar de maatlat ziet op hoe er gebouwd moet worden, en op de inrichting van een gebied, ziet het afwegingskader toe op wáár er gebouwd kan worden. Deze twee instrumenten zijn uitwerkingen van de aanpak Water en bodem sturend, waarbij centraal staat dat er rekening gehouden wordt met de risico's vanuit het water- en bodemsysteem bij bijvoorbeeld het bouwen van nieuwe huizen. Internationaal zette I&W bij de UNFCCC COP28 in op de mondiale dynamiek op klimaatadaptatie in de komende jaren te beïnvloeden. Nederland etaleerde als 'water champion' voor de COP28 (samen met Tadzjikistan) een inhoudelijk narratief in de themadag, het waterpaviljoen en op andere bijeenkomsten. COP28 uitkomsten bevatten belangrijke stappen op het gebied van klimaatadaptatie, voor het eerst, een mondiaal adaptatiedoel/ raamwerk (GGA) met een integrale benadering waarbij de rol van water wordt benoemd.

Waterkwaliteit en Kaderrichtlijn water

De waterkwaliteit in Nederland is nog onvoldoende verbeterd. Begin 2023 is daarom, mede met het ook op het halen van de KRW-doelen gestart met de KRW (Kaderrichtlijn Water)-impuls, een actieprogramma langs zeven actielijnen. Eén van de actielijnen is de Tussenevaluatie KRW, waarmee dit jaar is gestart. De effecten van alle voorgenomen maatregelen worden hierbij doorgerekend en waar de doelen niet gehaald dreigen te worden wordt bekeken wat mogelijke handelingsperspectieven zijn. Het gaat hier om versterking van de uitvoering van de Stroomgebiedbeheersplannen, die maatregelen bevatten van Rijk en regio om de waterkwaliteit te verbeteren. Relatief nieuwe stoffen zoals PFAS vroegen ook in 2023 veel aandacht. Naast de inzet op een Europees productieverbod en de aanpassing van EU-regelgeving is intensief overleg met Vlaanderen gevoerd over de PFAS-emissies op de Schelde, is 3M in België aansprakelijk gesteld voor haar aandeel in deze emissies en zijn er onderzoeken gedaan die meer zicht moeten geven op de verspreiding van PFAS in het milieu en de mens.

Digitalisering

In het jaar 2023 heeft het IenW zich actief ingezet voor het stimuleren van data-uitwisseling tussen diverse sectoren, waaronder mobiliteit en logistiek, in samenwerking met de woningbouwsector. Het doel van dit initiatief is om gezamenlijke afspraken tot stand te brengen, waardoor de uitwisseling van gegevens tussen bedrijven en overheidsinstanties uit verschillende sectoren wordt vergemakkelijkt. Het in ontwikkeling zijnde gestandaardiseerde kader draagt bij aan verbeterde efficiëntie, waarbij diverse partijen uit uiteenlopende sectoren op een uniforme wijze toegang hebben tot data. Dit resulteert in de effectievere inzet van belastinggeld.

Beheer, onderhoud en toekomstbestendig maken van onze infrastructuur *Instandhouding*

In 2023 is besloten om middelen te verschuiven van aanleg naar instandhouding van infrastructuur. Deze middelen komen bovenop het geld dat het kabinet Rutte IV heeft vrijgemaakt in het coalitieakkoord. Met deze aanvullende middelen is steviger ingezet op het noodzakelijke onderhoud en de vernieuwing aan onze wegen, vaarwegen en waterwerken. Dit is ook

nodig gezien de leeftijd van onze infrastructuur en de groeiende noodzaak aan vervanging en renovatie. IenW streeft ernaar de verkeershinder bij werkzaamheden te minimaliseren. Om de groei van de productie verder te faciliteren is overgestapt van een 2-jarige naar een 8-jarige instandhoudingsafspraken met Rijkswaterstaat. Hiermee ontstaat er meer ruimte om vooruit te plannen en efficiënte en doelmatige keuzes te maken. Leidend hierbij is het Basiskwaliteitsniveau dat in 2023 is geformuleerd. Hierin is vastgesteld waar een weg, vaarweg of waterwerk in de basis aan moet voldoen, om de gebruikers en belanghebbenden goed te kunnen blijven bedienen. Over de instandhouding van het spoor heeft in 2023 een validatie plaatsgevonden van de instandhoudingskosten van het spoor. De uitkomsten hiervan worden meegenomen bij de besluitvorming over een nieuw basiskwaliteitsniveau.

Overig

Noordzee

In 2023 werkte IenW aan de implementatie van het Programma Noordzee 2022-2027. Eind 2023 wordt de conceptnota Reikwijdte en Detailniveau en het participatieplan (dat de wettelijk verplichte en niet-wettelijk verplichte participatie van belanghebbenden beschrijft) ter inzage gelegd. Op 21 november 2023 werd de eerste ministeriële conferentie voor het Greater North Sea Basin Initiative gehouden in Den Haag, die leidde tot aannames van conclusies over het versterken van de samenwerking op de ruimtelijke ordening in de Noordzee door de 9 Noordzeelanden. Door de wijziging in de geopolitieke verhoudingen is het noodzakelijk gebleken ook de cruciale infrastructuur op de Noordzee goed te beschermen. IenW coördineert deze aanpak.

Wadden

In 2023 is door middel van een Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 invulling gegeven aan de Toekomstvisie voor het Waddengebied. Dit programma bevat onder meer vier transitie, waar verschillende dilemma's samenkomen, waardoor Routekaarten nodig zijn om gezamenlijk tot besluitvorming te komen. Het gaat om bereikbaarheid, integrale kustontwikkeling, visserij en klimaatverandering. Voor de Routekaart bereikbaarheid is IenW processtrekker, met als doel een duurzame bereikbaarheid voor Waddeneilanden en Waddenhavens. Ondertussen zijn er al no-regret maatregelen ingevoerd, bijvoorbeeld het varen met een vijf-kwartiers dienstregeling. Een ander belangrijk onderdeel van het Uitvoeringsprogramma is het Beleidskader Natuur, waar LNV samen met IenW en andere partijen een plan van aanpak heeft ontwikkeld. Daarnaast vond er dit jaar een verkenning plaats van de financiële opgave van het Waddengebied na 2026. Tot slot hebben Denemarken, Duitsland en Nederland in 2023 een verklaring ondertekend betreffende hun trilaterale samenwerking, ter bescherming van de Waddenzee.

1 Realisatie Beleidsdoorlichting

Tabel 2 Realisatie beleidsdoorlichtingen											
Thema	Begrotingsartikel	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Geheel artikel?	Hyperlink	
Integraal Waterbeleid - Waterkwantiteit	11					X			Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-1007211	
Bodem en Ondergrond	13					X			Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-64.html	
Wegen en verkeersveiligheid	14	X							Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-27.html	
Openbaar Vervoer en Spoor	16		X						Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-41	
Luchtvaart	17	X							Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-28.html	
Scheepvaart en Havens	18						X		Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-68.html	
	18									https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-22.html	
Uitvoering Milieubeleid en Internationaal	19		X						Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30991-34.html	
Lucht en geluid - Geluid	20						X		Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-67.html	
Lucht en geluid - Lucht	20			X					Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30175-338.html	
Duurzaamheid	21					X			Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-71.html	
Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	22		X						Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-42.html	
Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie	23			X					Nee	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-56.html	
Inspectie Leefomgeving en Toezicht (Handhaving en Toezicht)	24			X					Ja	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-46.html	
Evaluatie artikel III Deltawet						X			Ja	https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=f3b0e157-6489-4f03-a25a-70237f40ec6e&title=	

Voor het meest recente overzicht van de programmering van periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen, zie het overzicht Ingepland en uitgevoerd onderzoek op rijksfinancien.nl.

In 2023 zijn geen beleidsdoorlichtingen uitgevoerd. Wel zijn begin 2023 de beleidsdoorlichtingen op artikel 18 Scheepvaart en Havens en artikel 20 Geluid die in 2022 zijn uitgevoerd aan de Tweede Kamer aangeboden.

Het meest recente overzicht van de programmering van beleidsdoorlichtingen is te vinden op www.rijksfinancien.nl. De realisatie van overige onderzoeken en evaluaties in 2023 zijn opgenomen in bijlage 3 bij dit jaarverslag.

2 Overzicht van risicoregelingen

In het overzicht van risicoregelingen worden garanties en/of achterborgstellingen opgenomen die een departement verstrekt aan derden buiten de sector Overheid. Het ministerie van lenW heeft één in 2016 beëindigde garantieregeling, te weten het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB, waarvan de lopende regelingen worden beheerd tot einde looptijd (2027). Het betrof de mogelijkheid voor een ondernemer in het midden- en kleinbedrijf, met onvoldoende middelen of te weinig zekerheden voor krediet bij een bank, om een borgstelling voor een gedeelte van het benodigde budget voor bodemsanering aan te vragen.

Een garantie is een voorwaardelijke financiële verplichting van de overheid aan een derde buiten de overheid, die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet. Door het vervallen van garanties in 2023 is het uitstaande risico voor lenW afgenomen.

Tabel 3 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2022	Verleend 2023	Vervallen 2023	Uitstaande garanties 2023	Garantieplafond	Totaal plafond	Totaalstand risicovoorziening
Artikel 13 Bodem en Ondergrond	MKB Krediet	196		34	162	0	0	0
Totaal		196	0	34	162	0	0	0

MKB krediet

Bij het Ministerie van lenW is momenteel sprake van de garantieregeling Borgstellingskrediet Bodemsanering midden- en kleinbedrijf (MKB), waarvan de lopende regelingen worden beheerd tot einde looptijd (2027). Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB betreft de mogelijkheid voor een ondernemer in het midden- en kleinbedrijf, met onvoldoende middelen of te weinig zekerheden voor krediet bij een bank, om een borgstelling voor een gedeelte van het benodigde budget voor bodemsanering aan te vragen. Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is mede naar aanleiding van een evaluatie in 2016 beëindigd. Eind 2023 wordt alleen nog garant gestaan voor een lopende garantie ter grootte van € 161.000.

Tabel 4 Overzicht verstrekte Leningen (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Totaalstand risicovoorziening t-1	Totaalstand mutatie volume risicovoorziening t en t-1
Artikel 17 Luchtvaart	Hypothecaire lening Winair	- 147	18 maanden	2.907	3.055
Totaal					

De COVID-19-crisis laat diepe sporen achter op de Caribische delen van het Koninkrijk. Het kabinet heeft daarom eind 2020 besloten een hypothecaire lening van USD 3 miljoen (max. € 2,7 miljoen) te verstrekken op het luchthavengebouw van Winair. Deze lening is door zowel het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (€ 1 miljoen) als door het ministerie

van Infrastructuur en Waterstaat (maximaal € 1,7 miljoen) gefinancierd. De uitgave in 2021 bedroeg uiteindelijk € 2,4 miljoen, deels vanwege een gunstigere wisselkoers. In december 2021 is de lening verhoogd met € 1,3 miljoen (USD 1,5 miljoen). Daarmee betrof de uitstaande lening begin 2022 een bedrag van € 3,8 miljoen. In 2022 heeft een aflossing van € 0,9 miljoen op deze lening plaatsgevonden. Daarmee betreft de uitstaande lening eind 2022 nog € 2,9 miljoen. In 2023 heeft een aflossing van € 3,1 miljoen op deze lening plaatsgevonden. Daarmee betreft de uitstaande lening eind 2023 – € 0,1 miljoen. De lening wordt in dollars afgelost en vanwege de koersverschillen is er in euro's meer afgelost dan er is uitgeleend, vandaar de negatieve waarde. In dollars staat er per 31-12-2023 nog \$ 0,3 miljoen open.

3 Openbaarheidparagraaf

Dit is de openbaarheidsparagraaf van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (lenW). De paragraaf komt voort uit het besluit tot openbaarmaking van informatie, de plannen ter verbetering van de informatiehuishouding bij het ministerie en artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat bepaalt dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens en uitvoering van de Woo. De focus van deze openbaarheidsparagraaf is de verantwoording op hoofdlijnen over de activiteiten die zijn uitgevoerd op de thema's organisatie en samenwerking, actieve openbaarheid, passieve openbaarheid en de verbetering van de informatiehuishouding.

Organisatie en samenwerking

Op het gebied van zowel interdepartementale als departementale samenwerking zet het ministerie van lenW stappen op de thema's uit deze paragraaf. Interdepartementaal neemt lenW deel aan verschillende overleggen en werkgroepen op het gebied van open overheid en verbetering informatiehuishouding. Daarbij wordt zoveel mogelijke lering getrokken uit en gebruik gemaakt van rijksbrede verbeter-aanpakken, oplossingen en generieke voorzieningen.

Het concernbrede programma open overheid is beëindigd en de coördinerende en regisserende taken van het programma zijn overgedragen en belegd bij de Concerndirectie Informatiebeleid (CIO-office). In 2023 is de basis gelegd om de opgaven openbaarheid en verbetering van de informatiehuishouding een vervolg te geven in de staande organisatie. Hiervoor is o.a. een departementaal overleg open overheid ingesteld, waaraan de lenW organisatieonderdelen en de bestuurskern deelnemen. Gezamenlijk wordt toegewerkt naar de realisatie van een open en transparant lenW, waarvoor een informatiehuishouding die op orde is randvoorwaardelijk is. In lenW-brede werkgroepen wordt gewerkt aan instrumenten en/of oplossingen die concernbreed kunnen worden gebruikt voor de verbeteropgave.

Actieve openbaarmaking

lenW heeft voortgang geboekt met betrekking tot de actieve openbaarmaking. Door middel van een stapsgewijze aanpak wordt voorgesorteerd op de openbaarmaking van de verplichte categorieën uit de Wet open overheid (art. 3.3). Voor een aantal van de verplichte categorieën is de huidige werkwijze beschreven en is bekend hoe de gewenste werkwijze eruit dient te zien. Deze aanpak wordt in de komende periode gebruikt voor het beschrijven van de overige informatiecategorieën, waarbij ook de rijksbrede ontwikkelingen worden betrokken. Naast de verplichte informatiecategorieën maakt lenW alle onderliggende beslisnota's bij Kamerstukken aan het

parlement openbaar. Stappen zijn gezet om met monitoring de naleving van de werkwijze te borgen binnen de organisatie. Daarnaast zijn stappen gezet om kwalitatieve managementinformatie te genereren voor het uit eigen beweging actief openbaar maken van informatie.

Passieve openbaarmaking

De ingezette koers om de doorlooptijden van de afhandeling van Woo-verzoeken te verkorten wordt voortgezet. De eerste resultaten hiervan zijn waarneembaar. Het contact met de verzoeker is geïntensiveerd en vindt eerder in het proces plaats. Daarnaast werkt lenW met (deel)besluiten en zorgt voor een betere samenwerking met de inhoudelijk deskundige. De verdere optimalisatie van het proces krijgt invulling, in samenhang met de Woo-contactpersoon en het actief openbaar maken van Woo-verzoeken en besluiten.

Verbetering van de informatiehuishouding

Met de actieplannen wordt invulling gegeven aan de rijksbrede prioriteiten op het gebied van de verbetering van de informatiehuishouding. lenW werkt nauw samen met het coördinerend departement BZK, het rijksbrede programma Open op Orde en partijen en leveranciers in het landschap. De ondersteuning voor de informatiehuishouding bij lenW wordt verder geprofessionaliseerd en versterkt.

De verbetering van de informatiehuishouding krijgt invulling langs de vier hoofdlijnen van het actieplan 'Open op orde': professionals, volume en aard van informatie, informatiesystemen, bestuur en naleving.

De volgende acties zijn ingezet:

Professionals

Het Kwaliteitsraamwerk IV-professional (KWIV-profielen) is geïmplementeerd. De naleving en monitoring daarvan is in de lijn geborgd. Voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden maakt lenW gebruik van de rijksbreed ontwikkelde cursussen en trainingen (leerhuis).

Volume en aard van informatie

lenW versterkt de structuur in de informatie, koppelt en stemt systemen beter op elkaar af om zo de aard en omvang van de informatie beter te beheersen en te ontsluiten. Het in de loop der jaren divers geworden ICT-landschap wordt geconsolideerd en meer geüniformeerd, een actie die meerdere jaren zal vragen. lenW draagt interdepartementaal bij aan de omgang, opslag en archivering van nieuwe media (sociale media, berichtenapps, websites en e-mails). Ten behoeve van het wegwerken van papieren achterstanden is er een departementale werkgroep gestart.

Informatiesystemen

Daarnaast is en wordt geïnvesteerd in aanvullende instrumenten en hulpmiddelen om de informatie zo goed mogelijk te ontsluiten en te publiceren zodat de informatie te zijner tijd elektronisch kan worden overgedragen aan het Nationaal Archief. lenW maakt zoveel mogelijk gebruik van Rijksbreed ontwikkelde voorzieningen.

Bestuur en naleving

In de bestuursraad van lenW is de sturing en naleving via de systematiek van de actieplannen georganiseerd. De jaarlijkse volwassenheidsmeting, zoals gevraagd door de regeringscommissaris informatiehuishouding, en de tweejaarlijkse monitor van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

staan centraal in het vaststellen van de stand van zaken. Daarnaast ontwikkelt lenW een concern breed plan om te sturen op transparantie en voortgang op de Wet open overheid en de verbetering van de informatiehuishouding.

Overzicht coronasteunmaatregelen

Tabel 5 Overzicht coronasteunmaatregelen (bedragen x € 1 miljoen)				
Art.	Naam maatregel/regeling	Bedrag verplichtingen 2023	Bedrag uitgaven 2023	Bedrag ontvangsten 2023
16 en 98	Beschikbaarheidsvergoeding OV	4,3	106,0	1,6
17	Lening Winair	0,0	0,0	3,1
22	Tegemoetkoming vuurwerkbranche	0,2	2,2	0,0
97 en 98	COVID-testen reizigers	0,0	1,6	0,0
Totaal		4,5	109,8	4,7

Toelichting

Hieronder is een korte omschrijving opgenomen van de maatregelen.

Beschikbaarheidsvergoeding OV-sector

Dit betreft een beschikbaarheidsvergoeding voor het openbaar vervoer. De vergoeding is bestemd om de beschikbaarheid van het openbaar vervoer tijdens de COVID-19-crisis te kunnen borgen.

In 2023 is € 106 miljoen uitgegeven van de gebudgeteerde € 179 miljoen. Het bedrag is bij de 1e supplettoire begroting bijgesteld n.a.v. een bijgestelde raming.

Lening Winair

Dit betreft een hypothecaire lening voor het luchthavengebouw van Winair. Deze lening is door zowel het ministerie van BZK als door het ministerie van lenW gefinancierd. De ontvangsten in 2023 zijn de aflossing en de rente betalingen door Winair.

Tegemoetkoming vuurwerkbranche

Dit betreft de middelen in verband met de tijdelijke subsidieregelingen voor de detailhandel en importeurs/distributeurs, die als doel hebben om de vuurwerkbranche tegemoet te komen in de extra kosten die zij maakt vanwege het vuurwerkverbod en voor de extra opslag en transport voor het F2-vuurwerk dat voor de jaarwisseling 2021 – 2022 niet verkocht mocht worden. In 2023 is er € 2,2 miljoen uitgegeven aan de verdere afwikkeling van Tegemoetkoming Subsidieregeling Vuurwerk Covid-19 (TSVC-19).

COVID-testen reizigers

Dit betreft de middelen voor de vergoeding van testen voor uitgaande reizigers, inclusief uitvoeringskosten. De uitgaven zijn gedaan naar aanleiding van overlopende verplichtingen uit 2022.

Budgettaire overzicht Oekraïne

In 2023 is door het kabinet besloten om de steun aan Oekraïne door te zetten en zijn middelen beschikbaar gesteld op de aanvullende post. De precieze besteding van de steun is afgestemd op de behoefte van Oekraïne. Vanuit lenW zijn in dit kader twee maatregelen getroffen. In onderstaand overzicht zijn de budgettaire effecten van deze maatregelen opgenomen en toegelicht.

Tabel 6 Budgettair overzicht Oekraïne (bedragen x € 1.000)

Artikelnummer	Artikelnaam	Maatregel	Verplichtingen 2023	Uitgaven 2023	Ontvangsten 2023	Relevante Kamerstukken
97	Algemeen Departement	Strooizout		1.239	1.239	04.1 Artikel 97 Algemeen Kerndepartement Ministerie van Financiën - Rijksoverheid (rijksfinancien.nl)
97	Algemeen Departement	Noodhulpgoederen Kachovkadam		550	550	0Kamerstuk 36045, nr. 165 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl), https://www.rijksfinancien.nl/mem

Toelichting

Hieronder is een korte omschrijving opgenomen van de maatregelen.

1. Strooizout: De voorraad strooizout in Oekraïne bleek niet meer genoeg vanwege de oorlog. Nederland heeft na diverse gesprekken met betrokken partners toegezegd 45 miljoen kilo strooizout te doneren aan Oekraïne. Hiervoor is vanuit lenW in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken € 2,5 miljoen in totaal voor beschikbaar gesteld.
2. Noodhulpmaatregelen Kachovkadam: Na de doorbraak van de Kachovka-dam in juni van dit jaar, heeft Oekraïne het Kabinet verzocht hulpgoederen te leveren om de gevolgen van de doorbraak te bestrijden. Het Kabinet heeft besloten om noodhulp aan te bieden, in de vorm van in-kind goederen: 22 vloten via de Nationale Reddingsbrigade en 40 boten, 75 waterpompen, 20 reddingsboeien, 370 reddingsvesten en 120 waadpakken. Deze goederen zijn via de Unie van Waterschappen beschikbaar gesteld en door lenW overgenomen ter donatie aan Oekraïne.

4. Beleidsartikelen

4.1 Artikel 11 Integraal Waterbeleid

A. Algemene doelstelling

Het samen met anderen zorgen voor de bescherming van Nederland tegen hoogwater, een verantwoord (mede-)gebruik en ruimtelijke ordening van de zee en sturen op een duurzaam en veilig gebruik van het waterbodemsysteem dat bestand is tegen wateroverlast en droogte en blijvend kan voorzien in de juiste hoeveelheid water, van de juiste kwaliteit, op de juiste plaats. Tevens richting en invulling geven aan klimaatadaptatie door de (internationale) klimaatopgave te vertalen naar uitvoerbaar en toekomstbestendig beleid als sturend fundament voor de inrichting van de fysieke leefomgeving en zo bij te dragen aan een veilig leefbaar en bereikbaar Nederland.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de gerealiseerde totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 7 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.11							
					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	41.220	30.283	30.650	96.183	43.237	48.100	- 4.863
Uitgaven	48.421	49.982	45.678	43.541	52.905	59.877	- 6.972
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 Algemeen waterbeleid	37.546	39.450	34.836	32.139	44.019	42.221	1.798
2 Waterveiligheid	3.019	2.704	2.905	2.756	1.851	3.129	- 1.278
3 Grote oppervlaktewateren	1.211	1.473	1.296	1.330	630	1.565	- 935
4 Waterkwaliteit	6.645	6.355	6.641	7.316	6.405	12.962	- 6.557
Ontvangsten	12.050	258	408	398	109	30	79

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Integraal Waterbeleid. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 8 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Financieren	De minister is verantwoordelijk voor de subsidieverlening van projecten die bijdragen aan de doelstellingen van het integrale waterbeleid. Het betreft zowel internationale projecten in het kader van de Water Action Agenda als nationale projecten in het kader van het Nationaal Groei Fonds (NGF).
Regisseren	De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het integrale waterbeleid, voor het Deltaprogramma en het toezicht op de uitvoering van de hieraan gerelateerde wet- en regelgeving. Ook is de Minister verantwoordelijk voor het verbeteren van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium ten behoeve van het integraal waterbeleid. Daartoe wordt beleid ontwikkeld voor primaire waterkeringen, goede economische en chemische waterkwaliteit, een gebiedsaanpak voor grote en regionale wateren, het behoud en herstel van een gezonde en duurzame Noordzee en het bevorderen van innovatie en ontwikkeling van kennis. De Inspectie Leefomgeving en Transport houdt toezicht op de naleving. Specifieke verantwoordelijkheid van de Minister betreft ook het vaststellen van de door de waterschappen verschuldigde vergoedingen voor het organiseren van waterschapsverkiezingen (Waterschapswet).
(doen) uitvoeren	De Minister is verantwoordelijk voor het waarborgen van de bescherming door primaire waterkeringen langs het kust- en IJsselmeergebied en rivieren volgens wettelijk niveau. Het uitvoeren van exploitatie, onderhoud en vernieuwing in het kader van waterveiligheid en waterkwaliteit. De hieraan gerelateerde projecten worden in het MIRT vastgelegd, de bijdragen zijn gerelateerd aan het Deltafonds. Daarnaast is de minister op internationaal gebied verantwoordelijk voor kennisuitwisseling op het gebied van klimaatadaptatie, waterveiligheid, waterzekerheid en governance ter bevordering van de Nederlandse positie en verdienvermogen in het buitenland. De samenwerking is beschreven in de Nederlandse Internationale Waterambitie (NIWA, Kamerstukken II 2018-2019, 32 605, nr. 204). Ook is de minister coördinerend verantwoordelijk voor de nationale inzet klimaatadaptatie en draagt bij aan het verhogen van de klimaatweerbaarheid in de wereld onder het klimaatakkoord.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren opgenomen die inzicht geven in de mate waarin aan de algemene doelstelling wordt voldaan. De indicator hoogwaterbescherming geeft inzicht in de ontwikkeling in het halen van het basisbeschermingsniveau. De indicator economisch risico schetst een beeld van het afnemen van het economische risico als gevolg van een overstroming. In de begroting van het Deltafonds zijn overige waterbeleid gerelateerde indicatoren opgenomen.

Ongeveer 60% van ons land zou regelmatig onder water staan als er geen dijken en duinen zouden zijn. In dit gebied wonen negen miljoen mensen en wordt 70% van ons Bruto Nationaal Product (BNP) verdiend. Maatschappelijk gezien is aandacht voor de waterveiligheid dus van cruciaal belang voor de leefbaarheid en de economie van Nederland (Kamerstukken II 2015–2016, [34 436, nr. 3](#)).

Doel van het waterveiligheidsbeleid is:

- Iedereen in Nederland die achter een dijk woont, krijgt ten minste een basis beschermingsniveau van 1/100.000 per jaar. Dat wil zeggen dat de kans voor een individu om te overlijden als gevolg een overstroming niet groter mag zijn dan 0,001% per jaar.
- Daarnaast wordt extra bescherming geboden op plaatsen waar kans is op:
  - grote groepen slachtoffers;
  - en/of grote economische schade;
  - en/of ernstige schade door uitval van vitale en kwetsbare infrastructuur van nationaal belang.

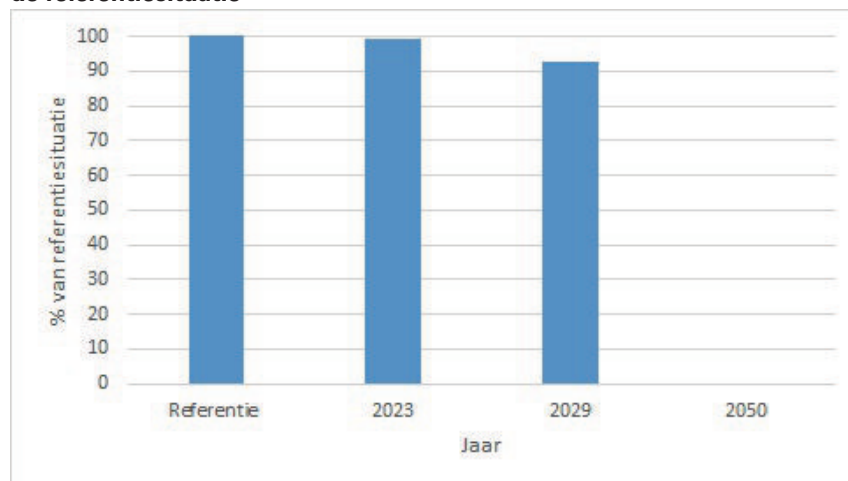
Het waterveiligheidsbeleid heeft als doel om het risico van overstromingen naar het aanvaard risiconiveau te krijgen. Als basis voor het bereiken van het doel van het waterveiligheidsbeleid geldt sinds 1 januari 2017 een nieuwe normering voor de primaire waterkeringen. In 2050 moeten al deze

keringen aan de wettelijke normen voldoen. Dit betekent een basisbeschermingsniveau voor iedereen in 2050 en een economisch risico waarbij de kosten en baten tegen elkaar opwegen.

Indicator: Hoogwaterbescherming

Onderstaande figuur schetst de ontwikkeling in de verbetering van het basisbeschermingsniveau in relatieve waarde (% t.o.v. het referentiejaar). Ten opzichte van het referentiejaar wordt de ontwikkeling van het overstromingsrisico in de tijd afgezet.

Figuur 3 Ontwikkeling in het halen van het basisbeschermingsniveau t.o.v. de referentiesituatie

Het percentage 2023 is het percentage per 1 januari 2024

Bron: RWS, 2023. De referentiesituatie zoals bepaald t.b.v. de tussentijdse wijziging NPW1 in 2014.

Toelichting

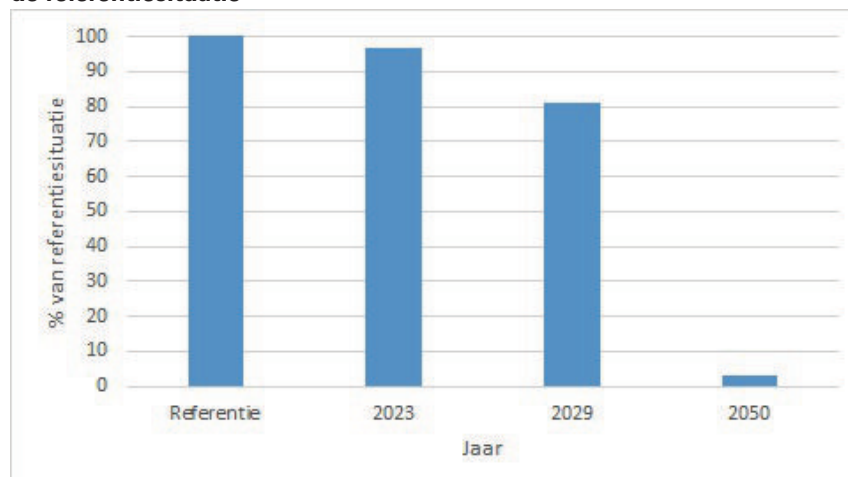
De keringen voldoen nog niet allemaal aan de nieuwe norm. Er is berekend hoe groot het economische risico is en hoeveel mensen wonen in een gebied waar het basisbeschermingsniveau nog niet wordt gehaald op het moment dat het nieuwe beleid (2014) is vastgelegd. Dit wordt de referentiesituatie genoemd en de waarden zijn op 100% gesteld. Ten opzichte van deze referentie wordt de ontwikkeling van het overstromingsrisico in de tijd afgezet. Doordat keringen versterkt gaan worden, zal het aantal mensen waarvoor het basisbeschermingsniveau nog niet is gehaald en het economisch risico de komende 30 jaar afnemen tot het niveau dat volgens het beleid in 2050 bereikt moet zijn.

Indicator: Economisch risico

Onderstaand figuur schetst de ontwikkeling van het economische risico als gevolg van een overstroming in relatieve waarde (% t.o.v. het referentiejaar). Ten opzichte van het referentiejaar wordt de economische schade als gevolg van een overstroming in de tijd afgezet.

Figuur 4 Ontwikkeling in het afnemen van het economisch risico t.o.v. de referentiesituatie

Het percentage 2023 is het percentage per 1 januari 2024

Bron: RWS, 2023. De referentiesituatie zoals bepaald t.b.v. de tussentijdse wijziging NPW1 in 2014.

Toelichting

Het (actuele) risico eind 2023 is gebaseerd op de gerealiseerde versterking tot 1 januari 2024 in het HWBP; tot dan is 46 km dijk versterkt. De afname van het risico tot en met 2028 is gebaseerd op de realisatieprognose van dijkversterkingen, zoals is opgenomen in het HWBP (196 km). Aangezien er tot 1 januari 2024 nog maar weinig keringen in het HWBP zijn versterkt, is het economisch risico op 1 januari 2024 met 3% afgenomen t.o.v. de referentiesituatie. Op basis van de verwachte realisatie van versterkingen tot en met 2028 zal het economische risico op 1 januari 2029 met 17% zijn afgenomen t.o.v. de referentiesituatie. Het aantal mensen dat woont in een gebied waar het basisbeschermingsniveau nog niet is bereikt, is op 1 januari 2029 naar verwachting 7 % lager t.o.v. de referentiesituatie.

In 2050 moeten alle keringen aan de nieuwe normen voldoen. Dan moet overal aan het basisbeschermingsniveau zijn voldaan en is het economisch risico afgenomen tot het aanvaard economisch risiconiveau. In de indicator wordt daarom ook het jaar 2050 geprojecteerd.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van artikel 11 integraal waterbeleid.

Klimaatadaptatie en Water Internationaal

In 2023 heeft Nederland samen met Tajikistan de Verenigde Naties (VN) water conferentie georganiseerd in New York met als resultaat een Water Actie Agenda met meer dan 800 toezeggingen van overheden, private sector, non gouvernementele organisaties (NGOs) en (kennis)instellingen. Deze conferentie heeft de watergerelateerde doelen van de Sustainable Development Goals weer voor het voetlicht gebracht en resulteerde in september in een VN resolutie waarin de opvolging van de VN waterconferentie is geborgd. (Kamerstukken II 2022-2023, [31793, nr 243](#)). Tijdens de VN waterconferentie is ook het Internationaal Panel on Disasters en

Coastal Areas gelanceerd. Dit initiatief van de Minister van IenW faciliteert kennisuitwisseling tussen aangesloten landen om nationale klimaatadaptatieplannen uit te werken in actieagenda's.

Tijdens de COP 28 van de United Nations Climate Change conference heeft Nederland de boodschap van het belang van water als motor voor klimaatadaptatie verder uitgedragen. Dit heeft geleid tot veel aandacht voor water en de incorporate van dit thema in de Global Goal on Adaptation. Daarmee is water stevig verankerd in de mondiale discussie over klimaatadaptatie.

Kennisuitwisseling met buitenlandse partijen op het gebied van klimaatadaptatie, waterveiligheid, waterzekerheid en 'governance' is voor Nederland niet alleen belangrijk om onze eigen kennis en kunde te versterken, maar draagt ook bij aan het verdienvermogen van de Nederlandse sector in het buitenland. Conform de Nederlandse Internationale Waterambitie (NIWA - Kamerstukken II 2018-2019, [32 605, nr. 204](#)) heeft IenW in 2023 verder ingezet op de samenwerking met andere (delta)landen, waaronder India, Indonesië, Vietnam, Colombia en Egypte. Ook is er een memorandum of understanding (MoU) afgesloten met Tajikistan en Marokko en is de MoU met Singapore hernieuwd voor twee jaar. NIWA uitvoeringsprogramma Partners voor Water kwam dit jaar vol op stoom met strategische investeringen in de deltalanden, 22 subsidies voor innovatieve waterprojecten en promotieactiviteiten resulterend in een meer dan volledige uitputting van het jaarbudget.

Beoordeling primaire keringen

Waterschappen en Rijkswaterstaat hebben in 2022 hun eerste beoordeling van de primaire keringen in relatie tot de nieuwe waterveiligheidsnormen afgerond (inclusief de conformiteitstoets door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT)). De feitelijke resultaten daarvan zijn in mei 2023 naar de Kamer gestuurd. Op 8 november 2023 is daarvan een landelijk veiligheidsbeeld opgemaakt, inclusief een beleidsmatige duiding en een globale kosteninschatting van de verwachte versterkingsopgave. Ca. 62% van de keringen voldoet nog niet aan de norm, maar dat is volgens verwachting omdat de normen toekomstgericht zijn en uitgaan van de situatie in 2050. De eerste inschatting van de beheerders is dat ca. 2000 km versterkt moet worden (via het Hoogwaterbeschermingsprogramma) in de periode tot 2050. Dat is hoger dan de eerdere inschatting van 1500 km, maar het is nadrukkelijk een inschatting met nog veel onzekerheden. Daarom wordt de komende jaren gewerkt aan het aanscherpen van de opgave. Ca. 1000 km van de opgave is al opgenomen in de programmering van het HWBP.

Beleidsstafel Wateroverlast en Hoogwater

De Beleidsstafel Wateroverlast en Hoogwater is opgericht naar aanleiding van de overstromingen in Limburg in 2021, met als doel om Nederland beter voor te bereiden op extreme neerslag. In 2023 is gestart met het uitwerken en implementeren van de aanbevelingen die de Beleidsstafel eind 2022 heeft opgesteld. Om het regionaal watersysteem in Limburg (beekdalen) beter bestand te maken tegen extreme neerslag is het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) door het Rijk en de regio opgezet. Hiervoor is in het coalitiekakkoord 300 miljoen euro beschikbaar gesteld. Onlangs zijn bij waterschap Limburg mobiele noodkeringen in gebruik genomen. Deze kunnen, ook over de grens, snel geplaatst worden om kwetsbare locaties te beschermen bij dreigende overstroming. Voor de zomer is de website 'www.wachtnietopwater.nl' vernieuwd om het waterbewustzijn te vergroten. De overstromingen in West-Europa eind 2023 als gevolg van extreme regenval laten zien dat de problematiek grensoverschrijdend is.

Daarom is internationale samenwerking met bovenstroomse landen van groot belang. Een impuls hiervoor was het in november 2023 op de Benelux Waterdag in Maastricht gelanceerde internationaal onderzoeksprogramma JCAR-ATRACE. Dit is gericht op overstromingsrisicobeheer en waterbeschikbaarheid in grensoverschrijdende regionale wateren.

Waterveiligheid

Waterschappen en Rijkswaterstaat hebben hun eerste beoordeling van de primaire keringen in relatie tot de nieuwe waterveiligheidsnormen afgerond. Van de resultaten is in 2023 een landelijk veiligheidsbeeld opgemaakt, inclusief een beleidsmatige duiding en een globale kosteninschatting van de verwachte versterkingsopgave. Beheerders schatten in dat de versterkingsopgave fors hoger is dan eerder gedacht, maar deze inschatting kent nog veel onzekerheden. Daarom wordt de komende jaren gewerkt aan het aanscherpen van de opgave. In 2023 is gewerkt aan de doorontwikkeling van het instrumentarium voor beoordelen en ontwerpen, het nieuwe programma Beoordelings- en Ontwerpinstrumentarium (BOI) 2023. De nieuwe KNMI-klimaatscenario's, die eind 2023 zijn opgeleverd, zullen worden toegepast bij de tweede beoordelingsronde en het ontwerp van dijkversterkingen.

Kennisprogramma Zeespiegelstijging (KP ZSS)

Het KP ZSS is in 2019 gestart om onderzoek te doen naar de lange termijn waterveiligheid. Het programma heeft twee hoofddoelen. Ten eerste is het gericht op: het ontwikkelen van meer kennis over de onzekerheden rondom zeespiegelstijging. Ten tweede onderzoekt het programma in hoeverre de huidige strategieën en beslissingen voor het deltagebied toereikend zijn bij meer extreme zeespiegelstijging. Ook richt het programma zich op het verkennen van alternatieve strategieën voor de verre toekomst. In juni 2023 heeft de Kamer de eerste resultaten ontvangen over de impact van zeespiegelstijging op het huidige systeem. In november zijn alle tussenresultaten van het KPZSS, samengevat in de 'Tussenbalans', naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze bevatte ook een appreciatie van het kabinet op de resultaten, waaraan vervolgstappen zijn gekoppeld.

Integraal Riviermanagement

Het Programma Integraal Riviermanagement (IRM) is in december 2023 naar de Kamer gestuurd. Het Programma IRM introduceert nieuwe doelstellingen voor het rivierengebied en focust hierbij op het optimaliseren van de rivierbodempligging en de beschikbaarheid van voldoende ruimte om de afvoercapaciteit in het rivierengebied te borgen. Het programma werkt aan een stabiele en beheerbare bodempligging in het zomerbed. Dit is essentieel voor het bevaarbaar houden van de rivier bij lage afvoeren en het herstellen van de natuurlijke rivierdynamiek, dit is goed voor de biodiversiteit. Ook draagt dit bij aan een efficiënte waterverdeling en berging van water voor drinkwaterwinning. Daarnaast richt het programma zich op het vergroten van de afvoer- en bergingscapaciteit om toekomstige hogere rivierafvoeren aan te kunnen. Eind 2023 is bij het langdurige hoogwater gebleken dat eerder genomen maatregelen voor waterveiligheid (rivierverruiming en dijkversterkingen) effect hebben gehad en hun waarde hebben bewezen. De waterveiligheid is niet in het geding geweest.

Bij verschillende IRM-projecten zijn in 2023 stappen gezet naar de uitvoering. Zo is in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving 2023 het startdocument voor de MIRT-verkenning Zuidelijk Maasdal ondertekend. Dit project is een samenwerking tussen zes overheidsinstanties en richt zich op het ontwikkelen van een geïntegreerde aanpak voor hoogwaterbescherming,

scheepvaart, ruimtelijke ontwikkeling en natuurversterking. De verschillende maatschappelijke opgaven worden hierbij nadrukkelijk in samenhang aangepakt. Zo zorgt IenW samen met medeoverheden voor een toekomstbestendig Zuidelijk Maasdal.

Programma Noordzee, Noordzeeakkoord

In 2023 is gewerkt aan de Partiële Herziening van het Programma Noordzee 2022-2027, waarmee windenergiegebieden voor na 2031 zullen worden aangewezen, en zijn de concept Nota Reikwijdte en Detailniveau alsook het Participatieplan ter inzage gelegd. In het Noordzee overleg is met stakeholders gewerkt aan de implementatie van het Akkoord voor de Noordzee.

Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM), Oslo-Parijs Conventie (OSPAR), Maritieme Ruimtelijke Planning (MSP)

T.a.v. de Kaderrichtlijn Mariene Strategie zijn voorbereidingen getroffen voor de actualisatie van de doelstellingen voor de Mariene Strategie Deel 1 (MS1) op basis van het Quality Status Report 2023 van OSPAR. Vanwege uitwerking van extra vragen over de MS1 is de consultatie van MS1 uitgesteld naar 2024. Voor de KRM is er in de Europese Unie en in OSPAR-verband verder invulling gegeven aan de ontwikkeling van indicatoren en parameters om de milieutoestand te kunnen monitoren en de goede milieutoestand te kunnen bepalen.

Greater North Sea Basin Initiative (GNSBI)

Om een versterkte internationale en sector overstijgende samenwerking op de Noordzee op te zetten is een verkenning uitgevoerd en een samenwerkingsverband opgericht met negen Noordzeelanden en de Europese Commissie, namelijk het Greater North Sea Basin Initiative met ministeriele conclusies om intensiever samen te werken op het gebied van kennisdeling, medegebruik, natuurherstel, lange termijn perspectief visserij en cumulatief impact van menselijk gebruik van de Noordzee.

Zeeën Caribisch Nederland

Als onderdeel van de uitvoering van het Natuur- en Milieubeleidsplan voor Caribisch Nederland in de zeeën rondom Caribisch Nederland (onder coördinatie van de minister voor Natuur en Stikstof) en de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR), zijn monitoringprogramma's vastgesteld voor het meten van de waterkwaliteit van de zeeën rondom Bonaire, st. Eustatius en Saba. Voorts zijn modelstudies uitgevoerd die de aanvoer en verspreiding van vervuilende stoffen in het marien milieu voorspellen.

Oceanen

Dit jaar heeft de Verenigde Naties het Verdrag inzake het behoud en duurzaam gebruik van mariene biodiversiteit in gebieden buiten de nationale rechtsmacht¹ vastgesteld. Het verdrag is namens het Koninkrijk der Nederlanden ondertekend door de minister van Buitenlandse Zaken. IenW heeft actief bijgedragen aan de totstandkoming van het verdrag vanuit het belang van het versterken van oceaانبereiding door effectieve samenwerking met en tussen regionale, internationale en sectorale organisaties, het uitvoeren van milieueffectbeoordelingen voor activiteiten op volle zee en de mogelijkheid om mariene beschermde gebieden aan te wijzen.

---

¹ Agreement under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity of Areas beyond National Jurisdiction (BBNJ).

Nationaal Groeifonds

De projecten NL2120 en Groeiplan Watertechnologie zijn in februari 2023 vanuit het Nationaal Groeifonds gehonoreerd.

- *Groeiplan Watertechnologie*: er is € 135,0 miljoen beschikbaar voor de komende 10 jaar om nieuwe technologieën voor de beschikbaarheid van (schoon) water te ontwikkelen en deze zowel nationaal als internationaal te vermarkten. Bij het Groeiplan Watertechnologie zijn in totaal zo'n 600 partijen betrokken waarvan ca. 500 bedrijven (waarvan een groot aantal mkb), 25 onderzoeksinstellingen, 17 waterschappen, 12 drinkwaterbedrijven, 10 provincies en gemeenten en enkele ngo's.

- *NL2120: € 110 miljoen beschikbaar (waarvan € 40,0 miljoen voorwaardelijk) de komende 10 jaar voor vraagstukken op het gebied van landgebruik en bodem- en waterbeheer. Het project beoogt kennis op te bouwen om de toepassingsmogelijkheden van <<nature base solutions>> (NBS) beter te onderbouwen en bij bewezen effectiviteit een schaa sprong te realiseren. Met deze kennis en producten wordt beoogd de concurrentiepositie van Nederlandse partijen te versterken, de leefomgeving te verbeteren en te voorkomen dat economische ontwikkelingen in de toekomst worden belemmerd door krapte in de milieuruimte.*

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 9 Budgettaire gevolgen van beleids art. 11 Integraal Waterbeleid (bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	41.220	30.283	30.650	96.183	43.237	48.100	- 4.863	1
Uitgaven	48.421	49.982	45.678	43.541	52.905	59.877	- 6.972	
1 Algemeen waterbeleid	37.546	39.450	34.836	32.139	44.019	42.221	1.798	
<i>Opdrachten</i>	<i>3.648</i>	<i>2.232</i>	<i>2.625</i>	<i>5.942</i>	<i>10.928</i>	<i>12.979</i>	<i>- 2.051</i>	<i>2</i>
HGIS Partners for Water	0	0	0	0	7.158	0	7.158	
FLOW	0	0	0	0	11	1.834	- 1.823	
KAWI	0	0	0	0	1.230	1.345	- 115	
Klimaat Bestuur/NOVI	0	0	0	0	300	1.228	- 928	
CORA	992	212	272	202	719	450	269	
VN Water	0	0	0	0	0	3.450	- 3.450	
Klimaat bestuur	0	0	0	98	0	0	0	
Regie Innovatie	0	0	0	568	0	0	0	
Risico onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0	
Overige opdrachten	2.656	2.020	2.353	5.074	1.510	4.672	- 3.162	
<i>Subsidies</i>	<i>14.329</i>	<i>14.677</i>	<i>11.445</i>	<i>7.163</i>	<i>15.187</i>	<i>13.748</i>	<i>1.439</i>	
Partners voor Water (HGIS)	11.476	10.297	10.213	4.108	5.502	11.252	- 5.750	
Blue Deal (HGIS)	1.200	2.900	1.090	0	5.699	2.000	3.699	
WI	0	0	0	0	1.166	400	766	
NGF-project NL2120	0	0	0	0	0	0	0	
Incidentele Subsidie WKB	1.567	1.286	16	0	0	0	0	
Overige Subsidies	86	194	126	3.055	2.820	96	2.724	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>15.978</i>	<i>15.343</i>	<i>16.160</i>	<i>16.789</i>	<i>17.299</i>	<i>15.494</i>	<i>1.805</i>	
Waarvan bijdrage aan agentschap KNMI	1.271	612	1.626	919	952	394	558	
Waarvan bijdrage aan agentschap RWS	14.707	14.731	14.534	15.870	15.406	15.100	306	
Overige bijdrage aan agentschappen	0	0	0	0	941	0	941	
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>3.591</i>	<i>6.568</i>	<i>4.506</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
NGF-project NL2120	0	0	0	0	0	0	0
Bijdragen medeoverheden WKB	0	0	4.506	0	0	0	0
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	<i>0</i>	<i>630</i>	<i>0</i>	<i>2.245</i>	<i>605</i>	<i>0</i>	<i>605</i>
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>100</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
2 Waterveiligheid	3.019	2.704	2.905	2.756	1.851	3.129	- 1.278
<i>Opdrachten</i>	<i>3.019</i>	<i>2.704</i>	<i>2.905</i>	<i>2.756</i>	<i>1.851</i>	<i>3.129</i>	<i>- 1.278</i>
RWS waterveiligheid	2.546	1.989	2.395	2.356	1.083	2.456	- 1.373
Overige opdrachten	473	715	510	400	768	673	95
3 Grote oppervlaktewateren	1.211	1.473	1.296	1.330	630	1.565	- 935
<i>Opdrachten</i>	<i>1.211</i>	<i>1.273</i>	<i>1.196</i>	<i>1.280</i>	<i>630</i>	<i>1.465</i>	<i>- 835</i>
RWS Zuid-Westelijke Delta	1.025	1.052	934	1.043	331	1.050	- 719
RWS Waterdossier WOM	67	107	106	0	0	0	0
Overige opdrachten	119	114	156	237	299	415	- 116
<i>Bijdrage aan medeoverheden</i>	<i>0</i>	<i>200</i>	<i>100</i>	<i>50</i>	<i>0</i>	<i>100</i>	<i>- 100</i>
4 Waterkwaliteit	6.645	6.355	6.641	7.316	6.405	12.962	- 6.557
<i>Opdrachten</i>	<i>3.659</i>	<i>3.692</i>	<i>3.963</i>	<i>4.577</i>	<i>4.194</i>	<i>11.242</i>	<i>- 7.048</i>
Noordzee akkoord	0	0	294	81	11	5.140	- 5.129
RWS WKK opdrachten	2.873	3.069	2.852	3.654	2.832	4.708	- 1.876
WKK opdrachten	0	0	0	558	360	898	- 538
MIW opdrachten	0	0	0	284	0	0	0
Overige opdrachten	786	623	817	0	991	496	495
<i>Subsidies</i>	<i>400</i>	<i>400</i>	<i>400</i>	<i>48</i>	<i>1.040</i>	<i>30</i>	<i>1.010</i>
<i>Bijdrage aan medeoverheden</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>41</i>	<i>0</i>	<i>41</i>
<i>Bijdrage aan internationale organisaties</i>	<i>2.086</i>	<i>1.763</i>	<i>2.278</i>	<i>1.991</i>	<i>1.130</i>	<i>1.690</i>	<i>- 560</i>
WKK contributies	689	837	531	714	63	640	- 577
WKK mondiaal	678	396	1.063	1.277	0	0	0
Overige bijdrage (inter)nat.org	719	530	684	0	1.067	1.050	17
<i>Bijdrage aan ZBO's</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>700</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>700</i>
Ontvangsten	12.050	258	408	398	109	30	79

F. Financiële toelichting

Toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- Op dit artikel is voor € 4,9 miljoen minder verplicht dan oorspronkelijk geraamd. Het betreft een saldo van diverse mutaties en verplichtingschuiven, waarvan de belangrijkste zijn:
  - een eenmalige verhoging van het verplichtingenbudget als gevolg van een correctie op de aangegane verplichtingen in 2022, die daardoor ten laste van 2023 zijn gebracht. Het betrof de HGIS-subsidies Partners voor Water 5 (€ 4,5 miljoen) en Blue Deal fase 2 (€ 2,3 miljoen).
  - Een toezegging voor de internationale bijdrage voor de Global Commission Economics of Water voor de jaren 2023-2025 (€ 1,7 miljoen).

- Diverse overboekingen tussen dit artikel en het Deltafonds van per saldo – € 5,4 miljoen, waaronder met name de financiering van werkzaamheden voor monitoring onderzoek natuurversterking soortenbescherming (MONS) bij RWS (- € 5 miljoen), financiering van Deltares via de SITO-regeling (- € 3,6 miljoen) en de subsidieverstrekking aan MKB-NL voor PFAS onderzoek (€ 3,8 miljoen).
  - een verplichtingschuif vanuit 2023 naar 2022 ten behoeve van het programma Klimaatadaptatie Water Internationaal (HGIS) met betrekking tot de inzet van Deltares, China Council en Water and Climate Coalition impact (- € 3,5 miljoen).
  - diverse overboekingen tussen ministeries van per saldo – € 4,4 miljoen, met name naar BZK voor de kosten van de landelijke voorziening en het service team Rijk met betrekking tot de Omgevingswet (- € 6,0 miljoen).
  - Het restant van – € 0,1 miljoen betreft een saldo van diverse technische mutaties.
2. De lagere gerealiseerde uitgaven van – € 2,1 miljoen zijn met name het gevolg van de opdracht aan RVO voor het programma Partners voor Water (€ 7,2 miljoen) en de lagere realisatie FLOW (- € 1,8 miljoen), NOVI (- € 0,9 miljoen) en VN water (- € 3,5 miljoen). De lagere realisatie van – € 3,1 miljoen bij de overige opdrachten verklaren het resterende verschil.
3. De lagere realisatie bij opdrachten waterkwaliteit heeft met name betrekking op de over boeking van – € 5,0 miljoen naar het Deltafonds, zoals toegelicht bij de verplichtingen. Daarnaast hebben de werkzaamheden van RWS op dit onderdeel vertraging opgelopen (– € 1,8 miljoen). Het restant van – € 0,2 miljoen betreft een saldo van kleinere mutaties.

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Algemeen Waterbeleid (€ 44,0 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 10,9 miljoen)

- *HGIS Partners for Water (€ 7,2 miljoen)*. Betreft met name de opdracht aan RVO voor het programma Partners voor Water.
- *KAWI (€ 1,2 miljoen)*. Dit betreffen de HGIS middelen ten behoeve van de diverse KAWI opdrachten.
- *CORA (0,7 miljoen)*. Betreft de HGIS middelen ten behoeve van de CORA opdrachten van € 0,7 miljoen.

2. Subsidies (€ 15,2 miljoen).

- *Partners voor Water (HGIS) (€ 5,5 miljoen)*. Betreft de uitgaven via uitvoerder RVO voor het subsidieprogramma waarvan het doel is om waterveiligheid en waterzekerheid te stimuleren in een delta, deltastad of stroomgebied in het buitenland.
- *Blue Deal (HGIS) (€ 5,7 miljoen)*. Op deze post is de subsidie voor het (internationale) subsidieprogramma Blue Deal verantwoord (€ 4,0 miljoen), waarin 21 waterschappen samen met de ministeries van Buitenlandse Zaken en IenW als doel hebben om 20 miljoen mensen wereldwijd toegang te geven tot voldoende, schoon en veilig water. Het overige deel zijn subsidies die voortvloeien uit de VN Water-conferentie in New York.

- *Water Internationaal (€ 1,2 miljoen)*. Op het vlak van Water Internationaal zijn subsidies verleend omtrent (de activiteiten van) de Championsgroup, China Council, IPDC en Water and Climate Coalition.
3. **Bijdragen aan agentschappen (€ 17,3 miljoen)**.
    - Betreft met name de bijdrage aan RWS (€ 15,4 miljoen) voor de jaarlijkse opdracht aan RWS voor de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en waterkwaliteit.
    - De overige bijdrage aan agentschappen (€ 1,9 miljoen) betreft met name de bijdrage aan het KNMI (€ 1,0 miljoen) voor onderzoeken en analyses op het gebied van kennisontwikkeling ten behoeve van windklimaat en afvoerstatistiek rivieren, (versnelde) zeespiegelstijging en voor klimaatadaptatie.
  4. **Bijdragen aan (inter)nationale organisaties (€ 0,6 miljoen)**. Betreft met name uitgaven voor de VN Waterconferentie 2023.

2. Waterveiligheid (€ 1,9 miljoen)

Het volgende financiële instrumenten is ingezet:

1. **Opdrachten (€ 1,9 miljoen)**. Betreft met name de opdracht aan RWS voor beleidsondersteuning en advies (€ 1,1 miljoen) op het gebied van waterveiligheid (kust, rivieren en waterkeringen). Daarnaast zijn diverse opdrachten verstrekt (€ 0,8 miljoen) voor onder meer evaluatieonderzoek van de Waterwet en een actualisatie van de Beleidslijn Grote Rivieren (€ 0,4 miljoen).

3. Grote oppervlaktewateren (€ 0,6 miljoen)

Het volgende financiële instrument is ingezet:

1. **Opdrachten (€ 0,6 miljoen)**. Betreft grotendeels de opdracht voor beleidsondersteuning en advies aan RWS op het gebied van de Wadden en de Zuid-Westelijke Delta (€ 0,4 miljoen). Daarnaast zijn uitgaven gedaan voor de Agenda voor het Waddengebied 2050.

4. Waterkwaliteit (€ 6,4 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. **Opdrachten (€ 4,2 miljoen)**
  - *Rijkswaterstaat (BOA) (€ 2,8 miljoen)*. Betreft met name de opdracht voor beleidsondersteuning en advies (BOA) aan RWS (€ 2,8 miljoen) op het gebied van Kaderrichtlijn Water, emissieregistratie (water), monitoring van gewasbescherming en nutriënten en het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. Daarnaast pleegt RWS inzet op dossiers van het mariene milieu (zoals KRM, OSPAR, GNSBI, zeeën Caribisch Nederland en London Protocol). Tevens ondersteunt RWS in EU-comités en -raden en op internationale dossiers als de stroomgebieden van Maas, Rijn, Schelde en Eems.
  - *Noordzee en oceanen en overige opdrachten (€ 1,4 miljoen)*. Betreft opdrachten t.b.v. de uitvoering van het Noordzeeakkoord, het Programma Noordzee (2022-2027) en diverse andere opdrachten zoals de bijdrage via OCW aan NWO voor Deep Sea Mining Impact 3 onderzoek in het kader van het internationale Joint Program Initiative-Oceans onderzoeksprogramma en aan het Strategisch Blue Economy Partnership als onderdeel van het Europese Horizon Europe programma.
2. **Subsidies (€ 1,0 miljoen)**. De uitgaven hebben met name betrekking op een subsidie aan MKB-Nederland ten behoeve van actieprogramma's KRW en PFAS (€ 0,9 miljoen).

3. **Bijdragen aan (inter)nationale organisaties (€ 1,1 miljoen).** In het kader van de Nederlandse Internationale Waterambitie zijn in 2023 bijdragen verstrekt ter ondersteuning van internationale organisaties. Het gaat daarbij onder meer om diverse United Nations (UN) organisaties, de World Health Organisation, de OESO en het Oslo-Parijs verdrag.

H. Extracomptabele verwijzingen

Tabel 10 Extracomptabele verwijzingen naar artikel 1 Investeren in waterveiligheid van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)

Extracomptabele verwijzing naar artikel 01 Investeren in waterveiligheid (x € 1.000)		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 1 Investeren in waterveiligheid van het Deltafonds	375.397
	Andere ontvangsten van artikel 1 Investeren in waterveiligheid	185.259
	Totale uitgaven op artikel 1 Investeren in waterveiligheid	560.656
<i>Waarvan</i>		
01.01	<i>Grote projecten waterveiligheid</i>	70.774
01.02	<i>Overige aanlegprojecten waterveiligheid</i>	472.361
01.03	<i>Studiekosten</i>	17.521

Tabel 11 Extracomptabele verwijzingen naar artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)

Extracomptabele verwijzing naar artikel 02 Investeren in zoetwatervoorziening (x € 1.000)		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	114.550
	Andere ontvangsten van artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening	114
	Totale uitgaven op artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening	114.664
<i>Waarvan</i>		
02.02	<i>Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening</i>	112.883
02.03	<i>Studiekosten</i>	1.781

Tabel 12 Extracomptabele verwijzingen naar artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)

Extracomptabele verwijzing naar artikel 03 Beheer, onderhoud en vervanging (x € 1.000)		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	338.169
	Andere ontvangsten van artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging	0
	Totale uitgaven op artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging	338.169
<i>Waarvan</i>		
03.01	<i>Exploitatie</i>	7.304
03.02	<i>Onderhoud en vernieuwing</i>	330.865

Tabel 13 Extracomptabele verwijzing naar artikel 04 Experimenteren cf. art. III Deltawet (x € 1.000)

Extracomptabele verwijzing naar artikel 04 Experimenteren cf. art. III Deltawet (x € 1.000)		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet van het Deltafonds	285.637
	Andere ontvangsten van artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet	
	Totale uitgaven op artikel 4 Experimenteren cf. art. III Deltawet	285.637
<i>Waarvan</i>		
04.01	<i>Experimenteerprojecten</i>	0
04.02	<i>GIV/PPS</i>	285.637

Tabel 14 Extracomptabele verwijzing naar artikel 07 Investeren in waterkwaliteit (x € 1.000)

Extracomptabele verwijzing naar artikel 07 Investeren in waterkwaliteit (x € 1.000)		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	67.526
	Andere ontvangsten van artikel 7 Investeren in waterkwaliteit	753
	Totale uitgaven op artikel 7 Investeren in waterkwaliteit	68.279
<i>Waarvan</i>		
07.01	<i>Ontwikkeling Kaderrichtlijn Water</i>	42.834
07.02	<i>Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit</i>	12.117
07.03	<i>Studiekosten waterkwaliteit</i>	13.328

Tabel 15 Extracomptabel overzicht Rijksbijdrage Noordzeeakkoord (bedragen x € 1.000)

Extracomptabel overzicht Rijksbijdrage Noordzeeakkoord (bedragen x € 1.000)		2023
	Visserij: innovatie LNV (€ 10 miljoen excl. bijdrage uit EMVAF)	1.222
	Onderzoek, monitoring en natuurherstel, IenW (€ 23,9 miljoen excl. bijdrage uit EMVAF / LNV)	2.859
	Onderzoek, monitoring en natuurherstel: WOZEP vanaf 2024, EZK (€ 21 miljoen)	0
	Versterking toezicht NVWA, LNV (€ 14 miljoen)	673
	Veilige doorvaart windparken	0
	Totaal:	4.754

4.2 Artikel 13 Bodem en Ondergrond

A. Algemene doelstelling

Een duurzaam en veilig beheer en gebruik van het water-bodemsysteem met als doel richting en invulling te geven aan vraagstukken op het gebied van bodemkwaliteit, drinkwatervoorziening, grondwater, bodemdaling, duurzaam bodembeheer in de landbouw, kabels en leidingen en bodemenergie in relatie met maatschappelijke opgaven als energietransitie en klimaatadaptatie en vanuit de bredere samenhang met de structurerende keuzes van Water en Bodem Sturend in vertaling naar uitvoerbaar en toekomstbestendig beleid. Daarnaast is het beleid gericht op het tot stand brengen van een betrouwbare en betaalbare drink- en afvalwatervoorziening in Caribisch Nederland.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 16 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.13							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	25.560	35.953	73.935	117.403	127.442	117.282	10.160
Uitgaven	34.025	35.188	79.900	115.153	109.413	130.944	- 21.531
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
4 Ruimtegebruik bodem	30.608	31.841	77.902	113.283	109.413	130.944	- 21.531
5 Eenvoudig Beter	3.417	3.347	1.998	1.869	0	0	0
Ontvangsten	3.202	234	0	51	107	0	107

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Bodem en Ondergrond. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer

Tabel 17 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	<p>Het Rijk bevordert de investeringen in de kwaliteit van bodem en ondergrond door middel van:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bevorderen van de duurzame kwaliteit van het doelmatig gebruik van het bodem- en watersysteem. – De uitvoeringsprogramma's van de bestuurlijke afspraken bodem met andere overheden. – Efficiënt beschermen van drinkwaterbronnen door het landelijk faciliteren/stimuleren van de totstandkoming van gebiedsdossiers.
Financieren	<p>Het Rijk draagt financieel bij in de uitvoering door decentrale overheden van de spoedopgave en buitenproportionele opgave bodemsanering. Daarnaast subsidieert het Rijk een deel van bodemsaneringen in eigen beheer door bedrijven. Ook draagt het Rijk financieel bij aan kennisontwikkeling in het kader van de bestuurlijke afspraken bodem.</p> <p>Subsidiering drinkwatertarieven op Caribisch Nederland en investeringen in de drinkwatervoorziening op Bonaire en Sint Eustatius en rioolwaterzuiveringsinstallatie op Bonaire.</p>
Regisseren	<p>De Minister van IenW heeft voor Bodem en Ondergrond een systeem - en stelselverantwoordelijkheid en is daarbij enerzijds verantwoordelijk voor het systeem van wet- en regelgeving omtrent beheer en gebruik van bodem, ondergrond en water en stimuleert anderzijds de investeringen en de bescherming daarvan en draagt zo bij aan een veilig leefbaar en bereikbaar Nederland. Het gaat daarbij om:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ondersteunen van de decentrale overheden bij het uitvoeren van de bodemtaken onder de Omgevingswet. – Het proces waarbij de decentrale overheden in staat worden gesteld om uiterlijk in 2030 de bodemverontreiniging-problematiek te beheersen. – Ontwikkeling van regelgeving en kennis van de bodem en ondergrond. <p>Deze ontwikkeling ondersteunt het beleid van bodem en ondergrond als basis voor maatschappelijke opgaven en faciliteert de toepassing daarvan door de andere overheden. Dit geldt ook voor nieuwe bodembedreigende stoffen, zoals PFAS.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Verkenning en uitwerking van een betere aansluiting van de stoffenregelgeving bodem met de andere milieudomeinen water en lucht. – Toezicht op en de handhaving van wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht). – Het programma Versterking bodemstelsel dat bijdraagt aan bescherming van de bodemkwaliteit door herstel van vertrouwen; Verbetering van het Kwalibostelsel; Invulling van de systeemverantwoordelijkheid; Verbeteren van vergunningverlening, toezicht en handhaving; Versterken van de organisatie, kennis en samenwerking.
(doen) uitvoeren	<p>Het Rijk voert in eigen beheer de hersanering uit van het EMK-terrein. Overige saneringen worden uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van decentrale toevoegde gezagen.</p>

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

De budgetten voor de afspraken over Bodem en Ondergrond worden deels verdeeld via het Provincie- en Gemeentefonds en deels via subsidies en specifieke uitkeringen. Gedurende de looptijd van de afsprakenperiode wordt aan RWS gerapporteerd over de bereikte resultaten. RWS monitort de voortgang van de aanpak van bodemverontreiniging met onaanvaardbare risico's en publiceert hierover jaarlijks een rapportage. Actuele beleidsinformatie is beschikbaar op de website van [bodemplus](#).

Door de bevoegde overheden wordt in het kader van Wet bodembescherming, na 2024 de Omgevingswet, aan RWS gerapporteerd over de voortgang van de aanpak van de zogenaamde spoedopgave. Verder verstrekken de bevoegde overheden jaarlijks informatie aan de minister over de voortgang van de activiteiten waarover subsidie is ontvangen.

De aangekondigde pilot van de Algemene Methodiek voor niet-genormeerde stoffen heeft vertraging opgelopen als gevolg van oorzaken van interne, externe en inhoudelijke aard. Zo bestaat de pilot uit een

omvangrijk (water)bodemonderzoek. Het RIVM verwacht doorlooptijd van de pilot van 22 maanden, zodat de resultaten begin 2026 beschikbaar zullen zijn.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van het artikel integraal waterbeleid.

Bestuurlijke afspraken

In december 2022 zijn de bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023–2030 bekrachtigd door IenW, het Interprovinciaal Overleg (IPO), vereniging Nederlandse gemeenten (VNG) en de unie van waterschappen (UvW) (zie Kamerstuk [30015, nr. 111](#)). De afspraken gaan over samenwerking op het gebied van bodem en ondergrond, waaronder bodemsanering en verbetering van de bodemkwaliteit. Een vitale bodem en ondergrond is van groot belang voor veel maatschappelijke opgaven, zoals een gezonde fysieke leefomgeving, het aanpassen op het veranderende klimaat, de transitie naar duurzame energievoorziening, woningbouw, kringlooplandbouw en schoon drinkwater. Sinds het maken van de bestuurlijke afspraken zijn de afgesproken acties voortvarend opgepakt.

Het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen hebben afgesproken om in samenwerking te werken aan het verbeteren van de vitaliteit van de bodem en ondergrond. Met deze samenwerking worden landelijk, provinciaal en lokaal beleid en uitvoering beter met elkaar verbonden en afgestemd, gericht op herstel, bescherming en duurzame benutting van bodem en ondergrond.

Verschillende locaties met een industrieel verleden zijn nog sterk verontreinigd. In sommige steden vormt bodemloosd een gezondheidsrisico en nieuwe zorgwekkende stoffen als PFAS worden alom in bodems aangetroffen. Het herstel van de bodemkwaliteit door beheer en sanering is een belangrijke pijler onder het werken aan een vitale bodem. Voor de gezamenlijke aanpak van die herstelopgave zijn langjarige afspraken gemaakt. De uitwerking hiervan vindt plaats in een meerjarige regeling specifieke uitkering, die in 2024 wordt gepubliceerd.

Kwaliteitsborging in het bodembeheer (Kwalibo)

Het programma Versterking Kwalibo-stelsel loopt tot eind 2024. De meeste maatregelen ter versterking van de publieke sturing en de publiek-private samenwerking zijn geïmplementeerd. Dit jaar zal de nadruk liggen op de implementatie van de maatregelen ter versterking van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). De Tweede Kamer wordt elk half jaar geïnformeerd over de stand van zaken en resultaten in de verzamelbrief bodem en ondergrond.

Europese richtlijn bodemmonitoring

Op 5 juli 2023 heeft de Europese Commissie een voorstel voor een richtlijn bodemmonitoring gepubliceerd. Dit voorstel vloeit voort uit de in 2021 gepubliceerde EU Bodemstrategie 2030.

In afstemming met de medeoverheden heeft het kabinet een impactanalyse laten uitvoeren en een bedrijfseffectentoets op hoofdlijnen. Op 6 oktober heeft het kabinet een appreciatie van het voorstel voor een bodemrichtlijn vastgesteld. Het kabinet omarmt het voorstel maar heeft belangrijke zorgpunten ten aanzien van de uitvoerbaarheid.

Om de uitvoerbaarheid en haalbaarheid te verbeteren zet het kabinet in

op aanpassing van de richtlijn op enkele onderdelen. Deze Nederlandse inzet is in nauw overleg met de medeoverheden en andere betrokken departementen uitgewerkt en ingebracht bij de ambtelijke Raadswerkgroepen en bij de Milieuraad van 18 december. Daarnaast heeft Nederland vragen ingediend bij de juridische dienst van de Raad. Verder is actief aansluiting gezocht bij gelijkgestemde lidstaten. Ten slotte is een appreciatie gegeven op de amendementen van twee EP-Commissies (ENVI en AGRI). De verwachting is dat in 2024 de onderhandelingen over de richtlijn worden voortgezet.

Drinkwater

In april 2023 heeft de Tweede Kamer het RIVM-rapport 'Waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater tot 2030 – knelpunten en oplossingsrichtingen' ontvangen met de IenW beleidsreactie. Belangrijkste conclusie van het RIVM is dat er 102 miljoen m³/jr extra drinkwater gewonnen moet kunnen worden in 2030. Daarom zijn Vewin en IPO gevraagd om in samenwerking met IenW te komen tot een 'Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030' om de waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater voor de periode tot en met 2030 te borgen. Verder heeft de ILT als toezichthouder op de publieke drinkwatervoorziening in 2023 gesprekken gevoerd met drinkwaterbedrijven en provincies over hun verantwoordelijkheid voor de drinkwatervoorziening en de leveringszekerheid. Het algemene beeld daaruit is dat de zorgplicht, het waarborgen van de publieke drinkwatervoorziening, weinig prioriteit heeft. De ILT heeft haar zorgen geuit in de signaalrapportage Drinkwater steeds schaarser.

Herijking diepeplassenbeleid

In 2023 is verder gewerkt aan de planmatige uitvoering van de actiepunten die zijn vastgesteld nadat de brede bestuurlijke dialoog over het diepeplassenbeleid in 2022 werd afgerond. De uitvoering ligt op schema. Er is een brede groep stakeholders betrokken bij de uitvoering van alle actiepunten, dit is in lijn met de werkwijze die vanuit de brede bestuurlijke dialoog is ontstaan. Een deel van de actiepunten zal in 2024 worden afgerond.

Het participatieonderzoek dat ook in 2022 is gestart werd afgerond. Resultaten hiervan worden meegenomen in de verdere herijking. Ook het communicatieplan is afgerond. Hierin wordt aandacht gegeven aan de boodschap vanuit het ministerie over het verondiepen van diepe plassen. Ook wordt er aandacht gegeven aan de verschillende verantwoordelijkheden van betrokken partijen met betrekking tot communicatie naar omwonenden.

PFAS en opkomende stoffen

Bij de publicatie van de wijziging van het handelingskader in december 2021 is aangekondigd dat zou worden bekeken of en onder welke voorwaarden de toepassingswaarden binnen de kaders van de Kaderrichtlijn Water (KRW) in de bodemregelgeving kunnen worden opgenomen. De conclusie is dat de huidige toepassingswaarden uit het handelingskader PFAS niet ongewijzigd in regelgeving overgenomen kunnen worden. Omdat er nog geen duidelijkheid is over de vragen die op Europees niveau besproken worden en daarnaast het hergebruik van grond en baggerspecie dat aan het handelingskader PFAS voldoet mogelijk moet worden gehouden, is besloten dat bevoegde gezagen het handelingskader als advies kunnen blijven gebruiken. Het handelingskader is in december 2023 aangepast in verband met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024. Dit betrof een beleidsneutrale aanpassing.

Om beter in beeld te krijgen of er andere, en zo ja welke, schadelijke stoffen diffuus verspreid zijn in de Nederlandse (water)bodem, wordt een Algemene Methodiek voor de omgang met Niet-genormeerde Stoffen (AMNS) ontwikkeld. Vanwege vertraging zal deze pilot niet in 2023 worden gestart, maar in dit kader wordt begin 2024 gestart met een pilot waarin op diverse locaties (water)bodemmonsters genomen worden die vervolgens geanalyseerd worden. Parallel hieraan is gestart met de ontwikkeling van een handelingsperspectief (wegwijzer) indien stoffen diffuus verspreid worden aangetroffen.

Voor het aanpakken van PFAS-verontreinigde locaties kunnen decentrale overheden met een taak als bevoegd gezag voor bodemsanering een specifieke uitkering (SPUK) aanvragen via een (tijdelijke) regeling specifieke uitkering bodem. In mei van dit jaar konden medeoverheden aanvragen indienen. Er zijn 13 aanvragen ingediend, waarvan er 10 (gedeeltelijk) zijn gehonoreerd voor een totaalbedrag van circa € 11,9 mln. Drie aanvragen voldeden niet aan de voorwaarden van de regeling en zijn afgewezen. Aanvullend op de regeling is in 2023 een specifieke uitkering van circa € 2,5 miljoen. verstrekt aan de gemeente Utrecht voor kennisontwikkeling door de Universiteit Utrecht omtrent innovatieve PFAS-saneringstechnieken op een saneringslocatie. In de praktijk blijkt behoefte te zijn aan een handreiking hoe moet worden omgegaan met PFAS-saneringen. In 2023 is gestart met de uitwerking daarvan. De verwachting is dat de handreiking begin 2024 wordt opgeleverd.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 18 Budgettaire gevolgen van beleid art. 13 Bodem en Ondergrond (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Vershil 2023
Verplichtingen	25.560	35.953	73.935	117.403	127.442	117.282	10.160
Uitgaven	34.025	35.188	79.900	115.153	109.413	130.944	- 21.531
4 Ruimtegebruik bodem	30.608	31.841	77.902	113.283	109.413	130.944	- 21.531
<i>Opdrachten</i>	<i>10.804</i>	<i>10.703</i>	<i>7.754</i>	<i>7.118</i>	<i>12.275</i>	<i>18.487</i>	<i>- 6.212</i>
Bodem en STRONG	6.360	5.329	4.645	4.614	8.316	15.744	- 7.428
RWS Leefomgeving	4.444	5.374	3.109	1.823	2.082	2.535	- 453
Overige Opdrachten	0	0	0	681	1.877	208	1.669
<i>Subsidies</i>	<i>15.769</i>	<i>10.202</i>	<i>14.087</i>	<i>20.406</i>	<i>20.062</i>	<i>18.902</i>	<i>1.160</i>
Bedrijvenregeling	9.428	2.088	3.943	7.678	7.012	9.000	- 1.988
Subsidies Caribisch Nederland	6.341	8.114	10.144	10.912	11.609	9.902	1.707
Overige subsidies	0	0	0	1.816	1.441	0	1.441
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>3.795</i>	<i>3.736</i>	<i>3.825</i>	<i>7.628</i>	<i>10.883</i>	<i>5.087</i>	<i>5.796</i>
Waarvan bijdragen aan RWS	3.795	3.736	3.825	3.869	5.489	3.869	1.620
Waarvan bijdragen aan RIVM				3.759	5.394	1.218	4.176
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>240</i>	<i>7.200</i>	<i>52.176</i>	<i>78.125</i>	<i>66.193</i>	<i>88.468</i>	<i>- 22.275</i>
Meerjarenprogramma Bodem	0	7.200	52.032	78.125	66.193	88.468	- 22.275
Bijdragen aan Caribisch Nederland	240	0	0	0	0	0	0
Overige bijdrage aan medeoverheden	0	0	144	0	0	0	0
<i>Bijdrage aan (inter)nationale organisaties</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>60</i>	<i>7</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
5 Eenvoudig Beter	3.417	3.347	1.998	1.869	0	0	0
<i>Opdrachten</i>	<i>1.057</i>	<i>202</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
Overige Opdrachten	1.057	202	0	0	0	0	0
Subsidies	0	0	0	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	2.360	3.145	1.998	1.869	0	0	0
Waarvan bijdrage aan agentschap RWS	2.360	3.145	1.998	1.869	0	0	0
Ontvangsten	3.202	234	0	51	107	0	107

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm detoelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere realisatie van het verplichtingenbudget van per saldo € 10,2 miljoen is met name het gevolg van per saldo een versnelling van € 10,3 miljoen verplichtingen voor de bodemsaneringsregelingen (bodem en strong, bedrijvenregeling en het meerjarenprogramma bodemsanering). Daarnaast is een meerjarige opdracht aan RIVM verstrekt, waardoor per saldo een versnelling van € 3,2 miljoen verplichtingenruimte nodig was. Het restant van –€ 3,3 mln wordt verklaard door overige kleinere mutaties.
2. De lagere realisatie (- € 6,2 miljoen) is met name het gevolg van een verschuiving van € 6,7 miljoen van het instrument opdrachten naar het instrument subsidies ten behoeve van bodembeleid Caribisch Nederland, het kenniscentrum Bodemdaling en aanpassing van het kasritme. Overige mutaties verklaren het resterende verschil van ca. € 0,5 miljoen.
3. De hogere realisatie van de bijdrage aan agentschappen (€ 5,8 miljoen) wordt met name veroorzaakt door de budgetoverheveling uit het Deltafonds van € 4,2 miljoen ten behoeve van de opdrachtverlening voor onderzoek aan het RIVM. Deze middelen staan meerjarig geraamd in het Deltafonds en worden in het uitvoeringsjaar toegevoegd aan de dit artikel. De resterende € 1,6 miljoen hangt samen met de hogere bijdrage aan RWS ten behoeve van de ondersteuning van de beleidsontwikkeling op het gebied van bodem en ondergrond en voor de ondersteuning van de uitvoering van de bodemtaken onder de omgevingswet.
4. De lagere realisatie van de bijdragen aan medeoverheden (- € 22,3 miljoen) wordt veroorzaakt door een kasschuif van € 15 miljoen op het meerjarenprogramma bodemsanering en de overboeking van € 10 miljoen naar het gemeente- en provinciefonds voor de apparaatskosten van gemeenten en provincies voor uitvoering van taken op grond van de wet Bodembescherming. Overige mutaties verklaren het resterende verschil van € 2,7 miljoen.

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

4. Ruimtegebruik bodem

1. Opdrachten (€ 12,3 miljoen)

- Bodem en STRONG (€ 8,3 miljoen). Betreft met name de uitgaven voor de sanering van het Stormpolderdijk terrein in Krimpen aan den IJssel, waarvoor het ministerie zelf opdrachtgever is.
- *RWS Leefomgeving (€ 2,1 miljoen)*. Betreft uitgaven voor opdrachten aan RWS in het kader van de (wettelijke) taken, instrumenten en bestuurlijke afspraken op het gebied van bodem(sanering) en ondergrond.
- *Overige opdrachten (€ 1,8 miljoen)*. Betreft opdrachten aan RIVM (€ 1,0 miljoen) voor de ontwikkeling van kennis in het kader in bodem en drinkwater voorkomende stoffen. De resterende opdrachten van ca € 0,8 miljoen betreffen uitgaven voor diverse onderzoeken en evaluaties aan derden op het gebied van bodem, ondergrond, bodemenergie en Caribisch Nederland.

2. Subsidies (€ 20,1 miljoen)

- *Bedrijvenregeling (€ 7,0 miljoen)*. Op grond van de Wet bodembescherming en het Besluit financiële bepalingen bodemsanering zijn subsidies verstrekt ten behoeve van saneringsmaatregelen van bedrijven.
- *Subsidies voor Caribisch Nederland (€ 11,6 miljoen)*. Deze subsidies zijn onder andere verstrekt ten behoeve van:
  - een betaalbare drinkwatervoorziening aan de nutsbedrijven op Bonaire en Sint Eustatius, zodat zij de vaste drinkwatertarieven per maand kunnen verlagen t.o.v. de kostprijs.
  - Verlaging van de distributiekosten van Reverse Osmosis en de kosten van drinkwater via op Saba via een bijdrage aan het Openbaar Lichaam (dat zelf de drinkwatervoorziening beheert). Daarmee worden uiteindelijk de tarieven voor de inwoners verlaagd.
  - Investerings in de drinkwatervoorziening op Bonaire en Sint Eustatius, waaronder een extra investering in het leidingnetwerk op Sint Eustatius, en voor exploitatie van de afvalwatervoorziening op Bonaire (RWZI).
- *Overige subsidies (€ 1,4 miljoen)*. Deze subsidies zijn onder andere verstrekt aan:
  - De samenwerkingsovereenkomst Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) tussen het Kadaster en LTO Nederland voor de verdere verduurzaming van de agrarische sector (schoon en voldoende water, betere bodem en het project «verkavelen voor groei».
  - De kosten voor exploitatie van Kenniscentrum Bodemdaling en Funderingen (KBF) in Gouda.

3. Bijdragen aan agentschappen (€ 10,9 miljoen)

- *Rijkswaterstaat (€ 5,5 miljoen)*. Aan de Uitvoeringsorganisatie bodem en ondergrond van Rijkswaterstaat zijn bijdragen verstrekt voor het verrichten van en ondersteuning van de beleidsontwikkeling op het gebied van bodem en ondergrond en voor de ondersteuning van de uitvoering van de bodemtaken onder de omgevingswet.
- *RIVM (€ 5,4 miljoen)*. De bijdrage aan het RIVM is ingezet voor opdrachten met betrekking tot bodem, ondergrond en waterkwaliteit, waaronder onderzoeken naar zeer zorgwekkende stoffen, zoals PFAS.

4. Bijdragen aan medeoverheden (€ 66,2 miljoen)

Op basis van de tussen het Rijk, IPO, VNG en de UvW gemaakte bestuurlijke afspraken bodem en ondergrond 2023-2030 zijn in 2023 specifieke uitkeringen verstrekt voor de aanpak van historische bodemverontreinigingen en andere bodemverontreinigingen waarvan de problematiek niet door een

lokale overheid alleen gedragen kan worden, waaronder PFAS en lood. Ook zijn specifieke uitkeringen verstrekt voor het ondersteunen van decentrale overheden bij de aanpak van grootschalige bodemschade met aan drugsproductie gerelateerde stoffen en voor kennisontwikkeling wat betreft innovatieve PFAS-saneringstechnieken ter plaatse van een living lab.

4.3 Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

A. Algemene doelstelling

Het ministerie van IenW streeft ernaar om weggebruikers zo veilig, betrouwbaar en duurzaam mogelijk van A naar B te laten reizen.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 19 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.14							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Vershil 2023
Verplichtingen	126.324	281.913	341.514	266.980	417.039	206.740	210.299
Uitgaven	98.715	190.983	236.170	256.264	329.675	293.933	35.742
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 Netwerk	79.949	131.707	59.438	36.333	21.183	20.413	770
2 Verkeersveiligheid	18.766	25.089	51.575	20.053	22.368	19.789	2.579
3 Slimme en Duurzame Mobiliteit	0	34.187	125.157	199.879	286.124	253.731	32.393
Ontvangsten	4.041	5.012	2.672	3.157	4.072	5.782	- 1.710

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Wegen en Verkeersveiligheid. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 20 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	De Minister stimuleert specifieke beleidsonderwerpen door het verstrekken van (aanvullende) bekostiging, subsidies en de inzet van andere instrumenten zoals overleg, voorlichting, (prestatie)afspraken en wet- en regelgeving. Het gaat onder meer om de Investeringsimpuls verkeersveiligheid en de reductie van de CO ₂ -uitstoot van het wegverkeer.
Regisseren	De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het beleid inzake wegen en verkeersveiligheid. Via (toezicht op) wet- en regelgeving, aansturing van RWS in het beheer van het hoofdwegennet en afspraken met medeoverheden, het bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties, zorgt lenW voor veilige infrastructuur en optimaal gebruik daarvan. Daarbij wordt ingespeeld op ontwikkelingen bij gebruikers, voertuigen en infrastructuur. De normen van kwaliteit zijn vastgelegd in wet- en regelgeving; de Inspectie Leefomgeving en Transport houdt toezicht op de naleving.
(doen) uitvoeren	De Minister is verantwoordelijk voor een robuust en veilig mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor). Voor het hoofdwegennet betekent dit dat de Minister zorgt voor de besluitvorming over en uitvoering van het instandhouden van de infrastructuur en de netwerkontwikkeling in relatie tot gebiedsontwikkeling. Instandhouding wordt op basis van een 8-jarige programmering in opdracht gegeven aan de uitvoeringsorganisatie RWS. Aanlegprojecten worden in het MIRT vastgelegd, de bijdragen zijn gerelateerd aan het Mobiliteitsfonds.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren en kengetallen opgenomen die verbonden zijn met de doelstelling van dit beleidsartikel. Scores op indicatoren kunnen aanleiding zijn om beleid bij te sturen. De kengetallen bieden met name belangrijke contextuele informatie. In productartikel 12 van het Mobiliteitsfonds zijn tevens de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of - kengetallen opgenomen.

1. Netwerk

Motivering

Nederland is bereikbaar met schone en veilige automobilititeit en een betrouwbaar, veilig en toekomstbestendig hoofdwegennet; met het huidige hoofdwegennet als samenhangend netwerk dat op nationaal niveau de belangrijkste steden, kernen en economische toplocaties met elkaar verbindt. lenW zet in op de instandhouding (exploitatie, onderhoud en vernieuwing) en de ontwikkeling van het netwerk

Exploitatie, onderhoud en vernieuwing

Met exploitatie, onderhoud en vernieuwing wordt ingezet op het op peil houden van de kwaliteit van het bestaande hoofdwegennet en het behouden van de huidige functie van de infrastructuur. De prestaties van de infrastructuur worden gemeten en uitgedrukt in indicatoren. Over de indicatoren met daarbij horende (streef)waarden zijn met Rijkswaterstaat prestatieafspraken gemaakt. In het mobiliteitsfonds wordt in artikel 12.01, 12.02 en in de Instandhoudingsbijlage het overzicht gepresenteerd van de gerealiseerde prestatieindicatoren 2023 en het volume van het uitgesteld onderhoud met betrekking tot het hoofdwegennet.

Ontwikkeling areaal

Om een betrouwbaar netwerk te realiseren en de verwachte verkeersgroei te faciliteren, worden infrastructuurprojecten voorbereid en uitgevoerd. Zo wordt bereikt dat de noodzakelijke wegcapaciteit beschikbaar is en

komt. Voor een nader toelichting op de in 2023 gerealiseerde mijlpalen wordt verwezen naar het Mobiliteitsverslag en artikelonderdeel 12.03 van het Mobiliteitsfonds.

Bereikbaarheid

Met de hoofdwegenet-indicator worden de economische verlieskosten van (toekomstige) knelpunten in beeld gebracht, met als doel om die nieuwe projecten te prioriteren, die de meeste economische verlieskosten oplossen. Rijkswaterstaat publiceert in haar Rapportage Rijkswegenet een filetop 50 kaart en tabel met de hoogste economische verlieskosten. In het MIRTprojectenboek is dezelfde kaart opgenomen en per MIRT-project de bijdrage aan het oplossen van de filetop 50 worden weergegeven.

Rapportage Rijkswegenet

Rijkswaterstaat brent jaarlijks in maart de Rapportage Rijkswegenet uit. In de rapportage wordt feitelijke informatie weergegeven over het gebruik van het Rijkswegenet, de filezwaarte, de filetop-10 en het reistijdverlies [Rapportage Rijkswegenet | Rijkswaterstaat](#).

Lucht en geluid

De inzet is gericht op het voorkomen dat nieuwe knelpunten ontstaan. Hieronder is het aantal overschrijdingen van de grenswaarden langs het hoofdwegenet opgenomen. De genoemde getallen voor geluid betreffen het aantal objecten (met name woningen) met een geluidbelasting op de gevel boven de maximale waarde van 65dB, waarvoor nog een geluidssaneringsplan moet worden opgesteld.

Tabel 21 Lokale luchtkwaliteit NO2 en geluidsknelpunten langs hoofdwegen waarvoor nog een saneringsplan moet worden opgesteld

	2019	2020	2021	2022	2023	Streef- waarde peildatum
Lokale luchtkwaliteit NO2	0	0	0	1	n.n.b.	0 knelpunten langs rijkswegen
Geluidsknelpunten langs rijkswegen waarvoor nog een saneringsplan moet worden vastgesteld	5.450	5.400	2.350	150	50	0

Bron Lokale luchtkwaliteit NO2: Monitoringsrapportage NSL 2023. Bron Geluidsknelpunten: Rijkswaterstaat, 2023

Toelichting

1. Lucht. Uit de 14e monitoringsrapportage NSL over 2022 blijkt dat Nederland voor het wegverkeer bijna voldeed aan de Europese grenswaarden voor stikstofdioxide. Op één punt was er een overschrijding: direct naast de tunnelmond van de Maastunnel in Rotterdam. De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag. De informatie zal aan de Tweede Kamer worden aangeboden bij de begroting 2025.
2. Geluid. De peildatum van 2023 betreft de uiterste datum voor het opstellen van een saneringsplan. In deze context is sprake van nul knelpunten als voor alle saneringsobjecten een saneringsplan is opgesteld. De termijn voor de uitvoering van de saneringsmaatregelen wordt in de saneringsplannen vastgelegd en zoveel mogelijk gecombineerd met reguliere vervanging van het wegdek en eventuele wegaanpassingen. Voor 2023 is de waarde voor de nog op te lossen geluidknelpunten (gedefinieerd als NoMo's) vastgesteld op 50.

2. Verkeersveiligheid

Motivering

Verkeersveiligheid is van groot maatschappelijk belang. Het raakt ons allemaal, elke dag. Iedere verkeersdeelnemer moet veilig op zijn bestemming komen. De ambitie is nul verkeersslachtoffers in 2050 door samen met verschillende overheden en maatschappelijke partners zoveel mogelijk risico's weg te nemen, vanuit een integrale visie op voertuig, gedrag en infrastructuur.

Ontwikkeling aantal verkeersslachtoffers

In onderstaande tabel is de ontwikkeling van het aantal verkeersslachtoffers opgenomen. De ambitie uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid is om naar nul verkeersslachtoffers te gaan in 2050. De Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) is gevraagd of een halvering van het aantal slachtoffers in 2030 mogelijk is. Hoewel een halvering volgens SWOV te ambitieus is, wordt in samenwerking met maatschappelijke partijen en medeoverheden gewerkt aan een lijst met concrete maatregelen waarmee de huidige trend gekeerd kan worden.

Tabel 22 Ontwikkeling aantal verkeersslachtoffers						
	Basiswaarde					Realisatie
	2002	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersdoden	1.066	661	610	582	737	n.n.b.
Ernstig verkeersgewonden (op basis van oude definitie)	16.100	21.400	19.700			n.n.b.
Ernstig verkeersgewonden (op basis van nieuwe definitie)		6.900	6.500	6.800	8.300	n.n.b.

Bron: De Staat van de Verkeersveiligheid, 2023

Toelichting

1. Verkeersdoden. Op 18 april 2023 maakte het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bekend dat er 737 mensen in het verkeer om het leven kwamen in 2022. Dat zijn 155 verkeersdoden meer dan in 2021 toen er 582 verkeersdoden waren. Na drie opeenvolgende jaren van afname van het aantal verkeersdoden is er sprake van een forse stijging en ligt het aantal hoger dan *in de periode vóór COVID*. De meeste fatale slachtoffers, 291, betreffen bestuurders van een fiets (elektrische fiets en conventionele fiets), gevolgd door 225 automobilisten en 57 voetgangers. Het CBS constateert ook dat bij fietsers sprake is van een toename van verkeersdoden door een aanrijding met een ander voertuig.
2. Ernstige verkeersgewonden². In de Staat van de Verkeersveiligheid heeft de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) het aantal ernstig verkeersgewonden voor 2022 volgens de nieuwe definitie vastgesteld op 8.300.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag. De informatie zal aan de Tweede Kamer worden aangeboden bij de begroting 2025.

² Een ernstig verkeersgewonde is in Nederland na 2020 gedefinieerd als een slachtoffer dat als gevolg van een verkeersongeval opgenomen wordt in een ziekenhuis met een letselernst van MAIS3+ en daaraan niet binnen 30 dagen overlijdt. Ook internationaal en in de medische wereld wordt een dergelijke definitie aangehouden voor (verkeers)slachtoffers met ernstig letsel. In de oude definitie tot en met 2020 werden ook de «matig ernstig verkeersgewonden» meegenomen met een letselernst van MAIS2.

3 Duurzame en slimme mobiliteit

Motivatie

We werken in Nederland toe naar een mobiliteitssector zonder uitstoot in 2050. Om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te zijn, heeft het kabinet het doel om in 2030 55% minder CO₂ uit te stoten dan in 1990. Daarom streven we naar slimmer, anders en schoner reizen van personen en vervoer van goederen. We zetten daarbij in op slimmer, anders en schoner reizen.

Ontwikkeling verplichting aandeel hernieuwbare energie

Vanaf 1 januari 2022 is het nieuwe stelsel in werking getreden dat rekening houdt met de Renewable Energy Directive (RED) II, het Klimaatakkoord en het Duurzaamheidskader Biogrondstoffen. Het kader (Rapportage Energie voor Vervoer) geldt dan voor de periode 2022 tot en met 2030 via wederom jaarlijkse verplichtingen.

Tabel 23 Kengetal: Ontwikkeling verplichting aandeel hernieuwbare energie in het vervoer, limiet conventionele biobrandstoffen en subdoelstelling geavanceerde biobrandstoffen (in %)

	2019	2020	2021	2022
Jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer	12,5	16,4	17,5	17,9
Realisatie	12,7	16,5	17,5	19,1
Limiet conventionele biobrandstoffen	4,0	5,0	5,0	1,4
Realisatie	1,2	1,7	1,3	1,3
Subdoelstelling geavanceerde biobrandstoffen	0,8	1,0	1,2	1,8
Realisatie	1,9	2,6	6,8	9,1

Bron: Rapportage Energie voor Vervoer in Nederland, 2022

Toelichting

Het percentage voor 2022 betreft 17,9% hernieuwbare energie ten opzichte van de brandstoffenplasp benzine en diesel voor met name wegvervoer. De verplichting rust op brandstofleveranciers die benzine en diesel leveren aan met name wegvervoer. De inzet van grondstoffen wordt binnen de verplichting gestuurd door een limiet op conventionele grondstoffen (voedsel- en voedergewassen), een limiet op IXb-grondstoffen (zoals gebruikt frituurvet) en een subdoel op geavanceerde grondstoffen (zie bijlage IX lijst A van de RED II). De verplichting is tot en met 2022 jaarlijks gehaald binnen de gestelde kaders.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag. Dit kengetal keert niet meer terug in de begroting vanaf 2024. Voor de gegevens over 2023 wordt verwezen naar de jaarlijkse publicatie van de [Nederlandse Emissieautoriteit](#).

Ontwikkeling CO₂ emissie nieuwe personenauto's

Op Europees niveau is aan fabrikanten opgelegd om in 2021 een gemiddelde CO₂-uitstoot te realiseren van 95g/km. In 2025 moet de uitstoot met 15% zijn afgenomen, in 2030 met 37,5%. Op 27 oktober 2022 hebben het Parlement en de Raad een akkoord bereikt deze CO₂-normen aan te scherpen. Dat betekent dat de doelstelling voor personenauto's aangescherpt zal worden tot 55% in 2030. Voor busjes betekent dit politieke akkoord een aanscherping tot 50% in 2030. De EU heeft zich daarbij gecommitteerd om de gemiddelde CO₂-uitstoot voor nieuwe personenauto's en busjes per 2035 tot 100% terug te brengen. Dit betekent een uitfasering van de nieuwverkoop van personenauto's en busjes met interne verbrandingsmotor per 2035.

Tabel 24 Ontwikkeling CO2-emissie nieuwe personenauto's in gram CO2 per kilometer

	2005	2010	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Streef- waarde 2023
EU	162,6	140,3	118,5	120,8	122,4	130,3	116,3	108,2	(95,0)
Nederland	169,9	135,8	108,3	105,5	100	100,3	95,1	86,8	

Bron: Europese Milieu Agentschap, 2022

Toelichting

Het Europees Milieu Agentschap (EEA) heeft het afgelopen jaar de gegevens gepubliceerd voor de gemiddelde CO2-uitstoot van nieuwe personenauto's die in 2022 in de EU, IJsland, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk (VK) zijn geregistreerd. In Nederland was de gemiddelde uitstoot van nieuw verkochte personenauto's in 2022 met 86,8 gram CO2-/km ruim onder het Europese gemiddelde (108,2) en kan Nederland daarmee nog steeds tot de kopgroep in de EU worden gerekend.

De definitieve gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van het jaarverslag 2023. Dit kengetal is niet meer opgenomen vanaf de begroting 2024, zie hiertoe de leeswijzer van de begroting 2024. Voor de gegevens over 2023 wordt verwezen naar de jaarlijkse publicatie van het [European Environment agency](#).

Emissies luchtverontreinigende stoffen en broeikasgas

De sector mobiliteit draagt substantieel bij aan de totale emissie van luchtverontreinigende stoffen. Nederland moet op grond van Europese regelgeving ('[National Emission Ceilings](#)' (NEC)-richtlijn EU 2016/2284) voor de betreffende stoffen voldoen aan een nationaal emissieplafond, maar er is geen specifiek doel voor mobiliteit. In december 2016 zijn de nieuwe doelstellingen voor luchtverontreinigende stoffen vastgesteld voor de periodes 2020 – 2029 en de periode 2030 en verder.

Tabel 25 Kengetal: Emissies luchtverontreinigende stoffen en broeikasgas door verkeer en vervoer. Betreft mobiele bronnen in totaal, dus transportmiddelen en mobiele werktuigen, exclusief zeevaart, in kton/jr

	Realisatie 2000	Realisatie 2005	Realisatie 2010	Realisatie 2015	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Raming 2025	Raming 2030
NOx	311,1	276,4	225,9	169	125,1	119,5	118,8	111	101,5
SO ₂	15,8	10,3	3	1	0,7	0,6	0,7	0,8	0,7
PM _{2,5}	17	13	8	5,2	3,6	3,4	3,3	2,8	2,4
NH ₃	4,3	5,1	4,1	3,2	3,1	3,2	3,2	5,0	4,6
NMVOS ¹	93,6	65,2	52,1	37,1	29,8	29,1	28,9	33,2	27,7

¹ Vluchtige Organische Stoffen, exclusief Methaan.

Bron realisatie t/m 2021: National Emission Ceilings (NEC). Bron raming 2025 en 2030: Monitoringsrapportage Doelbereik Schone Lucht Akkoord

Toelichting

De tabel laat nog steeds een dalende trend zien in de emissies die aan mobiliteit gerelateerd zijn. Alleen Zwaveldioxide (SO₂) toont een kleine stijging. Berekeningen van het PBL geven aan dat voor 2025 en 2030 een stijging wordt verwacht in een deel van de emissies. Mede dankzij deze trend is de verwachting gerechtvaardigd dat Nederland ook in de toekomst aan de NEC-verplichtingen kan voldoen.

De definitieve gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van het jaarverslag 2023. Dit kengetal is niet meer opgenomen vanaf de begroting 2024, zie hiertoe de leeswijzer van de begroting 2024. Voor de gegevens over 2023 wordt verwezen naar de jaarlijkse publicatie door de [rijksoverheid](#).

D. Beleidsconclusies

Instandhouding (Coalitieakkoord)

In het Coalitieakkoord Rutte IV van januari 2022 is geld beschikbaar gesteld voor het inlopen van achterstanden en voor het onderhoud, renoveren en vervangen van infrastructuur in de toekomst. De opgaven waar we voor staan zijn echter groot. Er moesten aanvullende keuzes gemaakt worden omdat geld en arbeidskrachten beperkt zijn en allebei voorhanden moeten zijn om het werk te kunnen uitvoeren. De Tweede Kamer is bij brief geïnformeerd over het basiskwaliteitsniveau (BKN) van de Rijkswaterstaat-netwerken (Kamerstukken II, 2022-2023, [29385 nr. 119](#), 17 maart 2023).

De kern van het BKN is om de verhouding in balans te brengen tussen prestaties, risico's en beschikbare middelen voor exploitatie en onderhoud. Hierin stond een aantal maatregelen met prestaties die niet meer geleverd worden en een beschrijving van nog nader uit te voeren onderzoek. Het bepalen van het BKN was lastig, maar de noodzakelijke keuzes zijn door beleid en uitvoering gezamenlijk gemaakt. Daarnaast is in die brief de financiële schuif aangekondigd van ontwikkeling (MIRT-aanleg) naar exploitatie, onderhoud en vernieuwing (EOV) waarmee extra middelen, maar ook capaciteit bij RWS, vrij worden gespeeld voor EOV en die zijn verwerkt in de Begroting 2024. Met deze middelen kunnen we werken aan de grootste onderhoudsopgave van onze infrastructuur ooit. Het streven is een groei van het productievolume te realiseren van € 2 miljard naar € 3 miljard per jaar voor de instandhouding van de RWS-netwerken in de periode tot 2030, waarvan € 0,8 miljard per jaar voor vervanging en renovatie van infrastructuur.

Het BKN is leidend voor de RWS-programmering van 'Exploitatie, onderhoud en vernieuwing' (EOV), maar ook voor 'Ontwikkeling' (MIRT-aanleg). Het is het uitgangspunt voor beleidsbeslissingen over de netwerken die in beheer zijn bij Rijkswaterstaat. De brief over het BKN is besproken in de Tweede Kamer (30 maart 2023). Het BKN van de RWS-netwerken is door RWS beprijsd en wordt op dit moment gevalideerd. Het BKN is de basis voor de recent verleende meerjarenafspraken EOV RWS-netwerken die loopt tot en met 2030.

Verkeersveiligheid Rijks N-wegen (Coalitieakkoord)

Door het kabinet is € 200 miljoen beschikbaar gesteld om de verkeersveiligheid van de Rijks-N-wegen verder te verbeteren. In juni 2022 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de aanpak in twee tranches³. De realisatiefase van de eerste verkeersveiligheidsmaatregelen uit tranche 1 is eind 2023 gestart. Daarnaast is de Tweede Kamer in juni 2023 over de uitwerking van tranche 2⁴. Dit betreft het plan van aanpak dat is uitgewerkt voor de grootschalige aanpak van zowel de N36 als de N50 Kampen-Ramspol en de uitwerking van het maatregelpakket voor de top-5 IMA-trajecten in tranche 2 (N14, N44, N59 en N915).

³ Kamerstuk [29398, nr. 1014](#)

⁴ Kamerstuk [36200A, nr. 78](#)

Digitalisering

Op het gebied van smart mobility toepassingen in de mobiliteitssector, is de beleidslijn om van programma's en projecten naar structurele beleidsmatige borging verder ingezet. Centraal hierbij staat de implementatie van twee grote Europese wetgevingstrajecten, namelijk i) een verantwoorde en veilige introductie van geautomatiseerde systemen in voertuigen via de General Safety Regulation (GSR) en ii) het ontsluiten van mobiliteitsdata via de Intelligente Transport Systems (ITS) directive. Voor het spoor geautomatiseerde voertuigen is het afgelopen jaar een taskforce opgericht, samen met het ministerie van Justitie en Veiligheid, de RDW, CBR en RWS. In dit verband werken de betrokken organisaties aan de totstandkoming van beleid op geautomatiseerd vervoer, wijzigingen in nationale wet-, en regelgeving, en de inrichting van de werkprocessen bij uitvoeringsorganisaties als gevolg van de inwerking getreden EU-wetgeving. Het doel is een verantwoorde introductie en slimme inpassing van geautomatiseerd vervoer in Nederland.

Voor het toegankelijk en vindbaar maken van mobiliteitsdata zijn binnen het Digitaal Stelsel Mobiliteitsstelsel afspraken gemaakt met medeoverheden en wegbeheerders over werkwijze, rollen en verantwoordelijkheden in het stelsel en de reikwijdte van het stelsel. Met marktpartijen zoals navigatiediensten wordt samengewerkt op de levering en de kwaliteit van de data. Daarnaast is met wegbeheerders, medeoverheden en marktpartijen gewerkt aan concrete diensten zoals het ontsluiten van data voor schoolzones, waardoor de verkeersveiligheid rond schoolzones wordt verhoogd, alsook het doorgeven van verkeersveiligheidswaarschuwingen (Safety Priority Services).

Om de voortgang van smart mobility toepassingen te meten en te monitoren, is in 2023 voor het eerst de jaarlijkse Smart Mobility Monitor gepubliceerd. Met deze inzichten worden overheden op alle niveaus in staat gesteld om beleidsbeslissingen op het gebied van smart mobility toepassingen meer en meer op basis van feiten en cijfers te maken.

Accucheck

Batterijmetingen voor occasions als ook aanvullende accugarantie worden in toenemende mate door de markt aangeboden. IenW is verder met sectorpartijen in Nederland en op Europees niveau in gesprek om te komen tot een universele batterijcheck. Met Bovag en de Vereniging van Elektrische Rijders is daarnaast afgesproken om begin 2024 een veldonderzoek uit te voeren naar de kwaliteit van de metingen van verschillende aanbieders.

NAL

In Samenwerkingsovereenkomst Regionale Aanpak Laadinfrastructuur 2 zijn de [afspraken](#) over de uitrol van de laadinfrastructuur vastgelegd inclusief bijbehorende middelen.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 26 Budgettaire gevolgen van beleid art. 14 Wegen en Verkeersveiligheid (bedragen x € 1.000)

				Realisatie	Vastgestelde begroting	Vershil	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	126.324	281.913	341.514	266.980	417.039	206.740	210.299 1
Uitgaven	98.715	190.983	236.170	256.264	329.675	293.933	35.742
1 Netwerk	79.949	131.707	59.438	36.333	21.183	20.413	770
<i>Opdrachten</i>	<i>24.500</i>	<i>27.088</i>	<i>5.878</i>	<i>8.534</i>	<i>11.819</i>	<i>11.206</i>	<i>613</i>
Wegverkeersbeleid	2.151	2.108	3.530	3.142	4.386	5.860	- 1.474
Unit Smart Mobility	1.116	1.743	1.390	0	4.872	2.378	2.494
Beter Benutten	12.634	11.020	35	0	0	0	0
Reservering Klimaatakkoord	0	0	0	0	0	0	0
Duurzame Mobiliteit	5.444	5.377	- 3	0	0	0	0
Verkeersemissies	1.760	1.220	0	0	0	0	0
Elektrisch vervoer	501	1.744	0	0	0	0	0
Duurzame Logistiek	0	3.121	0	0	0	0	0
Overige Opdrachten	894	755	926	5.392	2.561	2.968	- 407
<i>Subsidies</i>	<i>17.748</i>	<i>18.026</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Duurzame Mobiliteit	15.982	16.587	0	0	0	0	0
Overige subsidies	1.766	1.439	0	0	0	0	0
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>19.041</i>	<i>22.238</i>	<i>9.791</i>	<i>8.537</i>	<i>8.003</i>	<i>6.739</i>	<i>1.264</i>
Bijdrage aan Agentschap RWS	11.025	11.241	9.352	8.120	7.194	6.739	455
Waarvan bijdrage aan RVO	4.313	6.966	0	417	729	0	729
Waarvan bijdrage NEA	3.703	3.601	0	0	0	0	0
Overige bijdragen aan agentschappen	0	430	439	0	80	0	80
<i>Bijdrage aan medeoverheden</i>	<i>18460</i>	<i>63.316</i>	<i>42.600</i>	<i>15.480</i>	<i>631</i>	<i>1.414</i>	<i>- 783</i>
Bijdrage aan medeoverheden DuMo	3.175	28.638	0	0	0	0	0
Waarvan bijdrage aan Caribisch Nederland	15.285	13.500	11.038	9.820	0	0	0
Regionale bijdrage MIRT	0	21.178	31.562	5.660	631	1.414	- 783
Overige bijdrage aan medeoverheden	0	0	0	0	0	0	0
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	<i>200</i>	<i>745</i>	<i>500</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Bijdrage aan ZBO's/RWT's</i>	<i>0</i>	<i>294</i>	<i>669</i>	<i>3.782</i>	<i>730</i>	<i>1.054</i>	<i>- 324</i>
2 Verkeersveiligheid	18.766	25.089	51.575	20.053	22.368	19.789	2.579
<i>Opdrachten</i>	<i>5.181</i>	<i>5.506</i>	<i>6.629</i>	<i>5.298</i>	<i>4.462</i>	<i>6.387</i>	<i>- 1.925</i>
Verkeersveiligheid	5.181	5.506	6.629	4.233	4.462	6.387	- 1.925
Overige opdrachten	0	0	0	1065	0	0	0
<i>Subsidies</i>	<i>9.145</i>	<i>9.697</i>	<i>10.404</i>	<i>10.847</i>	<i>10.325</i>	<i>9.735</i>	<i>590</i>
Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV)	4.186	4.034	4.121	4.243	4.250	4.131	119
Veilig Verkeer Nederland (VNN)	3.849	3.868	3.844	3.948	4.041	3.944	97
Waarvan Alert	750	1.002	1.029	0	0	0	0
Overige Subsidies	360	793	1.410	2.656	2.034	1.660	374
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>669</i>	<i>831</i>	<i>879</i>	<i>755</i>	<i>757</i>	<i>700</i>	<i>57</i>
Bijdrage aan Agentschap RWS	669	831	879	755	757	700	57
<i>Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>30</i>	<i>0</i>
Waarvan Euro NCAP	30	30	30	30	30	30	0
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	<i>3.741</i>	<i>9.025</i>	<i>33.633</i>	<i>3.123</i>	<i>3.328</i>	<i>2.937</i>	<i>391</i>
Waarvan bijdrage aan CBR	2.396	7.320	32.058	2.500	1.585	2.207	- 622
Waarvan bijdrage aan het RDW	1.345	1.677	1.575	403	0	0	0

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Vershil
Overige bijdragen aan ZBO's/RWT's	0	28	0	220	1.743	730	1.013
<i>(Schade)vergoedingen</i>	0	0	0	0	3.466	0	3.466
Stint	0	0	0	0	3.466	0	3.466
3 Slimme en Duurzame Mobiliteit	0	34187	125157	199.879	286.124	253.731	32.393
<i>Opdrachten</i>	0	71	23.694	25.094	33.394	156.047	- 122.653 2
Reservering Klimaatakkoord	0	0	0	0	0	117.718	- 117.718
Duurzame Logistiek	0	0	6.079	0	11.346	9.500	1.846
Innovatie en Intelligentie Transportsystemen	0	0	0	8.110	7.031	9.131	- 2.100
Programma duurzame mobiliteit	0	0	6.247	1.371	1.187	8.453	- 7.266
Innovatie, strategie voor Mobiliteit (ISM)	0	0	0	0	882	3.740	- 2.858
Verkeersemisies	0	0	0	58	216	3.244	- 3.028
Programma fiets	0	0	0	0	4.813	2.505	2.308
Duurzame energiedragers in mobiliteit	0	0	0	0	608	1.338	- 730
NGF-project Dutch Metropolitan Innovations	0	0	0	0	1.862	0	1.862
Beter Benutten	0	71	9.278	0	0	0	0
Elektrisch vervoer	0	0	1.820	0	2.546	48	2.498
Overige opdrachten	0	0	270	15.555	2.903	370	2.533
<i>Subsidies</i>	0	11.809	51.722	131.753	210.974	78.018	132.956 3
Duurzame Mobiliteit	0	0	23.693	22.555	12.146	13.740	- 1.594
Elektrisch Vervoer	0	11.809	26.620	79.464	138.396	23.800	114.596
Bronmaatregelen stikstof	0	0	0	28.286	58.382	39.000	19.382
Overige subsidies	0	0	1.409	1.448	2.050	1.478	572
<i>Bijdragen aan Agentschappen</i>	0	0	17.251	21.096	24.380	7.404	16.976 4
Bijdrage aan Agentschap RWS	0	0	2.994	3.446	4.168	1.679	2.489
Bijdrage aan Agentschap Nea	0	0	3.905	4.705	4.977	5.359	- 382
Bijdrage aan Agentschap RVO	0	0	10.352	12.582	14.767	366	14.401
Overige bijdragen aan agentschappen	0	0	0	363	468	0	468
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	0	22.307	30.520	20.320	17.092	12.262	4.830
Duurzame Mobiliteit	0	0	6.030	5.547	8.440	10.200	- 1.760
Mobiliteit en Gebieden	0	22.307	24.490	14.773	4.014	2.062	1.952
Overige bijdragen aan medeoverheden	0	0	0	0	4.638	0	4.638
<i>Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties</i>	0	0	954	40	284	0	284
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	0	0	1.016	1.576	0	0	0
Ontvangsten	4.041	5.012	2.672	3.157	4.072	5.782	- 1.710

Tabel 27 Uitsplitsing verplichtingen

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Vershil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	126.324	281.913	341.514	266.980	417.039	206.740	210.299
Waarvan garantieverplichtingen	0	31.000	68.800	0	0	0	0
Waarvan overige verplichtingen	126.324	250.913	272.714	266.980	417.039	206.740	210.299

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. Het verschil in verplichtingen van € 210,3 miljoen wordt met name veroorzaakt door:
  - Verhoging van de verplichtingen voor de subsidies stikstof SSEB (€ 37,7 miljoen), de specifieke uitkering Zero-emissiebussen (€ 27,2 miljoen) en voor de subsidieregeling SEPP (€ 97,4 miljoen). Met deze verhoging zijn de verplichtingen in lijn gebracht met de gepubliceerde regelingen.
  - Voor het NGF-project Dutch Metropolitan Innovations is € 65,0 miljoen verplichtingen ruimte vanuit latere jaren naar 2023 geschoven om de meerjarige reeks in 2023 aan te kunnen gaan.
  - Het resterende saldo van - € 17 miljoen wordt verklaard door diverse kleinere mutaties (€ 3 miljoen) en het afboeken van verplichtingen met betrekking tot subsidieregelingen die uitgevoerd worden door het RVO (- € 20 miljoen).
2. Op de opdrachten is per saldo - € 122,7 miljoen minder uitgegeven dan bij ontwerpbegroting was geraamd. Dit wordt veroorzaakt omdat vanuit de Reservering Klimaatakkoord voor € 108 mln. aan middelen is overgeboekt ten behoeve van de subsidieregelingen Elektrisch Vervoer (SEPP, SEBA en AanZET). Daarnaast is voor ca. - € 6,6 miljoen gerealloceerd binnen de opdrachten en is - € 3,0 mln. overgeboekt naar de agentschapsbijdrage RVO voor de uitvoering van bovengenoemde subsidies. Tot slot is er uit het programma Duurzame Mobiliteit - € 3,5 miljoen overgeboekt ten behoeve van de SPUK-regeling (bijdrage medeoverheden) Veilig Slim en Duurzame Mobiliteit (VSD). Ook is er € 2,0 miljoen overgeboekt naar het onderdeel Actieve Mobiliteit voor het programma Fiets en is - € 0,8 miljoen overgeboekt om extra capaciteit in te zetten op gedrag en communicatie op het gebied van vergroenen reisgedrag. Het resterende saldo van € 1,2 miljoen wordt verklaard door diverse kleinere mutaties.
3. Op de subsidies voor duurzame mobiliteit (SEPP, SEBA, AanZET en SSEB) is gedurende 2023 € 133,0 miljoen meer uitgegeven als gevolg van een grotere animo voor de regelingen dan aanvankelijk verwacht. De aanvullende middelen voor elektrisch vervoer (€ 114,6 miljoen) zijn beschikbaar gesteld uit de middelen vanuit het klimaatakkoord (€ 89,9 miljoen) en specifiek voor de subsidieregeling AanZET zijn middelen uit latere jaren naar voor gehaald (€ 24,7 miljoen). Ook voor de subsidieregelingen gerelateerd aan bronmaatregelen stikstof was de animo hoog en zijn de aanvullende benodigde middelen beschikbaar gesteld uit opdrachtenbudget en SEPP (€ 19,4 miljoen). Deze middelen vloeien in 2024 terug. Het resterende saldo van circa € 1 miljoen wordt verklaard door diverse kleinere mutaties.
4. De hogere bijdragen aan agentschappen (€ 17 miljoen) hangt met name samen met de hogere bijdrage aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Aan het RVO is een deel van de beleidsuitvoering (uitvoering van de DKTI-regeling, subsidies elektrisch vervoer en andere beleidsondersteunende werkzaamheden) uitbesteed.

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1 Netwerk (€ 21,2 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 11,8 miljoen)

- *Wegverkeersbeleid (€ 4,4 miljoen)*. Dit betreffen voornamelijk (onderzoeks)opdrachten van het ministerie van IenW op het gebied van verkeers- en wegmaatregelen. Dit zijn onder meer opdrachten in het kader van onderzoeken naar geluid door SWUNG (vastgelegd voor 5 jaar) en campagnes voor duurzame mobiliteit (waaronder elektrische deelauto's en 'Kies de beste band'). Ook betreft het uitgaven in het kader van MaaS.
  - *Unit Smart Mobility (€ 4,9 miljoen)*. Dit betreft (onderzoeks)opdrachten op het gebied van Voertuigen en Digitale infrastructuur. Het gaat hier onder andere om zes contracten met servers providers (Kia, TomTom, enz.) om data voor bijvoorbeeld aankomende nood- en hulpdiensten, waarschuwingen voor naderende files en rode kruizen bij afgesloten rijbanen te leveren. Door middel van deze samenwerking met de zes contractanten kan Nederland bepaalde prioritaire veiligheidsinformatie bij de weggebruiker in de auto krijgen.
  - *Overige opdrachten (€ 2,6 miljoen)*. Dit betreft uitgaven aan diverse (onderzoeks)opdrachten, onderzoeken, communicatie, monitoring en evaluatie van gedrag- en vraagbeïnvloeding en het meerjarenprogramma MIRT.
2. **Bijdragen aan agentschappen (€ 8,0 miljoen)**. De bijdrage aan agentschappen is met name bestemd voor RWS en heeft betrekking op de inzet van de kennis en kunde van RWS in het kader van beleids ondersteuning en advies (BOA). In 2023 betreft dit onder meer capaciteit voor de advisering op verschillende onderzoeken op het gebied van verkeersveiligheid.
3. **Bijdragen aan medeoverheden (€ 0,6 miljoen)**. Dit betreft de uitgaven aan de Specifieke Uitkering Regionale Aanpak Laadinfrastructuur met betrekking tot het delen van voertuigen. De overige uitgaven aan deze Specifieke Uitkering worden verantwoord onder artikelonderdeel 3. Slimme en Duurzame Mobiliteit.
4. **Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 0,7 miljoen)**. Dit betreft uitvoeringstoetsen van de RDW. De uitvoeringstoetsen moeten de impact bepalen van de operationalisering van UN/ECE regelgeving voor software updates inzake goedkeuring van motorvoertuigen en aanhangwagens. Ook behelst het de uitvoeringstoets RDW op het gebied van de cyberbeveiligingsaspecten van voertuigen.

2 Verkeersveiligheid (€ 22,4 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 4,5 miljoen)

- *Verkeersveiligheid (4,5 miljoen)*. Onder opdrachten vallen de onderzoeken en activiteiten die gerelateerd zijn aan de uitvoering van het Landelijk Actieprogramma Verkeersveiligheid, dat een onderdeel vormt van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 zoals beleidsontwikkeling voor beginnende bestuurders, maatregelen fietsveiligheid, het verbeteren van de verkeersveiligheid voor specifieke doelgroepen (bijv. ouderen). Om gedragsbeïnvloeding te bereiken wordt onder meer het Meerjarenprogramma Campagnes Verkeersveiligheid uitgevoerd (onder andere BOB en MONO). De uitgaven hiervoor zijn bijna € 2 miljoen. De uitgaven hiervoor worden voor een groot deel aan RWS gedaan. Onder dit artikel vallen ook opdrachten voor rijden onder invloed (€ 0,2 miljoen) en de bijdrage aan de Commissie Rijgeschiktheid van de Gezondheidsraad onder (€ 0,2 miljoen) en diverse (onderzoeks)opdrachten met betrekking tot verkeersveiligheid.

2. Subsidies (€ 10,3 miljoen)

- *Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (€ 4,3 miljoen) en Veilig Verkeer Nederland (€ 4 miljoen)*. Er zijn in 2023 subsidies verstrekt aan de maatschappelijke organisatie Veilig Verkeer Nederland (VVN) en de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV). Zij voeren projecten uit en leveren maatschappelijke producten in het kader van de verkeersveiligheid. Het gaat zowel om wetenschappelijk onderzoek als om kennisverspreiding op het gebied van verkeersveiligheid.
  - *Overige subsidies (€ 2 miljoen)*. In 2023 zijn onder andere subsidies verstrekt aan TeamAlert (€ 1,1 miljoen), en aan de Koepel Rijopleiding en Verkeerseducatie (bijna € 0,1 miljoen). Met betrekking tot het Kennisnetwerk SPV is in totaal € 0,7 miljoen aan subsidie verleend aan de SWOV en het CROW.
3. **Bijdragen aan agentschappen (€ 0,8 miljoen)**. De bijdrage aan agentschappen is volledig bestemd voor RWS en heeft betrekking op de inzet van de kennis en kunde van RWS in het kader van beleidsondersteuning en advies (BOA) op het gebied van verschillende onderzoeken op het gebied van verkeersveiligheid.
4. **Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 3,3 miljoen)**. Dit betreft met name de regulier bijdrage aan CBR voor vorderingenonderzoek medisch en rijvaardigheid.

3 Slimme en duurzame mobiliteit (€ 286,1 miljoen)

De volgende financiële instrumenten worden ingezet:

1. Opdrachten (€ 33,4 miljoen).

- *Duurzame logistiek (€ 11,3 miljoen)*. De opdrachten voor duurzame logistiek hebben met name betrekking op opdrachten aan Connekt.
- *Innovatie en intelligente transportsystemen (€ 7,0 miljoen)*. De opdrachten in het kader van Innovatie en Intelligente Transportsystemen hebben voor het grootste deel betrekking op opdrachten die het Rijk centraal aangaat ten behoeve van de regio overstijgende uitgaven in het kader van Veilig, Slim en Duurzaam. In 2024 zal een deel van dit budget derhalve worden overgeboekt naar de bijdrage medeoverheden.
- *Programma duurzame mobiliteit (€ 1,2 miljoen)*. Betreft uitgaven voor o.a. onderzoeken, communicatie, monitoring en evaluatie, gedrag- en vraagbeïnvloeding, het meerjarenprogramma MIRT, Intelligente Transport Systemen (ITS) en voor innovatie.
- *Verkeersemissies (€ 0,2 miljoen)*. Voor verkeersemissies zijn opdrachten geraamd in het kader van het monitoren van de stikstofuitstoot, maar ook om de kennis op dit gebied op orde te houden.
- *Programma fiets (€ 4,8 miljoen)*. Meewerken met de Tour de Force aan de doelstelling van 20% meer fietskilometers in 2027. Deze ambitie is weergegeven in de Nationale Fiets agenda die in 2017 naar de Kamer is gestuurd (Kamerstukken II 2016-2017, [34 681, nr. 1](#)).
- *Duurzame energiedragers in mobiliteit (€ 0,6 miljoen)*. De opdrachten voor duurzame energiedragers in mobiliteit hebben voornamelijk betrekking op onderzoeksopdrachten voor hernieuwbare energie (bijvoorbeeld batterijen en waterstof).
- *NGF: Dutch Metropolitan innovations (€ 1,9 miljoen)*. Met het project Dutch Metropolitan innovations wordt ingezet op een digitale koppeling tussen mobiliteit, ruimte en verduurzaming met als doel om een stevige basis leggen voor slimme en duurzame verstedelijking en mobiliteit in Nederland. Voor het jaar 2024 wordt hiervoor

€ 16,4 miljoen beschikbaar gesteld met als doel bij te dragen aan het realiseren van een digitale infrastructuur voor het delen en gebruiken van data.

- *Elektrisch vervoer (€ 2,5 miljoen)*. Betreft opdrachten om het elektrisch vervoer te stimuleren.
  - *Overige opdrachten (€ 2,9 miljoen)*. De overige uitgaven hebben voornamelijk betrekking verduurzamen mobiliteit en diverse (onderzoeks)opdrachten in het kader van slimme en duurzame mobiliteit.
- 2. Subsidies (€ 211,0 miljoen).**
- *Duurzame mobiliteit (€ 12,1 miljoen)*. De Demonstratieregeling Klimaat Technologieën en Innovaties in Transport (DKTI-Transport) geeft invulling aan de doelstellingen van het Energieakkoord en het Klimaatakkoord. De regeling ondersteunt projecten voor duurzaam vervoer, met als doel het verminderen van de CO₂-uitstoot (€ 11,0 miljoen). In 2023 is een incidentele subsidie formule E-Races van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld. Aan de KNVB is een incidentele subsidie beschikbaar gesteld van € 0,2 miljoen. En aan het Platform Hernieuwbare is in 2023 € 0,1 miljoen beschikbaar gesteld.
  - *Elektrisch vervoer (€ 138,4 miljoen)*. De betreffen de bijdragen voor de stimuleringsregeling elektrische personenauto's particulieren (SEPP) en de stimuleringsregeling Emissieloze bedrijfsauto's (SEBA). De SEPP heeft tot doel het stimuleren van de aanschaf en lease van volledig elektrisch personenauto's in de kleinere en compacte middenklasse door particulieren, teneinde de emissie van CO₂ te verminderen. De SEBA heeft tot doel de ingroei van elektrische bestel- en vrachtauto's te versterken. En de subsidieuitgaven voor vrachtauto's (categorie N1 en N2).
  - *Bronmaatregelen stikstof (€ 58,4 miljoen)*. Dit betreft de subsidieregeling schoon en emissieloos bouw materieel. Met deze subsidieregeling wordt de bouwsector in staat gesteld op korte termijn zijn vervuilende materieel te vervangen door emissievrij materieel dat nu nog hogere kosten kent maar wel reeds beschikbaar is of om te bouwen naar emissiearm materieel in geval van lange afschrijvings-termijnen.
  - *Overige subsidies (€ 2,1 miljoen)*. De overige subsidies hebben met name betrekking op een subsidie aan de Vereniging Fietsersbond voor de belangenbehartiging voor fietsen (€ 0,8 miljoen), een subsidie (€ 0,8 miljoen) die bijdraagt aan het verbeteren en ontwikkelen van fiets- en wandelroutes en de subsidie aan de Dutch Cycling Embassy (€ 0,3 miljoen).
- 3. Bijdragen aan agentschappen (€ 24,4 miljoen).**
- *RWS (€ 4,2 miljoen)*. Met RWS zijn afspraken gemaakt over beleids-ondersteuning en -adviesing, die RWS uitvoert in opdracht van de beleidsdirectoraten van IenW. Door middel van de agentschapsbijdrage (€ 4,2 miljoen) wordt capaciteit bij RWS hiervoor gereserveerd.
  - *NEA (€ 5,0 miljoen)*. Jaarlijks verstrekt het Ministerie van IenW voor het uitvoeren van onder andere wettelijke taken op het gebied van Energie Vervoer (hernieuwbare energievervoer en brandstoffen luchtverontreiniging) een opdracht aan de NEa (€ 5,0 miljoen).
  - *RVO (€ 14,8 miljoen)*. Aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) wordt een deel van de beleidsuitvoering (uitvoering van de DKTI-regeling, subsidies elektrisch vervoer en andere beleids-ondersteunende werkzaamheden) uitbesteed.
- 4. Bijdragen aan medeoverheden (€ 17,1 miljoen).** De bijdragen aan medeoverheden betreffen specifieke uitkeringen voor zero emissie bussen. De bijdragen gaan naar de 13 OV autoriteiten. Aan

medeoverheden worden bijdragen verstrekt in het kader van de tijdens de Bestuurlijke Overleggen gemaakte afspraken en bijdragen ter ondersteuning van enerzijds de innovatie en energietransitie op het mobiliteitsbeleid en anderzijds voor maatregelen die de reiziger zélf in staat moet stellen om slimme keuzes te maken.

Ontvangsten (€ 4,1 miljoen)

Dit betreffen de ontvangsten van de Stichting Buisleidingstraat en de bestuurlijke boetes van de ILT. De bestuurlijke boetes die door de ILT zijn geïnd betreft het wegtransport € 3,3 miljoen. Het gaat dan om overtredingen van de Arbeidstijdenwet en het Arbeidstijdenbesluit vervoer. Daarnaast zijn er afrekeningen van subsidiebeschikkingen binnen DGMO (€ 0,4 miljoen) en vanuit het Europese Subsidieproject IDACS is er € 0,4 miljoen euro ontvangen voor opdrachten elektrisch vervoer.

H. Extracomptabele verwijzingen

Tabel 28 Extracomptabele verwijzing naar artikel 12 Hoofdwegennet van het Mobiliteitsfonds (bedragen x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 12 Hoofdwegennet van het Mobiliteitsfonds	3.094.668
	Andere ontvangsten van artikel 12 Hoofdwegennet	116.264
	Totale uitgaven op artikel 12 Hoofdwegennet	3.210.932
<i>Waarvan</i>		
12.01	Exploitatie	5.763
12.02	Onderhoud en vernieuwing	1.034.926
12.03	Ontwikkeling	581.265
12.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	778.672
12.06	Netwerkgebonden kosten HWN	810.306

Tabel 29 Extracomptabele verwijzing naar artikel 17.08 ZuidasDok van het Mobiliteitsfonds (bedragen x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.08 ZuidasDok van het Mobiliteitsfonds	140.739
	Andere ontvangsten van artikelonderdeel 17.08 ZuidasDok	
	Totale uitgaven op artikel 17.08 Zuidasdok	140.739
<i>Waarvan</i>		
17.08.01	Zuidasdok	140.739

4.4 Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

A. Algemene doelstelling

Om ervoor te zorgen dat reizigers veilig, betrouwbaar en betaalbaar kunnen reizen van A naar B, en het spoor ook voor verladers van goederen een aantrekkelijke vervoersoptie te laten zijn, beheert en stuurt IenW de benutting van de hoofdspoorweginfrastructuur aan en stelt zij decentrale overheden in staat het Openbaar Vervoer buiten de hoofdspoorweginfrastructuur hiertoe te ontwikkelen, te beheren en te benutten.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 30 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.16							
					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	30.714	1.250.288	1.476.750	825.715	200.147	26.306	173.841
Uitgaven	31.659	1.000.175	1.226.262	1.101.614	277.447	210.828	66.619
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 OV en Spoor	31.659	33.413	107.423	70.609	66.357	32.178	34.179
2 Maatregelenpakket OVS	0	966.762	1.118.839	1.031.005	211.090	178.650	32.440
Ontvangsten	249	597	885	2.588	3.202	0	3.202

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Openbaar Vervoer en Spoor. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 31 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Regisseren	<p>De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het beleid inzake openbaar vervoer (per trein, bus, tram, metro, taxi en waddenveren), waaronder het toezicht op de uitvoering van de wet- en regelgeving. Uitvoering vindt plaats door middel van samenwerking in de gehele ov-keten en de gehele goederenketen. Het beleid stimuleert en faciliteert deze samenwerking. Deze regierol wordt ingevuld door:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Regelgeving en afspraken over de benutting van de ov-infrastructuur, de ordening van de ov-markt en voorzieningen- en kwaliteitsniveaus bij infrastructuur in het kader van veiligheid, betrouwbaarheid, doorstroming en duurzaamheid; -Regelgeving en afspraken over concessieoverstijgende onderwerpen, zoals sociale veiligheid, toegankelijkheid, ov-chipkaart, taxivervoer en ov-data; -Het stimuleren van de samenwerking in de gehele ov-keten en de spoorgoederenvervoerketen, door het organiseren van platforms en tafels; -De inzet van de Beleidsimpuls railveiligheid waarin de prioriteiten in de veiligheidsaanpak voor de komende jaren zijn benoemd, zoals het Landelijke Verbeterprogramma Overwegen, het programma niet-actief beveiligde overwegen, het STS-verbeterprogramma (reductie stop tonend sein passages), suicidepreventie en externe veiligheid langs het spoor en bij emplacementen. <p>Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).</p>
(doen) uitvoeren	<p>De Minister is verantwoordelijk voor een robuust mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid). Voor het Openbaar Vervoer en Spoor betekent dit dat de Minister zorgt voor o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Een concessie voor het reizigersvervoer over het hoofdrailnet, waarin het aanbod van het reizigersvervoer op het hoofdrailnet is vastgelegd, en een concessie voor de Waddenveren (met uitzondering van Texel); -De uitvoering van exploitatie, onderhoud en vernieuwing van railinfrastructuur, verkeersleiding, capaciteitsmanagement en het oplossen van veiligheidsknelpunten door ProRail onder aansturing van IenW via de beheerconcessie, zie Mobiliteitsfonds (artikel 13); -De besluitvorming over en uitvoering van investeringen in de hoofdspoorweginfrastructuur (incl. stations) in relatie tot gebiedsontwikkeling, alsmede het vormgeven en uitvoeren van aanpak hoge geluidsbelastingen; -Een bijdrage aan de financiering van het gedecentraliseerde Openbaar Vervoer en het programma Beter Benutten Decentraal Spoor; -Invoering European Railway Traffic Management System (ERTMS) om onder meer de veiligheid verder te verhogen.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren en kengetallen opgenomen die verbonden zijn met de doelstelling van dit beleidsartikel. Scores op indicatoren kunnen aanleiding zijn om beleid bij te sturen. De kengetallen bieden met name belangrijke contextuele informatie.

De indicatoren en kengetallen voor openbaar vervoer en spoor geven inzicht in de mate waarin aan de algemene doelstelling voldaan wordt. Zo laten de indicatoren m.b.t. spoorveiligheid zien of de veiligheid op en rond het spoor voldoende op orde is ten opzichte van eerdere jaren. De kengetallen rondom klanttevredenheid, treinpunctualiteit en impactvolle storingen op de infrastructuur geven een indicatie van de betrouwbaarheid en aantrekkelijkheid van de modaliteiten. Tenslotte geeft het aantal instappers, het vervoerd ladinggewicht, en het aantal ov-chipkaart transacties inzicht in de betaalbaarheid en de benutting van het ov en spoor.

Tabel 32 Kengetal: Klanttevredenheid regionaal openbaar vervoer

Indicator	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Totaaloordeel</i>	7,8	n.b.	8	7,9	n.n.b.
Veiligheid	8,2	n.b.	8,1	8	n.n.b.
Snelheid	7,6	n.b.	7,7	7,6	n.n.b.
Gemak	7,6	n.b.	7,7	7,6	n.n.b.
Comfort	8	n.b.	8,2	8,1	n.n.b.
Beleving	7,4	n.b.	7,5	7,4	n.n.b.
Personeelsmonitor ¹	n.b.	6,7	n.b.	n.n.b.	n.n.b.

1 De personeelsmonitor wordt eens in de twee jaar uitgevoerd.

Toelichting

De ov-klientenbarometer is een landelijk onderzoek naar de mening van reizigers in het openbaar vervoer in Nederland en op de Friese Waddenveren. De onderwerpen zijn clusters, waarin de volgende zaken zijn meegenomen:

1. Veiligheid: veiligheid rit, algemeen, halte/station;
2. Snelheid: frequentie, overstaptijd, reissnelheid, punctualiteit;
3. Gemak: gebruiksgemak ov-kaart, vervoersbewijs kopen, info halte, informatie rit, info vertragingen;
4. Comfort: klimaat, instappen, zitplaats, overlast, rijstijl;
5. Beleving: inrichting, netheid, klantvriendelijkheid, geluid;
6. Personeelsmonitor: sociale veiligheid medewerkers. De personeelsmonitor wordt tweejaarlijks onderzocht en gepubliceerd. Zie hiervoor de [bibliotheek Verkeer en Vervoer - CROW](#).

Het onderzoek van 2022 is uitgevoerd na de coronapandemie, maar wel nog in enigszins aangepaste vorm. Ten opzichte van 2018 en 2019 is het onderzoekjaar 2022 compacter; de metingen vonden plaats van april tot en met oktober, waar januari tot en met november gebruikelijk is.

In verband met de coronacrisis is het enquêteren voor de OV-kantenbarometer op 20 maart 2020 stilgelegd. In 2021 is de OV-Klantenbarometer uitgevoerd midden in de coronapandemie. Daardoor is deze OV-Klantenbarometer anders dan in voorgaande jaren. De groep reizigers was in 2021 anders van samenstelling: met o.a. minder forenzen door thuiswerken en minder studenten door online onderwijs. Ook in de uitvoering van het onderzoek zijn er belangrijke verschillen. Hierover is meer informatie te vinden op de website van [CROW](#).

In 2022 is de populatie (nog) niet terug op het niveau van voor de coronacrisis. Daarnaast is er sprake geweest van stakingen in het OV, zowel bij de NS als in het regionale OV en was er relatief veel personeelsuitval door ziekte.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden bij de ontwerpbegroting 2025 en het jaarverslag 2024.

Tabel 33 Indicator: Punctualiteit en goederenvervoer

Indicator	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Treinpunctualiteit reizigersverkeer	91,50%	91,90%	93,50%	93,50%	91,1%	n.n.b.
Treinpunctualiteit goederenvervoer	69,30%	69,70%	70,10%	66,30%	65,50%	n.n.b.
Impactvolle storingen op de infrastructuur	542	435	361	406 ¹	455	n.n.b.
Vervoerd ladinggewicht per spoor (in miljoen ton)	41,58	42,65	40,02	42,62	44,47 ²	n.n.b.
Aantal ov-chipkaart transacties	2,7 mld.	2,8 mld.	1,47 mld.	1,56 mld.	1,92 mld.	n.n.b.
Aantal instappers regionale treinen ³	51,7 mln.	50,9 mln.	27,2 mln.	29,5 mln.	n.n.b.	n.n.b.
Aantal instappers NS ⁴	1,28 mln.	1,34 mln.	0,59 mln.	0,62 mln.	0,96 mln.	n.n.b.

1 In de ontwerpbegroting 2023 is 410 gerapporteerd. De realisatie 2021 was 406. Het verschil van 4 storingen bestaat uit dubbelstellingen en storingen met een andere reden (bijv. vervoerder)

2 De gerealiseerde cijfers in 2022 zijn inmiddels gecorrigeerd en daarom is het meeste recente beschikbare cijfer opgenomen.

3 Totaal aantal instappers regionale treinen over het gehele jaar.

4 Gemiddelde aantal instappers per werkdag. Doordat de overzichten van NS in- en uitstappers weergegeven zijn de aantallen bij de indicator 'Aantal instappers NS' abusievelijk structureel te hoog gerapporteerd. Dit is nu gecorrigeerd.

Toelichting

Bovenstaande cijfers geven inzicht in de punctualiteit van het spoorstelsel, het aantal impactvolle storingen en de aantallen goederen en reizigers die over het spoor vervoerd worden. Voor meer indicatoren op het thema punctualiteit geeft de website van [ProRail](#) de laatste inzichten.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden bij de ontwerpbegroting 2025 en het jaarverslag 2024.

Tabel 34 Indicator: spoorveiligheid (naar risicodragers)

Indicator	2018	2019	2020 ¹	2021	2022	2023
Aantal STS-passages	137	142	95	105	114	n.n.b.
Waarvan gevaarpunt bereikt	26	34	20	21	29	n.n.b.
Aanrijding op overwegen ²	35	46	28	34	28	n.n.b.
Aantal dodelijke slachtoffers bij aanrijdingen op overwegen	14	9	5	9	2	n.n.b.
Aantal spoorsuicides	194	194	198	186	210	n.n.b.
Totaal aantal treinkm's	164 mln.	165 mln.	152 mln.	160 mln.	157 mln.	n.n.b.

¹ De gerealiseerde cijfers in 2020 zijn gecorrigeerd t.o.v. de gepubliceerde cijfers in de Begroting 2021 om overeen te komen met het ILT Jaarverslag Spoorveiligheid 2020.

² De gerealiseerde cijfers in 2016 t/m 2020 zijn gecorrigeerd t.o.v. de gepubliceerde cijfers in de Begroting 2021 om overeen te komen met het ILT Jaarverslag Spoorveiligheid 2020.

Toelichting

Hierboven staat een aantal indicatoren voor spoorveiligheid zoals deze worden gehanteerd in de Beleidsagenda Spoorveiligheid 2020-2025. Over de indicatoren wordt jaarlijks gerapporteerd op basis van het Jaarverslag Spoorveiligheid, opgesteld door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) in functie als National Railway Safety Authority. Hierin worden de indicatoren in samenhang met de achterliggende veiligheidsrisico's nader toegelicht. Voor meer indicatoren op het thema spoorveiligheid geeft de website van [ProRail](#) de laatste inzichten.

Ook over het jaar 2022 benoemt ILT het Nederlandse spoor als één van de veiligste in Europa, maar onderstreept zij dat maatregelen nodig blijven om deze situatie te handhaven en te verbeteren. Het aantal aanrijdingen op overwegen en het aantal dodelijke slachtoffers is lager dan in 2021. Het aantal aanrijdingen kan per jaar nogal variëren, een jaar met een lager aantal slachtoffers kan weer gevolgd worden door meer slachtoffers, zoals de tabel ook laat zien.

In 2022 kwam het 114 keer voor dat machinisten zonder toestemming een stop-tonend sein (STS) passeren. Er komen in 2022 negen STS-passages meer voor dan in 2021, maar het aantal blijft in lijn met het aantal STS-passages in de jaren ervoor. 29 keer (25%) wordt het gevaarpunt (bijvoorbeeld een overweg of wissel) bereikt, wat een risico op een ongeval betekent.

Het aantal suicides op het spoor nam sinds 2015 af, bleef in de jaren 2018-2021 ongeveer gelijk en is in 2022 weer toegenomen. Dit komt overeen met een stijging in het totale aantal suicides in 2022. Het percentage suicides dat op het spoor plaatsvond ten opzichte van het totale aantal suicides is 11% en dat is een toename t.o.v. 2021. ProRail werkt via het Programma Suïcidepreventie, -afhandeling en nazorg aan maatregelen om het aantal suicides op het spoor terug te brengen. Uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat deze maatregelen effectief zijn en daarom is dit

Programma nu verlengd voor de periode 2022 – 2026. Het Programma sluit aan bij de Derde Landelijke Agenda Suïcidepreventie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden bij de ontwerpbegroting 2025 en het jaarverslag 2024.

D. Beleidsconclusies

Omvorming ProRail tot ZBO

Het afgelopen jaar is duidelijk geworden dat er onvoldoende draagvlak is voor een publiekrechtelijke omvorming van ProRail. Daarom is een alternatief uitgewerkt om de gerealiseerde verbeteringen in de relatie tussen ProRail en het ministerie van IenW te borgen. In de zomer van 2023 is een nota van wijziging van het wetsvoorstel inzake de Publiekrechtelijke omvorming van ProRail aan de Raad van State gestuurd ter advisering. Het wetsvoorstel Publiekrechtelijke omvorming ProRail is recent gewijzigd (tot wet Sturing en verantwoording ProRail B.V) zodanig dat ProRail B.V. blijft en een privaatrechtelijk ZBO wordt. Het is nu aan de Tweede Kamer om te beslissen of de parlementaire behandeling zal worden voortgezet.

Marktordening spoor

In 2023 is de ontwerpconcessie geconsulteerd bij stakeholders en vervolgens gedeeld met de Tweede Kamer (TK) en Eerste Kamer (EK)⁵. Na verwerking van de aangenomen moties in de concessie op 21 december 2023 ondertekend door de Staatssecretaris en gegund aan NS. De TK is hierover geïnformeerd⁶. De concessie treedt op 1 januari 2025 in werking.

OV-knooppunten

In 2023 heeft het ministerie van IenW de uitvoering van de afspraken uit de Actie-agenda OV-knooppunten gecoördineerd. Ook startte het ministerie met het uitvoeren van het nieuwe stationsbeleid op basis van de Stationsagenda⁷. De voortgang rond de prioritaire thema's uit de Stationsagenda is opgenomen in een nieuwe jaarlijkse voortgangsrapportage. Deze wordt in het voorjaar van 2024 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Corona (Beschikbaarheid van het openbaar vervoer)

Om het openbaar vervoer beschikbaar te houden voor de reiziger tijdens de coronapandemie, heeft het Rijk in 2020, 2021 en 2022 middelen aan de ov-sector uitgekeerd. De verantwoording over de middelen van 2020 en 2021 is inmiddels afgerond, waarvan de verantwoording over 2021 in 2023 uitgevoerd is. Tevens is in 2023 ingezet op een transitie van de OV-sector. Samen met vervoerders en decentrale overheden heeft het ministerie van IenW zich ingezet voor een terugkeer naar een gezonde sector. Gezamenlijk en vanuit ieders individuele verantwoordelijkheid is er gewerkt aan de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het openbaar vervoer, door middel van een gezamenlijk set van transitieafspraken.

Transitievangnet 2023

IenW heeft in 2023 een eenmalig transitievangnet ingesteld met een omvang van maximaal € 150 miljoen, om aan de reizigers voldoende zekerheid te bieden voor veilig en betrouwbaar OV. De prognose is dat

⁵ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022 – 2023, [29984 nr. 1126](#)

⁶ Kamerstukken II, vergaderjaar 2023 – 2024, [29984, nr. 1176](#)

⁷ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022-2023, [29984 nr. 1088](#)

van deze middelen uiteindelijk € 119 miljoen gebruikt zal gaan worden. Finale afrekening en verantwoording over deze middelen vindt echter pas in 2025 plaats.

Naar normale verhoudingen

Omdat het KIM aangeeft dat er een structureel veranderde reizigersvraag is (Rapport, waar is de ov reiziger gebleven) is structureel extra geld in het openbaar vervoer nodig om daarop in te spelen en de benodigde transitie te maken, om blijvend kwalitatief goed en veilig ov te blijven bieden, dat immers een basisvoorziening is in heel Nederland. Om dat te bewerkstelligen heeft de Kamer bij de algemene beschouwingen in het najaar van 2023 extra middelen ter beschikking gesteld om de prijsstijgingen in het OV te voorkomen (€ 120 miljoen incidenteel voor NS voor 2024 en ruim € 150 mln structureel voor decentrale overheden). IenW heeft de intentie om deze middelen uit te keren binnen de normale verantwoordelijkheidsverdeling in het openbaar vervoer (voor NS via de concessie en voor decentrale overheden via Provinciefonds/ Decentralisatie uitkering en Brede doeluitkering voor vervoerregio's) voor het regionale ov is in totaal € 300 mln structureel beschikbaar gesteld. Hiervan is ca € 150 mln om de prijscompensatie voor 2024 structureel tegen te gaan en € 150 mln om het ov op peil te houden dan wel te verbeteren. IenW en de decentrale ov autoriteiten hebben in NOVB verband afspraken gemaakt over monitoring van de inzet van deze middelen in relatie tot de motie aangehaalde doelstellingen, van bereikbaarheid van het openbaar vervoer, zodat daarover periodiek aan de Kamer gerapporteerd kan worden.

Modernisering spoor

Met de modernisering wordt gewerkt aan één spoorwet die ruimte biedt voor innovatie en maatwerk voor alle spoorgebruikers, en die mee ademt met ontwikkelingen in Europese regelgeving. In 2023 heeft de Raad van State advies uitgebracht over het wetsvoorstel en is verder gewerkt aan het opstellen van de onderliggende regelgeving. Het wetsvoorstel zal rond de zomer 2024 aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Oorlog Oekraïne

De kosten van materialen zijn gestegen, maar het effect van de oorlog in Oekraïne is daar vooralsnog niet uit te filteren. Met oog op de levering van grondstoffen, en als onderdeel van het initiatief van de Europese Commissie voor de Solidarity Lanes, wordt contact gehouden met de Nederlandse marktpartijen die graanvervoer per spoor met Oekraïne willen uitvoeren en besproken waar belemmeringen in dat transport kunnen worden weggenomen. Daarnaast wordt met Oekraïne op het gebied van spoorwegen samengewerkt in het kader van de voorbereidingen voor EU-toetreding.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 35 Budgettaire gevolgen van beleid art. 16 Openbaar Vervoer en Spoor (bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde Begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	30.714	1.250.288	1.476.750	825.715	200.147	26.306	173.841	1
Uitgaven	31.659	1.000.175	1.226.262	1.101.614	277.447	210.828	66.619	
1 OV en Spoor	31.659	33.413	107.423	70.609	66.357	32.178	34.179	
<i>Opdrachten</i>	<i>5.953</i>	<i>4.524</i>	<i>5.295</i>	<i>4.844</i>	<i>7.647</i>	<i>8.405</i>	<i>- 758</i>	
ACM	0	0	0	0	0	1.783	- 1.783	
OV & Stations	1.781	1.535	1.632	1.371	1.835	2.336	- 501	
Aansturing NS en Prorail	0	0	0	1.842	3.359	1.967	1.392	
Opdrachten SU	0	0	0	468	141	1.702	- 1.561	
Overige Opdrachten	4.172	2.989	3.663	1.163	2.312	617	1.695	
<i>Subsidies</i>	<i>21.951</i>	<i>17.922</i>	<i>23.881</i>	<i>33.710</i>	<i>19.126</i>	<i>16.805</i>	<i>2.321</i>	
Maatregelen Spoorgoederenvervoer	14.521	14.329	18.469	17.855	9.363	12.176	- 2.813	
NS IC Dordrecht-Brabant	760	1.440	1.460	0	0	0	0	
NS IC Dordrecht - Breda	0	0	0	1.490	0	0	0	
Consumentenorganisaties OV	0	0	0	1.099	1.015	663	352	
Subsidie NS SV					2.000	2.000	0	
Overige Subsidies	6.670	2.153	3.952	13.266	6.748	1.966	4.782	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>964</i>	<i>921</i>	<i>899</i>	<i>887</i>	<i>1.209</i>	<i>877</i>	<i>332</i>	
Waarvan bijdrage aan KNMI	45	46	47	14	14	47	- 33	
Waarvan bijdrage aan RWS	919	832	823	826	1.057	830	227	
Waarvan bijdrage RVO OVS ERTMS	0	43	29	47	0	0	0	
Bijdrage aan overige agentschappen	0	0	0	0	138	0	138	
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>2.719</i>	<i>9.973</i>	<i>77.275</i>	<i>31.069</i>	<i>38.263</i>	<i>5.989</i>	<i>32.274</i>	2
Bijdrage medeoverheden OVS	0	7.488	74.735	28.446	35.489	3.512	31.977	
CLU Betuweroute en HSL	2.719	2.485	2.450	2.623	2.774	2.477	297	
<i>Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>72</i>	<i>73</i>	<i>73</i>	<i>99</i>	<i>112</i>	<i>102</i>	<i>10</i>	
2 Maatregelenpakket OVS	0	966.762	1.118.839	1.031.005	211.090	178.650	32.440	
- <i>Subsidies</i>	<i>0</i>	<i>966.762</i>	<i>1.118.839</i>	<i>1.031.005</i>	<i>211.090</i>	<i>178.650</i>	<i>32.440</i>	3
Beschikbaarheidsvergoeding OV-sector	0	966.762	1.118.839	1.031.005	105.994	178.650	- 72.656	
Transitievangnet OV	0	0	0	0	105.096	0	105.096	
Ontvangsten	249	597	885	2.588	3.202	0	3.202	

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- De hogere realisatie op het verplichtingenbudget (€ 173,8 miljoen) wordt veroorzaakt door:
  - Verhoging van de verplichtingen ten behoeve van de het Transitievangnet OV en subsidie regionale OV systemen (€ 131,4 miljoen);
  - Verhoging van de verplichtingen voor diverse decentrale specifieke uitkeringen op het gebied van verkeer en vervoer aan de provincies Utrecht, Limburg, Overijssel en Drenthe (€ 32,0 miljoen)

- Daarnaast hebben er diverse kleinere mutaties plaatsgevonden waardoor het verplichtingenbudget met € 10,4 miljoen is toegenomen.
2. De hogere realisatie op het instrument bijdragen aan mede-overheden (€ 32,3 miljoen) wordt met name veroorzaakt door de uitbetaling van de specifieke uitkeringen aan de provincies Drenthe, Limburg, Gelderland en Utrecht ad € 31,2 miljoen en € 0,8 miljoen ten behoeve van de specifieke uitkering OV Ambassadeurs.
  3. Het maatregelenpakket OVS komt per saldo € 32,4 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door:
    - BVOV (- € 72,7 miljoen): de uiteindelijke realisatie van de regeling Beschikbaarheidsvergoeding OV-sector (BVOV) voor de jaren 2020, 2021 en 2022 blijkt lager dan geraamd.
    - TVOV (€ 105,1 miljoen): in 2023 zijn de gereserveerde middelen op het Mobiliteitsfonds voor het Transitievangnet OV (TVOV) gerealiseerd op Hoofdstuk XII waarop de subsidie wordt verantwoord. TVOV is een tijdelijk vangnet om de OV-sector te ondersteunen om reizigers zekerheid te geven over voldoende, veilig en een betrouwbaar OV.

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. OV en Spoor (€ 66,4 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 7,6 miljoen).

- OV en stations (€ 1,8 miljoen). Betreffen bijgedragen ten behoeve van de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en aan uitgaven om een gelijk speelveld te creëren in het openbaar vervoer.
- Aansturing NS en ProRail (€ 3,4 miljoen). Betreft opdrachten aan NS en ProRail en NS in relatie tot het beheer van de hoofdspoorweginfrastructuur.
- Overige opdrachten (€ 2,3 miljoen). Dit betreffen voornamelijk (lopende) opdrachten voor de monitoring sociale veiligheid, het stimuleren van het beschikbaar stellen van (actuele) brongegevens voor reisinformatiediensten in het kader van het project Nationale Data Openbaar Vervoer (NDOV), de beheer- en vervoerconcessie, de uitbesteding van SWUNG1-taken en aanpassingen in de spoorwettgeving. Deze opdrachten worden door verschillende organisaties uitgevoerd.

2. Subsidies (€ 19,1 miljoen).

- Maatregelenpakket Spoorgoederenvervoer (€ 9,4 miljoen). Dit betreft met name de tijdelijke subsidieregeling stimulering spoorgoederenvervoer. De tijdelijke subsidieregeling stimulering spoorgoederenvervoer is onderdeel van het maatregelenpakket spoorgoederenvervoer om het transport van goederen over het spoor goedkoper te maken, door spoorgoederenvervoerders een gedeeltelijke compensatie van de gebruiksvergoeding te verlenen.
- Consumentenorganisaties OV (€ 1,0 miljoen). Dit betreft voornamelijk een overboeking van opdrachten OV en Stations naar subsidie consumentenorganisaties OV voor de subsidie aan decentrale OV autoriteiten (DOVA).
- Subsidie Sociale Veiligheid (€ 2,0 miljoen). Tussen IenW en NS is afgesproken dat beiden 50% van de kosten voor hun rekening nemen voor de continuering van de inzet van Veiligheid &

Servicemedewerkers. Dit komt voor NS en IenW neer op een bijdrage van een ieder van € 10 miljoen (€ 2 miljoen per jaar) over de periode 2020 tot en met 2024. NS betaalt daarnaast ook voor extra inzet voor hoofdconducteurs in de trein.

- Overige subsidies (€ 6,7 miljoen). Subsidie aan de NS ad € 4,2 miljoen ten behoeve van de continuering van de uitbreiding dienstregeling Zeeland in 2023. In december 2021 heeft NS naar aanleiding van het Advies compensatiepakket Vlissingen en Zeeland; Wind in de zeilen – een nieuwe start (Wientjes 26 juni 2020) de dienstregeling op de Zeeuwse lijn aangepast. waarvoor met subsidiebeschikking IenW/BSK-2022/ van 4 mei 2022 een exploitatiesubsidie aan NS is verstrekt. De NS, IenW Overeengekomen is om deze treindienst te continueren in de dienstregelingsjaren 2022 t/m 2024. Subsidie nachttrein NS (€ 1,4 miljoen). Dit betreft het realiseren van een proef met een grensoverschrijdende treindienst tussen Düsseldorf en Amsterdam Centraal om daarmee de nachttreindienst van ÖBB tussen Innsbruck/Wenen en Düsseldorf door te rijden naar Amsterdam en vice versa. Deze subsidie heeft tot doel om bij te dragen aan het verwachte exploitatietekort op Nederlands grondgebied van de genoemde proef.
3. **Bijdragen aan agentschappen (€ 1,2 miljoen).** Met Rijkswaterstaat zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering (€ 1,1 miljoen). Dit zijn taken die Rijkswaterstaat uitvoert in opdracht van de beleidsdirectoraten van IenW. Door middel van de agentschapsbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij het agentschap gereserveerd. Met het KNMI (€ 0,014 miljoen) zijn afspraken gemaakt over informatievoorziening, bijvoorbeeld rondom winterse omstandigheden, die van belang zijn voor de veiligheid van het vervoer over het spoor.
4. **Bijdragen aan mede-overheden (€ 38,3 miljoen).**
- Bijdrage medeoverheden OVS (€ 35,5 miljoen). Dit betreft de bijdrage aan provincies Limburg, Drenthe Utrecht en Gelderland als bijdrage om de tekorten op exploitatie-uitgaven te dekken. Daarnaast is er een specifieke uitkering aan Provincie Groningen inzake Wunderline ad € 3 miljoen, betalingen voor het Schadeschap HSL-Zuid/A16/A4 (Wet gemeenschappelijke regelingen) €2,8 miljoen en voor de specifieke uitkering OV ambassadeurs € 0,8 miljoen.
  - CLU (€ 2,8 miljoen). Dit betreft de jaarlijkse bijdrage voor de Complete Lijn Uitschakeling (waarbij bijvoorbeeld bij een incident een tracé als geheel wordt uitgeschakeld) en de inzet van de 25kV Spanningstester (CLU+) op de Betuweroute en HSL in het kader van de daartoe gesloten overeenkomst met de betrokken Veiligheidsregio's.

2. Maatregelenpakket OVS (€ 211,1 miljoen)

Het volgende financiële instrument is ingezet:

1. Subsidies (€ 211,1 miljoen)

- Beschikbaarheidsvergoeding OV sector (€ 106,0 miljoen). De vergoeding is bestemd voor het waarborgen van de beschikbaarheid tijdens Corona van het openbaar vervoer onder concessie in Nederland. De looptijd van de BVOV tot 1 januari 2023 is gelijk aan de looptijd van de tijdelijke aangepaste (nood)concessies op grond waarvan de overheid aan OV-bedrijven vanwege COVID-19 een vergoeding kan verschaffen. De bijdrage vanuit het Rijk is afhankelijk van de gerealiseerde reizigersopbrengsten.
- Transitievangnet OV (€ 105,1 miljoen). Zoals in de Voorjaarsnota 2022 is aangegeven, is de hoogte van de beschikbaarheidsvergoeding afhankelijk van de reizigersinkomsten. Bij de raming van het benodigde budget is uitgegaan van de prognose van het KiM

over het herstel van het gebruik van het OV. Er is een eenmalig transitievangnet voor 2023 ingesteld (zie Kamerstukken [29984, nr. 991](#)). Dit vangnet kent een omvang van maximaal € 150 miljoen en biedt zekerheid aan de reizigers voor voldoende, veilig en betrouwbaar OV in 2023. Dit vangnet beweegt mee met de actuele reizigersontwikkeling. Wanneer de reizigersaantallen in 2023 hoger zijn daalt de omvang van dit vangnet. Het vangnet biedt hiermee prikkels en voldoende tijd voor de sector om zich klaar te maken voor het 'nieuwe normaal' waarbij vraag en aanbod weer in balans worden gebracht. Voor deze regeling is dekking gevonden in het Mobiliteitsfonds en het benodigde bedrag is overgeboekt naar dit artikel.

Ontvangsten (€ 3,2 miljoen)

Dit betreft de ontvangsten voor de beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV) naar aanleiding van recente vaststellingen (€ 1,6 miljoen). Daarnaast betreft dit diverse kleinere ontvangsten (€ 1,6 miljoen).

H. Extracomptabele verwijzingen

Tabel 36 Extracomptabele verwijzing naar artikel 13 Spoorwegen van het Mobiliteitsfonds (x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 13 Spoorwegen van het Mobiliteitsfonds	2.293.713
	Andere ontvangsten van artikel 13 Spoorwegen	368.898
	Totale uitgaven op artikel 13 Spoorwegen	2.662.611
<i>Waarvan</i>		
13.02	Exploitatie, onderhoud en vernieuwing	2.022.887
13.03	Ontwikkeling	425.832
13.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	213.892
13.07	Rente en aflossing	0

Tabel 37 Extracomptabele verwijzing naar artikel 14 Regionaal, lokale infrastructuur van het Mobiliteitsfonds (bedragen x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 14 Regionaal, lokale infrastructuur van het Mobiliteitsfonds	563.296
	Andere ontvangsten van artikel 14 Regionaal, lokale infrastructuur	0
	Totale uitgaven op artikel 14 Regionaal, lokale infrastructuur	563.296
<i>Waarvan</i>		
14.01	Grote regionaal/lokale projecten	0
14.02	Regionale Mob. Fondsen	0
14.03	Bereikbaarheidsprogramma's	563.296

Tabel 38 Extracomptabele verwijzing naar artikel 17 Hoofdwegennet van het Mobiliteitsfonds (bedragen x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.10 Programma Hoogfrequent Spoorvervoer van het Mobiliteitsfonds	413.745
	Andere ontvangsten van artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.10 Programma Hoogfrequent Spoorvervoer	17.000
	Totale uitgaven op artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.10 Programma Hoogfrequent Spoorvervoer	430.745
<i>Waarvan</i>		
17.02	Betuweroute	0
17.03	Hogesnelheidstrein-Zuid	0
17.07	ERTMS	189.798
17.10	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer	240.947

4.5 Artikel 17 Luchtvaart

A. Algemene doelstelling

lenW werkt aan een veilige en duurzame luchtvaart die Nederland goed verbindt met de rest van de wereld en waarbij de kwaliteit van de leefomgeving rond de luchthavens wordt gewaarborgd.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 39 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.17							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	37.066	167.781	188.754	60.046	209.745	93.241	116.504
Uitgaven	28.695	33.366	26.662	22.536	81.118	46.693	34.425
1 Luchtvaart	28.695	33.366	26.662	22.533	81.118	46.693	34.425
Ontvangsten	1.631	1.086	2.104	3.256	7.631	5.167	2.464

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Luchtvaart. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 40 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
	<p>De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van de kaders en voor het binnen deze kaders (doen) realiseren van de gewenste ontwikkeling van de Nederlandse luchtvaart.</p>
Stimuleren	<p>De rol stimuleren heeft betrekking op de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het voortzetten van de samenwerking met de luchtvaartsector en kennisinstellingen aan de Duurzame Luchtvaarttafel. Daar volgt uitvoering van de verduurzamingsvoorstellen uit het Akkoord Duurzame Luchtvaart (2019) en de Luchtvaarnota (2020). - Het uitvoeren van het programma Luchtvaart in Transitie dat onderscheidende technologieën voor ultra-efficiënte vliegtuigen stimuleert. - Samen met de luchtvaartsector, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties werkt de Minister aan de uitvoering van de innovatiestrategie luchtvaart. - De Minister stimuleert meer en gericht onderzoek naar niet-CO2-klimaat effecten van de burgerluchtvaart. - Nederland draagt bij aan de Europese strategie voor kennis en innovatie, met doorlopende inzet op optimale vormgeving en benutting van EU subsidies voor verduurzaming van de luchtvaart. - De Minister stimuleert en faciliteert innovatieve ontwikkelingen van drones en onbemande luchtvaartuigen door experimenteren met nieuwe vervoersvormen mogelijk te maken en door de digitale infrastructuur op een robuuste wijze te implementeren. - De Minister vindt het van belang dat de regionale luchthavens Rotterdam The Hague Airport, Groningen Airport Eelde en Maastricht Aachen Airport zich ontwikkelen voor de regio's waarin ze liggen en verwacht van de luchthavens dat zij ten behoeve van de luchthavenbesluiten samen met onder meer omwonenden, belangengroepen en regionale overheden de gewenste ontwikkelrichting van de luchthaven verkennen.
Regisseren	<p>De rol regisseren heeft betrekking op de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De kaders voor de veiligheid van de burgerluchtvaart komen grotendeels internationaal tot stand bij de internationale burgerluchtvaartorganisatie van de Verenigde Naties (ICAO). De implementatie vindt veelal plaats via regels die rechtstreeks van toepassing zijn in de lidstaten. De Minister levert een actieve bijdrage aan de totstandkoming van de kaders op mondiaal en Europees niveau. Nederland zet in op een hoge compliance met deze kaders. De Minister neemt de regie om het Nederlandse luchtvaartveiligheidssysteem verder te versterken. - Regie voeren op de internationale verbondenheid voor Schiphol en de regionale luchthavens van nationale betekenis door de verbondenheid periodiek te beoordelen aan de hand van het beleidskader netwerkqualiteit. - Regie voeren om te komen tot een hernieuwde balans in de omgeving van Schiphol. In de afweging van de publieke belangen rondom Schiphol heeft het voorrang de geluidsoverlast aan te pakken en tegelijk de economische functie van Schiphol te behouden. - In internationaal verband bijdragen aan de verdere implementatie van het mondiale langetermijndoel van netto-nul CO2-emissies in 2050 vastgesteld door ICAO voor de internationale burgerluchtvaart. - Nederland werkt samen met EU-lidstaten en met de European Civil Aviation Conference (ECAC) om de inzet in ICAO-verband voor te bereiden omtrent de periodieke evaluatie van CORSIA in 2024. Ook de aanscherping van de certificeringstandaard van nieuwe toestellen en motoren op gebied van emissies staat op de agenda. - Nederland blijft inzetten op het realiseren van een accijns voor luchtvaartbrandstoffen voor commercieel vliegverkeer binnen de EU, middels de herziening van de richtlijn energiebelastingen. - Het vaststellen van de (gewijzigde) luchthavenbesluiten voor de regionale luchthavens Rotterdam The Hague Airport, Groningen Airport Eelde en Maastricht Aachen Airport. - De Minister richt zich nationaal en internationaal op het veiligstellen en verbeteren van de inrichting, het beheer en het gebruik van het luchtruim en op de verbetering van de prestaties van Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) en het Maastricht Upper Area Control Centre (MUAC), een intensievere samenwerking tussen civiele en militaire luchtverkeersleidingsorganisaties (integratie) en een betere samenwerking van internationale luchtverkeersleidingsorganisaties binnen het Functional Airspace Block Europe Central (FABEC). - Regie voeren op verbetering van de samenwerking tussen Schiphol en de regionale luchthavens op de publieke belangen veiligheid, duurzaamheid, kwaliteit van de leefomgeving en verbondenheid. - Voorts zet de Minister in op een intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen betrokken bij bovenstaande beleidsopgaven. - Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).
(doen) uitvoeren	<p>De rol uitvoeren heeft betrekking op de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het uitvoeren van het Nederlandse luchtvaartveiligheidsprogramma 2020-2024 met het Nederlands Actieplan voor Luchtvaartveiligheid (NALV) voor de jaren 2023-2026. - Het uitvoeren van de Actieagenda trein en luchtvaart in samenwerking met partners. - Het inzetten op betere internationale (nacht-)treinverbindingen die aansluiten op HSL-knooppunten over de grens. - Het uitvoeren van het Programma Omgeving Luchthaven Schiphol. - In 2023 werkt lenW aan de effectuering van het hoofdlijnenbesluit Schiphol. Het doel hierbij is om de rechtspositie van omwonenden te herstellen en de geluidsoverlast rondom de luchthaven aan te pakken. Dit is geconcretiseerd in een vermindering van het aantal vliegtuigbewegingen op Schiphol, maar met behoud van de verbondenheid. Dit doet lenW door te werken aan het beëindigen van anticiperend handhaven (herstel rechtspositie), het vaststellen van een gewijzigd Luchthavenverkeerbesluit en door te werken aan de ontwikkeling van een nieuw normenstelsel voor de milieuruimte. - Het ontwikkelen van het nieuwe stelsel voor geluidnormen en aan de reductie van andere emissies. - Verdere invulling geven aan de Programmatische aanpak geluid en aan de uitvoering van de gebiedsagenda. - Het uitwerken van een CO2-plafond per luchthaven. - Verdere implementatie van de Europese bijmengverplichting (ReFuelEU Aviation) voor duurzame brandstoffen. - Het uitwerken van wijzigingen voor de Wet milieubeheer en het Besluit energie vervoer naar aanleiding van het in werking treden van de Europese richtlijn Renewable Energy Directive III (RED III). - Maatregelen nemen om een mondiaal kwantificeerbaar doel voor duurzame luchtvaartbrandstoffen vast te stellen. - Het uitvoeren van het programma Luchtruimherziening. - Het uitvoeren van een aantal projecten in Caribisch Nederland voor de borging van de luchtvaartveiligheid, zoals het aeronautical ground lightproject.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren en kengetallen opgenomen die inzicht geven in de mate waarin aan de algemene doelstelling wordt voldaan. De systeemmonitor luchtvaartveiligheid en de Staat van Schiphol geeft inzicht in het veiligheidssysteem. Het aantal passagiersbestemmingen van Luchthaven Schiphol schets een beeld van de mate waarin Nederland goed is verbonden met de rest van de wereld. Tot slot geeft de indicator CO₂-uitstoot van vluchten vanuit Nederland inzicht in ontwikkelingen van duurzame luchtvaart ten opzichte van eerdere jaren. Scores op indicatoren kunnen aanleiding zijn om beleid bij te sturen. De kengetallen bieden met name belangrijke contextuele informatie.

Veilige luchtvaart

Voor veiligheid is het handelen van het ministerie of de veiligheid in al zijn facetten, niet in één overkoepelende indicator te vatten. Daarom verschijnt vanaf 2021 jaarlijks een [systeemmonitor luchtvaartveiligheid](#), die vanuit de regierol van het ministerie in beeld brengt hoe het systeem functioneert. De ILT brengt jaarlijks de [Staat van Schiphol](#) uit, inzicht in hoe het is gesteld met de veiligheid en duurzaamheid op en rond de luchthaven Amsterdam Airport Schiphol (Schiphol).

Nederland goed verbonden

Tabel 41 Kengetal: Aantal passagiersbestemmingen waarnaar (> 2 x per jaar) met voornamelijk geregelde vluchten wordt gevlogen per luchthaven

Luchthaven	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Amsterdam	272	277	271	265	280	298
Frankfurt	322	319	295	285	309	321
London Heathrow	210	220	249	219	239	232
Parijs Charles de Gaulle	316	330	294	264	283	291
Brussel	204	203	191	181	185	185

Bron: Amsterdam Airport Schiphol (AAS), op basis van APG (t/m 2022) en OAG schedules data van AirportIS (per 2023)

Toelichting

In deze tabel is het aantal passagiersbestemmingen per luchthaven opgenomen waarvoor geldt dat deze meer dan twee keer per jaar worden aangevlogen. In 2023 biedt Frankfurt net als het voorgaande jaar de meeste passagiersbestemmingen aan. Schiphol staat op een tweede positie. Ten opzichte van 2022 is het aantal bestemmingen op Schiphol, Frankfurt en Parijs Charles de Gaulle toegenomen. Op Londen Heathrow is het aantal bestemmingen in 2023 gedaald en op Brussel blijft dit gelijk.

Duurzame luchtvaart

Tabel 42 Indicator: Duurzame Luchtvaart: CO₂-uitstoot van vluchten vanuit Nederland

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
CO ₂ -uitstoot (Mton)	12,4	12,1	6,7	7,4	9,7	n.n.b.

Bron: op basis van CBS-cijfers over getankte kerosine voor luchtvaart. (De gegevens over 2021 en 2022 zijn voorlopige cijfers. De definitieve cijfers voor 2021 worden bekend gemaakt in het Jaarverslag 2024.)

Toelichting

De CO₂-uitstoot van vluchten (internationale luchtvaart) vertrekkend vanuit Nederland is berekend aan de hand van de CBS-cijfers over gebunkerde kerosine voor luchtvaart. Op basis van een emissiefactor kun je kg brandstof

omrekenen naar kg CO₂. De CO₂-uitstoot afkomstig van fossiele kerosine wordt berekend aan de hand van de hoeveelheid verbrande brandstof met een emissiefactor van 3,16 (kg CO₂/kg kerosine).

Voor de verbranding van duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAFs) zal nul emissie worden gerekend binnen het CO₂-plafond als deze brandstoffen voldoen aan de Europese Richtlijn voor Hernieuwbare Energie (RED-III). Zo zal het CO₂-plafond aansluiten bij de huidige rekenregels binnen het EU ETS.

In het Akkoord Duurzame Luchtvaart is afgesproken om in 2030 de CO₂-uitstoot van internationale vluchten vertrekkend vanuit Nederland terug te brengen tot het niveau van 2005 (11,1 Mton), in 2050 tot 50% t.o.v. 2005 (5,5 Mton) en in 2070 geen CO₂-uitstoot. Deze doelen zijn overgenomen in de Luchtvaartnota.

Er is een toename in CO₂-uitstoot in 2022 ten opzichte van 2021, omdat er in 2022 [meer vliegtuigbewegingen](#) hebben plaatsgevonden. De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden aan de Tweede Kamer bij de ontwerpbegroting 2025.

D. Beleidsconclusies

Het op artikel 17 uitgevoerde beleid is in hoge mate conform hetgeen in de begroting 2023 is opgenomen. Dit wordt hieronder nader toegelicht.

Veilige luchtvaart

Het verbeteren van de luchtvaartveiligheid is een continu proces. Er zijn in 2023 wederom stappen genomen om het luchtvaartveiligheids-systeem te versterken. Zo is in april het Nederlands Actieplan Luchtvaartveiligheid 2023-2026 (NALV) en in juli de systeemmonitor luchtvaartveiligheid (peildatum 1 januari 2023) gepubliceerd⁸. In het NALV zijn 110 veiligheidsinitiatieven opgenomen. Dit zijn deels de «member state tasks» uit internationale actieplannen, deels de belangrijkste risico's uit de nationale veiligheidsanalyse 2022 en tot slot punten uit de systeemmonitor (peildatum 1 januari 2022).

In het kader van de versterking van de luchtvaartautoriteit is 16 oktober 2023 het externe onderzoeksrapport De luchtvaart centraal aan de Tweede Kamer aangeboden⁹. De aanpak van de ILT en beleidsdirectie om tot een versterking van de rol van de overheid in de luchtvaart te komen is kort in de begeleidende Kamerbrief bij het onderzoeksrapport geschetst. Ook is er in 2023 geïnvesteerd in extra capaciteit en deskundigheid voor regelgeving, vergunningverlening, toezicht, handhaving en reflectie.

Nederland goed verbonden

In 2022 is het Beleidskader Netwerkkwaliteit vastgesteld (Kamerstukken II 2022-2023, [31 936, nr. 1021](#)). Het beleidskader is een nieuwe manier om de kwaliteit van de verbindingen die op luchthavens worden aangeboden objectief en eenduidig te meten. De hiervoor ontwikkelde indicatoren zijn gebaseerd op de zogenoemde GaWC-index (GaWC staat voor Globalization and World Cities). In de 2022-editie van de jaarlijkse monitor netwerkkwaliteit en staatsgaranties zijn de indicatoren van het Beleidskader

⁸ Kamerstukken II, 2023-2024, [31 936, nr. 1117](#), Kamerstukken II, 2022-2023, [31 936, nr. 1052](#), Kamerstukken II, 2022-2023, [29 665, nr. 476](#).

⁹ Kamerstukken II, 2023-2024, [24 803, nr. 198](#)

Netwerkkwaliteit voor het eerst aanvullend opgenomen (Kamerstukken 2023-2024, 31 936, nr.1140). De 2023-editie van de monitor wordt naar verwachting in het eerste kwartaal van 2024 gepubliceerd.

In 2023 zijn verder bilaterale luchtvaartverdragen tussen Nederland en andere landen geactualiseerd; deze gemoderniseerde verdragen bieden luchtvaartmaatschappijen een juridische basis om bij te dragen aan de internationale bereikbaarheid van ons land.

Samenwerking met verschillende partijen heeft geleid tot een soepele luchthavenoperatie op de luchthaven Schiphol in de zomerperiode van 2023, waarbij ook de werkomstandigheden op de luchthaven zijn verbeterd.

In 2023 hebben de deelnemers van de Actieagenda Trein en Luchtvaart (Kamerstukken II, 2020-21, [29 984, nr. 916](#)) hun samenwerking voortgezet. Zo is de evaluatie van de pilot voor de samenwerking tussen KLM en Thalys (inmiddels Eurostar) voor het aanbieden van een AirRail combinatieproduct met de Tweede Kamer gedeeld (Kamerstukken II, 2022-2023, [29 984, nr. 1124](#)). Naar aanleiding van deze pilot is er een aantal acties geïdentificeerd om het product te verbeteren. Zo wordt er o.a. gewerkt aan het verbeteren van de klantcommunicatie en de overstapmomenten. Inmiddels is de pilotfase voorbij en heeft KLM sinds maart 2023 het AirRail product uitgebreid door meer capaciteit op de internationale trein in te kopen. Ook op de treinverbinding naar Berlijn is vooruitgang geboekt met een versnelling van een halfuur. Dit draagt bij aan het concurrerend maken van de trein als alternatief op het vliegtuig.

Een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

In 2023 heeft het lenW middels meerdere onderzoeken inzichtelijk gemaakt in hoeverre luchtvaart bijdraagt aan de totale uitstoot van schadelijke stoffen. Ook is er onderzoek gedaan naar het verwachte effect van vlootvernieuwing op uitstoot van schadelijke stoffen en is gewerkt aan een uniforme rekenmethode om de invloed van de luchtvaart op luchtkwaliteit beter te kunnen berekenen. Uit deze onderzoeken kwam naar voren dat de bijdrage van luchtvaart op de lokale luchtkwaliteit beperkt is en vooral lokaal. Op 21 december 2023 is er een Kamerbrief uitgegaan waarin de Kamer wordt geïnformeerd over de onderzoeksresultaten en het vervolg (Kamerstukken II, 2023-2024, [31 936, nr. 1137](#)).

Op het gebied van geluid is de ontwikkeling van een nieuw beleidsstelsel voortgezet, wat heeft gewerkt tot een eerste ambtelijke uitwerking van het zogenaamde systeemontwerp. Dit stelsel zal beter aansluiten bij de ervaren hinder van omwonenden, en zal het mogelijk maken te sturen op een afname van de hinder; beide zijn beleidsdoelen uit de luchtvaartnota. Daarnaast zijn in 2023 de laatste onderzoeken afgerond uit de Programmatische Aanpak Meten van Vliegtuiggeluid, waarmee het programma – op de laatste rapportages na – afgerond kan worden.

Programma Omgeving Luchtvaart Schiphol

In 2023 heeft lenW gewerkt aan de effectuering van het hoofdlijnenbesluit Schiphol. Het doel hierbij is om de rechtspositie van omwonenden te herstellen en de geluidsoverlast rondom de luchthaven aan te pakken. Dit is geconcretiseerd in een vermindering van het aantal vliegtuigbewegingen op Schiphol, maar met behoud van de verbondenheid. Dit doet lenW volgens drie sporen: in spoor 1 is gewerkt aan het beëindigen van anticiperend handhaven (herstel rechtspositie). Op 14 november is bekendgemaakt dat vanwege (internationale) discussie over de juiste te volgen

procedure spoor 1 wordt opgeschort totdat de Hoge Raad zich daarover heeft gebogen (Kamerstukken II, 2023-2024, [29 665, nr. 488](#)). In spoor 2 werkt lenW aan het vaststellen van een gewijzigd Luchthavenverkeersbesluit. Hiervoor wordt de Europese balanced approach-procedure, inzake exploitatiebeperkingen op luchthavens, gevolgd. In spoor 3 werkt lenW aan de ontwikkeling van een nieuw normenstelsel voor de milieuruimte. Daarnaast heeft lenW samen met collega-departementen en de Bestuurlijke Regie Schiphol (BRS) een ontwikkelperspectief opgesteld voor de Schipholregio en afspraken gemaakt voor de toekomstige samenwerking in een uitvoeringsagenda.

Duurzame luchtvaart

Nederland heeft zich ingezet voor de totstandkoming van een mondiaal kwantitatief doel voor Sustainable Aviation Fuels (SAF) als uitkomst van de ICAO Conference on Aviation and Alternative Fuels (CAAF/3). Het resultaat hiervan is de formulering van het mondiale doel van 5% CO₂-reductie door duurzame luchtvaartbrandstoffen in 2030. In aanloop naar CAAF/3 trad Nederland tevens op als host voor een regionaal seminar over duurzame luchtvaartbrandstoffen.

In Europees verband is een bijmengverplichting voor duurzame luchtvaartbrandstoffen vastgesteld: ReFuelEU Aviation. Onderdeel hiervan is de verplichting om in 2030 6% duurzame brandstoffen bij te mengen. Per 2035 gaat dit om 20% en per 2050 om 70%. Het kabinet blijft zich daarnaast inzetten voor Europese afspraken over het belasten van brandstoffen voor de luchtvaart. Om de productie van duurzame luchtvaartbrandstoffen in Nederland te stimuleren, is in 2023 een subsidie verleend aan SkyNRG voor de bouw van een duurzame kerosinefabriek in Delfzijl (DSL-01).

Een belangrijke mijlpaal van 2023 was de oplevering van de innovatiestrategie luchtvaart (Kamerstukken II, 2022-2023, [31 936, nr. 1080](#)). De innovatiestrategie beschrijft hoe de Nederlandse luchtvaartsector kan innoveren en welke rol de overheid daarin inneemt, om de publieke belangen te borgen. De strategie is opgesteld met inbreng en inzet van luchtvaartmaatschappijen, vliegvelden, kennisinstellingen, maatschappelijke partijen en overheden.

Ook zijn in 2023 de eerste subsidies verleend vanuit het programma Luchtvaart in Transitie (LiT), het toegekende voorstel uit het Nationaal Groeifonds. Met dit programma wordt geïnvesteerd in innovaties voor het vliegen op waterstof, het waterstof-elektrisch vliegen en doorbraaktechnologieën voor ultra-efficiënte vliegtuigontwikkeling. Begin 2023 vond een groot startevenement plaats waarbij alle betrokken partijen van LiT aanwezig waren.

Voor niet-CO₂-klimaat effecten is een prognosetool opgeleverd en een beleidsaanpak opgesteld: Nederland is daarmee het eerste land ter wereld. Het gaat dan om de gevolgen van uitstoot van bijvoorbeeld stikstofoxiden (NO_x), roetdeeltjes en waterdamp tijdens het vliegen (Kamerstukken II, 2022-2023, [31 936, nr. 1050](#)).

Tot slot heeft het kabinet in maart 2023 het principebesluit genomen om een CO₂-plafond in te voeren (Kamerstukken II, 2022-2023, [31 936, nr. 1047](#)). Het CO₂-plafond borgt de klimaatdoelen voor de luchtvaart door een duidelijke en handhaafbare grens te stellen aan de toegestane CO₂-uitstoot.

In december is de Kamer op de hoogte gesteld van de stand van zaken de verdere uitwerking en vormgeving van het CO₂-plafond (Kamerstukken II, 2022-2023, [31 936, nr. 1132](#)).

Regionale luchthavens

De Tweede Kamer is per brief van 18 december 2023 (Kamerstukken II, 2023-2024, [31 936, nr. 1135](#)) geïnformeerd dat vaststelling van de luchthavenbesluiten doorschuift naar de eerste helft van 2025. Reden is dat de aanvragen voor luchthavenbesluiten later worden gedaan vanwege het onderzoeken van extra alternatieven, de complexiteit van de nieuwe rekenmethode voor geluidbelasting (Doc29) en afstemming met regionale overheden. In 2023 zijn wel de formele procedures gestart om te komen tot luchthavenbesluiten voor Rotterdam The Hague Airport en Groningen Airport Eelde.

Programma Lelystad

Begin december heeft Lelystad Airport een vergunning aangevraagd in het kader van de Wet natuurbescherming bij het bevoegd gezag (Ministerie van LNV). Daarnaast heeft LVNL op verzoek van het Ministerie van IenW een voorstel van de luchthaven beoordeeld om het probleem van de laagvliegroutes op te lossen. De Kamer is over beide onderdelen geïnformeerd per brief op 20 december 2023 (Kamerstukken II, 2023-2024, [31 936, nr. 1138](#)). In deze brief is tevens aangegeven dat een besluit over de luchthaven aan een nieuw kabinet is.

Luchtruimherziening

In 2023 is Programma Luchtruimherziening druk bezig geweest met de verdere uitwerking van het ontwerpproces: voorbereidende ontwerp-stappen zijn uitgevoerd om publicatie Schetsontwerp en Ontwerpruimte in 2024 mogelijk te maken, technische briefings zijn ontwikkeld, het project Hoger Naderen Schiphol-1 (geluidsmijlpaal) is opgestart. In de Kamerbrief van 16 oktober 2023 is indicatief het proces van het programma Luchtruimherziening nader toegelicht. In de brief is toegezegd dat iedere besluitvormende stap aan de Tweede Kamer 'in de geest van een voorhangprocedure' wordt voorgelegd. Het is aan een nieuw kabinet om de vervolgstappen te bepalen.

Onbemande Luchtvaart

In 2023 is het geactualiseerde actieplan Onbemande Luchtvaart 2023 – 2025 aan de Tweede Kamer gestuurd¹⁰.

Een belangrijk onderdeel van het actieplan is het inbedden van de (nieuwe) Europese regelgeving gericht op een veilige operatie van onbemande luchtvaartuigen en een veilige integratie in het luchtruim. In het kader hiervan is verder gewerkt aan de wet- en regelgevingstrajecten voor vliegen in Caribisch Nederland, markt- en producttoezicht, modelvliegen en (dynamische) zonerings.

Andere onderdelen van het actieplan richten zich op de integratie in het luchtruim, het ontwikkelen van innovatiekracht, het verbreden van kennis en stimuleren van ontwikkeling, en het versterken van (inter)nationale samenwerking. Hiervoor zijn vervol- en verdiepende onderzoeken uitgevoerd naar het realiseren van U-Space (= luchtverkeersleidingsdiensten voor onbemande luchtvaart), is gestart met de ontwikkeling van een roadmap

¹⁰ Kamerstukken II, 2022-2023, [30 806, nr. 56](#)

voor Beyond Visual Line of Sight-vliegen, zijn verkenningen gedaan naar vertiports en urban air mobility, en wordt een continue actieve bijdrage geleverd aan de organisatie en het programma van de Drone Council Nederland (= publiek-privaat-maatschappelijk samenwerkingsgremium).

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 43 Budgettaire gevolgen van beleid art. 17 Luchtvaart (bedragen x € 1.000)								
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde Begroting 2023	Vershil 2023	
Verplichtingen	37.066	167.781	188.754	60.046	209.745	93.241	116.504	1
Uitgaven	28.695	33.366	26.662	22.536	81.118	46.693	34.425	
1 Luchtvaart	28.695	33.366	26.662	22.533	81.118	46.693	34.425	
<i>Opdrachten</i>	12.223	11.672	9.925	9.254	19.680	14.582	5.098	2
Opdrachten GIS	909	50	965	918	2.647	1.210	1.437	
Caribisch Nederland	1.397	1.364	940	287	223	465	- 242	
Klimaatbeleid	0	0	0	0	1.346	404	942	
Luchtruim Regio Luchthaven	0	0	0	0	1.350	1.549	- 199	
Luchtruimherziening	0	0	0	0	368	2.243	- 1.875	
Onbemande luchtvaart	0	0	0	0	1.268	1.637	- 369	
Onderzoek luchtvaart	0	0	0	0	1.948	2.549	- 601	
NGF-project Luchtvaart in transitie	0	0	0	0	266	0	266	
Overige Opdrachten	9.917	10.258	8.020	8.049	10.264	4.525	5.739	
<i>Subsidies</i>	3.953	3.080	3.417	3.250	48.557	28.702	19.855	3
Subsidies klimaatbeleid	0	0	0	0	2.875	2.850	25	
Leefbaarheidsfonds	1.000	400	400	0	0	0	0	
Subsidie tarieven Bonaire	649	691	425	420	286	0	286	
Subsidie omploegen graan	1.441	1.361	1.444	1.436	1.649	0	1.649	
NGF-project Luchtvaart in transitie					41.825	25.000	16.825	
Overige Subsidies	863	628	1.148	1.394	1.922	852	1.070	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	4.649	6.809	6.443	6.568	7.027	117	6.910	4
Waarvan bijdrage aan KNMI	14	14	14	14	14	14	0	
Waarvan bijdrage aan RWS	213	336	518	285	2.750	53	2.697	
Waarvan bijdrage aan RWS (Caribisch Nederland)	4.422	6.411	5.806	5.058	3.435	0	3.435	
Waarvan bijdrage aan RVO	0	48	105	383	396	0	396	
Overige bijdrage aan agentschappen	0	0	0	828	432	50	382	
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	6.356	9.552	0	500	1.646	0	1.646	5
Bijdrage Caribisch Nederland	6.356	9.049	0	0	1.546	0	1.546	
Overige bijdrage aan medeoverheden	0	503	0	500	100	0	100	
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	1.255	1.058	1.563	2.399	1.598	1.481	117	
Waarvan bijdrage International Civil Aviation Organization	1.120	938	1.454	1.900	1.334	1.311	23	
Waarvan overige bijdrage aan (inter-) nationale organisaties	135	120	109	499	264	170	94	
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	259	1.195	1.540	565	2.610	100	2.510	6
<i>Leningen</i>	0	0	3.774	0	0	1.711	- 1.711	7
Ontvangsten	1.631	1.086	2.104	3.256	7.631	5.167	2.464	8

Tabel 44 Uitsplitsing Verplichtingen art.17 Luchtvaart (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	37.066	167.781	188.745	60.046	209.745	93.241	116.504
Waarvan garantieverplichtingen	0	140700	166.100	34.700	47.400	48.000	- 600
Waarvan overige verplichtingen	37.066	27.081	22.354	25.346	162.345	45.241	117.104

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- Op dit artikel is voor € 116,5 miljoen meer verplicht dan oorspronkelijk geraamd. Dit betreft een saldo van diverse mutaties waarvan de belangrijkste zijn:
  - Het naar voren halen van de verplichtingen voor de uitvoering van het project Luchtvaart in Transitie waarvoor in 2023 de verplichtingen zijn aangegaan (€ 100,5 miljoen).
  - Een verhoging van de verplichtingen voor de nadeelcompensatie te Rijdt (€ 4,1 miljoen).
  - Een verhoging van de verplichtingen door ontvangsten vanuit Bonaire voor voor bijdrage aan vervanging Airfield Ground Lightning installatie (€ 3,2 miljoen)
  - Diverse kleinere mutaties waardoor de aangegane verplichtingen per saldo € 8,7 miljoen hoger zijn uitgevallen dan geraamd.
- De hogere gerealiseerde uitgaven van € 5,1 miljoen zijn met name het gevolg de nadeelcompensatie Te Rijdt en planshade Lansingerland (€ 6,7 miljoen) en de eerste werkzaamheden voor geluidsisolatie (GIS-4) (€ 1,4 miljoen). Anderzijds zijn er lagere uitgaven gerealiseerd op het programma Luchtruimherziening (- € 1,8 miljoen), diverse onderzoeken (- € 0,6 miljoen), onbemande luchtvaart (- € 0,3 miljoen) en Caribisch Nederland (- € 0,2 miljoen).
- De hogere uitgaven van € 19,9 miljoen worden met name veroorzaakt door een hogere uitgave op de subsidieregeling Luchtvaart in Transitie (€ 16,8 miljoen), de subsidieregeling omploegen Graan (€ 1,6 miljoen) en diverse kleinere regelingen (€ 1,5 miljoen) als gevolg van hogere subsidieaanvragen dan aanvankelijk voorzien.
- De hogere bijdrage aan agentschappen van € 6,9 miljoen wordt met name veroorzaakt door een bijdrage aan RWS voor de aanleg van baanverlichting op Bonaire (€ 3,4 miljoen) en voor de afhandeling van de nadeelcompensatie Te Rijdt (€ 2,7 miljoen). En diversere kleinere bijdragen aan onder andere het RVO (€ 0,8 miljoen).
- De hogere bijdrage aan medeoverheden van (€ 1,6 miljoen) als gevolg van een bijdrage aan Caribisch Nederland voor Search and Rescue (SAR).
- De hogere bijdragen aan ZBO/RWT's (€ 2,5 miljoen) betreft met name een aanvullende bijdrage aan de LVNL voor de werkzaamheden die zij verrichten voor onder andere onbemande luchtvaart en luchtruimherziening.
- De ontvangen aflossing van de lening van WinAir is gedeeltelijk overgeboekt aan BZK (€ 1 miljoen) voor de afbetaling van hun aandeel in de oorspronkelijk verstrekte lening. Het restant is overgeboekt naar het instrument opdrachten (€ 0,7 miljoen).

8. De hogere gerealiseerde ontvangsten van € 2,5 miljoen worden verklaard door enerzijds een ontvangst € 3,2 miljoen vanuit Bonaire International Airport voor de vervanging van Ground Lightning installatie (GNL) en anderzijds lagere gerealiseerde ontvangsten vanuit regionale luchthavens (- € 0,7 miljoen).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Luchtvaart (€ 81,1 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 19,7 miljoen).

- *GIS 4 Heffing (€ 2,6 miljoen)*. Doel van het project Geluidsisolatie Schiphol fase 4 (GIS-4) is het verminderen van geluidshinder voor omwonenden van Schiphol door woningen van geluidsisolatie te voorzien. De uitgaven die in 2023 zijn gedaan, hebben betrekking op voorbereidende werkzaamheden, het aankopen van huizen in de geluidssloopzones en klachtenafhandeling.
- *Caribisch Nederland (€ 0,2 miljoen)*. Het betreft de financiering van diverse onderzoeken, opleidingen, workshops en de jaarlijks terugkerende kosten voor instandhouding van de luchtvaartpublicaties.
- *Opdrachten klimaatbeleid (€ 1,4 miljoen)*. De overheid beoogt de duurzame ontwikkeling van de luchtvaart te versterken. Opdrachten zijn in dit kader bedoeld voor fundamenteel onderzoek, het verrichten van haalbaarheidsstudies, het opzetten van pilots/demo's en het creëren van de juiste randvoorwaarden voor zowel de productie van verschillende (nieuwe) typen duurzame brandstoffen als het versnellen van duurzame innovaties (zoals hybride/elektrische aandrijving, nieuwe voertuigontwerpen en materialen). De middelen zijn ook ingezet voor bredere kennisontwikkeling, bijvoorbeeld ten aanzien van de klimaatimpact van andere emissies dan CO₂.
- *Opdrachten luchtruim regionale luchthavens (€ 1,4 miljoen)*. Opdrachten zijn in dit kader bedoeld voor regionale verkenningen voor Rotterdam The Hague Airport, Maastricht Aachen Airport en Eindhoven om de aanvraag voor het luchthavenbesluit voor te bereiden.
- *Opdrachten luchtruimherziening (€ 0,4 miljoen)*. Begin 2018 is het programma Luchtruimherziening van start gegaan. Op 14 oktober 2022 is de definitieve Voorkeursbeslissing vastgesteld. De Planuitwerkingsfase liep in 2023 en stond in het teken van de verdere uitwerking van het ontwerpproces.
- *Opdrachten onbemande luchtvaart (€ 1,3 miljoen)*. De komende jaren komen er stapsgewijs meer Europese regels. Het beleid voor onbemande luchtvaart is adaptief. Belangrijkste stappen zijn: implementeren van Europese voorschriften, waaronder dynamische kaarten, zonering, producteisen en het opleiden en registreren van operators en piloten. Integratie van drones in het luchtruim door in te zetten op de ontwikkeling van U-space conform nieuwe Europese regels.
- *Opdrachten onderzoek luchtvaart (€ 1,9 miljoen)*. Opdrachten hebben betrekking op de drie sporen van het programma omgeving luchtvaart Schiphol. Het gaat onder andere om het beëindigen van anticiperend

- handhaven (herstel rechtspositie), het vaststellen van een gewijzigd Luchthavenverkeerbesluit en aan de ontwikkeling van een nieuw normenstelsel voor de milieuruimte.
- *NGF-project Luchtvaart in Transitie (€ 0,3 miljoen)*. Naast de subsidies zijn er kleine onderzoeken gedaan voor het NGF-project Luchtvaart in Transitie.
  - *Overige opdrachten (€ 10,3 miljoen)*. Betreft onder andere:
    - *OVV-follow-up*. In 2023 is vervolg gegeven aan de implementatie van de aanbevelingen van het de OVV (Onderzoeksraad voor Veiligheid) rapport uit 2017 conform de aanpak zoals beschreven in de brief van het ministerie aan de OVV van 11 oktober 2017 (Bijlage bij Kamerstukken II 2017-2018, [29 665, nr. 242](#)) en daarop volgende voortgangsrapportages. Met deze aanpak versterkt het ministerie de rol als eindverantwoordelijke voor de veiligheid.
    - *Omgevingsmanagement en Projectbeheer*. De middelen voor projectbeheer en omgevingsmanagement worden ingezet om de benodigde expertise aan te trekken, voor het organiseren van de participatie en voor en de verwerking van zienswijzen van de omgeving.
    - *Nederlands luchtvaartveiligheidsprogramma (NLVP)*. In 2023 is uitvoering gegeven aan het Nederlands Luchtvaartveiligheidsprogramma 2020-2024. In het Nederlands Actieplan voor Luchtvaartveiligheid (NALV) worden de maatregelen opgenomen waarmee lenW samen met de sector werkt aan het continu verbeteren van de veiligheid van de burgerluchtvaart. Hierbij maken we onderscheid tussen de domeinen commerciële, kleine en onbemande luchtvaart en Caribisch Nederland.
    - *Verminderen risico op vogelaanvaringen*. Uit een in 2021 afgeronde evaluatie naar het toen geldende convenant over het verminderen van het vogelaanvaringsrisico op en rond Schiphol bleek dat de huidige genomen maatregelen om het risico van aanvaringen met vogels en met name ganzen te verminderen, effectief zijn en moeten worden gecontinueerd. Om die reden wordt het sinds 2012 toegepaste viersporenbeleid, met daaraan toegevoegd een gedegen monitoring, in een nieuw vastgesteld convenant, dat loopt tot april 2024, voortgezet. De vier sporen in dit beleid zijn de volgende: – Het technisch spoor: de inzet van en onderzoek naar technische middelen om vogels te detecteren en/of te verjagen.
      - Het ruimtelijk spoor: het voorkomen van nieuwe vogelaantrekkende bestemmingen rondom de luchthaven.
      - Het foerageer spoor: het beperken van het voedselaanbod voor vogels op en rondom de luchthaven.
      - Het populatie spoor: het beperken van de populatie en het aantal aanwezige overzomerende ganzen rondom Schiphol.
    - *KDC*. Er vindt opdrachtverlening plaats aan de Stichting Knowledge & Development Center (KDC) die kennis levert om innovatieve oplossingen te vinden voor de duurzame ontwikkeling van de Mainport Schiphol (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, [36 200 XII, nr. 2 92](#)).
    - *Cybersecurity*. Het vergroten van de cyberweerbaarheid bij luchtvaartorganisaties is een continu aandachtspunt. De primaire verantwoordelijkheid voor de continuïteit en weerbaarheid van netwerk- en informatiesystemen ligt bij de organisaties zelf. Het ministerie van lenW draagt vanuit zijn systeemverantwoordelijkheid hieraan bij via algemene kaders (in beleid of in wet- en regelgeving, al dan niet voortvloeiend uit EU/internationaal verband) en initieert projecten/trajecten om de cyberweerbaarheid te verhogen.

2. Subsidies (€ 48,6 miljoen)

- *Subsidies klimaatbeleid (€ 2,9 miljoen)*. Om de productie van duurzame luchtvaartbrandstoffen in Nederland te stimuleren, is in 2023 een subsidie verleend aan SkyNRG voor de bouw van een duurzame kerosinefabriek in Delfzijl.
- *Subsidie tarieven Bonaire (€ 0,3 miljoen)*. Er is een subsidie aan DC-ANSP verstrekt ten behoeve van het verlagen van luchtverkeersdienstverleningstarieven. Om een onaanvaardbare stijging in de tarieven voor het gebruik van luchtverkeersdienstverlening op en rond Bonaire International Airport te voorkomen, heeft IenW een deel van de kosten voor het leveren van de dienst door Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider (DC-ANSP) gedekt via subsidiering. Zonder deze bijdrage zouden de tarieven dusdanig sterk stijgen dat een mogelijke verstoring van de markt zal optreden, met bijbehorend negatief effect op de lokale gemeenschap.
- *Subsidies omploegen graanresten (€ 1,6 miljoen)*. Eén van de sporen in de aanpak om het risico van vogelaanvaringen op Schiphol te reduceren is het beperken van voedselaanbod in de omgeving van de luchthaven. Sinds 2012 is er een subsidieregeling voor het versneld onderwerken van de graanresten na de oogst in een deel van de Haarlemmermeerpolder. Nagenoeg alle agrariërs in het werkingsgebied nemen deel aan de regeling.
- *Subsidie luchtvaart in transitie (NGF) (€ 41,8 miljoen)*. Deze middelen worden gebruikt om uiterlijk in 2050 een klimaatneutrale luchtvaart te kunnen realiseren. Er wordt ingezet op een duurzame luchtvaartsector en de ambitie om daarbij nieuwe toekomstbestendige banen te creëren. Specifieke maatregelen zijn:
  - De realisatie van een overkoepelde, decentraal georganiseerde datadeelinfrastructuur (BDI);
  - De ontwikkeling van nieuwe (digitale) infra-diensten;
  - De uitrol van een 'transitieagenda' om minimaal de helft van de Nederlandse bedrijven in de logistieke keten over de digitale streep te trekken.
- *Overige subsidies (€ 1,9 miljoen)*. Dit betreft diverse subsidies:
  - *Subsidie Maatschappelijke Raad Schiphol en Commissies regionaal overleg*. Dit betreft een financiële bijdrage aan de activiteiten van de Maatschappelijke Raad Schiphol (MRS) en de verschillende commissies regionaal overleg.
  - *Subsidie Stichting Advisering Bewonersvertegenwoordiging Regionale Luchthavens ABReL*. IenW vindt het van belang dat bewonersorganisaties die zitting hebben in de Commissies regionaal overleg (CRO's) en het Luchthaven Eindhoven Overleg (LEO) een bijdrage kunnen leveren aan de uitwerking van (beleids-)vraagstukken uit de Luchtvaartnota. Dat is de reden dat een subsidie beschikbaar wordt gesteld aan de Stichting Advisering Bewonersvertegenwoordigers Regionale Luchthavens (ABReL), waardoor bewonersvertegenwoordigers extern ondersteuning kunnen inhuren die deze vrijwilligers adviseert en ontlast. Concreet ziet de subsidie toe op de bijdrage van ABReL aan de regionale verkenningen rond de regionale luchthavens, de bijdrage aan landelijke (beleids-)vraagstukken en deelname aan de nationale luchtvaarttafel.

3. Bijdragen aan agentschappen (€ 7 miljoen)

Dit betreft met name de bijdrage aan RWS voor beleidsondersteuning en advies (BOA) voor Schiphol, bijdrage voor de baanverlichting op Bonaire en uitvoeringskosten voor de nadeelcompensatieregeling Te Rijdt.

4. Bijdrage aan mede-overheden (€ 1,6 miljoen).

Er is een bijdrage aan Caribisch Nederland gegeven voor SAR (search and rescue).

5. Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties (€ 1,6 miljoen).

Dit betreft de jaarlijkse contributie aan de International Civil Aviation Organization (ICAO), aan het hiertoe opgezette samenwerkingsverband binnen ABIS (de ABIS-groep vertegenwoordigt de burgerlijke luchtvaartautoriteiten van Oostenrijk, België, Kroatië, Nederland, Luxemburg, Ierland, Zwitserland en Portugal), en aan de European Civil Aviation Conference (ECAC).

6. Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 2,6 miljoen).

Dit betreft bijdragen aan Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) voortvloeiend uit de afspraken die gemaakt zijn in de 'Overeenkomst betreffende de operationaliteit voor civiel medegebruik van de militaire radar bij Soesterberg' wordt ten behoeve van het operationeel houden van de Soesterberg radar voor de vliegveiligheid op en rond de luchthaven Schiphol, een bijdrage voor onbemande luchtvaart, een bijdrage aan RDW voor digitale vliegbewijzen en een bijdrage aan CBR voor oa wijziging stelsel theorie examens beroepluchtvaart.

7. Ontvangsten (€ 7,6 miljoen)

Dit betreft voornamelijk de terugbetaling van de hypothecaire lening Winair en ontvangsten van Bonaire international airport voor de bijdrage aan de baanverlichting op Bonaire.

4.6 Artikel 18 Scheepvaart en Havens

A. Algemene doelstelling

Het realiseren van een efficiënt, veilig en duurzaam goederenvervoersysteem, waarbinnen de internationale concurrentiekracht van de mainport en van de Nederlandse maritieme sector wordt versterkt.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 45 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.18

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	35.641	85.477	42.649	115.084	47.518	115.127	- 67.609
Uitgaven	57.139	81.021	32.381	55.423	75.267	130.251	- 54.984
1 Scheepvaart en havens	57.139	81.021	32.381	55.423	75.267	130.251	- 54.984
Ontvangsten	427	643	738	495	620	0	620

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Scheepvaart en Havens. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 46 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	Aanleg- en benuttingsprojecten worden in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) vastgelegd. Met het walstroomprogramma stimuleert lenW de verduurzaming van havens en scheepvaart met als doel te voldoen aan de Europese verplichtingen uit de EU.
Regisseren	De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het maritiem beleid. De Minister is verantwoordelijk voor toezicht en nuttisch beheer. De Minister zet in op intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen die betrokken zijn bij de maritieme beleidsopgaven. De Minister stelt normen en handhaaft deze om het veilige en duurzame gebruik van netwerken te waarborgen. De Minister ijvert regionaal en internationaal voor gelijke normen in de EU en in de Internationale Maritieme Organisatie (IMO). De in 2015 vastgestelde Maritieme Strategie geeft de leidende principes aan: meerwaarde door samenwerking, ruimte voor ondernemerschap en oog voor de leefomgeving. Vanuit het oogpunt van verbetering van het milieu en van de kwaliteit van de leefomgeving wordt de innovatie en de transitie naar een duurzame scheepvaart bevorderd. lenW zorgt voor «state of the art» regelgeving op het gebied van milieu, veiligheid, marktordering, bemanningszaken en security. Waar nodig wordt hiervoor internationaal samengewerkt.
(doen) uitvoeren	De Minister is verantwoordelijk voor het in stand houden van een robuust hoofdnetwerk van vaarwegen. Vanuit de begroting Hoofdstuk XII (artikel 26.01) wordt een bijdrage gedaan aan het Mobiliteitsfonds. Via het Mobiliteitsfonds (artikel 11,15 en 17) investeert de Minister door middel van aanleg en benutting in dit netwerk, in binnenhavens en in de maritieme toegang van zeehavens om een goede en betrouwbare bereikbaarheid over water van de economische kerngebieden te realiseren. Rijkswaterstaat (RWS) voert als beheerder het beheer, onderhoud en vervanging uit.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren en kengetallen opgenomen die inzicht geven in de mate waarin aan de algemene doelstelling wordt voldaan. De indicator passeertijd sluzen geeft inzicht in het percentage

schepen dat binnen de normtijd de sluis passeert. De scores op indicatoren kunnen aanleiding zijn om beleid bij te sturen. De kengetallen «Ontwikkeling van het procentuele marktaandeel van de Nederlandse Havengebieden», «Ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage», «Scheepvaartongevallen Nederlandse deel van de Noordzee» en «Scheepvaartongevallen Nederlandse binnenwateren» bieden met name belangrijke contextuele informatie.

Indicator: Passeertijd sluisen

Voor elk type vaarweg (Hoofdtransportas, Hoofdvaarweg en Overige vaarwegen) wordt een te realiseren percentage schepen nagestreefd dat binnen de normtijd de sluis passeert (streefwaarde). De «passeertijd sluisen» is een absolute normtijd die voor elke sluis afzonderlijk is bepaald.

Tabel 47 Indicator: Passeertijd sluisen

	Realisatie 2018	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde 2023
Hoofdtransportas	63%	65%	65%	60%	56%	59%	85%
Hoofdvaarweg	75%	77%	78%	80%	80%	81%	75%
Overige vaarweg	87%	85%	87%	89%	88%	88%	70%

Bron: RWS, 2023

Toelichting

De lage score op de hoofdtransportas is hoofdzakelijk het gevolg van de lange passeertijden in Terneuzen (regio Zee en Delta, score 11%), waar een afwijkende, maar goed werkende planningsmethode wordt gehanteerd voor het schutten van schepen. Wanneer Terneuzen niet wordt mee genomen, blijft de score van 2023 niet voldoen aan de streefwaarde. De Volkeraksluisen, de Kreekraksluisen en de Krammersluisen scoren ook onder de norm. De passeertijden op de hoofdvaarwegen en overige vaarwegen voldoen aan de streefwaarde.

Kengetal: Ontwikkeling van het procentuele marktaandeel van de Nederlandse Havengebieden

Dit kengetal geeft informatie over het marktaandeel van de Nederlandse zeehavens ten opzichte van de concurrerende Noordwest Europese havenrange (de zogenaamde «Hamburg-Le Havre range»). Het streven is het marktaandeel van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de totale Noordwest (de «Hamburg-Le Havre range») ten minste te handhaven.

Tabel 48 Kengetal: Ontwikkeling van het procentuele marktaandeel (in tonnen) van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de totale Noordwest Europese havenrange (de «Hamburg-Le Havre range»)

	Basiswaarde 2005	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totaal Nederlandse Zeehavens	44,9	50,3	50,4	49,7	49,4	50,8	n.n.b.
Mainport Rotterdam	34,9	36,8	36,6	36,7	37,4	37,3	n.n.b.
Overige Nederlandse Zeehavens	10	13,5	13,8	13	12,5	13,4	n.n.b.

Toelichting

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag. De informatie zal aan de Tweede Kamer worden aangeboden bij de begroting 2025.

Kengetal: Ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage

Onderstaande kengetal geeft informatie over de ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage (GT) van de vloot in Nederlands eigendom of beheer onder Nederlandse en buitenlandse vlag. De gegevens zijn opgesplitst naar de sectoren handelsvaart, zeesleepvaart en waterbouw.

Tabel 49 Kengetal: Ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage (GT)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Van de vloot van in Nederland geregistreerde zeeschepen onder Nederlandse vlag						
<i>Aantallen</i>						
Handelsvaart	757	744	748	742	691	n.n.b.
Zeesleepvaart	299	302	303	304	312	n.n.b.
Waterbouw	168	170	169	166	143	n.n.b.
Totaal	1.224	1.216	1220	1212	1146	n.n.b.
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>						
Handelsvaart	6.229	6.242	6076	6087	5668	n.n.b.
Zeesleepvaart	532	531	557	542	590	n.n.b.
Waterbouw	545	552	566	540	554	n.n.b.
Totaal	7.306	7.325	7199	7169	6812	n.n.b.
Van de vloot onder buitenlandse vlag in Nederlands eigendom of beheer						
<i>Aantallen</i>						
Handelsvaart	474	507	503	529	777	n.n.b.
Zeesleepvaart	496	496	520	519	703	n.n.b.
Waterbouw	57	69	69	67	77	n.n.b.
Totaal	1.027	1.072	1092	1115	1557	n.n.b.
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>						
Handelsvaart	8.806	8.675	9045	9886	14063	n.n.b.
Zeesleepvaart	1.779	1.721	1581	1789	7248	n.n.b.
Waterbouw	319	333	340	341	370	n.n.b.
Totaal	10.184	10.729	10966	12016	21681	n.n.b.

Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2022. Cijfers van zeeschepen onder buitenlandse vlag op basis van S&P Global (het eerdere IHS Markit).

Toelichting

De cijfers van 2022 wijken in belangrijke mate af van de cijfers uit 2021. Dit is deels te verklaren door verbeterde methodiek voor de vloot onder Nederlandse vlag en deels door een uitgebreidere dataset van S&P Global (vroegere IHS Fairplay) voor schepen onder buitenlandse vlag met Nederlands beheer. De cijfers kunnen daardoor niet met de jaren ervoor vergeleken worden. De groei c.q. afname van de vloot onder Nederlandse vlag is niet alleen van overheidsbeleid afhankelijk, maar ook van externe factoren zoals de wereldwijde groei van het ladingaanbod en investeringsklimaat, het zeevaartbeleid (waaronder fiscale klimaat) van andere landen en de individuele prestaties van de ondernemingen. Een toename van de vanuit Nederland beheerde vloot (en dan met name de Nederlandse vlag) is gunstig voor de ontwikkeling van de toegevoegde waarde.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag. De informatie zal aan de Tweede Kamer worden aangeboden bij de begroting 2025.

Kengetal: Scheepvaartongevallen Nederlandse deel van de Noordzee

Onderstaande kengetal geeft informatie over het aantal scheepvaartongevallen op het Nederlandse deel van de Noordzee. Hierbij worden de volgende categorieën gehanteerd:

- Zeer ernstig scheepsongeval: ongeval waarbij het schip verloren is gegaan, een dodelijk slachtoffer is gevallen, of ernstige schade aan het milieu is ontstaan.

- Ernstig scheepvaartongeval: ongeval dat geen zeer ernstig ongeval is, dat gepaard gaat met brand, explosie, gronding, contact, slecht weer schade, schade door ijs, rompschade, of vermoedelijke rompschade enzovoort, met als resultaat:
  - structurele schade die het schip niet zeewaardig maakt, zoals lekkage onderwaterschip, uitval voortstuwing, grote schade aan accommodatie, etc., of
  - schade aan het milieu, of
  - averij die sleephulp of walassistentie noodzakelijk maakt.
- Minder ernstige scheepsongevallen: alle overige scheepsongevallen die niet onder de categorieën zeer ernstige of ernstige scheepsongevallen vallen.

Tabel 50 Kengetal: Scheepvaartongevallen Nederlandse deel van de Noordzee

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Zeer ernstige scheepsongevallen	1	5	1	1	2	n.n.b.
Ernstige scheepsongevallen	10	4	6	10	12	n.n.b.
Andersoortige scheepsongevallen	32	31	24	30	41	n.n.b.
Totaal aantal ongevallen	43	40	31	41	55	n.n.b.
Aantal doden en vermisten (van totaal aantal ongevallen)	0	3	0	0	0	n.n.b.
Aantal gewonden (van totaal aantal ongevallen)	0	4	2	1	2	n.n.b.

Toelichting

In 2022 zijn twee zeer ernstig scheepsongeval geregistreerd en twaalf ernstige scheepsongevallen. De twee zeer ernstige scheepsongevallen betroffen recreatievaart waarbij het schip verloren is gegaan door kapseizen/omslaan. Er zijn in 2022 geen dodelijke slachtoffers gevallen bij de (zeer) ernstige scheepsongevallen op de Noordzee.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden bij de ontwerpbegroting 2025.

Kengetal: Scheepvaartongevallen Nederlandse binnenwateren

Onderstaande kengetal geeft informatie over het aantal scheepvaartongevallen op de Nederlandse binnenwateren. Hierbij worden de volgende categorieën gehanteerd:

- (Zeer) Ernstige scheepsongevallen. Hier wordt bedoeld op de «significante ongevallen», waar het gaat om ongevallen waarbij een schip niet meer verder kan of mag varen als gevolg van dat scheepsongeval of als er ernstige schade aan lading, infrastructuur of milieu is, en daarbij een stremming van de vaarweg optreedt of als er (in uitzonderlijke gevallen) doden en zwaargewonden te betreuren zijn. Voor de overzichtelijkheid is hier gebruik gemaakt van de termen die bij de Noordzee worden gehanteerd. Het verschil in terminologie voor scheepvaartongevallen op de Noordzee (zeer ernstig en ernstig) en binnenwateren (significant) wordt verklaard door de internationale afspraken die hierover zijn gemaakt binnen de IMO (International Maritime Organization).
- Andersoortige scheepsongevallen zijn alle overige scheepsongevallen die niet onder de categorie (zeer) ernstige scheepsongevallen vallen.

Tabel 51 Kengetal: Scheepvaartongevallen Nederlandse binnenwateren

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
(Zeer) ernstige scheepsongevallen	176	160	175	148	188	n.n.b.
Andersoortige ongevallen	1173	1117	1068	1077	1131	n.n.b.
Totaal aantal ongevallen	1349	1277	1243	1225	1319	n.n.b.
Aantal doden en vermisten (van totaal aantal ongevallen)	2	5	3	5	21	n.n.b.
Aantal gewonden (van totaal aantal ongevallen)	53	71	39	42	59	n.n.b.

Toelichting

Op de Nederlandse binnenwateren (inclusief de zeehavens) zijn in 2022 in totaal 1319 ongevallen geregistreerd, waarvan 188 (zeer) ernstige scheepsongevallen. Op de binnenwateren waren in 2022 éénentwintig dodelijke slachtoffers te betreuren.

De gegevens over 2023 waren nog niet beschikbaar ten tijde van het publiceren van dit jaarverslag. Deze informatie zal worden aangeboden bij de ontwerpbegroting 2025.

D. Beleidsconclusies

De resultaten van het op artikel 18 gevoerde beleid zijn in 2023 nagenoeg conform de verwachtingen zoals vermeld in de begroting. Daarnaast is onder coördinatie van de minister van IenW het interdepartementale Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI) opgericht, waarmee in de Ontwerpbegroting 2023 geen rekening was gehouden. Het beleid heeft daarmee in 2023 bijgedragen aan de realisatie van een efficiënt, veilig en duurzaam goederenvervoersysteem, met aandacht voor de internationale concurrentiekracht van de mainport en van de Nederlandse maritieme sector.

In februari 2023 is de in 2022 uitgevoerde beleidsdoorlichting Scheepvaart en havens aan de Kamer aangeboden (Kamerstukken II, 2022–2023, [32 861, nr. 79](#)), in mei 2023 is in een aparte Kamerbrief (Kamerstukken II, 2022–2023, [32 861, nr. 80](#)) een uitgebreidere en puntsgewijze toelichting opgenomen van de aanbevelingen uit de beleidsdoorlichting. Doordat het algemene beleidsdoel geen directe koppeling kent met subdoelen en verbonden beleidsinzet, was het op het niveau van een syntheseonderzoek niet mogelijk een uitspraak te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Op individuele onderdelen kon er in algemene zin geconcludeerd worden dat de meeste als waarschijnlijk cq. doeltreffend zijn beoordeeld.

Teneinde de informatiewaarde van de begroting te verbeteren zullen de beleidsdoelen zoals die nu zijn geformuleerd zo veel mogelijk verder aangescherpt worden. Daarnaast wordt ieder jaar de Strategische Evaluatie Agenda (SEA) opgesteld die, onder andere, bedoeld is voor evaluatieplanning, met een logische link naar de periodieke beleidsdoorlichting, en om meer inzicht te krijgen in de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid.

Verduurzaming binnenvaart

In 2023 is voor de verduurzaming van de binnenvaart de inzet in de Europese Unie (EU), in de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en op nationaal niveau van belang geweest. In de EU is in 2023 de besluitvorming rond het Fit-For-55 pakket afgerond, waarvan een aantal maatregelen de binnenvaart raken. Eén van deze maatregelen is de Renewable Energy Directive III (RED III). De binnenvaart valt net als andere transportsectoren onder de RED III verplichting om de CO₂-uitstoot van aan transport geleverde energie te verduurzamen. Naast RED III is ook op andere onderdelen de besluitvorming over het Fit-For-55 wetgevingspakket afgerond. In het kader van de financiering van de energietransitie heeft Nederland zich in de EU ingezet om steun te verzamelen voor een Europees fonds voor de binnenvaart. Omdat er in Europa tot op heden echter onvoldoende steun was voor zo'n fonds, heeft lenW de financiering van de energietransitie van de binnenvaart als één van de speerpunten van Nederland benoemd, die Nederland in wil gaan brengen bij de nieuwe Europese Commissie. Verder is er in 2023 onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de verduurzaming van de binnenvaart te versnellen. Het advies wijst op emissiehandel en de inzet van biobrandstoffen in plaats van accijnsheffing. De CCR heeft in 2023 besloten om als onderdeel van haar werkprogramma een rekenmethode uit te werken die de basis kan vormen voor een emissielabel voor binnenvaartschepen. Nederland betreft dit besluit bij de doorontwikkeling van het reeds bestaande Nederlandse emissielabel. In 2023 is ook het eerste op waterstof aangedreven binnenvaartschip in de vaart gekomen. Studies van de CCR wijzen uit dat deze techniek essentieel is voor de energietransitie in de binnenvaart, maar dat dit zonder publieke financiering niet van de grond komt. Tot slot is eind 2023 vanuit het Nationaal Groeifonds-voorstel Zero Emission Services de regeling gericht op batterij-elektrisch varen gepubliceerd.

In 2023 zijn forse stappen gezet om te zorgen dat er in Nederland een verbod komt op varend ontgassen. Sinds 2017 wordt in internationaal verband gewerkt aan dit verbod. Onzekerheid over het moment van ratificatie leidde tot de keuze voor nationale implementatie in Nederland vooruitlopend op ratificatie. Alle juridische stappen daartoe zijn in 2023 gezet en invoering van het verbod zal op 1 juli 2024 een feit zijn.

Daarnaast is ook gewerkt aan versnelling van de fasering van het verbod zodat nog meer stoffen zo spoedig mogelijk onder het verbod zullen vallen. In 2023 zijn de juridische procedures in gang gezet. De verwachting is dat in Nederland het verbod in 2024 uitgebreid zal worden.

De basis voor de toekomst van de binnenvaart is neergelegd in de binnenvaartvisie die eind 2022 aan de Kamer is gestuurd. Hierin wordt geconstateerd dat de binnenvaart 'goud in handen' heeft maar dat er wel het nodige moet gebeuren om toekomstbestendig te worden. In de Binnenvaartvisie worden vier grote transitiepaden beschreven die moeten leiden tot een toekomstbestendige binnenvaart: energietransitie, toekomstbestendige vaarwegen, ketenoptimalisatie en innovatie (digitalisering). De Binnenvaartvisie is uitgewerkt in de Actieagenda Toekomst Binnenvaart en 24 november 2023 gedeeld met de Kamer. Om de uitwerking van de Actieagenda Toekomst Binnenvaart in goede banen te leiden is het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving verzocht een Binnenvaarttafel te faciliteren.

Verduurzaming zeevaart

In 2023 is voor de verduurzaming van de zeevaart de inzet in de EU, de International Maritime Organisation (IMO) en op nationaal niveau van belang geweest. Net als bij de binnenvaart is er ook over verschillende Europese maatregelen gericht op de zeevaart een akkoord gekomen, als onderdeel van het Fit-For-55 pakket. IenW heeft een start gemaakt met de Nederlandse implementatie van deze op zeevaart gerichte maatregelen, waaronder de wetwijziging die de zeevaart vanaf 1 januari 2024 onder het Emissiehandelssysteem (ETS) brengt. Daarnaast is in 2023 de IMO klimaatstrategie succesvol herijkt, waardoor de lange termijn doelen voor de zeevaart flink zijn aangescherpt. Nederland heeft zich ingezet voor een klimaatneutrale zeevaart in 2050. In het uiteindelijke akkoord in IMO is opgenomen dat de zeevaart in of rond 2050 klimaatneutraal moet zijn. In vervolg op de herijking van de klimaatstrategie is gestart met het uitwerkingstraject voor mondiale maatregelen die dit lange termijn doel moeten helpen realiseren. Tot slot is in het afgelopen jaar aan de Roadmap Brandstoftransitie gewerkt, waarin wordt ingegaan op de kansen en uitdagingen van de energietransitie in de zeevaart en de rol van Nederlandse publieke en private partijen hierin. In 2023 is het Maritiem Masterplan goedgekeurd door de NGF-commissie. Hiermee kan een grote stap worden gezet in de verduurzaming van Nederlandse schepen. Daarnaast is ook de sectoragenda voor de Maritieme Maakindustrie vastgesteld. Deze twee aanpakken versterken elkaar.

In 2023 is verder gewerkt aan maatregelen die veilig containertransport over zee moeten bevorderen. Zo is besloten de golfhoogte waarbij de kustwacht containerschepen in stormomstandigheden waarschuwt, te verlagen.

Verder werkte IenW in 2023 aan de verplichting van een elektronische inclinometer voor containerschepen; deze meet en registreert nauwkeurig de slingerhoek op containerschepen. Ook is een rapportageverplichting bij het verliezen van containers aan de lokale maritieme autoriteiten vastgelegd in internationale wetgeving. Het verplichtstellen van een track and trace-systeem van containers in internationaal verband is niet gelukt, maar wordt nu verder opgepakt in Europees verband.

Ontwikkeling havengebieden

In lijn met het beleid van de Havennota 2020–2030 zijn in 2023 NOVEX ontwikkelperspectieven tot stand gekomen voor de verschillende havens van nationaal belang, zoals NOVEX-gebied de Rotterdamse haven, Amsterdam/Noordzeekanaalgebied en North Sea Port District. Met de NOVEX ontwikkelperspectieven spelen Rijk en regio in op de fysiek-ruimtelijke ontwikkeling van de zeehavens, rekening houdend met de verduurzamingsopgaven in en rondom havens voor een schone, veilige en gezonde leefomgeving. De ontwikkelperspectieven voor de verschillende havengebieden zullen een plek krijgen in de nota Ruimte die in 2024 zal verschijnen. Inzet van de NOVEX-gebieden op ruimtelijke ontwikkeling, verduurzaming en op de grondstoffen, energie- en materialentransitie draagt bij aan de ambitie van het havenbeleid om de krachtige positie van de havens in onze delta-economie te behouden en te versterken zodat de toegevoegde waarde, de bijdrage aan het nationale verdienvermogen en de werkgelegenheid van de zee- en binnenhavens ook in een onzekere toekomst behouden blijven. Het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) wordt ingezet op bereikbaarheidsinvesteringen ten behoeve van de havens van nationaal belang, waaronder het realiseren van het basiskwaliteitsniveau op de wegen en vaarwegen. Mainport Rotterdam heeft hierin een bijzondere positie vanwege de economische omvang en schaalgrootte. De inzet van het Rijk

op de buisleidingenbundel Delta Rijn Corridor, voor vervoer van waterstof van haven Rotterdam naar Duitsland sluit hier op aan. Vanwege het belang en mogelijke kwetsbaarheid van logistieke goederenstromen is in 2023 sterk ingezet op economische veiligheid, om ongewenste invloeden van buitenlandse mogendheden zoveel als mogelijk te beperken. In de EU wordt gepleit voor totstandkoming van een Europese havenstrategie, mede om daarmee het gelijke speelveld en de concurrentiepositie tussen Europese zeehavens te kunnen bewaken.

Digitalisering

Met de uitvoering van de in 2019 naar de Tweede Kamer gestuurde Goederenvervoeragenda investeert IenW in de realisatie van een volledig geïntegreerd multimodaal transportsysteem. Parallel voert IenW de Digitale Transport Strategie (DTS) uit. Daarbij vervult IenW een pro-actieve rol op de realisatie van versnelling in de benodigde digitalisering van de informatie-uitwisseling in goederenvervoer en logistiek. In 2023 zijn hiervoor de eerste componenten van een basis data infrastructuur (BDI) ontwikkeld. Ook is begin 2023 de uitvoering van het Nationaal Groeifondsvoorstel Digitale Infrastructuur Logistiek gestart. Dit programma bevat een gerichte aanpak op de versnelde doorontwikkeling en toepassing van de BDI en de verhoging van de benodigde digitale volwassenheid in met name het MKB in de logistieke keten. De DTS bevat ook twee implementaties van EU-verordeningen voor papierloos transport (eFTI) en een maritiem single window (EMSWe). Vanwege vertraging bij het opstellen van de IT specificaties van de eFTI verordening door de Europese Commissie is de nationale implementatietermijn verschoven naar 2026.

Modal shift stimuleringsprogramma

In 2023 hebben we belangrijke stappen gezet bij het realiseren van een betere multimodale benutting van de infrastructuur. Bij het modal shift stimuleringsprogramma zijn eerder dan verwacht voldoende projecten geïdentificeerd om de doelstelling te kunnen realiseren van jaarlijks 441.000 containertransporten van de weg af. Op de corridor Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen e.v. (corridor Zuid) is bovendien een samenwerking gestart met de betrokken provincies en havenbedrijven om het goederenvervoer en de ruimtelijke-economische betekenis hiervan te versterken. Hierbij zijn ook zijn contacten gelegd met de overheden en havens in Vlaanderen om de grensoverschrijdende samenwerking tot stand te brengen. Verder zijn in rijksverband en samen met provincies en bedrijfsleven stappen gezet om in de toekomst binnen de Delta-Rijn corridor transporten van gevaarlijke stoffen via buizen veilig te laten plaatsvinden. In het Topsector Logistiekprogramma 2020-2023 zijn tot slot meer dan 1500 bedrijven aan de slag gegaan met het inzichtelijk maken van hun CO₂ uitstoot en is de toegevoegde waarde van ketenregie-activiteiten aan het BBP nominaal gegroeid van € 15,4 miljard in 2015 naar € 18,7 miljard in 2023

Veiligheid

Vanuit de wens om de maritieme veiligheid structureel beter te borgen door een risicogestuurde aanpak, is in november 2020 het Beleidskader maritieme veiligheid naar de Tweede Kamer verzonden (Kamerstukken II 2019-2020, [31 409](#), [nr. 307](#)). Dit beleidskader omvat zowel de nautische veiligheid (safety) als maritieme security en bevat onder meer een doelstelling en een aantal acties die komende jaren zullen worden opgepakt. In de nota Ongevalscijfers scheepvaart 2022 (Kamerstukken II 2023, [31409](#), [nr. 409](#)) is opgenomen dat ook voor de security op de Noordzee een aantal acties in het Beleidskader maritieme veiligheid is benoemd. De meeste van

deze acties zijn inmiddels in gang gezet met behulp van de VNAC gelden om de cyberweerbaarheid binnen de maritieme sector gericht te vergroten en planmatig vorm te geven.

Naar aanleiding van de incidenten bij Nordstream 1 en 2 is in het voorjaar van 2023 onder coördinatie van de minister van IenW het interdepartementale Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI) opgericht. Het programma heeft als doel het toekomstbestendig beschermen van de beschikbaarheid, continuïteit, vertrouwelijkheid en integriteit van de Noordzee-infrastructuur ten behoeve van de nationale veiligheid («Strategie ter bescherming van Noordzee-infrastructuur» Kamerstuk [33 450, nr. 118](#)).

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 52 Budgettaire gevolgen van beleid art. 18 Scheepvaart en Havens (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Vershil 2023
Verplichtingen	35.641	85.477	42.649	115.084	47.518	115.127	- 67.609
Uitgaven	57.139	81.021	32.381	55.423	75.267	130.251	- 54.984
1 Scheepvaart en havens	57.139	81.021	32.381	55.423	75.267	130.251	- 54.984
<i>Opdrachten</i>	<i>19.452</i>	<i>20.759</i>	<i>12.728</i>	<i>12.816</i>	<i>22.776</i>	<i>28.195</i>	<i>- 5.419</i>
Caribisch Nederland	797	45	61	0	0	100	- 100
Topsector Logistiek	15.778	14.968	6.448	8.784	10.981	9.096	1.885
NGF Project - Digitale Infrastructuur Logistiek	0	0	0	647	8.203	13.868	- 5.665
Overige Opdrachten	2.877	5.746	6.219	3.385	3.592	5.131	- 1.539
<i>Subsidies</i>	<i>5.756</i>	<i>7.785</i>	<i>15.990</i>	<i>37.681</i>	<i>45.441</i>	<i>94.910</i>	<i>- 49.469</i>
NGF Project - Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch	0	0	0	9.500	9.900	15.600	- 5.700
Innovatieve Duurzame Binnenvaart	0	0	10.444	18.364	21.456	13.330	8.126
Walstroom					11.346	62.900	- 51.554
Topsector Logistiek	4.189	1.764	0	4.000	2.585	3.000	- 415
Stimulering elektrisch varen	0	5.440	4.000	0	0	0	0
Overige Subsidies	1.567	581	1.546	5.817	154	80	74
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>1.608</i>	<i>1.667</i>	<i>1.859</i>	<i>3.253</i>	<i>4.051</i>	<i>2.465</i>	<i>1.586</i>
Waarvan bijdrage aan agentschap RWS	1.498	1.417	1.392	2.465	2.810	2.465	345
Waarvan bijdrage aan RVO	110	250	467	778	0	0	0
Overige bijdragen aan agentschappen	0	0	0	10	1.241	0	1.241
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>28.701</i>	<i>49.343</i>	<i>35</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>3.000</i>	<i>- 3.000</i>
Bijdrage gemeente Tilburg	0	4.750	0	0	0	0	0
Bijdrage provincie Noord-Holland	0	27.638	0	0	0	0	0
Bijdragen Caribisch Nederland	28.701	16.714	35	0	0	3.000	- 3.000
Overige bijdrage aan medeoverheden	0	241	0	0	0	0	0
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	<i>1.622</i>	<i>1.467</i>	<i>1.525</i>	<i>1.565</i>	<i>2.652</i>	<i>1.581</i>	<i>1.071</i>
Waarvan bijdrage aan CCR/IMO (HGIS)	1.123	967	1.025	548	594	550	44
Waarvan overige bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	499	500	500	1.017	2.058	1.031	1.027
<i>Bijdragen ZBO's/RWT's</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>244</i>	<i>108</i>	<i>347</i>	<i>100</i>	<i>247</i>
Ontvangsten	427	643	738	495	620	0	620

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De lagere realisatie van het verplichtingenbudget van per saldo € - 67,6 miljoen is het gevolg van:
  - Een verlaging van het verplichtingenbudget voor de tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen 2022-2023 en de nog te publiceren tijdelijke subsidieregeling walstroom klimaat waarvoor in totaal – € 36,9 miljoen naar latere jaren is geschoven. Dit als gevolg van een lagere interesse in de tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen en een vertraging bij de voorbereidende werkzaamheden van de walstroomregeling klimaat.
  - Een verlaging van het verplichtingenbudget voor een betere aansluiting op de uitvoering van de Nationaal Groeifonds projecten Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (- € 15,6 miljoen) en Digitale Infrastructuur en Logistiek (- € 13,7 miljoen).
  - Een verlaging van de verplichtingen als gevolg van een vertraging in het verkrijgen van benodigde vergunningen voor de wederopbouw van de haven op Saba (- € 3,0 miljoen).
  - Een verlaging van de verplichtingen voor de uitvoering van diverse subsidieregelingen door RVO (- € 7,9 miljoen).
  - Een hogere realisatie van het verplichtingenbudget van in totaal € 9,7 miljoen, met name als gevolg van ontvangen budget uit de aanvullende post (€ 8,0 miljoen) en budget dat doorgeschoven is vanuit het voorgaande jaar (€ 1,7 miljoen) voor de tijdelijke subsidieregeling binnenvaartschepen 2021-2026.
  - Het resterende saldo wordt verklaard door diverse kleinere mutaties (- € 0,2 miljoen)
2. De lagere realisatie van het opdrachtenbudget (- € 5,4 miljoen) is met name het gevolg van een lagere realisatie op het Nationaal Groeifonds project Digitale Infrastructuur en Logistiek (- € 5,7 miljoen). Via het Nationaal Groeifonds wordt dit budget beschikbaar gesteld in latere jaren. Ook zijn er lagere uitgaven gerealiseerd op diverse opdrachten op het gebied van zeevaart en zeehavens van – € 1,5 miljoen. Daarnaast heeft een overboeking van het MF naar HXII plaatsgevonden voor het uitvoeren van opdrachten voor de Topsector Logistiek (€ 1,8 miljoen).
3. De lagere realisatie van het subsidiebudget (- € 49,5 miljoen) betreft met name een lagere realisatie op de tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen 2022-2023 en de nog te publiceren tijdelijke subsidieregeling walstroom klimaat (- € 51,2 miljoen). Het kasritme is bijgesteld vanwege lagere interesse in de tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen 2022-2023 (stikstof) en een vertraging bij het opstellen van de subsidieregeling Walstroom klimaat. Daarnaast is er vertraging opgetreden in de uitvoering en publicatie van een subsidieregeling voor Nationaal Groeifonds project Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (- € 5,7 miljoen). Hiertegenover staat een hogere realisatie van het kasbudget van € 8,1 miljoen voor de tijdelijke subsidieregeling binnenvaartschepen 2021-2026, wat met name het gevolg is van ontvangen budget uit de Aanvullende Post. Het resterende saldo van – € 0,7 miljoen wordt verklaard door diverse kleinere mutaties.
4. De lagere realisatie is een gevolg op de bijdrage voor medeoverheden ontstaat door een vertraging bij de werkzaamheden voor wederopbouw van de haven op Saba (- € 3,0 miljoen).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Scheepvaart en Havens (€ 75,3 miljoen)

De volgende financiële instrumenten worden ingezet:

1. Opdrachten (€ 22,8 miljoen)

- *Topsector Logistiek (€ 11,0 miljoen)*. Voor de Topsector Logistiek zijn opdrachten uitgevoerd onder regie van het Topteam Logistiek. In 2023 werd in totaal voor € 11,0 miljoen aan activiteiten in de vorm van opdrachten uitgevoerd. De activiteiten richten zich op het bereiken van een sterk concurrerende en emissieloze logistiek en hebben betrekking op de volgende drie toepassings-gebieden: stadslogistiek, supply chains en corridors en knooppunten. Het programma Topsector Logistiek 2020-2023 is hiermee afgerond. Een resultatenboek met de resultaten van zowel de opdrachten als de subsidies is gepubliceerd: Voorpagina - Resultatenboek 2023 (topsectorlogistiek.nl).
- *NGF-Project: Digitale Infrastructuur Logistiek (DIL) (€ 8,2 miljoen)*. In april 2022 is door het Nationaal Groeifonds € 51,1 miljoen beschikbaar gesteld voor de verbetering en versnelde adoptie van een basis data infrastructuur voor goederenvervoer en logistiek. In 2023 is in het programma DIL een bedrag van € 8,2 miljoen uitgegeven.
- *Overige opdrachten (€ 3,6 miljoen)*. Het grootste deel bestaat uit Opdrachten Zeehavens / Zeevaart (€ 1,7 miljoen) en opdrachten DTS (€ 1,1 miljoen). Voor de uitvoering van de Digitale Transport Strategie is budget beschikbaar voor de implementatie van twee EU-verordeningen, de realisatie van de Basis Data Infra-structuur en de adoptie en opschaling van innovaties op de Goederenvervoercorridors. Het resterende budget (€ 0,8 miljoen) is besteed aan diverse opdrachten voor vernieuwing, verduurzaming en verbeteren van de veiligheid van de binnenvaart is het benodigde budget begroot.

2. Subsidies (€ 45,4 miljoen)

- *Nationaal Groeifonds: Zero Emissie Binnenvaart batterij elektrisch (€ 9,9 miljoen)*. In 2023 is de gestart met de tijdelijke subsidieregeling elektrificatie binnenvaartschepen 2023-2027. In 2023 zijn nog geen subsidies verstrekt. De regeling is in december 2023 gepubliceerd. Daarnaast is in 2023 een subsidieverstrekking gedaan ten behoeve van aanleg laadstations en aankoop batterijcontainers.
- *Verduurzaming binnenvaartschepen (€ 21,5 miljoen)*. In 2023 is binnen deze regeling € 17,0 miljoen aan motorvervanging gesubsidieerd en € 4,5 miljoen aan de aanschaf en installatie van SCR-katalysatoren (in combinatie met een roetfilter).
- *Walstroom (€ 11,3 miljoen)*. 2023 was het laatste jaar van de tijdelijke subsidieregeling walstroom voor zeeschepen ten behoeve van de stikstofopgave. In 2022 en 2023 hebben in totaal 17 grotere en kleinere walstroomprojecten subsidie ontvangen in North Seaport, Rotterdam, Vlaardingen, Schiedam, IJmuiden, Amsterdam en Den Helder. Er is in 2023 € 11,3 miljoen aan deze subsidie uitgegeven.
- *Topsector Logistiek (€ 2,6 miljoen)*. Met de Tijdelijke subsidieregeling onderzoek Topsector Logistiek 2022-2026 wordt onderzoek gesubsidieerd dat bijdraagt aan de transitie naar duurzame, concurrerende

en veilige logistieke ketens en goederenvervoer als onderdeel van de Gezamenlijke Ambitie, Logistiek en goederenvervoer in 2050: concurrerend, duurzaam en veilig (Deel A) en de emissiereductie in de bouw door de ontwikkeling van effectieve bouwlogistieke ketens, de ontwikkeling van verdere digitalisering, of ketenregieactiviteiten als onderdeel van de aanpak Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) (Deel B). Hiervoor was in 2023 3 miljoen respectievelijk € 5,5 miljoen beschikbaar.

- *Overige subsidies (€ 0,2 miljoen).* € 0,1 miljoen heeft betrekking op de verlening van een subsidie voor de voortzetting van de Basisvisierecreatietoervaartnet (BRTN) aan Stichting Waterrecreatie Nederland. Daarnaast is in 2023 door het IenW een subsidie van € 50.000 verstrekt aan de Stichting Koninklijk Nederlands Normalisatie Instituut (NEN). De subsidie is bedoeld voor de ontwikkeling van een CEN (en hopelijk ook ISO) norm voor de bunkeraansluiting van methanol in de binnenvaart. Het gaat om een traject met een looptijd van 3 jaar en het bedrag dekt het ontbrekende deel van de financiering.
3. **Bijdragen aan agentschappen (€ 4,1 miljoen).**
Betreft met name bijdragen aan RWS. In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapsbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd
4. **Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties (€ 2,7 miljoen).**
Vanuit de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) gelden betaald Nederland € 0,6 miljoen contributie aan de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en € 0,5 miljoen contributie aan de International Maritime Organisation (IMO) conform verdragsverplichtingen. Daarnaast zijn bijdragen aan het European Inland Waterway Transport (IWT) platform € 0,4 miljoen, de International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities (IALA), de Donaucommissie en North Atlantic Ice Patrol verschuldigd. Door de internationale brancheorganisaties in de binnenvaart is met een beroep op de gelden uit het reservefonds het European Inland Waterway Transport (IWT)-platform opgericht.
In 2023 is een bijdrage van € 1,1 miljoen verstrekt aan het International Oil Pollution Compensation Funds (IOPC Fonds). Het IOPC Fonds is een internationaal schadefonds voor ongevallen met olietankers ondergebracht bij de International Maritime Organisation. Het fonds wordt bekostigd door bedrijven in deze sector. Door faillissement van een aantal bedrijven dient de Staat de daardoor niet betaalde bijdrage te compenseren aan het fonds.
5. **Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 0,3 miljoen).**
Voor het uitvoeren van een wettelijke taak Nationaal Register, uitvoering van de Single Point of Contact, is € 0,2 miljoen aan de Stichting Afvalstoffen en Vaardocumenten Binnenvaart (SAB) beschikbaar gesteld. Verder is € 0,1 miljoen aan het CBR uitgegeven voor het doen van diverse uitvoeringstoetsen voor beroepskwalificaties van onder meer examens in het engels.

H. Extracomptabele verwijzingen

Tabel 53 Extracomptabele verwijzing naar artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Mobiliteitsfonds (x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Mobiliteitsfonds	1.260.237
	Andere ontvangsten van artikel 15 Hoofdvaarwegennet	98.156
	Totale uitgaven op artikel 15 Hoofdvaarwegennet	1.358.393
<i>Waarvan</i>		
15.01	Verkeersmanagement	9.856
15.02	Beheer onderhoud en vervanging	457.760
15.03	Aanleg	323.901
15.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	131.564
15.06	Netwerkgebonden kosten HVWN	435.312
15.07	Investeringsruimte	0

Tabel 54 Extracomptabele verwijzing naar artikel 17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam van het Mobiliteitsfonds (x € 1.000)

		2023
	Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam van het Mobiliteitsfonds	637
	Andere ontvangsten van artikel 17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam	
	Totale uitgaven op artikel 17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam	637
<i>Waarvan</i>		
17.06	Project Mainportontwikkeling Rotterdam	637

4.7 Artikel 19 Internationaal beleid

A. Algemene doelstelling

Internationaal samenwerken om klimaatweerbaarheid, circulaire economie en slimme en duurzame mobiliteit te realiseren.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 55 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.19							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	54.909	69.771	70.348	15.680	9.727	10.955	- 1.228
Uitgaven	55.891	68.125	73.422	11.452	11.009	11.377	- 368
2 Internationaal beleid coördinatie en samenwerking	55.891	68.125	73.422	11.451	11.009	11.377	- 368
Ontvangsten	5.780	2.811	1.868	1.960	729	0	729

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Internationaal beleid. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 56 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	<p>Toelichting</p> <p>De Minister van IenW ontplooit diverse activiteiten om de nationale doelen te bereiken door verbinding met internationale activiteiten.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het onderhouden van een netwerk met landen, EU-instellingen en mondiale organisaties, denktanks en non-gouvernementele organisaties.
Stimuleren	<ul style="list-style-type: none"> - Ter ondersteuning van beleidsontwikkeling neemt IenW deel aan diverse bilaterale en multi-laterale overleggen (formeel en informeel) gericht op de totstandkoming van coalities met gelijkgezinde landen. - Samen met andere staten en actoren bevorderen van concrete internationale samenwerking en activiteiten in internationale multi-stakeholderpartnerschappen <p>De Minister van IenW bepaalt de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese en het mondiale transport- en milieubeleid.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De uitvoering van de relevante SDG's uit de 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling. - De regie op de internationale aspecten van het IenW-beleid, inclusief het politieke optreden en de vertegenwoordiging in de betreffende internationale gremia.
Regisseren	<ul style="list-style-type: none"> - Het opstellen en uitdragen van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van normen en plafonds, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving. - De nationale en Europese beleidscoördinatie op het gebied van satellietnavigatie en de IenW-inzet op het gebruik van satellietdata en satellietnavigatie. <p>Het internationale IenW-beleid vindt niet alleen zijn grondslag in dit beleidsartikel. Specifieke rollen en verantwoordelijkheden van de Minister op de verschillende beleidsterreinen van IenW zijn bij de betreffende artikelen vermeld.</p>
(doen) uitvoeren	<p>IenW heeft een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het gaat hier om een aantal uitvoerende taken in het kader van de Europese programma's Horizon Europe, Connecting Europe Facility (CEF), Trans European Transport Network (TEN-T), Interreg en LIFE.</p>

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

De IenW-ambities kunnen door de hoge mate van verwevenheid met de internationale arena alleen maar effectief worden gerealiseerd in internationaal verband. Dit is niet alleen afhankelijk van de Nederlandse inzet, maar ook van de inbreng van partners en andere partijen. Het opnemen van kwantitatieve meetbare indicatoren gerelateerd aan het te realiseren doel is in dit verband zelden relevant of toepasselijk. Waar mogelijk zijn deze opgenomen bij de diverse beleidsartikelen.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van het artikel 19 Uitvoering Milieubeleid en Internationaal.

De belangrijkste wijzigingen op het terrein van internationaal beleid worden beschreven in de beleidsagenda. De internationale taken van IenW zijn bij verschillende dienstonderdelen belegd en worden op diverse beleidsartikelen gepresenteerd en verantwoord.

Het uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten waren het afgelopen jaar conform de verwachtingen zoals opgenomen in de begroting 2023.

Circulaire economie

Nederland blijft de urgentie van de transitie naar een circulaire economie (CE) actief uitdragen in het buitenland. In de Europese Unie werd ingezet op ambitieuze regelgeving (zoals de Packaging and Packaging Waste regulation (PPPW), Green Claims). De WCEF2023 in Helsinki werd gebruikt

om bijzondere aandacht te schenken aan de potentie van regionale samenwerking in de circulaire economie (bv. Noordelijke provincies presenterden zich daar) en om financiering voor circulariteit te bevorderen. Daar hebben de multilaterale banken, zoals de Wereldbank en de European Investment Bank op hoog niveau aan de staatssecretaris hun commitment uitgesproken om in hun interne leen- en investeringsbeleid circulariteit te ontwikkelen, waarbij zij de ontwikkelde Roadmap hebben omarmd. Ook de belangrijke positie van jongeren in het CE-beleid werd over het voetlicht gebracht, samen met de Jonge Klimaatbeweging. In het najaar vonden de onderhandelingen voor een nieuw plasticsverdrag plaats (INC-3) plaats, waar Nederland een actieve rol speelde. Dat gold ook voor de klimaatconferentie COP28 (Dubai, november) en de G20 (India, augustus). Bilaterale contacten werden aangehaald, door uitgaande bezoeken aan Indonesië, de VS en China, maar ook door inkomende missies te faciliteren, zoals die uit Japan, China en Slovenië.

Klimaat

In navolging van de Climate Adaptation Summit (januari 2021) en de VN Waterconferentie (maart 2023) heeft Nederland ook in 2023 bilateraal, multilateraal en in Europese context bijgedragen aan het stimuleren van de weerbaarheid van mensen en ecosystemen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Het versterken van de uitvoering van een robuuste nationale adaptatiecyclus staat hierbij centraal. Daarom werkt Nederland aan het aanscherpen van internationale ambities en afspraken op het gebied van klimaatadaptatie. In 2023 droeg Nederland actief bij de adoptie van een ambitieus mondiaal framework voor klimaatadaptatie (aangenomen tijdens COP28) met als doel adaptatie actie en monitoring wereldwijd te verbeteren middels doelen die nationale adaptatieprocessen versterken en sectorale inzet, zoals integraal water management, ecosystemen (nature-based solutions), voedselzekerheid en gezondheid. Nederland zet actief in deze doelstellingen ook te koppelen aan de Europese en bilaterale inzet.

Verduurzaming van transport

Op het gebied van duurzame en slimme mobiliteit heeft Nederland bijgedragen aan wereldwijde ambitie en actie voor verduurzaming van transport. Dit wordt gedaan in VN-verband (de Inland Transport Committee en de mondiale mitigatiedialoog onder UNFCCC) en via platforms zoals het International Transport Forum en in EU-verband (TEN-T/CEF). Speerpunten daarbij waren onder meer het bevorderen van actieve mobiliteit, verduurzaming van vrachtvoertuigen, tijdige uitrol van duurzame energie-infrastructuur voor multimodaal transport, en een verantwoorde introductie van geautomatiseerde voertuigen. Daarnaast heeft het ministerie van IenW samen met het bedrijfsleven de Nederlandse kennis en technologie uitgedragen in het buitenland, om ons verdienvermogen voor de toekomst te versterken en bij te dragen aan het opschalen van goede voorbeelden.

EU Green Deal

Op het Europese vlak is de inzet met name gericht geweest op de beoordeling van en de onderhandelingen over de verschillende voorstellen voortkomend uit de Green Deal waar onder uitwerking van de nul-verontreinigingsambitie, het actieplan over een circulaire economie, de biodiversiteitsstrategie en bodemstrategie. Tenslotte zijn de onderhandelingen over het Fit-for-55 pakket afgerond en is gestart met de implementatie hiervan. Daar waar mogelijk is dit opgenomen onder de relevante beleidsartikelen en in het beleidsverslag.

Ruimtevaart- en satellietdata

lenW is nationaal beleidsverantwoordelijk voor het onderwerp plaats- en tijdsbepaling door middel van satellieten en het gebruik van aardobservatiedata afkomstig van satellieten. In 2023 is de follow-up ter hand genomen van een onderzoek naar de kwetsbaarheid en risico's bij de uitval of verstoring van satellietnavigatie binnen vitale publieke en private processen (IKUS II). Ook leverde lenW de Nederlandse bijdrage aan het Europese Galileo satellietnavigatiesysteem (GNSS) onder andere met de werkzaamheden voor invoering van de overheidsdienst (publiek gereuleerde dienst, PRS) in Nederland en de start van de bouw van een Galileo Sensor Station (GSS) op Bonaire, een tastbare bijdrage aan de grondinfrastructuur van Galileo. Tot slot is er een toenemend belang in het gebruik van aardobservatiedata als ondersteuning van de belangrijke transitie-opgaves uit het coalitieakkoord zoals klimaat en energie, verduurzaming, digitalisering en de ontwikkeling van sleuteltechnologieën. Ook de Europese Commissie is in 2023 sterker gaan sturen op het gebruiken van aardobservatiedata, mede terug te zien in wetgevende voorstellen en voorwaarden voor deelname in programma's onder Horizon Europe.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 57 Budgettaire gevolgen van beleid art. 19 Uitvoering Milieubeleid en Internationaal (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	54.909	69.771	70.348	15.680	9.727	10.955	- 1.228
Uitgaven	55.891	68.125	73.422	11.452	11.009	11.377	- 368
1 Tegengaan klimaatverandering	0	0	0	0	0	0	0
<i>Opdrachten</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>Subsidies</i>	0	0	0	0	0	0	0
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	0	0	0	0	0	0	0
- Waarvan bijdrage aan NEa	0	0	0	0	0	0	0
- Waarvan bijdrage aan KNMI	0	0	0	0	0	0	0
- Waarvan bijdrage aan RWS	0	0	0	0	0	0	0
2 Internationaal beleid coördinatie en samenwerking	55.891	68.125	73.422	11.451	11.009	11.377	- 368
<i>Opdrachten</i>	5.324	9.009	6.733	2.692	3.435	4.613	- 1.178
Uitvoering Interreg					280	543	- 263
Uitvoering HGIS	1.722	2.543	2.011	574	536	1.408	- 872
Uitvoering niet-HGIS	3.441	6.357	3.803	607	1.988	814	1.174
DGMI algemene opdrachten	0	0	364	382	0	0	0
Overige Opdrachten	161	109	556	1.129	631	1.848	- 1.217
<i>Subsidies</i>	292	465	301	1.016	783	1.692	- 909
Interreg	237	435	35	991	755	1.622	- 867
Overige Subsidies	55	30	266	25	28	70	- 42
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	46.155	50.865	59.698	2.574	2.828	2.278	550
Waarvan bijdrage aan RIVM	34.714	39.394	46.275	241	141	0	141
Waarvan bijdrage aan RVO	11.029	11.145	13.022	1.911	2.043	1.880	163
Waarvan bijdrage aan KNMI	75	0	0	0	0	0	0
Waarvan bijdrage aan RWS	337	326	401	422	644	398	246
Overige bijdragen aan agentschappen	0	0	0	0	0	0	0

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil	
<i>Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties</i>	4.120	5.136	4.740	4.670	3.563	2.394	1.169	3
Waarvan bijdragen HGIS	0	0	0	2.415	2.963	2.194	769	
Waarvan bijdragen niet-HGIS	0	0	0	2.255	600	200	400	
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	0	0	0	100	0	0	0	
<i>Bekostiging</i>	0	2.650	1.950	400	400	400	0	
Ontvangsten	5.780	2.811	1.868	1.960	729	0	729	

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De lagere verplichtingenrealisatie van - € 1,2 miljoen is het gevolg van afwikkeling van in vorige jaren aangegane opdrachten waardoor er verplichtingenruimte is vrijgevallen (- € 3,0 miljoen). Daarnaast heeft er ook een verplichtingschuif plaatsgevonden van de jaren 2024, 2025 en 2026 naar 2023 voor de uitvoeringskosten van het programma Interreg (€ 0,9 miljoen). Het restant van de saldo wordt verklaard door kleinere mutaties (€ 0,9 miljoen).
2. De lagere uitgaven aan opdrachten is het gevolg van een herschikking binnen dit artikel waarbij € 1,2 miljoen is overgeboekt naar het financieel instrument bijdragen aan internationale organisaties voor de toekenning van een aantal incidentele internationale bijdragen (zie ad. 3).
3. De hogere uitgaven aan bijdragen aan (inter-)nationale organisaties van € 1,2 miljoen is het gevolg van de toekenning van een aantal incidentele internationale bijdragen. Zie hiervoor tabel 57 internationale bijdragen. Budget hiervoor is beschikbaar gesteld vanuit het opdrachtenbudget op dit artikel (zie ad. 2).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

2. Internationaal beleid coördinatie en samenwerking (€ 11,0 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 3,4 miljoen)

- *Uitvoering Interreg (€ 0,3 miljoen)*. Dit betreft de opdracht aan RVO voor de uitvoering van de subsidieregelingen Interreg.
- *Uitvoering HGIS (€ 0,5 miljoen)*. In 2023 zijn uitgaven gedaan op het beleidsterrein ruimtevaart en satelliet data. Het betreft onder andere de jaarlijkse gebruiksvergoeding van het Galileo Reference Centre te Noordwijk en overige partijen geleverde diensten ter ondersteuning van de uitvoering van het ruimtebeleid van IenW.
- *Uitvoering niet HGIS (€ 2,0 miljoen)*. In 2023 zijn uitgaven gedaan op het beleidsterrein ruimtevaart en satelliet data. Het betreft onder andere de door het Nederlands Space Office (NSO) en overige partijen geleverde diensten ter ondersteuning van de uitvoering van het ruimtebeleid van IenW. Ook zijn er opdrachten verstrekt

- voor de inrichting van een autoriteit ter regulering van het gebruik van beveiligde satelliet signalen voor externe partners. Hiernaast zijn uitgaven gedaan voor de transitie naar een slimme en duurzame mobiliteit waaronder de verduurzaming van EU-top corridors.
- *Overige opdrachten (€ 0,6 miljoen)*. In 2023 zijn uitgaven gedaan ten behoeve van de uitvoering van het programma Interreg VI (programma periode 2021-2027). Het gaat hierbij om de verplichte kosten voor de technische bijstand van de EU-secretariaten die de lidstaten ondersteunen bij de uitvoering van het programma. Voorts zijn er middelen ingezet ten behoeve van het nieuw op te stellen Nationaal Milieu Programma. Het gaat hierbij o.a. om uitgaven voor de evaluatie van eerdere nationale milieubeleidsplannen en een participatietraject met burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Daarnaast zijn er middelen ingezet voor RIVM, RVO en RWS inzake diverse Europese programma's en het Nationaal Milieu Programma.
- 2. Subsidies (€ 0,78 miljoen):**
- *Interreg (€ 0,75 miljoen)*. In 2023 zijn voor de Europese subsidie-regelingen Interreg V en Interreg VI subsidies verstrekt aan de Nederlandse partners. De uitvoering van de regelingen ligt bij RVO.
  - *Overige subsidies (€ 0,03 miljoen)*. In 2023 is een incidentele subsidie toegekend aan de Jongeren Milieuraad voor de Nudge Global Impact Challenge.
- 3. Bijdragen aan agentschappen (€ 2,8 miljoen).**
- *Rijkswaterstaat (€ 0,6 miljoen)*. RWS heeft in 2023 werkzaamheden uitgevoerd voor de Wet bescherming Antarctica (vergunningen-beleid). Daarnaast zijn middelen toegekend voor ondersteunende activiteiten in het kader van het internationale beleid en grensoverschrijdende samenwerking, waaronder Horizon Europe en het UNEP Tienjarig kaderprogramma voor duurzame consumptie en productie (10YFP SCP). Ook zijn er middelen ingezet voor het Nationaal Milieu Programma.
  - *Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (€ 2,0 miljoen)*. IenW heeft in 2023 een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Het gaat hierbij om de uitvoering van de Europese subsidieregelingen Interreg en LIFE . Daarnaast heeft RVO ondersteuning geleverd bij de uitvoering van diverse Europese programma's waaronder Horizon Europe, Connecting Europe Facility (CEF) en het Trans European Network (TEN-T).
  - *RIVM (€ 0,2 miljoen)*. IenW heeft in 2023 een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). De middelen zijn ingezet voor beleid onderbouwend onderzoek voor het opstellen van het Nationaal Milieu Programma (NMP). Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties (€ 3,5 miljoen).
- 4. Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties (3,6 miljoen).** Op grond van internationale verdragen, internationale afspraken, contributieverplichtingen en aanvragen, zijn aan diverse internationale organisaties bijdragen toegekend in 2023. De bijdragen van € 0,1 miljoen of meer zijn kort toegelicht in onderstaand tabel.

Tabel 58 Internationale bijdragen

Organisatie	Toelichting	Bedrag x € 1.000
UNEP	Bijdrage 2023 aan het United Nations Environment Programme Environment Fund	615
GCA	Bijdrage voor het opzetten van een rapportagetools over adaptatie, het state and Trends on Adaptation, alsmede het ontwikkelen van een online Kennisplatform. Genoemde zaken dragen bij aan de gestelde doelen van IenW op het gebied van internationale klimaatadaptatie, zoals het verbinden van kennis en creëren van een brede wetenschappelijke basis voor adaptatie.	320
UNEP	Bijdrage aan de UNEP voor het nieuwe raamwerk chemicalienbeheer (Global Framework) dat tijdens de ICCM5 (International Conference on Chemical Management) in Bonn is vastgesteld.	200
WRI	Bijdrage aan WRI voor het Platform for Accelerating the Circular Economy (PACE). PACE wordt gezien als belangrijke partner om wereldwijd publieke en private partijen samen te brengen om zo de transitie naar een circulaire economie op diverse gebieden te versnellen.	200
ITF	Bijdrage aan het International Transport Forum (ITF), een intergouvernementele mondiale organisatie van 62 lidstaten waar alle transportmodaliteiten aan bod komen. Deze denktank voor transport beleid organiseert jaarlijks een bijeenkomst over ontwikkelingen zoals verduurzaming.	161
SITRA	Bijdrage aan SITRA in het kader van het World Circular Economy Forum 2024 (Brussel). Deze bijdrage behoudt en vergroot de NLse rol als een invloedrijke strategische partner in de organisatie van het WCEF. Het forum biedt de kans NL beleidsdoelen dichterbij te halen, EU-beleid te beïnvloeden en de mondiale positie vast te houden en te benutten.	150
IMO	Bijdrage aan het International Maritime Organization (IMO) Green Voyage, een project gericht op kennisopbouw bij nieuwe toetreders op IMO-instrumenten die duurzaamheid (in dit geval duurzaam varen) ondersteunen. Daarnaast wordt gewerkt aan een database die groene initiatieven moet koppelen aan implementatiepartners om zodoende zo veilig en milieuvriendelijk te maken.	100
OECD	Bijdrage aan de OECD voor de Global Environment Outlook (GEO) die de kosteneffectiviteit van maatregelen in beeld brengt die landen nemen in de aanpak van de drie planetaire crises.	100
UNEP	Bijdrage aan de UNEP voor de versnelling van klimaatadaptatie wereldwijd. UNEP is een belangrijke partner in het versnellen van adaptatie o.a. middels het Adaptation Gap Report, het Global Adaptation Network en ondersteuning bij concrete projecten. Deze financiële bijdrage is bedoeld voor het versterken van de implementatie van adaptatiemaatregelen waarbij de dwarsverbanden met natuur & water worden meegenomen.	100
IRP	Bijdrage aan het International Resource Panel dat overheden adviseert over duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Nederland bepleit daarbij dat het IRP meer werk maakt van het geschikt maken van mondiale datasets en regionale analyses. De bijdrage stelt het IRP in staat de kwaliteit van rapporten en adviezen te verbeteren en waar mogelijk te regionaliseren. Daarmee kunnen toekomstige analyses zowel mondiale als regionale doelen voor de transitie naar een circulaire economie dienen.	100
UNEP	Bijdrage aan de UNEP in het kader van Global Environmental Outlook (GEO) om de kwaliteit van monitoring, datamanagement en vertaling van wetenschappelijke data naar beleidsinformatie in verschillende VN-(sub)regio's waaronder Afrika te versterken.	100
UNEP	Bijdrage aan de UNEP voor het nieuw te vormen science-policy panel voor chemicaliën, afval en vervuiling. Het nieuwe panel is een cruciale aanvulling op de al bestaande panels voor klimaat (IPCC) en biodiversiteit (IPBES) en zal de wetenschappelijke basis voor beleid verder versterken	100
SITRA	Bijdrage aan SITRA het Finse innovatiefonds in het kader van WCEF 2023. Het jaarlijkse World Circular Economy Forum is het wereldpodium voor circulaire economie waar Nederland als voorloper gezien wil worden. Met deze bijdrage kunnen extra activiteiten worden georganiseerd, en kan de deelname van niet-Europese deelnemers worden vergemakkelijkt.	100
UNEP	Bijdrage aan het Speciale Programma (SP) van UNEP. Dit programma is bedoeld voor institutionele versterking van ontwikkelingslanden en landen in transitie voor de implementatie van de chemicaliën- en afvalverdragen alsmede de strategische aanpak voor het internationale beheer van chemicaliën.	100
China Council for International Cooperation and Development	Nederland neemt (op uitnodiging van China) deel aan deze adviesraad op hoog niveau op het gebied van duurzame ontwikkeling. De contributies worden gebruikt voor het laten doen van studies. Nederland heeft veel ervaring en kennis op het voor China relevante thema vergroening en brengt dit thema met deze bijdrage onder de aandacht.	100
Diverse organisaties	Bijdragen van minder dan € 0,1 miljoen.	1.017
Totaal		3.563

5. Bekostiging (€ 0,4 miljoen).

In 2023 is de eindafrekening voldaan inzake een in 2021 toegekende bijdrage aan Stichting Global Commission on Adaptation (GCA) in het kader van de rol die de stichting vervuld als adaptatie kennisinstituut bij de uitvoering van kabinetsbeleid met betrekking tot versnelling en monitoring van de Klimaatadaptatie actieagenda.

6. Ontvangsten (€ 0,7 miljoen)

In 2023 is een bedrag van € 0,4 miljoen ontvangen (EU subsidie) voor het programma Trans European Transport Network (Ten-T). Daarnaast is € 0,3 miljoen ontvangen van RVO naar aanleiding van de eindafrekening over 2022. De werkelijke uitgaven zijn lager uitgevallen dan de verleende voorschotten.

4.8 Artikel 20 Lucht en Geluid

A. Algemene doelstelling

Het bevorderen van een solide en gezonde leefomgeving door de luchtkwaliteit te verbeteren en door geluidhinder te voorkomen of te beperken.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 59 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.20							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	32.038	31.647	34.247	51.204	69.552	52.142	17.410
Uitgaven	36.862	34.056	30.712	55.722	59.611	54.838	4.773
1 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder	36.862	34.056	30.712	55.723	59.611	54.838	4.773
Ontvangsten	2.136	1.891	2.038	368	2.072	0	2.072

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij lucht en geluid. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 60 Rol en verantwoordelijkheden	
Rol	Toelichting
Stimuleren	Het aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden en kennisorganisaties om het Schone Lucht Akkoord, de monitoring van nationale omgevingswaarden, en SWUNG (geluid) tot een succesvolle uitvoering te brengen; een permanente verbetering van de luchtkwaliteit om zo te komen tot een vermindering van gezondheidsrisico's door luchtverontreiniging. Hiermee werkt het kabinet – conform het advies van de Gezondheidsraad – toe naar de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie in 2030. Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport).
Regisseren	Inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese luchtkwaliteits- en geluidbeleid. Specifieker: - Stimuleren gezonde leefomgeving door vermindering luchtverontreinigende emissies en het voorkomen en verminderen van geluidhinder. Coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van grenswaarden en plafonds voor emissies van luchtverontreinigende stoffen, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en (zo nodig) de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's - Ondersteuning gemeenten en provincies bij het toezicht op de naleving van algemene regels en bij de vergunningverlening ter vermindering van luchtmissies bij de industrie en bij een juiste toepassing van de geluidregelgeving.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaande beleidsinformatie voor Lucht en Geluid geeft inzicht in de voortgang van het beleid gericht op het verbeteren van de luchtkwaliteit en het beperken van geluidhinder.

In aanvulling op onderstaande gegevens wordt jaarlijks de monitoringsrapportage Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Deze informatie is beschikbaar op Kenniscentrum InfoMil.

Tot aan de inwerkingtreding van de Omgevingswet (1 januari 2024) ontvangt de Tweede Kamer jaarlijks een monitoringsrapportage over de voortgang van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). De monitoring dient om de voortgang van de uitvoering van het NSL te volgen en biedt een basis om het programma waar nodig bij te sturen. De monitoring betreft de ontwikkeling van de luchtkwaliteit en de voortgang van projecten en maatregelen. De twaalfde rapportage is eind 2021 aan de Kamer verzonden (Kamerstukken II 2020-2021, [30 175, nr. 393](#)). Daarnaast ontvangt de Tweede Kamer jaarlijks een update over de uitvoering van de Richtlijn Nationale Emissiereductieverplichtingen (NEC-richtlijn, 2016/2284/EU).

Kengetal luchtverontreinigende stoffen

In december 2016 zijn de nieuwe doelstellingen voor luchtverontreinigende stoffen vastgesteld. Het betreft een aanpassing van de National Emission Ceilings (NEC) (richtlijn (EU) 2016/2284). In onderstaande tabel zijn de reductiepercentages uit de richtlijn omgerekend naar vrachten, met 2005 als basisjaar.

Elk jaar wordt een nieuwe analyse van de emissies luchtverontreinigende stoffen uitgevoerd en door nieuwe kennis kan dat betekenen dat ook eerdere cijfers soms nog enigszins worden aangepast. De gerealiseerde emissies tot en met 2020 zijn vastgesteld in februari 2022 (zie onderstaande tabel).

Tabel 61 Kengetal: Emissieluchtverontreinigende stoffen (kton/jr.)

	1990	2000	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2020 – 2029	2030	Vanaf 2030
									Doel NEC- Richtlijn	Raming	Doel NEC- Richtlijn
SO ₂	197,5	78,5	67,9	36,1	31,0	19,6	20,9	19,6	48,9	15-22	32
NO _x	630,3	451,8	395,2	310,1	238,4	177,7	173,2	162,2	217,4	125-157	154
NH ₃	346,6	174,9	155,0	135,1	130,3	125,0	123,5	121,2	134,8	108-122	121
VOS[2]	508,5	266,5	204,0	192,9	168,4	162,1	156,9	154,5	187,7	141-159	177
PM _{2,5} [3]	57,3	35,0	28,5	22,2	17,8	14,4	14,5	14,3	18,0	12,3-13,7	15

Bron: PBL (2023), «Geraamde ontwikkelingen in nationale emissies van luchtverontreinigende stoffen.»

Toelichting

Deze raming ligt 1 kton/jr boven het NEC-doel voor 2030. De raming bevat vastgesteld en voorgenomen beleid tot 1 mei 2020. Later aangekondigd beleid om de uitstoot van ammoniak (NH₃) te verminderen, zoals onder meer opgenomen in het Regeerakkoord valt, hier buiten.

Het rapport concludeert dat Nederland op schema ligt om de doelen in 2030 te halen. Klimaatbeleid leidt tot elektrificatie, energiebesparing en een overstap naar hernieuwbare elektriciteitsproductie uit wind en zon, waardoor als neveneffect ook emissies van luchtvervuilende stoffen verminderen. Ook de sterke daling van de verkoop van dieselauto's draagt bij aan een verdere emissiereductie van met name stikstofoxiden en fijnstof.

De gegevens voor dit kengetal zijn gebaseerd op een tweejaarlijkse rapportage van het PBL over luchtverontreinigende stoffen. De Europese richtlijn voor vermindering van luchtverontreinigende stoffen verplicht landen om tweejaarlijks emissieramingen op te stellen en deze aan de Europese Commissie te rapporteren. Het eerst volgende rapport wordt begin 2025 verwacht. Op basis daarvan zullen de gegevens voor dit kengetal in de verantwoording 2024 worden geactualiseerd.

Kengetal Sanering Verkeerslawaaï

Tabel 62 Kengetal: Overzicht Sanering Verkeerslawaaï				
Sanering Wet Geluidhinder	aantal woningen			
	Lokale infrastructuur	A-lijst	Overig	Totaal
Totaal		77.355	335.800	413.155
Gereed 1980–1990 (schatting)			40.000	40.000
Gereed 1990 t/m 2022		68.178	105.423	173.601
verwacht 2023		200	2.500	2.700
Gereed 2023		253	15.996	16.249
Restant per einde 2023		8.924	174.381	183.305
verwacht 2024		200	2.500	2.700
Verwacht restant per einde 2024		8.724	171.881	180.605

Sanering Wet Geluidhinder	aantal woningen			
	Rijksinfrastructuur	Rijkswegen	Spoorwegen	Totaal
Opgave cf Bijlage 5 Bgm		775	5.255	6.030
Gereed t/m 2022		680	4.325	5.005
Verwacht 2023		–	125	125
Gereed 2023		–	254	254
Restant einde 2023		95	676	771
verwacht 2024		–	284	284
Verwacht restant per einde 2024		95	392	487

Bron: Bureau Sanering Verkeerslawaaï (BSV)

Toelichting

Lokale infrastructuur

De tabel betreft de sanering vanwege gemeentelijke en provinciale wegen, zoals die door gemeenten wordt uitgevoerd onder regime van de Wet geluidhinder. De A-lijst betreft woningen met de hoogste geluidsbelastingen.

In 2023 konden meer woningen als gereed worden aangemerkt dan was verwacht. De reden daarvoor is dat in 2023 gemeenten een extra mogelijkheid is geboden om nieuwe projecten te starten. In de subsidieaanvragen die gemeenten voor deze nieuwe projecten hebben ingediend, is aangegeven dat woningen niet (langer) voor sanering in aanmerking komen, voornamelijk vanwege de wijziging van de maximale snelheid naar 30 km/u. Andere redenen zijn dat woningen zijn gerenoveerd of herbouwd of dat een woning onterecht is gemeld omdat het bouwjaar na 1986 lag.

Rijksinfrastructuur

De tabel heeft betrekking op de sanering Rijksinfrastructuur zoals die op grond van overgangsrecht (Bijlage 5 bij het Besluit geluidhinder milieubeheer) nog onder regime van de Wet geluidhinder wordt afgerond. Deze sanering kent een ander normenkader dan de sanering vanwege rijksinfrastructuur die momenteel door RWS en ProRail wordt uitgevoerd onder de

Wet milieubeheer. Deze sanering is opgenomen onder beleidsartikel 14. Het aantal gesaneerde woningen wijkt af van de prognose als gevolg van een gewijzigde uitvoeringsplanning van een aantal projecten.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van het artikel 20 Lucht en Geluid.

Het kabinet werkt samen met medeoverheden aan de uitvoering van het Schone Lucht Akkoord (SLA) aan de hand van de uitvoeringsagenda 2021-2023. Het Schone Lucht Akkoord is gericht op een permanente verbetering van de luchtkwaliteit om gezondheidswinst voor iedereen in Nederland te realiseren. Het streven is 50% gezondheidswinst in 2030 ten opzichte van 2016. Het Ministerie van IenW heeft in totaal € 50 miljoen op het Mobiliteitsfonds (artikel 20.03) gereserveerd voor de uitvoering van het Schone Lucht Akkoord (SLA) voor de periode 2020-2023, waarvan in 2023 € 7 miljoen is besteed aan de specifieke uitkering voor het SLA. Het kabinet werkt samen in het SLA met medeoverheden aan maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren en gezondheidswinst te realiseren. In 2023 is gewerkt aan pilots gericht op de ontwikkelen van een aanpak om in gebieden met de hoogste blootstelling de gezondheidsrisico's verder terug te brengen. In december 2023 is de veertiende, en tevens laatste monitoringsrapportage van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit opgeleverd (Kamerstukken II 2022-2023, [30 175, nr. 453](#)).

In 2023 is besluitvorming gestart over de herziening van de Europese Richtlijn Industriële emissies en de Europese Luchtkwaliteitsrichtlijnen, die naar verwachting zullen leiden tot scherpere emissie-eisen en EU-grenswaarden.

De Omgevingswet is 1 januari 2024 in werking getreden, waarmee tot een afronding van de modernisering van de geluidregels (SWUNG) is gekomen. Daarnaast is in 2023 een beleidsdoorlichting voor geluid afgerond, waarbij er een sterke nadruk op de inzet van middelen voor de geluidsanering ligt. Nadere uitwerking in kamerstuk [32861, nr. 78](#). Deze saneringsoperatie wordt onder de Omgevingswet gewijzigd waarbij verbreding plaatsvindt naar situaties met hoge geluidbelastingen die onder de Wet geluidhinder zijn ontstaan en waarbij de efficiëntie van de uitvoering wordt vergroot. Tot slot is wijziging van de regelgeving met het oog op de uitvoering van de Motie Schonis in voorbereiding (Kamerstuk [35 000 A, nr. 60](#)). Deze motie betreft mogelijkheden van het versterken van geluidbeleid naar advies van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Daarbij gaat het om de doorvertaling in de geluidregels van de nieuwe inzichten ten aanzien van het verband tussen de blootstelling aan geluid en de kans op effecten zoals ernstige hinder en slaapverstoring bij een bepaalde blootstelling aan geluid (dosis-effect relaties).

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 63 Budgettaire gevolgen van beleid art. 20 Lucht en Geluid (bedragen x € 1.000)								
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	32.038	31.647	34.247	51.204	69.552	52.142	17.410	1
Uitgaven	36.862	34.056	30.712	55.722	59.611	54.838	4.773	
1 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder	36.862	34.056	30.712	55.723	59.611	54.838	4.773	
<i>Opdrachten</i>	<i>4.940</i>	<i>4.799</i>	<i>4.602</i>	<i>11.866</i>	<i>10.949</i>	<i>5.566</i>	<i>5.383</i>	<i>2</i>
Waarvan RIVM	0	0	0	0	5.697	0	5.697	
Uitvoering geluid- en luchtsanering	4.765	4.514	4.241	3.135	4.969	5.566	- 597	
Verkeersemissies	4	0	0	0	0	0	0	
Overige opdrachten	171	285	361	8.731	283	0	283	
<i>Subsidies</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>1.462</i>	<i>2.111</i>	<i>2.575</i>	<i>14.994</i>	<i>17.304</i>	<i>11.143</i>	<i>6.161</i>	<i>3</i>
Waarvan bijdrage aan agentschap RWS	1.372	2.111	2.565	2.681	2.816	1.647	1.169	
Waarvan bijdragen aan RIVM	0	0	0	11.994	14.254	9.486	4.768	
Bijdragen aan overige agentschappen (RVO en KNMI)	90	0	10	319	234	10	224	
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>30.105</i>	<i>26.794</i>	<i>23.180</i>	<i>28.550</i>	<i>30.958</i>	<i>37.666</i>	<i>- 6.708</i>	<i>4</i>
Programma NSL en SLA	9.639	0	6.928	6.793	5.547	10.000	- 4.453	
Uitvoering geluidsanering	20.466	26.794	16.252	21.757	25.411	27.666	- 2.255	
<i>Bekostiging</i>	<i>355</i>	<i>352</i>	<i>355</i>	<i>312</i>	<i>400</i>	<i>463</i>	<i>- 63</i>	
Ontvangsten	2.136	1.891	2.038	368	2.072	0	2.072	5

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere verplichtingen realisatie van € 17,4 miljoen is het gevolg van een overboeking van € 1,8 miljoen vanuit het Mobiliteitsfonds voor de uitvoering van het Schone Lucht Akkoord (SLA). Daarnaast is het verplichtingenbudget opgehoogd met € 11,6 miljoen voor de vastlegging van de meerjarige opdracht voor de uitvoering van de regeling Sanering Verkeerslawaaai. Voorts is de hogere realisatie het gevolg van een overboeking van € 1,0 miljoen vanuit artikel 22 (programma Asbest). Verder zijn er hogere ontvangsten voor € 2,0 miljoen welke zijn ingezet voor uitgaven en verplichtingen. Het restant wordt verklaard door kleinere mutaties (€ 1,0 miljoen).
2. De hogere realisatie op de opdrachten van € 5,4 miljoen wordt veroorzaakt door de opdrachten aan RIVM in het kader van verbetering van de luchtkwaliteit en overige activiteiten ter bevordering van een duurzame en gezonde leefomgeving. Conform de afspraken met Fin worden deze middelen pas gedurende het jaar toegevoegd aan de begroting van artikel 20. De uitgaven zijn gefinancierd vanuit een beschikking binnen dit artikel, het Mobiliteitsfonds, artikel 22 en de ontvangsten (zie ad. 1).

3. De hogere realisatie op de bijdragen aan agentschappen van € 6,2 miljoen wordt veroorzaakt door de opdrachten voor capaciteitsinzet van KNMI, RIVM, RVO en RWS inzake de uitvoering van het Schone Lucht Akkoord en overige activiteiten ter bevordering van een duurzame en gezonde leefomgeving. Ter dekking van deze uitgaven zijn middelen hergeschikt vanuit het financieel instrument «Opdrachten» en «Bijdrage aan medeoverheden» (zie ad. 4).
4. De lagere kasrealisatie op bijdragen aan medeoverheden van – € 6,7 miljoen wordt veroorzaakt door een interne herschikking van – € 5,7 miljoen voor de bijdragen aan de agentschappen (zie ad. 3) en een overboeking van – € 1,0 miljoen naar het BTW Compensatie fonds in het kader van de SPUK Schone Lucht Akkoord.
5. De hogere ontvangsten van € 2,1 miljoen wordt verklaard door een ontvangst van € 1,0 miljoen van het Bureau Sanering Verkeerslawaaï naar aanleiding van de afwikkeling van subsidie toekenningen in het kader van de subsidieregeling Sanering Verkeerslawaaï. De werkelijke uitgaven zijn lager uitgevallen dan de verleende voorschotten. Voorts is € 1,1 miljoen ontvangen van RIVM en RVO naar aanleiding van de afrekening over 2022. De werkelijke uitgaven zijn lager uitgevallen dan de verleende voorschotten.

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Gezonde lucht en tegengaan geluidshinder (€ 59,6 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Opdrachten (€ 10,9 miljoen).

- *RIVM (€ 5,7 miljoen) en RWS (€ 0,3 miljoen)*. In 2023 zijn opdrachten verstrekt aan RIVM en RWS op het gebied van luchtkwaliteit en geluid in relatie tot gezondheid en de bevordering van een gezonde leefomgeving.
- *Uitvoering geluid en luchtsanering (€ 5,0 miljoen)*. In 2023 zijn diverse opdrachten verstrekt en betalingen gedaan in het kader van beleids- onderbouwend onderzoek als uitvoeringswerkzaamheden op onderstaande beleidsterreinen.
  - *Uitvoering Geluid*. Hierbij betreft het onder andere de opdracht aan het Bureau Sanering Verkeerslawaaï voor de uitvoering van de subsidieregeling Sanering Wegverkeerslawaaï. Hiernaast zijn er uitgaven gerealiseerd voor de vaststelling van een nieuwe geluid actieplan vanwege Europese richtlijn Omgevingslawaaï voor rijkswegen en hoofdspoorwegen en een pilot om de geluidwerendheid van woningen te schatten op basis van uiterlijke kenmerken.
  - *Uitvoering Lucht*. In het kader van het Schone Lucht Akkoord (SLA) en de uitvoeringsagenda zijn o.a. opdrachten verstrekt voor de organisatie van congressen/ bijeenkomsten om de draagvlak, betrokkenheid, samenwerking en kennis deling van deelnemende partijen te versterken. Tevens zijn er uitgaven gedaan voor het opzetten en ondersteunen van scholieren -en jongeren participatie projecten om het bewustzijn van het belang van schone lucht en hun eigen invloed daarop bij jongeren en de omgeving te vergroten. Ook zijn er uitgaven gedaan in het kader van de voortgangsmeting van de

afgesproken maatregelen om de lucht kwaliteit te verbeteren en aanvullende maatregelen (waaronder minder houtstook) om meer gezondheidswinst te realiseren.

2. Bijdragen aan agentschappen (€ 17,3 miljoen).

- *Rijkswaterstaat (RWS) (€ 2,8 miljoen).* In 2023 zijn middelen ingezet voor de capaciteitsinzet van RWS voor de uitvoering van diverse werkzaamheden ten behoeve van het programma Lucht en Geluid en het bevorderen van een gezonde leefomgeving. Het gaat hierbij onder meer om de algemene ondersteuning en het voeren van het secretariaat, de monitoring van de voortgang en doelbereik in het kader van de uitvoering van het Schone Lucht Akkoord en overige vraagstukken in relatie tot het verbeteren van de lucht kwaliteit en het reduceren van geluid overlast.
- *Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (€ 14,3 miljoen).* IenW heeft een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Het RIVM heeft als kennis instituut beleidsvoorbereidend en -onderbouwend onderzoek uitgevoerd ter bevordering van een gezonde leefomgeving. Daarnaast zijn middelen ingezet voor de wettelijke taken die het RIVM uitvoert zoals monitoring- en rapportage verplichtingen op het gebied van lucht kwaliteit en geluid.
- *Overige bijdragen aan agentschappen (€ 0,2 miljoen).* IenW heeft in 2023 een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het gaat hierbij om de uitvoering van de Specifieke Uitkering Schone Lucht Akkoord (SPUK-SLA).

3. Bijdragen aan medeoverheden (€ 31,0 miljoen).

- *Programma NSL en SLA (€ 5,6 miljoen).* In 2023 zijn
- bijdragen verstrekt aan provincies en gemeenten in het kader van de specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord (Spuk SLA) voor het treffen van maatregelen ter verbetering van de lucht kwaliteit en een gezonde leefomgeving.
- *Uitvoering geluidsanering (€ 25,4 miljoen).* In het kader van de bestrijding van geluid hinder zijn in 2023 bijdragen verstrekt aan provincies en gemeenten voor de kosten van geluidwerende maatregelen tegen wegverkeerslawaai aan woningen. Het gaat hierbij om de uitvoering van de subsidieregeling Sanering Verkeerslawaai.

4. Bekostiging (€ 0,4 miljoen).

In 2023 is een bijdrage verstrekt aan TNO in het kader van het Milieu onderzoeksprogramma voor het onderdeel lucht kwaliteit.

Ontvangsten (€ 2,0 miljoen).

In 2023 is een bedrag van € 1,0 miljoen ontvangen van het Bureau Sanering Verkeerslawaai naar aanleiding van de afwikkeling van subsidie toekenningen in het kader van de subsidieregeling Sanering Verkeerslawaai. Daarnaast is € 1,0 miljoen ontvangen van RIVM en RVO naar aanleiding van de eindafrekening over 2022.

4.9 Artikel 21 Circulaire economie

A. Algemene doelstelling

Het bereiken van een circulaire economie in 2050. In een circulaire economie wordt de waarde van grondstoffen, materialen en producten zo lang mogelijk behouden, waardoor er in 2050 bijna geen afval meer is.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 64 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.21							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	74.157	32.135	37.705	55.812	55.167	74.209	- 19.042
Uitgaven	29.867	46.998	47.166	57.819	57.443	71.886	- 14.443
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
4 Duurzaamheidsinstrumentarium	146	238	114	55	0	859	- 859
5 Duurzame productketens	28.835	45.919	46.307	56.651	55.622	65.111	- 9.489
6 Natuurlijk kapitaal	886	841	745	1.113	1.821	5.916	- 4.095
7 Duurzame Mobiliteit	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	171	265	1.411	820	548	0	548

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij circulaire economie. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 65 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	Zowel producenten als consumenten moeten concrete stappen zetten naar een meer circulaire economie. Om dit te bereiken, stimuleert en financiert lenW duurzame initiatieven in de samenleving. Het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) bevat de beleidsinzet op het thema, waaronder de te nemen maatregelen. Het NPCE bevat algemene stimulerende maatregelen op het gebied van het verminderen van grondstoffen gebruik; substitutie van grondstoffen; levensduurverlenging en hoogwaardige verwerking in de productieketen. Daarnaast bevat het NPCE maatregelen voor prioritaire productketens, namelijk: consumptiegoederen; kunststoffen; bouw- en maakindustrie; biomassa; en voedsel. Ook bevat het NPCE ondersteunende maatregelen rond kennis en innovatie; onderwijs, arbeidsmarkt en gedrag, communicatie en voorlichting en ondersteuning van circulaire ondernemers via het Versnellingshuis Nederland Circulair!
Financieren	Het ministerie van lenW ondersteunt investeringen in productietechnieken die leiden tot minder milieudruk, kennis- en innovatieprojecten en faciliteert en ondersteunt daarnaast het bedrijfsleven om ketens circulair te maken. Bijvoorbeeld het stimuleren van de aanschaf van milieuvriendelijke producten of bedrijfsmiddelen door middel van financiële stimulering (MIA/VAMIL en DEI+) en Groen Beleggen.
Regisseren	Het ministerie van lenW heeft de coördinerende rol vanuit het kabinet. De minister van lenW is hierbij verantwoordelijk voor: Het borgen van circulariteit via wetgeving op nationaal, op EU- en internationaal niveau, bijvoorbeeld om de markt voor secundaire grondstoffen te vergroten, slim ontwerp van producten te stimuleren, het marktaandeel van circulaire producten te verhogen, ongewenste emissies naar water, bodem en lucht te voorkomen en bijdragen aan een verbeterde leveringszekerheid van grondstoffen. Daarnaast heeft de minister verantwoordelijkheid voor onder meer het verkrijgen van (meer) draagvlak en kennis, het monitoren van de effecten en de voortgang, en op basis hiervan het houden van overzicht en waar nodig bijsturen.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren opgenomen die inzicht geven in de mate waarin aan de algemene doelstelling wordt voldaan.

Monitoring

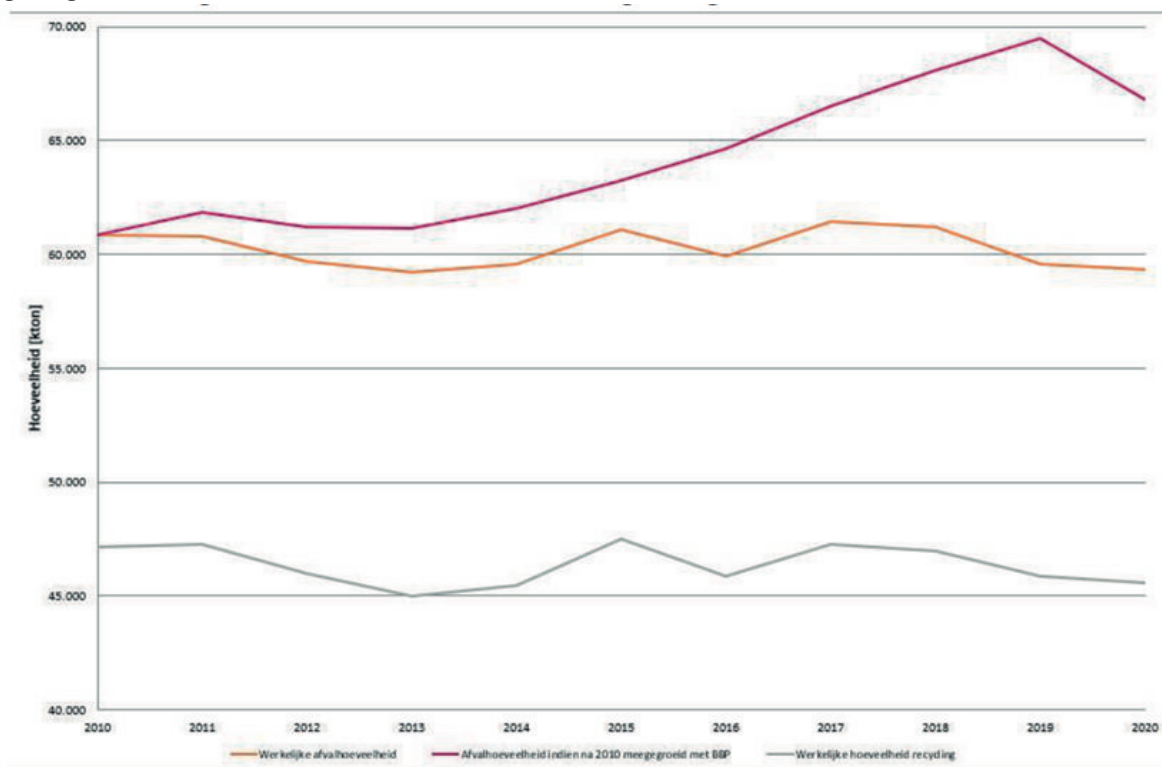
Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) voert de regie over het monitoringsprogramma Circulaire Economie, dat in samenwerking met verschillende kennisinstellingen wordt uitgevoerd. Eén keer in de twee jaar levert PBL in dat verband een Integrale Circulaire Economie Rapportage (ICER) op die in 2021 voor het eerst is verschenen. Begin 2023 publiceerde het PBL de tweede ICER. De rijkheid van de inhoud van de ICER is terug te vinden via de publicatie zelf (bijlage bij Kamerstukken II [32852](#), nr. 225).

Doelentraject en uitbreiding indicatoren

Het ministerie van lenW werkt in een doelentraject samen met de andere betrokken departementen en transitieteams aan de concretisering van de circulaire economiedoelen voor 2030 en 2050. De tussenstand van het traject is opgenomen in het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) dat in 2023 is verschenen. De nationale doelen voor de circulaire economie worden nog verder worden uitgewerkt (zoals opgenomen in het NPCE). Tot die tijd wordt gebruik gemaakt van de afval-indicator.

Figuur 5 Werkelijk afvalaanbod (in Kton) en afvalaanbod indien het de ontwikkeling van het BBP zou hebben gevolgd.

Bron: Rijkswaterstaat, 2023

Toelichting

In de bovenstaande figuur is de vergelijking tussen de ontwikkeling van het totaal aan afval en die van het Bruto Binnenlands Product (BBP) weergegeven. Het verschil tussen beide lijnen is een indicator voor de bereikte reductie. In dit figuur is de hoeveelheid afval in 2010 het startpunt.

Bij de lijn voor het BBP is uitgegaan van de jaarlijkse procentuele veranderingen van het BBP gekoppeld aan de startsituatie. Als de afvalproductie was toegenomen met de groei in het BBP, dan was de (fictieve)hoeveelheid afval in 2020 bijna 67 miljoen ton. De werkelijke hoeveelheid afval is ongeveer 60 miljoen ton. In de figuur is tevens de hoeveelheid gerecyclede afval meegenomen.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van artikel 21 Circulaire Economie.

Circulaire economie

Op 3 februari 2023 is het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) naar de Tweede Kamer gestuurd. Het NPCE markeert een belangrijke stap in de overgang naar een circulaire economie en richt zich - meer dan voorheen - op een combinatie van normerende, beprijzende en stimulerende maatregelen. Het NPCE beschrijft bovendien een klimaatdoelstelling specifiek voor de circulaire economie. Door het stimuleren van

circulaire en duurzame productieketens kan het circulaire economiebeleid een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelstellingen.

In 2023 is financiering vanuit het Klimaatfonds toegekend aan de circulaire transitie (Kamerstukken II, 2022–2023, [32813 nr. 1230](#)). Dit geld zal onder andere worden ingezet om circulaire ketens in de plasticindustrie te bevorderen en recycling verder te stimuleren.

Twee maatregelen uit het Coalitieakkoord zijn in 2023 gestart. De ondersteuningsmaatregel voor ketendoorbraakprojecten door het Versnellingshuis Nederland Circulair! is van start gegaan en de maatregel waarmee – in gezamenlijkheid met de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening - hergebruik en recyclelaat in bouwmaterialen wordt gestimuleerd, is in uitvoering. Een andere maatregel, namelijk een nieuwe subsidieregeling voor ontwikkeling en opschaling van recycling, wordt in 2024 afgerond.

Op Europees niveau spitste de inzet voor de transitie naar een circulaire economie zich toe op de voorstellen uit het EU-actieplan CE 2019-2024. Deze wetgeving en beleidsinitiatieven sluiten aan bij het beleid dat het kabinet voert ten aanzien van een circulaire economie om de circulaire principes beter te integreren in het economische systeem. De focus ligt hierbij op de gehele levenscyclus van producten, inclusief ontwerp waaronder verplichten van het gebruik van recyclelaat, recyclebaarheid, repareerbaarheid en levensduurverlenging van producten. Voorstellen zijn onder andere gericht op prioritaire productgroepen als textiel, verpakkingen, auto's en microplastics.

Statiegeld

In 2023 is statiegeld op blikjes ingevoerd, in navolging van de kleine plastic flesjes. Vanaf 1 april 2023 was sprake van een functioneel statiegeldsysteem. Uit de monitoring van verpakkingen in zwerfafval blijkt dat statiegeld op plastic flesjes heeft geleid tot een grote en aanhoudende vermindering van het aantal flesjes in het zwerfafval. Hoewel de tijd te kort is om grote conclusies te trekken, lijkt hetzelfde effect op te treden bij blikjes. De Kamer is hierover laatstelijk per brief van 2 oktober geïnformeerd (Kamerstuk [32852, nr. 264](#)).

Wegwerpplastic

In 2023 zijn verdere stappen gezet in het reduceren van wegwerpplastic. De Nederlandse aanpak om het gebruik van wegwerpbekers en -bakjes met plastic erin te verminderen, richt zich op het bevorderen van herbruikbare alternatieven, zowel voor consumptie onderweg (regelgeving sinds 1 juli) als ter plaatse (horeca, kantoren, bedrijven etc.; regelgeving vanaf 1 januari 2024). In het najaar van 2023 zijn in de Kamer drie moties aangenomen over de Regeling kunststofproducten voor eenmalig gebruik. Bij doorvoering van de verzoeken in deze moties, zal Nederland waarschijnlijk niet kunnen voldoen aan de verplichting in de Europese Single Use Plastics-richtlijn en het nationale doel van 40 procent reductie in het gebruik van kunststof wegwerpbekers en -bakjes in 2026 t.o.v. 2022. Om die reden heeft de staatssecretaris van IenW besloten de regelgeving nog niet aan te passen en het besluit over de uitvoering van de moties aan haar opvolger te laten (Kamerstukken II, 2023–2024, [28 694, nr. 157](#)). Wel is de handhaving door ILT aangepast in lijn met de moties.

Afvalstromen

In 2023 is de nieuwe Europese Batterijenverordening aangenomen en in werking getreden. Tevens hebben de Europese Commissie, de Raad van de EU en het Europees Parlement een voorlopig politiek akkoord bereikt op de herziening van de Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA) en op de Kaderverordening Ecodesign. Deze verordeningen vormen een belangrijke bijdrage aan de ambitie -Nederland circulair in 2050- uit het Nationaal Programma Circulaire economie. Zodra de EVOA en de Ecodesign Kaderverordening formeel zijn vastgesteld, zullen deze in werking treden. In 2024 worden de onderhandelingen over de resterende wetsvoorstellen, waaronder de Verpakkingenverordening en de Verordening circulaire voertuigen, voortgezet.

Daarnaast zijn in 2023 zijn gemeenten actief ondersteund in de kwaliteitsverbetering van de gescheiden ingezamelde afvalstromen. Zo zijn voor de stromen groente-, fruit- en tuinafval en textiel academies georganiseerd waar gemeenten in een reeks van workshops en seminars aan de slag gaan met het opzetten van een plan van aanpak ten behoeve van verbeterde inzameling binnen hun gemeenten. Daarnaast zijn er voor de stromen oud papier en karton en plastic, metaal en drankenkartons de handboeken «regie op de kwaliteit van oud papier en karton» en «regie op het verbeteren van de kwaliteit van PMD» ontwikkeld. Ook is ingezet op het uitvoeren van kennisevents zoals congressen en webinars en het promoten en opzetten van nieuwe en bestaande wel/niet lijsten.

Textiel

Met het beleidsprogramma circulair textiel dat op 14 april 2020 naar de Tweede Kamer is gestuurd is meerjarig beleid aangekondigd om de textielketen circulair te maken (Kamerstukken II 2019/20, [32 852, nr. 116](#)). De algemene maatregel van bestuur waarmee uitgebreide producentenverantwoordelijkheid voor textiel wordt ingevoerd, is per 1 juli 2023 in werking getreden. Het beleidsprogramma loopt per 2025 af en in aanloop naar het nieuwe beleidsprogramma is er in 2023 een burgerparticipatietraject voor textiel uitgevoerd. Voor de zomer van 2024 ontvangt de Kamer de laatste voortgangsrapportage over het huidige beleidsprogramma.

Biograndstoffen

In 2023 heeft het kabinet verdere uitvoering gegeven aan de Uitvoeringsagenda Duurzaamheidskader Biograndstoffen. Een uitgebreid overzicht van de voortgang is opgenomen in de Kamerbrief Stand van zaken uitvoering duurzaamheidskader biograndstoffen (Kamerstukken II, 2023-24, [32 813, nr. 1343](#)) die op 22 december 2023 naar de Tweede Kamer is gestuurd. Ook zet Nederland op Europees niveau in op het belang van beleid voor duurzame koolstof (recycleat, duurzame biograndstoffen en CO₂). De Tweede Kamer is op 19 september 2023 geïnformeerd over deze ambitie (Kamerstukken II, 2023-24, [32813, nr.1294](#)). Over de stand van zaken van de implementatie van duurzaamheidscriteria biograndstoffen in regelgeving is de Tweede Kamer op 12 mei 2023 geïnformeerd (Kamerstukken II, 2022-23, [32813, nr. 1233](#)).

Inkoop

Nederlandse overheden kunnen hun gezamenlijke inkoopkracht benutten door hun opdrachtgeverschap en inkoop strategisch in te zetten voor het behalen van maatschappelijke doelen op het gebied van milieu & biodiversiteit, klimaat, circulariteit, social return, ketenverantwoordelijkheid (toepassen Internationale Sociale Voorwaarden) en diversiteit & inclusie. Het Nationaal plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2021-2025 stimuleert alle overheden hiertoe. Op 15 februari 2023 heeft de Tweede

Kamer een brief over de voortgang van de uitvoering van dit Nationaal plan ontvangen (Kamerstuk [30196, nr. 807](#)). In 2023 is het bestuurlijke netwerk van Partijen van het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) uitgebreid tot 91 deelnemers, die 111 organisaties vertegenwoordigen. Partijen zijn ondersteund bij het opstellen en uitvoeren van hun actieplan MVOI, waarvan er 27 zijn gepubliceerd op de website van PIANOo (Deelnemers en actieplannen Manifest MVOI | PIANOo - Expertisecentrum Aanbesteden).

Stallen

Op 7 juli 2023 informeerde lenW de Tweede Kamer over de nieuwe uitgangspunten voor de aanpassing van de geurregeling voor veehouderijen (Kamerstukken [29383, nr. 405](#)). Hierin kondigde lenW aan dat de normen strenger worden en voor alle bedrijven zullen gelden. Deze aanpassing betreft ook de uitspraak van de rechtbank Den Haag op 14 september 2022, waarin werd geoordeeld dat de balans tussen de belangen van bewoners en de intensieve veehouderij door wetgeving uit 2006/2007 verstoord is. Het herstel van de balans tussen economische en milieubelangen staat centraal. De kamerbrief is controversieel verklaard door de Tweede Kamer.

Verder werd samen met LNV de Tweede Kamer op 30 juni 2023 geïnformeerd over innovatie en borging van emissiearme stalsystemen (Kamerstukken [29383, nr. 406](#)). Deze update volgde op aanbevelingen uit het rapport 'Verbetering van effectiviteit emissiearme stalsystemen in de praktijk' (Kamerstukken [29383, nr. 384](#)). Er wordt gewerkt aan een nieuwe beoordelingsmethodiek voor stallen, gericht op betrouwbare emissie-indicatoren die zowel voldoende zekerheid bieden als innovaties stimuleren en borgen. De uitwerking van de methodiek zal publiek-private verantwoordelijkheden omvatten, waarbij emissie-indicatoren worden aangevuld met de mogelijkheid tot (continue) bedrijfsmetingen en een integrale beoordeling van stalinnovaties. Bij deze beoordeling worden criteria rond dierwaardigheid, veiligheid, en praktische robuustheid meegenomen.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 66 Budgettaire gevolgen van beleid art. 21 Circulaire economie (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Vershil 2023
Verplichtingen	74.157	32.135	37.705	55.812	55.167	74.209	- 19.042
Uitgaven	29.867	46.998	47.166	57.819	57.443	71.886	- 14.443
4 Duurzaamheidsinstrumentarium	146	238	114	55	0	859	- 859
<i>Opdrachten</i>	<i>146</i>	<i>238</i>	<i>114</i>	<i>55</i>	<i>0</i>	<i>859</i>	<i>- 859</i>
5 Duurzame productketens	28.835	45.919	46.307	56.651	55.622	65.111	- 9.489
<i>Opdrachten</i>	<i>9.898</i>	<i>10.382</i>	<i>12.828</i>	<i>14.251</i>	<i>15.135</i>	<i>20.605</i>	<i>- 5.470</i>
Uitvoering Duurzame Productketens	4.708	6.194	7.704	8.220	7.923	14.650	- 6.727
Waarvan RWS	0	0	0	0	5.553	5.054	499
Overige opdrachten	5.190	4.188	5.124	6.031	1.659	901	758
<i>Subsidies</i>	<i>9.458</i>	<i>22.676</i>	<i>21.324</i>	<i>19.639</i>	<i>15.564</i>	<i>22.162</i>	<i>- 6.598</i>
Subsidies duurzame productketens	0	22.456	21.312	19.639	15.564	22.162	- 6.598
Chemische Recycling kunststoffen	2.700	0	12	0	0	0	0
Overige Subsidies	6.758	220	0	0	0	0	0
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>7.861</i>	<i>8.537</i>	<i>9.427</i>	<i>20.920</i>	<i>23.517</i>	<i>20.512</i>	<i>3.005</i>

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
Waarvan Bijdragen aan RWS	7.861	8.537	9.427	10.448	11.644	10.585	1.059
Waarvan Bijdragen aan RVO	0	0	0	0	10.800	9.114	
Overige bijdrage aan agentschappen	0	0	0	10.472	1.073	813	260
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>1.148</i>	<i>3.724</i>	<i>2.177</i>	<i>1.210</i>	<i>788</i>	<i>1.375</i>	<i>- 587</i>
Bijdrage aan Caribisch Nederland	1.148	2.737	1.374	350	788	1.375	- 587
Overige bijdragen aan medeoverheden	0	987	803	860	0	0	0
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	<i>0</i>	<i>150</i>	<i>101</i>	<i>156</i>	<i>90</i>	<i>0</i>	<i>90</i>
<i>Bijdragen ZBO en RWT</i>	<i>470</i>	<i>450</i>	<i>450</i>	<i>475</i>	<i>528</i>	<i>457</i>	<i>71</i>
6 Natuurlijk kapitaal	886	841	745	1.113	1.821	5.916	- 4.095
<i>Opdrachten</i>	<i>886</i>	<i>841</i>	<i>745</i>	<i>636</i>	<i>1.035</i>	<i>5.457</i>	<i>- 4.422</i>
Uitvoering natuurlijk kapitaal	0	0	0	284	623	5.261	- 4.638
overige opdrachten	0	0	0	352	412	196	216
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>477</i>	<i>786</i>	<i>459</i>	<i>327</i>
Waarvan bijdrage aan RVO	0	0	0	477	786	459	327
Ontvangsten	171	265	1.411	820	548	0	548

Tabel 67 Uitsplitsing Verplichtingen art.21 Circulaire economie (bedragen x € 1.000)

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	74.157	32.135	37.705	55.812	55.167	74.209	- 19.042
Waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	1.750	0	1.750
Waarvan overige verplichtingen	74.157	32.135	37.705	55.812	53.417	74.209	- 20.792

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- De lagere realisatie op het verplichtingenbudget (- € 19,0 miljoen) wordt voornamelijk veroorzaakt door de hieronder toegelichte kasschuif omtrent stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling (-€ 6,1 miljoen), de overheveling naar RWS voor de uitvoering routekaart grond-, weg- en waterbouw (- € 3,0 miljoen) en de overhevelingen naar het mobiliteitsfonds omtrent de opdrachten stimulerings hergebruik en recycelaat aan ProRail en RWS (- € 1,2 miljoen). Daarnaast is er budget overgeboekt naar het planbureau voor de leefomgeving (PBL) omtrent de jaarlijkse monitoring circulaire economie (- € 2,0 miljoen). Verder is er bij slotwet – € 2,0 miljoen vrijgevallen binnen de jaarlijkse agentschapsopdracht aan RWS, – € 2,7 miljoen vrijgevallen op het instrument opdrachten en – € 2,7 miljoen op het instrument subsidies wegens opdrachten en subsidies die niet tijd verstrekt zijn in 2023 en overlopen naar 2024. Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen van andere artikelonderdelen (€ 0,7 miljoen).
- De lagere realisatie (- € 5,5 miljoen) wordt verklaard door een overheveling binnen artikelonderdeel 21.05 duurzame productketens voor de verstrekking van de jaaropdracht aan RWS voor beleidsondersteuning op circulaire economie (- € 2,2 miljoen) en RVO voor de uitvoe-

- ringskosten op verschillende subsidieregelingen (-€ 3,6 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen van andere artikelonderdelen (€ 0,3 miljoen).
3. De lagere realisatie (- € 6,6 miljoen) wordt voornamelijk verklaard door de kasschuif naar latere jaren omtrent de uit het coalitie akkoord beschikbaar gestelde budget voor het stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling (- € 6,1 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen naar andere artikelonderdelen (- € 0,5 miljoen).
  4. De hogere realisatie (€ 3,0 miljoen) wordt veroorzaakt door een herschikking bij eerste suppletoire begroting binnen artikel 21 ten behoeve van de jaaropdracht omtrent beleidsondersteuning en advies aan RWS (€ 1,1 miljoen), de jaaropdracht RVO (€ 1,6 miljoen) en de jaaropdracht aan RIVM (€ 0,3 miljoen).
  5. De lagere realisatie (- € 4,4 miljoen) wordt voornamelijk verklaard door de overheveling naar RWS voor de uitvoering routekaar grond-, wegen waterbouw (- € 3,0 miljoen) en de overhevelingen naar het mobiliteitsfonds omtrent de opdrachten stimulering hergebruik en recycleert aan ProRail (- € 0,3 miljoen) en RWS (- € 0,9 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen naar andere artikelonderdelen (- € 0,2 miljoen).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

5. Duurzame productieketens (€ 55,6 miljoen)

De volgende financiële instrumenten worden ingezet:

Opdrachten (€ 15,1 miljoen)

- *Uitvoering Duurzame Productieketens (€ 7,9 miljoen)*. Jaarlijks verstrekt lenW een brede opdracht aan het Nederlands Normalisatie Instituut (NNI) op verschillende beleidsterreinen, waaronder klimaatadaptatie, water en bodem, circulaire economie, luchtkwaliteit en de publicatiereeks gevaarlijke stoffen (€ 3,3 miljoen). Verder is de jaarlijkse opdracht verstrekt aan PBL voor de monitoring rondom CE (€ 2,0 miljoen). Het restant van € 2,6 miljoen is ingezet voor meerdere kleinere opdrachten.
- *RWS en RVO (€ 5,6 miljoen)*. Dit betrof onder meer € 5,6 miljoen aan opdrachten voor RWS. Het gaat hier hoofdzakelijk om jaaropdrachten voor de circulaire economie en beleidsondersteuning en advies (BOA).
- *Overige opdrachten (€ 1,7 miljoen)*. Jaarlijks worden er opdrachten uitgegeven aan het RIVM voor beleidsondersteuning. Voor 2023 ging het om € 0,3 miljoen. Daarnaast ging het om ca € 1,4 miljoen aan opdrachten ter ondersteuning van de circulaire economie bij RVO.

Subsidies (€ 15,6 miljoen).

- Subsidies duurzame productieketens (€ 15,6 miljoen) De RVO voert namens lenW de volgende subsidieregelingen uit:
  - Circulaire ketenprojecten (€ 5,3 miljoen).
  - Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie Circulaire Economie (€ 2,7 miljoen)
  - Kennis en innovatie Agenda - Circulaire Economie (€ 2,4 miljoen)
- Daarnaast zijn er in 2023 verschillende begrotingssubsidies verstrekt:

- Milieu Centraal (€ 2,5 miljoen) omtrent uitvoering basis en focus activiteiten gericht op de kerntaak van consumentenvoorlichting.
  - Topconsortia voor Kennis en Innovatie CLICKNL (€ 1,0 miljoen) omtrent de stimulering van circulair ontwerpen door middel van het programma CIRCO.
- Het resterende budget van € 1,7 miljoen werd besteed aan diverse, kleinere subsidies.

Bijdragen aan agentschappen (€ 23,5 miljoen)

Dit betreft de bijdragen aan RWS (€ 11,6 miljoen), RIVM (€ 1,1 miljoen) en RVO (€ 10,8 miljoen) voor werkzaamheden om de transitie naar een Circulaire Economie (CE) te bewerkstelligen. De bijdrage aan RWS betreft onder andere CE in de regio en in de bouw, maar ook de uitvoering van het Landelijk Meldpunt Afvalstoffen (LMA), waar IenW – ook namens gemeenten en provincies – de opdracht voor verleent.

Bijdragen aan medeoverheden (€ 0,8 miljoen)

Dit betreft de bijdrage aan Caribisch Nederland voor de ontwikkeling van het afvalbeheer op Bonaire.

Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties (€ 0,09 miljoen)

Dit betreft de bijdrage aan de Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) voor de EPIC surveys, welke als doel hebben het vergroenen van huishoudelijk gedrag en een bijdrage aan OECD omtrent de Working Party on Resource Productivity and Waste.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's (€ 0,5 miljoen)

Dit betreft de bijdrage aan de Stichting Milieukeur (SMK) (€ 0,3 miljoen) voor het uitvoeren van de wettelijke taken ten behoeve van het Ecolabel. Daarnaast wordt een bijdrage verstrekt aan de Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie (NIWO) (€ 0,2 miljoen) voor het uitvoeren van de overgedragen taken en werkzaamheden.

6. Natuurlijk kapitaal (€ 1,8 miljoen)

Opdrachten (€ 1 miljoen)

Het betreft hier diverse kleinere opdrachten aan RWS voor de toepassing van recycelaat in bouwmaterialen, hergebruik van liggers en uitvoeringskosten.

Bijdragen aan agentschappen (€ 0,8 miljoen)

Dit betreft de bijdragen aan RVO voor de uitvoering van het beleid op het gebied van biotische ketens. Bijvoorbeeld voor het ondersteunen van ketensamenwerking rond biotische grondstoffen zoals hout of nutriënten.

4.10 Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

A. Algemene doelstelling

Het realiseren van een schone, gezonde en veilige leefomgeving, die door de inwoners van Nederland ook als zodanig wordt ervaren.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 68 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.22							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Vershil 2023
Verplichtingen	21.788	51.414	52.751	87.421	57.697	77.333	- 19.636
Uitgaven	30.339	33.891	48.318	87.549	69.940	87.006	- 17.066
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 Veiligheid chemische stoffen	6.773	6.203	6.232	20.176	22.520	20.816	1.704
2 Veiligheid biotechnologie	3.250	3.482	2.307	6.623	5.422	5.528	- 106
3 Veiligheid bedrijven en transport	20.316	24.206	39.779	60.750	41.998	60.662	- 18.664
Ontvangsten	1	457	313	2.252	999	250	749

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij omgevingsveiligheid en milieurisico's. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 69 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	<ul style="list-style-type: none"> - Het bevoegd gezag (provincies en gemeenten) en omgevingsdiensten worden gestimuleerd om de taken en verantwoordelijkheden op het gebied van toezicht en handhaving (VTH) voor het milieudomein te versterken en te verbeteren. - Voor het bevorderen van omgevingsveiligheid en het verkleinen van milieurisico's wordt ingezet op kennisontwikkeling voor veilig en circulair ontwerpen en safe and circular design gestimuleerd. - Bedrijven die een risico vormen voor een schone, gezonde en veilige leefomgeving, worden gestimuleerd deze risico's te identificeren, te voorkomen en te beperken - Het nemen van maatregelen ter bescherming van mens en maatschappij tegen (moedwillige) verstoringen van onderdelen van installaties door het bewustzijn bij bedrijven te vergroten en het identificeren van de dreigingen. - Het stimuleren van de ontwikkeling van technologieën en methoden ten behoeve van de veiligheid, gezondheid en milieu. - Overheden zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordening, vergunningverlening en toezicht die invloed kan hebben op een schone, gezonde en veilige leefomgeving. - Waar nodig stimuleren van een goede toepassing van het voorzorgsbeginsel. - Het stimuleren van het leggen van dwarsverbanden in de aanpak van chemische stoffen in water, lucht en bodem, o.a. met methodiekontwikkeling om de effecten van stoffen voor mens en milieu te bepalen (Impulsprogramma Chemische Stoffen 2023-2026).C:C - Het voorkomen en beperken van emissies van gevaarlijke stoffen naar het milieu door het stimuleren en ondersteunen van kennisontwikkeling bij bevoegde gezagen (o.a. via IBP VTH) en het stimuleren van verwijdering asbestdaken (via communicatie). - Het stimuleren van een veilige productie en handel van chemische stoffen in Europa en mondiaal, inclusief de ontwikkeling van nieuwe beoordelingsmethoden. - Risicobeheersing van biociden en gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw voor mens en milieu, door het stimuleren van minder gevaarlijke alternatieven.
Regisseren	<ul style="list-style-type: none"> - Normstelling en regels waaraan bedrijven en overheden zich bij de uitoefening van hun activiteiten moeten houden. Het daarvoor gewenste beschermingsniveau wordt bij voorkeur op Europees of internationaal niveau vastgelegd en nationaal geïmplementeerd, waardoor een level playing field bereikt wordt. - Integrale kaderstelling rond activiteiten die risico's kunnen veroorzaken voor een schone, gezonde en veilige leefomgeving. - Dialoog met stakeholders waarin wordt gezocht naar een optimum tussen de te bereiken doelen (en dus baten in termen van milieu en gezondheidswinst) en de lasten die deze regels veroorzaken. - Het in beeld (doen) brengen van bestaande of nieuwe risicosituaties en het vermijden of beperken hiervan bijvoorbeeld het in beeld brengen van de risico's van nieuwe technologieën zoals het gebruik van nanomaterialen en biotechnologie. - De veiligheid van mens en milieu bij handelingen met genetisch gemodificeerde organismen (GGO's). - Internationaal regels en normen vaststellen en aanscherpen waar nodig voor het vervoer van gevaarlijke stoffen (weg, water en spoor) - Internationaal verdragen ten behoeve van veilig vervoer van gevaarlijke stoffen aangaan en nationaal uitvoeren waarbij continu aandacht is voor verbetering van de veiligheid. - Een helder kader bieden voor normstelling van stoffen met risico's voor water- en luchtkwaliteit. - Het reguleren van emissies van Zeer Zorgwekkende Stoffen naar het milieu, inclusief het landelijk registreren van die emissies. - Het beheren van het Landelijk Asbest Volgsysteem (LAVS.) , - Zorgen voor een goed Europees wettelijk kader voor veilige productie en handel van chemische stoffen in Europa en mondiaal, in het bijzonder de revisie van de Europese REACH-verordening op basis van de Europese Chemicaliënstrategie. - Zorgen voor onderhoud en adequate uitvoering van zowel de Europese biocidenverordening als de wetgeving voor gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Veiligheid en veiligheidsbeleving zijn niet eenvoudig objectief te meten. Het streven is gericht op het voorkomen van onveiligheid: vermeden onveilige situaties laten zich niet meten.

REACH

De Europese stoffenregelgevingen zoals REACH en CLP stelt kaders om de gevaren en risico's van stoffen te beoordelen en te beheersen. In geval van zorg worden maatregelen genomen om de veiligheid voor mens en milieu te waarborgen (geharmoniseerde classificatie en labelling, identificatie van zeer zorgwekkende stoffen, autorisatie, restrictie). Nederland levert een bijdrage aan de ontwikkeling en effectieve uitvoering van deze Europese verordeningen. Dit gebeurt in afstemming met de direct betrokken ministeries (VWS en SZW). De uitvoering ligt bij het RIVM, Bureau REACH. Onderstaande tabel geeft de realisatie weer van de producten van dit bureau in 2023 ten opzichte van de raming zoals vastgelegd in het werkprogramma. Het overzicht bevat zowel door Nederland ingediende dossiers als door Nederland ontplooid activiteiten op dossiers van andere lidstaten en het Europees Chemicaliën Agentschap (ECHA).

Tabel 70 Resultaten REACH

	Geraamd 2023		Gerealiseerd 2023	
	NL inbreng ¹¹	Hele EU	NL inbreng	Hele EU
1 Beoordelingen ontwerpbesluiten ECHA t.a.v. registratiedossiers en testvoorstellen van Europese bedrijven	75	300	39	352
2 Door Nederland uitgevoerde (en beoordeelde ontwerpbesluiten van) stofevaluaties	1 (10)	10	1 (4)	6 (8)
3a Door Nederland gescreende stofgroep(en)	1	65	5	Onbekend
3b Door Nederland ingediende en (becommentarieerde) RMO-analyses	5 (6)	Onbekend	6 (7)	10
4a Door Nederland ingebrachte en (becommentarieerde) Annex XV dossiers t.a.v. zeer ernstige zorgstoffen	1 (6)	15	2 (3)	8
4b Door Nederland gerapporteerde en (becommentarieerde) opinies over clusters van autorisatieverzoeken	2 (60)	60	1 (51)	51
5 RAC en SEAC leden gerapporteerde en (becommentarieerde) opinies over restrictiedossiers	1, 2 (6)	6	1, 1 (6/7)	7
6 Door Nederlandse ingebrachte, gerapporteerde en (becommentarieerde) voorstellen voor geharmoniseerde classificatie & labelling	5-10, 6-10 (60)	60	2, 7 (43)	43
7 Behandelde vragen door de REACH & CLP helpdesk	550	n.v.t.	534	n.v.t.

1 Weergegeven tussen () betreffen door NL beoordeelde/becommentarieerde documenten.

Toelichting

Het belangrijkste REACH-dossier in 2023 was het werk aan de EU PFAS-restrictie. Nederland heeft het initiatief tot deze restrictie genomen en werkt er samen met Duitsland, Denemarken, Zweden en Noorwegen aan. Het dossier is in januari 2023 bij het EU agentschap ingediend, waarna het formele traject van consultatie, opinievorming en besluitvorming is gestart.

Het beoordelings- en besluitvormingstraject met betrekking tot de REACH werkprocessen stoffevaluatie, autorisatie, restrictie en geharmoniseerde classificatie en labelling beperkt zich veelal niet tot één kalenderjaar. Daarmee wordt de ermee samenhangende werklast over meerdere jaren verspreid. De getallen geven weer de door Nederland ingebrachte of becommentarieerde dossiers of door NL RAC- en SEAC leden gedragen (co)rapporteurschappen. De aantallen door Nederland beoordeelde ontwerpbesluiten, RMO-analyses en becommentarieerde dossiers staan tussen haakjes. De NL RAC- en SEAC-leden leveren inzet op alle dossiers, al dan niet met ondersteuning vanuit het RIVM. In het lidstaatcomité en RiME (the Riskmanagement and Evaluation Platform) leveren Nederlandse vertegenwoordigers inzet op een selectie van geprioriteerde dossiers.

1. In 2023 zijn 130 van de in totaal 352 ontwerpbesluiten uitgestuurd door ECHA gescreend, waarvan er 39 geprioriteerd zijn. Voor negen van de geprioriteerde dossiers is uiteindelijk een wijzigingsvoorstel uitgestuurd richting ECHA. Veel zaken zijn informeel gedeeld en daar waar nodig aangepast in het ontwerpbesluit.
2. Het aantal stoffevaluaties is conform de actielijst CoRAP in 2023 op zes uitgekomen, waarvan Nederland er één heeft uitgevoerd. Van de acht van ECHA ontvangen ontwerpbesluiten met betrekking tot stoffevaluaties zijn er vier beoordeeld.
3. A) Aan het Nederlandse screeningswerk om tot de selectie te komen voor kandidaten voor risicobeheersmaatregelen (stoffevaluatie, classificatie, autorisatie of restrictie) zijn in plaats van de enkele geplande stofgroep een vijftal opgepakt omdat deze voor Nederland relevante stoffen omvatten, waar in andere processen aan wordt gewerkt.
B) Er zijn zes RMO's afgerond en ingediend en van de 10 ontvangen RMO-analyses zijn er zeven geprioriteerd en becommentarieerd.

4. A) Er zijn acht SVHC-dossiers ontvangen (waarvan één van Nederland), op drie daarvan is commentaar geleverd. Het totaal aantal stoffen op de Kandidatenlijst is in 2023 uitgekomen op 235, een zestal wordt binnenkort toegevoegd.
B) Autorisatieaanvragen zijn in dit overzicht geclusterd per aanvraag. Eén aanvraag kan meerdere gebruiken omvatten. Opinions worden per gebruik opgesteld. Een NL SEAC-lid heeft één rapporteurschap afgerond. Op alle autorisatieverzoeken is door de NL vertegenwoordigers in de RAC autorisatie werkgroep- en door de RAC- en SEAC-leden al dan niet met ondersteuning vanuit Bureau REACH inzet geleverd.
5. Naast een SEAC-rapporteurschap heeft Nederland input geleverd op alle lopende besluitvormingstrajecten m.b.t. restrictiedossiers (zes in SEAC en zeven zijn er in RAC behandeld). Het restrictiedossier voor een brede groep poly- en perfluorverbindingen (PFAS) (vormt een additionele opdracht) is in januari 2023 ingediend. Daarnaast wordt gewerkt aan een restrictiedossier voor niet intentioneel toegevoegd asbest.
6. Er zijn door Nederland twee nieuwe voorstellen voor geharmoniseerde classificatie en labelling ingediend. Daarnaast zijn er zeven rapporteurschappen door NL RAC-leden vervuld en is op alle andere voorstellen een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de RAC opinie.
7. Het RIVM beantwoordt zowel vragen van de REACH Helpdesk als de CLP-Helpdesk. In 2023 zijn in totaal 534 vragen van bedrijven beantwoord.

Asbestdaken

Asbestdaken zijn de laatste grote bron van asbestvezels in Nederland. Sinds medio 2019 is sprake van een daling van het saneringstempo. Die daling is waarschijnlijk veroorzaakt door het eindigen van de subsidie op het saneren van asbestdaken (december 2018) en het verwerpen van het wetsvoorstel door de Eerste Kamer om asbestdaken te verbieden (juni 2019). Daarom heeft IenW op 2 maart 2020 een samenwerkingsverklaring gesloten met een aantal provincies, gemeenten en andere partijen. Doel hiervan is om door middel van een pakket niet-wettelijke maatregelen op een veilige manier het saneren van asbestdaken in Nederland te versnellen.

Na ruim 3 jaar uitvoering van deze maatregelen is op basis van de saneringscijfers geconcludeerd dat deze aanpak niet heeft geleid tot de gewenste versnelling van de saneringen. Daarmee wordt de ambitie om alle asbestdaken voor 2030 te verwijderen niet gehaald. In dat kader is de inzet van het Rijk heroverwogen. Er is gekozen voor inzetten op het stimuleren van vrijwillige saneringen door gerichte communicatie. Hiervoor wordt in de periode 2023 – 2025 jaarlijks 3 miljoen euro beschikbaar gesteld. Uit de op dit moment beschikbare cijfers blijkt dat het saneringstempo ligt op circa 5 miljoen m² per jaar.

Besluit externe veiligheid en transport

Voor het oplossen van knelpunten veroorzaakt door het Basisnet is de milde saneringsregeling Bevt (Besluit externe veiligheid transport) gestart in 2015 (Staatscourant 2015, 10961 150 Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, [36 360 XII, nr. 1](#), 18 Kamerstuk II 2022-2023, [25834 nr. 190](#)). Deze regeling heeft betrekking op het oplossen van huidige en mogelijke toekomstige knelpunten bij bestaande woningen langs basisnetroutes. Bij aanvang van deze regeling was er sprake van 42 kwetsbare objecten (adressen). In 2021 is het laatste object aangekocht, waarna in 2022 en 2023 is gewerkt aan de sloop of herbesteding. De regeling blijft bestaan omdat deze ook in de toekomst van belang kan zijn als er, als gevolg van door het Rijk geïnitieerde ontwikkelingen, kwetsbare objecten binnen de risicocontouren komen te liggen.

Tabel 71 Genetisch gemodificeerde organismen (GGO's)

2023	Kengetal	Indicator
Ingeperkt gebruik:		
- Aanvragen Vergunningen ¹	35	100%
- Kennisgevingen ²	386	100%
- Verzoeken ex art. 2.8 besluit ggo	111	100%
Verzoeken ex art. 2.13 besluit ggo	25	100%
Verzoeken bijzondere procedures besluit ggo	11	100%
Introductie in het milieu, landbouw (inclusief martkaanvragen)	0	–
Introductie in het milieu, medisch, veterinaire	39	100%
Introductie in het milieu, medisch, veterinaire, meldingen	8	100%
Totaal	615	n.v.t.

1 Het betreft vergunningaanvragen op niveau II-v en III inclusief wijzigingen op de respectievelijke niveaus.

2 Het betreft kennisgevingen op niveau I en II-k.

Toelichting

In het jaarverslag 2023 worden, evenals in voorgaande jaren, niet alleen kengetallen vermeld maar ook indicatoren. Immers, kengetallen geven uitsluitend een beeld van wat de bestede middelen voor vergunningverlening aan resultaten hebben opgeleverd, maar zij bieden geen inzicht in de mate waarin vergunningverlening aan het te bereiken van het beleidsdoel heeft bijgedragen.

Kengetallen zijn de aantallen ontvangen (wijzigingen op) vergunningaanvragen, aantallen ontvangen (wijzigingen op) kennisgevingen, aantallen art. 2.8-verzoeken, aantallen art. 2.13-verzoeken en aantallen bijzondere procedures.

Indicatoren zijn het percentage van het aantal (wijzigingen op) vergunningaanvragen, (wijzigingen op) kennisgevingen, art. 2.8-verzoeken, art. 2.13-verzoeken of bijzondere procedures voor handelingen waarbij het risico voor mens en milieu gelijk of lager is dan een verwaarloosbaar risico.

De vigerende GGO-regelgeving is op 1 maart 2015 in werking getreden. Naast vergunningen en algemene regels, worden ook kennisgevingen gedaan en verzoeken ingevolge art. 2.8, art. 2.13 en bijzondere procedures van het Besluit GGO milieubeheer 2013 ingediend ten aanzien van de veiligheidsinschaling van GGO's.

D. Beleidsconclusie

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van het artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's.

Het op dit artikel uitgevoerde beleid en de bijbehorende resultaten waren in 2023 in overeenstemming met de verwachtingen zoals gemeld in de begroting. Er zijn geen grote afwijkingen of een noodzaak tot neerwaartse bijstelling aan het licht gekomen.

PFAS-restrictie

Nederland heeft samen met andere lidstaten een voorstel opgesteld voor een zo breed mogelijk Europees verbod voor het in Europa gebruiken en op de markt brengen van PFAS (Poly- en perfluoralkylstoffen). Het restrictievoorstel is in januari 2023 ingediend bij het Europees Agentschap voor

Chemische Stoffen (ECHA). De openbare raadpleging leverde vervolgens ruim 5600 reacties op en ook vanuit politiek en consumenten is er veel aandacht voor de risico's van PFAS en de gevolgen van de restrictie.

Impulsprogramma Chemische Stoffen

In 2023 is gestart met de uitvoering van het Impulsprogramma Chemische Stoffen (2023-2026) om knelpunten en kennishiaten op te lossen die zijn geconstateerd in de evaluaties van het ZZS- en het biocidenbeleid of naar voren zijn gekomen in overleggen met stakeholders, medeoverheden of in debatten in het parlement. Het Impulsprogramma bevat urgente onderwerpen waar een impuls op nodig is om de beleidsdoelen (versneld) te halen. Het programma is dynamisch van aard en kent 19 projecten. In 2023 is de voortgang aan de Kamer gemeld, waarbij de eerste onderzoeksrapporten zijn mee gezonden (Kamerstuk [28089](#), nr. 268).

Er is in het impulsproject 'cumulatie' verder onderzoek in gang gezet naar een aanpak om cumulatie van chemische stoffen in vergunningverlening te adresseren. Ook zijn onderzoeken gedaan naar het verbeteren van de inzet op vermijdings- en reductieprogramma's voor ZZS-emissies en het ondersteunen van bevoegde gezagen bij inzet op ZZS-emissies van MKB-bedrijven.

Daarnaast is er een website-pagina gelanceerd waarop bevoegde gezagen een aanpak kunnen vinden om te kunnen omgaan met het voorzorgbeginsel bij onzekere risico's van chemische stoffen. Daarnaast is in het impulsproject Try-out ZZS, mede in het kader van het Interbestuurlijk Programma versterking VTH-stelsel, een tweejarig traject in gang gezet waarbij een samenwerkingsstructuur tussen omgevingsdiensten (ODNL) en het RIVM is gebouwd. Deze samenwerkingsstructuur is in gebruik genomen en nagegaan wordt of dit voldoende voorziet in de kennisvragen van bevoegde gezagen bij hun taken ten aanzien van ZZS-emissies.

Europees chemicaliënbeleid en REACH

Voor de uitvoering van het beleid gericht op risico's van chemische stoffen is de Europese REACH-verordening de basis. In 2023 is voortgegaan met het bijdragen aan een effectieve implementatie in de EU van de verordening REACH inzake het op de markt brengen van stoffen en mengsels. Het in 2023 verwachte voorstel voor herziening van REACH is helaas om politieke redenen uitgesteld door de Europese Commissie. Naast voorbereidingen op de PFAS-restrictie (zie hiervóór) is in REACH-kader ingezet op o.a. micoplastics en asbest.

Op 25 september 2023 is de restrictie inzake microplastics vastgesteld. Deze verbiedt stapsgewijs het gebruik van bewust toegevoegde microplastics (bijvoorbeeld op kunstgrasvelden en in cosmetica). In december zijn diverse wetgevende voorstellen vastgesteld om te komen tot «een stof, een beoordeling», waarmee wordt beoogd dat de beoordeling van de gevaren van stoffen onder verschillende regels worden geharmoniseerd. Dit initiatief volgt, net als de revisie REACH, uit de strategie voor duurzame chemische stoffen (Chemicals Strategy for Sustainability, CSS) van de Europese Commissie.

Er is een begin gemaakt met een restrictievoorstel om de scope van REACH voor asbest uit te breiden. Er geldt nu alleen een verbod om opzettelijk toegepaste asbest op de markt te brengen en te gebruiken, maar regulering is ook gewenst voor niet-opzettelijk toegevoegde asbest zoals asbest dat van nature kan voorkomen in diverse grondstoffen.

ZZS-register

Het ZZS-emissiebeleid is gericht op het terugdringen van emissies naar de lucht en het water. Dat is sinds 2016 vormgegeven door de informatie- en minimalisatieplicht. Bedrijven moeten ZZS-emissies melden aan het bevoegd gezag en een Vermijdings- en Reductieprogramma opstellen waarin zij maatregelen voorstellen om de emissies van ZZS te minimaliseren. In 2023 is gewerkt aan de technische en juridische inbedding van een register waarin de aan bevoegde gezagen gemelde ZZS-emissies op landelijk niveau ontsloten worden

Biocidenbeleid

Op Europees niveau worden ‘werkzame stoffen’, de chemische stoffen die een plaag bestrijden, beoordeeld, waarna op het niveau van lidstaten de middelen (biociden) worden toegelaten. In Nederland is het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden als Zelfstandig Bestuursorgaan verantwoordelijk voor de toelating van deze middelen. In 2023 is het interdepartementale Strategisch Kader Biociden opgesteld. Deze vormt de basis van acties die in vervolg op de beleidsdoorlichting van 2022 worden opgepakt. Uitgangspunt voor alle gebruik van biociden wordt «geïntegreerd plaagbeheer» wat inhoudt dat bij het bestrijden van een plaag eerst preventieve maatregelen worden ondernomen om het probleem met ongewenste organismen te voorkomen. Als dat niet succesvol is komt pas het van biociden in beeld, bij voorkeur met gebruikmaking van de opties die het minst schadelijk zijn voor mens en milieu. In het Impulsprogramma Chemische Stoffen zijn drie projecten opgenomen die deels voorzien in de uitvoering van het Strategisch Kader Biociden.

Stimulering verwijderen asbestdaken

Asbestdaken vormen de laatste grote bron van asbestvezels naar de leefomgeving in Nederland. In 2019 heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel om asbestdaken te verbieden verworpen. In 2020 zijn afspraken gemaakt tussen een aantal provincies, gemeenten en andere partijen met de samenwerkingsovereenkomst aanpak van asbestdaken. In 2023 is verder uitvoering gegeven aan deze acties. Er is gekozen voor het inzetten op het stimuleren van vrijwillige saneringen door gerichte communicatie en bewustwording. In 2023 is dit inhoudelijk voorbereid, ook in samenwerking met de ambassadeurs van de versnellingsaanpak. Er is onderzoek gedaan naar kosten van verschillende verwijderingstechnieken. Het gebruiken van schuim op te saneren asbestdaken bij uiteenlopende (weers)omstandigheden lijkt niet te leiden tot het indelen in een lagere risicoklasse, en daarmee niet tot kostenbesparing. Uit de op dit moment beschikbare cijfers blijkt dat het saneringstempo uitkomt op ongeveer 5 miljoen m² per jaar. Zie kengetallen (C) voor verwijderingstempo.

Majeure risicobedrijven

Op 5 oktober 2023 heeft de Staatssecretaris de Tweede Kamer de Staat van de Veiligheid bij de Brzo-bedrijven 2022 aangeboden²¹. De Staat van de Veiligheid Brzo-bedrijven schetst vanuit een breed perspectief een beeld van de naleving en de veiligheidssituatie van de Brzo-bedrijven in Nederland. Hieronder staan samenvattend de bevindingen van het rapport.

Het percentage Brzo-bedrijven dat in 2022 een overtreding heeft begaan (55%) ligt lager dan in 2021 (60%). Het totaal aantal overtredingen in 2022 (686 overtredingen) is gedaald ten opzichte van 2021 (752 overtredingen).

Van het totale aantal overtredingen in 2022 was bijna 76% van categorie 3 (lichte overtredingen). Het aantal overtredingen in categorie 2 (middel) en 3 (zwaar) is in 2022 met circa 8% gedaald ten opzichte van 2021. Bij alle zware overtredingen is direct ingegrepen waarmee het onmiddellijke gevaar werd weggenomen. De verhoudingen in de zwaarte van de overtredingen zijn stabiel over de afgelopen vijf jaar.

In overleg met alle betrokken wordt de Staat van de Veiligheid Brzo-bedrijven niet meer jaarlijks uitgebracht vanaf 2023.

Aandachtsgebieden en Register Externe Veiligheid

Onder de Omgevingswet geldt een nieuw regime waarin de aanpak van groepsrisico's is vervangen door aandachtsgebieden voor brand, explosie en gifwolk. In 2023 zijn de nieuwe modellen voor de berekening van de aandachtsgebieden opgeleverd. Deze worden gebruikt om de aandachtsgebieden te berekenen en deze vervolgens op te nemen in het Register Externe Veiligheidsrisico's (REV). De aandachtsgebieden worden vanuit het REV getoond op kaarten in de Atlas Leefomgeving, samen met de contouren voor het plaatsgebonden risico, informatie over milieubelastende activiteiten en de locaties van kwetsbare gebouwen.

Safety deals

De subsidieregeling versterking omgevingsveiligheid industriële activiteiten is in 2023 ongewijzigd voortgezet.

Voor 2023 was een subsidiebedrag van € 2 miljoen beschikbaar. Er zijn 12 Safety Deals aangevraagd. Hiervan zijn zeven als projecten ingediend en goedgekeurd, drie aanvragen betreffen ondersteuning voor kleine ondernemers (type D subsidie), één project moet nog worden beoordeeld door RVO en één projectaanvraag is afgewezen. Met deze aanvragen is het subsidiebudget voor 2023 bijna volledig uitgeput. Alle aanvragen richten zich op één of twee speerpunten die in de regeling staan. Ter bevordering van de olievlekwerking van de ontwikkelde best practices en vergroting van de bekendheid van de SVO-regeling zijn er enkele filmpjes gemaakt van afgeronde safety deals.

Om de regeling meer te laten aansluiten op de beleidsdoelen van een veilige energietransitie is binnen werkgroepen en workshops verkend welk speerpunt deze ontwikkeling kan ondersteunen. Het speerpunt 'Veiliger ontwerp en gebruik van procesapparatuur, -leidingen en -installaties' kan de omgevingsveiligheid van bestaande en nieuwe installaties bovenwettelijk verder versterken. Het nieuwe speerpunt met de focus op 'Safe-by-Design' geeft ruimte voor integrale veiligheidsverbeteringen gericht op een veilige en gezonde leefomgeving. Een veiliger ontwerp en gebruik van procesinstallaties leidt tegelijkertijd tot meer ketenregie en systematische samenhang tussen Circulaire Economie, verduurzaming en omgevingsveiligheid.

Safety Delta Nederland (SDN)

Binnen SDN werken overheid, wetenschap en bedrijfsleven samen aan de veiligheid van de (petro)chemie. SDN heeft in 2023 geïnvesteerd in drie pijlers van hun werk:

1. Inspireren en Netwerken
2. Vinden en verspreiden van nieuwe en bestaande kennis
3. Vernieuwen en implementeren van kennis.

Daarnaast is er een evaluatie van het werk van SDN uitgevoerd door Berenschot. Uit de evaluatie blijkt dat het programmabureau goed werk levert. Voor de resterende looptijd van SDN zijn door Berenschot een aantal aanbevelingen gedaan om SDN verder te versterken. Deze aanbevelingen zijn door een triple helix werkgroep verwerkt in een plan voor 2024 en verder.

Vuurwerk

Net zoals in voorgaande jaren is in 2023 de beleidsinzet voor vuurwerk gericht op het realiseren van een veilige jaarwisseling. Zoals ieder jaar worden middelen ingezet voor monitoring van de jaarwisseling door rapporten van VeiligheidNL, het ontwikkelen van een vuurwerkcampagne en een lesprogramma voor basisscholen.

Op EU-niveau is onder andere aandacht gevraagd voor het belang van goede productconformiteitsprocedures en de problematiek rondom de illegale handel en het illegaal gebruik van zwaar vuurwerk. Daarnaast is input en data geleverd aan de Europese Commissie inzake (de start van) de evaluatie van de Pyrorichtlijn. Verder is gestart met de implementatie van de Benelux-beschikking betreffende de invoering van een pyro-pass, en de Benelux-beschikking betreffende het tegengaan van de oneigenlijke aanwending van de P1-categorie (vuurwerk niet bestemd voor vermaak).

Veiligheid biotechnologie

In 2023 is verdere invulling gegeven aan het ontwikkelen en vormgeven van toekomstbestendig veiligheidsbeleid daar waar het gaat om biotechnologie. Hierover is veelvuldig contact met onderzoeksinstituten, bedrijven, maatschappelijke organisaties, het RIVM, de COGEM en medeoverheden. Dit heeft in 2023 tot de volgende resultaten geleid. In april 2023 is de Trendanalyse Biotechnologie opgesteld door de Commissie Genetische Modificatie en de Gezondheidsraad opgeleverd. Op 22 december 2023 is de kabinetsreactie hierop verstuurd aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 2023-2024, [27428, nr. 400](#)) waarin onder meer wordt aangekondigd in 2024 een integrale visie biotechnologie op te stellen door de betrokken departementen.. Op 8 september jl. heeft het Nederlandse kabinet het Europese Commissievoorstel voor plantenveredeling met nieuwe genomische technieken (NGT's) beoordeeld, waarbij het overwegend positief is over het voorstel met een aantal aandachtspunten¹ (Kamerstuk 2022-2023, [22112 nr. 3773](#)). Deze inzet is nadien gebruikt in de onderhandelingen in Europa die tot eind 2023 plaatsvonden onder Spaans voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie en die doorlopen naar 2024 onder Belgisch voorzitterschap. Tevens heeft de beleidsevaluatie veiligheid biotechnologie in 2023 plaatsgevonden, die begin 2024 aan de Tweede Kamer wordt verstuurd.

Vervoer gevaarlijke stoffen

In 2023 is de tweejaarlijkse cyclus van aanpassing van de internationale regels voor vervoer van gevaarlijke stoffen over weg, spoor en binnenwateren begonnen. De regels worden aangepast aan de laatste stand van wetenschap en techniek en worden in 2025 geïmplementeerd in nationale wetgeving. In het internationale overleg hierover heeft Nederland ingezet op het investeren in voortdurende verbetering van de veiligheid en harmonisatie van voorschriften. Wat betreft het beheersen van de risico's van het vervoer van gevaarlijke stoffen zijn in 2023 de kaders en uitgangspunten uit het programma Robuust Basisnet verder uitgewerkt en zijn voorberei-

dingen getroffen om de regelgeving aan te gaan passen. Daarin zijn ook de uitkomsten van de uitgevoerde evaluatie meegenomen (Kamerstukken II, [30 373 nr. 77](#)).

Veilige energietransitie

Het programma Veiligheid Energietransitie is enkele jaren geleden gestart, om tijdig de uitdagingen te signaleren die de energietransitie met zich brengt op het terrein van omgevingsveiligheid en om aan een tijdige respons hierop te werken. Eén van deze uitdagingen is het verantwoord omgaan met waterstofdragers binnen de energietransitie. De kamer is op 17 maart 2023 door de staatssecretaris van IenW, mede namens de minister voor KenE, geïnformeerd over de resultaten van een studie naar de omvang van de te verwachten stromen en de impact daarvan (Kamerstuk 2022-2023 [32813, nr. 1192](#)). Er is overleg geweest met de havengebieden en betrokken partijen, o.a. via Novex-gebied Rotterdam en Havenbedrijf Amsterdam, met het oog op plannen voor import van waterstofdragers en de mogelijke implicaties voor de omgevingsveiligheid. Het gezamenlijk ontwikkelperspectief voor de haven van Rotterdam is op 18 december 2023 gepubliceerd. Er is door IenW opdracht verstrekt voor het uitvoeren van een vergelijking van maatschappelijke kosten en baten van verschillende waterstofdragers in Nederland, in combinatie met transport via verschillende modaliteiten. Ook is een traject gestart met ministerie EZK om te komen tot een visie op waterstofdragers.

Er is gestart met de update van richtlijn in de Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen (PGS 12) voor de opslag van ammoniak en zijn in diezelfde reeks (PGS 37-1, 37-2 en 38) veiligheidsrichtlijnen gepubliceerd voor (lithiumhoudende) energieopslagsystemen en voor multi-fuel tankstations.

Tenslotte is er gewerkt aan de studie Safe and Sustainable by Design voor Batterijen en de Strategische Aanpak Batterijen, zoals verstuurd aan de kamer op 4 januari 2024 (Kamerstuk 2023-2024 [31209, nr. 249](#)).

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

Uit het rapport van de commissie Van Aartsen (Kamerstuk [22343, nr. 295](#)) blijkt dat het VTH-stelsel voor het milieudomein niet goed functioneert en wordt gekenmerkt door fragmentatie en vrijblijvendheid. Hierdoor ontstaat vermijdbare milieuschade. In 2022 is het interbestuurlijk programma versterking VTH-stelsel (IBP VTH) gestart (Kamerstuk [22343, nr. 336](#)). In dit programma werken Rijk, provincies, gemeenten en omgevingsdiensten samen aan de implementatie van de adviezen van de commissie Van Aartsen. Hiermee wordt het VTH-stelsel versterkt. Dit programma loopt tot 1 september 2024. In 2023 heeft het IBP VTH twee voortgangsrapportages aan de Tweede Kamer verstuurd (Kamerstuk [22343, nr. 351](#) en Kamerstuk [22343, nr. 360](#)).

Het kabinet heeft structureel een jaarlijks bedrag van 18 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de versterking van het VTH-stelsel. Deze gelden zijn in 2023 onder andere ingezet voor de verlenging van een regeling voor een eenmalige specifieke uitkering aan omgevingsdiensten. Alle omgevingsdiensten hebben in 2022 een aanvraag ingediend voor in totaal 14.239.577 miljoen euro. De omgevingsdiensten besteden dit bedrag aan activiteiten die benoemd zijn in het IBP VTH. In 2023 konden omgevingsdiensten wijzigingsvoorstellen indienen en is de looptijd van de SPUK met één jaar verlengd om de omgevingsdiensten in staat te stellen gedurende looptijd van het IBP VTH tot 1 september 2024 bij te dragen

aan de werkzaamheden van het IBP VTH. Deze (wijzigings)aanvragen zijn beoordeeld. Daarnaast zijn de coalitie-akkoordgelden ingezet voor programma- en apparaatskosten.

Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming

Voor de bedrijfsduurverlening van de Kerncentrale Borssele moet de Kernenergiewet (art.15) worden aangepast. Hierbij heeft EZK de rol van opdrachtgever, en lenW de rol van bevoegd gezag voor de m.e.r.-procedure voor deze wijziging. In 2023 heeft lenW inspraakavonden georganiseerd voor de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en deze voor inspraak voorgelegd. De zienswijzen worden nu verwerkt, en begin 2024 zal de Kamer de reactienota ontvangen. In 2023 heeft Nederland drie missies van het Internationaal Atoom Energieagentschap (IAEA) ontvangen op de terreinen van 1) de uitvoering van de taken op het terrein van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming, 2) de beveiliging van kerncentrales (zowel fysieke beveiliging als cyber security) en 3) het beleid en regelgeving m.b.t. het beheer van radioactief afval en verbruikte splijtstoffen. De uitkomsten vormen een belangrijke agenda voor de komende jaren.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 72 Budgettaire gevolgen van beleid art. 22 (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	21.788	51.414	52.751	87.421	57.697	77.333	- 19.636
Uitgaven	30.339	33.891	48.318	87.549	69.940	87.006	- 17.066
1 Veiligheid chemische stoffen	6.773	6.203	6.232	20.176	22.520	20.816	1.704
<i>Opdrachten</i>	<i>3.820</i>	<i>3.058</i>	<i>3.536</i>	<i>4.784</i>	<i>4.723</i>	<i>6.717</i>	<i>- 1.994</i>
Waarvan RWS	0	0	0	0	1.246	2.006	- 760
Waarvan RIVM	0	0	0	0	1.315	739	576
Uitvoering veiligheid	0	0	0	0	17	1.665	- 1.648
Uitvoering stoffen en M&G	0	0	0	0	1.035	1.007	28
Overige opdrachten	0	0	0	0	1.110	1.300	- 190
<i>Subsidies</i>	<i>102</i>	<i>88</i>	<i>39</i>	<i>155</i>	<i>0</i>	<i>177</i>	<i>- 177</i>
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>2.851</i>	<i>3.057</i>	<i>2.657</i>	<i>14.937</i>	<i>17.067</i>	<i>12.899</i>	<i>4.168</i>
Waarvan bijdrage aan RWS	2.631	2.837	2.337	2.783	3.396	2.524	872
Waarvan bijdrage aan RIVM	0	0	0	0	13.571	10.050	3.521
Overige bijdrage aan agentschappen	220	220	320	12.154	100	325	- 225
<i>Bijdragen aan (inter)nationale organisaties</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>200</i>	<i>730</i>	<i>0</i>	<i>730</i>
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>100</i>	<i>0</i>	<i>1.023</i>	<i>- 1.023</i>
Waarvan bijdrage aan CTGB	0	0	0	0	0	1.023	- 1.023
Overige bijdrage aan ZBO's/RWT's	0	0	0	100	0	0	0
2 Veiligheid biotechnologie	3.250	3.482	2.307	6.623	5.422	5.528	- 106
<i>Opdrachten</i>	<i>3.250</i>	<i>3.482</i>	<i>671</i>	<i>1.572</i>	<i>356</i>	<i>1.111</i>	<i>- 755</i>
Uitvoering veiligheid GGO	0	0	0	1.134	296	1.111	- 815
Overige opdrachten	0	0	0	438	60	0	60
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1.636</i>	<i>5.051</i>	<i>5.066</i>	<i>4.417</i>	<i>649</i>
Waarvan bijdrage aan COGEM	0	0	1.636	1.668	1.668	1.700	- 32
Waarvan bijdrage aan RIVM	0	0	0	3.383	3.398	2.717	681
3 Veiligheid bedrijven en transport	20.316	24.206	39.779	60.750	41.998	60.662	- 18.664

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil	
<i>Opdrachten</i>	3.461	5.658	7.215	7.028	8.079	40.412	- 32.333	4
Waarvan RWS	0	0	0	0	2.237	1.054	1.183	
Opdrachten asbest	0	0	0	0	493	4.191	- 3.698	
Programma omgevingsveilig	1.014	2.640	3.950	4.206	3.029	9.119	- 6.090	
VTH-stelsel	0	0	0	36	341	21.908	- 21.567	
Uitvoering Buisleidingen	0	0	0	0	647	2.528	- 1.881	
Uitvoering veiligheid VGS	0	0	0	0	938	952	- 14	
Uitvoering Veiligheid inrichtingen en basisnetten	562	0	0	478	0	0	0	
Overige Opdrachten	1.885	3.018	3.265	2.308	394	660	- 266	
<i>Subsidies</i>	11.115	11.698	23.747	35.502	13.192	10.074	3.118	5
Subsidies Inrichting & Transparantie	0	7.890	4.356	4.225	7.824	7.001	823	
Subsidies Asbest	8.800	3.500	0	6.000	0	2.500	- 2.500	
Subsidie vuurwerk	0	0	19.194	23.885	2.198	0	2.198	
Overige Subsidies	2.315	308	197	1.392	3.170	573	2.597	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	1.933	2.341	4.061	8.686	7.288	5.799	1.489	
Waarvan bijdrage aan RWS	1.933	2.341	4.061	4.059	4.184	1.609	2.575	
Waarvan bijdrage aan RIVM	0	0	0	0	2.753	3.062	- 309	
Waarvan bijdrage aan RVO	0	0	0	0	351	1.128	- 777	
Overige bijdrage aan agentschappen	0	0	0	4.627	0	0	0	
<i>Bijdrage aan medeoverheden</i>	0	488	526	5.944	9.647	300	9.347	6
Waarvan bijdrage aan Caribisch Nederland	0	434	501	1.197	0	300	- 300	
Overige bijdragen aan medeoverheden	0	54	25	4.747	9.647	0	9.647	
<i>Inkomensoverdrachten</i>	3.707	4.021	4.230	3.590	3.792	4.077	- 285	
Mesotheliom en Asbetose	3.707	4.021	4.230	3.590	3.792	4.077	- 285	
Ontvangsten	1	457	313	2.252	999	250	749	

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- De lagere realisatie (€ 19,6 miljoen) van het verplichtingenbudget wordt veroorzaakt door:
  - De bij Voorjaarsnota/Najaarsnota budget is geschoven naar 2024 en 2025 voor de communicatiecampagne asbest (- € 1,5 miljoen) en naar 2026 voor VTH (- € 6,0 miljoen).
  - Daarnaast wordt dit veroorzaakt door een overboeking van het opdrachtenbudget naar het opdrachtenbudget op artikel 20 voor de communicatiecampagne houtstook (- € 1,0 miljoen).
  - Verder berteft dit een overboeking naar het opdrachtenbudget op artikel 21 voor de jaarlijkse opdracht aan Stichting Koninklijk Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) (- € 1,1 miljoen),
  - een overboeking naar artikel 21 bij Najaarsnota ten gunste van de subsidieregeling circulaire ketenprojecten (- € 1,7 miljoen)
  - overboekingen naar afdeling IenE binnen I&W (- € 4,0 miljoen) en de ILT (- € 1,1 miljoen) omtrent het programma VTH en LNV voor de bijdrage aan het CTGB (- € 1,4 miljoen).
  - Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overboekingen naar andere artikelen (-€ 1,8 miljoen).

2. De lagere realisatie (- € 2,0 miljoen) wordt veroorzaakt door een overboeking naar de ANVS omtrent radionuclidenlab RIVM (- € 1,0 miljoen) en een overboeking naar subsidies op artikel 21 bij Najaarsnota ten gunste van de subsidieregeling circulaire ketenprojecten (- € 1,0 miljoen).
3. De hogere realisatie bijdragen aan agentschappen (€ 4,2 miljoen) wordt met name veroorzaakt door de hogere bijdrage aan het RIVM voor de uitvoering van opdrachten op het gebied van Veiligheid Biotechnologie. Hierbij wordt uitvoering gegeven aan wettelijke taken ten aanzien van biotechnologie.
4. De lagere realisatie (- € 32,3 miljoen) wordt veroorzaakt door een overboeking naar agentschapsbijdragen RIVM (- € 2,0 miljoen) en RWS (- € 3,9 miljoen), een overboeking naar het instrument subsidies vanwege de verstrekte subsidie aan ODNL omtrent VTH (- € 2,6 miljoen), de ingediende kasschuiven omtrent communicatiecampagne asbest en interbestuurlijk programma VTH (- € 7,5 miljoen), een overboeking naar het opdrachtenbudget op artikel 20 omwille van de communicatiecampagne houtstook (- € 1,0 miljoen), een overboeking naar het opdrachtenbudget op artikel 21 vanwege de jaarlijkse opdracht aan Stichting Koninklijk Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) (- € 1,0 miljoen). Daarnaast is - € 9,5 miljoen overgeheveld naar het instrument bijdrage medeoverheden omwille van de specifieke uitkering omgevingsdiensten inzet interbestuurlijk programma VTH 2023-2024. Verder zijn er voor het interbestuurlijke programma VTH middelen overgeheveld naar lenE voor inhuurkosten (- € 2,0 miljoen) en naar de ILT (- € 1,1 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen naar andere artikelonderdelen (- € 1,7 miljoen).
5. De hogere realisatie (€ 3,1 miljoen) wordt voornamelijk veroorzaakt door een overboeking binnen artikel 22 ten behoeve van de subsidie aan ODNL omtrent VTH (€ 3,0 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen van andere artikelonderdelen (€ 0,1 miljoen).
6. De hogere realisatie (€ 9,3 miljoen) wordt voornamelijk veroorzaakt door de vanuit het Coalitieakkoord beschikbaar gestelde middelen omtrent VTH. Hieruit is de specifieke uitkering omgevingsdiensten inzet interbestuurlijk programma VTH 2023-2024 bekostigd (€ 9,5 miljoen). Het resterende saldo is het resultaat van verschillende kleine overhevelingen naar andere artikelonderdelen (- € 0,2 miljoen).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Veiligheid chemische stoffen (€ 22,5 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

Opdrachten (€ 4,7 miljoen)

- *RWS en RIVM (€ 2,6 miljoen)*. Dit betreft in totaal € 1,3 miljoen aan RWS voor met name de Beleidsondersteuning en Advies (BOA) financiering en € 1,3 miljoen aan het RIVM voor met name langdurige (aanvullende) opdrachten voor het stoffenbeleid voor de Omgeving en Milieu veiligheid.

- *Uitvoering stoffen en Milieu & Gezondheid (€ 1,0 miljoen)*. Dit betreft de opdracht voor biociden en overige diverse kleinere opdrachten op dit onderwerp.
- *Overige opdrachten (€ 1,1 miljoen)*. Voor de uitvoering van taken op het gebied van Nucleaire Veiligheid (€ 0,7 miljoen) en diverse andere kleinere opdrachten voor de uitvoering van de risicosecurity (Safe By Design) (€ 0,4 miljoen).

Bijdragen aan agentschappen (€ 17,1 miljoen)

- *RWS (€ 3,4 miljoen)*. De bijdrage aan RWS is bestemd voor voornamelijk de capaciteitsinzet voor de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundelingen verspreiding van milieu wet- en regelgeving) op het gebied van asbest. Daarbij wordt inzet geleverd voor het beheer en verdere ontwikkeling van het Landelijk Asbestvolgsysteem (LAVS).
- *RIVM (€ 13,6 miljoen)*. De bijdrage aan RIVM is bestemd voor de capaciteitsinzet op het gebied van Veiligheid Stoffen, Gezonde Leefomgeving en Onderzoek Beleid Nucleair. Hierbij wordt onderzoek gedaan naar onder andere nationaal en internationaal stoffenbeleid, biociden en gewasbeschermingsmiddelen en straling in de leefomgeving.
- *Overige bijdrage aan agentschappen (€ 0,1 miljoen)*. Dit betreft een bijdrage aan de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA).

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties (€ 0,7 miljoen)

Dit betreft de bijdrage aan het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) voor de uitvoering van de beoordeling of deze veilig zijn voor mens, dier en milieu voordat ze worden verkocht.

2. Veiligheid biotechnologie (€ 5,4 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

Opdrachten (€ 0,4 miljoen)

Het gaat hierbij hoofdzakelijk om een meerjarig onderzoeksprogramma Biotechnologie en Veiligheid aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek op het domein Toegepaste en Technische Wetenschappen (NWO-TTW).

Bijdragen aan agentschappen (€ 5,1 miljoen)

- *COGEM (€ 1,7 miljoen)*. Ter uitvoering van de wettelijke taak wordt jaarlijks een bijdrage van € 1,7 miljoen verstrekt aan de Commissie Genetische Modificatie (COGEM) voor het maken van beoordelingen inzake risico's verbonden aan werkzaamheden met genetisch gemodificeerde organismen.
- *RIVM (€ 3,4 miljoen)*. De bijdrage aan RIVM is bedoeld voor de uitvoering van opdrachten op het gebied van Veiligheid Biotechnologie. Hierbij wordt uitvoering gegeven aan wettelijke taken ten aanzien van biotechnologie.

3. Veiligheid bedrijven en transport (€ 42,0 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

Opdrachten (€ 8,1 miljoen)

- *RWS (€ 2,2 miljoen)*. Er worden opdrachten verstrekt aan RWS voor het programma veiligheid bedrijven.
- *Opdrachten asbest (€ 0,5 miljoen)*. Dit betreft opdrachten voor onderzoek en implementatie van risicoreductiemaatregelen, de ondersteuning en begeleiding van het verwijderen van asbestdaken en een communicatie-campagne voor asbest.

- *Programma omgevingsveiligheid (€ 3,0 miljoen)*. Onder de opdrachten voor het programma omgevingsveiligheid vallen (wettelijke) taken voor bedrijven, de monitoring van basisnetten (weg, water, spoor) en veiligheid energietransitie.
- *VTH-stelsel (€ 0,3 miljoen)*. Voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) zijn de uitgaven bestemd voor de stelselontwikkeling en het beheer hiervan.
- *Uitvoering buisleidingen (€ 0,6 miljoen)*. Dit betreft diverse onderzoeken en studies voor de uitvoering van buisleidingen. Het gaat met name om detacheringen voor Omgevingsveiligheid en Milieurisico's.
- *Veiligheid vervoer gevaarlijke stoffen (€ 0,9 miljoen)*. Dit betreft met name de post basisnet weg, water en verkeer (€ 0,2 miljoen), het onderhoudscontract voor het softwareprogramma RBM II (€ 0,1 miljoen), veiligheid energietransitie (€ 0,1 miljoen), en diverse overige opdrachten voor veiligheid vervoer gevaarlijke stoffen (€ 0,5 miljoen).
- *Overige opdrachten (€ 0,4 miljoen)*. Dit betreft overige kleinere opdrachten van met name de uitvoering, veiligheid en inrichting.

Subsidies (€ 13,2 miljoen)

- *Subsidies inrichtingen en transport (€ 7,8 miljoen)*. Het betreft hier de uitgaven voor de Subsidieregeling versterking omgevingsveiligheid chemische sector, die door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) wordt uitgevoerd (€ 2,0 miljoen). Daarnaast is er een subsidie verstrekt aan de omgevingsdiensten om de uitvoeringstaken op het gebied van toezicht en beheer te kunnen uitvoeren (€ 4,6 miljoen). En diverse kleinere subsidies als onderdeel van de safety deal (€ 1,2 miljoen).
- *Subsidie vuurwerk (€ 2,2 miljoen)*. Dit betreft een subsidie voor het veilig opslaan van vuurwerk.
- *Overige subsidies (€ 3,2 miljoen)*. Dit betreft een subsidie aan de omgevingsdiensten voor het uitvoeren van de taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Bijdragen aan agentschappen (€ 7,3 miljoen)

- *RWS (€ 4,2 miljoen)*. De bijdrage aan RWS is bestemd voor de capaciteitsinzet voor de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) op de beleidsonderwerpen 'kennisoverdracht omgevingsveiligheid' en 'vergunningverlening'. Daarnaast vinden hier uitgaven plaats voor werkzaamheden van de Dienst Verkeer en Scheepvaart van RWS voor basisnetten en vervoer gevaarlijke stoffen.
- *RIVM en overige agentschappen (€ 3,1 miljoen)*. Dit betreft de bijdrage aan RVO (€ 0,3 miljoen) en de bijdrage aan RIVM (€ 2,8 miljoen) voor vervoer gevaarlijke stoffen, veiligheid bedrijven, biotechnologie en stoffen, gezonde leefomgeving en onderzoek nucleair beleid.

Bijdragen aan medeoverheden (€ 9,7 miljoen)

Dit betreft een bijdrage aan medeoverheden voor een uitkering voor de omgevingsdiensten (SPUK).

Inkomensoverdrachten (€ 3,8 miljoen)

De inkomensoverdrachten hebben betrekking op het honoreren van incidentele aanvragen voor de Regeling tegemoetkoming niet-loondienst gerelateerde slachtoffers van mesothelioom en asbestose (TNS). Deze regeling is bedoeld voor iedereen die de ziekte van maligne mesothelioom of asbestose heeft als gevolg van contact met asbest buiten de werksituatie.

Ontvangsten (€ 1 miljoen)

De ontvangsten hebben betrekking op het honoreren van incidentele aanvragen in het kader van de Regeling tegemoetkoming niet-loondienst gerelateerde slachtoffers van mesothelioom (TNS). Deze regeling is bedoeld voor iedereen die de ziekte van maligne mesothelioom heeft als gevolg van contact met asbest buiten de werksituatie (€ 0,2 miljoen). Daarnaast betreft het afrekening van agentschapsopdrachten van RWS en RIVM uit het voorgaande jaar (€ 0,7 miljoen). Het restant wordt verklaard door kleinere mutaties (€ 0,1 miljoen).

4.11 Artikel 23 Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie

A. Algemene doelstelling

Het KNMI adviseert en waarschuwt de samenleving om risico's op het gebied van weer, klimaat en seismologie terug te dringen en schade en letsel te beperken. Het KNMI ontwikkelt daartoe hoogwaardige kennis, verricht waarnemingen, zet deze om in producten en diensten die de veiligheidsrisico's verminderen, bijdragen aan een duurzame samenleving en economische mogelijkheden bevorderen.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

	Realisatie				Vastgestelde begroting	Verschil	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	55.852	58.826	62.349	66.940	76.609	70.402	6.207
Uitgaven	55.242	57.346	63.434	68.203	75.414	69.462	5.952
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 Meteorologie en seismologie	33.607	36.148	46.387	47.317	52.237	47.575	4.662
2 Aardobservatie	21.635	21.198	17.047	20.886	23.177	21.887	1.290
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet taken meteorologie en seismologie (Wtms). De Minister heeft deze taken belegd bij het agentschap KNMI. Het gaat om de volgende taken:

Tabel 74 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
(doen) uitvoeren	<p>De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet taken meteorologie en seismologie (Wtms). De Minister heeft deze taken belegd bij het agentschap KNMI. De rol '(doen) uitvoeren' heeft betrekking op de volgende taken:</p> <ul style="list-style-type: none"> -het kosteloos verstrekken van algemene weerberichten omtrent de toestand van het huidige weer en het te verwachten weer; -waarschuwingen aan het algemeen publiek bij verwacht of werkelijk gevaarlijk of maatschappij-ontwrichtend weer of waarschuwingen bij calamiteiten waarbij het weer een belangrijke rol speelt; -het onverwijld informeren van het algemeen publiek bij een significante bodembeweging door geofysische bronnen of vulkanische activiteit; -het kosteloos ondersteunen van bestuursorganen in gedefinieerde gevallen. -het voortbrengen of verzamelen van meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens in het kader van de uitvoering van de taken zoals opgenomen in de Wet taken meteorologie en seismologie; -het beheer en onderhoud van de voor de uitvoering van zijn taken noodzakelijke technische infrastructuur; -het overeenkomstig ministeriële regeling desgevraagd ondersteunen van bestuursorganen, de rechterlijke organisatie, overheidsbedrijven of openbare lichamen op het terrein van meteorologie, seismologie of andere geofysische terreinen bij de uitvoering van aan hen bij of krachtens wet opgedragen taken; -onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling met betrekking tot meteorologie, seismologie en andere geofysische terreinen; -meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens of het onderzoek, bedoeld in onderdeel h, op verzoek van internationale organisaties voortbrengen, verzamelen of beschikbaar stellen; -het voor hergebruik als bedoeld in de Wet hergebruik van overheidsinformatie, zonder dat daartoe een verzoek is gedaan op grond van die wet, beschikbaar stellen van meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens of onderzoeksresultaten, of de opzet daarvan, voor zover intellectuele eigendomsrechten van anderen dat niet beperken, waarbij er op basis van een overeenkomst aanvullende dienstverlening kan worden verleend; -internationale samenwerking op het gebied van meteorologie en seismologie en andere geofysische terreinen; en -het verlenen van meteorologische diensten voor de luchtvaartnavigatie.

C. Samenhang doelstelling en meetbare gegevens

Onderstaand zijn de indicatoren en kengetallen opgenomen die verbonden zijn met de doelstelling van dit beleidsartikel. Scores op indicatoren kunnen aanleiding zijn om beleid bij te sturen.

Naar aanleiding van de beleidsdoorlichting in 2019 van artikel 23 zijn de beleidsindicatoren op het artikel herzien. Vanaf 2022 (rapportagejaar 2021) rapporteert het KNMI op basis van onderstaande indicatoren voor doeltreffendheid van de beleidsdoelstelling. Hiernaast zijn in de agentschapsparaagraaf van het KNMI doelmatigheidsindicatoren opgenomen.

Tabel 75 Indicatoren Meteorologie, Seismologie en aardobservatie

Indicator	Streef- waarde/norm	2022 Resultaten	2023
1. Algemene klanttevredenheid:			
a. Rapportcijfer voor kwaliteit van ontvangen producten/diensten (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	7,5	8,0
b. Rapportcijfer voor communicatie over producten/diensten. (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	7,2	7,8
2. Weer:			
a. Beschikbaarheid en frequentie van de dagelijkse weersverwachtingen.	3x p/d, 365 dagen p/j <i>Max. 1 x per jaar >8 uur oud</i>	Beschikbaarheid 365 dagen ≥ 3 0	Beschikbaarheid 365 dagen ≥ 3 0
b. % correct uitgegeven weerswaarschuwingen (codes oranje en rood).	$\geq 60\%$		
i. Het % uitgegeven codes oranje waarbij de bijbehorende meteorologische criteria daadwerkelijk zijn gehaald.	$\geq 60\%$	86%	67%
ii. Het aantal gemiste waarschuwingen voor code oranje als percentage van het totaal aantal weersituaties die voldeden aan criteria voor code oranje	$\geq 15\%$	0%	11%
iii. Het percentage van het algemeen publiek dat het weeralarm (code rood) als passend heeft ervaren.	$\geq 70\%$	n.v.t.	88%
c. % van het algemeen publiek dat wordt bereikt met weerwaarschuwingen, te onderzoeken via het imago onderzoek.	$\geq 80\%$	88%	94%
d. % van het algemeen publiek dat gedrag aanpast na een weerwaarschuwing (code oranje of rood), te onderzoeken via het imago onderzoek	$\geq 65\%$	44%	49%
3. Klimaat:			
a. Beschikbaarheid klimaatbericht KNMI.	Gemiddeld 1x per week	1,5	1,3
b. Klanttevredenheid (rapportcijfer) onder gebruikers klimaatproducten KNMI (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	7,1	8,3
4. Seismologie:			
a. Publicatie bevingen in Nederland met magnitude $\geq 4,5$	$\geq 98\%$	n.v.t.	100%
b. Publicatie bevingen in Groningen met magnitude ≥ 2	$\geq 98\%$	100%	100%
c. Percentage burgers dat KNMI op seismologisch gebied als betrouwbaar beschouwt, te onderzoeken via het imago onderzoek.	$\geq 75\%$	78%	84%
d. Klanttevredenheid (rapportcijfer) onder gebruikers seismologische producten KNMI. (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	6,5	7,0
5. Data beschikbaarheid:			
a. Beschikbaarheid van en data m.b.t weer en klimaat	$\geq 98,5\%$	99,54%	99,67%
b. Beschikbaarheid van data m.b.t. seismologie	80%-90%	91,70%	91,70%
6. Luchtvaart meteorologische dienstverlening:			
a. Rapportcijfer voor kwaliteit van ontvangen producten/diensten (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	9,9	8,0
b. Rapportcijfer voor communicatie over producten/diensten (1)	Overall cijfer $\geq 7,0$	7,6	7,8
7. Wetenschappelijk onderzoek			
a. Aantal wetenschappelijke publicaties	≥ 65 per jaar	139	138

Toelichting

1. Algemene klanttevredenheid:

Deze indicator is een maatstaf voor de kwaliteit van dienstverlening van het KNMI aan haar directe afnemers, zowel aan betalende klanten als gebruikers van publiek-beschikbare data (extranet). De score volgt uit het klantbelevingsonderzoek dat ieder jaar wordt afgenomen onder (professionele) gebruikers van KNMI producten en data. Bij klanttevredenheid wordt zowel gekeken naar productinhoudelijke als communicatieve aspecten. Het KNMI streeft naar een overall klanttevredenheidscijfer van $\geq 7,0$. Dit is in 2023 wederom gerealiseerd.

2. Weer

Over het weer brengt het KNMI actuele verwachtingen uit. Belangrijk is dat er ten hoogste 8 uur tussen twee opeenvolgende weerberichten zit. Vanaf 2022 geldt een indicator van max. 1 x per jaar >8 uur oud, voor dagelijkse weerverwachtingen.

Weerwaarschuwingen worden uitgegeven op basis van de weersomstandigheden en zijn daarom niet genormeerd in aantal. De correctheid van de uitgegeven weerwaarschuwingen code oranje en rood wordt jaarlijks geëvalueerd. Voor 2023 waren 6 van de 9 uitgegeven codes correct (criteria gehaald). Er wordt ook geëvalueerd welke zijn gemist. Na analyse blijkt 1 code oranje te zijn gemist van de 9 weersituaties die achteraf voldeden aan de criteria voor code oranje.

Voor het realiseren van de beleidsdoelstelling is van belang in hoeverre waarschuwingen burgers bereiken en in hoeverre dit leidt tot gedragsaanpassing. Het onderzoek dat hiervoor in 2023 is benut zijn de flitspeilingen die 4x (van in totaal 8 uitgegeven codes) zijn uitgevoerd na de uitgifte van code rood (1x) en code oranje (3x). De score van 94% voor het bereiken van burgers zit boven de norm van $\geq 80\%$. De score van 49% van het algemeen publiek dat gedrag aanpast na een weerwaarschuwing zit onder de norm van $\geq 65\%$. De voornaamste reden om het gedrag niet aan te passen is dat men toch al geen plannen had om naar buiten te gaan. Twee derde ondervond geen hinder of schade door het weer. Bij de code rood paste 62% wel het gedrag aan.

3. Klimaat

Het KNMI informeert het algemeen publiek gemiddeld wekelijks ten aanzien van het klimaat met een klimaatbericht. Meestal is dat naar aanleiding van een gebeurtenis. In 2023 zijn 69 klimaatberichten gemaakt, dat komt neer op gemiddeld 1,3 per week.

Daarnaast wordt de klanttevredenheid van de gebruikers van klimaatgerelateerde producten gemeten bij het klantbelevingsonderzoek. Het KNMI kreeg in 2023 een klanttevredenheidscijfer van 8,3 en zit daarmee ruim boven de norm.

4. Seismologie

Voor seismologie informeert het KNMI het algemeen publiek over elke aardbeving in Nederland met een magnitude van 3,0 of hoger (wettelijk verplicht is 4,5). Het uitgebreidere seismologische meetnetwerk in Groningen stelt het KNMI in staat om voor dit gebied ook alle aardbevingen met een magnitude van 1,5 procent of hoger (wettelijk verplicht is 2,0) waar te nemen en het publiek te informeren. Dit is in 2023 gerealiseerd.

Ten aanzien van de kwaliteit van dienstverlening en berichtgeving wordt gekeken naar de geloofwaardigheid onder burgers (imago-onderzoek) en de klanttevredenheid van de professionele gebruikers van seismologische data (klantbelevingsonderzoek).

Met een score van 84% in 2023 is de norm gerealiseerd van het percentage burgers dat KNMI op seismologisch gebied als betrouwbaar beschouwt.

Het KNMI kreeg in 2023 een klanttevredenheidscijfer van 7,0 onder gebruikers seismologische producten en zit daarmee op de norm.

5. Data beschikbaarheid

Deze streefwaarde/norm betreft de beschikbaarheid van data in het licht van de beleidsdoelstelling. Het KNMI streeft naar een beschikbaarheid van data voor weer en klimaat, van $\geq 98,5\%$ over het hele jaar. Met een score van 99,67% is dit gerealiseerd in 2023.

De beschikbaarheid van seismologische data moet voldoende zijn om het publiek volledig en onverwijld te informeren over aardbevingen. Het meetnetwerk is ontworpen naar gelang de magnitude die minimaal moet worden gemeten en dat is niet voor heel Nederland hetzelfde. Daarnaast geldt dat door de redundantie in het meetnetwerk, de hoeveelheid data groot is en ook bij het uitvallen van één of meer onderdelen van het meetnetwerk alle aardbevingen worden geregistreerd. Dit is vertaald naar een indicator die de gemiddelde beschikbaarheid van bruikbare data uit alle instrumenten in het veld weergeeft. Dit leidt tot een streefwaarde van databeschikbaarheid seismologie van 80% of hoger. Dit is met een score van 91,70% gerealiseerd in 2023, ook al hebben werkzaamheden aan de netwerkinfrastructuur in de maanden november en december tot uitval van data uit de radiosonde geleid.

6. Luchtvaart meteorologische dienstverlening

Luchtvaart meteorologische dienstverlening is een aparte categorie wettelijke taken van het KNMI. Daarom wordt de klanttevredenheid van de luchtvaartsector apart als indicator er uitgelicht. Het KNMI streeft naar een klanttevredenheidscijfer van $\geq 7,0$. Voor zowel de kwaliteit van de producten als de communicatie is de norm met scores van respectievelijk 8,0 en 7,8 gerealiseerd in 2023.

7. Wetenschappelijk onderzoek

Het KNMI realiseert minimaal 65 peer reviewed wetenschappelijke publicaties per jaar. Wetenschappelijk onderzoek is geen kwantitatief doel op zich, maar ondersteunend aan de taken en de beleidsdoelstelling van het KNMI. Een minimum aantal peer reviewed publicaties is een indicator van de wetenschappelijke toets die het KNMI werk heeft doorstaan. In 2023 zijn 138 peer reviewed publicaties gerealiseerd, ruim boven de norm.

D. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van artikel 23 Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie.

Klimaatscenario's

In 2023 presenteerde het KNMI de klimaatscenario's '23. Deze klimaatscenario's zijn opgesteld zowel voor Europees Nederland, als ook voor Caribisch Nederland. De scenario's laten zien dat de temperatuur blijft toenemen en de zeespiegel blijft stijgen, maar ook dat extremen vaker voorkomen en heviger zijn, zoals hittegolven, extreme buien en droogte. De grootte van die toename hangt vooral af van de uitstoot van broeikasgassen. Ook op de BES eilanden wordt het warmer en stijgt de zeespiegel, met bovendien voor Sint Eustatius en Saba vaker zware orkanen met veel regen. De scenario's zijn in Nederland en ook op de BES-eilanden gepresenteerd en besproken met gebruikers die zich moeten aanpassen en voorbereiden op een grilliger klimaat.

Early Warning Centre

Het KNMI werkt in 2023, evenals voorgaande jaren, aan de ontwikkeling van het Early Warning Centre, conform de ambities uit het Meerjarig Strategisch Plan (MSP2025), om tijdiger en gericht te kunnen waarschuwen voor het grilliger wordende weer en klimaat. Resultaten van het Early Warning Centre worden steeds meer zichtbaar, in 2023 betreft dat bijvoorbeeld de toevoeging van impact en handelingsperspectief bij weerwaarschuwingen («wat kan ik verwachten, wat kan ik doen»). Middels flitspeilingen onder

het publiek is onderzocht dat men dit begrijpt en nuttig vindt. De samenwerking en afstemming met veiligheidsregio's en waterschappen wordt in pilots verkend.

Aardgaswinning Groningen

In 2023 presenteerde de parlementaire enquête commissie aardgaswinning Groningen zijn resultaten. Het KNMI neemt de conclusies over de rol van kennisinstellingen zeer ter harte en trekt hier lessen uit, waaronder het belang van het duiden van onzekerheden in het onderzoek en het belang van vroegtijdig monitoren (voor seismologie, maar uiteraard ook voor weer en klimaat). Er is in 2023 groen licht gekomen voor uitbreiding van het meetnet voor geothermie voor het monitoren van mogelijke seismische effecten.

High Performance Computer

De nieuwe supercomputer van UWC West – het samenwerkingsverband tussen het KNMI en onze Deense (DMI), Ierse (Met Éireann) en IJslandse (IMO) collega's – is in 2023, met enige vertraging, in gebruik genomen. Hiermee kunnen tot tien keer meer data in modellen worden doorge-rekend, waardoor weerverwachtingen verder zullen verbeteren. Deze High Performance Computer werkt volledig op duurzame energie.

Aardbevingen, weeralarm en -waarschuwingen

Aardbevingen

In 2023 zijn er in Nederland 62 aardbevingen opgetreden. Het aantal geïnduceerde aardbevingen was 50 en het aantal natuurlijke aardbevingen bedroeg 12. In het Groningenveld vonden de meeste geïnduceerde aardbevingen plaats, 43 in totaal. Bij Ekehaar (provincie Drenthe) vond in 2023 de zwaarste geïnduceerde beving plaats met een magnitude van 2,2. Geïnduceerde aardbevingen zijn het gevolg van menselijk handelen. Het betreft hier veelal de gaswinning. Er waren 9 aardbevingen met een magnitude van boven de 1,5 in Groningen. Een daling ten opzichte van de laatste jaren; in 2022 en 2021 waren het er 12. Bij Zijldijk vond op 12 april 2023 een aardbeving met magnitude 2,1 plaats, dit was de zwaarste beving in het Groningenveld.

Luchtvaartmeteorologie

Er zijn voor 2023 geen bijzonderheden. De luchtvaart meteorologische dienstverlening door het KNMI wordt uitgevoerd conform afspraken met de Europese organisatie Eurocontrol en Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL), op grond van de Wet Luchtvaart en conform Europese richtlijnen. Voor de BES eilanden voert het KNMI deze dienstverlening uit conform de Regeling luchtvaart meteorologische inlichtingen BES 2010.

Code Rood

In 2023 is er 1x Code Rood (Weeralarm) uitgegeven door het KNMI voor zeer zware windstoten in Noord-Holland, Flevoland, Friesland en het IJsselmeer-gebied. Het ging om zomerstorm Poly, die op de zevende plaats staat van zwaarste zomerstormen sinds 1970. In Zuid-Holland, Groningen, Drenthe en Overijssel gold code oranje en in de rest van het land code geel.

Code Oranje

In 2023 is er door het KNMI negen maal een code oranje uitgegeven: Vier maal voor zware regen en/of onweersbuien, vier maal voor gladheid door ijzel en eenmaal voor storm Ciarán.

Tabel 76 Weeralarm KNMI

Code Rood (weeralarm)		
Datum	Reden	Regio's
5-jul	Zeer zware windstoten door zomerstorm Poly	Noord-Holland, Flevoland, Friesland en het IJsselmeergebied
Code Oranje (weerwaarschuwing)		
Datum	Reden	Regio's
20-jan	Gladheid door sneeuw	Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg
26-jan	Gladheid door ijzel	Gelderland, Noord-Brabant, en Limburg
8-maa	Gladheid door sneeuw	Noord-Brabant en Limburg
20-mei	Zware regen- en onweersbuien	Limburg
20-jun	Zware onweersbuien	Hele land
22-jun	Zware regen	Limburg
5-jul	Zeer zware windstoten door zomerstorm Poly	Zuid-Holland, Groningen, Drenthe en Overijssel
9-jul	Stevige onweersbuien met grote hagel en zware windstoten	Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg
2-nov	Zeer zware windstoten door storm Ciarán	Zeeland, Zuid-Holland, Noord-Holland, het IJsselmeer en het westen van het Waddengebied
2-dec	Gladheid door ijzel	Noord-Holland en Zuid-Holland

Bron: KNMI 2023

KNMI Online

In totaal is de website van het KNMI (www.knmi.nl) in 2023 42 miljoen keer bezocht, 3,5 miljoen bezoeken per maand. De grootste piek in het aantal bezoekers lag op 2 november. Die dag werd code oranje afgegeven voor storm Ciarán en dat bracht 621.000 bezoeken naar de website. Het best gelezen nieuwsbericht van 2023 is het klimaatbericht Komt Koning Winter nog langs? (21 februari).

KNMI is actief op X (128.600 volgers), Instagram (7800 volgers), LinkedIn (13.800 volgers) en YouTube. Alle kanalen laten een gestage stijging van het aantal volgers zien.

Evaluaties en audits

Evaluatie Wtms

In het AO Leefomgeving van 17 mei 2023 zijn de beleidsvoornemens naar aanleiding van de evaluatie Wtms (Kamerstuk 2022D-41863) besproken. Dit betreft onder meer het voornemen om pro-actief contact met waterschappen en veiligheidsregio's mogelijk te maken, zodat de publieke veiligheid optimaal kan worden geborgd.

Agentschapsdoorlichting

In 2023 heeft de periodieke doorlichting van het agentschap KNMI plaatsgevonden. Dit is een wettelijke verplichting op grond van de Regeling Agentschappen. De nadruk lag op outputbekostiging en doelmatigheidsontwikkeling.

E. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 77 Budgettaire gevolgen van beleid art. 23 Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie (bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	55.852	58.826	62.349	66.940	76.609	70.402	6.207	1
Uitgaven	55.242	57.346	63.434	68.203	75.414	69.462	5.952	
1 Meteorologie en seismologie	33.607	36.148	46.387	47.317	52.237	47.575	4.662	
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>33.607</i>	<i>36.148</i>	<i>46.387</i>	<i>43.673</i>	48.277	<i>43.485</i>	<i>4.792</i>	2
<i>Waarvan Bijdragen aan agentschap KNMI</i>	<i>32.763</i>	<i>35.282</i>	<i>41.136</i>	<i>43.673</i>	<i>48.277</i>	<i>43.485</i>	<i>4.792</i>	
Meteorologie	31.490	33.229	39.039	41.792	46.564	41.863	4.701	
Seismologie	1.273	1.010	1.033	962	1.016	963	53	
Caribisch Nederland	0	1.043	1.064	919	697	659	38	
<i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	<i>844</i>	<i>866</i>	<i>5.251</i>	<i>3.644</i>	<i>3.960</i>	<i>4.090</i>	<i>- 130</i>	
Contributie ECMWF (HGIS)	0	0	4.408	2.754	3.033	3.150	- 117	
Contributie aan WMO (HGIS)	844	866	843	854	900	905	- 5	
Overige bijdragen aan (inter-)nationale organisaties	0	0	0	36	27	35	- 8	
2 Aardobservatie	21.635	21.198	17.047	20.886	23.177	21.887	1.290	
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>21.635</i>	<i>21.198</i>	<i>17.047</i>	<i>20.886</i>	<i>23.177</i>	<i>21.887</i>	<i>1.290</i>	
Bijdragen aan agentschap KNMI	21.635	21.198	17.047	20.886	23.177	21.887	1.290	
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	

F. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere verplichtingen van € 6,2 miljoen zijn veroorzaakt door toevoegingen in het kader van de loon- en prijsbijstelling (€ 4,0 miljoen), Versterken life cycle management en vergroting leveringszekerheid Informatiehuishouding (CIO) (€ 0,9 miljoen), Parlementaire Ondervraging Kinderopvangtoeslag (€ 0,9 miljoen), overboeking van het ministerie van EZK voor Space Weather (€ 0,4 miljoen), overboeking naar RWS voor diensten met betrekking tot Werving en selectie personeel (- € 0,3 miljoen), hogere contributie WMO door gestegen koers van de Zwitserse frank (€ 0,2 miljoen) en een paar kleinere posten (€ 0,1 miljoen).
2. De hogere uitgaven van € 4,8 miljoen zijn veroorzaakt door toevoegingen in het kader van de loon- en prijsbijstelling (€ 2,7 miljoen), Versterken life cycle management en vergroting leveringszekerheid Informatiehuishouding (CIO) (€ 0,9 miljoen), Parlementaire Ondervraging Kinderopvangtoeslag (€ 0,9 miljoen), overboeking van het ministerie van EZK voor Space Weather (€ 0,4 miljoen), overboeking naar RWS voor diensten met betrekking tot Werving en selectie personeel (- € 0,3 miljoen) en een paar kleinere posten (€ 0,2 miljoen).

G. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Meteorologie en seismologie (€ 52,2 miljoen)

De volgende financiële instrumenten zijn ingezet:

1. Bijdragen aan agentschappen (€ 48,3 miljoen)

- *KNMI Meteorologie (46,6 miljoen)*

Reguliere uitgifte van een algemeen weerbericht en van waarschuwingen voor gevaarlijk weer (code geel, code oranje en weeralarm);

  - Ter beschikkingstelling van de meteorologische basisdata van het nationale meteorologische meetnet en de nationale meteorologische modelinfrastructuur, op basis van een open databeleid;
  - Ter beschikkingstelling van data, informatie en kennis over het huidige klimaat;
  - Het leveren van projecties over het toekomstige klimaat (klimaat-scenario's);
  - Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de meteorologie;
  - Internationale vertegenwoordigingen op het gebied van de meteorologie (met name WMO, EUMETSAT en ECMWF);
  - Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij over weer en klimaat.
- *KNMI Seismologie (1,0 miljoen)*
  - Continue monitoring van natuurlijke en geïnduceerde seismiciteit in Nederland;
  - Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de seismologie;
  - Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij op het gebied van aardbevingen en tsunami's;
  - Verrichten van waarnemingen en onderzoek ten behoeve van het Nationaal Data Centre (NDC) voor de CBTBO.
- *KNMI Caribisch Nederland (0,7 miljoen)*
  - Reguliere uitgifte van een algemeen weerbericht en van waarschuwingen voor gevaarlijk weer
  - Dienstverlening voor de luchtvaart voor luchthaven Flamingo Airport (Bonaire International Airport)
  - Ter beschikkingstelling van de meteorologische basisdata van het nationale meteorologische meetnet en de nationale meteorologische modelinfrastructuur, op basis van een open databeleid;
  - Ter beschikkingstelling van data, informatie en kennis over het huidige klimaat;
  - Het leveren van projecties over het toekomstige klimaat (klimaat-scenario's);
  - Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek op het gebied van de meteorologie;
  - Internationale vertegenwoordigingen op het gebied van de meteorologie (met name WMO, EUMETSAT en ECMWF);
  - Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij over weer en klimaat;
  - Continue monitoring van natuurlijke en geïnduceerde seismiciteit in Nederland;
  - Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de seismologie;

- Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij op het gebied van aardbevingen en tsunami's;
- Verrichten van waarnemingen en onderzoek ten behoeve van het Nationaal Data Centre (NDC) voor de CBTBO.

2. Bijdragen aan (inter)nationale organisaties (€ 4,0 miljoen).

De beschikbare middelen worden gebruikt om de Nederlandse contributies aan de Wereld Meteorologische Organisatie (WMO) en het European Centre for Medium-Range Weather Forecasts (ECMWF) te voldoen. Deelname aan de activiteiten van de WMO en het ECMWF wordt gefinancierd uit HGIS.

- *WMO (€ 0,9 miljoen)*. De WMO is de overkoepelende gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties op het gebied van weer, klimaat en water. De WMO is van groot belang voor internationale samenwerking op meteorologisch gebied, de uitwisseling van meteorologische gegevens en producten en het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van weer en klimaat. Ook de ontwikkeling van Early Warning for all vindt plaats in WMO-kader.
- *ECMWF (€ 3,0 miljoen)*. Het Europees Centrum voor Weersverwachtingen op de Middellange Termijn (ECMWF), gevestigd in Reading, UK, is een intergouvernementele organisatie van 22 Europese lidstaten, waaronder Nederland. Het ECMWF ontwikkelt en onderhoudt numerieke globale weermodellen voor middellange en lange termijn weersverwachtingen. De operationele numerieke weersverwachtingen van het ECMWF worden 24/7 verspreid aan afnemers binnen de lidstaten. Ook stelt het ECMWF computer reken-capaciteit beschikbaar aan de lidstaten.

2. Aardobservatie (€ 23,2 miljoen)

Het volgende financiële instrument is ingezet:

1. Bijdragen aan agentschappen (€ 23,2 miljoen)

Het verzorgen van de waarnemingen vanuit polaire en geostationaire weersatellieten wordt in Europees verband uitgevoerd door EUMETSAT, een intergouvernementele organisatie van 30 lidstaten. Deze operationele satellieten leveren informatie die onontbeerlijk is voor het monitoren van weer en klimaat. Het KNMI vertegenwoordigt Nederland bij EUMETSAT. Het budget van EUMETSAT en daarmee ook de contributie aan EUMETSAT wordt jaarlijks in de EUMETSAT-Council vastgesteld.

De begroting volgt in grote lijnen de begroting van EUMETSAT. De contributies van lidstaten aan EUMETSAT zijn mede afhankelijk van de kosten voor de ontwikkeling van de nieuwe generatie satellieten. Dergelijke programma's kunnen soms vertraagd worden, zoals door een technisch probleem bij de ontwikkeling. Dit leidt tot een verschuiving van kosten naar latere jaren en soms ook een reductie van de contributie in het daaropvolgende jaar.

4.12 Artikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport

A. Algemene doelstelling

De Inspectie Leefomgeving en Transport werkt aan veiligheid, vertrouwen en duurzaamheid in transport, infrastructuur, milieu en wonen.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 78 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.24

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	134.798	131.881	151.220	166.157	195.959	203.598	- 7.639
Uitgaven	134.798	131.881	151.220	168.400	196.662	203.598	- 6.936
1 Personele uitgaven	0	0	0	144.451	166.091	170.735	- 4.644
2 Materiele uitgaven	0	0	0	23.949	30.571	32.863	- 2.292
Ontvangsten	0	0	0	15.162	14.666	24.700	- 10.034

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij dit artikel. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 79 Rol en verantwoordelijkheden

Rol	Toelichting
Stimuleren	De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving in het transport en de leefomgeving.
Regisseren	De Minister heeft een nationale coördinatie- c.q. verantwoordingsverplichting richting de EU ten aanzien van internationale milieuregelgeving. Binnen het departement is de uitvoering van de handhaving en het toezicht opgedragen aan de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT).
(doen) uitvoeren	De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving in het transport en de leefomgeving. De Minister heeft een nationale coördinatie- c.q. verantwoordingsverplichting richting de EU ten aanzien van internationale milieuregelgeving. Binnen het departement is de uitvoering van de handhaving en het toezicht opgedragen aan de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). Naast de activiteiten die de inspectie voor het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat uitvoert, worden ook taken verricht voor andere ministeries. De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken van de ILT. Deze wettelijke taken hebben betrekking op: -Vergunningverlening; -Toezicht; -Opsporing; -Dienstverlening: afhandeling van vragen en meldingen; -Incidentafhandeling; -Onderzoek.

C. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de beleidsconclusies van artikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport.

Afval

In 2023 heeft de ILT inspecties uitgevoerd op producten en het heffen van statiegeld door importeurs. De ILT heeft het Afvalfonds Verpakkingen een waarschuwing gegeven voor het niet halen van het inzameldoel voor plastic flessen. Het inzamelpercentage bedraagt 68%; de wettelijke inzamelnorm is 90%. Om het inzamelpercentage te verhogen heeft de ILT het Afvalfonds Verpakkingen verzocht om met een verbeterplan te komen. Een eerste

versie van dit verbeterplan heeft de ILT als onvoldoende beoordeeld. Voorts heeft de ILT een last onder dwangsom opgelegd aan Heineken voor het niet naleven van de regels rondom statiegeld. Het bedrijf bracht blikjes zonder statiegeld op de markt na de invoering van de statiegeldverplichting op blik. Ook heeft de ILT naast producenten, diverse marktpartijen gecontroleerd om te toetsen hoe het statiegeldsysteem functioneert.

Met ingang van 1 juli 2023 zijn er extra regels van kracht geworden voor wegwerpbekers en -bakjes. Klanten van afhaal- en bezorghoreca betalen een toeslag voor voedselverpakkingen voor eenmalig gebruik die plastic bevatten. In oktober heeft de ILT een signaalrapportage gepubliceerd met als hoofdboodschap dat veel bedrijven de regels voor hergebruik van plastic drank- en voedselverpakkingen ontwijken. Zolang dit ontwijkgedrag aanhoudt worden de doelen van de regelgeving niet gehaald. In december 2023 heeft de staatssecretaris de ILT geïnstrueerd om de handhaving op deze regelgeving voor een deel tijdelijk niet toe te passen. In 2024 wordt de regeling geëvalueerd.

Chemische stoffen en biociden

In 2023 is samen met Omgevingsdiensten gestart met het verscherpen van toezicht op de uitstoot van PFAS'en. De ILT heeft samen met de Universiteit van Utrecht de PFAS-gehalten van het oppervlaktewater van de Rijn en Maas in kaart gebracht, als twee belangrijke drinkwaterbronnen. Hierbij is ook een database aangelegd met data van mogelijke lozers van PFAS op deze wateren.

Voorts heeft de ILT een start gemaakt met het toezicht op het verbod van PFOA in blusschuim en de juiste afvoer van deze stoffen. Ook heeft de ILT bijgedragen aan de vermindering van risico's bij de afvalverwerking van Chemours en Indaver in België. Voor het nationale dreigingsbeeld Milieucriminaliteit coördineert de ILT de bestuurlijke en strafrechtelijke aanpak ten aanzien van Zeer Zorgwekkende Stoffen. Voor Chrom 6 heeft de ILT toezicht gehouden op de hiervoor verleende autorisaties en wordt de import, het gebruik en de toepassing hiervan nationaal verder in kaart gebracht.

OAS en F-gassen

Om illegale handel van OAS (ozonlaag afbrekende stoffen) en F-gassen (gefluoreerde broeikasgassen) tegen te gaan is door de ILT in 2023 ingezet op de ontmoediging van internethandel, het toezicht op het naleven van de door de EU vastgestelde handelsquota en het natrekken van signalen vanuit diverse bronnen. Op nationaal niveau werkt de inspectie hierbij samen met onder meer Douane, Politie en omgevingsdiensten. Het toezicht van de ILT heeft ertoe geleid dat handelaren zijn opgespoord aan de hand van hun gedrag op internet en Douane-data, verkregen op basis van door de ILT opgestelde risicoprofielen. Er zijn afspraken met bedrijven gemaakt die over een vergunning beschikken voor vernietiging van illegale drukhouders. Daarnaast heeft de inspectie ingezet op het verhogen van de bewustwording voor illegale handel in drukcilinders door het geven van presentaties en briefings en meedoen aan transportcontroles van onder meer de politie.

De ILT heeft informatie over importeurs c.q. aanbieders in Nederland doorgegeven aan IOD, Europol, het Europees anti-fraude bureau OLAF en instanties in Polen, Turkije en Spanje. De strafrechtelijke samenwerking

op EU-niveau in het kader van EMPACT (Europees multidisciplinair platform tegen criminele bedreigingen) is in nauwe samenwerking met de ILT- IOD voortgezet.

In 2023 heeft de ILT een medaille ontvangen van het VN-Milieuprogramma UNEP voor het stoppen van de import van een partij van 1.600 cilinders met illegale koelgassen. De medaille wordt ervaren als een compliment voor de inzet van de inspecteurs én wordt gezien als een stimulans om door te gaan op de ingeslagen weg.

Scheepvaart

In 2022 hebben er twee ongevallen met dodelijke afloop plaatsgevonden aan boord van een historisch zeilschip, de zogenaamde bruine vloot. Als reactie daarop heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) deze incidenten onderzocht. De ILT heeft in 2023 een aantal acties ondernomen:

- Met de keuringsinstanties is afgesproken dat zij hun klanten tijdig informeren over de vervaldatum van het Certificaat van Onderzoek en het Bewijs van Tuigage.
- Betere monitoring van het verlopen van certificaten.
- Publicatie sinds 18 januari 2023 van een register van historische zeilende passagiersschepen die zowel over een geldig Certificaat van Onderzoek als een geldig Bewijs van Tuigage beschikken.
- De ILT treedt handhavend op bij ontbreken van geldige certificaten.
- Voor 1 april 2023 (aanvang 'vaarseizoen-2024') zijn door de ILT en de keuringsinstanties 23 schepen geïnspecteerd waarbij bijzonderheden waren opgemerkt;
- Tijdens het vaarseizoen is (bijna) de gehele vloot geïnspecteerd door de ILT en de keuringsinstanties;
- In september 2023 is een intensiveringsmaatregel afgestemd, inspecteurs van de ILT en de keuringsinstanties hebben wederom de schepen bezocht.
- Er zijn met behulp van dronepiloten 250 zichtwaarnemingen uitgevoerd (bijvoorbeeld na een ongeval).

De bruine vloot is onderdeel van het certificeringsstelsel binnenvaart. De ILT heeft in 2023 het volgende geconstateerd:

- De verschillende uitvoerenden die moeten samenwerken wisselen onvoldoende informatie uit; er is onvoldoende inzicht in elkaars werk en kwaliteit.
- De ILT kan onvoldoende toezicht houden op de certificerende instellingen, omdat informatie ontbreekt en omdat zij niet altijd toezichthouder is die informatie kan opvragen.
- Betrokken organisaties hebben niet altijd scherp wat hun rol en verantwoordelijkheid is, waardoor ze deze in sommige gevallen onvoldoende invullen. Zo hebben sommige partijen in één stelsel nu en dan meerdere rollen die niet altijd goed bij elkaar passen. Bijvoorbeeld dat een partij niet alleen inspecties uitvoert, maar ook optreedt als adviseur of verzekeraar. Dat kan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid beïnvloeden wanneer deze partij onderzoek doet en certificaten afgeeft.

Luchtvaart

De ILT heeft haar rol als luchtvaartautoriteit verder versterkt, onder andere door de capaciteit te vergroten. Met de versterking is gewerkt aan het ontwikkelen van een Kenniscentrum Luchtvaart. Dit Kenniscentrum heeft in 2023 bijgedragen aan de Staat van de Luchtvaart.

Op Schiphol heeft de ILT bijna wekelijks inspecties uitgevoerd op de vliegtuigopstelplaatsen (VOP's). Deze inspecties zijn bedoeld om de veiligheid op de grond te verzekeren. Uit de inspecties bleek dat Schiphol niet volledig voldeed aan Europese regelgeving over toezicht op de VOP's. Schiphol werkt aan verbetermaatregelen en de ILT houdt de voortgang hiervan goed in de gaten.

Daarnaast werkt de ILT samen met de Nederlandse Arbeidsinspectie om de werkomstandigheden op de VOP's te verbeteren. Speciale aandacht is er hierbij voor Auxiliary Power Units (APU's). Dit zijn hulpmotoren die in een vliegtuig de energie leveren voor verschillende functies behalve de voortstuwing. De APU's hebben een negatief effect op de luchtkwaliteit en geluidsoverlast. De ILT heeft Schiphol gevraagd om te zorgen dat er voldoende alternatieve voorzieningen voor APU's zijn. Op de VOP's waar er in 2023 al goede alternatieve voorzieningen waren, hield de ILT toezicht op het gebruik hiervan door de luchtvaartmaatschappijen. De inspectie handhaaft waar dat nodig is.

De Staat van Schiphol is in de loop van 2023 inhoudelijk verdiept en doorontwikkeld tot de Staat van de Luchtvaart. Ook onderwerpen die niet direct om Schiphol gaan, komen aan de orde. Voorbeelden hiervan zijn drones en General Aviation, een veelomvattende sector binnen de luchtvaart. Naast de recreatieve luchtvaart vallen hier commerciële activiteiten onder zoals ballonvaren, zweefvliegen en rondvluchten.

IOD (Inlichtingen- en opsporingsdienst)

Om de aanpak van milieucriminaliteit te kunnen versterken is de ILT-IOD in 2023 op volle sterkte gekomen. Eind 2023 liepen er bij de ILT-IOD rond de 20 onderzoeken. Daarbij horen twee omvangrijke onderzoeken naar zware milieucriminaliteit, namelijk onderzoek naar Dupont/Chemours.

De ILT-IOD investeert ook in het oppakken en afronden van kleine onderzoeken. In het Fraude Expertise Knooppunt (FEK) ondersteunt de IOD de (BOA) inspecteurs bij complexe handhaving.

Ook met kleine onderzoeken kan maatschappelijk effect behaald worden. De aanhouding van een verdachte in een onderzoek naar fraude met energielabels is dankzij een goede communicatiestrategie en afstemming met persvoorlichting onder de aandacht gekomen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 80 Budgettaire gevolgen van beleid art. 24 Handhaving en Toezicht (bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	134.798	131.881	151.220	166.157	195.959	203.598	- 7.639
Uitgaven	134.798	131.881	151.220	168.400	196.662	203.598	- 6.936
1 Personele uitgaven	0	0	0	144.451	166.091	170.735	- 4.644
Waarvan eigen personeel	0	0	0	122.777	140.140	149.455	- 9.315
waarvan inhuur externen	0	0	0	21.674	25.951	20.755	5.196
Waarvan overige personele uitgaven	0	0	0	0	0	525	- 525
2 Materiele uitgaven	0	0	0	23.949	30.571	32.863	- 2.292
Waarvan ICT	0	0	0	4.825	5.060	2.679	2.381

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
waarvan bijdrage SSO's	0	0	0	6.785	8.085	12.652	- 4.567
Waarvan overige materiële uitgaven	0	0	0	12.339	17.426	17.532	- 106
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>	<i>134.798</i>	<i>131.881</i>	<i>151.220¹</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Bijdragen aan het agentschap ILT	134.798	131.881	151.220	0	0	0	0
				1			
Ontvangsten	0	0	0	15.162	14.666	24.700	- 10.034

1 Conform de Ontwerpbegroting 2020 vervalt vanaf het verslagjaar 2020 de uitsplitsing van de Bijdrage aan het agentschap ILT naar categorieën.

E. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- Verplichtingen: de lagere verplichtingen worden als volgt veroorzaakt:
  - De hogere realisatie op personele verplichtingen komt door de uitbreiding van capaciteit voor Toezicht Bodem en Versterking Stelsel Kwaliteit Bodembeheer (Kwalibo) (€ 1,7 miljoen) voor toezicht op de energielabels van woningen (€ 1,0 miljoen) en toezicht op Ozonlaagafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen (€ 1,0 miljoen), dit zijn taken die in 2023 aan ILT zijn toegewezen waar extra middelen voor beschikbaar zijn gesteld. Verder zijn middelen ter beschikking gesteld voor medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt (€ 1,4 miljoen), Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere mutaties voor diverse taken (totaal € 3,1 miljoen).
  - Lagere realisatie van materiele verplichtingen door compensatie aan Kiwa voor de producten die niet kunnen doorbelast naar de afnemers (€ 2,1 miljoen) en een budgetoverheveling voor de jaarlijkse bijdrage ad - € 17,9 miljoen voor bedrijfsvoering voor de dienstverleningsovereenkomst tussen ILT en de ICT en Human Resource directies van het ministerie van IenW.
- De lagere realisatie van de ontvangsten (- € 10,0 miljoen) komen doordat de opbrengsten voor de Autoriteit Wonen voor - € 14,4 miljoen buiten berotingsverband zijn geboekt. Daarnaast is er sprake van hogere ontvangsten van € 4,4 miljoen, ten behoeve van onder meer de bijdragen voor inspectieweet, heffingen NSA (luchtvaart), Bureau Inspectieraad en Secretariaat Paris MOU.

F. Toelichting op de personele en materiële uitgaven

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor het jaar 2023 een toelichting op de personele en materiële uitgaven van de Inspectie Leefomgeving en Transport opgenomen.

1. Personele uitgaven (€ 166,1 miljoen)

De personele uitgaven betreft alle uitgaven van het eigen personeel, de externe inhuur en overige personele uitgaven.

- Eigen personeel (€ 140,1 miljoen).** Onder uitgaven eigen personeel vallen de loonkosten en de uitgaven voor de personele exploitatie.
  - Onder loonkosten wordt verstaan alle uit de rechtspositiebepalingen en aanverwante (wettelijke) regelingen voortvloeiende uitgaven aan en voor de werknemers.

- Onder personele exploitatie worden andere personele uitgaven verstaan zoals verhuiskosten, uitbesteding arbo-dienstverlening, bedrijfshulpverlening, opleiding, uitgaven sociaal flankerend beleid en dergelijke.
2. **Externe inhuur (€ 26,0 miljoen)**. Dit betreft de uitgaven voor externe inhuur voor interim-management, organisatie- en formatieadvies, beleidsadvies, communicatieadvies, juridisch advies, advisering opdrachtgevers automatisering, accountancy, financiën en administratieve organisatie en de inhuur van uitzendkrachten.

2. Materiële uitgaven (€ 30,6 miljoen)

Onder de materiële uitgaven vallen uitgaven op het gebied van de ondersteunende processen.

1. **ICT (€ 5,1 miljoen)**. Bevat zowel de uitgaven voor projecten als structurele uitgaven zoals onderhoud en licenties.
2. **Bijdrage SSO's (€ 8,1 miljoen)**. De bijdrage aan de Shared Service Organisaties betreft onder andere P-Direkt (Salarisbedrijf van het Rijk), FM Haaglanden en het Rijksvastgoedbedrijf.
3. **Overige materiële uitgaven (€ 17,4 miljoen)**. Dit betreft materiele uitgaven van de ILT voor activiteiten ter ondersteuning van het primaire proces.

Ontvangsten (€ 14,7 miljoen). Dit betreffen ontvangsten voor vergunningverlening (€ 10,0 miljoen) en overige bijdragen (€ 4,7 miljoen), zoals voor inspectieview, heffingen NSA (luchtvaart), Bureau Inspectieraad en secretariaat Paris MOU.

4.13 Artikel 25 Brede Doeluitkering

A. Algemene doelstelling

Het realiseren van maatwerkoplossingen voor verkeers- en vervoersvraagstukken door de twee krachtens artikel 20, derde lid, van de Wet personenvervoer 2000 aangewezen openbare lichamen die verkeer- en vervoerstaken verrichten (vervoerregio's). Dit betreffen thans de Vervoerregio Amsterdam en het samenwerkingsverband van gemeenten in de zuidelijke Randstad, de Metropoolregio Rotterdam Den Haag.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 81 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.25							
					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	952.739	970.239	988.863	1.042.556	1.126.467	991.492	134.975
Uitgaven	955.610	953.451	967.127	1.005.694	1.066.020	991.493	74.527
1 Brede doeluitkering	955.610	953.451	967.127	1.005.694	1.066.020	991.493	74.527
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij de Brede Doeluitkering. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 82 Rol en verantwoordelijkheden	
Rol	Toelichting
Financieren	De Minister is systeemverantwoordelijk voor de bijdrage aan de Brede Doeluitkering verkeer en vervoer (BDU), die het mogelijk maakt dat er in de gebieden waar de vervoerregio's actief zijn maatwerkoplossingen kunnen worden geboden voor verkeers- en vervoervraagstukken. Dit artikel hangt samen met artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid en artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor waarin het bredere beleidsveld wordt geschetst.

C. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 83 Budgettaire gevolgen van beleid art. 25 Brede Doeluitkering (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	952.739	970.239	988.863	1.042.556	1.126.467	991.492	134.975
Uitgaven	955.610	953.451	967.127	1.005.694	1.066.020	991.493	74.527
1 Brede doeluitkering	955.610	953.451	967.127	1.005.694	1.066.020	991.493	74.527
<i>Bijdrage aan medeoverheden</i>	<i>955.610</i>	<i>953.451</i>	<i>967.127</i>	<i>1.005.694</i>	<i>1.066.020</i>	<i>991.493</i>	<i>74.527</i>
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

D. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere gerealiseerde verplichtingen zijn veroorzaakt door een verplichtingschuif van € 60,8 miljoen om de BDU-beschikking voor 2024 vast te leggen. Het resterende verschil van € 74,2 miljoen wordt verklaard door het hieronder toegelichte verschil op de uitgaven.
2. De hoger gerealiseerde uitgaven zijn worden met name veroorzaakt door:
  1. Het toevoegen van de loon- en prijsbijstelling 2023 van € 60,8 miljoen.
  2. Een per saldo verhoging van € 13,7 miljoen door enkele overboekingen vanuit het Mobiliteitsfonds voor de BDU-beschikking 2023 voor de Metropoolregio Rotterdam Den Haag en de Vervoerregio Amsterdam (€ 14,6 miljoen) en de hieraan gerelateerde afdracht aan het BTW-compensatiefonds van – € 0,9 miljoen).

E. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1. Brede Doeluitkering (€ 1.066 miljoen)

Jaarlijks wordt een beschikking verstrekt voor de Brede Doeluitkering aan de Vervoerregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Deze beschikking wordt berekend op basis van de in de Wet BDU Verkeer en Vervoer opgenomen methodiek. Uitbetaling vindt plaats in vijf termijnen, waarvan de tweede termijn een dubbele is. De Vervoerregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag zijn vrij in de afweging aan welke verkeer- en vervoertaken zij de BDU-middelen besteden. Zij bepalen dat aan de hand van de doelen die zij willen bereiken op hun verkeer- en vervoersterrein. Daarbij hebben zij veel ruimte voor een eigen invulling, rekening houdend met de specifieke kenmerken van hun regio.

4.14 Artikel 26 Bijdrage investeringsfondsen

A. Algemene doelstelling

Op dit artikel worden de bijdragen aan het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds verantwoord.

Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van de totale verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van dit artikel. De onderverdeling naar de financiële instrumenten is opgenomen in de totaal tabel van de budgettaire gevolgen van beleid.

Tabel 84 Samenvatting budgettaire gevolgen van beleid art.26							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	6.010.410	6.343.743	8.228.644	8.565.427	9.356.499	10.064.928	- 708.429
Uitgaven	6.010.410	6.343.743	8.228.644	8.565.427	9.356.499	10.160.555	- 804.056
Uitgaven onderverdeeld per artikelonderdeel							
1 Bijdragen aan het Mobiliteitsfonds	5.133.045	5.509.351	6.976.246	7.451.127	7.832.289	8.416.715	- 584.426
2 Bijdragen aan het Deltafonds	877.365	834.392	1.252.398	1.114.300	1.524.210	1.743.840	- 219.630
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

B. Rol en verantwoordelijkheid

In onderstaande tabel is een overzicht en toelichting opgenomen op de rol en verantwoordelijkheid van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat bij dit artikel. Voor een nadere toelichting op de verschillende typologieën stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren wordt verwezen naar de leeswijzer.

Tabel 85 Rol en verantwoordelijkheden	
Rol	Toelichting
Financieren	Zaken die op het Mobiliteitsfonds en Deltafonds worden verantwoord zijn terug te vinden in de verschillende beleidsartikelen op deze begroting. Voor de beleidswijzigingen wordt verwezen naar de betreffende beleidsartikelen.

C. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 86 Budgettaire gevolgen van beleid art. 26 Bijdrage Investeringsfondsen (bedragen x € 1.000)								
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	6.010.410	6.343.743	8.228.644	8.565.427	9.356.499	10.064.928	- 708.429	1
Uitgaven	6.010.410	6.343.743	8.228.644	8.565.427	9.356.499	10.160.555	- 804.056	
1 Bijdragen aan het Mobiliteitsfonds	5.133.045	5.509.351	6.976.246	7.451.127	7.832.289	8.416.715	- 584.426	2
2 Bijdragen aan het Deltafonds	877.365	834.392	1.252.398	1.114.300	1.524.210	1.743.840	- 219.630	3
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	

D. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere realisatie van de verplichtingen is vrijwel volledig het gevolg van de kasverschillen die hieronder worden toegelicht.
2. De per saldo lagere realisatie van € -584,4 miljoen op het artikelonderdeel bijdrage aan het Mobiliteitsfonds is met name veroorzaakt door:
  - Generale Kasschuif specifieke uitkering korte termijn woningbouw-middelen (- € 350 miljoen);
  - Kaderaanpassing op het Mobiliteitsfonds (- € 500 miljoen);
  - Invulling Rijksbrede taakstelling (- € 97,3 miljoen);
  - Toevoeging nacalculatie loon- en prijsbijstelling (€ 77 miljoen);
  - Toevoeging middelen voor Schoon Emissieloos Bouwen (€ 13,4 miljoen);
  - Overboekingen naar de beleidsbegroting HXII (€ 246,7 miljoen);
  - Overboekingen naar de begrotingen van andere ministeries (€ 25,7 miljoen).
3. De per saldo lagere realisatie van € -219,6 miljoen op het artikelonderdeel bijdrage aan het Deltafonds is veroorzaakt door: als gevolg van het geactualiseerde programma en om de overprogrammering op een verantwoord niveau te brengen is er een kasschuif met het generale beeld verwerkt op de begroting van het Deltafonds. De kasschuif heeft een meerjarige doorwerking en is over de gehele looptijd van het Deltafonds budgettair neutraal. De kasschuif betreft een verlaging met € -287,3 miljoen in 2023; een ombuiging ten behoeve van het rijksbrede beeld met een effect van - € 21,2 miljoen in 2023; een verlaging van € -14,1 miljoen voor afdracht BTW aan het BTW Compensatie Fonds voor met name de verstrekking van Specifieke Uitkeringen (SPUK's) inzake de impulsregeling Ruimtelijke Adaptie, voor de verstrekking van de Specifieke Uitkering (SPUK) omtrent het perceel N307/Roggebotsluis van het project IJsseldelta fase 2 aan de provincie Flevoland en de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie; de toegekende loon- en prijsbijstelling ad € 99,2 miljoen die vanuit Hoofdstuk XII wordt overgeheveld naar het Deltafonds;

een toevoeging van € 8,1 miljoen aan het Deltafonds in 2023 in het kader van het Coalitieakkoord Beekdalen;
diverse kleinere mutaties per saldo een verlaging van - € 4,3 miljoen.

E. Extracomptabele verwijzingen

Mobiliteitsfonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de beleidsbegroting van Hoofdstuk XII aan het Mobiliteitsfonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord (zie onderstaande specificatie).

Tabel 87 Specificatie van de bijdragen uit de begroting van hoofdstuk XII aan de begroting van het Mobiliteitsfonds (bedragen x € 1.000)

Mobiliteitsfonds			Vastge- stelde Begroting	Realisatie	Verschil
11	Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte	Uitgaven	1.060.225	0	- 1.060.225
11.01	Verkenningen		2.750	0	- 2.750
11.02	Korte termijn mobiliteitsmaatregelen		0	0	0
11.03	Reserveringen		1.081.434	0	- 1.081.434
11.04	Investeringsruimte		- 23.959	0	23.959
11.09	Ontvangsten		0	0	0
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		1.060.225	0	- 1.060.225
12	Hoofdwegen	Uitgaven	3.054.850	3.210.932	156.082
12.01	Exploitatie		4.478	5.763	1.285
12.02	Onderhoud en Vernieuwing		1.135.979	1.034.926	- 101.053
12.03	Aanleg		623.918	581.265	- 42.653
12.04	GIV/PPS		514.098	778.672	264.574
12.06	Netwerkgebonden kosten HWN		776.377	810.306	33.929
12.09	Ontvangsten	Ontvangsten	8.307	116.289	- 107.982
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		3.046.543	3.094.643	264.064
13	Spoorwegen	Uitgaven	2.837.747	2.662.611	- 175.136
13.02	Exploitatie, onderhoud en vernieuwing		1.990.766	2.022.887	32.121
13.03	Ontwikkeling		644.053	425.832	- 218.221
13.04	GIV/PPS		202.928	213.892	10.964
13.07	Rente en aflossing		0	0	0
13.09	Ontvangsten	Ontvangsten	209.263	368.898	159.635
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		2.628.484	2.293.713	- 334.771
14	Regionaal, lokale infrastructuur	Uitgaven	- 7.609	563.296	570.905
14.01	Grote regionaal/ lokale projecten		- 7.609	0	7.609
14.02	Regionale mobiliteitsfondsen		0	0	0

Mobiliteitsfonds			Vastge- stelde Begroting	Realisatie	Verschil
14.03	RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid		0	563.296	563.296
14.09	Ontvangsten		0	0	0
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		- 7.609	563.296	- 570.905
15	Vaarwegen	Uitgaven	1.351.229	1.358.393	7.164
15.01	Exploitatie		10.152	9.856	- 296
15.02	onderhoud en vervanging		591.958	457.760	- 134.198
15.03	Ontwikkeling		219.577	323.901	104.324
15.04	GIV/PPS		117.961	131.564	13.603
15.06	Netwerkgebonden kosten HVWN		411.581	435.312	23.731
15.09	Ontvangsten	Ontvangsten	5.587	98.156	92.569
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		1.345.642	1.260.237	- 85.405
17	Megaprojecten	Uitgaven	427.207	572.121	144.914
17.02	Betuweroute		0	0	0
17.03	HSL		0	0	0
17.06	PMR		799	637	- 162
17.07	ERTMS		46.074	189.798	143.724
17.08	Zuidasdok		211.525	140.739	- 70.786
17.10	Programma HFS		168.809	240.947	72.138
17.09	Ontvangsten		83.777	68.436	- 15.341
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		343.430	503.685	160.255
18	Overige uitgaven en ontvangsten	Uitgaven	0	42	42
18.06	Externe veiligheid		0	42	42
18.08	Netwerkoverstijgende kosten		0	0	0
18.12	Nader toe te wijzen BenO en vervanging		0	0	0
18.09	Ontvangsten	Ontvangsten	0	19.309	19.309
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		0	- 19.267	- 19.267
	Totaal uitgaven		8.723.649	8.367.395	- 356.254
	Totaal ontvangsten		306.934	671.088	148.190
	Saldo afgesloten rekeningen vorig jaar			291.239	
	Saldo afgesloten rekeningen dit jaar			- 427.221	
	Totaal Bijdrage van hfdst XII (art 26)		8.416.715	7.832.289	- 584.426

Deltafonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de beleidsbegroting van Hoofdstuk XII aan het Deltafonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord (zie onderstaande specificatie).

Tabel 88 Specificatie van de bijdragen uit de begroting van Hoofdstuk XII aan de begroting van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)

DELTAFONDS			Vastge- stelde Begroting	Realisatie	Verschil
1	Investeren in waterveiligheid	Uitgaven	653.117	560.655	- 92.462
1.01	Grote projecten waterveiligheid		122.013	70.774	- 51.239
1.02	Ontwikkeling waterveiligheid		510.860	472.359	- 38.501
1.03	Studiekosten		20.244	17.522	- 2.722
1.09	Ontvangsten investeren in waterveiligheid	Ontvangsten	164.608	185.258	20.650
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		488.509	375.397	- 113.112
2	Investeren in zoetwatervoorziening	Uitgaven	142.386	114.664	- 27.722
2.02	Ontwikkeling zoetwatervoorziening		137.886	112.883	- 25.003
2.03	Studiekosten		4.500	1.781	- 2.719
2.09	Ontvangsten investeren in waterkwantiteit en zoetwatervoorziening	Ontvangsten	0	114	114
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		142.386	114.550	- 27.836
3	Beheer, onderhoud en vervanging	Uitgaven	371.642	338.168	- 33.474
3.01	Exploitatie		8.028	7.304	- 724
3.02	Onderhoud en vernieuwing		363.614	330.864	- 32.750
3.09	Ontvangsten Beheer, onderhoud en vervanging	Ontvangsten	0	0	0
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		371.642	338.168	- 33.474
4	Experimenteren cf. art. III Deltawet	Uitgaven	243.009	285.636	42.627
4.01	Experimenteerprojecten		0		0
4.02	GIV/PPS		243.009	285.636	42.627
4.09	Ontvangsten Experimenteerartikel	Ontvangsten	0	0	0
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)		243.009	285.636	42.627

DELTAFONDS		Vastge- stelde Begroting	Realisatie	Verschil
5	Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	384.515	366.944	- 17.571
5.01	Apparaat	264.444	281.309	16.865
5.02	Overige uitgaven	95.355	85.635	- 9.720
5.03	Investeringsruimte	12.216	0	- 12.216
5.04	Reserveringen	12.500	0	- 12.500
5.09	Netwerkgebonden kosten en overige ontvangsten	0	0	0
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)	384.515	366.944	- 17.571
7	Investeren in waterkwaliteit Uitgaven	113.779	68.278	- 45.501
7.01	Ontwikkeling Kaderrichtlijn Water	58.791	42.833	- 15.958
7.02	Ontwikkeling Waterkwaliteit	38.144	12.117	- 26.027
7.03	Studiekosten waterkwaliteit	16.844	13.328	- 3.516
7.09	Ontvangsten Investeren in waterkwaliteit	0	753	753
	Bijdrage van hfdst XII (art 26)	113.779	67.525	- 46.254
	Totaal uitgaven	1.908.448	1.734.345	- 174.103
	Totaal ontvangsten	164.608	186.125	21.517
	Saldo afgesloten rekeningen vorig jaar		231.529	
	Saldo afgesloten rekeningen dit jaar		- 207.519	
	Totaal Bijdrage van hfdst XII (art 26)	1.743.840	1.524.210	- 219.630

5. Niet-beleidsartikelen

5.5.1 Artikel 97 Algemeen Departement

A. Algemene doelstelling

Op dit artikel worden de lenW-brede programma-uitgaven verantwoord.

B. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 89 Budgettaire gevolgen van beleid art. 97 (bedragen x € 1.000)							
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
Verplichtingen	142.070	38.084	209.091	37.417	55.728	41.543	14.185
Uitgaven	79.742	64.508	161.676	62.721	59.129	50.988	8.141
1 Algemeen departement	74.742	57.808	62.094	51.503	57.696	50.988	6.708
<i>Opdrachten</i>	<i>44.134</i>	<i>31.038</i>	<i>35.009</i>	<i>37.060</i>	<i>39.802</i>	<i>38.289</i>	<i>1.513</i>
Van A naar Beter	1.654	1.316	1.440	1.795	1.472	1.903	- 431
Ext. Juridische adv.	1.417	1.583	1.365	1.011	2.403	1.731	672
Onderzoeken PBL	5.211	6.118	5.920	5.980	5.257	2.811	2.446
Onderzoeken ANVS	3.208	3.921	2.667	2.212	2.737	3.839	- 1.102
DCC	7.684	6.832	7.702	7.853	6.878	8.570	- 1.692
Regeringsvliegtuig	21.979	8.944	13.775	15.905	17.664	13.973	3.691
Overige Opdrachten	2.981	2.324	2.140	2.304	3.391	5.462	- 2.071
<i>Subsidies</i>	<i>1.000</i>	<i>1.000</i>	<i>250</i>	<i>0</i>	<i>90</i>	<i>377</i>	<i>- 287</i>
KIS	1.000	1.000	250	0	0	0	0
Overige subsidies	0	0	0	0	90	378	- 288
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>	<i>24.481</i>	<i>25.770</i>	<i>26.835</i>	<i>14.443</i>	<i>17.254</i>	<i>12.322</i>	<i>4.932</i>
Waarvan bijdrage aan agentschap RWS	2.706	2.806	2.874	3.223	3.164	3.174	- 10
Waarvan bijdrage aan KNMI	2.583	2.608	2.673	2.436	2.457	227	2.230
Waarvan bijdrage aan ILT	12.718	13.118	13.404	0	0	0	0
Dienstverlening RIVM	6.474	7.238	7.884	8.784	11.633	8.921	2.712
<i>Bijdragen aan medeoverheden</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>550</i>	<i>0</i>	<i>550</i>
<i>Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Bijdragen aan ZBO's/RWT's</i>	<i>5.127</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
2 Sanering Thermphos	5.000	6.700	0	0	0	0	0
<i>Subsidies</i>	<i>5.000</i>	<i>6.700</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Sanering Thermphos	5.000	6.700	0	0	0	0	0
3 COVID-19 Testen	0	0	99.582	11.218	1.433	0	1.433
<i>Opdrachten COVID-19</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>99.491</i>	<i>11.218</i>	<i>1.433</i>	<i>0</i>	<i>1.433</i>
<i>Subsidies COVID-19</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>91</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ontvangsten	944	2.772	6.231	20.813	2.102	1.101	1.001

C. Financiële toelichting

Toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. De hogere verplichtingen worden overwegend verklaard door het sluiten van oude verplichtingen waardoor verplichtingenruimte is vrijgevallen (-/-€ 3,8 miljoen), het aangaan van verplichtingen met het RIVM ten behoeve van het Programma Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing lenW (+ € 17,4 miljoen), een correctie op de verplichtingen t.b.v. dienstverlening RIVM om deze in lijn te brengen met de kas (-/-€ 8,9 miljoen). Daarnaast zijn het de gevolgen van de hogere uitgaven die hierna nader worden toegelicht (€ 8,1 miljoen) en eerder aangegane verplichtingen in 2023 waarvan de uitgaven pas in 2024 of later plaatsvinden (€ 1,5 miljoen).
2. De hogere realisatie van de bijdrage aan agentschappen van € 4,9 miljoen wordt verklaard door:
  - KNMI: Hogere bijdrage aan agentschappen voornamelijk als gevolg van verstrekte maatwerkopdracht die het KNMI voor Rijkswaterstaat verricht (€ 2,2 miljoen);
  - Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu: Extra dienstverlening t.b.v. ANVS o.a. voor het compliant maken van het adionuclidenlaboratorium aan de huidige wet- en regelgeving (€ 0,9 miljoen), het uitvoeren van nucleaire adviesdiensten (€ 0,5 miljoen), tariefstijgingen RIVM (€ 0,3 miljoen) en ontvangen loon- en prijsbijstelling (€ 0,3 miljoen). Ten slotte waren er overlopende facturen uit 2022 (€ 0,7 miljoen).

D. Toelichting op financiële instrumenten

Onderstaand is per artikelonderdeel, zoals opgenomen in de budgettaire tabel, voor de financiële instrumenten zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het jaar 2023 is aangewend.

1 Algemeen departement Opdrachten (€ 39,8 miljoen)

- *Van A naar Beter (€ 1,5 miljoen)*. Het betreft de uitgaven voor beleidscommunicatie voor de grote publiekscampagne van A naar Beter.
- *Externe juridische advisering (€2,4 miljoen)*. Om de kosten voor het inhuren van juridische expertise, voornamelijk voor het inschakelen van de Landsadvocaat, (en andere advocaten) beheersbaar te houden, worden opdrachten hiertoe centraal gegeven voor de Bestuurskern. Dit om de kwaliteit te bewaken en tevens wordt hiermee voorkomen dat er meerdere malen vanuit verschillende diensten dezelfde vragen worden uitgezet.
- *Onderzoeken Planbureau voor de Leefomgeving (€ 5,3 miljoen)*. Dit betreft uitgaven ten behoeve van onderzoeksactiviteiten van PBL, zoals de aanschaf van databestanden, ontwikkeling van modellen, uitbesteding van onderzoek en vervaardiging van (web)publicaties. Een deel van deze uitgaven wordt door externe opdrachtgevers vergoed. Voor nieuws en publicaties van het PBL, zie de website van het PBL (www.pbl.nl).

- *Onderzoeken Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (€ 2,7 miljoen)*. Het betreft uitgaven voor opdrachten aan (inter)nationale technische supportorganisaties (waaronder de dienstverlening door agentschappen) inzake technische ondersteuning, advisering en onderzoek op terreinen van nucleaire veiligheid, stralingsbescherming alsmede beveiliging en waarborging (safeguards). Daarnaast worden ook de uitgaven die verband houden met samenwerking tussen ANVS en internationale organisaties (zoals bijvoorbeeld HERCA, OECD/NEA en IAEA) inzake voornoemde terreinen op dit artikel verantwoord.
- *Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing (€ 6,9 miljoen)*. DCC is verantwoordelijk voor een effectief crisisbeheersingsbeleid en een professionele aanpak van crises. De uitgaven betreffen o.a. de financiering van assets en programma's, het jaarlijkse lenW opleidings-, trainings- en oefeningsprogramma, kosten van het aansluiten van nationale kennisinstututen op het crisis expert team milieu en drinkwater (CET-md) en het 24/7 beschikbaar houden van de daarvoor noodzakelijke kennis en kunde. Tevens is het DCC is verantwoordelijk voor de inrichting, werking en kwaliteit van het CET-md en systeemverantwoordelijk voor de Milieuongevallendienst (MOD) van het RIVM en het beheer en onderhoud van meetapparatuur. en het beschikbaar maken bij het RIVM van expertise op het gebied van monstername, metingen en analyses, verspreidingsberekeningen en toxicologie.
- *Regeringsvliegtuig (€ 17,7 miljoen)*. Dit betreft de uitgaven van lenW voor het onderhoud, exploitatie en aanschaf van het regeringsvliegtuig.
- *Overig opdrachten (€ 3,4 miljoen)*. Dit betreft uitgaven voor communicatie, voor opdrachten op het gebied van strategisch advies en voor analyses van mobiliteit en mobiliteitsbeleid door het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KIM) die doorwerken in de beleidsafwegingen. Soms worden deelonderzoeken uitbesteed, omdat expertise op een bepaald deelonderwerp niet in huis is.

Subsidies (€ 0,1 miljoen)

Deze uitgaven hangen samen met subsidies die lenW verstrekt, met name aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek voor het programma SURF (Smart Urban Regions in the Future), Urban Futures en het programma Duurzame Logistiek.

Bijdragen aan agentschappen (€ 17,3 miljoen)

- *RWS (€ 3,2 miljoen)*. Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van beleidsondersteuning en advies en de capaciteitsinzet van het DCC.
- *KNMI (€ 2,5 miljoen)*. Dit betreft de bijdrage aan het KNMI voor afname van meteorologische producten en diensten relevant voor de uitvoering van diverse taken door RWS waaronder gladheidbestrijding en afname van maatwerk dienstverlening door ANVS.
- *Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (€ 11,6 miljoen)*. Het RIVM is de vaste partner van de ANVS voor een aantal taken op het terrein van stralingsbescherming. Dit zijn taken als beleidsondersteuning bij stralingsbescherming, ondersteuning bij stralingsinspecties, het beheer van de ongeval-organisatie, het in stand houden van het Radionucliden laboratorium alsmede het beheer van het Nationaal Meetnet Radioactiviteit en de stralingsmeetwagens. De bijdrage aan het RIVM hangt hiermee samen.

3 Covid19 testen reizen

Opdrachten (€ 1,4 miljoen)

Het Kabinet heeft, naar aanleiding van de aangenomen motie van het lid Sjoerdsma (D66), een bedrag beschikbaar gesteld voor het aanbieden van gratis testen via de reisbranche en OpenHouse.

Ontvangsten (€ 2,1 miljoen)

Hierop worden de ontvangsten geraamd die lenW ontvangt voor het gebruik van het Regeringsvliegtuig en voor onderzoeken van het PBL.

5.2 Artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement

A. Algemene doelstelling

Op dit artikel staan alle personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat met uitzondering van de agentschappen Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut en Rijkswaterstaat en de grote uitvoerende dienst Inspectie Leefomgeving en Transport. Het omvat de verplichtingen en uitgaven voor ambtelijk personeel, inhuur externen en ICT, bijdragen aan rijksbrede SSO's en overige materiële voor het kerndepartement.

B. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 90 Budgettaire gevolgen van beleid art. 98 (bedragen x € 1.000)								
	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023	
Verplichtingen	329.738	331.427	348.191	440.628	446.741	401.985	44.756	1
Uitgaven	317.541	335.910	342.540	400.962	455.862	407.254	48.608	
1 Personele uitgaven	236.880	262.284	272.011	306.868	354.267	294.588	59.679	2
- waarvan eigen personeel	204.931	224.847	233.600	260.772	298.886	260.851	38.035	
- waarvan externe inhuur	25.722	31.740	34.555	42.765	52.840	27.897	24.943	
- waarvan overige personele uitgaven	6.227	5.697	3.856	3.329	2.541	5.840	- 3.299	
2 Materiele uitgaven	80.661	73.626	70.529	94.094	101.595	112.666	- 11.071	3
- waarvan ICT	21.495	25.614	25.753	27.886	30.743	37.028	- 6.285	
- waarvan bijdrage aan SSO's	50.308	38.224	35.526	54.617	60.860	35.775	25.085	
- waarvan overige materiële uitgaven	8.858	9.788	9.250	11.591	9.992	39.863	- 29.871	
Ontvangsten	21.274	12.754	16.781	12.744	9.893	5.841	4.052	

C. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

- De hogere verplichtingen € 44,8 miljoen zijn veroorzaakt door de hogere uitgaven die hierna nader worden toegelicht en al in eerdere jaren aangegane verplichtingen met kasuitgaven in 2023.
- Personele uitgaven
  - De hogere uitgaven van eigen personeel (€ 38 miljoen) betreft met name:
    - Uitgekeerde loon-en prijsbijstelling (€ 16,3 miljoen),
    - herschikking met externe inhuur (-/- € 7,2 miljoen) o.a. voor inzet op vacatureruimte a.g.v. de krappe arbeidsmarkt, inhuur Beheer en Omgeving;
    - Bijdragen zijn ontvangen van EZK uit het Klimaatfonds t.b.v. de Ambitie Nuclear en organisatie Klimaatplatform (€ 4,3 miljoen);
    - Een bijdrage voor PBL t.b.v. de uitvoering van de Rekenmeesterfunctie (€ 1,7 miljoen);

- Bijdrage voor het programma Maatwerk Industrie en NoordZee Veiligheid Zeescheepvaart (€ 0,8 miljoen).
  - Ontvangen bijdragen van BZ voor loonkosten lokaal personeel en attachées in Londen en Parijs (€ 0,8 miljoen).
  - Bijdragen ontvangen van LNV door PBL t.b.v. o.a. Evaluatie Natuurpad, Landbouwkennis, Stikstof en Natuurverbetering (€ 2 miljoen) en door DGWB t.b.v. de uitvoering van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (€ 2,6 miljoen).
  - Bijdrage van BZK ontvangen voor de Evaluatie op de omgevingswet (€ 0,3 miljoen).
  - Eenerschikking vanuit Materieel t.b.v. inzet op Programma Open Overheid en POK (€ 3,2 miljoen).
  - Overboeking vanuit artikel 11 voor personele inzet t.b.v. het Nationaal Programma Landelijk Gebied in het kader van Stikstof en voor Coördinerende beleidstaken i.h.k.v. Noordzee en Oceanen (€ 2,6 miljoen).
  - Extra inzet voor inkoop en subsidie vanwege de toename van werkzaamheden en a.g.v. De groei van de lenW organisatie, deels doorerschikking vanuit Postactieven (€ 3,3 miljoen).
  - Extra personele inzet t.b.v. Luchtvaart (€ 3,1 miljoen).
  - Ontvangen naheffingen van de Belastingdienst o.a. m.b.t. de Werkkostenregeling (€ 5,2 miljoen).
  - De uitvoering van werving en selectie is overgedragen aan RWS (-/€ 1,4 miljoen).
  - Bijdrage van RWS t.b.v. Generieke Digitale Infrastructuur (€ 1 miljoen). De technische verwerking van de bijdrage aan het Rijksbrede beeld. (-/€ 1,2 miljoen).
  - Diverse (0,6 miljoen).
- De hogere externe inhuur van € 24,9 miljoen is voornamelijk het gevolg van:
- Eenerschikking met kosten eigen personeel o.a. voor inzet op vacatureruimte a.g.v. de krappe arbeidsmarkt, inhuur voor Beheer en Omgeving (€ 7,2 miljoen);
  - Overboeking van middelen uit het MF (€ 6,2 miljoen) t.b.v. o.a. Vrachtwagenheffing, Tijdelijke Tolheffing (TTH), de Digitale Transport Strategie, bijdrage RWS voor Vernieuwing SAP en capaciteitsinzet voor de opdrachten in het kader van de Ontsluiting Woningbouw;
  - Herschikkingen vanuit ICT o.a. t.b.v. DMS/Horizon en Open Overheid (€ 3,9 miljoen).
  - Herschikkingen vanuit Overig materieel t.b.v. inhuur voor Cyber Vitaal en de invoering van het nieuwe COI-stelsel (€ 1,6 miljoen).
  - Extra inhuur t.b.v. het Nationale Programma Landelijk Gebied (€ 1,5 miljoen);
  - Extra inhuur voor Wegverkeersbeleid en Voertuigen en Digitale Infrastructuur vanuit art 14 (€ 1 miljoen);
  - Toegekende Eindejaarsmarge voor de inzet van extra medewerkers Inkoop en Subsidies (€ 1,1 miljoen);
  - Bij inhuur is sprake van hogere kosten dan bij inzet eigen personeel daarom zijn extra uitgaven gedaan (€ 2 miljoen);
  - Diverse (€ 0,4 miljoen).
- De lagere overige personele uitgaven van –€ 3,3 miljoen is voornamelijk het gevolg van:
- De verzekeringsmaatschappijen hebben minder kosten in rekening gebracht, dan zij eerder hadden voorzien, voor aanspraken van oudwerknemers (-/€ 3,3 miljoen).

3. Materiele uitgaven

- De lagere kosten ICT van – € 6,3 miljoen zijn met name het gevolg van:
  - de door MinFin gefaciliteerde kasschuif t.b.v. DMS/Horizon naar 2024 en 2025 (-/-€ 11,7 miljoen);
  - Herschikking naar Externe inhuur t.b.v. o.a. DMS/Horizon en Open Overheid (-/-€ 3,9 miljoen);
  - Ontvangen loon- en prijsbijstelling (€ 0,4 miljoen);
  - Toegekende Eindejaarsmarge voor overlopende uitgaven t.b.v. Cybersecurity en Vernieuwing SAP (€ 1 miljoen);
  - Herschikking vanuit Overig Materieel voornamelijk voor inzet Informatiehuishouding en POK middelen (€ 3,6 miljoen);
  - Bijdrage van RWS voor de Vernieuwing SAP (€ 3,8 miljoen);
  - Diverse (€ 0,5 miljoen).
- Totale hogere bijdrage aan Rijksbrede SSO's € 25,1 miljoen zijn met name het gevolg van:
  - Ontvangen loon- en prijsbijstelling (€ 6,8 miljoen);
  - Structurele bijdrage van ILT voor de bedrijfsvoering (€ 15 miljoen);
  - Vastlegging een nieuwe dienstverleningsovereenkomst met SSC ICT (€ 3,2 miljoen);
  - Diverse (€ 0,1 miljoen).
- Lagere Overige materiele uitgaven – € 29,9 miljoen zijn met name het gevolg van:
  - Een herschikking naar ICT voornamelijk voor inzet Informatiehuishouding en POK middelen (€ 3,6 miljoen);
  - Herschikkingen naar inhuur t.b.v. inzet voor Cyber Vitaal en de invoering van het nieuwe COI-stelsel (€ 1,6 miljoen);
  - Herverdeling Cyber Vitaal middelen naar ILT en Luchtvaart (€ 5,1 miljoen);
  - Compensatie aan RWS, KNMI en ILT i.h.k.v. de Banenafpraak (€ 8,2 miljoen);
  - Overdracht Werving en selectie naar RWS (€ 1,2 miljoen);
  - Loon- en prijsbijstelling (€ 1,7 miljoen);
  - Groot aantal kleine autonome mee- en tegenvallers (€ 3,7 miljoen);
  - Herschikking naar Personeel voor inzet op Programma Open Overheid (€ 3,2 miljoen);
  - De technische verwerking van de bijdrage aan het Rijksbrede beeld (€ 0,4 miljoen);
  - Diverse (€ 1,2 miljoen)

D. Toelichting op de personele en materiële uitgaven Kerndepartement

1 Personele uitgaven

Dit betreft de verantwoording van alle uitgaven van het eigen personeel, de externe inhuur en postactieven voor het kerndepartement.

2 Materiële uitgaven

Dit betreft de verantwoording van de materiele uitgaven van het kerndepartement waarvoor geldt dat deze betrekking hebben op uitgaven die bedoeld zijn voor activiteiten ter ondersteuning van het primaire proces. Hieronder valt ook de bijdragen aan Shared Service Organisaties (o.a. P-Direkt, FM-Haaglanden en het Rijksvastgoedbedrijf) en ICT uitgaven voor onderhoud en licenties.

Tabel 91 Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022	Realisatie 2023	Begroting 2023	Verschil 2023
Totaal apparaatsuitgaven ministerie	2.206.961	2.340.928	2.503.991	2.532.241	2.227.668	2.672.594	- 140.353
Kerndepartement	317.541	335.910	342.540	400.962	455.862	407.254	48.608
ILT	134.798	131.881	151.220	168.400	196.662	203.598	- 6.936
Totaal apparaatskosten batenlastendiensten	1.224.495	1.319.137	1.381.231	1.434.879	1.575.144	1.432.742	2.137
KNMI	62.218	65.615	72.509	74.130	82.553	75.049	7.504
RWS	1.162.277	1.253.522	1.308.722	1.360.749	1.492.591	1.357.693	134.898
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's¹	530.127	554.000	629.000	528.000	0	629.000	- 629.000
ProRail	525.000	554.000	629.000	528.000	nmb	629.000	0
StAB	5.127	-	-	-	-	-	-

1 De gegevens over 2023 zijn ten tijde van het publicatie van het jaarverslag nog niet bekend. Deze worden bij de begroting 2025 aan de Kamer aangeboden.

5 5.1 Artikel 99 Nog Onverdeeld

A. Algemene doelstelling

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel. Dit betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 99 worden gedaan. Het artikel dient als tussenstation voor de overboeking van middelen naar de andere artikelen op de lenW-begroting, zoals loon- en prijsbijstelling.

B. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 92 Budgettaire gevolgen van beleid art. 99 Nog Onverdeeld (bedragen x € 1.000)								
					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023	
Verplichtingen	0	0	0	0	0	324	- 324	1
Uitgaven	0	0	0	0	0	324	- 324	1
Nominaal en Onvoorzien	0	0	0	0	0	324	- 324	
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	

C. Financiële toelichting

Onderstaand wordt op het niveau van financieel instrument, de verplichtingen en ontvangsten een toelichting gegeven op de verschillen (de mutaties) tussen de begroting en de realisatie. Zie voor de gehanteerde norm de toelichting 'normering jaarverslag' zoals opgenomen in de leeswijzer.

1. Dit betreft de middelen voor Werk aan Uitvoering en de POK/Wet open Overheid. Deze middelen zijn bij Prinsjesdag suppletore begroting begroting 2023 toebedeeld aan de verschillende lenW-onderdelen.

6. Bedrijfsvoeringsparagraaf

Scope

De scope van deze bedrijfsvoeringsparagraaf is de bedrijfsvoering waarvoor de Minister van Infrastructuur en Waterstaat verantwoordelijk is (begrotingshoofdstuk XII, Mobiliteitsfonds en Deltafonds). De financiële bedrijfsvoering van het ministerie vindt plaats binnen de rapporteringstoleranties, tenzij anders wordt vermeld in onderstaande uitzonderingsrapportage (deel 1). Daarna wordt er gerapporteerd over enkele voorgeschreven rijksbrede onderwerpen (deel 2). Tot slot wordt u over enkele specifieke lenW-onderwerpen geïnformeerd (deel 3).

Deel 1 uitzonderingsrapportage

Deel 1 bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Rechtmatigheid
2. Totstandkoming niet financiële verantwoordingsinformatie
3. Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering
4. Misbruik- en oneigenlijk gebruik
5. Overige aspecten van de bedrijfsvoering
6. Fraude-en corruptierisico's (geen uitzonderingsrapportage).

1. Rechtmatigheid

Uit de aangeleverde bedrijfsvoeringsinformatie en de aangeleverde steekproefinformatie van de ADR is gebleken dat de rapporteringstoleranties niet zijn overschreden, met uitzondering van de posten die in de onderstaande tabel staan vermeld. De overschrijding bij artikel 18 wordt veroorzaakt door een verstrekt voorschot waarbij de evaluatie informatie ontbreekt, waardoor niet vastgesteld kan worden of het voorschot terecht is uitbetaald. De overschrijding bij de samenvattende staat van baten en lasten agent-schappen wordt veroorzaakt door: RWS noodzakelijke overbruggingsovereenkomsten (Verzoeken tot wijziging) beheer en onderhoud GWW om de beschikbaarheid van het netwerk te waarborgen 134,4 miljoen, ICT inhuur 26,5 miljoen, aangaan van inhuurcontracten via Inhuurdesk onvoldoende objectief uitgevraagd circa 28,2 miljoen, bewuste afwijking van de aanbestedingsregels 13,3 miljoen en KNMI 2,5 miljoen. Bij gebruik van het instrument steekproef worden willekeurige transacties onderzocht en de gevonden resultaten geëxtrapoleerd en gerapporteerd in de onderstaande tabel als de maximale fouten en onzekerheden de rapportagegrenzen overschrijden. De meest waarschijnlijke uitkomsten staan in de kolommen 4, 5 en 6. Als het bedrag in kolom 6 inclusief de basisonnauwkeurigheid en het nauwkeurigheidsverval de tolerantiegrens overschrijdt, maar het bedrag in kolom 6 niet, wordt in kolom 7 géén percentage vermeld.

Tabel 93 Overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden (bedragen x € 1.000)

(1) Rapporterings-tolerantie	(2) Verantwoord bedrag in € (omvangsbasis)	(3) Rapporterings-tolerantie voor fouten en onzekerheden in €	(4) Bedrag aan fouten in €	(5) Bedrag aan onzekerheden in €	(6) Bedrag aan fouten en onzekerheden in €	(7) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag = (6)/(2)*100%
Uitgaven	75.886	7.589	0	9.900	9.900	13,0%
HXII Artikel 18 Scheepvaart en Havens	75.886	7.589	0	9.900	9.900	13,0%
Samenvattende staat van baten en lasten agentschappen	3.699.396	73.988	228.761	4.180	232.941	6,3%
RWS	3.595.711	nvt	226.217	3.431	229.648	nvt
KNMI	103.685	nvt	2.544	749	3.293	nvt

2. Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

Er zijn geen bijzonderheden te melden.

3. Begrotings- en financieel beheer en materiële bedrijfsvoering

Voortgang op onvolkomenheden Algemene Rekenkamer (AR)

1. Prestatieverklaren lenW. Het project prestatieverklaren BSK is afgerond. Door de voortdurende (management)aandacht en al meer gebruik te maken van het ondersteunende formulier prestatieverklaren is er hierdoor geen sprake van tolerantieoverschrijdingen bij de uitgaven. Ook bij RWS is het proces prestatieverklaren verstevigd en wordt via interne monitoring gestuurd op betere documentering van onderbouwingen dat de prestatie verricht is.
2. Aanbesteden kerndepartement. De acties en maatregelen uit het verbeterplan zijn met veel urgentie uitgevoerd; effecten zijn deels zichtbaar. Vanaf 2024 zullen budgethouders ondersteund door inkopers in hun nabijheid sturen op rechtmatige inkoop.
3. Verplichtingenbeheer kerndepartement. Het plan van aanpak is succesvol uitgevoerd. De kwaliteit van de registratie van de onderzochte verplichtingen was goed en de key controls zijn systematisch uitgevoerd.
4. Aanbesteden RWS. De acties en maatregelen uit het verbeterplan zijn met veel urgentie uitgevoerd; effecten zijn deels zichtbaar maar uit de interne audits blijkt dat de kwaliteit van de inkoopramingen, de procedurekeuze, de juiste en tijdige vastlegging van aangegane verplichtingen en de volledigheid van het inkoopdossier van met name de kleine inkopen verbetering behoeven. Vanaf 2024 zullen budgethouders daarop sturen en zorgdragen voor onder andere actualisatie van de kaderstelling, inkoopmonitoring en kennis en opleiding.

Voortgang op interimrapportage ADR 2023

1. Overbruggingsovereenkomsten. Het ministerie van lenW is categoriemanager voor de rijksbrede raamovereenkomsten voor Interimmanagement en Organisatieadvies, die gedurende het gehele verslagjaar waren verlengd door middel van een overbruggingsovereenkomst. De aanbesteding voor interimmanagement is ingetrokken na een gegrond verklaarde klacht over de gevolgde aanbestedingsprocedure en de gebleken exponentieel gestegen Rijksbrede afnamecijfers

voor interimmanagement. Vernieuwde tijdelijke overeenkomsten, met een groter aantal marktpartijen dan voorheen, zijn in januari 2024 beschikbaar gekomen. Een vereenvoudigde nieuwe aanbesteding wordt voorbereid om de inkoopvraag naar interimmanagement rechtmatig te kunnen invullen. De totale gegunde opdrachtwaarde van lenW onder de overbruggingscontracten voor Interimmanagement en Organisatieadvies bedroeg in 2023 3,4 miljoen euro. De totale gegunde opdrachtwaarde van lenW onder de overbruggingscontracten voor ICT inhuur bedroeg in 2023 36,4 miljoen euro.

2. Toezicht en aansturing ProRail. In het begrotingsjaar is gewerkt aan vermindering van controlelasten, verbetering van controleprotocollen en verduidelijking van afspraken waardoor ProRail eventuele onrechtmatigheid rapporteert en de accountant van ProRail dit toetst. Acties ter voorkoming van het parkeren van begrotingsgeld en een aanpassing van de subsidieregeling ter verduidelijking dat lenW voor de voortgang van het werk als regel vertrouwt op de rapportage van de projectleiders van ProRail worden in 2024 uitgevoerd.

4. Misbruik en oneigenlijk gebruik

Het departement heeft geen subsidieregelingen in uitvoering waarbij er vooraf geconstateerd is dat er sprake is van een verhoogd risico op misbruik en oneigenlijk gebruik. De resultaten van de jaarlijkse ADR review op subsidieregelingen over 2023 zijn nog niet beschikbaar. Vorig jaar rapporteerden wij over een managementbeslissing onrechtmatigheid (aanbestedingsregels) bij ProRail met betrekking tot de subsidie voor exploitatie, onderhoud en vernieuwing. In het begrotingsjaar 2023 en 2024 informeerde de accountant van ProRail en ProRail het departement over een managementbeslissing onrechtmatigheid (aanbestedingsregels) met betrekking tot subsidieverlening voor brandblusvoorzieningen havenemplacementen Rotterdam. ProRail rapporteert dat zij prioriteit heeft gegeven aan veiligheid en omdat zij geen tijdige reactie op de openbaar gepubliceerde opdracht op Tendernet heeft ontvangen een onrechtmatige opdracht heeft verstrekt. ProRail heeft schriftelijk excuses aangeboden dat per abuis deze non-compliance niet gemeld is aan het ministerie. ProRail doet er alles aan haar taken binnen de wettelijke kaders en daarmee ook binnen de Europese aanbestedingsrichtlijnen uit te voeren. Mocht een vergelijkbare casus zich voordoen, zal ProRail het ministerie daar zo spoedig mogelijk over informeren, zoals in de samenwerking gebruikelijk is.

5. Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Voortgang op onvolkomenheden ICT Algemene Rekenkamer (AR)

1. Informatiebeveiliging

Op het vlak van informatiebeveiliging (IB) zijn in 2023 stappen gezet om de onvolkomenheid op te lossen. De Algemene Rekenkamer (AR) concludeerde in 2022 dat lenW op het gebied van risico- en incidentmanagement nog een aantal stappen moest zetten. Deze laatste stappen zijn inmiddels gezet:

Proactieve en gecentraliseerde risicobeheersing:

- Er is nu een volledig en gedetailleerd centraal overzicht van kritieke systemen beschikbaar. Dit overzicht is in 2023 ook gebruikt om te sturen op IB-risico's.
- Periodieke risicogesprekken vonden plaats tussen de Chief Information Security Officer (CISO) van het departement en de CISO's van de dienstonderdelen.

- De dienstonderdelen hebben de acht basisvereisten voor risicomanagement geïmplementeerd. Hierover hebben zij ook gerapporteerd in de periodieke risicogesprekken en zullen zij tevens over rapporteren in hun Informatiebeveiligingsbeelden (IBBen).

Verbeterd Handboek Expertgroep Cyberincidenten:

- Het Handboek Expertgroep Cyberincidenten is bijgewerkt met een versterkt escalatieproces.
- Dit stelt lenW in staat om sneller en effectiever te beslissen over opschaling in geval van een (dreigende) crisis.

Verstrekken van aanvullend bewijsmateriaal door RWS:

- RWS heeft extra bewijsmateriaal verstrekt m.b.t. risico- en incidentmanagement.
- Er is ook een rondleiding georganiseerd voor de onderzoekers van de AR bij het Security Operations Center (SOC) van RWS.

Met deze maatregelen verwacht lenW de onvolkomenheid volledig op te lossen.

2. Lifecyclemanagement

Met de inspanningen die lenW heeft geleverd om te komen tot inzicht in het bestaande IT-landschap heeft de AR in het verantwoordingsonderzoek 2022 geconstateerd dat de onvolkomenheid is opgelost. In lijn met de plateau aanpak uit het plan van aanpak is LCM in 2023 verder ingericht en wordt de komende jaren steeds verder doorontwikkeld.

Voortgang op interimrapportage ADR 2023

1. AVG

Directie Financiën en Integrale Bedrijfsvoering heeft het besluit genomen om privacy via de lijn aan de hand van 8 werkpakketten voor zowel de Bestuurskern als voor de beleids-DG's in 2024 op volwassenheidsniveau 3 te krijgen. Het actualiseren van het verwerkingsregister valt binnen de scope van deze werkpakketten. Er zullen extra inspanningen geleverd worden en de voortgang zal in de concernsturingscyclus besproken worden. Ook is het onderwerp AVG opgenomen in de mandaatbrieven 2024 om extra inspanning te leveren voor de registratie van de (publieke en niet-publieke) verwerkingsactiviteiten.

Artificial Intelligence

De komst van generatieve Artificial Intelligence (AI) heeft de AI-wereld in een versnelling gegooid. Van noodbrieven, tot onderhandelingen van de Europese AI-act die vertraging opliepen. Als reactie daarop is een rijksbrede visie overhandigd aan de Kamer (Kabinet presenteert visie op generatieve AI | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl.) Tevens bereikte de EU een voorlopig politiek akkoord over de AI-act in december Voorlopig politiek akkoord EU-eisen ontwikkeling kunstmatige intelligentie | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. Dit zijn ontwikkelingen die ook het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat raken en waarop het ministerie actie moet ondernemen.

Momenteel wordt het gebruik van online beschikbare generatieve AI onderzocht binnen de Rijksoverheid. Het is immers niet goed te controleren of generatieve AI-toepassingen voldoen aan de geldende wetgeving. In

een voorlopig standpunt omtrent het gebruik is gecommuniceerd dat het gebruik voorlopig wordt afgeraden. Echter zijn er zoveel soorten generatieve AI-toepassingen zijn, dat het gebruik bijna niet te vermijden is. Dit is ook belangrijk om in overweging te nemen. Het is immers goed om juist te leren werken met nieuwe technieken. Generatieve AI biedt ook mogelijkheden voor innovatie. Door de concerndirectie Informatiebeleid zijn voor lenW gebruiksregels opgesteld die helpen met het zo verantwoord mogelijk gebruik van generatieve AI op het werk.

Vanwege de impact en ontwikkelingen van AI wordt op aanvraag van de Bestuursraad in 2024 een AI-strategie voor lenW ontwikkeld. Hierin wordt visie gegeven aan thema's zoals: (1) het verantwoord gebruik van AI, (2) het potentieel van AI, (3) het voorbereiden op AI incidenten en (4) kennisniveau omtrent AI. Daarnaast wordt de Europese AI-act geanalyseerd om te beoordelen welke stappen lenW moet zetten. De visie en impact analyse van de AI Act wordt in lijn gebracht met het verplichte AI Impact Assessment van lenW.

6. Fraude- en corruptierisico's

De rijksbegrotingsvoorschriften schrijven voor dat de belangrijkste materiële fraude- en corruptierisico's worden gerapporteerd inclusief de genomen maatregelen om deze te beheersen. De risico's die worden gerapporteerd zijn mede gebaseerd op de departementale risicoanalyse.

In het begrotingsjaar is een initiële risicoanalyse fraude- en corruptierisico's uitgevoerd door een werkgroep. Deze concludeert dat er binnen de geïnterviewde beleidsdirecties van lenW aandacht is voor integriteit maar dat er nog onvoldoende expliciete aandacht is voor fraude- en corruptierisico's. Het grootste risico is het bevoordelen van bevriende partijen dat wordt ondervangen door vier ogen controle en functiescheiding. Bij de ILT is er expliciete aandacht voor corruptierisico's (er is geen aanwijzing dat deze manifest geworden zijn) door actief onderzoek te doen. Over de belangrijkste materiële risico's bij RWS rapporteerden we in de bedrijfsvoeringsparagraaf 2022. Bij RWS wordt op basis van de uitgevoerde fraude risicoanalyse geconstateerd dat de kans op de onderkende risico's "zelden" is, waarbij de risicoinschatting «Laag» of «Midden» is. Met betrekking tot de risico's waarbij de inschatting «Midden» is maakt dit risico deel uit van de interne audits. Op basis van deze risicoinschatting wordt geconcludeerd dat in 2023 geen aanvullende beheersmaatregelen nodig zijn. In de uitkomsten van de werkgroep die de initiële risicoanalyse heeft uitgevoerd wordt voorgesteld om de risicoanalyse jaarlijks te actualiseren en te agenderen in het Audit Committee van het departement.

Deel 2 Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

In deel 2 rapporteren we over de volgende onderwerpen:

1. Grote lopende ICT projecten
  2. Open standaarden en open source software
  3. Betaalgedrag
  4. Evaluatie van het Audit Committee
  5. Normenkader financieel beheer
  6. Beheer projecten Nationaal Groeifonds
1. Grote lopende ICT projecten

Per 31 december 2023 heeft lenW 32 projecten op het Rijks ICT-dashboard vermeld met de status In uitvoering of Nog niet gestart.

Om de kans van slagen van Grote ICT-activiteiten te vergroten wordt een CIO-oordeel gegeven bij de start van een activiteit en op kritische momenten gedurende het project. In 2023 zijn er CIO-oordelen gegeven met aanbevelingen aan de opdrachtgever. Door het Adviescollege ICT-toetsing (AclCT) zijn in 2023 drie adviezen opgeleverd voor Common Highway Agency Rijkswaterstaat Model (CHARM) (Implementeren van een nieuw ICT-platform voor gebruik in verkeerscentrales), Vrachtwagenheffing (Introductie heffing waarmee het vrachtverkeer voor gereden kilometers gaat betalen) en BEST2DO (Vervangen en onderhouden van de bedienings- en besturingssystemen voor de Hartelkering en locomobiel van de Maeslantkering). Het AclCT maakt op basis van een risicoanalyse zelfstandig de afweging welke activiteiten worden getoetst. Naast de onderzoeken van het AclCT zet lenW bij ICT-activiteiten ook andere (interne en externe) toetsen in. De BIT-adviezen zijn openbaar en raadpleegbaar via de website van het AclCT.

2. Open standaarden en open source software

Naar aanleiding van de halfjaarlijkse meting naleving Internetstandaarden door Forum Standaardisatie is in 2023 een start gemaakt met het verbeteren van de positie van lenW. Deze actie is inmiddels in de concernsturing opgenomen om meer snelheid te genereren. In de Architectuurboard van lenW wordt de voortgang centraal gemonitord. Ondersteuning voor website eigenaren is ingeregeld en afspraken over vaststellen en aanspreken van die eigenaren zijn gemaakt. Tegelijkertijd neemt lenW een actievere positie in door met Forum voor standaardisatie af te stemmen over verbetering van standaarden en de toepassing ervan.

3. Betaalgedrag

Het ministerie voldoet aan de rijksbrede norm.

4. Evaluatie van het Audit Committee

In het verslagjaar is een zelfevaluatie uitgevoerd. Naar aanleiding daarvan is besloten om ook risicogericht aan onderwerpen als informatiebeleid en HRM aandacht te besteden en om een derde externe lid te werven.

5. Normenkader financieel beheer

In 2013 presenteerde de toenmalige minister van Financiën het gemeenschappelijk normenkader voor goed financieel beheer en een kaderstelling voor extern financieel toezicht bij instellingen die een publiek belang dienen. In 2023 is er geen wijziging geweest in het externe financieel toezicht door het ministerie.

6. Beheer projecten Nationaal Groeifonds

Bij één verstrekt voorschot van 9,9 miljoen ontbreekt de evaluatieinformatie waardoor niet vastgesteld kan worden of het voorschot terecht is uitbetaald. Bij het aangaan van een aantal subsidies is niet gecheckt of voldaan is aan de kostencategorieën van de Algemene GroepsVrijstellingsVerordening (AGVV). Bij de vaststelling kan dit worden gerepareerd als de controleprotocollen hierop worden aangepast. Bij één verstrekte subsidie is onvoldoende zichtbaar gemaakt dat de subsidieverlening aan de betreffende onderneming in overeenstemming is met de AGVV.

3. Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

In dit deel rapporteren wij over de opvolging van de resterende punten uit de interim rapportage ADR voor zover daartoe aanleiding is:

1. Ontwikkelplan assetmanagement lenW
2. Fiscale functie
3. Beheer stikstofrechten door RWS

1. Ontwikkelplan assetmanagement lenW

Naar aanleiding van de evaluatie van het rijksbrede verslaggevingsstelsel is het verbetervoorstel gedaan om te onderzoeken hoe assetmanagement in combinatie met het financieel waarderen en administreren van bezittingen, de informatievoorziening voor zowel externe als interne stakeholders kan versterken. Op 3 juli presenteerde lenW de jaarlijkse voortgangsrapportage, TK36200A nr 80, waarin verduidelijkt wordt wat er nog te doen is op weg naar de ambitie om voor assetmanagement voor wegen, vaarwegen en watersystemen te voldoen aan de internationale standaard voor assetmanagement: de ISO 55000.

2. Fiscale functie

Begin 2024 is een nieuw convenant horizontaal toezicht met de belastingdienst overeengekomen.

3. Beheer stikstofrechten RWS

De ADR heeft in haar interimrapportage 2023 onder andere gerapporteerd over het beheer van stikstofruimte door RWS. In 2023 is namelijk door de Tweede Kamer een motie aangenomen om geen boerderijen meer op te laten kopen door RWS ten behoeve van het kunnen salderen voor stikstof. Interbestuurlijk zijn afspraken gemaakt over de voorwaarden voor extern salderen, die zijn vastgelegd in beleidsafspraken en beleidsregels. RWS houdt zich aan deze regels. De ADR stelde dat het voor hun controle van belang is dat de waarde van de nog niet gebruikte salderingsruimte stikstof die RWS beheert tot uitdrukking komt in het jaarverslag lenW. Dit is door RWS in kaart gebracht en aan de ADR toegelicht. Op grond hiervan heeft de ADR geconcludeerd dat RWS de ADR in voldoende mate van informatie heeft voorzien, op basis waarvan er geen aanvullende informatie in het jaarverslag behoeft te worden opgenomen.

C. JAARREKENING

7. Departementale verantwoordingsstaat

Tabel 94 Departementale verantwoordingsstaat 2023 van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat voor het jaar 2023 (Bedragen x € 1.000)

Art. Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Realisatie (2)			Verschil realisatie en vastgestelde begroting (3) = (2) - (1)		
	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen ¹	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Totaal	12.595.707	12.981.307	42.871	12.495.274	12.333.414	46.750	- 100.433	- 647.893	3.879
Beleidsartikelen									
11 Integraal waterbeleid	48.100	59.877	30	43.237	52.905	109	- 4.863	- 6.972	79
13 Bodem en Ondergrond	117.282	130.944	0	127.442	109.413	107	10.160	- 21.531	107
14 Wegen en verkeersveiligheid	206.740	293.933	5.782	417.039	329.675	4.072	210.299	35.742	- 1.710
16 Openbaar vervoer en spoor	26.306	210.828	0	200.147	277.447	3.202	173.841	66.619	3.202
17 Luchtvaart	93.241	46.693	5.167	209.745	81.118	7.631	116.504	34.425	2.464
18 Scheepvaart en Havens	115.127	130.251	0	47.518	75.267	620	- 67.609	- 54.984	620
19 Uitvoering Milieubeleid en Internationaal	10.955	11.377	0	9.727	11.009	729	- 1.228	- 368	729
20 Lucht en Geluid	52.142	54.838	0	69.552	59.611	2.072	17.410	4.773	2.072
21 Duurzaamheid	74.209	71.886	0	55.167	57.443	548	- 19.042	- 14.443	548
22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's	77.333	87.006	250	57.697	69.940	999	- 19.636	- 17.066	749
23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie	70.402	69.462	0	76.609	75.414	0	6.207	5.952	0
24 Handhaving en toezicht	203.598	203.598	24.700	195.959	196.662	14.666	- 7.639	- 6.936	- 10.034
25 Brede doeluitkering	991.492	991.493	0	1.126.467	1.066.020	0	134.975	74.527	0
26 Bijdrage investeringsfondsen	10.064.928	10.160.555	0	9.356.499	9.356.499	0	- 708.429	- 804.056	0
Niet-beleidsartikelen									
97 Algemeen departement	41.543	50.988	1.101	55.728	59.129	2.102	14.185	8.141	1.001
98 Apparaatsuitgaven kerndepartement	401.985	407.254	5.841	446.741	455.862	9.893	44.756	48.608	4.052
99 Nog onverdeeld	324	324	0	0	0	0	- 324	- 324	0

¹ Op de aangegane verplichtingen in de verantwoordingsstaat is een bedrag van € 108,3 mln. aan bijstellingen in mindering gebracht. Hiervan heeft € 62,1 mln. betrekking op voorgaande jaren.

8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen

Tabel 95 Samenvattende verantwoordingsstaat 2023 inzake baten-lastenagentschap van het Ministerie van infrastructuur en Waterstaat (bijdragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Begroting	(2) Realisatie 2023	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting (+ of -)	(4) Realisatie 2022
Baten- lastenagentschap RWS				
Totale baten	3.592.988	3.595.711	2.723	3.116.454
Totale lasten	3.587.763	3.585.124	- 2.639	3.101.011
Saldo van baten en lasten	5.225	10.587	5.362	15.443
Totale kapitaaluitgaven	56.649	61.705	5.056	41.104
Totale kapitaalontvangsten	44.485	27.636	- 16.849	39.633
Baten- lastenagentschap KNMI				
Totale baten	100.793	103.685	2.892	96.357
Totale lasten	100.768	104.318	3.550	96.127
Saldo van baten en lasten	25	- 633	- 658	230
Totale kapitaaluitgaven	7.497	3.749	- 3.748	4.677
Totale kapitaalontvangsten	5.600	3.934	- 1.666	4.557

9. Jaarverantwoording agentschap per 31 december 2023

1 Agentschap Rijkswaterstaat

Tabel 96 Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap 2023 (bijdragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Vershil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Baten				
Omzet	3.591.488	3.531.958	- 59.530	3.108.887
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	3.307.096	3.283.835	- 23.261	3.531.340
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	80.571	114.061	33.490	93.395
<i>waarvan omzet derden</i>	203.821	259.271	55.450	221.994
<i>waarvan omzet nog uit te voeren werkzaamheden</i>	0	- 125.209	- 125.209	- 737.842
Rentebaten	0	58.908	58.908	5.075
Vrijval voorzieningen	0	3.142	3.142	694
Bijzondere baten	1.500	1.703	203	1.798
Totaal baten	3.592.988	3.595.711	2.723	3.116.454
Lasten				
Apparaatskosten	1.357.693	1.494.345	136.652	1.360.749
- Personele kosten	1.095.760	1.170.924	75.164	1.067.140
<i>waarvan eigen personeel</i>	1.009.917	1.086.150	76.233	1.002.239
<i>waarvan inhuur externen</i>	85.843	84.774	- 1.069	64.901
<i>waarvan overige personele kosten</i>	0	0	0	0
- Materiële kosten	261.933	323.421	61.488	293.609
<i>waarvan apparaat ICT</i>	38.510	54.011	15.501	48.286
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	67.740	80.341	12.601	69.730
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	155.683	189.069	33.386	175.593
Externe productkosten	2.203.690	2.042.495	- 161.195	1.708.515
Rentelasten	723	1.279	556	783
Afschrijvingskosten	21.727	18.988	- 2.739	18.357
- Materieel	21.285	17.847	- 3.438	17.106
<i>waarvan apparaat ICT</i>	5.114	4.808	- 306	4.856
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	16.171	13.039	- 3.132	12.250
- Immaterieel	442	1.141	699	1.251
Overige lasten	3.800	27.926	24.126	12.598
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	3.800	10.897	7.097	11.396
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	0	17.029	17.029	1.202
Totaal lasten	3.587.633	3.585.033	- 2.600	3.101.002
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	5.355	10.678	5.323	15.452
Agentschapsdeel Vpb-lasten	130	91	- 39	9
Saldo van baten en lasten	5.225	10.587	5.362	15.443
Dotatie aan reserve Rijksrederij	5.225	27	- 5.198	2.094
Nog te verdelen resultaat	0	10.560	10.560	13.349

Tabel 97 Voorgestelde resultaatbestemming

Voorgestelde resultaatbestemming	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Vershil (3) = (1) + (2)	Realisatie t-1 (4)
<i>(Voorgesteld resultaat als volgt te verdelen)</i>				
Toevoeging/ onttrekking:				
- Exploitatiereserve	0	10.560	10.560	13.349
Saldo van baten en lasten	0	10.560	10.560	13.349

Toelichting

Het nog te verdelen resultaat 2023 bedraagt € 10,6 miljoen. Zoals beschreven in de toelichting van het Eigen Vermogen wordt voorgesteld om dit resultaat toe te voegen aan de Exploitatiereserve.

Baten

Omzet

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement 2023 van € 3.283,8 miljoen (begroot € 3.307,1 miljoen) bestaat uit:

- Agentschapsbijdrage 2023: € 3.275,9 miljoen (begroot € 3.298,1 miljoen);
- Verrekeningen voor specifiek met het moederdepartement overeengekomen werkzaamheden welke, gedurende 2023, via facturen bij het moederdepartement in rekening zijn gebracht: € 7,9 miljoen (begroot € 9,0 miljoen).

De lagere agentschapsbijdrage ten opzichte van de begroting 2023 ad. – € 22,2 miljoen wordt per saldo veroorzaakt door:

- Het budget benodigd voor het Basiskwaliteitsniveau van het onderhoud is in lijn gebracht met hetgeen dat voor RWS maakbaar wordt geacht (Kamerbrief [29385 nr. 119](#), 17-03-2023) (- € 274,6 miljoen);
- Verrekening herstelmaatregelen hoogwater Limburg. Vrijwel alle schademeldingen zijn afgehandeld en betaald. Het resterende budget is teruggegeven aan ministerie van Financiën (- € 26,9 miljoen);
- bijdrage van RWS aan ministerie van IenW ten behoeve van het programma Vernieuwing SAP (- € 6 miljoen);
- Uitkering van de loon- en prijsbijstelling 2023 (€ 171,1 miljoen);
- programmamiddelen voor de aanpak Verkeersveiligheid op Rijks-N-wegen (€ 25 miljoen);
- Loon- en prijsbijstelling 2022, nacalculatie naar aanleiding van Kabinetbesluit bij Najaarsnota 2022 (€ 19,2 miljoen);
- Programmamiddelen voor het uitvoeren van het onderzoeksprogramma 2023 voor de water- en bodemopgaven. Dit onderzoeksprogramma wordt uitgevoerd onder de Subsidieregeling Instituten voor Toegepast Onderzoek (SITO-regeling) (€ 12,2 miljoen);
- Programmamiddelen voor de planstudie Stikstof (€ 5,9 miljoen);
- Apparaatskosten voor capaciteit Exploitatie en Onderhoud (€ 5,6 miljoen);
- Het restant betreft diverse kleinere mutaties (€ 46,3 miljoen).

In onderstaande tabel is de omzet moederdepartement ad. € 3.283,8 miljoen uitgesplitst naar de verschillende begrotingsartikelen.

Tabel 98 Specificatie omzet moederdepartement 2023 (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Agentschapsbijdrage Deltafonds	716.630	708.935	- 7.695	634.159
Artikel 1 Investeren in waterveiligheid	1.863	11.961	10.098	3.131
Artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening	0	802	802	0
Artikel 3 Exploitatie, onderhoud en vernieuwing	356.474	319.050	- 37.424	251.629
Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	355.988	363.871	7.883	368.309
Artikel 7 Investeren in waterkwaliteit	2.305	13.251	10.946	11.090
Agentschapsbijdrage Mobiliteitsfonds	2.530.094	2.498.083	- 32.011	2.834.180
Artikel 12 Hoofdwegennet	1.645.631	1.624.145	- 21.486	1.937.827
Artikel 15 Hoofdvaarwegennet	884.463	873.938	- 10.525	896.353
Agentschapsbijdrage Hoofdstuk XII	51.372	68.914	17.542	66.451
Artikel 11 Integraal Waterbeleid	15.100	15.406	306	15.870
Artikel 13 Bodem en ondergrond	3.869	5.489	1.620	5.738
Artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid	9.118	12.119	3.001	12.321
Artikel 16 Openbaar Vervoer en spoor	830	1.057	227	826
Artikel 17 Luchtvaart	53	6.185	6.132	5.615
Artikel 18 Scheepvaart en havens	2.465	2.810	345	2.465
Artikel 19 Internationaal beleid	398	644	246	422
Artikel 20 Lucht en geluid	1.647	2.816	1.169	2.681
Artikel 21 Duurzaamheid	10.585	11.644	1.059	10.448
Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	4.133	7.580	3.447	6.842
Artikel 97 Algemeen departement	3.174	3.164	- 10	3.223
Totaal agentschapsbijdrage	3.298.096	3.275.932	- 22.164	3.534.790
Directe vermogensmutatie	0	0	0	- 11.112
Overige omzet lenW	9.000	7.903	- 1.097	7.662
Totaal omzet moederdepartement	3.307.096	3.283.835	- 23.261	3.531.340
Van totaal omzet moederdepartement				
*apparaat (interne kosten)	1.255.099	1.361.863	106.764	1.261.110
*programma (externe productkosten)	2.051.997	1.921.972	- 130.025	2.270.230

Omzet overige departementen

De hogere omzet overige departementen ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 33,5 miljoen wordt met name veroorzaakt doordat de Rijksrederij de hogere bijdrage heeft doorberekend aan de alliantiepartners, door de levering van extra Noodsleephulpdiensten aan de Kustwacht en toegenomen personeelskosten als gevolg van de CAO afspraken (€ 6,6 miljoen). Daarnaast is er ook een hogere omzet op de apparaats- en programmakosten die RWS bij het ministerie van BZK in rekening brengt voor de werkzaamheden in het kader van de Omgevingswet zoals digitaal stelsel, informatiepunt en toepasbare regels (€ 13,6 miljoen). De hogere omzet Werken voor en met Partners is het gevolg van de inzet van RWS op een aantal grote projecten (€ 21,9 miljoen). Het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER) (€ 5,8 miljoen), Pilotprogramma hernieuwbare energie (€ 2,1 miljoen), programma Natuur (€ 1,8 miljoen), verkeersbeeld op zee (€ 1,2 miljoen). Het restant betreft verschillende mutaties kleiner dan € 1 miljoen (€ 11,0 miljoen).

In onderstaande tabel is de omzet overige departementen ad. € 114,1 miljoen uitgesplitst naar de verschillende categorieën.

Tabel 99 Specificatie omzet overige departementen 2023 (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Rijksrederij	40.804	47.389	6.585	44.710
Omgevingswet	22.001	35.624	13.623	28.364
Werken voor en met Partners	10.500	21.967	11.467	11.725
Beleidsadvisering en ondersteuning (BOA)	6.266	5.015	- 1.251	6.422
Overig	1.000	4.066	3.066	2.174
Totaal	80.571	114.061	33.490	93.395

Omzet derden

De hogere omzet derden ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 55,5 miljoen wordt met name veroorzaakt door hogere opbrengsten op Beheer en Onderhoud (€ 34,0 miljoen). Deze hogere opbrengsten worden met name veroorzaakt door de opbrengsten vanuit het windmolenpark Maasvlakte 2 (€ 22,3 miljoen). Op Vastgoed is de omzet toegenomen als gevolg van het ingebruikgevingen (IGG) van areaal voor Windparken (€ 16,7 miljoen). Daarnaast ook een hogere omzet op schaderijden en -varen, als gevolg van een toename van het verhaalbare deel van de schadekosten (€ 12,5 miljoen). De lagere opbrengsten bij de Nationale bewegwijzeringsdienst (5,3 miljoen) worden veroorzaakt door een aantal grote projecten die in de afrondende fase zitten maar nog niet zijn afgerond. Hierdoor kon er voor deze projecten nog geen eindfactuur worden opgesteld.

In onderstaande tabel is de omzet derden ad. € 259,3 miljoen uitgesplitst naar de verschillende categorieën.

Tabel 100 Specificatie omzet derden 2023 (bedragen x €1.000)

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Beheer en Onderhoud	36.000	70.001	34.001	32.604
Schaderijden en Schadevaren	30.000	42.536	12.536	39.788
Rijksvastgoedbedrijf (RVB)	58.200	74.958	16.758	75.496
Nationale Bewegwijzeringsdienst (NBD)	24.816	19.561	- 5.255	18.913
Nationale Databank Wegverkeersgegevens (NDW)	13.205	9.821	- 3.384	7.510
Werken voor en met Partners	16.500	15.779	- 721	23.612
Waterwet	18.000	15.777	- 2.223	17.007
Overig	7.100	10.838	3.738	7.064
Totaal	203.821	259.271	55.450	221.994

Omzet nog uit te voeren werkzaamheden

De post Nog Uit Te Voeren Werkzaamheden (NUTW) heeft betrekking op de werkzaamheden voor de SLA (beheer en onderhoud), maar ook op andere werkzaamheden die via de agentschapsbegroting worden bekostigd (verkenningen en planuitwerkingen, servicepakketten, werkzaamheden Caribisch Nederland en Omgevingswet).

De omvang van de balanspost is in 2023 toegenomen met € 125,2 miljoen van € 1.110,2 miljoen naar € 1.235,4 miljoen). De realisatie op EPK BLS is weliswaar gestegen ten opzichte van voorgaand jaar maar omdat de opbrengsten hoger zijn dan de kosten stijgt de balanspost. Deels is dit te verklaren doordat in 2023 rentebaten zijn ontvangen over de eerder ontvangen bijdragen voor beheer en onderhoud. Deze rentebaten worden ingezet ter dekking van prijsstijging. De post NUTW wordt namelijk niet gecorrigeerd voor de IBOI.

De balanspost zorgt er voor dat de middelen die dit jaar niet kunnen worden ingezet, beschikbaar blijven voor beheer en onderhoud in 2024 en latere jaren voor het uitvoeren van de SLA afspraken.

Rentebaten

Rentebaten (€ 58,9 miljoen) zijn het gevolg van de gestegen rentepercentages sinds 2022, ter bestrijding van de inflatie. RWS ontvangt rente op de rekening-courant verhouding met het ministerie van Financiën. Daarnaast ontvangt RWS ook rentebaten op bedragen die gedurende 2023 deposito zijn gezet en in het jaar tot uitkering kwamen.

Vrijval voorzieningen

De voorzieningen die op de balans zijn opgenomen worden jaarlijks geactualiseerd. Ultimo 2023 heeft deze actualisatie ertoe geleid dat een totaal van € 3,2 miljoen uit de voorzieningen is vrijgevallen. De vrijval is als baten in de exploitatierekening verwerkt en bestaat uit:

- vrijval van de voorziening groot onderhoud schepen, wegens het afronden van werkzaamheden die betrekking hebben op het groot onderhoudsprogramma (€ 1,7 miljoen);
- vrijval reorganisatievoorziening, onderdeel verwachte toekomstige salariskosten Van Werk Naar Werk (VWNW) kandidaten (€ 0,1 miljoen): deze vrijval is ontstaan doordat voor een deel van de kandidaten gedurende 2023 een passende maatregel is getroffen;
- vrijval voorziening milieusanering (€ 0,5 miljoen);
- vrijval voorziening dubieuze debiteuren (€ 0,9 miljoen), voornamelijk door overeenstemming met een debiteur over verrekeningen met RWS.

Bijzondere baten

De bijzondere baten ad. € 1,7 miljoen zijn ontstaan uit ingediende BTW suppleties over 2017 en 2018 (€ 1,1 miljoen) en de boekwinsten op afgestoten activa (€ 0,6 miljoen). Dit betreft voornamelijk verkoop van gladheidsbestrijdingsmaterieel.

Lasten

Apparaatskosten

Personele kosten

De personele kosten bestaan uit de kosten van het eigen personeel en de kosten van de ingehuurde capaciteit voor de uitvoering van kerntaken.

Tabel 101 Specificatie personele kosten (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Eigen personeel	1.009.917	1.086.150	76.233	1.002.239
Inhuur externen	85.843	84.774	- 1.069	64.901
Overige personele kosten	0	0	0	0
Totaal personele kosten	1.095.760	1.170.924	75.164	1.067.140
FTE formatie	9.489	9.869	380	9.674
FTE bezetting		10.721		10.167

Eigen personeel

De hogere kosten eigen personeel ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 76,2 miljoen zijn met name het gevolg van gemaakte afspraken in de CAO Rijk 2022-2024. Hierin zijn afspraken gemaakt over verlofuren in het kader van het Individueel Keuze Budget (IKB) voor het personeel. Het opsparen van deze verlofuren zorgt voor toename van de personeelskosten

(€ 40 miljoen). Daarnaast is de formatie in 2023 gedurende het jaar met 380 FTE opgehoogd van 9.489 FTE naar 9.869 FTE als gevolg van onderstaande ontwikkelingen:

- Instroom van arbeidsbeperkten in het kader van de banenafspraken (177 FTE), extra capaciteit in het kader van Beleidsondersteuning en -adviesing (BOA) (53 FTE), werken aan Uitvoering (35 FTE), capaciteit als gevolg van Strategisch Capaciteitsmanagement (24 FTE), werving en selectie voor Min. lenW (11 FTE), extra capaciteit in het kader van het programma Vrachtwagenheffing (10 FTE), Net op zee (9 FTE), beheer Talking traffic (8 FTE), Wet Open Overheid (WOO) (8 FTE), het bestedingsplan Schoon en Emissieloos Bouwen (8 FTE), verkeersbegeleiding kanaal Gent Terneuzen (8 FTE) het project tijdelijke tolheffing (7 FTE), het programma Monitoring Onderzoek Natuurversterking Soortenbeschermingsplannen (MONS) (7 FTE), het programma Slim watermanagement (5 FTE), en diverse kleine mutaties (10 FTE).

De bezetting ultimo 2023 bedraagt 10.721 FTE en ligt boven de formatie ultimo 2023 van 9.869 FTE. Deze overbezetting wordt met name veroorzaakt door FTE's die kennis en expertise ter beschikking stellen aan overige departementen en derden in het kader van Werken voor en met Partners. Deze FTE's zitten niet in de formatie en worden gefinancierd vanuit de opbrengsten Werken voor en met Partners.

Inhuur externen

Tabel 102 Specificatie kosten inhuur (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Apparaat (kerntaken)	85.843	84.774	- 1.069	64.901
Programma (niet-kerntaken)	123.461	157.906	34.445	147.944
Totaal inhuur	209.304	242.680	33.376	212.845

De hogere inhuur op programma (niet-kerntaken) is met name het gevolg van de toenemende productieopgave van RWS. Ondanks dat ook in 2023 is gestuurd op het terugdringen van deze inhuur, door o.a. het omzetten van inhuur naar uitbesteding, zien we dat met de toenemende productieopgave ook de inhuur stijgt om de hoge productieopgave waar te kunnen maken.

Materiële kosten

De materiële kosten bestaan uit de kosten voor apparaat gebonden ICT-middelen, de bijdrage aan SSO's die bedrijfsvoeringsdiensten leveren en overige materiële kosten.

Apparaat ICT

De hogere kosten voor apparaat gebonden ICT-middelen opzichte van de begroting 2023 ad. € 15,5 miljoen worden met name veroorzaakt door de gestegen kosten van licenties en uitbestede ICT dienstverlening, ICT kosten voor inrichting nieuwe locaties, de extra beheerskosten van de technische infrastructuur van RWS, en het servicemanagement systeem ter ondersteuning van het proces met betrekking tot informatievoorziening.

Bijdrage aan SSO's

Ten opzichte van de begroting 2023 zijn de kosten voor de bijdrage aan Shared Service Organisaties toegenomen met € 12,6 miljoen. Dit is met name het gevolg van stijging van de doorberekening van kosten door het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), mede door in gebruik genomen nieuwe kantoor

locaties (€ 8 miljoen), hogere doorbelasting van de Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) (€ 1,5 miljoen) en hogere doorbelasting van de Dienst ICT Uitvoering (DICTU) (€ 1 miljoen).

Overige materiële kosten

De hogere overige materiële kosten ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 33,3 miljoen zijn met name het gevolg van prijsstijgingen, toename onderhoudskosten van RWS gebouwen, hogere kosten variabel onderhoud schepen en leasekosten voor schepen bij de Rijksrederij. Daarnaast wordt deze toename met name veroorzaakt door de toegenomen capaciteit van RWS, de verbetertrajecten voor de interne RWS organisatie en zijn een aantal investeringen door activeringsregels direct in de exploitatiekosten opgenomen.

Externe productkosten

De realisatie van Externe productkosten (EPK – € 161,2 miljoen) is lager dan begroot bij begroting 2023. Dit is met name het gevolg van het gemelde budget benodigd voor het Basiskwaliteitsniveau van het onderhoud is in lijn gebracht met hetgeen dat voor RWS maakbaar wordt geacht (Kamerbrief [29385 nr. 119](#), 17-03-2023).

In overeenstemming met die afspraak heeft Rijkswaterstaat in 2023 op beheer en onderhoud € 1.914,8 miljoen gerealiseerd (inclusief meegenomen beheer en onderhoudswerkzaamheden in het kader van Werken voor en met Partners en overige Departementen).

Daarnaast heeft Rijkswaterstaat te maken met het niet om kunnen zetten van beheer en onderhoud budget in opdrachten die in 2023 tot uitvoering komen door onderbezetting bij een deel van de onderhoudsteams vanwege krapte op de arbeidsmarkt, waardoor deze niet tot uitvoering kan komen.

Afschrijvingskosten

Ten opzichte van de begroting 2023 is de realisatie lager uitgekomen (- € 2,7 miljoen). Hiervan heeft (- € 3,1 miljoen) betrekking op lagere kosten als gevolg van vertraging in enkele investeringen. Voorbeelden hiervan zijn vertraging in het uitvoeren van facilitaire masterplannen als gevolg van capaciteitstekort en het vertragen van de aankoop van een strategische zoutloods door het uitblijven van de vergunningen.

Hier tegenover staan hogere afschrijvingskosten voor immateriële activa (€ 0,7 miljoen) als gevolg van afschrijving van het schadevolgsysteem dat ultimo 2022 in gebruik is genomen.

Overige lasten

Dotaties voorzieningen

De dotaties aan de voorzieningen (€ 10,8 miljoen) hebben betrekking op:

- Voorziening groot onderhoud vaartuigen (€ 9,4 miljoen): de dotatie stijgt van € 3,8 miljoen naar € 9,4 miljoen op basis van het vastgesteld groot onderhoudsprogramma 2023. Deze stijging hangt samen met het vlootvervangingsprogramma en de groot onderhoudsuitgaven die worden gevraagd om de bestaande vloot langer varende te houden. De dotatie wordt gedekt uit het verschil tussen de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van historische kostprijs en de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van vervangingswaarde. Dit afschrijvingsverschil is opgenomen in het tarief van de Rijksrederij;

- Reorganisatievoorziening Rijksrederij (€ 1,1 miljoen): dit betreft de verwachte kosten van het compenseren van de mogelijke inkomensverschillen voor een termijn van 5 jaar bij betrokken werknemers als gevolg van de reorganisatie bij de Rijksrederij.
- Reorganisatievoorziening RWS (€ 0,3 miljoen): de dotatie bestaat uit een dotatie aan het gedeelte verwachte toekomstige wachtgeldkosten als gevolg van nieuw afgesloten regelingen en wijzigingen in looptijd en/of bedragen van bestaande regelingen en een dotatie aan het gedeelte verwachte toekomstige maatwerkkosten voor nieuwe en lopende maatwerkverplichtingen (€ 0,3 miljoen).

Bijzondere lasten

De bijzondere last (€ 17 miljoen) betreft de finale kwijting van een schadeafwikkeling.

Dotatie aan reserve Rijksrederij

De dotatie aan de reserve Rijksrederij ad. € 27 duizend bestaat uit het verschil tussen de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van historische kostprijs en de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van vervangingswaarde (€ 9,5 miljoen) verminderd met de dotatie aan de voorziening groot onderhoud (€ 9,4 miljoen) en het saldo van overlopende werkzaamheden vanuit 2023.

Nog te verdelen resultaat

Het nog te verdelen resultaat 2023 bedraagt € 10,6 miljoen.

Tabel 103 Balans per 31 december 2023 (bedragen x € 1.000)

	Balans 2023	Balans 2022
Activa		
Vaste activa	169.227	161.195
Immateriële vaste activa	364	1.506
Materiële vaste activa	168.863	159.689
<i>waarvan grond en gebouwen</i>	92.980	93.975
<i>waarvan installaties en inventarissen</i>	17.840	14.084
<i>waarvan projecten in uitvoering</i>	9.421	4.754
<i>waarvan overige materiële vaste activa</i>	48.622	46.876
Financiële vaste activa	0	0
Vlottende activa	1.816.377	1.610.369
Debiteuren	39.488	33.488
Belastingen en premies sociale lasten	1.037	555
Overige vorderingen en overlopende activa	98.988	75.629
Liquide middelen	1.676.864	1.500.697
Projecten in uitvoering	10.612.442	9.744.723
Totaal activa	12.598.046	11.516.287
Passiva		
Eigen Vermogen	164.682	176.561
Exploitatiereserve	124.086	130.046
Onverdeeld resultaat	10.560	13.349
Reserve Rijksrederij	30.036	33.166
Voorzieningen	16.152	17.613
Langlopende schulden	115.306	112.653
Leningen bij het Ministerie van Financiën	115.306	112.653
Kortlopende schulden	1.689.464	1.464.737
Crediteuren	88.683	54.563
Belastingen en premies sociale lasten	0	0
Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	15.442	14.975
Nog uit te voeren werkzaamheden	1.235.375	1.110.167
Overige schulden en overlopende passiva	349.964	285.032
Op te leveren projecten	10.612.442	9.744.723
Totaal passiva	12.598.046	11.516.287

Activa**Vaste activa***Immateriële vaste activa*

De immateriële vaste activa bestaat uit zelf ontwikkelde software en licenties (in ontwikkeling). De afname wordt met name veroorzaakt door afschrijvingen op het in gebruik genomen deel van het integrale Schadevolg-systeem.

Materiële vaste activa

De toename van de materiële vaste activa wordt veroorzaakt door gerealiseerde en in gebruik genomen investeringen. Dit betreft onder installaties en inventarissen investeringen in (refurbished) meubilair voor locaties, een klimaatinstallatie en verzwaring van walstroominstallatie. De toename op overige materiële vaste activa betreft vooral investeringen in gladheidsbestrijding (zoutstrooiers, sneeuwplougen en heftrucks). De toename van de activa in aanbouw betreft met name verbouwingen in diverse steunpunten die nog niet zijn afgerond (steunpunt Zuidbroek en zoutopslagloods in Utrecht).

Vlottende activa

Debiteuren

De post debiteuren betreft de gefactureerde, nog te ontvangen bedragen voor verrichte diensten en leveringen.

Belastingen en premies sociale lasten

Deze post bestaat ultimo 2023 volledig uit nog te ontvangen omzetbelasting.

Overige vorderingen en overlopende activa

Deze post bestaat uit vooruitbetaalde en nog te ontvangen bedragen. De toename wordt met name veroorzaakt door een nog te ontvangen bedrag aan rente op bij ministerie van Financiën uitgezette deposito's (€ 38,4 miljoen).

Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden de kasvoorschotten en het saldo op de rekening-courant bij het ministerie van Financiën verantwoord. Alle liquide middelen staan ter vrije beschikking van RWS. In het kasstroomoverzicht worden de uitgaven en ontvangsten toegelicht.

Projecten in uitvoering

Onder de post projecten in uitvoering is de som van de uitgaven op lopende MIRT-projecten tot en met de balansdatum opgenomen. Hier tegenover staat aan passivazijde eveneens de post op te leveren projecten voor hetzelfde bedrag. Voor een specifieke toelichting op de aanlegprojecten van RWS wordt verwezen naar de jaarverslagen van het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds.

Passiva

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen bestaat naast een exploitatiereserve en een nog te verdelen resultaat, ook uit de reserve Rijksrederij. Deze reserve wordt opgebouwd vanuit het tarief voor het gebruik van de vaartuigen van de Rijksrederij en is bestemd voor de aanschaf van nieuwe vaartuigen.

Tabel 104 Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

	Exploitatie- reserve	Nog te verdelen resultaat	Reserve Rijksrederij	Totaal
Stand per 31/12/2022	130.046	13.349	33.166	176.561
Mutaties 2023				
- Toevoeging 2023	13.349		27	13.376
- Onttrekking 2023	- 19.309	- 13.349	- 3.157	- 35.815
- Resultaat boekjaar		10.560		10.560
Totaal mutaties 2023	- 5.960	- 2.789	- 3.130	- 11.879
Stand per 31/12/2023	124.086	10.560	30.036	164.682

Exploitatiereserve

De toevoeging aan de exploitatiereserve ad. € 13,3 miljoen betreft het nog te verdelen positieve resultaat 2022.

De onttrekking ad. € 19,3 miljoen betreft een terugbetaling aan het moederdepartement in verband met het over 2022 gerealiseerde surplus op de grens van het Eigen Vermogen.

Nog te verdelen resultaat

Het nog te verdelen positieve resultaat 2022 ad. € 13,3 miljoen is toegevoegd aan de exploitatiereserve. Het nog te verdelen resultaat 2023 bedraagt € 10,6 miljoen.

Reserve Rijksrederij

De toevoeging aan de reserve Rijksrederij ad. € 27 duizend betreft het verschil tussen de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van historische kostprijs en de afschrijvingskosten en rentekosten op basis van vervangingswaarde verminderd met de benodigde dotatie aan de voorziening groot onderhoud vaartuigen.

De onttrekking ad. € 3,2 miljoen betreft de aankoop van een tiental vaartuigen.

Het Eigen Vermogen van een baten-lastenagentschap is gebonden aan een maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaar. Het Eigen Vermogen per 31 december 2023 bedraagt 5,0% van die gemiddelde jaaromzet. Dit betekent een onderschrijving van € 1,9 miljoen. Overeenkomstig de regeling agentschappen dient een eventueel surplus aan Eigen Vermogen uiterlijk bij de eerste suppletoire begroting te zijn uitgekeerd/verrekend aan/met de eigenaar.

Tabel 105 Eigen Vermogen tot gemiddelde jaaromzet (bedragen x € 1.000)

Jaar	Gemiddelde jaaromzet	Eigen Vermogen	%
2023	3.331.454	164.682	4,94%
2022	3.145.036	176.561	5,14%
2021	3.027.841	155.698	4,68%

Voorzieningen

Tabel 106 Specificatie voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	Reorganisatie- voorziening RWS	Voorziening milieusanering	Voorziening groot onderhoud vaartuigen	Totaal
Stand per 31/12/2022	5.002	483	12.128	17.613
Mutaties 2023				
- Dotatie 2023	1.355		9.419	10.774
- Onttrekking 2023	- 1.460	- 27	- 8.475	- 9.962
- Vrijval 2023	- 80	- 456	- 1.737	- 2.273
Totaal mutaties 2023	- 185	- 483	- 793	- 1.461
Stand per 31/12/2023	4.817	0	11.335	16.152

Reorganisatievoorziening RWS

In 2012 is voor RWS een reorganisatievoorziening getroffen gebaseerd op de besluitvorming over het ondernemingsplan RWS (OP 2015).

Ultimo 2023 valt de reorganisatievoorziening uiteen in drie gedeelten:

- Verwachte toekomstige wachtgeldkosten ad. € 1,3 miljoen (verwachte looptijd tot en met 2031);
- Verwachte toekomstige maatwerkkosten ad. € 0,4 miljoen (verwachte looptijd tot en met 2025);
- Verwachte toekomstige salariskosten VWNW-kandidaten is vanaf 1 juli 2023 nihil.

Reorganisatievoorziening Rijksrederij

De reorganisatievoorziening Rijksrederij is in 2022 gevormd vanuit de plannen van de Rijksrederij om zichzelf verder te ontwikkelen naar een robuuste, uniforme, flexibele en wendbare organisatie. Met deze voorziening wordt mogelijke inkomstenverschillen gecompenseerd voor een termijn van 5 jaar bij betrokken werknemers. De voorgestelde regeling voorziet in een afbouw van compensatie in 5 jaar, als volgt: 100%, 100%, 75%, 50%, 25%.

Eind 2022 waren de verwachte kosten ingeschat op € 2,0 miljoen. In 2023 is uit verdere onderhandelingen naar voren gekomen dat de verwachte kosten totaal € 3,1 miljoen zullen bedragen (dit bedrag is gebaseerd op een reële schatting van de kosten, rekening houdend met de meest recente inzichten en besluiten). Het verschil van € 1,1 miljoen is gedoteerd aan de reorganisatievoorziening. Vanaf het jaar dat de reorganisatie zal plaats vinden zullen jaarlijks kosten voor deze reorganisatie ten laste van de voorziening worden gebracht.

Voorziening milieusanering

RWS heeft nog een aantal gebouwen waarin asbest zit verwerkt. Omdat de wettelijke noodzaak om op korte termijn alle daken te saneren is komen te vervallen, is het beleid van Rijkswaterstaat dat asbest passief wordt opgeruimd.

Vanaf 2022 vormt RWS een milieuvoorziening voor de asbestprojecten waarvan een betrouwbare schatting gemaakt kan worden en het zeker is dat er uitstroom van middelen plaats zal vinden (RJ:232.201).

Door invoering van het sloopprogramma begin 2023, waarbij niet meer afzonderlijk in beeld gebracht wordt wat het verwijderen en afvoeren van asbest kost, is het niet meer doelmatig om de voorziening milieuherstel te blijven handhaven cf. artikel 1, 'begrip doelmatigheid', van de regeling agentschappen.

Op basis van het beleid van RWS, dient er volgens de RJ: 252.411 tevens geen voorziening gevoerd te worden. Derhalve laat RWS met ingang van 2023 de voorziening milieuherstel vervallen.

Voorziening groot onderhoud vaartuigen

De voorziening groot onderhoud vaartuigen, die dient ter dekking van de toekomstige kosten van groot levensduur verlengend onderhoud aan de vaartuigen, bedraagt ultimo 2022 € 12,1 miljoen. In 2023 is aan groot onderhoud € 8,5 miljoen besteed (onttrokken) en is € 9,4 miljoen gedoteerd. Het ongerealiseerde bedrag aan onderhoud € 1,7 miljoen valt vrij ten gunste van het resultaat 2023. De stand ultimo 2023 zijn de verwachte uitgaven voor het groot levensduur verlengend onderhoud in 2024 ad € 11,3 miljoen.

Langlopende schulden

Leningen bij het Ministerie van Financiën

Onder de langlopende schulden zijn de leningen verantwoord die zijn afgesloten bij het Ministerie van Financiën in het kader van de leenfaciliteit voor agentschappen. De leningen worden gebruikt ter financiering van de investeringen in vaste activa. Het gedeelte van de leningen dat wordt afgelost in het komende jaar is gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

Kortlopende schulden

Crediteuren

In 2023 is, evenals in 2022, 98% van de facturen binnen dertig dagen na ontvangst betaald. De hoogte van het crediteurensaldo is afhankelijk van operationele activiteiten, het moment van prestatie verklaren en de voortgang van het betalingsproces.

Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën

Dit betreft het gedeelte van de leningen dat wordt afgelost in het komende jaar.

Nog uit te voeren werkzaamheden

De balanspost NUTW heeft betrekking op de werkzaamheden voor de SLA (beheer en onderhoud), maar ook op andere werkzaamheden die via de agentschapsbegroting worden bekostigd (verkenningen en planuitwerkingen, servicepakketten, werkzaamheden Caribisch Nederland en Omgevingswet).

De omvang van de balanspost is in 2023 toegenomen met € 125,2 miljoen van € 1.110,2 miljoen naar € 1.235,4 miljoen. De balanspost zorgt er voor dat de middelen die in 2023 niet kunnen worden ingezet, beschikbaar blijven voor beheer en onderhoud in 2024 en latere jaren voor het uitvoeren van de werkzaamheden.

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva hebben voornamelijk betrekking op derden (leveranciers) en personeel (Individueel Keuze Budget, openstaand verlofsaldo). De hoogte van de overige schulden en overlopende passiva is afhankelijk van de operationele activiteiten, het moment van prestatie verklaren en de voortgang van het betalingsproces.

In onderstaande tabel is voor de vorderingen en schulden aangegeven welk deel ultimo 2023 betrekking heeft op het moederdepartement, de overige departementen (inclusief agentschappen) en derden.

Tabel 107 Vorderingen en schulden ultimo 2022 (bedragen x € 1.000)

	Moeder-departement	Overige departementen (incl. agentschappen)	Derden	Totaal
Stand per 31/12/2023				
Debiteuren*	3.083	691	37.431	41.205
Nog te ontvangen bedragen	98.988	1.037		100.025
<i>waarvan belastingen en premies sociale lasten</i>		1.037		1.037
<i>waarvan overige vorderingen en overlopende activa</i>	98.988			98.988
Crediteuren	1.375	851	86.457	88.683
Nog te betalen bedragen:	1.600.781			1.600.781
<i>waarvan kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën</i>	15.442			15.442
<i>waarvan nog uit te voeren werkzaamheden</i>	1.235.375			1.235.375
<i>waarvan overige schulden en overlopende passiva</i>	349.964			349.964

*exclusief de voorziening voor dubieuze debiteuren

Op te leveren projecten

Onder de post op te leveren projecten is de som van de uitgaven op lopende MIRT-projecten tot en met de balansdatum opgenomen. Hier tegenover staat aan activazijde eveneens de post voorraden en onderhanden projecten

voor hetzelfde bedrag. Voor een specifieke toelichting op de aanlegprojecten van RWS wordt verwezen naar de jaarverslagen van het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds.

Tabel 108 Kasstroomoverzicht over 2023 (bedragen x € 1.000)				
		Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2023 + stand depositorekeningen	750.234	1.500.697	750.463
	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	3.592.988	3.695.338	102.350
	Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 3.562.236	- 3.485.102	77.134
2.	Totaal operationele kasstroom	30.752	210.236	179.484
	Totaal investeringen (-/-)	- 37.879	- 27.067	10.812
	Totaal boekwaarde desinvesteringen inclusief saldo boekwinsten (+)	0	687	687
3.	Totaal investeringskasstroom	- 37.879	- 26.380	11.499
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 19.309	- 19.309
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	8.500	8.500	0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 18.770	- 15.329	3.441
	Beroep op leenfaciliteit (+)	35.985	18.449	- 17.536
4.	Totaal financieringskasstroom	25.715	- 7.689	- 33.404
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2023 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	768.822	1.676.864	908.042

Toelichting

Operationele kasstroom

Hieronder vallen de ontvangsten en uitgaven uit de reguliere bedrijfsvoering.

De hogere ontvangsten operationele kasstroom ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 102,4 miljoen worden met name veroorzaakt door de hogere ontvangsten van het moederdepartement en rentebaten. Voor meer toelichting wordt verwezen naar de post Omzet moederdepartement en rentebaten in het exploitatieoverzicht.

De lagere uitgaven operationele kasstroom ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 77,1 miljoen worden met name veroorzaakt door de lagere uitgaven voor beheer en onderhoud. Voor meer toelichting wordt verwezen naar de posten Omzet nog uit te voeren werkzaamheden en Beheer en onderhoud in het exploitatieoverzicht.

Investeringskasstroom

Hieronder vallen de investeringen in nieuwe en bestaande activa en de boekwaarden, boekwinsten en boekverliezen van de verschrootte en verkochte vaste activa.

De lagere investeringen ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 10,8 miljoen worden met name veroorzaakt door verschuivingen binnen het programma natte en droge steunpunten naar latere jaren als gevolg van:

- minder beschikbare capaciteit door openstaande vacatures voor inkoopadviseurs en projectmanagers. Hierdoor konden nieuwe projecten niet worden opgestart;

- vertraging door scopewijzigingen en niet tijdig kunnen afsluiten van huurovereenkomsten.

Vanwege vertraging in de projecten verschuift ook de aanschaf van inventaris die bij deze projecten hoort naar latere jaren.

De boekwaarde van de desinvesteringen hebben betrekking op de verkoop van diverse schepen, voertuigen en verkoop van overig materieel via Domeinen Roerende Zaken.

Financieringskasstroom

Hieronder vallen alle geldstromen die te relateren zijn aan de financiering van RWS.

De eenmalige uitkering aan het moederdepartement ad. € 19,3 miljoen betreft een terugbetaling aan het moederdepartement in verband met het over 2022 gerealiseerde surplus op de grens van het Eigen Vermogen.

Het lagere beroep op de leenfaciliteit ten opzichte van de begroting 2023 ad. € 17,5 miljoen is het gevolg van de hierboven genoemde lagere investering.

Tabel 109 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2023

Omschrijving generiek deel	Realisatie				
	2020	2021	2022	2023	Vastgestelde begroting 2023 ¹
Apparaatskosten per eenheid areaal (bedragen x € 1.000)					
Hoofdwatersystemen (HWS)	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Hoofdwegennet (HWN)	28,5	29,4	28,6	33,2	30,4
Hoofdvaarwegennet (HVWN)	28,3	29,6	29,4	31,2	30,0
% Apparaatskosten ten opzichte van de omzet					
% Apparaatskosten ten opzichte van de omzet	26%	22%	25%	23%	22%
Tarief per FTE (bedragen x € 1)					
Tarief per FTE	134.128	137.444	142.639	153.472	138.630
Met prijspeilcorrectie ^{A2}	130.095	134.424	139.504	145.077	
Omzet agentschap per productgroep (bedragen x € 1.000)					
Hoofdwatersystemen (HWS)	523.149	599.285	592.200	687.962	716.630
Hoofdwegennet (HWN)	1.428.581	1.582.726	1.384.350	1.564.911	1.645.631
Hoofdvaarwegennet (HVWN)	684.498	816.686	782.191	849.555	884.463
Overig	61.837	66.610	34.757	56.199	60.372
TOTAAL	2.698.065	3.065.307	2.793.498	3.158.627	3.307.096
Bezetting					
FTE formatie	9.513	9.661	9.674	9.869	9.489
FTE bezetting	9.915	10.089	10.167	10.721	
% overhead	14%	14%	14%	14%	13%
Exploitatiesaldo (% van de baten)					
Exploitatiesaldo (% van de baten)	0,1%	0,8%	0,9%	0,3%	0,1%
Gebruikerstevredenheid					
Publieksgerichtheid ³	*	*	*	*	70%
Gebruikerstevredenheid HWS	*	*	*	*	70%
Gebruikerstevredenheid HWN	83%	85%	80%	79%	80%

Omschrijving generiek deel	Realisatie			Vastgestelde begroting	
Gebruikerstevredenheid HVVN	74%	76%	77%	69%	75%
Ontwikkeling PIN-waarden					
Hoofdwatersystemen (HWS)	99	98	100	100	100
Hoofdwegennet (HWN)	95	105	100	100	100
Hoofdvaarwegennet (HVWN)	94	100	100	100	100

1 Cijfers vastgestelde begroting wijken af van publicatie op rijksfinancien.nl /Begroting 5.1 Agentschap Rijkswaterstaat: 'tabel 87 Overzicht doelmatigheids-indicatoren' vermeldt ten onrechte een gespecificeerde omzet agentschap per productgroep van € 3.088.231. Dat moet zijn € 3.106.362 in overeenstemming met 'tabel 80 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2022' als som van omzet moederdepartement € 2.949.658 en omzet nog uit te voeren werkzaamheden € 156.704.

2 De berekening voor de prijspeilcorrectie is in 2021 verbeterd. Om een goede vergelijking met voorgaande jaren te kunnen maken, is het tarief per FTE met prijspeilcorrectie met terugwerkende kracht gecorrigeerd. Het tarief per FTE zonder prijspeilcorrectie is niet gewijzigd. '

3 * niet gemeten

Apparaatskosten per eenheid areaal

Deze indicator geeft informatie over hoe de kosten die het apparaat van Rijkswaterstaat maakt voor Verkeersmanagement en Beheer en Onderhoud zich ontwikkelen ten opzichte van het areaal. De hogere apparaatskosten per eenheid areaal worden met name veroorzaakt door de loon- en prijsbijstelling 2023. Daarnaast is de capaciteit van het HWN voor beheer en onderhoud licht toegenomen en wordt op het HVVN in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat capaciteit ingezet voor het Maritiem Informatievoorziening Servicepunt (MIVSP).

Percentage apparaatskosten ten opzichte van de omzet

Deze indicator geeft de verhouding weer tussen de kosten van het apparaat en de totale omzet (inclusief GVKA-gelden) van Rijkswaterstaat. De realisatie is in lijn met de begroting 2023.

Tarief per FTE

Deze indicator geeft de ontwikkeling weer van de kosten (personele kosten, materiële kosten, rentekosten en afschrijvingskosten) per formatieve ambtelijke FTE (9.869 FTE). De stijging van de kosten per FTE ten opzichte van de begroting 2023 is met name het gevolg van de CAO loonstijgingen en de overbezetting. De kosten per FTE op basis van de bezetting ultimo 2023 (10.721 FTE) bedragen € 141.276.

Omzet agentschap per product

In deze tabel is de omzet moederdepartement (inclusief de omzet nog uit te voeren werkzaamheden) uitgesplitst naar de verschillende netwerken.

Bezetting

Deze voorgescreven indicator geeft aan hoe de ambtelijke formatie van Rijkswaterstaat zich ontwikkelt. Op zichzelf zegt dit kengetal niets over de doelmatigheid van de organisatie, maar moet dit worden gezien in relatie tot de productieopgave van RWS. De formatie in 2023 is gedurende het jaar met 380 FTE opgehoogd van 9.489 FTE naar 9.869 FTE. Deze ophoging is toegelicht onder de personele kosten.

De bezetting ultimo 2023 bedraagt 10.721 FTE en ligt boven de formatie ultimo 2023 van 9.869 FTE. Deze overbezetting wordt met name veroorzaakt door FTE die kennis en expertise ter beschikking stellen aan overige departementen en derden in het kader van Werken voor en met Partners. Deze FTE zitten niet in de formatie en worden gefinancierd vanuit de opbrengsten Werken voor en met Partners.

Exploitatiesaldo (% van de omzet)

Deze voorgeschreven indicator toont de ontwikkeling van het saldo van baten en lasten als percentage van de totale baten. Een positief percentage duidt op een positief saldo van baten en lasten.

Gebruikerstevredenheid

De tevredenheid onder gebruikers over de kwaliteit van het Hoofd(vaar)wegennet bedraagt 79% c.q. 69% en ligt daarmee voor het Hoofdwegennet in lijn met de begroting 2023. Op het Hoofdvaarwegennet is een lagere tevredenheid van met name binnenvaart en passagiersvaart het gevolg van de lagere score op gebruikerstevredenheid.

Ontwikkeling PIN-waarden

Deze indicator geeft de ontwikkeling weer van de PIN-waarden (prestatie-indicatorwaarden) per netwerk. In de berekening van de PIN-waarden wordt het verslagjaar als basisjaar genomen en worden de voorgaande jaren hierop aangepast.

2 Agentschap Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

Het KNMI adviseert en waarschuwt de samenleving om risico's met atmosferische of seismologische oorsprong terug te dringen. Het KNMI ontwikkelt daartoe hoogwaardige kennis, verricht waarnemingen, en zet die om in producten en diensten die de veiligheidsrisico's verminderen, bijdragen aan een duurzame samenleving en economische mogelijkheden bevorderen.

Het KNMI richt zich op publieke taken. Per 1 januari 2016 is de Wet taken Meteorologie en Seismologie (WtMS) in werking getreden.

Producten en diensten

Om de bovengenoemde doelstelling te bereiken levert het KNMI voortdurend informatie, kennis en data op het gebied van meteorologie en seismologie. Deze worden permanent bijgehouden volgens de modernste inzichten van wetenschap en techniek. Informatie, kennis en data moeten ook effectief op de plaatsen terechtkomen waar ze daadwerkelijk nodig zijn: bij burgers, brandweer, politie, water- en wegbeheerders, luchtvaartautoriteiten, bedrijven, beleidsmakers en rampenbestrijders. Daarbij spelen ook de particuliere weerbureaus en de media een belangrijke rol. Het KNMI heeft zijn producten en diensten ingedeeld in de productgroepen Meteorologie en Seismologie. Daarnaast wordt Aardobservatie als product onderscheiden. Meetbare gegevens voor deze productgroepen zijn opgenomen in het beleidsartikel 23.

Omzet moederdepartement

Voor de verslaggevingsjaren 2023 en 2022 kan de huidige wijze van vastlegging worden gebruikt om de koppeling tussen de ontvangen bijdragen van de opdrachtgever (IenW) aan de opdrachtnemers (agentschappen) aan te tonen (uitzondering op art 14 regeling Agentschappen).

Tabel 110 Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap 2023 (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie 2023 (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Baten				
Omzet	100.793	103.649	2.856	96.354
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	67.792	70.241	2.449	65.230
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	3.610	3.421	- 189	3.306
<i>waarvan omzet derden</i>	29.391	29.986	595	27.818
Rentebaten	0	37	37	3
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0	0
Totale Baten	100.793	103.685	2.893	96.357
Lasten				
Apparaatskosten	75.049	82.392	7.344	74.130
- Personele kosten	45.882	53.550	7.668	46.164
<i>waarvan eigen personeel</i>	42.417	45.654	3.237	40.104
<i>waarvan inhuur externen</i>	3.411	7.869	4.458	6.038
<i>waarvan overige personele kosten</i>	54	27	- 27	22
- Materiële kosten	29.167	28.842	- 325	27.966
<i>waarvan apparaat ICT</i>	12.220	13.026	806	11.523
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	5.472	5.951	479	4.849
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	11.475	9.865	- 1.610	11.594
Rentelasten	0	97	- 574	2.196
Afschrijvingskosten	2.361	1.787	- 121	186
- Materieel	2.145	1.692	- 453	2.010
<i>waarvan apparaat ICT</i>	156	71	- 85	678
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	1.989	1.621	- 368	1.332
- Immaterieel	0	95	97	13
Overige lasten	23.358	20.120	- 3.238	19.763
<i>waarvan Aardobservatie</i>	21.888	19.927	- 1.961	19.762
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	0	73	73	0
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	1.470	120	- 1.350	1
Totaal Lasten	100.768	104.395	3.628	96.102
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	25	- 710	- 735	255
Agentschapsdeel Vpb-lasten	25	- 77	- 102	25
Saldo van baten en lasten na resultaatbestemming	0	- 633	- 633	230

Tabel 111 Voorgestelde resultaatbestemming (bedragen x € 1.000)

Voorgestelde resultaatbestemming	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (1) + (2)	Realisatie t-1 (4)
<i>(Voorgesteld resultaat als volgt te verdelen)</i>				
Toevoeging/ onttrekking:				
-	0	- 633	- 633	230
Saldo van baten en lasten	0	- 633	- 633	230

Toelichting

Het nog te verdelen resultaat 2023 bedraagt – € 0,6 miljoen.

Baten

Omzet

Omzet moederdepartement

De bijdrage van het moederdepartement dient ter dekking van de taken onder de Wet Meteorologie en Seismologie en Aardobservatie. Daarnaast stelt het moederdepartement aanvullende middelen beschikbaar voor het uitvoeren van aanvullende maatwerk opdrachten.

Tabel 112 Specificatie omzet per productgroep 2023 (bedragen x € 1.000)

Productgroep	Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil	Realisatie 2022
Meteorologie	44.879	48.466	3.587	43.462
Seismologie	1.025	1.848	823	2.006
Aardobservatie	21.888	19.927	- 1.961	19.762
Totaal	67.792	70.241	2.449	65.230

Tabel 113 Specificatie omzet moederdepartement 2023 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil	Realisatie 2022
Artikel 11 Integraal Waterbeleid	394	952	558	919
Artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor	47	14	- 33	14
Artikel 17 Luchtvaart	14	14	0	14
Artikel 19 Uitvoering Milieubeleid en Internationaal	10	15	5	-
Artikel 20 Lucht en Geluid	-	-	-	10
Artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie	61.580	69.345	7.765	62.985
Nog uit te voeren werkzaamheden	2.217	- 3.181	- 5.398	- 2.256
Bijdrage ILT		0	0	0
Bijdrage RWS	2.210	2.223	13	2.207
ANVS	223	234	11	229
Overig lenW	1.097	625	- 472	1.108
Totaal	67.792	70.241	2.449	65.230
* waarvan direct gerelateerd aan geleverde producten/diensten	45.904	50.314	4.410	45.468
* waarvan programma (aardobservatie)	21.888	19.927	- 1.961	19.762

Toelichting

- Artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie: Omzet is met name hoger dan begroot door toevoegen loon- en prijsbijstelling (€ 4,0 miljoen), Projecten OCW (€ 3,5 miljoen) en diverse kleine posten (€ 0,3 miljoen). De projecten OCW hebben betrekking op Cofinanciering Europese samenwerking en verlagen matchingsdruk (€ 1,0 miljoen), Versterking Europese samenwerking (€ 1,5 miljoen) en versterken cruciale kennisposities op het gebied van Artificial intelligence en Klimaat (€ 1,0 miljoen).
- De omzet moederdepartement bevat € 3,2 miljoen aan agentschapsbijdragen welke gerealiseerd zullen worden in komende jaren. Dit betreft vooral lagere kosten en daardoor lagere omzet voor aardobservatie (€ 3,3 miljoen), OCW projecten (€ 1,0 miljoen) en Masterplan (€ 1,7 miljoen). Hoger dan begroot door aanwending middelen I-strategie (€ 1,1 miljoen). Daarnaast per saldo nog € 0,6 miljoen stijging door diverse kleinere projecten.
- De overige ontvangsten/bijdragen van het moederdepartement bestaan voornamelijk uit gefactureerde bedragen aan RWS (€ 0,5 miljoen) en DCC (€ 0,1 miljoen).

Omzet overige departementen

De omzet overige departementen heeft betrekking op van andere departementen (dan lenW) ontvangen vergoedingen voor opdrachten die door KNMI voor die andere departementen zijn uitgevoerd.

Tabel 114 Specificatie omzet overige departementen 2023 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil	Realisatie 2022
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	72	100	28	74
Ministerie van Defensie	1.360	1.548	188	1.239
Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	2.150	1.603	- 547	1.988
Ministerie van Buitenlandse Zaken	29	165	136	5
Overig	0	5	5	0
Totaal	3.610	3.421	- 191	3.306

De lagere realisatie in 2023 voor EZK (€ 0,5 miljoen) komt vooral door het minder uitvoeren van additionele werkzaamheden op het gebied van weer (€ 0,1 miljoen), klimaat (€ 0,1 miljoen) en seismologie (€ 0,3 miljoen) en overig.

Omzet derden

De omzet derden heeft betrekking op vergoedingen voor activiteiten die door het KNMI voor derden partijen, niet zijnde ministeries, zijn uitgevoerd.

Tabel 115 Specificatie omzet derden 2023 (bedragen x €1.000)

Omschrijving	Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil	Realisatie 2022
Luchtvaart	15.018	14.816	- 202	13.044
Projecten extern gefinancierd	11.578	13.312	1.734	13.256
Dataverstrekingen en licenties	550	120	- 430	- 224
Overig	2.245	1.738	- 507	1.742
Totaal	29.391	29.986	595	27.818

De opbrengsten voor dataverstrekingen en licenties zijn lager dan begroot wegens de afbouw van de verkoop van data (met name ECMWF). De omzet subsidieprojecten is gestegen door het uitvoeren van enkele grote projecten enerzijds en anderzijds door het bereiken van milestones en het afronden van projecten.

Rentebaten

De rentebaten in 2023 € 0,037 miljoen (2022: € 0,002 miljoen) bestaan voornamelijk uit ontvangen rente over het saldo rekening courant.

Vrijval voorzieningen

In 2023 is er geen vrijval van de voorzieningen geweest.

Bijzondere baten

In 2023 zijn geen bijzonder baten gerealiseerd.

Lasten

Apparaatskosten

Personele kosten

Tabel 116 Specificatie personele kosten (bedragen x € 1.000)

	Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil	Realisatie 2022
Eigen personeelskosten				
Loonkosten		42.752		38.227
Overige		2.902		1.877
Totaal eigen personeelskosten	42.417	45.654	3.237	40.104
Inhuur	3.411	7.869	4.458	6.038
Overige personele kosten	54	27	- 27	22
Totaal personeelskosten		53.550		46.164

Toelichting

De gemiddelde bezetting in 2023 betreft 443 fte (2022: 411,5 fte), dit is 3 fte meer dan begroot voor 2023. De eigen personeelskosten zijn hoger dan in 2022 (€ 5,6 miljoen). Dit is enerzijds door een toename van de loonkosten als gevolg van de CAO loonsverhoging en de hogere bezetting en anderzijds door de wijziging in de CAO met betrekking tot extra IKB uren die heeft geleid tot een extra verlofreservering (€ 1,4 miljoen).

De inhuur is gestegen ten opzichte van begroot (€ 4,4 miljoen) en 2022 (€ 1,8 miljoen). De inhuur bedraagt 14,7% (2022: 13,1%) van de totale personeelskosten. De overschrijding wordt vooral verklaard door inhuur voor verbetering informatievoorziening en modernisering van de waarneminfrastructuur. Daarnaast is wederom veel ingehuurd doordat het invullen van vacatures lastig is gebleken.

Het voortschrijdend jaargemiddelde van verzuim (4,1%) is in 2023 boven de Verbaan norm (4,0%) en lager dan in 2022 (4,6%).

Materiële kosten

Tabel 117 Specificatie materiële kosten (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil	Realisatie 2022
Apparaat ICT	12.220	13.026	- 806	11.523
Bijdrage aan SSO's	5.472	5.951	- 479	4.849
Overige materiële kosten	11.475	9.865	1.610	11.594
Totaal	29.167	28.842	325	27.966

De kosten apparaat ICT zijn toegenomen ten opzichte van 2022 door extra fte's en een hogere doorbelasting van kosten van Campus. De overige materiële kosten zijn gedaald ten opzichte van 2022 wegens lagere uitbestedingskosten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten zijn in 2023 (net zoals in 2022) lager uitgevallen dan oorspronkelijk begroot. Dit komt met name door het uitblijven van investeringen en door het later in gebruik nemen van de activa.

Rentelasten

De rentelasten in 2023 zijn (€ 97k) door rente (0,0% – 2,85%) op de bestaande leningen (2022: € 13k).

Overige lasten

Aardobservatie

EUMETSAT past jaarlijks haar (meerjaren)budgetten aan op basis van de nieuwste inzichten. Het KNMI past de begroting hier indien nodig op aan.

Dotatie voorzieningen

Tabel 118 Specificatie voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	Wachtgeld
Stand per 1 jan 2023	97
Bij:	
Dotatie	73
Af:	
Vrijval	
Uitkering	60
Totaal af	60
Stand per 31 dec 2023	109

Agentschapsdeel Vpb lasten

Tabel 119 Agentschapsdeel Vpb lasten

Omschrijving	Begroting 2023	Realisatie 2023	Vershil	Realisatie 2022
Huidig boekjaar	25	40	15	25
Voorgaande boekjaren	0	- 117	- 117	0
Totaal	25	- 77	- 102	25

Saldo van baten en lasten

Het resultaat over 2023 is € 0,7 miljoen negatief. Het verwachte resultaat in de begroting 2023 was begroot nihil. Het resultaat zal ten laste van het eigen vermogen worden gebracht.

De directie van het KNMI zal er tussentijds op toezien dat de begroting 2024 zal worden gevolgd en derhalve het gerealiseerde resultaat gedurende het jaar kritisch blijven volgen opdat er tijdig door het KNMI kan worden bijgestuurd.

Balans

Tabel 120 Balans per 31 december 2023 (bedragen x € 1.000)		
(voor resultaatbestemming)	31-12-2023	31-12-2022
Activa		
Vaste activa		
Immateriële vaste activa	106	73
* Software licenties	106	73
* In ontwikkeling	–	–
Materiële vaste activa	9.876	9.416
* Grond en gebouwen	1.627	2.086
* Installaties en inventaris	151	222
* Projecten in uitvoering	1.113	3.258
* Overige materiële vaste activa	6.985	3.850
Totaal vaste activa	9.982	9.489
Vlottende activa	38.091	27.904
* Onderhanden projecten	5.522	5.221
* Debiteuren	1.577	1.254
* Belastingen en premies sociale lasten	786	0
* Overige vorderingen en overlopende activa	13.409	12.933
* Liquide middelen	16.796	8.496
Totaal activa	48.073	37.393
Passiva		
Eigen vermogen	4.095	2.619
* Exploitatiereserve	4.728	2.389
* Onverdeeld resultaat	– 633	230
Voorzieningen	109	97
Langlopende schulden	7.189	6.832
* Leningen bij het Ministerie van Financiën	7.189	6.832
Kortlopende schulden	36.679	27.844
* Onderhanden projecten	9.166	9.371
* Crediteuren	359	51
* Belastingen en premies sociale lasten	0	435
* Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	2.108	2.056
* Overige schulden en overlopende passiva	25.046	15.931
Totaal passiva	48.073	37.393

Toelichting balans

Tabel 121 Debiteuren (bedragen x € 1.000)		
	31-12-2023	31-12-2022
Moederdepartement	166	72
Andere ministeries	20	18
Derden	1.390	1.164
Dubieuze debiteuren	1	–
Totaal	1.577	1.254

Tabel 122 Belastingen en premies sociale verzekeringen (bedragen x € 1.000)		
	31-12-2023	31-12-2022
Omzetbelasting	786	–
Totaal	786	–

Tabel 123 Overige vorderingen en overlopende activa (bedragen x € 1.000)

	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen moederdepartement	27	–
Vorderingen andere ministeries	45	45
Vorderingen luchtvaart	12.489	12.257
Vorderingen derden	174	–
Vooruitbetaalde kosten	674	631
Totaal	13.409	12.933

Tabel 124 Opbouw Eigen Vermogen (bedragen x € 1.000)

	Begroting 2023	2023	2022
Saldo Eigen vermogen per 31 december jaar – 1		2.389	1.147
Onverdeeld resultaat		230	(332)
Stand per 1 januari	815	2.619	815
Eenmalige uitkering van moederdepartement	300	300	300
Bijdrage IHH en IV		1.809	1.274
Onverdeeld resultaat		(633)	230
Stand per 31 december	1.115	4.095	2.619
% gemiddelde omzet laatste 3 jaar	1,1%	4,2%	2,8%

Toelichting

Het KNMI heeft in 2017 een toekomstplan opgesteld. Op basis van deze plannen ontwikkelt het KNMI zich tot een Instituut met een gezonde bedrijfsvoering met een adequate technische infrastructuur om te voorzien in een dienstverlening die aansluit op de ontwikkelingen in de samenleving. Onderdeel van de gemaakte afspraken hierover is het behoedzaam opbouwen van een eigen vermogen. Hiertoe heeft in 2023 vanuit het moederdepartement een vermogensmutatie plaatsgevonden (€ 0,3 miljoen). Vanaf 2024 stopt deze vermogensmutatie.

Daarnaast een storting vanuit het moederdepartement van € 0,9 miljoen voor het programma Open Overheid met als doel de openheid van de overheid te vergroten en haar informatiehuishouding en -voorziening te verbeteren.

Tenslotte is ook een storting van € 0,9 miljoen vanuit het moederdepartement gedaan voor het versterken van life cycle management en vergroting leveringszekerheid Informatiehuishouding (IV).

Het KNMI heeft in 2023 een negatief resultaat van € 0,6 miljoen. Dit resultaat wordt onttrokken aan het eigen vermogen waarmee de stand eind december 2023 op € 4,1 miljoen positief uitkomt. Het behoedzaam opbouwen van het eigen vermogen blijft, ondanks het verlies in 2023, het doel.

Voorzeningen

Tabel 125 Specificatie voorzieningen (bedragen x € 1.000)

	Wachtgeld
Stand per 1 jan 2023	97
Bij:	
Dotatie	73
Af:	
Vrijval	
Uitkering	60
Totaal af	60
Stand per 31 dec 2023	109

Toelichting

Wachtgeldvoorziening

In 2015 is er een wachtgeldvoorziening gevormd voor een wettelijke en juridische verplichting aan één voormalige medewerker. Van de voorziening is een bedrag van € 36k als langlopend (langer dan 1 jaar) aan te merken.

Tabel 126 Crediteuren (bedragen x € 1.000)

	31-12-2023	31-12-2022
Moederdepartement	–	54
Andere Ministeries	53	(3)
Derden	306	0
Totaal	359	51

Tabel 127 Belastingen en sociale premies (bedragen x € 1.000)

	31-12-2023	31-12-2022
Omzetbelasting	–	435
Totaal	–	435

Tabel 128 Overige schulden en overlopende activa (bedragen x € 1.000)

	31-12-2023	31-12-2022
Vooruitontvangen moederdepartement	6.892	2.664
Vooruitontvangen derden	860	840
Te betalen vakantiedagen	5.100	3.679
Te betalen jubilea	65	226
Nog te betalen moederdepartement	2.036	233
Nog te betalen andere Ministeries	4.314	1.880
Nog te betalen derden	5.779	6.407
Totaal	25.046	15.931

Kasstroomoverzicht

Tabel 129 Kasstroomoverzicht over 2023 (bedragen x € 1.000)				
	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2023 + stand depositorekeningen	4.269	8.496	4.227	
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	4.464	10.841	6.377	
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 2.217	- 2.725	- 508	
2. Totaal operationele kasstroom	2.247	8.116	5.869	
Totaal investeringen (-/-)	- 5.300	- 2.284	3.016	
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	3	3	
3. Totaal investeringskasstroom	- 5.300	- 2.281	3.019	
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0	
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	300	2.109	1.809	
Aflossingen op leningen (-/-)	- 2.197	- 1.465	732	
Beroep op leenfaciliteit (+)	5.300	1.822	- 3.478	
4. Totaal financieringskasstroom	3.403	2.466	- 937	
5. Rekening-courant RHB 31 december 2023 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is 0,5 miljoen €.	4.618	16.796	12.179	

Toelichting

Operationele kasstroom

Totaal ontvangsten operationele kasstroom bestaat uit afschrijvingskosten (€ 1,8 miljoen) en een toename van de schulden (€ 9,0 miljoen). Totaal uitgaven operationele kasstroom bestaan uit toename onderhanden projecten (€ 0,5 miljoen), een toename van vorderingen (€ 1,6 miljoen) en het saldo van baten en lasten (- € 0,6 miljoen).

Investeringskasstroom

De investeringen in 2023 hebben betrekking op investeringen in Scanning wind lidar (€ 0,4 miljoen), UV-lidars (€ 0,4 miljoen), Campbell Testveld installatie (€ 0,2 miljoen), present weather sensoren (€ 0,2 miljoen) en diverse andere investeringen optellend tot € 1,1 miljoen.

Financieringskasstroom

Ten behoeve van het behoedzaam opbouwen van het eigen vermogen is een directe vermogensmutatie gedaan vanuit het moederdepartement (€ 0,3 miljoen). Tussen eigenaar en opdrachtgever is afgesproken dat deze storting jaarlijks plaatsvindt tot en met het jaar 2023. De andere stortingen vanuit het moederdepartement betreffen het programma Informatie huishouding (IHH) (€ 0,9 miljoen) en het Informatie Voorziening (IV) (€ 0,9 miljoen).

In 2023 is € 1,5 miljoen afgelost (2022: € 1,7 miljoen) en de aflossing loopt hiermee, net zoals vorig jaar, achter op de begroting. In 2023 is er voor € 1,8 miljoen een beroep op de leenfaciliteit ter financiering van de investeringen in activa in 2023 gedaan.

Doelmatigheidsindicatoren

Tabel 130 Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2023

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2021	Realisatie				Begroting
	2020	2021	2022	2023	2023
Kostprijs per product					
- percentage overhead ¹	97	82	85	88	85
- fte's indirect	103	111	118	145	128
Tarieven/uur	115	114	114	120	111
Omzet per productgroep (PxQ)					
- meteorologie	66.721	70.879	72.240	79.912	76.436
- seismologie	2.148	4.002	4.353	3.810	2.428
- aardobservatie	19.614	20.683	19.762	19.927	21.888
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	370	402	411	443	440
Saldo van baten en lasten (%)	0%	0%	0%	- 1%	0%

1 = indexcijfer, 2015 = 100

Toelichting

Kostprijs per product

Het percentage overhead is gedaald ten opzichte van 2022 (-3,5%).

Het aantal fte's indirect stijgt sterk (22,5%). Enerzijds door een herindeling van de activiteiten, anderzijds door meer inzet op projecten/activiteiten zonder directe relatie met producten.

Tarieven/uur

De tarieven per uur zijn gestegen ten opzichte van 2022 (4,8%). De loonkosten per uur zijn nagenoeg gelijk gebleven, maar de overheadkosten per uur zijn gestegen (11,0%).

FTE per 31 december (gemiddelde)

Het aantal fte's (gemiddelde) is een ondanks een krappe arbeidsmarkt gestegen met 32 (7,7%).

10. Saldibalans

Tabel 131 Saldibalans per 31 december 2023 van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (bedragen x € 1.000)

Activa		31-12-2023	31-12-2022	Passiva		31-12-2023	31-12-2022
Intra-comptabele posten				Intra-comptabele posten			
1)	Uitgaven ten laste van de begroting	12.333.409	12.078.472	2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting	46.745	64.057
3)	Liquide middelen	0	0				
4)	Rekening-courant RHB (Rijkshoofdboekhouding)	0	0	4a)	Rekening-courant RHB	12.279.162	12.006.847
5)	Rekening-courant RHB Begrotingsreserve	0	0	5a)	Begrotingsreserves	0	0
6)	Vorderingen buiten begrotingsverband	6.695	4.199	7)	Schulden buiten begrotingsverband	14.197	11.767
8)	Kas-transverschillen	0	0			0	0
	Afrondingsverschil	0	0		Afrondingsverschil	0	0
Subtotaal intra-comptabel		12.340.104	12.082.671	Subtotaal intra-comptabel		12.340.104	12.082.671
Extra-comptabele posten							
9)	Openstaande rechten	0	0	9a)	Tegenrekening openstaande rechten	0	0
10)	Vorderingen	30.189	10.858	10a)	Tegenrekening vorderingen	30.189	10.858
11a)	Tegenrekening schulden	0	0	11)	Schulden	0	0
12)	Voorschotten	4.068.618	4.185.122	12a)	Tegenrekening voorschotten	4.068.618	4.185.122
13a)	Tegenrekening garantieverplichtingen	762.450	713.334	13)	Garantieverplichtingen	762.450	713.334
14a)	Tegenrekening andere verplichtingen	2.170.874	2.059.227	14)	Andere verplichtingen	2.170.874	2.059.227
15)	Deelnemingen	0	0	15a)	Tegenrekening deelnemingen	0	0
Subtotaal extra-comptabele		7.032.131	6.968.541	Subtotaal extra comptabel		7.032.131	6.968.541
Totaal		19.372.235	19.051.212	Totaal		19.372.235	19.051.212

Toelichting samenstelling saldibalans

Als een minister meer dan één begroting beheert, in dit geval Infrastructuur en Waterstaat (XII), het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds, wordt per begroting een saldibalans opgesteld. Voor de begroting van Hoofdstuk XII, het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds worden geen gescheiden administraties gevoerd waardoor posten die niet zonder meer toewijsbaar zijn aan een bepaalde begroting, zijn opgenomen in de saldibalans van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (XII).

Wat betreft de toelichtingen zijn de volgende uitgangspunten toegepast. Een post, welke in verhouding tot de totale omvang van de balansregel een grote omvang heeft of de grens van € 25 miljoen overschrijdt, is tekstueel toegelicht.

Alle bedragen in de Saldibalans zijn, conform de regelgeving, naar boven afgerond. Als gevolg hiervan kunnen kleine verschillen ontstaan met de overige tabellen waarbij de reguliere afrondingsregels zijn gebruikt.

4) Rekening-courantverhouding Rijkshoofdboekhouding

Deze balansregel geeft de financiële verhouding met de Rijksschatkist weer.

6) Vorderingen buiten begrotingsverband

Onder de vorderingen buiten begrotingsverband zijn posten opgenomen, die nog met derden moeten worden verrekend.

Tabel 132 Specificatie vorderingen (bedragen € 1.000)

Verrekenposten personeel HRM	1.126
Belastingdienst te vorden BTW	4.928
Overig	641
Totaal	6.695

Toelichting

De openstaande verrekenposten personeel HRM betreffen verstrekte voorschotten in het kader van onderwijskosten, verhuiskosten en aanloopkosten. Daarnaast worden nog enkele bedragen ingehouden op salarissen van personeelsleden, omdat aan hen een voorschot op het salaris is verstrekt en zijn nog niet alle loonheffingen en pensioenpremies 2023 doorbelast binnen lenW, dit gebeurt begin 2024.

De te vorderen BTW bestaat voor een groot deel (€ 3,4 miljoen) uit de BTW aangifte voor de Zuidasdok over het vierde kwartaal van 2023.

Onder overig vallen o.a. de vorderingen die de Inspectie Leefomgeving en Transport op derden heeft ingesteld voor de vergunningen/leges.

7) Schulden buiten begrotingsverband

Onder de schulden buiten begrotingsverband zijn de posten opgenomen, die nog aan derden moeten worden betaald.

Tabel 133 Specificatie schulden (bedragen € 1.000)

Schuld aan RWS teruggave vennootschapsbelasting	0
Gelden in Depot	7.270
Uitgaven	0
Bijdragen	4.706
Vooruitontvangen bedragen	1.039
Nog te betalen bedragen	0
Mobiliteitsfonds	223
Overig	959
Totaal	14.197

Toelichting

Gelden in depot

De Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) en de Inspectie voor de Leefomgeving (ILT) in het kader van de EVOA hebben van derden respectievelijk € 0,4 miljoen en € 6,9 miljoen aan bedragen ontvangen als vorm van zekerheid. Deze gelden in depot worden teruggestort als de voorwaarden zijn komen te vervallen.

Bijdragen

De bijdragen betreffen de rekening-courant verplichtingen van de Inspectieraad, Paris MOU, en de SBR Wonen. De uitgaven worden rechtstreeks vanuit de bank naar de grootboekrekeningen geboekt. Deze raken de begroting niet. De uitgaven van de projecten worden ook hier geboekt. Tevens bevatten de bijdragen het toezicht op de woningcorporaties voor zover deze uit de heffing op de woningcorporaties is gefinancierd.

Vooruitontvangen bedragen

De vooruitontvangen bedragen hebben betrekking op de aan de afnemers van producten op het gebied van vergunningverlening vooraf in rekening gebrachte tarieven.

Mobiliteitsfonds

Een ontvangst van € 0,2 miljoen van de Douane is binnengekomen op de Rekening-courant van IenW. Deze ontvangsten hebben betrekking op de begroting van het Mobiliteitsfonds, derhalve heeft IenW een schuld buiten begrotingsverband aan het Mobiliteitsfonds.

10 en 10a) Vorderingen en Tegenrekening vorderingen

De Extra-comptabele vorderingen zijn vorderingen die voortvloeien uit uitgaven ten laste van de begroting.

Tabel 134 Opeisbaarheid (bedragen € 1.000)

Direct opeisbaar	22.091
Op termijn opeisbaar	6.498
Geconditioneerd	1600
Totaal	30.189

Tabel 135 Specificatie (bedragen € 1.000)

Artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor	21.880
Artikel 17 Luchtvaart	6.498
Overig	1.811
Totaal	30.189

Toelichting

Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

De vorderingen betreffen voornamelijk afrekening van voorschotten die in het kader van de Regeling specifieke uitkering beschikbaarheidsvergoeding regionale OV-concessies 2021 aan vervoerregio's gemeenten en provincies zijn verstrekt. Op grond van de ingediende verantwoordingen en de verzoeken tot vaststelling van de uitkeringen, bleek een deel van de verstrekte voorschotten te moeten worden terugbetaald. Hierover zijn met de betreffende provincies en vervoersregio's afspraken gemaakt.

Onder de geconditioneerde vorderingen zijn opgenomen de opgelegde boetes aan de NS en ProRail van respectievelijk € 1,5 miljoen en € 0,1 mln. Beide boetes worden niet geïnd. Zoals in de brief aan de TK van 6 juni 2023 (TK 2022-2023, [29 984 nr. 1102](#)) staat wordt de NS opgedragen het geld in te zetten voor de reiziger en wordt van ProRail verwacht het geld ten goede te laten komen aan de goederensector.

Artikel 17 Luchtvaart

Bij de verzelfstandiging van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) in 1993 is het verschil tussen de taxatiewaarde en de boekwaarde van gebouwen en terreinen als vordering op LVNL (€ 6,6 miljoen) opgenomen. Deze vordering is niet rentedragend, niet aflosbaar en direct opeisbaar bij een voorgenomen opheffing, overname of fusie van LVNL.

In 2021 is een hypothecaire lening van in totaal USD 4,5 miljoen aan luchtvaartmaatschappij Winair die verbindingen verzorgt in de Caribische delen van het Koninkrijk verstrekt. Met het verstekken van deze lening wordt de interinsulaire connectiviteit van Saba, Sint-Eustatius met Sint-Maarten en Bonaire op de korte termijn gewaarborgd (Kamerstukken II, 2020-2021, 31936 nr. 830). In 2022 en 2023 heeft Winair 14 van de 15 aflossingstermijnen incl. rente voldaan. In 2024 moet de laatste aflossing van USD 300.000, -- incl. rente worden voldaan.

12 en 12a) Voorschotten en Tegenrekening voorschotten

Voorschotten zijn bedragen die aan derden zijn betaald vooruitlopend op later definitief vast te stellen of af te rekenen bedragen.

Tabel 136 Openstaand naar jaar van betaling (bedragen € 1.000)

Tot en met 2021	1.025.472
2022	572.988
2023	2.470.158
Totaal	4.068.618

Tabel 137 Specificatie (bedragen € 1.000)

Artikel 11 Integraal Waterbeleid	50.983
Artikel 13 Bodem en Ondergrond	306.971
Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid	484.061
Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	799.382
Artikel 17 Luchtvaart	82.088
Artikel 18 Scheepvaart en Havens	199.568
Artikel 19 Uitvoering Milieubeleid en Internationaal	9.668
Artikel 20 Lucht en Geluid	174.117
Artikel 21 Duurzaamheid	57.052
Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	86.723
Artikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport	5.661
Artikel 25 Brede Doeluitkering	1.704.789
Artikel 97 Algemeen Departement	60.819
Artikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement	46.736
Totaal	4.068.618

Toelichting

Artikel 11 Integraal waterbeleid

In het kader van integraal waterbeleid staan voorschotten open voor ruim € 50 miljoen om de doeltreffendheid en doelmatigheid van de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium van het waterbeleid te verbeteren.

Zo zijn aan onder andere de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voor het programma Partners voor Water ca. € 12,3 miljoen, aan Waterschap Scheldestromen ten behoeve van het project Restopgave Vooroeverbestedingen van € 10,5 miljoen en aan het ministerie van BuZa voor het programma Blue Deal dat door de Unie van Waterschappen wordt uitgevoerd ca. € 9,9 miljoen aan voorschotten verstrekt. Deze voorschotten worden in de jaren 2024 tot en met 2026 afgerekend.

In het kader van de specifieke uitkering uitvoeringspilots Ruimtelijke Adaptatie 2e tranche zijn aan diverse gemeenten voorschotten verstrekt van ruim € 2,2 miljoen. Afrekening van deze voorschotten is verwacht in jaren 2024 tot en met 2030.

Artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling

In het kader van bodem en ondergrond zijn voorschotten verstrekt aan Bosatex en Bodembeheer NL ten behoeve van bodemsanering voor een bedrag van ongeveer € 55,7 miljoen.

Verder zijn er voorschotten van ongeveer € 26,3 miljoen verstrekt aan de BES-eilanden ten behoeve van diverse watervoorzieningen. De afrekeningen van deze voorschotten worden in de jaren 2024 tot en met 2028 verwacht.

Tenslotte zijn in het kader van de specifieke uitkering Bodem 2021, 2022 en 2023 aan diverse gemeenten en provincies voorschotten verstrekt van ca. € 203,4 miljoen. Afrekening van deze voorschotten wordt verwacht in 2025 tot en met 2028.

Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Voorschotten van ruim € 9,6 miljoen zijn verstrekt aan maatschappelijke organisaties zoals Veilig Verkeer Nederland (VVN), Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV), Fietzersbond en TeamAlert ten behoeve van verkeersveiligheid. Aan Stichting Connekt zijn voor de werkzaamheden in het kader van de «ondersteuning programma Topsector Logistiek 2021-2023 verduurzaming logistiek» voorschotten van in totaal € 12,7 miljoen verstrekt. Aan de BES-eilanden zijn voorschotten in het kader van de bijzondere uitkering van ongeveer € 51,3 miljoen verstrekt voor het beheer en onderhoud aan de infrastructuur en in het bijzonder de wegen. Verder zijn voorschotten van ongeveer € 224,1 miljoen aan de RVO verstrekt voor de uitvoering van diverse programma's. Aan het CBR zijn voorschotten verstrekt van € 18,8 miljoen als bijdrage op het gebied van rijvaardigheid, aan het RDW zijn voorschotten verstrekt van € 13,1 miljoen als bijdrage voor veilig en geordend wegverkeer en aan de NEA zijn voorschotten verstrekt van € 4,9 miljoen als bijdrage voor Energie en Vervoer. In het kader van de Tijdelijke subsidieregeling onderzoek Topsector Logistiek 2022–2026 zijn aan TNO en diverse universiteiten voorschotten verstrekt van ongeveer € 3 miljoen. Tenslotte zijn in het kader van specifieke uitkeringen voorschotten aan diverse gemeenten en provincies voor o.a. de realisatie van slimme laadpleinen, laadinfra, snelfietsroutes, MAAS-pilots, veilig fietsen, MIRT, IVRI en veilig, doelmatig en duurzaam gebruik verkeersinfrastructuur voorschotten verstrekt van ongeveer € 99,7 miljoen en aan de provincie Noord-Brabant voor SmartwayZ.nl innovatief mobiliteitsprogramma een voorschot van ongeveer € 32 miljoen. De afrekeningen van deze voorschotten worden in de jaren 2024 tot en met 2027 verwacht.

Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Voorschotten zijn verstrekt aan ProRail in het kader van Tijdelijke subsidieregeling opstellen en rangeren spoorgoederenvervoer 2023-2025 van € 9 miljoen.

Aan de NS zijn voorschotten verstrekt voor een transitievergoeding OV van ongeveer € 36,3 miljoen. Tevens zijn in het kader van de beschikbaarheidsvergoeding OV en transitievergoeding OV voorschotten verstrekt aan Metropool Rotterdam Den Haag, Vervoerregio Amsterdam en aan

de provincies en gemeenten van ongeveer € 634,1 miljoen. Verder zijn voorschotten verstrekt van in totaal € 31,2 miljoen aan diverse provincies m.b.t de specifieke uitkering Decentraal Spoor.

Er zijn voorschotten verstrekt van in totaal € 65,7 miljoen aan gemeenten en provincies voor diverse incidentele specifieke uitkeringen. Aan de NS zijn voorschotten verstrekt van € 17,5 miljoen voor diverse incidentele subsidies.

De afrekeningen van openstaande voorschotten op dit artikel worden in de jaren 2024 tot en met 2026 verwacht.

Artikel 17 Luchtvaart

Voorschotten zijn onder andere verstrekt aan de Stichting Bevordering Kwaliteit Leefomgeving Schipholregio voor een bedrag van € 10 miljoen in het kader van activiteiten - zijnde het beheren en (doen) bestemmen van de gelden, het beoordelen van aanvragen als ook het vaststellen en (doen) verstrekken van uitkeringen - voor gebiedsgerichte projecten ter bevordering van de kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving in de Schipholregio.

Verder is er een voorschot verstrekt aan de BES-eilanden van € 17,6 miljoen ten behoeve van o.a. bijzondere uitkeringen water-, haven- en luchtvaartinfrastructuur BES en aanpak erosie op het eiland St. Eustatius. De afrekeningen van de voorschotten worden in de periode 2024-2029 verwacht.

In het kader van het Nationaal Groei Fonds zijn aan diverse organisaties voorschotten verstrekt voor een bedrag van ongeveer € 41,8 miljoen. Afrekening van deze voorschotten wordt in de periode 2025-2027 verwacht.

Artikel 18 Scheepvaart en Havens

Voorschotten zijn aan onder andere de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) verstrekt voor een bedrag van ruim € 14,6 miljoen ten behoeve van de onderzoeksactiviteiten betreffende toegepast/industriële onderzoek en experimentele ontwikkeling.

Er zijn voorschotten verstrekt aan RVO voor een bedrag van € 27,4 miljoen voor uitvoering van de tijdelijke subsidieregelingen «Verduurzaming binnenvaartschepen» en «Walstroom Zeevaart».

In het kader van de Tijdelijke subsidieregeling onderzoek Topsector Logistiek 2022–2026 zijn aan TNO en diverse universiteiten voorschotten verstrekt van € 6,5 miljoen. Aan Stichting Connekt zijn in het kader van Topsector Logistiek voorschotten verstrekt van € 34,4 miljoen. Het betreft hier de kosten voor de door deze stichting, namens het ministerie aangegane verplichtingen. Er zijn voorschotten verstrekt aan de BES-eilanden in het kader van de bijzondere uitkeringen van ongeveer € 47,1 miljoen ten behoeve van haveninfrastructuur. Aan Zero Emmission Service BV zijn voorschotten verstrekt ten behoeve van toegekende subsidie Modular Energy Concept en subsidie laadstations en energycontainers van € 24,8 miljoen. Aan de provincie Noord-Holland een specifieke uitkering verstrekt voor het realiseren van de Energiehaven IJmond inclusief voorliggende diepzeekade een voorschot van ongeveer € 27,6 miljoen en aan de gemeente Tilburg voor het project Wilhelminakade fase 1,5 een voorschot van ongeveer € 4,7 miljoen. De voorschotten worden in de jaren 2024 tot en met 2027 afgerekend.

Artikel 19 Klimaat

Voorschotten zijn verstrekt aan de RVO voor de uitvoering van diverse regelingen voor ca. € 3,9 miljoen. De afrekeningen van deze voorschotten wordt in 2024 verwacht.

Artikel 20 Lucht en geluid

Voorschotten zijn verstrekt aan RVO van ongeveer € 5 miljoen aan de regelingen specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord. Voorschotten zijn verstrekt aan RIVM van ongeveer € 19,7 miljoen voor uitvoering werkzaamheden luchtkwaliteit. In het kader van de sanering van geluidslawaai zijn aan het Bureau Sanering Verkeerslawaai voorschotten verstrekt van ongeveer € 149,0 miljoen om de geluidsbelasting veroorzaakt door verkeer (waaronder ook luchtvaart) en bedrijvigheid te verminderen. De uitvoerende organisaties verantwoordt hierover jaarlijks. Verder zijn er voorschotten zijn verstrekt aan RVO voor de opdracht Netherlands Space Office 2023 van in totaal € 1 miljoen. De afrekeningen van deze voorschotten worden in 2024 verwacht.

Artikel 21 Duurzaamheid

Voorschotten zijn verstrekt aan RVO van € 22,9 miljoen voor uitvoering van diverse programma's. Er zijn aan diverse gemeenten voorschotten verstrekt van in totaal € 2,1 miljoen in het kader van de regeling specifieke uitkering circulaire ambachtscentra. Verder zijn er onder andere voorschotten aan de BES-eilanden verstrekt, ten behoeve van het milieubeheer op de eilanden, van ongeveer € 16,5 miljoen. Voorschotten zijn verstrekt van € 2,7 miljoen aan de Stichting Koninklijk Normalisatie Instituut voor een publicatie gevaarlijke stoffen, de zogenaamde Publicatie Gevaarlijke Stoffen. De afrekeningen van de voorschotten worden in de jaren 2024 – 2025 verwacht.

Artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's

De voorschotten zijn verstrekt aan onder andere aan ZonMw ten behoeve van programma onderzoek naar elektromagnetische velden € 3,2 miljoen, aan Akzo-Nobel voor een bedrag van € 5,2 miljoen ten behoeve van het Convenant beëindiging chloortransporten, aan de Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting voor het particulierfonds sanering asbestdaken € 9,5 miljoen, aan Omgevingsdienst NL voor een bedrag van € 13,8 miljoen voor versterking omgevingsveiligheid en interbestuurlijk programma Verbetering VTH-stelsel, aan diverse omgevingsdiensten een bedrag van € 14,3 miljoen voor de regeling specifieke uitkeringen Interbestuurlijk Programma VTH, aan RVO voor een bedrag van € 4,6 miljoen ten behoeve van de uitvoering van diverse regelingen, aan RIVM voor een bedrag van € 20,9 miljoen voor werkzaamheden m.b.t. gevaarlijke stoffen, veiligheid en biotechnologie en tenslotte aan de Sociale Verzekeringsbank van € 3,7 miljoen ten behoeve van de uitvoering Regeling tegemoetkoming niet-loondienstgerelateerde slachtoffers van mesothelioom en asbestose.

De voorschotten worden in de jaren 2024 tot en met 2026 afgerekend.

Artikel 24 Inspectie Leefomgeving en Transport

Aan KIWA NV zijn ter compensatie van de lagere tarieven vergunningen/certificaten voorschotten verleend van € 4,7 miljoen. Deze worden na ontvangst van een accountantsverklaring afgewikkeld.

Artikel 25 Brede Doeluitkering

Op grond van de Wet Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer, die als doel heeft om op decentraal niveau maatwerk oplossingen mogelijk te maken voor verkeer- en vervoervraagstukken, staan voorschotten open van

ruim € 1.704 miljoen. Dit heeft onder andere betrekking op de provincies (€ 72,1 miljoen), Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (€ 909,1 miljoen) en de Vervoersregio Amsterdam (€ 722,7 miljoen). Het eindsaldo van deze voorschotten wordt jaarlijks na ontvangst en goedkeuring van SISA-verantwoordingen bijgesteld.

Artikel 97 Algemeen departement

Op de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. staan voorschotbetalingen voor de exploitatie kosten van het regeringsvliegtuig open van € 18 miljoen. Hiervoor is een 10-jarig contract afgesloten en jaarlijks worden de kosten verantwoord en afgerekend. Tenslotte zijn voor de inklaringskosten van het regeringsvliegtuig voorschotten van in totaal € 1,9 miljoen versterkt. Het merendeel van de voorschotten die in het kader van Testen voor reizen zijn verstrekt, zijn in 2023 afgewikkeld. Verder zijn er voorschotten van € 7,1 miljoen zijn verleend RIVM voor het programma ANVS. RIVM verantwoordt hierover jaarlijks waarna de voorschotten worden afgerekend.

Artikel 98 Apparaatsuitgaven

Voor diverse wachtgelduitkeringen zijn aan het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) voorschotten verstrekt. Hiervan staat ruim € 41 miljoen open. Afwikkeling van deze voorschotten vindt plaats, nadat de goedkeurende controleverklaringen zijn ontvangen. Voor de dienstverlening door het ministerie van BZ/Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) personeel zijn voor de dienstverlening 2023 € 3,2 mln. aan voorschotten verleend, deze worden in 2024 afgewikkeld.

Tabel 138 Verloopoverzicht (bedragen € 1.000)

Stand per 1 januari 2023		4.185.122
In 2023 vastgelegde voorschotten		2.608.108
In 2023 afgerekende voorschotten		- 2.724.612
Verdeeld naar jaar van betalen:		
- 2021 en verder	- 549.336	
- 2022	- 2.040.600	
- 2023	- 134.676	
Openstaand per 31 december 2023		4.068.618

13 en 13a) Garantieverplichtingen en Tegenrekening garantieverplichtingen

Dit zijn verplichtingen waarvan betaling op een later moment afhankelijk is van een bepaalde omstandigheid (een bepaald risico of een bepaalde onzekere gebeurtenis) bij de partij die de garantie ontvangt. Dit zijn dus voorwaardelijke financiële verplichtingen.

Tabel 139 Verloopoverzicht (bedragen € 1.000)

Stand per 1 januari 2023		713.334
Verstrekt in 2023		49.150
Afname risico 2023		- 34
Openstaand per 31 december 2023		762.450

Toelichting

Verstrekt in 2023

Aan Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) zijn in 2023 vier leningen voor investeringen in bedrijfsmiddelen verstrekt. Het totale bedrag is € 47,4 miljoen.

- TAR1 (Terminal Approach Radar) betreft de aanschaf van radarapparatuur (€ 2,5 miljoen).

- Network betreft investeringen in netwerkinfrastructuur en bekabeling. (€ 10,9 miljoen).
- Firewall en R&A is bedoeld voor investeringen in cyber security en ATM systeem software. (€ 5,8 miljoen).
- In augustus 2023 heeft het ministerie van Financiën een lening voor investering in algemene bedrijfsmiddelen van € 25 miljoen toegekend.
- De SWIM-lening van € 3,2 miljoen is bedoeld voor investeringen in benodigde netwerkvoorzieningen, waaronder ook de fysieke netwerkinfrastructuur.

UPV textiel

Op 19 juli 2023 is een overeenkomst met ABN AMRO N.V. in het kader van het Besluit uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel (UPV) afgesloten. In dit besluit wordt geregeld dat producenten van kleding en huishoudtextiel verantwoordelijk worden voor de inzameling, recycling en voorbereiding voor hergebruik van de textielproducten die zij in de handel brengen. Met deze garantstelling beoogt de Staat de sector te ondersteunen in het tijdig en goed vormgeven van de aankomende producentenverantwoordelijkheid voor textiel;

In de overeenkomst is bepaald dat het ministerie van lenW zich voor 70% van de waarde van de door de ABN AMRO NV versterkte lening of kredietfaciliteit (max. € 2,5 mln.) zich garant stelt.

Afname risico 2023

Een aantal jaren geleden is begonnen met de afbouw van de Regeling Borgstellingen MKB. In 2023 is het bedrag waarvoor lenW garant staat met € 34.200 afgenomen.

14 en 14a) Andere verplichtingen en Tegenrekening andere verplichtingen

De post Andere verplichtingen vormt een saldo van de verplichtingen per 1 januari van het begrotingsjaar, de aangegane verplichtingen, hierop verrichte betalingen en negatieve bijstellingen van in eerdere begrotingsjaren aangegane verplichtingen.

Tabel 140 Verloopoverzicht (bedragen € 1.000)

Stand per 1 januari 2023	2.059.227
Aangegaan in 2023	12.603.544
In mindering van bezwaarboekingen*	– 50.212
Tot betaling gekomen in 2023	– 12.333.409
Negatieve bijstellingen voorgaande jaren	– 62.082
Negatieve bijstellingen in 2023	– 46.194
Openstaand per 31 december 2023	2.170.874

Niet uit de saldibalans blijvende bestuurlijke verplichtingen

Ten aanzien van bestuurlijke verplichtingen worden in het kader van infrastructurele werken op het terrein van regionale en lokale infrastructuur, maar ook op het terrein van het waterbeheer, het hoofdwegen- en spoorwegennet bestuurlijke afspraken gemaakt. Deze bestuurlijke afspraken zijn zeer divers in aard en omvang. Deze afspraken worden jaarlijks inzichtelijk gemaakt in het [MIRT overzicht](#), welke jaarlijks als bijlage bij de begroting van het Mobiliteitsfonds wordt uitgebracht.

Daarnaast is geïnventariseerd of sprake is van bestuurlijke afspraken voor zover al niet deel uitmakend van de juridische verplichtingen, zoals opgenomen in de financiële administratie (met name gesloten bestuurs-overeenkomsten of convenanten met decentrale overheden). Ultimo 2023 betreft het:

- Op 19 juni 2020 is het Akkoord voor de Noordzee gesloten tussen het Rijk en een groot aantal stakeholderpartijen (Kamerstuk 33450-68). Uit dit akkoord volgen verplichtingen voor een bedrag van € 24 miljoen in de periode tot en met 2030.
- Op 24 november 2022 zijn bestuurlijke afspraken over Bodem en ondergrond gemaakt tussen het IenW, IPO, VNG en de Unie van Waterschappen UvW voor de periode van 2023 tot en met 2030 (Kamerstuk 30015-111). Voor de uitvoering van de bestuurlijke afspraken is een totaalbudget beschikbaar van € 69,5 miljoen per jaar op de begroting van IenW (hoofdstuk 12, artikel 13).
- Op 21 december 2023 is de Bestuursovereenkomst EU-entry-exit-systeem (EES) op Amsterdam Airport Schiphol (AAS) tussen de Staat en Schiphol Nederland B.V. getekend. Deze overeenkomst moet resulteren dat tijdig aan de verplichtingen op grond van de EES-vordering kan worden voldaan. De kosten ten behoeve van EES op AAS worden gezamenlijk en in gelijke mate verdeeld tussen de Staat en AAS.
- Op 25 september 2023 is de compensatieregeling eigenaren en gebruikers Stint in de Staatscourant geplaatst. De verplichtingen die hieruit voortvloeien komen in 2024 op de begroting van IenW (hoofdstuk 12, artikel 14). Op basis van het verwachte aantal aanvragen is er een budget vrijgemaakt van in totaal € 40 miljoen, waarvan € 3,5 miljoen in 2023 reeds als verplichting is vastgelegd.
- In de staatscourant zijn voor 2024 en latere jaren de budgetten voor subsidieregelingen gepubliceerd. Deze zijn in 2023 nog niet als verplichting vastgelegd en hebben een waarde van in totaal € 249 miljoen. Dit betreffen regelingen die door RVO, Connekt en Bureau Sanering Verkeerslawaaï (BSV) worden uitgevoerd.

Niet uit de saldibalans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures

Er is geïnventariseerd of er binnen IenW of RWS juridische procedures lopen waar een financieel risico aanhangt. Ultimo 2023 betreft het:

- Er loopt een rechtsprocedure, VIA15 RWS versus GelreGroen bij de Raad van State door tot in 2024. De uitspraak van de RvS kan ertoe leiden dat IenW mogelijk € 30 miljoen als beëindigingsvergoeding moet betalen.

15 en 15a) Deelnemingen en Tegenrekening deelnemingen

Deze balansregel geeft de deelnemingen in besloten en naamloze vennootschappen en internationale instellingen weer.

Tabel 141 Specificatie (bedragen € 1.000)

Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider (DC ANSP)	0
Winair NV St. Maarten	0
Totaal per 31 december 2023	0

Toelichting

Het aandelenkapitaal van Winair NV St. Maarten bedraagt 560.000 US dollar en van Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider (DC ANSP) 100 Antilliaanse guldens. Het deelnemingspercentage in beide ondernemingen bedraagt 7,95 en is «om niet» verkregen. In 2023 hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden.

11. WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen - al dan niet fictieve - dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het individueel toepasselijk drempelbedrag te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vallen echter buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2023 € 223.000.

Bezoldiging van topfunctionarissen

Tabel 142 Bezoldiging van topfunctionarissen											
Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband	Datum einde dienstverband	Omvang dienstverband in basis (omvang 2 kalender-mnd 2022)	Op externe inhuurbasis (nee/onkostenver ≤ kalender-mnd 2022)	Beloning plus onkostenvergoedingen (bedrag 2022)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (bedrag 2022)	Totale bezoldiging in 2023 (bedrag 2022)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
ANVS	A.M.P. van Bolhuis	Bestuursvoorzitter			1 (1)	Nee	149.083 (152.880)	22.498 (22.772)	171.580 (175.651)	€223.000	
ANVS	M.P.H. Brugmans	Plv. bestuursvoorzitter			1 (1)	Nee	153.150 (143.037)	22.454 (22.565)	175.604 (165.602)	€223.000	

Wanneer op een topfunctionaris een vordering is ingesteld vanwege een onverschuldigde betaling is dit gemarkeerd in de kolom «motivering» met *) Topfunctionarissen met een bezoldiging van €1.900 of minder zijn gemarkeerd met **).

Naast de hierboven vermelde functionarissen zijn er geen andere functionarissen die in 2023 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden.

Er zijn in 2023 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Er zijn in 2023 geen leidinggevende topfunctionarissen die op grond van de WNT i.v.m. de cumulatie van dienstbetrekkingen dienen te worden gerapporteerd.

D. BIJLAGEN

Bijlage 1: Toezichtrelaties ZBO's en RWT's

Deze bijlage bevat informatie over het toezicht op zelfstandige bestuursorganen (ZBO's) en rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's). De bijlage bestaat uit een overzichtstabel met ZBO's en RWT's die onder de verantwoordelijkheid van lenW vallen, de begrote en gerealiseerde bijdrage vanuit het moederdepartement, overige departementen en eventuele bijzonderheden. De focus ligt op de departementale bijdragen aan ZBO's en/of RWT's omdat dit een departementale verantwoording betreft.

Tabel 143 Overzichtstabel inzake ZBO's en RWT's van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (Bedragen x € 1.000)

Naam rwt/zbo ¹	Begrote bijdrage moederdepartement aan rwt/zbo	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan rwt/zbo	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
APK-erkenninghouders	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Straling (ANVS) (enkel bestuur)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR)*	957	2.055	–	–	nee
College voor toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb)	1.023	–	3.418	3.418	nee
Commissie m.e.r.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Dienst Wegverkeer (RDW)*	1.054	2.378	–	–	nee
Havenbeheerders	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Stichting VAM (IBKI)*	330	330	n.v.t.	n.v.t.	nee
Keuringsartsen Scheepvaart	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Keuringsinstanties Explosieven	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Keuringsinstanties Kabelbaaninstallaties	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Keuringsinstanties Pleziervaartuigen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Keuringsinstanties Scheepsuitrusting	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
KIWA	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Klassebureaus art. 6 Schepenwet en art. 6 en 3.1 Schepenbesluit 1965 en Binnenvaart	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL)*	100	1.980	–	–	nee
Nederlands Loodswezen BV	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Nederlandse Loodsencorporatie (NLC)	–	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
ProRail	2.817.923	2.768.047	n.v.t.	n.v.t.	nee
Regionale Loodsencorporaties (RLC's)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Rijkshavenmeester Rotterdam en Amsterdam	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
Stichting Airport Coordination Netherlands (ACNL)*	–	–	n.v.t.	n.v.t.	nee
Stichting Buisleidingenstraat Nederland (LSNed)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee
De Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie (NIWO)*	200	245	n.v.t.	n.v.t.	nee
Stichting Milieukeur (SMK)	257	328	n.v.t.	n.v.t.	nee
Stichting Scheepsafvalstoffen en Vaardocumenten Binnenvaart (SAB)	–	227	n.v.t.	n.v.t.	nee
VTS-operators	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	nee

1 Organisaties met een (*) zijn onder de werking van de Kaderwet zbo's gebracht. Een groot aantal organisaties is deeltijd-zbo/-rwt.

Bijlage 2: Moties en Toezeggingen

Deze bijlage bevat de stand van zaken van alle nieuwe moties en toezeggingen sinds de peildatum van de bij de ontwerpbegroting 2024 gelijk namige opgenomen bijlage. Tevens zijn de nog openstaande moties en toezeggingen uit voorgaande jaren en de moties en toezeggingen die sinds de genoemde peildatum zijn afgehandeld opgenomen.

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties		
Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
24170-274 verzoekt de regering om met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in gesprek te gaan om ervoor te zorgen dat bij het autoluw maken van steden en het verdwijnen van parkeerplaatsen, rekening wordt gehouden met mensen met een lichamelijke beperking; verzoekt de regering voorts de VNG te laten inventariseren of er in steden bij winkels, culturele voorzieningen en overheidsgebouwen wel genoeg parkeerplaatsen zijn voor mensen met een lichamelijke beperking, en de Kamer voor het zomerreces te informeren over het resultaat van deze gesprekken,	22 december 2022 Plenair debat Implementatie van het VN Verdrag Handicap	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-06-2023 - MIRT-brief voorjaar 2023
33576-334 verzoekt de regering om alle vergunningen die direct of indirect een rol spelen bij het lozen van afval in de Waddenzee in kaart te brengen, te controleren en hierover begin volgend jaar aan de Kamer te rapporteren,	Plenair debat Natuur 22 december 2022	Afgedaan met: Uitgaande brief 08-05-2023 - Uitvoering motie Beckerman lozingsvergunningen direct en indirect op de Waddenzee
29684-240 verzoekt de regering om haast te maken met dat overleg en daarin naar oplossingen te zoeken binnen de wet om nachtelijke watertaxidiensten naar de Waddeneilanden in stand te houden, en de Kamer uiterlijk binnen twee maanden op de hoogte te stellen van de uitkomsten,	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Wadden	31-01-2024 Relatie met: Uitgaande brief 31-01-2024 - Uitvoering motie De Hoop over nachtelijk watertaxivervoer op de Waddenzee
29984-1082 verzoekt de regering om met gemeentes en andere belanghebbende organisaties in gesprek te treden over het opheffen van nabo's en te onderzoeken welke juridische instrumenten nodig zijn om de stokkende aanpak van het NABO-programma weer op gang te brengen,	Parlementair agenda punt 26-01-2023 - Spoor	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-05-2023 - Voortgangsbrief Spoorveiligheid
29984-1083 verzoekt de regering om in overleg met medeoverheden te komen tot nieuw beleid voor het vervoer van gevaarlijke stoffen over het spoor door stedelijk gebied, teneinde de veiligheid van omwonenden langs het spoor te garanderen.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 - Spoor	Samen met decentrale overheden wordt op dit moment het nieuwe (Robuust) Basisnet vormgegeven. Over de voortgang is de Kamer najaar 2023 geïnformeerd.
29984-1084 verzoekt de regering uiterlijk het eerste kwartaal van 2023 te komen met een robuuste en ambitieuze visie op het spoorgoederenvervoer.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 - Spoor	Afgedaan met: Uitgaande brief 07-04-2023 - Visie op de toekomst van het spoorgoederenvervoer
29984-1085 verzoekt de regering om te onderzoeken in hoeverre vervoerders gestimuleerd kunnen worden zo veel mogelijk gebruik te maken van minder dichtbevolkte routes en andere modaliteiten teneinde een veilig vervoer van gevaarlijke stoffen te realiseren, verzoekt de regering de Kamer hier voor het zomerreces over te informeren.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 - Spoor	Het overleg met de sector is gestart waarbij de mogelijkheden voor afspraken met verladere worden onderzocht. Uitkomsten worden in 2024 verwacht.
31409-378 verzoekt de regering om samen met de Nederlandse maritieme sector de vlootvernieuwing van de Rijksrederij strategisch te benutten en de kansen van de Nederlandse maritieme sector te optimaliseren; verzoekt de regering om de Kamer hierover binnen zes maanden te informeren.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Brief van EZK 26 oktober: Aanbieding sectoragenda maritieme maakindustrie
31409-379 verzoekt de regering een visie, een plan en een groeipad tot 2030 en 2050 op te stellen ten aanzien van duurzame scheepvaartbrandstoffen en nieuwe haventerreinen, en daarbij de internationale context in de energietransitie te betrekken.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-01-2024 - Verzamelbrief Maritieme Zaken
31409-380 verzoekt het kabinet om met desbetreffende provincies, gemeenten, het Waddenbestuur en andere relevante partijen te onderzoeken hoe het voor rederijen/ondernemers makkelijker gemaakt kan worden om te voldoen aan het mobiliteitsvraagstuk in het Waddengebied.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 20-12-2023 - Kamerbrief Vervolgaanpak op basis van uitkomsten Vervolgonderzoek Bereikbaarheid Ameland 2030
31409-381 verzoekt het kabinet om in gesprek te gaan met de binnenvaartsector om te kijken hoe de transitie naar waterstof en methanol eerder dan 2035 gerealiseerd kan worden; verzoekt het kabinet om de uitkomsten van deze gesprekken om te zetten in een concreet en realistisch uitvoeringsplan.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-11-2023 - Actieagenda toekomst binnenvaart

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
31409-382 verzoekt het kabinet om de werkgelegenheid, innovatie en het behoud van kennis en kunde in ons land mee te wegen bij alle besluitvorming over de vlootvernieuwing van de Rijksrederij.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Brief van EZK 26 oktober: Aanbieding sectoragenda maritieme maakindustrie
31409-388 verzoekt de regering om in EU-verband alle nodige inspanningen te verrichten om alle schepen vanaf 400 ton onder het Europese ETS te laten vallen.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 29-01-2024 - Klimaatbeleid voor de zeevaart
31409-392 verzoekt de regering ervoor te zorgen dat de inzet van offshorewerk-schepen geheel meegenomen kan worden onder de tonnageregeling en de afdrachtvermindering zeevaart, met inachtneming van de internationale kaders voor onder meer staatssteun.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	In uitvoering. De verwachting is Q2.
31409-393 roept het kabinet op in overleg te gaan met de industrie om te zien welke ruimte nodig is om snel alternatieven te ontwikkelen voor het ontgassen op open water; roept het kabinet op om met de Inspectie Leefomgeving en Transport, de betrokken overheden en het bedrijfsleven in overleg te gaan om het bedrijfsleven alvorens een algeheel verbod is ingegaan voldoende aanwezige alternatieve ontgassingscapaciteit te laten inzetten.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Afgedaan met uitgaande brief 17-05-2023 Stand van zaken varende ontgassen
31491-395 verzoekt de regering het plan van aanpak voor de eerste tranche van het vlootvervangingsprogramma, inclusief bijbehorende planning en de inzet op innovatie, zo snel als mogelijk naar de Kamer te sturen en het mee nemen bij de voorbereiding van de begrotingen voor 2024 en verder.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 - Maritiem	Ik verwacht niet dat we hier eerder dan voorjaar 2024 over kunnen berichten.
36200-XIII-57 36 verzoekt de regering om zich in te zetten voor het versneld instellen van ambitieuze Europese wetgeving voor een minimumhoeveelheid recycalaat in plastics en daarbij met gelijkgestemde lidstaten op te trekken, waarbij Nederland een voortrekkersrol inneemt zodat investeringen in recycalaat versneld op gang kunnen komen.	Begrotingsbehandeling EZK 23 november 2022	Afgedaan met: Uitgaande brief 03-04-2023 - Circulair plastic
32813-999 verzoekt het kabinet om een plan van aanpak te ontwikkelen om de daadwerkelijke emissies van industriële bedrijven in beeld te krijgen, en daar de Kamer voor de zomer over te informeren;	Debat over de klimaatplannen van de regering 23 februari 2022	Afgedaan met: Uitgaande brief 28-06-2023 - Verzamelbrief luchtkwaliteit - Schone Lucht Akkoord, houtstook, inzet internationaal
31936-1030 verzoekt de regering om vliegmaatschappijen op te roepen de lonen van bagage- en passagiersafhandelaars te verhogen in lijn met de loonsverhoging van beveiligers,	Parlementair agenda punt 09-02-2023 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-03-2023 - Achtste update drukte Schiphol
31936-1031 verzoekt de regering om te zorgen dat bij toekomstig groot baanonderhoud vermindering van geluidsoverlast zo veel mogelijk geborgd is en om luchthavens hierop te blijven wijzen,	Parlementair agenda punt 09-02-2023 - Luchtvaart	lenW neemt de strekking van deze motie mee bij de beoordeling van Schiphol voor de jaarlijkse ontheffingsaanvraag.
31936-1034 verzoekt het kabinet geen natuurvergunning te verlenen voor Schiphol of Lelystad Airport voordat gegarandeerd kan worden dat de luchtvaart op een eerlijke wijze bijdraagt aan het oplossen van het stikstofprobleem en aan alle nationale en internationale voorwaarden is voldaan,	Parlementair agenda punt 09-02-2023 - Luchtvaart	Afgedaan met: LNV zal zorgdragen voor de afdoening van deze motie en de Kamer op de hoogte houden van de vorderingen.
31936-1040 verzoekt de regering in kaart te brengen op welke punten Europese en internationale regels en afspraken de Nederlandse ambities belemmeren als het gaat om de omvang van de luchtvaart, en de Kamer hierover te informeren; verzoekt de regering zich op Europees niveau uit te spreken ten aanzien van de onderlinge strijdigheid van deze regels en de Kamer te informeren over de uitkomsten van dit gesprek,	Parlementair agenda punt 09-02-2023 - Luchtvaart	In uitvoering, in de voortgangsbrief Programma Omgeving Luchthaven Schiphol wordt o.a. gecommuniceerd over het vervolgproces van de balanced approach- procedure en de gesprekken die daarover met de Europese Commissie lopen.
23645-792 verzoekt de regering de financiële en wet- en regeltechnische belemmeringen in kaart te brengen die decentrale overheden en vervoersbedrijven ervaren in het tot stand brengen van gecombineerd publiek en/of openbaar vervoer	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Openbaar vervoer en taxi	Met mijn collega's van Financiën, BZK, VWS en OCW verken ik momenteel de mogelijkheden om publiek vervoer op een effectieve manier te ontwikkelen. Gelijktijdig start in Zeeland een project om publiek vervoer in de praktijk toe te passen. Om er voor te zorgen dat publiek vervoer een goede wettelijke grondslag heeft, laat ik momenteel de huidige wet- en regelgeving (o.a. de Wet personenvervoer 2000) op dit gebied in kaart brengen. Medio 2024 informeer ik de Kamer over de resultaten van de interdepartementale verkenning en de wettelijke grondslag voor publiek vervoer.
23645-795 verzoekt de regering te onderzoeken welke belemmeringen er zijn voor provincies om publieke vervoersbedrijven op te richten, en hoe die weggenomen kunnen worden	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 10-01-2024 - Kamerbrief inz. reactie op moties over onderzoeken wettelijke belemmeringen oprichting provinciale v...

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
23645-796 verzoekt het kabinet te onderzoeken welke wettelijke aanpassingen er nodig zijn teneinde het oprichten van provinciale vervoersbedrijven mogelijk te maken en daarbij ook de geldende Europese regels en eventuele beperkingen rondom de aanbesteding in kaart te brengen	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 10-01-2024 - Kamerbrief inz. reactie op moties over onderzoeken wettelijke belemmeringen oprichting provinciale v...
23645-797 verzoekt het kabinet bij de totstandkoming van een eventueel toekomstige tweede tranche van het Minder Hinderpakket de trillingshinder in Houten mee te nemen in de te maken afweging; verzoekt het kabinet in overleg met de gemeente Houten en de provincie Utrecht mogelijke oplossingen en aanpakken van trillingshinder op deze plek op een rij te zetten.	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-06-2023 - Kamerbrief Stand van zaken beleidsintensivering spoortrillingen
23645-798 verzoekt het kabinet prioriteit te blijven geven aan de totstandkoming van de Lelylijn en inzichtelijk te maken wat de eerstvolgende stappen zijn om hiertoe te komen	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 15-05-2023 - Voortgang MIRT-onderzoek Lelylijn
31305-389 verzoekt de regering opdracht te geven aan het CROW om ontwerprijncipes vast te stellen voor doorfietsroutes en daarbij voorzieningen zoals laad- en pomppunten, straatmeubilair en toiletten mee te nemen in het ontwerp	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Actieve mobiliteit (wandelen en fietsen)	In 2024 wordt een update gemaakt van het CROW Inspiratieboek Snelle fietsroutes waarin dit onderwerp meegenomen wordt (gereed eind 2024). Daarnaast worden doorfietsroutes en de genoemde voorzieningen meegenomen in de nieuwe CROW Ontwerpwijzer Fietsverkeer. Prognose is dat deze eind 2025 uitkomt.
31305-390 verzoekt de regering om samen met gemeentes en belangenorganisaties de beschikbaarheid en eenvoudige aanvraagbaarheid van zo'n aange-paste fiets te evalueren	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Actieve mobiliteit (wandelen en fietsen)	Afgedaan met: De motie wordt afgedaan VWS.
31305-398 verzoekt de regering binnen de fietsambitie 2022–2025, de fietsstimule-ringscampagne en het Meerjarenplan Fietsveiligheid positieve stimu-lansen om een fietshelm te dragen te betrekken, zoals het vergroten van bewustwording over fietshelmen via voorlichting en educatie, aantrekke-lijker helmontwerp en beschikbaarheid en betaalbaarheid van helmen	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Actieve mobiliteit (wandelen en fietsen)	De strategie voor het promoten van het vrijwillig gebruik van de fietshelm wordt momenteel afgerond en beoogd wordt deze in mei naar de Kamer te sturen.
31305-392 verzoekt de regering binnen dit onderzoek aandacht te besteden aan continue aandrijving van e-bikes en fatbikes, waardoor de facto sprake is van snorfietsen, en te bezien hoe dit voorkomen en verboden kan worden	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Actieve mobiliteit (wandelen en fietsen)	De Kamer wordt voor het einde van het eerste kwartaal geïnformeerd over de gekozen aanpak.
31305-396 verzoekt het kabinet een brede analyse te maken van hoe de elektrische fiets het Nederlandse fietslandschap verandert en zal veranderen op de langere termijn; verzoekt het kabinet met die analyse voort te bouwen op de onderzoeken die plaatsvinden als gevolg van de motie-Geurts over een verbod op het opvoeren van e-bikes en stevige handhaving hierop, evenals op de afspraken en kennis en kunde uit de zogenaamde City Deals Fiets; verzoekt het kabinet op basis van die analyse conclusies te trekken en mogelijke actiepunten te formuleren met betrekking tot op zijn minst de aanleg van brede fietspaden, het plaatsen van fietskluisen en fietsenstal-lingen met laadpalen voor e-bikes bij ov-knooppunten, regels op het fietspad, en een langetermijnstrategie voor hoe de fiets veilig en toegankelijk blijft voor zowel de groeiende groep oudere fietsers als kinderen, en deze conclusies en mogelijke actiepunten voor te leggen aan de Kamer.	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Actieve mobiliteit (wandelen en fietsen)	Het KiM en het SWOV zijn gevraagd onderzoeksinput te leveren voor deze analyse. Het streven is de Kamer Q4 2024 te informeren.
28089-253 verzoekt de regering in gesprek te gaan met de provincie Noord-Holland, met als doel de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied de capaciteit, bevoegdheid en middelen te geven om onafhankelijk en proactief emissiemetingen te kunnen uitvoeren bij Tata Steel,	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Externe Veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 09-01-2024 - Milieuproblematiek Tata Steel
28089-258 verzoekt de regering om in samenwerking met de omgevingsdiensten in kaart te brengen welke asfaltcentrales wel en welke niet voldoen aan de beste beschikbare technieken en de resultaten hiervan te delen met de Kamer; verzoekt de regering om op basis van deze inventarisatie, in samen-werking met de omgevingsdiensten, een plan van aanpak op te stellen voor hoe er bij alle asfaltcentrales toegewerkt gaat worden naar het toepassen van de beste beschikbare technieken	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Externe Veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-12-2023 - Kamerbrief Stand van zaken asfaltcentrales en actieagenda industrie en omwonenden
29383-392 verzoekt de regering om in gesprek met het OLB te kijken welke ondersteuning nodig is om handhavend op te treden zodat Chogogo aan de vergunningsvoorwaarden voldoet.	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Ontwerpbesluit houdende inrichtingen- en activiteiten, milieueffectrapportage en de kwaliteit van toezicht en handhaving, ter bescherming	Voldaan. Er is een stuurgroep waarin samen met bestuur OLB in beeld is gebracht wat nodig is voor ondersteuning

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
	van het fysieke leefomgeving op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (29 383, nr. 388)	
29383-397 verzoekt de regering een gezonde leefomgeving voor omwonenden van veehouderijen te waarborgen en ten minste de gemeentes waar deze ernstige stankoverlast speelt met klem op te roepen om de mogelijkheden uit de Crisis- en herstelwet in te zetten en hen daarbij juridisch bij te staan	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Geurproblematiek	In de brief van de staatssecretaris lenW van 7 juli 2023 aan de Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 29 383, nr. 405) is ingegaan op de motie. De brief is controversieel verklaart. Verdere beleidskeuzes zijn aan het nieuwe kabinet.
29383-399 verzoekt de regering innovatie en onderzoek naar brongerichte geurre-ductie en geurmetingen te intensiveren, en de Kamer over de uitkomsten hiervan in september 2023 te informeren; verzoekt de regering verder in kaart te brengen wat de financiële consequenties zijn, zoals mogelijk passende schadevergoeding en nadeelcompensatie voor degenen die door eventuele aanpassing van geurwetgeving worden benadeeld	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Geurproblematiek	De brief is controversieel verklaart. Verdere beleidskeuzes zijn aan het nieuwe kabinet.
29383-400 verzoekt het kabinet met een herstelplan voor combiluchtwassers te komen; verzoekt het kabinet voorts in dat herstelplan de faal- en succesfactoren van zowel bestaande combiwassers, het verplichten van certificering en het afsluiten van onderhoudscontracten als het optimaliseren van het toezicht door het elektronisch monitoren van luchtwassers te vergelijken, en daarbij rekening te houden met de afschrijvings- en vervangingster-mijnen van bestaande luchtwassers en duidelijk inzichtelijk te maken wat de jaarlijkse kosten voor de agrarische ondernemers gaan worden.	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Geurproblematiek	In de brief van de staatssecretaris lenW van 7 juli 2023 aan de Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 29 383, nr. 405) is ingegaan op de motie. De brief is controversieel verklaart. Verdere beleidskeuzes zijn aan het nieuwe kabinet.
29383-402 verzoekt het kabinet om de chemisch-analytische methode mee te nemen in het voorstel tot het toewerken naar herstel van balans tussen belangen van omwonenden en veehouderijen	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Geurproblematiek	In de brief van de staatssecretaris lenW van 7 juli 2023 aan de Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 29 383, nr. 405) is ingegaan op de motie. De brief is controversieel verklaart. Verdere beleidskeuzes zijn aan het nieuwe kabinet.
29383-403 verzoekt het kabinet om de aanpak van ernstige geuroverlast vorm te geven in een maatwerkaanpak en daartoe in gesprek te gaan met lagere overheden om van hen te horen welke instrumenten zij nodig hebben om lokale geuroverlast aan te kunnen pakken	Parlementair agenda punt 22-03-2023 - Geurproblematiek	In de brief van de staatssecretaris lenW van 7 juli 2023 aan de Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2022–2023, 29 383, nr. 405) is ingegaan op de motie. De brief is controversieel verklaart. Verdere beleidskeuzes zijn aan het nieuwe kabinet.
36246-7 verzoekt de regering er in Europa voor te pleiten de vijfjaarlijkse evaluatie van de luchtkwaliteitsrichtlijn aan te vullen, zodat de richtlijn ook standaard wordt geëvalueerd zodra de WHO nieuwe advieswaarden uitbrengt	Parlementair agenda punt 06-04-2023 - Herziening Richtlijn Luchtkwaliteit (36 246, nr. 6)	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-11-2023 - Verslag Milieuraad op 16 oktober 2023
36246-8 verzoekt de regering om eerst te kijken hoe we op een haalbare en realistische manier de Europese grenswaarden kunnen bereiken voordat we onszelf overambitieuze doelstellingen opleggen die niet haalbaar en uitvoerbaar blijken te zijn,	Parlementair agenda punt 06-04-2023 - Herziening Richtlijn Luchtkwaliteit (36 246, nr. 6)	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-11-2023 - Verslag Milieuraad op 16 oktober 2023
33118-251 verzoekt de regering om samen met de sector een plan te maken en de elektriciteitsstarieven op laadpalen en langs snelwegen ook zichtbaar te laten zijn	Parlementair agenda punt 06-04-2023 - Besluit activiteiten leefomgeving en het Omgevingsbesluit i.v.m. het beperken van emissies van kooldioxide door werkgebonden personenmobiliteit	Voor het zomerreces zal een nieuwe voortgangsrapportage naar de Kamer worden gestuurd. Het plan van aanpak gericht op prijstransparantie zal onderdeel zijn van deze Kamerbrief.
27625-602 verzoekt de regering om met decentrale overheden in gesprek te gaan om tot een oplossing te komen die voorkomt dat mensen met lage- en middeninkomens achterblijven in de minst toekomstbestendige woningen	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	In januari heeft de laatste bijeenkomst gevonden. Op basis hiervan wordt er op dit moment een voorstel gemaakt op welke manier de motie kan worden vormgegeven en wordt de motie in de kamerbrief Water in juni 2024 afgedaan.
27625-603 verzoekt de regering in beeld te brengen voor welke wateren het behalen van de KRW-doelen in 2027 niet realistisch is, hierover in gesprek te treden met de Europese Commissie teneinde de negatieve economische en maatschappelijke gevolgen – zoals bij het stikstofdossier wel het geval is – te beperken en de Kamer hierover te informeren	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	De minister heeft aangegeven dat dit onderdeel is van de tussenevaluatie KRW die in 2024 afgerond wordt, en waarover de Kamer dan geïnformeerd zal worden. Het gesprek met de Europese Commissie loopt continu, ook hierover. De Kamer zal in de brief voor het CD Water van 25 juni van de voortgang op de hoogte worden gebracht.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
27625-604 verzoekt de regering om samen met waterschappen, medeoverheden en bedrijven onderzoek te doen naar experimenten die leiden tot een betere waterbeschikbaarheid in tijden van extreme droogte	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Afgedaan met: Uitgaande brief 31-05-2023 - Brief voor het Commissiedebat Water van 7 juni 2023
27625-606 verzoekt de regering om zo snel mogelijk een publiekscampagne te beginnen om het waterbewustzijn onder Nederlanders te vergroten en het draagvlak voor alle maatregelen die nodig zijn voor voldoende schoon water te vergroten	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-11-2023 - Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 29 januari 2024
27625-611 verzoekt het kabinet een Europese coalitie te bouwen van landen die zich verzetten tegen aanscherping, en voor flexibele toepassing van de doelen in de nieuwe Kaderrichtlijn Water, en over de voortgang hiervan de Kamer halfjaarlijks te informeren	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Nederland is continu in gesprek met andere EU landen en met de Europese Commissie, onder andere via de Riviercommissies en bilateraal. Op basis van deze gesprekken en inzicht in gelijkgestemde landen bepaalt Nederland een strategie. De Kamer zal in de brief voor het CD Water van 25 juni van de voortgang op de hoogte worden gebracht.
27625-612 verzoekt de regering in overleg met de agrarische sector een concrete aanpak uit te werken hoe meer kan worden ingezet op het aanpakken van verzilting of de ontwikkeling van zilte teelten	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Afgedaan met: Uitgaande brief 31-05-2023 - Brief voor het Commissiedebat Water van 7 juni 2023
27625-613 verzoekt het kabinet een strategie en uitvoeringsprogramma uit te werken over het tijdig en voldoende aanwijzen van en het beschermen en ruimte bieden aan nieuwe drinkwaterbronnen	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	In de Kamerbrief voor het CD Water wordt kort ingegaan op de voorgenomen invulling van deze motie.
27625-615 verzoekt de regering om gezamenlijk met provincies, gemeenten en waterschappen een inspanning te verrichten om te voorkomen dat we voor 1 januari 2025 bestemmingsplannen vaststellen c.q. tot woning-bouwprojecten besluiten waar we in het licht van de ontwikkelingen en structurerende keuzes op het gebied van water en bodem spijt van krijgen	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	In samenwerking met het ministerie BZK wordt het ruimtelijk afwegingskader gemaakt. Dit instrument zal naar verwachting eind maart gepubliceerd worden, en bevat informatie over de geschiktheid van nieuwbouwlocaties vanuit het water en bodemsysteem. Eerder is in mei 2023 het concept ruimtelijk afwegingskader al verschenen. Beide instrumenten geven richting aan waar rekening mee te houden in locatiekeuze en inrichting van nieuwe woningbouwprojecten, zodat keuzes waarvan we spijt kunnen krijgen voorkomen worden.
27625-617 verzoekt de regering om groene parkeerplaatsen een prominente rol te laten spelen bij de gebiedsinrichting en daarbij rekening te houden met een toegankelijke parkeerplaats voor ouderen en mensen met een beperking	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Afgedaan met: BZK is primair verantwoordelijk.
27625-618 verzoekt het kabinet in gesprek te gaan met de bouwsector om te kijken of het mogelijk is om nieuwbouwwoningen vaker te laten opleveren met turfvrije tuinaarde in plaats van met zand in de voor- en achtertuin, zodat burgers een prikkel krijgen om meer tuinbeplanting aan te leggen in plaats van tegels en zo kunnen meewerken aan meer biodiversiteit, waterafvoer en het tegengaan van temperatuurstijging in de stad,	Parlementair agenda punt 27-03-2023 - Water en Bodem sturend	Afgedaan met: BZK is primair verantwoordelijk.
22861-42 verzoekt de Minister van IenW om zijn toestemming te verlenen aan de medewerkers van het adviescollege om deze stukken in het Nationaal Archief in te mogen zien, en roept de Staatssecretaris Cultuur en Media verzoekt de Minister van IenW om zijn toestemming te verlenen aan de medewerkers van het adviescollege om deze stukken in het Nationaal Archief in te mogen zien, en roept de Staatssecretaris Cultuur en Media	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Geheimhouding stukken Bijlmerramp 1992	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-06-2023 - Toezegging beantwoording gewijzigde motie Omtzigt 2281-42 inzake faciliteren ACOI over geheimhouding stukken Bijlmerramp
29398-1042 verzoekt de regering om de publicaties van dat centrum met de Kamer te delen en aan de hand van een gesprek met betrokkenen de Kamer te informeren over mogelijke vervolgstappen,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Verkeersveiligheid en wegen (CD 6/12)	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-12-2023 - Kamerbrief Stand van zaken van de verkeersveiligheid najaar 2023
29398-1043 verzoekt de regering in het bijzonder aandacht te besteden aan de doelgroepen ouderen, schoolgaande kinderen en bestuurders van elektrische fietsen,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Verkeersveiligheid en wegen (CD 6/12)	De strategie wordt momenteel afgerond en beoogd wordt deze in mei naar de Kamer te sturen.
29398-1044 verzoekt de regering om de Kamer te informeren hoe de Wegenverkeerswet kan worden gewijzigd zodat deze bestuurders een rijgedragsmaatregel opgelegd kunnen krijgen en pas onder toezicht van een monitoringskastje weer de weg op mogen,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Verkeersveiligheid en wegen (CD 6/12)	Conceptkamerbrief is opgesteld met JenV over levenslange rijontzeggingen + update over o.m. motie rondom monitoringskastje (29398-1044). Voor Kerstreces naar de Kamer
29398-1047 verzoekt het kabinet te herzien in hoeverre, en op welke manier, de maatschappelijke kosten-batenanalyse nog waarde kan hebben als middel om zaken in kaart te brengen, en de Kamer hierover te informeren; verzoekt het kabinet de Kamer te informeren over hoe het eenzijdig rendementsdenken gaat schrappen	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Verkeersveiligheid en wegen (CD 6/12)	De motie is gerelateerd aan de Werkwijzer MKBA bij MIRT-verkenningen, de Integrale Mobiliteitsanalyse en de Mobiliteitsvisie. In de «Kamerbrief over BO's MIRT» van 13 november 2023 is aangegeven

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
uit zowel toekomstige maatschappelijke kosten-batenanalyses als Integrale Mobiliteitsanalyses, en daarbij tevens inzichtelijk te maken hoe het deze analyses voortaan gaat schoeien op de uitgewerkte bereikbaarheidsnormen,		dat de herziene werkwijzer MKBA bij MIRT-verkenningen voor de zomer 2024 wordt opgeleverd. Met de «Kamerbrief over uitwerking bereikbaarheidsdoelen Programma Mobiliteitsvisie 2050» van 19 december 2023, is de Kamer geïnformeerd over de relatie tussen het instrumentarium en bereikbaarheidsdoelen.
29398-1051 verzoekt de regering te onderzoeken welke invloed de beschikbaarheid van openbaar vervoer heeft op de verkeersveiligheid,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Verkeersveiligheid en wegen (CD 6/12)	Het KiM heeft aangegeven dat een verdiepend onderzoek ingewikkeld is. De Tweede Kamer zal in een voortgangsbrief over de afhandeling van deze motie worden geïnformeerd.
31305-400 verzoekt de regering om in de beleidsvisie verkeersveiligheid en het aanpakken van verkeersoverlast op de verzorgingsplaatsen van de toekomst mee te nemen; verzoekt de regering om in de beleidsvisie de positie van mkb'ers op de kleine verzorgingsplaatsen te beschermen,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Update «Verzorgingsplaats van de Toekomst» (31 305, nr. 377)	De moties Koerhuis en van der Plas worden separaat per brief afgedaan. Deze brief wordt (uiterlijk) begin april aan de Kamer gestuurd. De noodzaak voor een separate brief is ontstaan naar aanleiding van een zeer recente toezegging van de Stas in het debat Duurzame Mobiliteit (31 januari). De brief stond dus niet op de jaarplanning.
31305-401 verzoekt de regering om onderzoek te doen naar koppelkansen met grootschalige opwek en opslag per verzorgingsplaats,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Update «Verzorgingsplaats van de Toekomst» (31 305, nr. 377)	De moties Koerhuis en van der Plas worden separaat per brief afgedaan. Deze brief wordt (uiterlijk) begin april aan de Kamer gestuurd. De noodzaak voor een separate brief is ontstaan naar aanleiding van een zeer recente toezegging van de Stas in het debat Duurzame Mobiliteit (31 januari). De brief stond dus niet op de jaarplanning.
22112-3641 verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat de rwzi's die lozen op wateren die worden gebruikt als bron voor drinkwater, prioriteit krijgen bij de installatie, de actualisatie en het updaten van de vierde zuiveringstrap, en dat deze zuivering bij alle betreffende rwzi's wordt geïnstalleerd voor 2035,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Herziening Richtlijn stedelijk afvalwater (22 112, nr. 3606)	Uitwerking van de moties hangt af van de uiteindelijke onderhandelingen van de EU richtlijn stedelijk afvalwater in Brussel.
22112-3642 verzoekt de regering om te onderzoeken of verdere verslechtering van de waterkwaliteit beter voorkomen kan worden met absolute indicatoren voor de kwaliteit van het door rwzi's geloosde water dan met verwijderingsrendementen,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Herziening Richtlijn stedelijk afvalwater (22 112, nr. 3606)	Uitwerking van de moties hangt af van de uiteindelijke onderhandelingen van de EU richtlijn stedelijk afvalwater in Brussel.
22112-3646 verzoekt de regering om alle meet- en monitoringsresultaten direct en rechtstreeks te delen met drinkwaterbedrijven,	Parlementair agenda punt 13-04-2023 - Herziening Richtlijn stedelijk afvalwater (22 112, nr. 3606)	Uitwerking van de moties hangt af van de uiteindelijke onderhandelingen van de EU richtlijn stedelijk afvalwater in Brussel.
35334-240 verzoekt de regering in samenwerking met de omgevingsdiensten, Rijkswaterstaat en de waterschappen een overzicht te maken van de belangrijkste pfas-emissies, en deze voor de zomer met de Kamer te delen,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-10-2023 - Kamerbrief Invulling enkele moties en toezeggingen op het gebied van PFAS
35334-243 verzoekt de regering naast nieuwe ook bestaande pfas-lozingen te toetsen aan de drinkwaterrichtwaarde en vergunningen waar nodig te herzien; verzoekt de regering voor de zomer van 2023 een plan van aanpak te presenteren voor hoe dit voornemen concreet vorm krijgt,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-10-2023 - Kamerbrief Invulling enkele moties en toezeggingen op het gebied van PFAS
35334-238 verzoekt de regering om zich in Europees verband in te zetten voor kortere transitieperiodes in het restrictievoorstel en tevens bedrijven te stimuleren om over te stappen op pfas-vrije producten en om alternatieven voor pfas te ontwikkelen,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Via het actieprogramma PFAS stimuleert het kabinet alternatieven voor PFAS. Daar waar nu nog in beeld komt dat alternatieven beschikbaar zijn/komen zijn wellicht nog korte(re) overgangstermijnen mogelijk. Daarom dringt het kabinet aan op het melden van deze nog onbekende alternatieven in de publieke consultatie. De inzet op zo kort mogelijke overgangstermijnen is voorts aan de orde zodra de Europese Commissie het definitieve voorstel aan de lidstaten voorlegt.
35334-239 verzoekt de regering om er bij de Europese Commissie op aan te dringen om zo spoedig mogelijk te komen tot een wetsvoorstel voor een restrictie van pfas-stoffen die behoren tot de PFHxA-groep,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Het conceptwetsvoorstel voor een restrictie van PFHxA en gerelateerde stoffen is in juni door de commissie aan de lidstaten voorgelegd. Op dit moment lopen de onderhandelingen. Daarmee is deze actie afgehandeld.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
35334-241 verzoekt de regering te onderzoeken hoe de sanering van met pfas-stoffen vervuilde locaties met behulp van innovatieve technieken kan worden versneld, en de uitkomsten van dit onderzoek voor het einde van het jaar met de Kamer te delen,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Afgedaan met: Uitgaande brief 29-12-2023 - Verzamelbrief bodem en ondergrond
35334-242 verzoekt de regering om een transitieplan «naar een pfas-vrij milieu in 2050» op te stellen voor het veilig verwerken van pfas-houdend afval, hier concrete veilige verwerkingsroutes in aan te geven en een duidelijk inzicht in verwerking, stort en depots te verschaffen,	Parlementair agenda punt 30-03-2023 - PFAS	Afgedaan met: Uitgaande brief 12-10-2023 - Beleidsreactie Signaalrapportage ILT Meer zicht en grip op PFAS-afval nodig
2150108-894 verzoekt de regering om in samenwerking met de medicijnproducenten een UPV medicijnen in te stellen	Parlementair agenda punt 09-03-2023 - Milieuraad	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-10-2023 - Geannoteerde agenda Milieuraad d.d.16 oktober 2023 te Luxemburg
36254-5 verzoekt de regering zo snel mogelijk na de zomer een UPV schoenen in te stellen, zodra uit onderzoek is gebleken dat dit een positieve impact heeft,	Parlementair agenda punt 17-04-2023 - Nieuw ontwerp voor de kledingindustrie: van wegwerpmaatschappij naar circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Circulair Textiel
36254-9 verzoekt de regering om een breed onderzoek naar de bestaande wet- en regelgeving en hoe deze kan worden aangepast om recycling van kleding en textiel te bevorderen,	Parlementair agenda punt 17-04-2023 - Nieuw ontwerp voor de kledingindustrie: van wegwerpmaatschappij naar circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 26-06-2023 - Voortgangsrapportage beleidsprogramma circulair textiel 2023
29385-120 verzoekt de regering te voorzien in een jaarlijkse handzame publicatie die inzicht biedt in de belangrijkste ontwikkelingen op het Nederlandse vervoer- en transportsysteem,	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 14-11-2023 - Aanbieding 'Mobiliteitsbeeld 2023' Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid
29385-126 verzoekt de regering bij uitwerking van deze normen te komen tot voldoende concrete reistijdgrenzen of reistijdnormen tot voorzieningen	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Keuzes hieromtrent zijn aan een nieuw kabinet.
29385-128 verzoekt de regering geen onomkeerbare stappen te zetten tot afstemming met provincies heeft plaatsgevonden; op korte termijn per aanlegproject inzichtelijk te maken wat de genoemde keuze zou betekenen voor het project zelf en voor de doorstroming; te bezien wat de mogelijkheden zijn om vanuit het oogpunt van nationale en regionale bereikbaarheid en verkeersveiligheid belangrijke aanlegprojecten zo veel mogelijk door te zetten, zo nodig met gebruik van de ADC-toets en natuurcompensatie, en met benutting van provinciale en private stikstofexpertise	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	8 (kleinere) (vaar)wegprojecten zijn uitgezonderd van herprioritering omdat verwacht wordt dat de stikstofopgave hier gering zal zijn. De landelijke netwerkanalyse vormt de basis om de komende periode samen met de regio's verder te werken aan een verdieping per MIRT-regio. Een ambtelijke werkgroep 'mobiliteits- en bereikbaarheidsvraagstukken' met vertegenwoordigers van Rijk en regio wordt ingericht om gezamenlijk vorm te geven aan dit proces. Deze regionale verdieping moet per MIRT-regio meer zicht gaan bieden welke vraagstukken er ontstaan als gevolg van het pauzeren van 17 weg- en vaarwegprojecten en welke mitigerende maatregelen er wenselijk en mogelijk zijn. Met de regio's wordt richting het BO MIRT 2024 daarnaast toegewerkt naar een concrete strategie om de projecten weer op te starten, waarbij de ruimte en het commitment op de condities (financieel, stikstof en capaciteit) per project in beeld worden gebracht. Als onderdeel hiervan wordt verkend waar ruimte kan worden gezocht rond stikstofopgaven en slimme oplossingen met capaciteit uit regio, de markt, of (inhuur door) RWS. Concrete besluiten hierover zijn echter aan een nieuw kabinet.
29385-130 verzoekt het kabinet volgend jaar uitgewerkte bereikbaarheidsnormen inclusief minimumnormen en drempelwaardes te hanteren bij het afwegingskader van het Mobiliteitsfonds en het MIRT	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	lenW werkt aan de verdere uitwerking van bereikbaarheidsdoelen, en betreft daar ook minimumnormen en drempelwaardes bij. Keuzes hieromtrent zijn aan een nieuw kabinet.
29385-131 verzoekt het kabinet het onderhoud en de instandhoudingsopgave te integreren in alle onderdelen van de MIRT-cyclus en de rol en inspraak van regionale partners hierin te borgen, en de MIRT-cyclus vanaf volgend jaar op deze wijze te hanteren	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-09-2023 - Herprioritering Mobiliteitsfonds/MIRT

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29385-132 verzoekt het kabinet een visie, strategie en aanpak te ontwikkelen hoe het Rijk de projecten na de aanlegstop weer gaat opstarten, en daarin als uitgangspunt te nemen dat er niet gesneden hoeft te worden op, of een keuze gemaakt te worden uit, de projecten die nu in het MIRT-boek zijn opgenomen, en de Kamer jaarlijks te informeren over de stand van zaken van deze visie, strategie en aanpak.	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Aan de Kamer is een landelijke netwerkanalyse toegezonden. De Kamer wordt voor de zomer over de aanpak voor de herstart geïnformeerd.
29385-121 verzoekt de regering de mogelijkheden, belemmeringen en kosten inzichtelijk te maken van het aan minima ter beschikking stellen van vervoersbewijzen voor de NS en voor het streekvervoer	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 06-12-2023 - Kamerbrief Beantwoording motie Van Ginneken en Van der Graaf - vervoersbewijzen aan minima voor NS en het streekvervoer
29385-127 verzoekt de regering in gesprekken met de ov-sector het invoeren van betalen naar gebruik en de daarmee gepaard gaande verwachte reizigers-groei nadrukkelijk mee te wegen	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	BNG is in september door de Tweede Kamer controversieel verklaard en de werkzaamheden zijn door het kabinet stopgezet. Er zijn daarom geen resultaten (effecten van BNG op het OV/reizigersgroei) om te bespreken met de OV-sector. Indien BNG alsnog wordt voortgezet door een nieuw kabinet, zal aan de motie alsnog invulling worden gegeven.
29385-134 verzoekt de regering een afwegingskader op te stellen voor de program-mering van vervangings- en renovatieprojecten	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Strategische keuzes bereikbaarheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-09-2023 - Herprioritering Mobiliteitsfonds/MIRT
31936-1062 verzoekt de regering om de regie te pakken en de Kamer regelmatig te informeren over de zakenvluchten die regionale luchthavens van Schiphol hebben overgenomen	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Verduurzaming luchtvaart	27-02-2024 Besloten is dat lenW zich gaat inzetten om vluchten met een maatschappelijk belang te behouden op de drie gecoördineerde luchthavens. Dit kunnen in sommige gevallen ook zakenvluchten zijn. Verder hebben wij tot op heden nog geen signalen ontvangen dat er zakenvluchten vanuit Schiphol naar andere velden zijn verplaatst. Met het recent genomen besluit om krimp op Schiphol op te schorten is er komende periode ook geen noodzaak voor zakenvluchten om naar andere luchthavens te verhuizen.
31936-1063 verzoekt de regering om Luchtverkeersleiding Nederland de uitrol van elektrische taxibots op Schiphol prioriteit te laten geven en een tijdspad naar de Kamer te sturen voor de begrotingsbehandeling einde jaar	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Verduurzaming luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-10-2023 - Kamerbrief duurzaam taxiën
31936-1070 verzoekt de regering in het vervolg van de onderhandelingen in de Raad aan te dringen op het vinden van oplossingen voor de struikelblokken en een actieve rol te spelen in het versnellen van de onderhandelingen, en de Kamer hierover te informeren	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Verduurzaming luchtvaart	De onderhandelingen over SES2+ zijn nog niet afgerond. Het Belgisch Voorzitterschap werkt aan een mandaat voor de triloog onderhandelingen met het EP over de hoofdstukken over de nationale autoriteiten en het prestatieeringsmechanisme. NLD heeft zich, met een groep lidstaten, in de Transportraad van 4 december 2023 constructief opgesteld en steun uitgesproken om tot een conclusie te komen.
32852-235 verzoekt de regering in gesprek te gaan met de VNG en producenten over de omgang met inzamelfaciliteiten in de buitenruimte en te komen tot een werkbare oplossing, zodat ondernemers aan hun UPV-verplichtingen kunnen voldoen	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Circulair Textiel
32852-237 verzoekt de regering te onderzoeken hoe, met oog voor de Europese context, in Nederland voorkomen kan worden dat schaarse aardmetalen verloren gaan door export van e-waste	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-10-2023 - Diverse onderwerpen op het gebied van de circulaire economie
32852-238 verzoekt de regering te komen met een eenduidige definitie van het begrip «hoogwaardige recycling»	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-10-2023 - Diverse onderwerpen op het gebied van de circulaire economie
32852-243 verzoekt de regering in overleg met de producenten van de UPV Textiel te komen tot doelstellingen op het gebied van afvalpreventie, onderwijs en innovatie en de mogelijkheid om het fonds in te zetten voor verduur-zaming van de keten	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Circulair Textiel
32852-244 verzoekt de regering er in Europa voor te pleiten om een ambitieus percentage postconsument gerecycled textiel in nieuwe kleding te verplichten en daarbij in te zetten op vezel-tot-vezelrecycling	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 26-06-2023 - Voortgangsrapportage beleidsprogramma circulair textiel 2023

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
32852-246 verzoekt de regering te onderzoeken of ook voor andere producten, zoals beton, staal, enzovoorts, normering van het aandeel duurzame, biobased of gerecyclede grondstoffen in de vervaardiging van deze producten mogelijk, effectief en wenselijk is	Parlementair agenda punt 17-05-2023 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 15-09-2023 - Toelichting circulaire klimaatmaatregelen
verzoekt de regering om op Europees niveau de voordelen van het recyclen van brandstofstaven in kerncentrales te agenderen, daarover tot afspraken te komen en de Kamer daarover te informeren	Tweeminutendebat Kernenergie gehouden op 20 december 2022.	lenW trekt hierin gezamenlijk op met EZK. Idee is om dit met 'like-minded countries' op te pakken. Met de PV Brussel wordt besproken hoe we dit het beste kunnen insteken. De Kamer wordt conform motie hierover geïnformeerd.
22112-3704 verzoekt de regering om met een plan en een tijdsplan jaarlijks tot 2030, 2040 en 2050 te komen voor de verduurzaming van vrachtwagens, inclusief de beschikbaarheid en betaalbaarheid van (waterstof-)elektrische vrachtwagens en tank- en laadinfrastructuur; verzoekt de regering om hier de transportsector bij te betrekken en de Kamer over te informeren voor het volgende commissiedebat Duurzaam vervoer.	Parlementair agenda punt 13-06-2023 - BNC-fiche Verordening herziening Europese emissienormen voor nieuwe zware bedrijfsvoertuigen	Afgedaan met: Uitgaande brief 09-10-2023 - Plan en tijdsplan voor verduurzaming van vrachtwagens
22112-3705 verzoekt het kabinet met behulp van de bestaande plannen de Kamer te informeren over hoe, in samenwerking met medeoverheden, netbe-heerders, bedrijven en andere betrokkenen, voldoende laadpaalinfra-structuur voor zware voertuigen gerealiseerd zal worden, en daarin ook een lijst van mogelijke acties en een tijdsplan op te nemen hoe het ondernemers gaat stimuleren en helpen bij het realiseren van private laadpaalinfrastructuur voor zware voertuigen; verzoekt het kabinet hierbij ook een verkenning aan de Kamer toe te sturen over of en hoe hogere aanschafkosten voor zero-emissietrucks en de hoge kosten voor realisatie van private laadpaalinfrastructuur zorgen voor hogere geschatte maatschappelijke kosten voor consumenten,	Parlementair agenda punt 13-06-2023 - BNC-fiche Verordening herziening Europese emissienormen voor nieuwe zware bedrijfsvoertuigen	De gevraagde verkenning naar een eventuele doorberekening van de kosten van zero-emissie vervoer naar consumenten is in Q4 2023 afgerond door onderzoeksbureau Panteia. De Kamerbrief die ingaat op de volledige motie wordt momenteel opgesteld en naar verwachting in Q1 2024 met de Kamer gedeeld.
30175-445 verzoekt de regering om de bacteriën- en viruslast die worden meegevoerd in fijnstof uit de veehouderij, de risico's op besmettingen en het ontstaan van nieuwe zoönosen te laten onderzoeken of deze aspecten mee te nemen in de reeds lopende onderzoeken en hierover te rapporteren,	Parlementair agenda punt 13-06-2023 - Aanscherping van de uitstootnormen voor fijnstof uit pluimveestallen	De Staatssecretaris zal de Tweede Kamer schriftelijk informeren na Q4 2024.
36254-16 verzoekt de regering te komen met een plan om producten waarin bont, dons van levend geplukte dieren, angorawol of kangoeroeleer is verwerkt, uit de Nederlandse winkels te weren,	Parlementair agenda punt 17-04-2023 - Nieuw ontwerp voor de kledingindustrie: van wegwerpmaatstappij naar circulaire economie	Er moet nog een gesprek plaatsvinden met LNV en de Dierencoalitie. Dus deze motie wordt (pas) afgedaan in de voortgangsrapportage textiel die in Q2 naar de TK gaat.
29984-1115 verzoekt de regering de verbinding Amsterdam-Groningen-Bremen-Hamburg toe te voegen aan de Actieagenda Trein en Luchtvaart; verzoekt de regering alles in het werk te stellen om de Duitse bondsre-gering te overtuigen van nut en noodzaak van instemming met het opnemen van de verbinding Amsterdam-Groningen-Bremen in het kernnetwerk van TEN-T, en daartoe de nodige acties te ondernemen, zowel op bonds- als deelstaatniveau, waarbij ProRail en Deutsche Bahn betrokken worden,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Spoor (CD 8/6)	De verbinding Amsterdam-Groningen-Bremen wordt opgenomen in het uitgebreide netwerk. Omdat de TEN-T kaarten pas in april of mei definitief gemaakt worden, is het niet mogelijk gebleken om voor de Lelylijn een projectaanvraag te doen voor de Connection Europe Facility (CEF) call van 2023. De indieningstermijn voor een aanvraag voor deze call sloot eind januari 2024 en uitgangspunt voor deze CEF-call was dat alleen aanvragen die betrekking hadden op het op dat moment geldige TEN-T netwerk konden kwalificeren. In de herziene TEN-T verordening is het mogelijk gemaakt om de TEN-T status van nieuw aan te leggen lijnen tussentijds aan te passen, bijvoorbeeld van uitgebreid netwerk naar uitgebreid kernnetwerk. Wordt afgedaan met brief over voortgang Lelylijn en Nedersaksenlijn van maart 2024.
29984-1116 verzoekt de regering in het MIRT-onderzoek naar de Lelylijn (Deltaplan voor het noorden) ook de verbinding Groningen-Bremen, bijvoorbeeld via de Wunderline, te onderzoeken,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Spoor (CD 8/6)	Wordt meegenomen in het MIRT-onderzoek (eind 2024 gereed): er komt een kosteninschatting voor Groningen-Oldenburg en er wordt een vervoerwaardestudie opgepakt vanuit lenW.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29984-1118 verzoekt de regering om maximaal in te zetten op het behouden van de Eurostarverbinding Amsterdam-Londen en met de gemeente Amsterdam en andere stakeholders in overleg te treden over hoe een deel van het busstation gebruikt kan worden voor de passagiersafhandeling van de Eurostar,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Spoor (CD 8/6)	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-11-2023 - Resultaten onderzoek UK terminal
29984-1119 verzoekt de regering om snel tot een effectief ov-reisverbod voor ernstige overlastgevers te komen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Spoor (CD 8/6)	Afgedaan met: Uitgaande brief 26-07-2023 - Toename incidenten en afname veiligheidsgevoel in het OV
27625-636 verzoekt de regering om hierbij ook een landelijke vergunningplicht te onderzoeken; verzoekt de regering om bij overwegend positieve onderzoeksresultaten zo snel als mogelijk een landelijke vergunningplicht, dan wel een landelijke meldplicht voor alle grondwateronttrekkingen in te stellen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	Moties/toezeggingen 12280, 12471 en 15257 hangen met elkaar samen. Het onderzoek naar de regelgeving voor grondwateronttrekkingen is afgerond en aangeboden aan de TK. . Er wordt nu een vervolgonderzoek opgestart om de uitvoerbaarheid van een landelijke vergunning-/meldingsplicht te toetsen, in afstemming met de UvW en het IPO. Het onderzoek moet medio 2024 zijn afgerond. De Kamer zal via de brief voor het volgende Commissiedebat Water in 2024 op de hoogte worden gebracht van de voortgang van dit onderzoek.
27625-638 verzoekt de regering bij dijkversterkingen binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma nadrukkelijk in te zetten op uiterwaardherinrichting en/of natuurontwikkeling en de Kamer over haar inspanningen te rapporteren, met name in de voortgangsrapportages van het Hoogwaterbeschermingsprogramma,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-11-2023 - Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 29 januari 2024
27625-642 verzoekt de regering om drinkwaterbedrijven beter te betrekken bij het bestrijden, beoordelen en opruimen van drugsafval als dat in de buurt van waterwinning wordt aangetroffen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-09-2023 - Reactie op verzoek dhr. Van Haga over motie drugsafval en drinkwatervoorziening
27625-645 verzoekt de regering om te garanderen dat het gemaal IJmuiden bij de eerstvolgende renovatie volledig visvriendelijk wordt gemaakt; verzoekt de regering tevens om totdat het gemaal visvriendelijk is, andere maatregelen in te zetten om zo veel mogelijk dieren een veilige overtocht te bieden en de Kamer hierover in het najaar verder te informeren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	27 november 2023 is er een verzamelbrief voor het WGO naar de TK (kenmerk 27 625 Nr.659) waarin de laatste stand van zaken is gemeld. Voor de korte termijn is een aantal maatregelen in beeld om de vissterfte bij het gemaal te beperken. O.a. Pilot Paling over de dijk evaluatie hiervan wordt uiterlijk 15 april 2024 opgeleverd. Planning VenR gemaal, besluit voorkeursalternatief Q3 2026
27625-647 verzoekt de regering een doorrekening te maken van de aanvullende maatregelen vanuit het impulsprogramma, deze mee te nemen bij de tussenevaluatie van de KRW in 2024 en de Kamer hierover te informeren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	In de KRW Kamerbrief van 19 december 2023 hebben we aangegeven dit we dit - voor zover de concreetheid van de maatregelen toelaat - meenemen in de tussenevaluatie KRW . De Kamer zal in de brief voor het CD Water van 25 juni van de voortgang op de hoogte worden gebracht.
27625-648 verzoekt de regering de gereserveerde middelen sneller en effectiever in te zetten op plekken waar de effecten van de medicijnresten het grootst zijn,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	We zijn nog bezig met het vormgeven van de tweede tranche. Streven is dat voor het commissiedebat Water de 2e tranche is afgerond. Dan kunnen we door middel van een update in de brief de motie af doen.
27625-652 verzoekt de regering te onderzoeken hoe we zo snel mogelijk «nul uit de pijp» van Chemours kunnen realiseren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	Er zijn een aantal moties die betrekking hebben op Chemours. Deze worden door DGWB, RWS en de Prov ZH opgepakt. Verwachting is dat er in de brief voorafgaand aan het CD in juni een update wordt gestuurd aan de Kamer.
29398-1064 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe in het LEV-kader gemeenten toe te staan om lokaal maatwerk en een lokaal verbod voor lichte elektrische voertuigen, waaronder e-steps, in te voeren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Verkeersveiligheid	De Kamer is in december met een brief geïnformeerd over de stand van zaken van het onderzoek naar de plaats op de weg van LEVs (Kamerstuk 29 398, nr. 1086).

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		Het onderzoek bevindt zich in de verkennende fase en hierin werkt het ministerie van IenW nauw samen met de F10-steden ¹⁴ (een netwerk van wethouders en ambtenaren van ambitieuze fietssteden) en G4-steden. Zodra concrete oplossingsrichtingen in beeld zijn, gaan deze gedeeld en getoetst worden bij andere wegbeheerders. In de uitwerking van het onderzoek wordt aansluiting gezocht bij de planning van het Meerjarenplan Fietsveiligheid.
29398-1066 verzoekt het kabinet in de ontwikkeling van het gehandicaptenvoertuigen-kader ernaar te streven een verplichting op te nemen voor leveranciers van scootmobielen om standaard een cursus voor gebruik aan te bieden die de rijvaardigheid kan verbeteren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Verkeersveiligheid	We nemen dit mee in de nadere uitwerking van de contouren van het nieuwe kader. De contouren worden eind Q1 2024 verstuurd naar de Kamer. De uitwerking van deze motie volgt daarna.
29398-1068 verzoekt de regering bij volgende tranches van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV) nadrukkelijk aandacht te geven aan infrastructurele wijzigingen met het oog op oudere verkeersdeelnemers, en de Kamer over de resultaten hiervan te informeren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Verkeersveiligheid	Op dit moment zijn de voorbereidingen voor de derde tranche in volle gang. Uit onderzoek van SWOV is gebleken dat veel maatregelen t.b.v. veilige fietsinfrastructuur (kosten)effectief zijn. We zijn in overleg met de SPV-partners om nadrukkelijk aandacht te vestigen op deze maatregelen, omdat ze veelal bijdragen aan de verkeersveiligheid voor ouderen. In Q1 van 2024 ontvangt de Kamer een brief waarin dit wordt gecommuniceerd. De motie wordt afgedaan bij verschijnen van de regeling derde tranche (verwacht medio Q3 2024).
29398-1072 verzoekt het kabinet nog voor de begrotingsbehandeling van het najaar te inventariseren welke complexe maatregelen het wil gaan nemen om de tussendoelstelling van de motie-Geurts te halen;	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Verkeersveiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-12-2023 - Kamerbrief Stand van zaken van de verkeersveiligheid najaar 2023
36200-A-82 verzoekt de regering de Kamer in de begroting 2023 van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) met een uitgewerkt plan te komen om de tunnel uiterlijk 2025 of zoveel eerder als mogelijk tol vrij te maken,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 20-11-2023 - Bestuursovereenkomst Tolvrije Westerscheldetunnel
36200-A-83 verzoekt de regering om binnen IenW de kosten van overleggroepen, taskforces en ambassadeurs inzichtelijk te maken,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-10-2023 - Kamerbrief Invulling motie leden Van der Plas en Pouw-Verweij
36200-A-90 verzoekt het kabinet op korte termijn duidelijkheid te verschaffen over welke acties het kabinet gaat ondernemen om zich in te spannen het vertrouwen van deze regio in de rijksoverheid en het Ministerie van IenW te herstellen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Motie is (gedeeltelijk) afgedaan in de MIRT-brief van november 2023. Lijn is dat we, om vertrouwen zoveel mogelijk te herstellen, doorgaan met zoveel mogelijk aanpalende project (zo is het tekort bij kp Raalte gedekt) en afgesproken is dat de N35 verkenning Wijthmen-Nijverdal als een de eerste projecten weer wordt opgepakt op het moment dat weer capaciteit, stikstof en middelen beschikbaar komen.
36200-A-91 verzoekt het kabinet nog voor het overleg met de regio in het bestuurlijk overleg van dit najaar, duidelijkheid te verschaffen over welk bedrag aan restbudget er beschikbaar is voor een overbruggingspakket met verkeers- en geluidsmaatregelen bij knooppunt Hoevelaken,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-09-2023 - Herprioritering Mobiliteitsfonds/MIRT
36200-A-93 verzoekt de regering om samen met de provincie Overijssel oplossingen te zoeken voor de N35 voor het najaars-MIRT, bijvoorbeeld vervanging van bruggen naar voren halen en de omlegging om Mariënheem heen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-11-2023 - BOs MIRT november 2023 en moties en toezeggingen MIRT
36200-A-94 verzoekt de regering om een overzicht van versnellingsopties voor verkeersveiligheid en vervanging van bruggen, viaducten en tunnels voor het najaars-MIRT naar de Kamer te sturen,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Nota ligt bij pDG
36200-A-96 verzoekt de regering om in de gesprekken met Wagenborg alles op alles te zetten om, indien uit onafhankelijk onderzoek blijkt dat het veilig kan, op de kortst mogelijke termijn de gewijzigde dienstregeling terug te draaien en tot een fatsoenlijke dienstregeling te komen waarin het 60 minuten varen wordt losgelaten en kan worden gekozen voor een ruimere variant met een hogere betrouwbaarheid en voldoende flexibiliteit voor elkaar passerende schepen; verzoekt de regering om met de gemeenten Ameland en Schiermonnikoog in	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 05-09-2023 - Instemming nieuwe dienstregeling Ameland van 8 september tot en met 31 december 2023

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
overleg te treden over de mogelijkheid om hen meer zeggenschap te geven in de concessie Waddenveren Oost voor de nieuwe periode startende 2029; verzoekt de regering de baggermethoden verder te verbeteren waarbij ook aandacht is voor het uit het gebied halen van baggerslib en te voorkomen dat dit in korte tijd weer terug stroomt in de vaargeul en daarbij ook samen met het Ministerie van LNV te kijken waar de regel-geving rondom baggeren te krampachtig is en de natuur meer schaadt dan goed doet;		
36410-25 verzoekt de regering om potentieel zeer zorgwekkende stoffen wettelijk gelijk te stellen aan zeer zorgwekkende stoffen om mens en omgeving te beschermen, verzoekt de regering om proactief financiële en juridische steun te bieden aan medeoverheden die juridische stappen zetten tegen Chemours en haar PFAS-vervuiling	Algemene Politieke Beschouwingen 21 september 2023	Afgedaan met: Uitgaande brief 10-10-2023 - Beantwoording Kamervragen over de besluitvorming met betrekking tot de motie Klaver-c.s. over het gelijkstellen van potentieel zeer zorgwekkende stoffen aan zeer zorgwekkende stoffen
36410-29 verzoekt de regering de voorziene prijsstijgingen in 2024 in het regionaal openbaar vervoer structureel te voorkomen en de beschikbaarheid hiervan structureel te verbeteren door 300 miljoen euro beschikbaar te stellen uit de LPO-middelen op de Aanvullende Post bij Financiën; verzoekt de regering voorts de voorziene prijsstijging bij de NS in 2024 te voorkomen en voor 120 miljoen incidenteel te dekken binnen de begrotingen van Infrastructuur en Waterstaat en het Mobiliteitsfonds, waarbij onder meer gedacht kan worden aan de vrijvallende middelen uit de risicoreservering PHS Alkmaar-Amsterdam, het modaliteitsspecifieke budget en de resterende middelen uit de Transitievergoeding OV,	Algemene Politieke Beschouwingen 21 september 2023	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-11-2023 - Kamerbrief Aanvullende financiële steun voor het openbaar vervoer
22343-354 verzoekt de regering de Nederlandse regels zo spoedig mogelijk aan te passen zodat de Europese norm van 500 milligram stikstofdioxide per kubieke meter ook opgelegd kan worden aan de kookfabrieken van Tata Steel,	Parlementair agenda punt 06-04-2023 - Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-stelsel)	Momenteel is de eerste stap van het wetgevingstraject gestart. Het beleidskompas wordt ingevuld om te evalueren wat de beste manier is om een norm van 500milligram stikstofoxide per kubieke meter bij Tata op te leggen.
27625-650 verzoekt de regering om voor 2025 alle relevante onttrekkingen van water en alle relevante vervuilingbronnen in kaart te hebben gebracht en via vergunningen te hebben gereguleerd; verzoekt de regering om voor 2026 alle onttrekkingen en vervuilingbronnen die bijdragen aan het overschrijden van Kaderrichtlijn Water-normen via intrekken en beperken van vergunningen zodanig te beperken dat het halen van de normen in 2027 wordt gegarandeerd,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Water	De motie hangt samen met Kamerstuk 27625-636 en 36200-XII-13. Er worden benodigde stappen gezet om zo goed mogelijk invulling te geven aan het verzoek.
29684-251 verzoekt de regering om in het lopende actualisatieproces van lozingsvergunningen ervoor te zorgen dat er een overzicht wordt bijgehouden van de stoffen die volgens de vergunningen geloosd mogen worden, en dit overzicht publiek toegankelijk te maken,	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Uitvoering motie Beckerman over het in kaart brengen van vergunningen die een rol spelen bij het lozen in de Waddenzee	Uitvoering van de motie wordt meegenomen in het proces van bezien/herzien van de RWS watervergunningen (projectleider Thomas Verhappen) en in de brieven aan de Kamer daarover, zoals in aanloop naar CD Water van juni 2024. Huidig inzicht is dat eenmalig publiceren van de stoffenlijst van beziene/herziene vergunningen voor lozingen op Waddenzee mogelijk is maar voortdurende actualisatie niet, althans niet zonder extra ICT-maatregelen. NB. Dat de motie door RWS wordt opgepakt voor de RWS-watervergunningen komt door de appreciatie die M aan de motie gaf. Feitelijk gaat de motie over alle vergunningen voor lozingen op Waddenzee.
29684-253 verzoekt de regering om onder alle bevoegde gezagen alle lozingsvergunningen te inventariseren, te onderzoeken welke lozingen bekend maar onvergund zijn of niet recent vernieuwd, en wie hiervoor verantwoordelijk is; verzoekt de regering om samen met lokale bevoegde gezagen te onderzoeken of alle vergunde lozingen niet optellen tot een zwaardere milieulast dan wat mag volgens de KRW.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Uitvoering motie Beckerman over het in kaart brengen van vergunningen die een rol spelen bij het lozen in de Waddenzee	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-01-2024 - Aanvullende verzamelbrief voor het Wetgevingsoverleg Water van 29 januari 2024
29684-255 verzoekt de regering onderzoek te doen naar of de systematiek voor het vastleggen van BBT toereikend genoeg is voor het beschermen van het Waddengebied.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Uitvoering motie Beckerman over het in kaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-01-2024 - Aanvullende verzamelbrief voor het Wetgevingsoverleg Water van 29 januari 2024

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
	brengen van vergunningen die een rol spelen bij het lozen in de Waddenzee	
31409-418 verzoekt de regering ervoor te zorgen dat de bestaande keuringsnorm van de branchevereniging toegepast wordt in de gehele vloot.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 01-12-2023 - Opvolgingsonderzoek veiligheid historische zeilvloot
31409-419 verzoekt de regering om binnen de recreatievaart een taskforce samen te stellen, met als doel het opstellen van een veiligheidsplan voor de sector, en deze voor 1 april te presenteren.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Maritiem	De uitwerking van deze motie is opgepakt, maar er wordt daarbij conform de reactie van de minister op de motie tijdens het 2 minuten debat niet uitgegaan van de oprichting van een Taskforce.
31305-416 verzoekt de regering om te bewerkstelligen dat de Nederlandse brandstofprijzen substantieel lager worden.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Auto	Afgedaan met: Uitgaande brief 16-11-2023 - Motie van het lid Van Baarle - Verlaging Brandstofprijzen
31305-422 verzoekt de regering te onderzoeken hoe de deelauto nader gestimuleerd zou kunnen worden binnen bestaande groene fiscale regelingen voor werkgevers, zoals de MIA, de VAMIL, de EIA en de reiskostenvergoeding, en de Kamer daar voor 1 maart over te informeren.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Auto	
31305-424 verzoekt de regering om een verkenning uit te voeren naar een top tien van ruimtelijke, wettelijke en fiscale instrumenten die de groei van elektrische deelmobiliteit bevorderen, en deze met de Kamer te delen.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Auto	
31936-1100 verzoekt de regering om zo snel als mogelijk een afwegingskader stikstof op te stellen en toe te passen, zodat maatschappelijke prioriteiten voortaan sneller een natuurvergunning kunnen krijgen.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Afgedaan met: zal worden afgehandeld door EZK
31936-1101 verzoekt de regering om te onderzoeken of en hoe Groningen Airport Eelde en Maastricht Aachen Airport beter ontsloten kunnen worden door middel van snelbussen en extra busplatformen.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Verkenkende gesprekken zijn gestart.
31936-1102 verzoekt de regering te waarborgen dat de krimp van het aantal vluchten op Schiphol niet leidt tot extra stikstofuitstoot van de luchtvaart.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Afgedaan met: Afhandeling wordt gedaan door LNV
31936-1105 verzoekt het kabinet in de samenwerking met Schiphol alles op alles te zetten om ook het aantal vluchten aan de randen van de dag, van 5.00 uur tot 7.00 uur en van 22.00 uur tot 0.00 uur, substantieel en zo veel mogelijk te beperken.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Op dit moment wordt gewerkt aan de impactanalyse (gedeeltelijke) nachtsluiting Schiphol. De resultaten hiervan worden in het voorjaar van 2024 verwacht en zullen worden betrokken bij verdere beleidsvorming.
31936-1106 verzoekt het kabinet uit te werken hoe wettelijk vastgelegd kan worden dat voortaan bij elk nieuw luchthavenbesluit van tevoren de verplichting geldt tot analyse en weging van de economische waarde ten opzichte van de impact op mens, milieu, effecten op de leefbaarheid, samenleving en de brede welvaart.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-12-2023 - Stand van zaken regionale luchthavens en luchtruim
31936-1107 verzoekt de regering inzichtelijk te maken welke mondiale, Europese en nationale lasten op onze luchtvaartsector afkomen tot en met 2030 en welke gevolgen dit heeft voor de betaalbaarheid en prijsstelling van vliegtickets	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Er wordt onderzocht of de informatie die nodig is voor de beantwoording van dit verzoek volledig intern beschikbaar is of dat er een externe uitvraag nodig is. In Q2 van 2024 zal hier meer duidelijkheid over komen.
31936-1109 verzoekt de regering het nieuwe normen- en handhavingstelsel voor Schiphol (NNHS) alsnog in het Luchthavenverkeerbesluit Schiphol vast te leggen.	Parlementair agenda punt 28-09-2023 - Luchtvaart	Op dit moment wordt gewerkt aan de wijziging van het LVB. Tijdens de appreciatie heeft de minister aangegeven deze motie zo te interpreteren dat bedoeld wordt op het vastleggen van de uitkomst van de balanced approach-procedure in het LVB. De Kamer wordt op de hoogte gehouden van de vorderingen omtrent de wijziging van het LVB.
32813-1270 verzoekt de regering in overleg met de relevante havensteden de regels voor het aanmeren van cruiseschepen aan te scherpen, bijvoorbeeld door het stellen van strengere eisen op het gebied van klimaat en milieu, zodat de vervuiling door cruiseschepen in ons land snel afneemt, en de Kamer daarover dit najaar te informeren,	Parlementaire agenda 20-06-2023 Debat over het aanvullend Klimaatpakket	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-01-2024 - Verzamelbrief Maritieme Zaken
verzoekt het kabinet alles op alles te zetten voor een zo snel mogelijke realisatie van een derde en vierde intercity per uur vanuit de Randstad naar Groningen en vice versa, en alles in het werk te stellen om alle obstakels voor het daadwerkelijke rijden van deze treinen zo snel mogelijk weg te nemen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29984-1136 verzoekt het kabinet erop toe te zien dat minimale bediening in de avond van Alkmaar naar Den Helder op twee keer per uur wordt gezet, ook na 22.30 uur;	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1137 verzoekt het kabinet met de concessiehouder afspraken te maken over bodemwaardes en rapportage op het gebied van reizigerspunctualiteit, zitplaatskans en algemeen klantoordeel op trajectniveau,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1138 verzoekt het kabinet zich tot het uiterste in te spannen voor frequentieverhoging op de bestaande infrastructuur buiten de Randstad en hierbij in te zetten op een minimale frequentie per traject van twee keer per uur, zeven dagen per week; verzoekt het kabinet hierbij niet knelpunten maar de potentiële vervoers-vraag als uitgangspunt te nemen en vaste stelregels te hanteren voor minimumbediening bij een bepaalde hoeveelheid reizigers; verzoekt het kabinet in het weekend in te zetten op langere treinen, eerder opstarten en later eindigen in de vroege weekendochtenden en weekend-avonden, en bovendien uitbreiding van het nachtnet naar meer middel-grote steden en naar alle landsdelen na te streven,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1139 verzoekt de regering de concessie zo vorm te geven dat gedurende de concessieperiode de overheid het initiatief kan nemen voor nieuwe tariefsoorten, zoals een landelijk NL-ticket,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1140 verzoekt de regering in de nieuwe concessie te borgen dat frequenties ten minste gelijk liggen aan de huidige concessie en dat ook voor de vroege ochtend (tussen 05.00 uur en 06.00 uur) en de late avond (tussen 00.00 uur en 01.00 uur) eisen in de concessie worden opgenomen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1141 verzoekt de regering ruim voor december 2024 via algemene regels meer te sturen op opentoeegangstreinen, bijvoorbeeld via frequenties, tarieven, toegankelijkheidseisen en aansluiting op het binnenlandse betaalsysteem; verzoekt de regering tevens om een plan op te stellen hoe,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1142 verzoekt de regering voor de IC Brussel in de concessie beide treinen mee te laten tellen in de KPI's, tariefbescherming conform artikel 30 op te nemen, de IC Brussel geen uitzondering te laten zijn op de geld-terug-bij-vertragingregeling en minimale bedieningseisen op te nemen over de eerste en laatste trein en de verdeling van de treinen over de dag,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1143 verzoekt de regering: een onafhankelijk onderzoek te laten doen naar een betere spreiding van reizigers in de spits, bijvoorbeeld door het slimmer inzetten van het studentenreisproduct, en de Kamer hierover te informeren; geen onomkeerbare stappen te zetten op het gebied van een mogelijke spitsheffing,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1144 verzoekt de regering de NS te verplichten om de voorgestelde verbete-ringen op deze trajecten alsnog subsidieloos op te nemen in de nieuwe HRN-concessie en, indien dat niet subsidieloos lukt, alsnog met de betreffende vervoerder in gesprek te gaan over hoe deze sprinterdiensten alsnog kunnen worden ingepast en langjarig kunnen worden geborgd,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1145 verzoekt de regering in de concessie van het hoofdrailnet een strikte non-discriminatieverplichting en een verbod op kruissubsidiëring van de MaaS-diensten van NS met winsten uit de concessie op te nemen, inclusief duidelijke randvoorwaarden ten gunste van een gelijk speelveld voor mobiliteitsdienstverleners, en een onafhankelijke partij, niet zijnde het Ministerie van IenW, een non-discriminatiekader te laten opstellen, het aanbod aan dit kader te toetsen en de vaststelling van het referentie-aanbod bij IenW te beleggen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1146 verzoekt de regering NS voor de duur van de concessie te verplichten de eerste 24 uur gratis stallingen aan te bieden in alle stallingen in eigendom van NS en in elk nieuw aan te schaffen of te renoveren treinstel voldoende fietsplekken te creëren; verzoekt de regering om de mogelijkheden en kosten in kaart te brengen van aparte fietscoupés op sommige trajecten en/of momenten in de week,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1147 verzoekt de regering in de HRN-concessie een minimale bediening van twee keer per uur voor deze stations en momenten op te nemen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29984-1148 verzoekt de regering in de hoofdrailnetconcessie de NS te verplichten voor 2024 in NOVB-verband met concrete voorstellen, initiatieven en stappen te komen om dit te beëindigen, en de Kamer hierover voor de begrotingsbehandeling van 2025 te informeren,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1150 verzoekt de regering bij het nadere onderzoek naar de tariefstelling van de NS de mogelijkheden om scholieren korting te bieden op de prijs van reguliere abonnementen te betrekken,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1153 verzoekt de regering uiterlijk 1 april in het NOVB afspraken te maken over het invoeren van enkelvoudig in- en uitchecken op het spoor, het schrappen van het dubbele opstaptarief in het hele ov en het gratis reizen van kinderen die reizen onder begeleiding van een volwassene in het hele ov, en in de concessie vast te leggen dat NS over deze onderwerpen geen veto mag uitspreken in het NOVB,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1154 verzoekt de regering de in de motie op stuk nr. 1063 (29 984) gevraagde uitbreiding van het nachtnet in het weekend reeds in 2024 te onderzoeken en niet pas bij de midterm review,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1155 verzoekt de regering om verder in gesprek te treden met Arriva om te kijken wat het bedrijf kan betekenen om het Noorden verder te ontsluiten, en de Kamer op de hoogte te houden van het verloop; verzoekt de regering om in de hoofdrailnetconcessie ruimte te houden voor aanbieders daar waar de hoofdvervoerder aangeeft zelf geen verbindingen operationeel te kunnen maken,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
29984-1156 verzoekt de regering om voor het verkiezingsreces van 27 oktober met een brief te komen waarin concreet en duidelijk staat wat de juridische, sociale en financiële gevolgen kunnen zijn voor het hoofdrailnet (HRN), de vervoerders op het HRN en de dagelijkse gebruikers van de ov-diensten op het HRN indien Brussel in het gelijk komt te staan	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-10-2023 - Gevolgen ingebrekestellingsprocedure over nieuwe HRN-concessie
29984-1159 (gewijzigde motie 29984-1152) verzoekt de regering zich in te spannen om te komen tot dezelfde eisen voor de IC Brussel als voor binnenlandse treinen waaronder het schrappen van een reserveringsplicht (artikel 29:6), bescherming van tarieven (artikel 30), toegankelijkheid (artikel 15-18) en prestatie-indicatoren (schrappen uitzonderingen in bijlage 3 en 4) en daarover afspraken te maken met de NS en de Belgische regering,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
22112-3788 verzoekt de regering om zich in Europa sterk uit te spreken tégen verslechtering van de ambities die zijn opgenomen in deze Europese Verpakkingsverordening,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Verordening inzake Verpakkingen en Verpakkingsafval	De onderhandelingen lopen. Nederland zet zich ten volle in voor een ambitieuze uitkomst. Bij de Milieuraad van 18 december 2023 is een algemene oriëntatie bereikt, waarbij mede door de inzet van Nederland de ambitie redelijk overeind is gebleven. Er blijft wel een risico op verdere afzwakking van het ambitieniveau tijdens de trilogie die nu volgen, gelet op de EP-positie en de omvangrijke groep lidstaten die voor afzwakking ijvert. Nederland en een aantal medestanders proberen dit zoveel mogelijk te voorkomen/binnen de perken te houden.
22343-364 verzoekt de regering te waarborgen dat bevoegde gezagen en omgevings-diensten de daadwerkelijke emissies van bedrijven te allen tijde kunnen controleren,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Voorhangprocedure besluit tot invoering van een register voor zeer zorgwekkende stoffen	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-10-2023 - Moties met betrekking tot het ZZS-Register
22343-366 verzoekt de Staatssecretaris om naast de vaste bronnen van ZZS-uitstoot ook de mobiele bronnen in het ZZS-register op te nemen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Voorhangprocedure besluit tot invoering van een register voor zeer zorgwekkende stoffen	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-10-2023 - Moties met betrekking tot het ZZS-Register
22343-367 verzoekt de regering alles op alles te zetten om te voorkomen dat emissies van staatsgeheime activiteiten en activiteiten van Defensie worden toebedeeld aan ondernemingen en organisaties die er niets mee te maken hebben,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Voorhangprocedure besluit tot invoering van een register voor zeer zorgwekkende stoffen	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-10-2023 - Moties met betrekking tot het ZZS-Register
33118-262 verzoekt de regering om bevoegde gezagen meer instrumenten te geven zodat zij maatregelen kunnen nemen tegen bedrijven en bedrijfspro-cessen, om de gezondheid van omwonenden en werknemers beter te beschermen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-10-2023 - Reactie op toezegging inzake VTH en motie Van Esch inzake instrumenten bevoegd gezagen

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
33118-265 verzoekt de regering in kaart te brengen welke kosten het Rijk heeft gemaakt vanwege de pfas-vervuiling veroorzaakt door Chemours; verzoekt de regering Chemours aansprakelijk te stellen voor deze kosten,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Wordt gekoppeld aan het traject van motie 12477: Er zijn een aantal moties die betrekking hebben op Chemours. Deze pakken we samen met RWS en de Prov ZH op. Verwachting is dat dit wel even tijd gaat kosten en dat we in de brief voorafgaand aan het CD in juni een update kunnen sturen aan de Kamer.
33118-266 verzoekt de regering om zo snel mogelijk met belanghebbenden in gesprek te gaan die niet of nog niet kunnen overschakelen naar niet-pfas alternatieven, om te praten over mogelijke uitzonderingen en te ondersteunen in het zoeken naar alternatieven; verzoekt de regering om het belang en de bevindingen van deze gesprekken in Brussel aan te kaarten en mee te nemen in verdere onderhandelingen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Het restrictievoorstel is gepubliceerd door ECHA op 7 februari 2023. Op dit moment wordt het voorstel inhoudelijk beoordeeld door twee wetenschappelijke comités en vervolgens gaan de opinies van die comités met het voorstel naar de Europese Commissie die vervolgens een voorstel voorlegt aan de lidstaten. Op dat moment weten we de exacte reikwijdte van het voorstel en zullen we overleg organiseren met belanghebbenden en die inbreng meewegen in het Nederlands standpunt.
33118-267 verzoekt de regering te onderzoeken hoe het seismologisch basismetnet uitgebreid moet worden om toekomstige seismiciteit adequaat te meten en registreren,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Afgedaan met: motie overgenomen door EZK, zie kamerstuk 2023Z17008
33118-268 verzoekt de regering onderzoek te doen naar hoe wet- en regelgeving aangepast kan worden om de gezondheid van omwonenden beter te garanderen,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Als onderdeel van het vervolg op het OVV rapport Industrie en Omwonenden wordt momenteel een actie agenda opgesteld. Een onderdeel van deze actie agenda is een traject naar het kijken hoe wet- en regelgeving kan worden aangepast om de gezondheid van omwonenden beter te garanderen. Met het uitvoeren van deze actielijn zal deze motie dus worden afgehandeld.
33118-269 verzoekt de regering om als Nederland de Europese Commissie te wijzen op het streven om BBT-referentiedocumenten uiterlijk acht jaar na de publicatie van de vorige versie te hebben bijgewerkt; verzoekt de regering om in Europa te pleiten voor, en zo mogelijk een kopgroep te vormen met andere landen, het zo snel mogelijk, doch uiterlijk voor 31 december 2024, herzien van de BBT-conclusies voor de ijzer- en staalindustrie,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Nederland heeft tijdens de onderhandelingen over de RIE ingezet op het sneller bijwerken van de BBT-referentiedocumenten. Een kopgroep vormen met andere landen in het BBT-proces is niet aan de orde, dat is niet te combineren met het BREF-proces. De Commissie heeft mondeling aangegeven dat de BREF voor de ijzer- en staalindustrie binnenkort aan de beurt is om herzien te worden. Het is niet mogelijk voor Nederland om te zorgen dat een bepaalde BREF voor een bepaalde datum herzien is gezien het een proces is van alle lidstaten gezamenlijk.
33118-271 verzoekt de regering om op korte termijn in overleg met bevoegde gezagen en omgevingsdiensten met een voorstel naar de Kamer te komen om het voorzorgsprincipe beter in wet- en regelgeving te verankeren; verzoekt de regering voorts om in overleg met bevoegde gezagen te onderzoeken welke juridische mogelijkheden er zijn om in het licht van het voorzorgsprincipe alles te doen wat mogelijk is om verdere gezondheidsrisico's tegen te gaan en de Kamer hier voor het einde van het jaar over te informeren,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Er wordt een update gegeven over de invulling van deze motie in de Kamerbrief «Voortgang Impulsprogramma Chemische Stoffen» (RONDZENDMAP-2024/117 ligt bij de Stas).
33118-273 verzoekt de regering om in gesprek te gaan met het OM over de mogelijkheid om in het geval van een ernstig milieudelict vaker naast de onderneming ook de leidinggevenden te vervolgen, en hierover te rapporteren aan de Kamer; verzoekt de regering om te onderzoeken hoe de vervolging van leidinggevenden van bedrijven die ernstige milieudelicten hebben begaan in het buitenland is geregeld, en hierover te rapporteren aan de Kamer,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Afgedaan met: Motie wordt afgehandeld door JenV
29984-1160 verzoekt de regering geen spitstoelage in de hoofdrailnetconcessie in te voeren,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - Spoor (CD 8/6)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033
verzoekt de regering de derde en vierde intercity naar Groningen in de brede spits vanaf de start van de concessie op te nemen in de HRN-concessie, dit uit te breiden naar de rest van dag nadat de benodigde infrastructurele maatregelen zijn verwezenlijkt en de kosten hiervan ad € 5 mln. te dekken uit resterende budgetten van de verkenningen op artikel 11 van het Mobiliteitsfonds	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Hoofdrailnetconcessie (HRN)	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Gunning Concessie voor het Hoofdrailnet 2025-2033

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
verzoekt de regering om kleine mkb'ers ten minste een ontheffing te geven bij nieuwe zero-emissiezones tot ten minste 2028,	Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met: Uitgaande brief 29-01-2024 - Stand van zaken zero-emissiezones stadslogistiek
verzoekt de regering de plastictaks zo snel mogelijk af te schaffen,	Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met: Uitgaande brief 14-12-2023 - Vervolg moties omtrent regelgeving wegwerpplastics
22343-365 verzoekt het kabinet bij de verdere uitvoering van het voorstel het register van zeer zorgwekkende stoffen te baseren op de reeds bij omgevings-diensten aanwezige informatie,	Parlementaire agenda punt 03-10-2023 - Voorhangprocedure besluit tot invoering van een register voor zeer zorgwekkende stoffen	De motie is inmiddels uitgevoerd. Er wordt gewerkt aan vervolgmoties.
22343-319 verzoekt de regering om in overleg met de omgevingsdiensten een landelijk toetsingskader te ontwikkelen waarmee ZZS-plannen van bedrijven kunnen worden gecontroleerd,	Parlementaire agenda punt 20-04-2022 - Toezicht en Handhaving	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-11-2023 - Motie van Esch over landelijk toetsingskader industrie plannen
32852-271 verzoekt de regering om, als blijkt dat er een mogelijkheid is, een nationaal verbod in te stellen op sigarettenfilters,	Parlementaire agenda punt 04-10-2023 - Circulaire Economie	Hoewel een Europees verbod op zich de voorkeur geniet, wordt op dit moment ook een nationaal verbod al onderzocht. De motie vraagt om in het geval uit dit onderzoek blijkt dat het kan (bijv. dat het niet strijdig is met Europese regels), dan ook daadwerkelijk een nationaal verbod in te voeren. Past in het beleid om hier met deze formulering uitvoering aan te geven. Zie ook toezegging 15217.
31305-431 verzoekt de regering de tijdelijke vrijstelling voor rijbewijs C-plicht voor zero-emissie bedrijfsvoertuigen te verlengen tot een blijvend Europees juridisch kader is vastgesteld,	Parlementaire agenda punt 28-09-2023 - Auto	Afgedaan met: Uitgaande brief 06-12-2023 - Informeren gedoogsituatie zero-emissie bedrijfsvoertuigen van 3.501 tot en met 4.250 kg
30175-451 verzoekt de regering alsnog de effecten op gezondheid en milieu van de verschillende toekomstscenario's van Tata Steel onafhankelijk en transparant in beeld te brengen, waaronder ook recycling en het afschalen van de fabriek,	Parlementaire agenda punt 08-12-2022 - Leefomgeving	Afgedaan met: Uitgaande brief 15-01-2024 - Beantwoording kamervragen over het bericht 'Provincie stond jarenlang toe dat Tata-fabriek kankerverwekkende stoffen lekte' van D66 en PvdD
31936-1120 verzoekt het kabinet zo snel mogelijk aanpassingen aan de relevante wet- en regelgeving te doen, zodat de eisen voor de natuurvergunning waaraan Schiphol moet gaan voldoen zo snel als mogelijk gebaseerd zullen worden op het aantal vluchtbewegingen in het krimpbesluit, en de Kamer over het tijdspad met betrekking tot deze aanpassingen bij elke stap actief te informeren,	Parlementaire agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Luchtvaart	Op dit moment wordt gewerkt aan de wijziging van het LVB, waarin dit wordt meegenomen. De Kamer wordt op de hoogte gehouden van de vorderingen omtrent de wijziging van het LVB.
36254-6 verzoekt de regering om in samenwerking met de ACM het aantal keurmerken zo ver mogelijk terug te brengen; verzoekt de regering aanvullende wet- en regelgeving voor te stellen, bijvoorbeeld vergelijkbaar met de NVWA, waardoor greenwashing verder aan banden wordt gelegd en dit op te nemen in het BNC-fiche,	Parlementaire agenda punt 17-04-2023 - Nieuw ontwerp voor de kledingindustrie: van wegwerpmaatschappij naar circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-12-2023 - Kamerbrief Circulair Textiel
31936-1124 verzoekt de regering de indicatieve reductieopgave van 25% van de NOx-emissies tussen 2019 en 2030 voor de mobiliteitssector specifiek te laten gelden voor de luchtvaart,	Parlementaire agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Luchtvaart	Afgedaan met: Motie wordt volledig opgepakt door LNV.
31936-1119 verzoekt het kabinet bij de evaluatie van het steunpakket een analyse toe te voegen om in de toekomst stevigere en verplichtende voorwaarden toe te voegen, vooral gericht op het schenden van afspraken, en daarin mee te nemen hoe de overheid zou moeten handelen bij schending van die afspraken inclusief de mogelijkheid tot het opleggen van sanctie;	Parlementaire agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Luchtvaart	FIN is in de lead voor de evaluatie, lenW wordt nauw betrokken. De evaluatie wordt uitgevoerd door een externe partij en is voorzien voor 1e helft 2024. Bij de opdrachtverstrekking worden de punten uit de motie meegegeven.
verzoekt het kabinet het contract tussen KLM en de Staat, uiteraard geschoond van eventuele bedrijfsvertrouwelijke gegevens, vertrouwelijk ter inzage te leggen bij de Kamer,		lenw zoekt uit op welke wijze het framework agreement (het contract) vertrouwelijk ter inzage aan de Tweede Kamer kan worden gelegd. FIN gaf aan dat ook de Eerste Kamer dit contract vertrouwelijk ter inzage wil zien, dus dat verzoek wordt meteen meegenomen bij de uitvoering van deze motie. Het Framework Agreement wordt op korte termijn vertrouwelijk ter inzage gelegd met begeleidende Kamerbrief.
31936-1121 verzoekt het kabinet om er binnen het programma Luchtruimherziening en in lijn met alle relevante besluiten en wet- en regelgeving, zoals onder meer Luchthavenverkeerbesluiten, de Wet luchtvaart, het Besluit burgerluchthavens en het Besluit milieueffectrapportage, op toe te zien dat de verruiming van de	Parlementaire agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Luchtvaart	Het verruimen van de militaire oefenmogelijkheden en het ophogen van de naderingspunten zijn onderdeel van de Luchtruimherziening. Bij de presentatie van het schetsontwerp voor de hoofdstructuur zal inzichtelijk worden gemaakt hoe dit eruit komt

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
militaire oefenmogelijkheden en het eventueel invoeren van een vierde aanvliegeroute, steilere vertrapping en hogere nadering als voorwaarden worden gesteld,		te zien. Deze aangepaste hoofdstructuur is nodig om het hoger naderen van luchthavens mogelijk te maken. Hoe dat eruit komt te zien zal in beeld worden gebracht bij het inrichten van de vaste naderingsroutes.
31936-1122 verzoekt de regering om de Kamer voor het kerstreces van een tijds-planning te voorzien voor een inhoudelijke verkenning van de nacht-sluiting van Schiphol en bij deze verkenning ook vervolgstappen in kaart te brengen, zoals een mogelijk aanstaande Balanced Approachprocedure; verzoekt de regering om de Kamer na toezending van de tijdsplanning periodiek over de voortgang van deze verkenning te informeren,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 20-12-2023 - Kamerbrief Zesde voortgangsbrieff Programma Omgeving Luchthaven Schiphol
22343-383 verzoekt de regering om in kaart te brengen wat de risico's van de bodemvervuiling door pfas zijn voor de drinkwatervoorziening in de omgeving van Chemours Dordrecht en hierop de nodige actie te ondernemen zodat de drinkwatervoorziening nu en in de toekomst niet in gevaar komt,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-11-2023 - Reactie op een tweetal aangenomen moties van het lid Klaver
22343-382 verzoekt de regering erop toe te zien dat Rijkswaterstaat de waterver-gunning van Chemours Dordrecht aanscherpt of zo nodig intrekt om de maatschappelijke functies van het water te herstellen,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 02-11-2023 - Reactie op een tweetal aangenomen moties van het lid Klaver
22343-374 verzoekt de regering om in gesprek te gaan met Chemours en uiterlijk in 2025 te komen tot een eind aan de pfas-productie in Dordrecht en de Kamer te informeren over de uitkomsten daarvan; verzoekt de regering alle juridische en wetgevende mogelijkheden in kaart te brengen om de pfas-productie in Dordrecht uiterlijk in 2025 te stoppen en de Kamer te informeren over de uitkomsten daarvan,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Deze motie wordt momenteel uitgevoerd en de Kamer wordt voor het zomerreces hierover geïnformeerd.
22343-375 verzoekt de regering om de aanbevelingen van de ILT over te nemen en de Kamer te informeren over de wijze waarop hier uitvoering aan gegeven gaat worden,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 15-01-2024 - Voorlopige beleidsreactie op rapportage ILT over de uitvoering van VTH taken in Caribisch Nederland
22343-376 verzoekt de regering om te zorgen voor structureel cameratoezicht bij zowel Kooksfabriek 1 als 2 van Tata Steel, waarmee het mogelijk wordt om incidenten met rauwe kooks visueel te beoordelen, en de realtimege-gevens 24/7 openbaar te houden; verzoekt de regering tevens om in gesprek te gaan met de provincie Noord-Holland, zodat de omgevingsdienst genoeg budget en capaciteit krijgt om ook snel te kunnen handelen op basis van de camerabeelden,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 09-01-2024 - Milieuproblematiek Tata Steel
22343-378 verzoekt de regering in gesprek te gaan met de GGD Zuid-Holland Zuid om te komen tot gerichte ondersteuning bij de gezondheidsvragen in deze regio,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	21-02-2024 De GGD Zuid-Holland en Zeeland zijn beide betrokken bij de RIVM-verkenning. Deze verkenning is begin 2024 van start gegaan. De Westerschelde wordt daarin ook meegenomen.
22343-380 verzoekt de regering haar regiefunctie in het VTH-domein breder invulling te geven en daartoe de omgevingsdiensten beter te ondersteunen met kennis, capaciteit en doorzettingsmacht, de Kamer hierover voor de zomer te informeren, en eventuele financiële consequenties te verwerken in de begroting voor 2025,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	27-02-2024 De uitwerking van deze motie wordt betrokken bij het verzoek om voorlichting aan de Raad van State over welke bestaande instrumenten beter ingezet kunnen worden en welke instrumenten aanvullend nodig zijn om de stelselverantwoordelijkheid van de staatssecretaris van lenW beter te kunnen invullen en de Kamer wordt conform motie hierover geïnformeerd.
22343-381 verzoekt de regering het voorzorgsprincipe en aansprakelijkheid van het bedrijfsleven te verwerken in de kabinetsreactie op het rapport en de daaruit voortvloeiende actieagenda	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Externe veiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 28-02-2024 - Voortgang Impulsprogramma Chemische Stoffen
29984-1169 verzoekt het kabinet blijvende prioriteit te geven aan de Lelylijn en Nedersaksenlijn; verzoekt het kabinet de Kamer te informeren over de mogelijkheden, onmogelijkheden, kansen en risico's voor deze projecten in het Europese domein;	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Internationaal spoor	Deze motie zal eind 2024 afgerond worden, wanneer de MIRT-onderzoeken afgerond zijn.
29984-1168 verzoekt het kabinet proactief met Duitsland, Denemarken en Zweden in gesprek te gaan over het versterken van de spoorcorridor tussen Nederland, Duitsland en Scandinavië en in te zetten op een gezamenlijk onderzoek naar het versterken van deze spoorcorridor,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Internationaal spoor	Er is, naast Duitsland en Denemarken, ook eerste contact gelegd met Zweeds ministerie. Prioriteit is TEN-T besluitvorming. Contact met stringmegaregion (Hamburg-Kopenhagen -Gotenborg – Oslo) en TEN T corridor Scan-MEd wordt voorbereid.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29984-1167 verzoekt het kabinet om in Europees verband een voortrekkersrol op zich te nemen en de komende tijd actief met andere landen en de Europese Commissie een Europees reserveringssysteem te bespoedigen,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Internationaal spoor	Er zijn andere mogelijkheden om te sturen op internationale ticketverkoop voor treinen dan op de binnenlandse tickets in een concessie. Voor de verkoop van internationale tickets geven we er de voorkeur aan dit vraagstuk op Europees niveau te adresseren. Dat gebeurt op de volgende manieren: <ul style="list-style-type: none"> • NS wordt aangesproken op actieve betrokkenheid in Europa en op de implementatie volgens planning in CER-verband van de CER Ticketing Roadmap. • S blijft zich in Europa actief inzetten voor de het initiatief van de Multimodal digital mobility services (MDMS) door het delen van best practice en gesprekken op hoog niveau. • Via het International platform Rail wordt hier ook aandacht voor gevraagd. Binnen IRP staat het onderwerp in april 2024 op de agenda. • S blijft zich ook inzetten voor de uitbreiding en opschaling van de internationale MaaS-pilot Limburg naar meer landen, aanbieders en meer verbindingen. De verwachting is dat deze initiatieven vanuit de sector eraan bijdragen dat het boeken van internationale treinreizen steeds makkelijker wordt voor de reizigers.
29984-1166 verzoekt het kabinet alles in het werk te stellen om actief bij te dragen aan het vinden van een passende oplossing, en de Kamer hierover zo spoedig mogelijk te informeren,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Internationaal spoor	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-11-2023 - Resultaten onderzoek UK terminal
32852-273 verzoekt de regering te zorgen voor meer innamepunten waar consumenten het betaalde statiegeld weer terug kunnen krijgen, zoals bijvoorbeeld in (sport)scholen, kantoren en bouwcentra	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-12-2023 - Reactie op verzoek lid Van Esch naar aanleiding van motie over meer innamepunten
32852-278 verzoekt de regering in de ministeriële regeling kunststofproducten voor eenmalig gebruik ruimte te bieden voor het gebruik van eenmalig bruikbare papieren bekertjes en bakjes mits deze maximaal slechts 5% kunststof bevatten, 100% gerecycled kunnen worden en aantoonbaar aan de in de regeling gestelde inzamelpercentages voldaan wordt; verzoekt de regering tevens niet te handhaven bij aanbieders van producten die aan gestelde voorwaarden voldoen, voordat de ministeriële regeling daadwerkelijk is aangepast,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Afdoening motie wordt overgelaten aan nieuwe kabinet.
32852-279 verzoekt de regering de door het Europees parlement voorgestelde bredere definitie voor hoogwaardige recycling op te nemen in het eerste Circulaire Materialenplan (CMP1), en in de ministeriële regeling eenmalige kunststofproducten; verzoekt de regering tevens niet te handhaven bij aanbieders van producten die aan deze voorgestelde definitie voldoen totdat de ministeriële regeling daadwerkelijk is aangepast,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Afdoening motie wordt overgelaten aan nieuwe kabinet.
32852-280 verzoekt de regering bij de verbetervoorstellen voor de UPV's ook te verkennen hoe het Rijk of een onafhankelijke partij een meer centrale regierol kan spelen, zonder dat producenten daardoor minder verantwoordelijkheid gaan dragen,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Wordt meegenomen in doorontwikkeling UPV.
32852-281 verzoekt de regering om de mogelijkheid te onderzoeken om wegwerp-e-sigaretten te verbieden, en de Kamer over de uitkomsten te informeren,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Wordt meegenomen in onderzoek aanvullende maatregelen voor wegwerpproducten. Aanbesteding onderzoek is nagenoeg afgerond.
32852-282 verzoekt de regering om een publiekscampagne te starten om consumenten te wijzen op hun wettelijke garantierecht,	Parlementair agenda punt 26-10-2023 - Tweeminutendebat Circulaire economie	Afgedaan met: wordt afgehandeld door EZK
36200-A-89 verzoekt de regering maatregelen op het spoor in kaart te brengen die kunnen bijdragen aan het verminderen van de congestie op rijkswegen, specifiek op trajecten waar een investering in het hoofdwegenet is gepauzeerd en spoorwegen in de nabijheid zijn,	Parlementair agenda punt 06-07-2023 - MIRT	In de volgende brief over de herprioritering binnen het MIRT en het Mobiliteitsfonds besteden we aandacht aan deze motie.
31936-1069 verzoekt de regering om in gesprek te gaan met de buurlanden en zich tevens op EU-niveau in te zetten om tot een zwaar verhoogd tarief voor of een verbod op fossiele privépassagiersvliegtuigen op korte afstanden te komen	Parlementair agenda punt 25-05-2023 - Verduurzaming luchtvaart	Het gesprek op EU-niveau wordt actief gevoerd door NL. Bij de Informele Transportraad heeft NL een herhaalde oproep gedaan om meer handvatten te krijgen van de Europese Commissie om te kunnen

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		sturen op privéjets. Daarnaast heeft de minister in november 2023 een gesprek gehad met België waarin ook gesproken is over een verbod op korteafstandsvluchten met privéjets. Ambtelijk zal er verdere opvolging gegeven worden aan de inzet van NL in Europees verband. De resultaten worden met de Kamer in Q3 van 2024 gedeeld. Ook na het informeren van de Kamer zal de inzet in Europa in lijn blijven met de motie.
33118-276 verzoekt de regering het RIVM opdracht te geven tot het uitvoeren van een uitgebreid onderzoek naar het effect van Chemours op de gezondheid van omwonenden en werknemers,	Parlementair agenda punt 03-10-2023 - Leefomgeving	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-10-2023 - Kamerbrief Invulling enkele moties en toezeggingen op het gebied van PFAS
verzoekt de regering, mits uit het in gang gezette onderzoek geen onoverkomelijke bezwaren ten aanzien van de volksgezondheid naar voren komen, het Drinkwaterbesluit aan te passen, zodat niet alleen op het dak opgevangen regenwater als huishoudwater kan worden gebruikt, en tevens mogelijk te maken dat huishoudwater voor meer toepassingen dan toiletspoeling gebruikt kan worden, onder borging van de volksgezondheid,	Begrotingsdebat BZK d.d. 19 oktober 2023	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-11-2023 - Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 29 januari 2024
32637-573 verzoekt de regering om ondernemers de mogelijkheid te geven om een ontheffing voor de zero-emissiezone aan te vragen als zij door een zwaarwegende reden niet over kunnen stappen op emissieloos vervoer	Tweeminutendebat Verduurzaming mkb (CD 01/06)	Afgedaan met: Uitgaande brief 29-01-2024 - Stand van zaken zero-emissiezones stadslogistiek
31016-361 verzoekt de regering dit mee te nemen bij de wetgevingsverkenning door lenW op basis van de green deal en dit proces te bespoedigen	TMD Ziekenhuiszorg (ingediend door J.A.M.J. van den Berg	Wetgeving moet worden aangepast. Wordt voor het einde van het jaar opgepakt.
verzoekt de regering om het negatieve subsidiariteitsoordeel van de Eerste en Tweede Kamer te melden in de Milieuraad van 18 december en daar geen afstand van te nemen; verzoekt tevens de regering te zoeken naar een bredere «blokkerende minderheid» van lidstaten ten aanzien van de Richtlijn Bodemmonitoring,	Parlementair agenda punt 14-12-2023 - Tweeminutendebat Milieuraad op 18 december 2023	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-12-2023 - Reactie op de motie over de richtlijn bodemmonitoring De Kamer is op 11 november 2022 schriftelijk geïnformeerd over de inbreng van lenW op de publieke consultatie voor de geplande herziening van de EU slotverordening & over het EU-wetgevingsproces voor de herziening van de slotverordening. Zodra de Europese Commissie met een wijzigingsvoorstel komt worden de Kamers via de reguliere BNC-procedure geïnformeerd. Naar verwachting zal de Europese Commissie het wijzigingsvoorstel over het mandaat van de huidige Commissie tillen. Hierover is de Kamer geïnformeerd in de Kamerbrief van 7 november 2023 met de reactie op het eindrapport van de EU-rapporteur over de geplande herziening van de Slotverordening.
31936-540 verzoekt de regering zich in Europa ervoor in te spannen dat de slotverordening zo wordt gemoderniseerd dat landen bij de verdeling van slots kunnen sturen op duurzaamheid en netwerkqualiteit, en verzoekt de regering, om de Kamer te informeren hoe binnen de EU-slotverordening op duurzaamheid en netwerkqualiteit kan worden gestuurd.	Parlementair agenda punt 18-12-2018 - Luchtvaart	
31936-683 verzoekt de regering, om bij de modernisering van het Europese luchtvaartbeleid te pleiten voor de mogelijkheid om sociale vestigings-eisen op te kunnen nemen	Parlementair agenda punt 26-09-2019 - Luchtvaart	De regering is in afwachting van het voorstel voor herziening EU-verordening luchtdiensten. Deze herziening is diverse malen uitgesteld. In eerste instantie om de impact van de Coronacrisis mee te nemen, vervolgens om de herziening tezamen met de herziening van andere luchtvaartverordeningen te behandelen (o.a. met herziening slotverordening). Inmiddels is het beeld dat de Europese Commissie het wijzigingsvoorstel over het mandaat van de huidige Commissie tillen (2024). En marge van diverse (informele) transportraden in 2022 en 2023 heeft NL de Commissie opgeroepen haast te maken met de herziening. Zodra de Europese Commissie met een wijzigingsvoorstel komt worden de Eerste en Tweede Kamer via de reguliere BNC-procedure geïnformeerd. De Tweede Kamer is op 16-06-21 schriftelijk geïnformeerd over het uitstel.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
31305-300 verzoekt de regering, bij de implementatie van de Europese ILUC-verordening, conform de afspraak in het Klimaatakkoord, te borgen dat in Nederland geen hoog-ILUC-biobrandstoffen mogen worden toegelaten als hernieuwbare energie; verzoekt de regering, bovendien in het kader van de actualisatie van de Europese ILUC, zich in te spannen om palm- en sojaolie in Europees verband als hoog-ILUC risico aan te merken, en de Kamer hierover te informeren,	Parlementair agenda punt 05-12-2019 - Duurzaam Vervoer	Er zijn geen nieuwe ontwikkelingen voor dit dossier.
35300-A-21 verzoekt de regering, om de verbreding van de A2 tussen knooppunt Het Vonderen en Kerensheide in overleg met de provincie sneller te realiseren,	Parlementair agenda punt 25-11-2019 - MIRT	Project is gegund, realisatie is gestart. Motie wordt afgedaan met eerst volgende MIRT-brief.
35300-A-27 verzoekt de regering, te bezien of, zonder de tijdsplanning voor het hele project in gevaar te brengen, het mogelijk is om het fileleed van mensen te verminderen door in het kader van de Minder Hinderaanpak de file beperkende maatregelen op de A12 als eerste uit te voeren,	Parlementair agenda punt 25-11-2019 - MIRT	Onlangs heeft de RvS bekend gemaakt in Q1 2024 een eenduitspraak te doen over het Tracébesluit.
29232-36 verzoekt de regering, het wijzigen van het huidige luchtvaartverdrag of het afsluiten van een nieuw verdrag internationaal te agenderen	Parlementair agenda punt 06-05-2020 - Steunmaatregelen Air France - KLM	De doorlopende inzet blijft gehandhaafd. De Nederlandse wens en inzet voor een Europese vliegbelasting en het mogelijk maken van een kerosine accijns voor intra-Europese vluchten d.m.v. een aanpassing van de European Tax Directive (ETD) zijn bekend. Het proces tot aanpassing van de ETD loopt nog tot minstens 2025. De gesprekken worden nog gevoerd in de raads werkgroep belastingvraagstukken. Er is progressie op het dossier maar er is nog veel tijd nodig om tot een uitgebalanceerd compromis te komen tussen de lidstaten.
35505-10 spreekt uit dat de Kamer niet gebonden is aan de uitbreiding Van Lelystad Airport, zolang besluitvorming daarover middels behandeling van het luchthavenverkeersbesluit niet heeft plaatsgevonden in Tweede en Eerste Kamer	Parlementair agenda punt 01-07-2020 - Steunmaatregelen KLM	In uitvoering. Dit wordt meegenomen in het besluit opening Lelystad Airport.
35570-XII-31 verzoekt de regering, – te onderzoeken of en hoe licht goederenvervoer gecombineerd kan worden met passagiersvervoer in treinen zoals onder andere voorgesteld in de concepten van het TurboPlan2020: – daarbij te betrekken hoe treinen, stations en de wet- en regelgeving aangepast moeten worden; – de Kamer hierover voor het AO MIRT in het voorjaar 2021 te informeren,	Parlementair agenda punt 19-11-2020 - Begrotingsbehandeling IenW	Het verkennende onderzoek naar of en hoe licht goederenvervoer gecombineerd kan worden met passagiersvervoer in treinen is afgerond en levert een kwalitatieve analyse van het concept met een eerste beeld van de potentie en haalbaarheid. De rapportage wordt binnenkort via de Kamerbrief Spoorgoederen gedeeld met de Kamer.
35570-XII-93 verzoekt de regering jaarlijks te rapporteren welke voortgang is geboekt in het bereiken van de hoofddoelstelling voor de Waddenzee en hoe deze voortgang is bereikt	Parlementair agenda punt 01-12-2020 - Water en Wadden	Voortgang is gemeld in Kamerbrief waarmee het Uitvoeringsprogramma is aangeboden aan de Tweede Kamer (Kamerstuk 29684 , nr. 245). Eerste rapportage medio 2024.
35570-A-15 verzoekt de regering, zich in te zetten om de bereikbaarheid van deze locatie te versterken voor zowel auto als hoogwaardig openbaar vervoer	Parlementair agenda punt 07-12-2020 - MIRT	In de afgelopen periode hebben gemeenten en U Ned partners de uitwerking zoals besproken op het BO MIRT 2022 aangepakt via thematische sessies, ontwerpend onderzoek en het inzetten van expert judgements van zowel het consortium als stakeholders. In een aantal brede stakeholder bijeenkomsten zijn de diverse bevindingen aan de tien Regiopoort gemeenten en U Ned partners voorgelegd en besproken. Momenteel zijn de onderzoeksvragen BO MIRT uitgewerkt met een Technische Rapportage als achtergrondrapport. Dit is een tussenstap, op weg naar de ontwikkelstrategie voor

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		de Regiopoorten. Verwachting is dat eind 2024 de Tweede Kamer hierover zal worden geïnformeerd.
29398-951 verzoekt de regering, hier een oplossing voor te vinden, bijvoorbeeld door een wijziging van de Wegenverkeerswet te overwegen voor de langere termijn en voor de korte termijn te bezien of een gereguleerde pilot uitkomst kan bieden, zodat gebrek aan politie-motorondersteuning bij wielervedstrijden er niet toe hoeft te leiden dat wedstrijden geannuleerd hoeven te worden	Parlementair agenda punt 08-07-2021 - Verkeersveiligheid	Ligt bij VWS, het onderzoek doen we inmiddels, wordt waarschijnlijk dit jaar afgerond.
32813-759 verzoekt de regering, om, zoals is afgesproken in het Klimaatakkoord, zo spoedig mogelijk een uniforme batterijcheck in te voeren en inzichtelijk te maken hoe deze batterijcheck, zowel binnen als buiten de auto, door de consument zelf gedaan kan worden gedurende de levensduur van de accu-/batterij pack	Parlementair agenda punt 01-07-2021 - Duurzaam vervoer	De afhandeling van deze motie loopt helaas vertraging op. Het veldonderzoek van BOVAG en VER kon niet eerder dan in januari jl. beginnen zodat de afronding nu de kwartaalgrens zal overschrijden. Ik verwacht de Kamer in het tweede kwartaal van 2024 te kunnen informeren.
32813-741 verzoekt de regering, om te bewerkstelligen dat in de showroom en online (1) naast verkoopprijzen ook altijd de totale kosten van eigendom worden gecommuniceerd en dat (2) leaseprijzen inclusief gemiddelde energiekosten per maand worden gecommuniceerd,	Parlementair agenda punt 01-07-2021 - Duurzaam vervoer	De afhandeling van deze motie loopt helaas vertraging op. De vraag die voorligt is of de consument inmiddels voldoende wordt geïnformeerd over de gebruikskosten van een elektrische auto en of daarmee deze motie de facto is afgehandeld. Alvorens daarover een standpunt in te sturen heb ik de autobranche en de ANWB gevraagd om een tweetal onderzoeken af te wachten die duiding geven aan de relevantie van de beoogde prijsvergelijking in de showroom en online. Het eerste is het «EV-occasions Mystery Shopping-onderzoek 2023» van Rebel/excap waarvan de resultaten deze maand openbaar worden. Het tweede is het EV-berijdersonderzoek van de Vereniging Elektrische Rijders (VER) dat in de afrondende fase zit. Ik verwacht de Kamer in het tweede kwartaal van 2024 te kunnen informeren.
28089-202 verzoekt de regering, om zich binnen Europa in te zetten op het zo snel mogelijk realiseren van een volledig verbod op pfas,	Parlementair agenda punt 07-10-2021 - Vermindering blootstelling aan PFAS na de EFSA-opinie + SVWS	De status is zoals op 15-05 maar door het grote aantal reacties tijdens de inspraak, ruim 5600, zal de wegging door ECHA meer tijd vergen wat vertraging oplevert. De verwachting is nu dat de Europese Commissie een definitief voorstel niet eerder dan in 2025 voorlegt aan de lidstaten.
35925-XII-30 verzoekt de regering om zich tot het uiterste in te spannen om duurzaam taxiën zo veel mogelijk te versnellen, zodat dit eerder dan 2030 is gerealiseerd;	Parlementair agenda punt 04-11-2021 - Begrotingsbehandeling lenW	De inspanning waar de motie om vraagt gaat door, het traject van/naar duurzaam taxiën neemt nog enkele jaren in beslag. De voorlopig verwachte einddatum is 2025. De Kamer wordt periodiek geïnformeerd.
35925-XII-34 verzoekt de regering om risico's voor toetreding van (nieuwe) nachttrein-vervoerders verder te identificeren en in kaart te brengen wat nodig is om drempels te doen verdwijnen en te onderzoeken hoe een meer gelijke behandeling met binnenlands vervoer bij capaciteitsaanvragen en toegang tot de opstel- en servicevoorzieningen daarbij kunnen helpen,	Parlementair agenda punt 04-11-2021 - Begrotingsbehandeling lenW	Met de marktverkenning naar internationale verbindingen in open toegang zijn de drempels inzichtelijk gemaakt, hoe en welke drempels o.a. t.a.v. capaciteit worden weggenomen wordt momenteel uitgewerkt via de strategie internationaal spoor. Capaciteitsverdeling gebeurt via gelijke behandeling via de regels die zijn gesteld. Deze regels zijn nodig vanwege de beperkte capaciteit.
31409-341 verzoekt de regering om op de kortst mogelijke termijn helderheid te verschaffen over het lot van de vuurtoren Kijkduin en in het geval van ontmanteling te voorzien in een replica,	Parlementair agenda punt 02-02-2022 - Maritiem	20 december is er een Kamerbrief (kenmerk 36 410XII, nr. 18) uitgegaan waarin de uitkomsten van het onderzoek naar de scenario's en de te nemen vervolgstappen aan de Kamer gemeld is. In die brief is onderstaande toezegging gedaan. Tenslotte, in de kamerbrief van 15 september 2022 (Kamerstuk 35 925 XII, nr. 111) is uit de procesevaluatie vuurtoren Lange Jaap een toezegging gedaan om nog dit jaar te rapporteren over de effecten van de samen werking met de markt- en kennispartijen. Op

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
32852-181 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe hoogwaardige recycling van verpakking naar verpakking kan worden gestimuleerd of afgedwongen,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Circulaire economie	dit moment is er nog onvoldoende nieuwe informatie beschikbaar. In 2024 komen we hier op terug. Dit heeft wat vertraging opgeleverd. De Staatssecretaris zal de Tweede Kamer schriftelijk informeren in de eerste helft van 2024.
35910-14 verzoekt de regering om een monitoring inclusief ingevoerde oplossingen aan de rapportage van de vrachtwachtheffing toe te voegen die sluipt-routes van vrachtwagens op N-wegen monitort,	Parlementair agenda punt 14-03-2022 - Vrachtwagenheffing	Rijk en regionale overheden zijn samen overeengekomen om mogelijke uitwijk van het vrachtverkeer te monitoren. Hierbij zal het Rijk ten minste 1 jaar voorafgaande aan invoering een nulmeting laten uitvoeren en in ieder geval voor een periode van 3 jaar na invoering van de vrachtwagenheffing metingen laten uitvoeren op het monitoringsnetwerk. Aan de monitoringsrapportage na invoering zullen ook de ingevoerde oplossingen worden toegevoegd. In 2023 heeft een werkgroep met DGMO, RWS, NDW en regionale wegbeheerders een plan van aanpak van de monitoring en evaluatie van uitwijkend vrachtverkeer als gevolg van vrachtwagenheffing opgesteld. Dit plan is met de regio afgestemd en wordt in Q1 2024 vastgesteld.
35910-18 verzoekt de regering om in het geval van merkbare uitwijk van vrachtverkeer snel om tafel te gaan met decentrale overheden om te bepalen of het betreffende wegvak dient te worden toegevoegd aan de bijlage van de Wet vrachtwagenheffing of dat er beheersmaatregelen moeten worden genomen,	Parlementair agenda punt 14-03-2022 - Vrachtwagenheffing	In 2023 heeft een werkgroep met DGMO, RWS, NDW en regionale wegbeheerders het plan van aanpak van de monitoring en evaluatie van uitwijkend vrachtverkeer agv vrachtwagenheffing opgesteld en afgestemd met de regio. Daarbij is onder andere het proces uitgewerkt hoe in geval van uitwijk snel om tafel kan worden gegaan met decentrale overheden. Dit plan wordt in Q1 2024 vastgesteld.
35925-A-48 verzoekt de regering in gesprek te treden met de deelstaat Noordrijn-Westfalen en te onderzoeken of deze internationale spoorverbinding toegevoegd kan worden aan de lijst van projectvoorstellen die mogelijk in de periode 2021–2023 voor medefinanciering vanuit de CEF in aanmerking komen; verzoekt de regering om tijdens het MIRT in het najaar van 2022 terug te koppelen of en op welke termijn elektrificatie van de lijn tussen Enschede en Gronau gerealiseerd kan worden,	Parlementair agenda punt 11-04-2022 - Mirt	Wordt meegenomen in de TEN-T brief eind 2023.
35925-A-68 verzoekt de regering zich in Europees verband in te spannen voor opname van de Lelylijn in het TEN-T extended kernnetwerk; verzoekt de regering een plan uit te werken voor Europese cofinanciering, waaronder CEF;	Parlementair agenda punt 11-04-2022 - Mirt	De verbinding Amsterdam-Groningen-Bremen wordt opgenomen in het uitgebreide netwerk. Omdat de TEN-T kaarten pas in april of mei definitief gemaakt worden, is het niet mogelijk gebleken om voor de Lelylijn een projectaanvraag te doen voor de Connection Europe Facility (CEF) call van 2023. De indieningstermijn voor een aanvraag voor deze call sloot eind januari 2024 en uitgangspunt voor deze CEF-call was dat alleen aanvragen die betrekking hadden op het op dat moment geldige TEN-T netwerk konden kwalificeren. In de herziene TEN-T verordening is het mogelijk gemaakt om de TEN-T status van nieuw aan te leggen lijnen tussentijds aan te passen, bijvoorbeeld van uitgebreid netwerk naar uitgebreid kernnetwerk. Wordt afgedaan met brief over voortgang Lelylijn en Nedersaksenlijn van maart 2024
35925-A-57 verzoekt de regering bij opname in het TEN-T-netwerk de Lelylijn toe te voegen aan de lijst van projectvoorstellen die mogelijk in de periode 2021–2023 voor medefinanciering vanuit het CEF in aanmerking komen,	Parlementair agenda punt 11-04-2022 - Mirt	De verbinding Amsterdam-Groningen-Bremen wordt opgenomen in het uitgebreide netwerk. Omdat de TEN-T kaarten pas in april of mei definitief gemaakt worden, is het niet mogelijk gebleken om voor de Lelylijn een projectaanvraag te doen voor de Connection Europe Facility (CEF) call

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		van 2023. De indieningstermijn voor een aanvraag voor deze call sloot eind januari 2024 en uitgangspunt voor deze CEF-call was dat alleen aanvragen die betrekking hadden op het op dat moment geldige TEN-T netwerk konden kwalificeren. In de herziene TEN-T verordening is het mogelijk gemaakt om de TEN-T status van nieuw aan te leggen lijnen tussentijds aan te passen, bijvoorbeeld van uitgebreid netwerk naar uitgebreid kernnetwerk. Wordt afgedaan met brief over voortgang Lelylijn en Nedersassenlijn van maart 2024
32852-200 verzoekt de regering te onderzoeken welke regelgeving in het kader van voedselveiligheid belemmerend werkt voor het hergebruik van grondstoffen; verzoekt de regering deze belemmeringen zo veel mogelijk weg te nemen,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Circulaire economie	Het onderzoek is bijna afgerond. De Staatssecretaris zal de Tweede Kamer schriftelijk informeren in het eerste kwartaal van 2024.
29398-1007 verzoekt de regering het opvoeren van elektrische fietsen te verbieden	Parlementair agenda punt 22-06-2022 - Verkeersveiligheid	De Kamer wordt voor het einde van het eerste kwartaal geïnformeerd over de gekozen aanpak
27625-580 verzoekt de regering om op Europees niveau in te zetten op een uniforme meetmethodiek van de KRW-doelen	Parlementair agenda punt 22-06-2022 - Water	De onderhandelingen over het wijzigingsvoorstel zijn gestart. Door inzet tijdens de onderhandelingen wordt uitvoering gegeven aan deze motie. Over de voortgang wordt de Tweede Kamer geïnformeerd.
22112-3444 verzoekt de regering, indien hiervoor aanpassingen in veestallen nodig zijn, te allen tijde te voorkomen dat deze in strijd zijn met de kaders van de Wet dieren, waarin het perspectief van het dier centraal staat, en te allen tijde te voorkomen dat deze brandgevaarlijk zijn	Parlementair agenda punt 29-06-2022 - Herziening Richtlijn Industriële Emissies en de Richtlijn Storten van Afvalstoffen (22 112, nr. 3435)	Bij de EC is in kader van de RIE aandacht gevraagd voor dierenwelzijn en brandveiligheid. Bij totstandkoming van de BREF's, waarin de Best Beschikbare Technieken (BBT) worden vastgelegd, kan hier informatie worden ingebracht en bij het bespreken van BBT hier verdere aandacht voor gevraagd worden. Het traject voor het komen tot BBT gaat naar verwachting in 2024 starten. Deze zullen landen in de nog op te stellen uitvoeringsregels. Bij dit proces betreft de Commissie de lidstaten, de sector, NGO's en wetenschap. De verwachting is dat dit traject dan nog meerdere jaren zal duren. De Commissie heeft aangegeven dit ook belangrijk te vinden en dit ook als te willen meewegen bij de totstandkoming van de uitvoeringsregels.
31305-357 verzoekt de regering voor 1 oktober in kaart te brengen hoeveel steun er per regio nodig is om de dienstregeling overeind te houden	Parlementair agenda punt 06-07-2022 - Duurzaam Vervoer	De TVOV 2023 wordt op uiterlijk 31-12-2025 vastgesteld. Begin 2026 kan er terugkoppeling gegeven worden aan de Kamer over wat het feitelijke budgetbeslag van de regeling is geweest. Het is een regeling op nacalculatiebasis. In 2023 is aan aanvragers een voorschot uitgekeerd ter hoogte van 80% van de verwachte omvang.
29984-998 verzoekt de regering een plan van aanpak op te stellen voor de verbetering van spoorgoederenvervoer en daar de aanbevelingen van de Nederlandse ambassadeur voor het Europees Jaar van het Spoor in mee te nemen,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Internationaal Spoor	Dit wordt meegenomen bij het opstellen van het Toekomstbeeld spoorgoederenvervoer. Gereed in 2024.
29984-999 verzoekt de regering om er samen met Nederlandse vervoerders en Europese collega's alles aan te doen om dit voor elkaar te krijgen,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Internationaal Spoor	Momenteel wordt gewerkt aan de uitwerking van de Strategie Internationaal Spoor waarvoor nu inhoudelijke studies worden uitgevoerd. Deze werkzaamheden worden gecontinueerd. Gelet op de demissionaire status van dit kabinet worden keuzes en invulling van nieuwe ambities ten aanzien van het internationaal spoor aan een volgend kabinet. Een nieuw kabinet zal dan ook besluiten wanneer de strategie internationaal spoor wordt verzonden.
36200-XII-13 verzoekt de regering in overleg met decentrale overheden te inventariseren of/en hoeveel activiteiten waarbij grondwater wordt onttrokken een watervergunning vereisen,	Parlementair agenda punt 21-11-2022 - Water	Het onderzoek naar de regelgeving voor grondwateronttrekkingen is afgerond. Dit geeft inzicht in alle activiteiten waarvoor op provinciaal en waterschapsniveau

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		regelgeving is voor grondwateronttrekkingen. Zowel onder de Waterwet als de Omgevingswet. De Kamer zal via de brief voor het volgende Commissiedebat Water in 2024 op de hoogte worden gebracht van de voortgang van dit onderzoek.
36200-XII-33 verzoekt het kabinet om in de bestuurlijke akkoorden en startpakketten voor provincies afspraken op te nemen om de drinkwatervoorziening voor woningbouw zeker te stellen,	Parlementair agenda punt 21-11-2022 - Water	Eind Q1 2024 (maart) worden de 12 definitieve provinciale NOVEX-voorstellen geapprecieerd. Dan wordt ook gestart met het werken richting de bestuurlijke arrangementen NOVEX, die met het nieuwe kabinet worden afgesloten. In dezelfde periode wordt bepaald of onderwerpen onder provinciale verantwoordelijkheid voldoende worden geborgd, of dat op bepaalde onderwerpen vanuit het Rijk nationale sturing nodig is, via de Nota Ruimte en bijvoorbeeld eventuele instructieregels.
36200-A-19 verzoekt de regering om voor het MIRT 2023 afspraken te maken met Utrecht en Nieuwegein over de in het coalitieakkoord gemaakte afspraken; verzoekt de regering om hierbij ook afspraken te maken met Utrecht en Nieuwegein over het aantal te bouwen woningen voor en na 2030,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	<ul style="list-style-type: none"> • De regio heeft het alternatief voor het TB A27/A12 Ring Utrecht inmiddels gereed en aangeboden aan lenW. Gewacht wordt nog op de uitspraak van de Raad van State over het bestaande TB A27/A12 Ring Utrecht, zodat nu geen besluitvorming kan plaatsvinden. In het NO MIRT van 22 januari 2024 heeft de minister van lenW aangekondigd met de regio in gesprek te gaan over het regio alternatief. • M.b.t. de woningbouw in Rijnenburg lopen de onderzoeken van de gemeente Utrecht over de wijze waarop aan de woningbouw na 2035 invulling kan worden gegeven en het Rijk-regio MIRT-onderzoek naar de ontwikkeling van de A12-zone en de doorontwikkeling naar Rijnenburg, zonder dat daar nu conclusies aan verbonden kunnen worden.
36200-A-26 verzoekt de regering in kaart te brengen op welke manieren de rijks-overheid private en coöperatieve vormen van (openbaar) vervoer van werknemers kan ondersteunen en stimuleren, en daarbij eventuele belemmeringen in wet- en regelgeving mee te nemen,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	Vanuit het kernteam Afsprakenstelsel is een werkgroep opgesteld om de knelpunten in de Wet Personenvervoer 2000 (WP2000) te inventariseren voor nieuwe ontwikkelingen zoals hubs, deelmobiliteit, MaaS en BRT. Hieronder valt ook het rijden van coöperatieve vormen van (openbaar) vervoer van werknemers. De Notitie Afsprakenkader wordt op dit moment samen met de sector opgesteld.
36200-A-28 verzoekt de regering de herijking van de kengetallen voortvarend op te pakken en het Handboek Milieuprijzen te updaten; verzoekt de regering de brede welvaartseffecten opnieuw te wegen; verzoekt de regering deze herijkingen mee te nemen in het tot stand brengen van de nieuwe Integrale Mobiliteitsanalyse (IMA),	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	Door CE Delft is in februari 2023 het geactualiseerde Handboek Milieuprijzen opgeleverd. De nieuwe IMA is vertraagd. In het eerste kwartaal 2024 wordt duidelijk welke planning voor de volgende IMA wordt aangehouden.
36200-A-30 verzoekt het kabinet om een onderzoek te starten naar de mogelijkheden tot het reactiveren van spoorlijnen in Nederland inclusief grensoverschrijdende trajecten, en daarbij de Duitse kennis op dit gebied te gebruiken, waarbij ook aanpassingen buiten het voormalige tracé tot de mogelijkheden kunnen behoren,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	Momenteel wordt gewerkt aan de uitwerking van de Strategie Internationaal Spoor waarvoor nu inhoudelijke studies worden uitgevoerd. Deze werkzaamheden worden gecontinueerd. Gelet op de demissionaire status van dit kabinet worden keuzes en invulling van nieuwe ambities ten aanzien van het internationaal spoor aan een volgend kabinet. Een nieuw kabinet zal dan ook besluiten wanneer de strategie internationaal spoor wordt verzonden.
36200-A-35 verzoekt het kabinet samen met de provincie alle opties om overlast voor reizigers te beperken te inventariseren en zich in te spannen om deze overlast zo veel mogelijk te beperken,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	Er is contact met de betrokken regionale partijen en reizigersorganisaties om de geplande reizigershinder samen in goede banen te leiden.
36200-A-37 verzoekt de regering om de aanbevelingen voor het vervolgonderzoek over te nemen en uit te voeren,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	De aanbevelingen worden, voor zover lenW aan de lat staat, meegenomen in de herziening van de Werkwijzer MKBA bij MIRT-

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
		verkenningen. In de «Kamerbrief over BO's MIRT» van 13 november 2023 is aangegeven dat deze herziene werkwijzer voor de zomer 2024 wordt opgeleverd.
36200-A-42 verzoekt de regering samen met provincies de mogelijkheden in kaart te brengen om meer grip op de concessie(kosten) te krijgen, en daarbij het wijzigen van de concessies door het in eigen bezit nemen van vervoers-middelen, bedrijfspanden, zoals parkeerplaatsen of garages, en het in eigen dienst nemen van chauffeurs te betrekken,	Parlementair agenda punt 28-11-2022 - MIRT	27-02-2024 Is afgedaan. lenW heeft dit met de decentrale overheden in het NOVb besproken en de Kamer hier middels een Kamerbrief over geïnformeerd in januari 2024.
36200-XII-40 roept het kabinet op om te onderzoeken of station Staphorst van de grond kan komen en te bekijken of en hoe de planning naar voren kan worden gehaald, en de Kamer hierover in het voorjaar van 2023 te informeren,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	Er wordt onderzoek gedaan naar de verbetering van de dienstregeling tussen noorden en Zwolle door aanpassing van station Meppel en omgeving. Daaruit komt ook meer informatie of Staphorst inpasbaar is. Het onderzoek van ProRail loopt momenteel en wordt naar verwachting rond de zomer 2024 opgeleverd.
36200-XII-47 implementatieplan van de 740 metertrein, inclusief een maatschappelijke kosten-batenanalyse, en de Kamer hierover voor het najaar van 2023 te informeren,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	Dit wordt betrokken bij het Toekomstbeeld Spoorgoederenvervoer, gereed in 2024. Een Update volgt bij voortgangsbrief Spoorgoederenvervoer, die voorafgaand aan het CD Spoor van 7 maart 2024 aan de Tweede Kamer wordt toegestuurd.
36200-XII-48 verzoekt de regering te verkennen of er aanvullende middelen vrij te maken zijn om de concurrentiepositie van het spoorgoederenvervoer te versterken; verzoekt de regering daarbij te verkennen of er in Europa steun is om geldende staatssteunregels soepel toe te passen,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	Wordt betrokken bij het op te stellen Toekomstbeeld spoorgoederenvervoer. Gereed in 2024
36200-XII-56 verzoekt de regering met een voorstel voor een circulaire-economiewet te komen,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	Afdoening vindt uiterlijk Q2 plaats.
36200-XII-86 verzoekt de regering met een positieve grondhouding met de bestuurlijke partners in beeld te brengen welke aanpassingen noodzakelijk zijn voor de inpassing van stations bij Barneveld-Noord en Stroe op de lijn Apeldoorn-Amersfoort met bijbehorende sprinterverbinding, en de Kamer voor het volgende commissiedebat MIRT te informeren over de mogelijkheden,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	In de opgave-, afbakenings- en omgevingsnotitie Amsterdam-Twente-Duitse grens (bijlage bij Kamerstukken II 2022/23, 23645, nr. 786) is de wens van enkele belanghebbenden om deze stations te onderzoeken reeds opgenomen. Met het opleveren van deze notitie is de definitiefase van deze corridorstudie afgerond. Binnen het gezamenlijke programma Toekomstbeeld Openbaar Vervoer is afgelopen najaar geconcludeerd dat het aanvangen van de vervolgfase van deze studie vanwege op de logistiek grote overlap met de Goederenrouting Noord-oost-Europa in sterke mate afhankelijk is van de uitkomsten van het onderzoek naar het nut en de noodzaak van een herroutering van het spoorgoederenvervoer, dat op dit moment binnen die corridorstudie wordt uitgevoerd.
36200-XII-87 verzoekt het kabinet om alles op alles te zetten om te voorkomen dat nachtelijk vervoer vanaf Ameland vervalt en in overleg met watertaxibedrijven en gemeenten van de Wadden mogelijkheden tot generieke ontheffing bij nachtelijk varen voor gespecificeerde diensten te onderzoeken,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	Relatie met: Uitgaande brief 31-01-2024 - Uitvoering motie De Hoop over nachtelijk watertaxivervoer op de Waddenzee
36200-XII-73 verzoekt de regering bij de uitwerking van de structurerende keuzes vrijblijvendheid zo veel mogelijk te vermijden, en de Kamer halfjaarlijks te informeren over de uitwerking én gekozen wettelijke borging,	Parlementair agenda punt 01-12-2022 - Begrotingsbehandeling lenW	In de vastgestelde uitvoeringsstrategie en uitvoeringsagenda is een overzicht opgenomen van hoe de borging voorzien is van de structurerende keuzes en achterliggende maatregelen. Verdieping hiervan loopt en vrijblijvendheid is niet voorzien. In het BO Water december '23 is hiertoe een borgingskalender geagendeerd. Op basis van de bespreking is de Kamer voor het WGO van 29 januari nader geïnformeerd over de aanpak. Planning is de borgingskalender in april vast te stellen en daarna aan te bieden aan de Kamer.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
30015-110 verzoekt de regering om voor deze extra inzet al in 2024 een tussentijdse evaluatie uit te voeren, om zo tijdig bij te kunnen sturen,	Parlementair agenda punt 08-12-2022 - Versterking stelsel kwaliteitsborging in het bodembeheer (30 015, 106)	De evaluatie van de extra inzet voor Kwalibo/bodem bij de ILT zal in 2024 plaatsvinden. De Kamer zal hierover worden geïnformeerd.
32852-217 verzoekt de regering om een nationale duurzame grondstoffen- en materialendoelstelling te ontwikkelen en deze mee te nemen in het Nationaal Programma Circulaire Economie,	Parlementair agenda punt 08-12-2022 - Circulaire Economie	In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) dat op 3 februari is aangeboden aan de TK met een begeleidende Kamerbrief, is het raamwerk gepresenteerd voor de set aan nationale overkoepelende doelen. Twee van de onderdelen in deze beoogde set aan doelen is een doel op vermindering van (primaire) grondstoffengebruik. In het NPCE is aangegeven dat er in 2023 en 2024 een verder traject loopt om tot invulling te komen van deze set aan doelen. De Staatssecretaris zal de Tweede Kamer eind 2024 schriftelijk informeren over de invulling van de doelen.
32852-218 verzoekt de regering om hergebruik van afgedankte producten te bevorderen en een makkelijk en concreet toepasbare handreiking op te stellen voor milieustraten om te beoordelen wanneer er sprake kan zijn van voortgezet gebruik; verzoekt de regering om het toepassen van deze handreiking onder de aandacht te brengen van gemeenten en milieustraten en in te bedden in het VANG-programma en de ondersteuning aan circulaire ambachts-centra,	Parlementair agenda punt 08-12-2022 - Circulaire Economie	Motie 12353 is gekoppeld aan toezegging 14656. Afdoening vindt plaats in Q2, in afwachting van juridisch onderzoek.
30175-421 verzoekt de regering om in de maatwerkafspraken met Tata ook concrete juridisch afdwingbare eisen op te nemen ten aanzien van gezondheidswinst, bijvoorbeeld door het stellen van reductie-eisen voor PAK's, fijnstof en andere schadelijke stoffen,	Parlementair agenda punt 08-12-2022 - Leefomgeving	De onderhandelingen met Tata Steel over de Joint Letter of Intent (JLOI) lopen nu. Hierin worden ook eisen opgenomen ten aanzien van gezondheidswinst en reductie van emissies. Zowel Rijk als het bedrijf zetten hier hun handtekening onder. De Kamer wordt conform motie hierover geïnformeerd.
22112-3559 verzoekt het kabinet om alles op alles te zetten om de administratieve lasten voor mkb'ers te beperken; verzoekt het kabinet om in gesprek te gaan met het Nederlandse mkb om te kijken hoe dit tot stand kan worden gebracht,	Parlementair agenda punt 08-12-2022 - Fiches over duurzame producten de norm maken en de Europese strategie voor duurzaam en circulair textiel (22 112, nr. 3468)	Het voorkomen van onnodige of disproportionele administratieve lasten is een staande en blijvende beleidsinzet. Tijdens de onderhandelingen over de Ecodesign Verordening is steeds aandacht geweest voor effecten op het MKB en overleg met relevante MKB ondernemers. N.a.v. de motie wordt een gesprek met MKB Nederland ingepland als de verordening is vastgesteld, om te bespreken hoe ook bij de uitvoering van de verordening de lasten voor het MKB beperkt kunnen worden.
31936-1008 verzoekt de regering om in gesprek te gaan met de luchtvrachtsector en te onderzoeken hoe een aparte slotpool op Schiphol voor de luchtvracht kan worden opgezet met een maximaal aantal vluchten per jaar,	Parlementair agenda punt 21-12-2022 - Luchtvaart	lenW is in gesprek met de vrachtsector en Schiphol over dit onderwerp. De vrachtsector en Schiphol hebben toegezegd om in het eerste kwartaal 2024 met een voorstel te komen. Wanneer er meer duidelijkheid is over het voorstel zal de Tweede Kamer naar verwachting in het 2e kwartaal geïnformeerd worden hierover.
31936-1017 verzoekt het kabinet in overleg met de betrokken gemeenten en het vliegveld te borgen dat de ruimte voor politie- en traumahelikopters op Rotterdam The Hague Airport niet beperkt wordt,	Parlementair agenda punt 21-12-2022 - Luchtvaart	De uitvoering van deze motie wordt betrokken bij het nemen luchthavenbesluit voor Rotterdam The Hague Airport. Het ontwerp van dat luchthavenbesluit wordt naar verwachting het eerste kwartaal van 2025 in voorhang aan de Tweede Kamer aangeboden en zal naar verwachting medio 2025 inwerking treden. Zie Luchtvaartbeleid Tweede Kamer der Staten-Generaal
34189-19 verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat privacygevoelige gegevens niet langer dan strikt noodzakelijk worden bewaard en de Kamer over de precieze invulling hiervan te informeren bij de aanbidding van de nadere uitwerking van het systeem,	Parlementair agenda punt 09-09-2015 - Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15	Afgedaan met: Uitgaande brief 04-12-2023 - Ontwerp van het uitvoerings- en handnavingsplan tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViaA15
34775-A-35 verzoekt de regering, in overleg met de provincies Zuid-Holland en Zeeland en de gemeenten Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee de extra investeringen in verkeersveiligheid op de N59 zo snel mogelijk te realiseren,	Parlementair agenda punt 11-12-2017 - MIRT	Afgedaan met: De Kamer zal worden geïnformeerd indien de realisatie substantiële vertraging oploopt. Ik beschouw deze motie hiermee als afgehandeld.

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
31936-497 verzoekt de regering, met spoed in overleg te treden met Schiphol over het opnemen van een stop op hoofdstuk 3-vliegtuigen in de eerstvolgende reconsultatie voor nieuwe tarieven; verzoekt de regering tevens, zich in te zetten voor uitbreiding van EU-brede geluidgerelateerde exploitatiebeperkingen ten aanzien van lawaaige vliegtuigen (EU-verordening 598/2014) en te bezien welke vliegtuigen in de toekomst in categorieën komen die binnen de ruimte van de (lid)staat vallen om geluidgerelateerde beperkingen op te leggen, verzoekt de regering om voorts, indien dit in de komende jaren niet haalbaar blijkt, te pleiten voor uitbreiding van de nationale bevoegdheden; verzoekt de regering verder om de Tweede Kamer hierover voor de begrotingsbehandeling I&W te rapporteren,	Parlementair agenda punt 04-07-2018 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 09-10-2023 - Kamerbrief leefomgevingskwaliteit luchthavens van nationale betekenis
35300-XII-58 verzoekt de regering Te onderzoeken of reisverboden die worden opgelegd, geldend kunnen worden voor het gehele openbaar vervoer zonder dat dit leidt tot een verplaatsing van problemen naar andere vervoersmodaliteiten zoals bijvoorbeeld de auto en daarmee tot een verslechtering van de verkeersveiligheid	Parlementair agenda punt 16-10-2019 - Begrotingsbehandeling lenW	Afgedaan met: De pilot van de provincie Overijssel en de (regionale) vervoerders naar de bredere toepassing van het reisverbod heeft enige vertraging opgelopen, omdat er onduidelijkheid bestond over de juridische grondslag. Inmiddels heeft Pels-Rijcken een advies uitgebracht over de juridische grondslag en hebben partijen aangegeven nu snel stappen te willen zetten. Het is nog niet duidelijk wanneer met de pilot kan worden gestart, maar inzet is eind 2022.
29984-876 lid Van Dijk verzoekt de regering, te onderzoeken of eenzelfde pilot als in de binnen-vaart ook mogelijk is binnen het spoorgoederenvervoer	Parlementair agenda punt 11-12-2019 - Spoor	Afgedaan met: In de kamerbrief Voortgang Spoorgoederen die de Staatsecretaris op 13 december 2022 is aandacht besteed aan deze motie. Recente ontwikkelingen in de markt laten zien dat er manieren worden gevonden om batterijtechnologie in te zetten voor het verduurzamen van goederenlocomotieven, de Staatsecretaris was afgelopen 11 januari 2023 op werkbezoek op industrieterrein Utrecht Lage Weide, waar de start van de certificering van een batterij locomotief feestelijk werd ingeluid. De motie is daarmee afgedaan.
29984-878 verzoekt de regering, om in nauw overleg te blijven met ons omringende landen over ontwikkelingen rond nachttreinen, aan te sluiten bij (bestaande) initiatieven en in kaart te brengen waar de kansen en knelpunten liggen om nachttreinen op kansrijke corridors te rijden	Parlementair agenda punt 11-12-2019 - Spoor	Afgedaan met: De pilot van de provincie Overijssel en de (regionale) vervoerders naar de bredere toepassing van het reisverbod heeft enige vertraging opgelopen, omdat er onduidelijkheid bestond over de juridische grondslag. Inmiddels heeft Pels-Rijcken een advies uitgebracht over de juridische grondslag en hebben partijen aangegeven nu snel stappen te willen zetten. Het is nog niet duidelijk wanneer met de pilot kan worden gestart, maar inzet is eind 2022.
35377-4 verzoekt de regering, met gelijkgestemde landen tot een concreet plan van aanpak te komen om binnen afzienbare tijd een dekkend spoor-netwerk voor personenvervoer binnen Europa te realiseren	Debat over de Europese Green Deal	Afgedaan met: De pilot van de provincie Overijssel en de (regionale) vervoerders naar de bredere toepassing van het reisverbod heeft enige vertraging opgelopen, omdat er onduidelijkheid bestond over de juridische grondslag. Inmiddels heeft Pels-Rijcken een advies uitgebracht over de juridische grondslag en hebben partijen aangegeven nu snel stappen te willen zetten. Het is nog niet duidelijk wanneer met de pilot kan worden gestart, maar inzet is eind 2022.
29398-861 verzoekt de regering, alles in het werk te stellen om in het belang van de verkeersveiligheid zo snel mogelijk de snelwegverlichting 's nachts in te schakelen, zo mogelijk al komend winterseizoen bij ongunstige weersomstandigheden in combinatie met monitoring,	Parlementair agenda punt 12-10-2020 - Verkeersveiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-11-2022 - Basiskwaliteitsniveau RWS netwerken
35570-XII-33 verzoekt de regering, samen met de (potentiële) initiatiefnemers van «right to challenge» van stations te verkennen wat dit juridisch en financieel betekent, en het daarmee met vervoerders, spoorbeheerder, lokale bedrijven en decentrale overheden mogelijk te maken dat stations onderdeel kunnen worden van de lokale gemeenschap; verzoekt de regering, tevens hiertoe een concreet voorstel naar de Kamer te sturen voor 1 april 2021,	Parlementair agenda punt 19-11-2020 - Begrotingsbehandeling lenW	Afgedaan met: Uitgaande brief 09-02-2023 - Aanbieding Stationsagenda

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
35570-XII-82 verzoekt de regering, om de kernwaarden rust, ruimte en stilte uit te werken in criteria, zodat een duidelijk afwegingskader ontstaat bij het uitwerken van deze kernwaarden in de uitvoeringsagenda	Parlementair agenda punt 01-12-2020 - Water en Wadden	Afgedaan met: Uitgaande brief 07-06-2021 - Verzamelbrief Wadden
35570-A-23 verzoekt de regering, in gesprek te gaan met de betrokken partijen om te bezien hoe de dreigende impasse kan worden doorbroken en de Kamer te informeren over de uitkomsten van dit gesprek	Parlementair agenda punt 07-12-2020 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-06-2023 - MIRT-brief voorjaar 2023
35570-A-28 verzoekt de regering, een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren naar een ICE-station op Hengelo voor de verbinding Amsterdam-Berlijn	Parlementair agenda punt 07-12-2020 - MIRT	Afgedaan met: Deze is uitgewerkt in de OAO-notitie. In het kader van het vervolg op de OAO-studies wordt bepaald welk vervolg gegeven zal worden. Hierin zal de uitwerking van deze motie een plaats krijgen.
35591-11 verzoekt de regering om hierbij ook de mogelijkheid te bezien van het instellen van een Intelligente Snelheidsbegrenzer (ISB) als blijkt dat mensen op structurele basis veel te hard hebben gereden en de Kamer hierover te informeren;	Parlementair agenda punt 10-02-2021 - Aanpak van hufferig gedrag in het verkeer	Afgedaan met: Uitgaande brief 15-04-2022 - Stand van zaken verkeersveiligheid
27858-548 verzoekt de regering, de informatie- en voorlichtingspositie van de aanpak onder te brengen bij het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD)	Parlementair agenda punt 20-05-2021 - Gewasbeschermingsmiddelen	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-10-2023 - Strategisch Kader Biociden en stand van zaken programma IPM-knaagdierbeheersing
29398-947 verzoekt de regering, om bij een monitoring te bezien of het mogelijk is de maatregelen voor het wegverkeer te verlichten, bijvoorbeeld met maatwerk in de spits, uitzonderingen voor hulpdiensten en het of van trajectcontrole, binnen de grenzen van wat veilig mogelijk is	Parlementair agenda punt 08-07-2021 - Verkeersveiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-11-2023 - BOs MIRT november 2023 en moties en toezeggingen MIRT
32852-168 verzoekt de regering, om, als overeenstemming is bereikt over het afbouwpad, de importhefving op buitenlands restafval te heroverwegen, en de Kamer voor de begrotingsbehandeling hierover te informeren, zo mogelijk in de vorm van een alternatief voorstel,	Parlementair agenda punt 24-06-2021 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-07-2023 - Diverse onderwerpen ten aanzien van verbranden en storten
32852-162 verzoekt de regering, wanneer er inderdaad banen verdwijnen een afvalwerknemersfonds op te zetten om werknemers te steunen, en de Kamer regelmatig over de stand van zaken te informeren,	Parlementair agenda punt 24-06-2021 - Circulaire Economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-07-2023 - Diverse onderwerpen ten aanzien van verbranden en storten
35570-A-78 verzoekt de regering, om bij Rijkswaterstaat de areaaldata voor de objectcategorieën bruggen, sluisen en stuwen op orde te laten brengen voor het einde van 2022,	Parlementair agenda punt 24-06-2021 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 03-07-2023 - Voortgang Ontwikkelplan Assetmanagement lenW (RWS- netwerken)
31936-885 verzoekt de Minister, om in het algemeen belang van de veiligheid een leidende rol te nemen in het evalueren en gelijk trekken van het beleid ten aanzien van ontheffingen in de 20 kilometerzone rondom Schiphol tussen de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland, zodat de veiligheid van passagiers en burgers op de grond beter wordt gewaarborgd,	Parlementair agenda punt 07-10-2021 - Vliegveiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief 03-07-2023 - Motie Van der Plas inzake provinciale ontheffingen omgeving Schiphol
35925-XII-18 verzoekt de regering een overzicht in het MIRT op te nemen van de top tien N-wegen waar de meeste ongevallen plaatsvinden,	Parlementair agenda punt 04-11-2021 - Begrotingsbehandeling lenW	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-04-2023 - Verschillende overzichten van N-wegen m.b.t. verkeersveiligheid
35925-XII-20 verzoekt de regering de Kamer te informeren over de tekortkomingen van de gebruikte software en de bijbehorende veiligheidsrisico's van onze weginfrastructuur, sluisen, bruggen en tunnels,	Parlementair agenda punt 04-11-2021 - Begrotingsbehandeling lenW	Afgedaan met: Op 16 november heeft RWS een besloten vertrouwelijke technische briefing gegeven aan de Vaste Kamercommissie voor lenW en Digitale Zaken over de cybersecurity van infrastructurele kunstwerken. Hiermee is de motie afgedaan.
35925-XII-24 verzoekt de regering de maatschappelijke en economische meerwaarde van de zogenaamde Noordtak van de Betuweroute te onderzoeken, te bekijken op welke wijze deze gerealiseerd kan worden en de Kamer hierover in Q1-2022 te informeren,	Parlementair agenda punt 04-11-2021 - Begrotingsbehandeling lenW	Afgedaan met: In het najaar van 2022 is de Kamer over de resultaten van het onderzoek geïnformeerd. De motie is daarmee afgedaan.
35925-XII-60 verzoekt de regering om aan de hand van een aantal concrete voorbeeld-projecten een onafhankelijke analyse uit te laten voeren naar de mogelijke besparingen, baten en kosten die een dubbele doelstelling voor de ruimtelijke kwaliteit en waterveiligheid met zich meebrengt op verschillende beleidsterreinen voor alle overheden, uitgedrukt in monetaire waarde,	Parlementair agenda punt 22-11-2021 - Water	Afgedaan met: Uitgaande brief 10-10-2023 - Onafhankelijke analyse kosten en baten dubbele doelstelling voor de ruimtelijke kwaliteit en waterveiligheid
31409-344 verzoekt de regering om organisaties die op zoek zijn naar financiering voor dit soort installaties actief te ondersteunen, bijvoorbeeld met advies, bijvoorbeeld op zoek naar bestaande mogelijkheden en bijvoorbeeld cofinanciering,	Parlementair agenda punt 02-02-2022 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-05-2023 - Stand van zaken varende ontgassen

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
29984-961 verzoekt de regering om op korte termijn in overleg te gaan met werkgevers om afspraken te maken om het reisbeleid zo in te richten dat voor afstanden tot 700 kilometer het gebruik van de trein de norm wordt,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Spoor, spoorveiligheid, ERTMS en internationaal spoorvervoer	Afgedaan met: Via de Coalitie Anders Reizen wordt met diverse werkgevers gewerkt aan het verminderen van de CO2-uitstoot door het reisgedrag bij deze werkgevers. Het gebruik van de trein of videobellen in plaats van vliegen wordt hierin aangemoedigd. De motie is daarmee afgedaan.
29984-963 verzoekt de regering om voor de zomer de ticketing roadmap uit te werken voor de Nederlandse situatie en hierbij de mogelijkheid mee te nemen dat via alle verkoopkanalen van Nederlandse vervoerders internationale treintickets te boeken zijn,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Spoor, spoorveiligheid, ERTMS en internationaal spoorvervoer	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-11-2022 - Toezegging aangaande Ticketing Roadmap
29984-967 verzoekt de regering om meer aandacht te besteden aan communicatie met omwonenden bij het aanpakken van de trillingsproblematiek, al dan niet in overleg met de gemeenten waarin werkzaamheden aan het spoor plaatsvinden,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Spoor, spoorveiligheid, ERTMS en internationaal spoorvervoer	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-06-2023 - Kamerbrief Stand van zaken beleidsintensivering spoortrillingen
29984-968 verzoekt de regering om op Europees niveau te werken aan een gelijkjer marktspeelveld voor spoorgoederenvervoer waarbij tarieven voor spoorgoederenvervoer op Europees niveau evenrediger worden vastgesteld,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Spoor, spoorveiligheid, ERTMS en internationaal spoorvervoer	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-12-2022 - Voortgang van het spoorgoederenvervoersbeleid
32852-178 verzoekt de regering om beter te monitoren op de omvang en opruim-kosten van sigarettenfilters in het zwerfafval en in kaart te brengen hoe een reductiedoelstelling van 70% in 2026 ten opzichte van 2022 behaald kan worden,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 19-04-2023 - Beleidsopties ter reductie van sigarettenfilters in zwerfafval
28089-201 verzoekt de regering, om samen met de diverse inkoopafdelingen van het Rijk in kaart te brengen waar de inkoop van pfas-houdende producten zo ver mogelijk kan worden ingeperkt,	Parlementair agenda punt 07-10-2021 - Vermindering blootstelling aan PFAS na de EFSA-opinie + SVWS	Afgedaan met: motie zal worden afgehandeld door BZK.
35910-15 verzoekt de regering te onderzoeken hoe, binnen de bestaande financiële kaders, voorfinanciering ter verduurzaming van de transportsector mogelijk kan worden gemaakt per 1 januari 2025,	Parlementair agenda punt 14-03-2022 - Vrachtwagenheffing	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-11-2023 - Derde voortgangsbrief invoering vrachtwagenheffing (stand van zaken najaar 2023)
35910-17 verzoekt de regering in het vormgeven van het meerjarenprogramma voor de terugsluisregeling te focussen op projecten die bijdragen aan zero-emissietechnologie of het voorkomen van vermijdbare transportbewegingen,	Parlementair agenda punt 14-03-2022 - Vrachtwagenheffing	Afgedaan met: Uitgaande brief 14-07-2023 - Effectstudies CO2-differentiatie vrachtwagenheffing en concept-meerjarenprogramma verduurzaming
35910-20 verzoekt de regering om te zorgen voor een specifieke aanpak voor en proactieve planning van laadlocaties voor vrachtwagens, waaronder op verzorgingsplaatsen langs het hoofdwegennet en bij distributiecentra, en daarbij de netbeheerders te betrekken,	Parlementair agenda punt 14-03-2022 - Vrachtwagenheffing	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-06-2023 - Realisatie laadinfrastructuur voor vrachtwagens
31936-931 verzoekt de regering de Maatschappelijke Raad Schiphol bij deze afweging te betrekken en hen daarover te consulteren,	Parlementair agenda punt 15-03-2022 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-05-2023 - Vierde voortgangsbrief Programma Omgeving Luchthaven Schiphol
29398-988 verzoekt de regering op de kortst mogelijke termijn opdracht te geven aan het CROW ten behoeve van het uitwerken van de gebiedsinrichtingsken-merken, en de Kamer over de resultaten te informeren voor het einde van 2022; verzoekt de regering om binnen de juridische kaders, zoals het Reglement verkeersregels en verkeerstekens en het Besluit administratieve bepalingen inzake het wegverkeer, te onderzoeken hoe decentrale overheden efficiënter en eenvoudiger een maximumsnelheid van 30 kilometer per uur kunnen invoeren op die plekken waar zij dat zinvol achten,	Parlementair agenda punt 14-04-2022 - Verkeersveiligheid	Afgedaan met: Uitgaande brief [11-05-2023] - Inrichtingskenmerken GOW30, een nieuw wegtype binnen de bebouwde kom
35925-A-66 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe het knelpunt van de infrastructuur op de Maasvlakte voor goederen vervoer op te lossen en de Kamer hierover voor het najaar dit jaar te informeren,	Parlementair agenda punt 11-04-2022 - Mirt	Afgedaan met: De motie is afgedaan. Het onderzoek is uitgevoerd en de uitkomsten zijn gedeeld met de Tweede Kamer met Kamerstuk 34 244, nr. 4 d.d. 13 december 2022
35925-A-52 verzoekt de regering voortvarend werk te maken van deze aanbevelingen en adviezen van het KiM en de onevenredige rol van autoverliesuren en andere factoren van verplaatsingsgemak van het ov hierbij te betrekken,	Parlementair agenda punt 11-04-2022 - Mirt	Afgedaan met: Deze motie is afgedaan in de MIRT Najaarsbrief op 14 november 2022.
30175-403 verzoekt de regering om met gemeenten/VNG in gesprek te gaan om van gevoeligebestemmingenbeleid de algemene praktijk te maken, en de Kamer hierover te informeren,	Parlementair agenda punt 20-04-2022 - Leefomgeving	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-06-2023 - Beantwoording Kamervragen over het bericht Een groenstrook is niet genoeg
31936-950 verzoekt de regering om te laten onderzoeken hoe een juridisch houdbaar systeem voor het gecontroleerd en overwogen innemen en/of herverdelen van slots op slot-gecontroleerde luchthavens kan worden ontworpen dat kan worden toegepast als dit juridisch of politiek noodzakelijk wordt,	Parlementair agenda punt 09-06-2022 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 27-02-2023 - Adviesrapport en beleidsregel slotreductie van ACNL

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
31936-952 verzoekt de regering in samenwerking met de provincie, Schiphol Group en de luchthaven Maastricht Aachen Airport het traject naar een luchthavenbesluit uit te werken, waarin wordt geïnvesteerd in de leefbaarheid in de omgeving, verduurzaming van de luchthaven, een sterke businesscase en het borgen van de toekomst van de luchthaven, en de Kamer hierover te informeren,	Parlementair agenda punt 09-06-2022 - Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-12-2022 - Verzamelbrief Luchtvaart
22343-328 verzoekt de regering om bij de uitwerking van de aanbevelingen van de commissie-Van Aartsen expliciet aandacht te besteden aan de wijze waarop het stelsel versterkt wordt voor de aanpak van de diverse vormen van milieucriminaliteit,	tweeminutendebat Publicatie Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit 2021 (22343, nr. 299).	Afgedaan met: Uitgaande brief [08-07-2022] - Versterking VTH-stelsel
31305-343 verzoekt de regering een nulemissie-vlootnormering uit te werken en eventueel op te nemen in het Omgevingsbesluit in verband met het beperken van emissies van kooldioxide door werkgebonden personenmobilititeit, en de Kamer hierover in de herfst te informeren,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Duurzaam vervoer	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-01-2023 - Voortgang Duurzaam vervoer
31305-350 verzoekt de regering in het najaar verschillende scenario's voor de stimulering van duurzame mobiliteit na 2025 aan de Kamer voor te leggen,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Duurzaam vervoer	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-04-2023 - Invulling motie Bontenbal/Van Ginneken: scenario's stimulering van duurzame mobiliteit na 2025
32852-194 verzoekt de regering niet te wachten op de Europese richtlijn, maar zelf alvast zo veel mogelijk te doen om de grote hoeveelheid onnodige verzendmaterialen terug te dringen en zo veel mogelijk in te zetten op herbruikbare verzendmaterialen,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-04-2023 - Diverse onderwerpen op het gebied van circulaire economie
32852-199 verzoekt de regering om naast het concretiseren van circulaire-economiedoelen ook de concrete beleidsopties, routes, afwegingen en (maatschappelijke) kosten die gepaard gaan met het behalen van deze doelen, in kaart te brengen, en de Kamer hierover voor het einde van het jaar te informeren,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Circulaire economie	Het concretiseren van circulaire economiedoelen, concrete beleidsopties, routes en afwegingen, en deels een beeld van de (maatschappelijke) kosten die gepaard gaan met het behalen van deze doelen terug maakt onderdeel uit van het NPCE en de Kamerbrief bij het NPCE (zie Kamerbrief over Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 Kamerstuk Rijksoverheid.nl)
32852-201 verzoekt de regering om in de uit de UPV's voortvloeiende ministeriële regelingen en AMvB's ook doelen op te nemen die hoger op de R-ladder staan, zoals het makkelijker en aantrekkelijker maken van reparatie door goed productontwerp en het faciliteren van een goede reparatie-infrastructuur,	Parlementair agenda punt 01-06-2022 - Circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 16-10-2023 - Doortontwikkeling uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV)
32852-202 verzoekt de regering in 2022 de volgende punten in de UPV te verwerken: –een stimulans om producten te ontwerpen conform de R-ladder; –een stimulans om de kwaliteit van producten te verhogen; –checks-and-balances zodat alle schakels van de grondstoffenketen gelijkwaardig invloed hebben op de inrichting van de keten,	Parlementair agenda punt 03-02-2022 - Circulaire economie	Afgedaan met: Uitgaande brief 16-10-2023 - Doortontwikkeling uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV)
30872-283 verzoekt de regering om net als de Vlaamse regering beleid te ontwikkelen om ondernemers te stimuleren zo min mogelijk gebruik te maken van de uitzondering	Parlementair agenda punt 21-06-2022 - Ministeriële regeling kunststofproducten voor eenmalig gebruik	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-04-2023 - Diverse onderwerpen op het gebied van circulaire economie
27625-571 verzoekt de regering zich maximaal in te spannen om de KRW-doelen in 2027 te halen en in ieder geval op korte termijn actieplannen op te stellen om drastisch de uitspoeling van meststoffen te verminderen, het gebruik van landbouwgif te beperken en de lozingsvergunningen van de industrie aan te scherpen	Parlementair agenda punt 22-06-2022 - Water	Afgedaan met: De minister heeft in het commissiedebat aangegeven: Ik interpreteer de motie zo dat we mestuitspoeling en het beperken van het gifgebruik uitwerken via het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Op 25 november en 10 februari is de Kamer geïnformeerd over het NPLG. De provinciale gebiedsprogramma's moeten 1 juli worden opgeleverd. Ook de eind maart in het CD Water aangekondigde KRW-impuls heeft mede als doel om dit aan te pakken. Deze motie is afgedaan tegelijk met de motie 12319 en het benoemen van de KRW-impuls. Zie de Kamerbrief over de KRW van 11 april jl. naar aanleiding van de motie Minhas c.s (Kamerstukken 27 625, nr. 625)
27625-574 verzoekt de regering om bij de uitwerking van het principe «water en bodem worden sturend bij ruimtelijke planvorming» kwantitatieve risicoprofielen, inclusief een doorkijk naar de langere termijn, op te leveren voor potentiële woningbouwlocaties met een duidelijk onderscheid tussen hevige regenval, wateroverlast, en doorbraken van de primaire keringen, een overstromingsramp	Parlementair agenda punt 22-06-2022 - Water	Afgedaan met: Uitgaande brief 25-11-2022 - Water en Bodem sturend

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
27625-575 verzoekt de regering om bij het bepalen van woningbouwlocaties rekening te houden met de levenscycluskosten van infrastructuur in brede zin en waar nodig eisen te stellen aan het goed bouwrijp maken van gronden in zettingsgevoelig gebied	Parlementair agenda punt 22-06-2022 - Water	Afgedaan met: Uitgaande brief 21-03-2023 - Antwoorden op feitelijke vragen water en bodem sturend
28089-233 verzoekt de regering met de Vlaamse overheid keiharde afspraken te maken om de vervuiling door onder andere pfas en plastic korrels in de Westerschelde terug te dringen	Parlementair agenda punt 29-06-2022 - Externe veiligheid	Het gedeelte over microplastics is afgedaan met uitgaande brief 31 mei Brief voor het Commissiedebat Water van 7 juni 2023
22112-3445 verzoekt de regering er in Europa voor te pleiten om de uitzonderingsmogelijkheid op de strengste Europese normen voor de uitstoot van schadelijke stoffen op te heffen	Parlementair agenda punt 29-06-2022 - Herziening Richtlijn Industriële Emissies en de Richtlijn Storten van Afvalstoffen (22 112, nr. 3435)	Motie is afgerond. In het verslag van de Milieuraad van 16 maart is nogmaals aangeven dat deze beantwoording is ingebracht, op Europees niveau is er geen steun. Dit verslag wordt binnenkort naar te TK gestuurd.
35756-17 verzoekt de regering, in lijn met de eerdere campagne tegen het particulier gebruik van glyfosaat, samen te werken met tuincentra en andere verkooppunten teneinde een campagne tegen het gebruik van chloor en azijn als onkruidbestrijder te organiseren, en gaat over tot de orde van de dag	Parlementair agenda punt 29-06-2022 - Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (grondslag voor maatregelen inzake het (particulier) gebruik van gewasbeschermingsmiddelen	Afgedaan met: Uitgaande brief 24-03-2023 - Vervolg geamendeerde wetsvoorstel gewasbescherming en biociden en moties over gewasbeschermingsmiddelen
31305-358 verzoekt de regering om te voorkomen dat inwoners van landelijke gebieden onevenredig hoge kosten moeten betalen ten opzichte van het huidige systeem	Parlementair agenda punt 06-07-2022 - Duurzaam Vervoer	Afgedaan met: brief van Ministerie van Financiën over Onderzoeken Betalen naar Gebruik van 07-09-2023
31936-973 Verzoekt de regering de Kamer tweemaal per jaar op de hoogte te stellen van de voortgang van de gesprekken met de luchthavens op het gebied van een gezamenlijke luchthavenstrategie	Parlementair agenda punt 07-07-2022 - Regionale Luchthavens	Afgedaan met: Uitgaande brief 23-12-2022 - Verzamelbrief Luchtvaart
31936-976 verzoekt de regering een visie, een plan en een groeipad tot 2030 en 2050 op te stellen ten aanzien van de productie, opslag en het transport van duurzame luchtvaartbrandstoffen, en daarbij de internationale context in de energietransitie te betrekken	Parlementair agenda punt 07-07-2022 - Duurzame Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 18-10-2023 - Verzamelbrief luchtvaart
31936-979 verzoekt de regering op korte termijn met concreet beleid te komen om de niet-CO2-effecten van de luchtvaart terug te dringen en als dit niet lukt aan te geven in welke andere sector deze additionele reductieopgave toch gerealiseerd gaat worden	Parlementair agenda punt 07-07-2022 - Duurzame Luchtvaart	Afgedaan met: Uitgaande brief 30-03-2023 - Beleidsaanpak niet-CO2-klimaat effecten luchtvaart
36108-8 verzoekt het kabinet er bij KLM op aan te dringen dat er een toekomstbestendig en duurzaam bedrijfsmodel wordt opgesteld,	Wetgevingsoverleg Derde incidentele suppletoire begroting inzake aandelenemissie Air France-KLM op 30 mei 2022 (	Afgedaan met: Beantwoord door financiën op 31 mei 2023
31409-358 verzoekt de regering om te onderzoeken onder welke voorwaarden er voor de Amsterdamse haven een extra havenbekken in de Houtrakpolder kan worden aangelegd en het gesprek met de provincie Noord-Holland en de betreffende gemeenten hierover te intensiveren	Parlementair agenda punt 06-09-2022 - Maritiem	Afgedaan met: Uitgaande brief 04-10-2023 - Onderzoeksrapport havenbekken Houtrakpolder
36200-42 verzoekt de regering om de Westerscheldetunnel uiterlijk per 2025 tolvrij te maken voor personenauto's en motoren, en dekking voor afschaffing van de tol onder meer te zoeken in het Nationaal Groeifonds en met behulp van een redelijke bijdrage van de provincie Zeeland en daarover in overleg met deze mooie provincie te treden; verzoekt de regering voorts voor vrachtvervoer te bezien of vroegtijdige afschaffing mogelijk en verstandig is, mede gelet op de risico's van aanzuigende werking en extra stikstofemissies,	Algemene Politieke Beschouwingen	Afgedaan met: Motie is afgedaan met Kamerbrief nota-budgettaire-verwerking ABP.
22112-3483 verzoekt de regering om met een plan te komen voor de verduurzaming, en specifiek de walstroominfrastructuur, van koeltransport, en hier zowel de transportsector als de landbouw-, tuinbouw- en visserijsector bij te betrekken	Parlementair agenda punt 14-09-2022 - Nederlandse input publieke consultatie herziening emissienormen vrachtvervoer (22 112, nr. 3434)	Afgedaan met: Uitgaande brief 11-12-2023- Kamerbrief Aanbieding van het plan van aanpak voor de verduurzaming van geconditioneerd transport
35925-A-84 verzoekt het kabinet in het Programma van Eisen voor de nieuwe concessie van het Hoofdrailnet op te nemen dat, ten behoeve van de verbinding Eindhoven-Aken, het traject Eindhoven-Heerlen vanaf 1 januari 2025 opengesteld wordt voor samenloop	Parlementair agenda punt 14-09-2022 - MIRT	Afgedaan met: Uitgaande brief 13-12-2022 - Wijzigingen Programma van Eisen nieuwe Hoofdrailnetconcessie n.a.v. CD's 1 november 2022
22343-341 verzoekt de regering, in overleg met de partners binnen het IBP, te onderzoeken welke extra maatregelen kunnen worden genomen om ervoor te zorgen dat de energietransitie en de circulaire economie niet in gevaar komen door ontbrekende vergunningen,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Vergunningverlening, toezicht en handhaving (CD 13/9)	Afgedaan met: Uitgaande brief 16-01-2023 - Voortgang versterking VTH-stelsel

Omschrijving	Vindplaats	Interne stand van zaken
23645-776 verzoekt de regering om de financiële situatie van taxichauffeurs met urgentie van blijvende aandacht te voorzien en met gemeenten te bespreken hoe gerichte hulp aan deze groep kan worden verbeterd,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Vervolgonderzoek naar financiële situatie taxichauffeurs wordt dit jaar afgerond. Kamer is hier middels brief 2022Z17990 over geïnformeerd.
23645-779 verzoekt de regering de naleving van belasting- en werkgeversverplichtingen mee te nemen in het aangekondigde onderzoek; verzoekt de regering tevens in gesprek te gaan met alternatieven voor platforms als Uber, zoals taxicoöperaties, en die waar mogelijk te ondersteunen,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: De naleving van belasting- en werkgeversverplichtingen wordt door het Kabinet op andere manieren geadresseerd. Hier is de Kamer middels brief 2022D56701 over geïnformeerd.
23645-773 verzoekt de regering in haar monitoring niet alleen naar de gemiddelden te kijken, maar ook naar de verdeling over de dag,	Parlementair agenda punt 28-09-2022 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 31-01-2023 - Monitor vervoerplannen 2023 en doorkijk conferenties en herijking TBOV
36200-III-9 verzoekt de regering in de afweging omtrent de inzet van het regeringsvliegtuig nadrukkelijker alternatieven als vervoer per trein, auto en lijnvlucht aan de orde te laten komen, en om daarbij in elk geval te allen tijde te proberen te voorkomen dat het regeringsvliegtuig zonder passagiers vliegt en hierbij ook de mogelijkheid van verandering van de standplaats te betrekken,	Begroting Algemene Zaken en begroting Koning 2023 11 oktober 2022	Afgedaan met: Uitgaande brief 07-07-2023 - Aanpassing gebruik regeringsvliegtuig
23645-771 verzoekt de regering de voorschriften die zij aan de tarieven verbindt in het licht van de nieuwe concessie te heroverwegen en daarbij de mogelijkheid om de tariefbevoegdheid niet langer geheel te mandateren aan de NS mee te nemen, en de Kamer hierover te informeren,	Parlementair agenda punt 14-09-2022 - Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-07-2023 - Aanbieding tariefonderzoek nieuwe HRN-concessie
29984-1008 verzoekt de regering te onderzoeken hoe de NS in de HRN-concessie verplicht kan worden tot het accepteren van andere vervoerders op HRN-trajecten als die een vervangende of aanvullende dienst of hogere frequentie kunnen realiseren, bijvoorbeeld maar niet uitsluitend via samenloop	Parlementair agenda punt 01-11-2022 - Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Afgedaan met: Deze motie is reeds beantwoord in Kamerbrief van 13 dec jl. (kst 29984-1077). Motie is daarmee afgedaan.
29984-1009 verzoekt de regering voor de inwerkingtreding van dit element in de HRN-concessie vanaf 2025 als streefdatum te hanteren,	Parlementair agenda punt 01-11-2022 - Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-07-2023 - Aanbieding tariefonderzoek nieuwe HRN-concessie
29984-1010 verzoekt de regering in kaart te brengen hoe landelijke en regionale tariefintegratie, waaronder noodzakelijke wijzigingen in wet- en regelgeving, bewerkstelligd kan worden	Parlementair agenda punt 01-11-2022 - Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Afgedaan met: Uitgaande brief 17-07-2023 - Aanbieding tariefonderzoek nieuwe HRN-concessie
29984-1011 verzoekt de regering een plan B voor te bereiden en dat met de Kamer te delen uiterlijk in het eerste kwartaal van volgend jaar, gericht op het borgen van beschikbaarheid van het treinvervoer en het zo veel mogelijk beperken van andere risico's	Parlementair agenda punt 01-11-2022 - Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Afgedaan met: Uitgaande brief 06-06-2023 - Voorgenomen hoofdrailnetconcessie en plan B
29984-1012 verzoekt de regering geen marktanalyse te doen voorafgaand aan de onderhandse gunning van de concessie aan NS	Parlementair agenda punt 01-11-2022 - Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Afgedaan met: Is reeds beantwoord in Kamerbrief wijzigingen PvE dd 13 dec 2022 (KST 29984-1077). Motie is daarmee afgedaan.

Door bewindslieden gedane toezeggingen

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister van Infrastructuur en Waterstaat streeft ernaar om de Kamer voor het zomerreces te informeren over de mogelijkheden van niet dwingende verkeersbegeleiding van schepen op de vaarroute boven de Waddenzee.	Parlementair agenda punt 25-01-2022 Wadden	Afgedaan met Kamerbrief 29-06-2022 Derde Voortgangsbrief MSC Zoe
In mei zal de Kamer informatie ontvangen over de inzet van de extra middelen uit het coalitieakkoord met betrekking tot de verbetering van het VTH-stelsel.	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 13-06-2022 Omgevingsveiligheid
Voor het commissiedebat Toezicht en handhaving op 9 maart 2022 ontvangt de Kamer een planningsoverzicht waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe de planning van het verbeteren van het VTH-stelsel verloopt en welke activiteiten worden ondernomen.	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 24-02-2022 Planning opvolging aanbevelingen commissie Van Aartsen
Voor het tweeminutendebat Externe veiligheid wordt de Kamer geïnformeerd wanneer het RIVM een advies geeft over wat onacceptabele milieu- en gezondheidsrisico's zijn.	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 16-02-2022 Beantwoording enkele vragen n.a.v. het commissiedebat Externe Veiligheid
Voor het zomerreces ontvangt de Kamer een brief van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat over de aanpak van de uitstoot van asfaltcentrales en de stand van zaken over de uitstoot van emissies (o.a. van benzeen).	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 07-07-2022 Stand van zaken asfaltcentrales
De Kamer wordt, naar aanleiding van de vraag van het lid Grinwis, eind dit jaar verder geïnformeerd over de uitvoering van de motie over transparante en structurele monitoring van Tata van september 2021	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 16-01-2023 Milieuproblematiek Tata Steel
Voor het tweeminutendebat Externe veiligheid ontvangt de Kamer een brief waarin de specifieke vraag van het lid Kröger over hoe de vervuiling van PAK's en lood bijvoorbeeld ook in Haarlem-Noord terechtkomt en op de vraag of er verder onderzoek wordt gedaan naar de uitstoot van Tata verderop in de regio.	Parlementair agenda punt 26-01-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 16-02-2022 Beantwoording enkele vragen n.a.v. het commissiedebat Externe Veiligheid
De minister gaat na wat de mogelijkheden zijn om een inspectie uit te voeren bij het schip CSCL Pacific Ocean en informatie in te winnen met betrekking tot de overwegingen om de zuidelijke route te bevaren ondanks de storm. De bevindingen zullen worden gedeeld met de Kamer.	Parlementair agenda punt 02-02-2022 Maritiem	Afgedaan met Kamerbrief 29-06-2022 Derde Voortgangsbrief MSC Zoe
In verband met de situatie bij de Vuurtoren de Lange Jaap zullen het besluitvormingstraject en de onderliggende stukken worden bekeken om te voorkomen dat dit zich nog eens voordoet. De uitkomsten van dit onderzoek zullen zodra er meer bekend is met de Kamer worden gedeeld.	Parlementair agenda punt 02-02-2022 Maritiem	Afgedaan met Kamerbrief 15-09-2022 Procesevaluatie de toren De Lange Jaap
Op dit moment vindt een inventarisatie plaats van andere kunstwerken die mogelijke eveneens niet voldoende onderhouden zijn. De Kamer wordt hierover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 02-02-2022 Maritiem	Afgedaan met Kamerbrief 31-01-2022 Besluit vervolg vuurtoren Kijkduin
Cijfers over scholen in schoolzones worden, indien en voor zover beschikbaar, voor het CD Verkeersveiligheid (20-04-22) naar de Kamer gestuurd.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Deze toezegging is afgedaan d.m.v. de verzamelbrief 'Maatregelen verkeersveiligheid' van 15 april jl. (kamerstuk 29 398 , nr. 998).
Voor de zomer ontvangt de Kamer de hoofdlijnenbrief over «Betalen naar gebruik». Hierin wordt ook aandacht besteed aan de privacy van bestuurders.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met: Verzonden 1 juli 2022 door Financien: Kamerbrief 1e hoofdlijnenbrief Betalen naar Gebruik van 1 juli 2022
Voor het commissiedebat Verkeersveiligheid (20-04-22) ontvangt de Kamer een brief over het onderzoek naar het mogelijk beperken van de snelheid op gebiedsontsluitingswegen.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief in aanloop naar het CD van 20/4 is aangegeven dat CROW de inrichtingskenmerken uitwerkt en er wordt gewerkt aan de andere aanbevelingen als vervolg op het afwegingskader 30 km/h.
Voor het notaoverleg MIRT (11-04-22) ontvangt de Kamer informatie over het proces rondom het overleg over het Zuidasdok.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 23-6-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
In mei 2022 stuurt de staatssecretaris een richtinggevende notitie naar de Kamer inzake Nationaal MilieuProgramma	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Nationaal Milieu Programma
Het advies van de Raad van State over het VTH-stelsel en de toepassing van straf- en/of bestuursrecht wordt, zodra beschikbaar, met de Kamer gedeeld.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	24-02-2023 In oktober jl is een brief aan de Tweede Kamer gestuurd waarin is toegelicht waarom nog geen advies is aangevraagd (Kamerstuk 22 343/ 28 663 , nr. 348). Het onderdeel dat betrekking heeft op doeltreffende, evenredige en afschrikwekkende sancties ligt bij JenV;

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
		zij laten onderzoek doen. Ten aanzien van het onderdeel dat betrekking heeft op de doorzettingsmacht wordt gewerkt aan de vraagstelling en plan van aanpak.
De staatssecretaris stuurt voor de zomer het doelen traject naar de Kamer inzake circulaire economie en de klimaatdoelen.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
Na de zomer ontvangt de Kamer een vervolgbrief over belasting op polymeren, na overleg met EZK en Financiën.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 07-10-2022 Onderzoeksrapport naar een nationale belasting op primair fossiel plastic
De minister stuurt een brief over de mogelijkheid de Westerscheldetunnel voor de Zeeuwen (eerder) tolvrij te maken.	Parlementair agenda punt 16-02-2022 Hoofdlijnendebat Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 28-03-2022 Informatie over de mogelijkheid de Westerscheldetunnel voor de Zeeuwen (eerder) tolvrij te maken
De Kamer ontvangt voor het CD Verduurzaming luchtvaart op 16 juni 2022 het tijdspad voor de invoering van het CO2-emissieplafond voor de luchtvaart.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 10-05-2022 Voortgang en planning dossiers verduurzaming luchtvaart
De Kamer ontvangt een reactie op de petitie Burgervisie Schiphol, die recentelijk is aangeboden aan de commissie door de ORS-bewonersdelegatie.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 25-05-2022 Reactie op petitie ORS-WTL over krimp Schiphol
De Kamer ontvangt voor de zomer een onderzoek van de GGD'en naar vliegtuigoverlast voor omwonenden van Schiphol.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 11-7-2022 Voortgangsbrief PAMV en onderzoeken vliegtuiggeluid
De Kamer wordt binnen twee maanden geïnformeerd over de voortgang op het gebied van het participatieproces in de regio.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 17-10-2022 Opvolging advies Van Geel Omgevingsraad Schiphol
De Kamer wordt geïnformeerd over de voortgang t.a.v. het delen van zwarte lijsten met hindergevend vliegtuigpassagiers tussen Nederlandse vliegtuigmaatschappijen	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 05-09-2022 Stand van zaken delen Zwarte lijsten van ordeverstoring passagiers tussen Nederlandse luchtvaartmaatschappijen
De Kamer ontvangt een brief over de terugbetaling van de staatssteun door KLM in juni dit jaar. Hierbij wordt de reactie op het rapport van de staatsagent gevoegd.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met brief financiën 23-06-2020 Kamerbrief over derde rapportage staatsagent KLM
De Kamer wordt over twee maanden geïnformeerd over de ontwikkelingen t.a.v. de rekenregels voor geluidscumulatie.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	15-02-2023 Een eerder bestuurlijk overleg heeft niet tot een duidelijk resultaat geleid. In het CD Luchtvaart op 25 januari 2023 heeft M lenW gemeld de gesprekken uiterlijk rond de zomer te willen afronden. Ter voorbereiding op een volgend BO worden voorstellen ter ondersteuning van de gemeenten ontwikkeld.
De Kamer ontvangt in de tweede helft van het jaar het nieuwe kader netwerkqualiteit.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 22-12-2022 Beleidskader netwerkqualiteit
De Kamer wordt geïnformeerd over de uitkomsten van het gesprek over de arbeidsomstandigheden van grondafhandelaars.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 12-09-2022 Vierde update zomerdruchte Schiphol
Gekoppeld aan de toegezegde beleidsagenda ontvangt de Kamer halverwege mei een planningsbrief over de beleidsinzet voor de luchtvaart.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 17-05-2022 Beleidsprogramma Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
De Kamer wordt geïnformeerd over de mogelijkheden om een gelijk speelveld te creëren tussen hubs binnen en buiten de EU en hierbij zal de minister onder meer ingaan op de mogelijkheden om Turkije te houden aan een CO2-heffing of invliegbelasting.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 10-05-2022 Voortgang en planning dossiers verduurzaming luchtvaart
De Kamer wordt geïnformeerd over de precieze status van de Luchtvaartnota.	Parlementair agenda punt 24-02-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 11-03-2022 Status Luchtvaartnota
Voor de zomer zal de Kamer geïnformeerd worden over de gemaakte keuzes met betrekking tot de tarieven en tariefdifferentiatie.	Parlementair agenda punt 14-03-2022 Vrachtwagenheffing	Afgedaan met Kamerbrief 05-07-2022 Uitgangspunten implementatie herziene Eurovignetrichtlijn in vrachtwagenheffing

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Er zal een formele MKB-toets worden uitgevoerd bij de verschillende terugsluismogelijkheden en de Kamer zal geïnformeerd worden over de uitkomsten daarvan	Parlementair agenda punt 14-03-2022 Vrachtwagenheffing	Ter voorbereiding op de vaststelling van het meerjarenprogramma een MKB-toets worden uitgevoerd; verwacht wordt dat deze in de eerste helft van 2024 zal plaatsvinden.
De Kamer ontvangt het meerjarenprogramma terugsluis voorafgaand aan de invoering van de wet.	Parlementair agenda punt 14-03-2022 Vrachtwagenheffing	Het kabinet spant zich in om het eerste meerjarenprogramma, voor de periode 2026-2030, na overleg met de vervoerspartijen, op Prinsjesdag 2024 te publiceren.
Voor het einde van 2022 wordt de Kamer geïnformeerd over eventuele risico's en zorgen met betrekking tot de hoofddienstaanbieder.	Parlementair agenda punt 14-03-2022 Vrachtwagenheffing	Afgedaan met Kamerbrief 07-11-2022 Voortgang invoering vrachtwagenheffing per 1 oktober 2022
De Kamer ontvangt halfjaarlijks een voortgangsbrief over onder andere de planning, financiën en risico's met betrekking tot de invoering van de vrachtwagenheffing.	Parlementair agenda punt 14-03-2022 Vrachtwagenheffing	Afgedaan met Kamerbrief 07-11-2022 Voortgang invoering vrachtwagenheffing per 1 oktober 2022
De Kamer wordt geïnformeerd over de mogelijkheden en voors en tegens t.a.v. het verhandelbaar maken van hernieuwbare brandstofeenheden (HBE's) tussen EU-lidstaten.	Parlementair agenda punt 31-03-2022 Duurzaam Vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 Voortgang Duurzaam Vervoer
In juni ontvangt de Kamer een programmaplan met een beschrijving van alle acties die worden genomen naar aanleiding van de aanbevelingen van de commissie Van Aartsen.	Parlementair agenda punt 12-04-2022 Toezicht en Handhaving	Afgedaan met Kamerbrief 08-07-2022 Afgedaan met Kamerbrief Versterking VTH-stelsel
De staatssecretaris komt schriftelijk terug op de vragen van het lid Van Esch (PvdD) over de gedeeltelijke opvolging van aanbeveling 9 uit het rapport van de commissie Van Aartsen.	Parlementair agenda punt 12-04-2022 Toezicht en Handhaving	Afgedaan met Kamerbrief 10-06-2022 Aanbeveling 9 van de commissie Van Aartsen en aanpak milieucriminaliteit
In mei ontvangt de Kamer een brief met de uitwerking van het coalitieakkoord, hierin zal verder worden ingegaan op de hoofdlijnen van het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-stelsel).	Parlementair agenda punt 12-04-2022 Toezicht en Handhaving	Afgedaan met Kamerbrief 13-06-2022 Omgevingsveiligheid
In de MIRT-brief in het najaar zal de minister de Kamer ook informeren over de voortgang op het gebied van opvolging van de aanbevelingen van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) met betrekking tot MKBA's.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
Voor de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over de besprekingen met de regio's over de zeven MIRT-projecten.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
Voor juni/half mei ontvangt de Kamer een brief van de minister over de strategische afwegingen om bestaande infrastructuur te onderhouden.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
Voor het zomerreces wordt de Kamer geïnformeerd over de resultaten van de hulpteams in het kader van filebestrijding bij ongevallen.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
Voor de zomer ontvangt de Kamer de actieagenda met betrekking tot mobiliteitshubs.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 24-06-2022 Uitkomsten Landelijke OV- en Spoorafel 16 juni
In het najaar wordt het onderzoek van het KiM naar de effecten van gratis of goedkoop openbaar vervoer naar de Kamer gestuurd.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 25-11-2022 OV tarieven
Medio 2022 wordt het onderzoeksrapport van het PBL over de verschillen in bereikbaarheid en beleidsopties naar de Kamer gestuurd. In de begeleidende brief zal de staatssecretaris ook ingaan op de woningbouwopgave.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met: Stand van zaken motie De Hoop cs over het PBL-onderzoek naar vervoersarmoede en de inventarisatie van beleidsopties 35925-XII-37
De minister zal in een brief terugkomen op de rol van het gebrek aan personeel bij de uitval van vitale infrastructuur.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 07-06-2022 Spoorveiligheid
De Kamer wordt in het voorjaar geïnformeerd over de voortgang met betrekking tot de verbinding Heerlen-Aken.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
De staatssecretaris zal de Kamer binnenkort nader informeren over de voortgang van de gesprekken met Limburg over de verbetering van de verbinding met Aken.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
Voor de zomer wordt de studie naar de verbinding Breda-Utrecht naar de Kamer gestuurd.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Intentieovereenkomst in de Staatscourant. De Kamer is hierover geïnformeerd met de MIRT-brief van juni 2022.
Na het overleg met de regio wordt de Kamer geïnformeerd over oplossingen met betrekking tot de sluis bij Kornwerderzand. Hetzelfde geldt voor de aanpak van de Paddepoelsterbrug.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 20-05-2022 Uitkomsten Bestuurlijk Overleg Kornwerderzand 12 april

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Voor de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over het verbeteren van de verkeersveiligheid op Rijks-N-wegen, waaronder in het bijzonder de N9, de N99 en de N50.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 MIRT-brief voorjaar 2022
Voor de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over Zuidasdok en internationale treinverbindingen.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
In de zomer zal de Kamer de agenda met betrekking tot ov-knooppunten ontvangen, waarin het landelijk criterium wordt meegenomen.	Parlementair agenda punt 11-04-2022 Mirt	Afgedaan met Kamerbrief 24-06-2022 Uitkomsten Landelijke OV- en Spoorafel 16 juni
In het najaar wordt de Kamer geïnformeerd over de resultaten van het onderzoek naar de mogelijkheden om houtrookemissies verder te verminderen. In deze brief zullen ook de resultaten van de analyse die wordt uitgevoerd door het RIVM naar de nieuwe WHO-advieswaarden worden betrokken.	Parlementair agenda punt 20-04-2022 Leefomgeving	20-02-2023 De Staatssecretaris zal de TK schriftelijk informeren voor de zomer van 2023 waarmee deze toezegging zal worden afgedaan.
De Kamer zal op korte termijn een afschrift ontvangen van de reactie van de minister voor Natuur en Stikstof op de brief van de Gedeputeerde Staten van Zeeland over het gehalte aan PFAS in de Westerschelde. In deze brief zal ook worden ingegaan op de zorgen van omwonenden.	Parlementair agenda punt 20-04-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief van de minister voor Natuur en Stikstof 7 juni 2022
In mei ontvangt de Kamer een brief over het vervolg van de aanpak van zeer zorg wekkende stoffen (ZZS) (naar aanleiding van de evaluatie die is uitgevoerd over de aanpak en het beleid van ZZS).	Parlementair agenda punt 20-04-2022 Toezicht en Handhaving	Afgedaan met Kamerbrief 03-06-2022 Evaluatie Zeer Zorgwekkende Stoffen Emissiebeleid 2016-2021
In de brief die in mei wordt gestuurd over de uitwerking van het vergunning, toezicht en handavingsstelsel (VTH) zal ook worden ingegaan op de veelplegeraanpak en de middelen die nodig zijn voor de versterking van het VTH-stelsel.	Parlementair agenda punt 20-04-2022 Toezicht en Handhaving	Afgedaan met Kamerbrief 13-06-2022 Omgevingsveiligheid
Midden mei ontvangt de Kamer een lenW-beleidsbrief (hoofdpijnenbrief) over de ambities en aanpak met betrekking tot circulaire economie.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 17-05-2022 Beleidsprogramma Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Voor de zomer ontvangt de Kamer een brief waarin de input die tijdens dit commissiedebat is gegeven, terug zal komen.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
In het najaar ontvangt de Kamer het nationaal programma circulaire economie, waarin ook de grondstoffenstrategie aan bod komt.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 03-02-2023 Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) incl. kabinetsreactie op ICER en SER-verkenning
De staatssecretaris zal in samenwerking met Economische Zaken het gesprek aangaan met gedragswetenschappers over een gedragsverandering bij consumenten en bedrijven, en de Kamer hierover informeren.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
Voor de zomer komt de staatssecretaris in een brief terug op de mogelijkheden voor refill.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	In de brief van 1 juli over diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie is aangegeven dat zowel Europese als nationale mogelijkheden in kaart worden gebracht. De Staatssecretaris zal de TK vóór het Commissiedebat Circulaire Economie van 20 april 2023 schriftelijk informeren.
De staatssecretaris komt in een brief terug op de cijfers met betrekking tot drankenkartons.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
De staatssecretaris stuurt een overzicht van de grondstoffenstromen naar de Kamer. Hierbij wordt nagegaan of ook de kosten inzichtelijk kunnen worden gemaakt.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 21-10-2022 Inzicht grondstofstromen en kosten
De Kamer ontvangt in de komende maanden een brief over de ontwikkeling van het Landelijk Afvalbeheerplan.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
Voor het zomerreces ontvangt de Kamer meer informatie over de inzet van de rijksoverheid met betrekking tot wasbare luiers.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 1-7-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De staatssecretaris zal de Kamer binnen twee weken informeren over de recyclemogelijkheden voor beton.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 01-07-2022 Diverse onderwerpen m.b.t. circulaire economie
In de brief met het BNC-fiche over het Green Claims Initiative wordt de Kamer ook geïnformeerd over de definities die onder groene claims liggen en hoe deze worden gehanteerd.	Parlementair agenda punt 11-05-2022 Circulaire Economie	De publicatie van het in deze toezegging genoemde Green Claims Initiative is door de Europese Commissie helaas uitgesteld, hopelijk met enkele maanden. We verwachten het voorstel nu eind maart, waarna het BNC fiche in het 2e kwartaal 2023 zal worden verstuurd. Deze toezegging zullen we daarbij ook gestand doen.
Voorzitter. Wat het eerste betreft hoop ik dat de evaluatie geen maanden hoeft te duren. Het eerste beeld is dat het vrij overzichtelijk is wat hier mis is gegaan. Daarmee bagatelliseer ik het niet, want het is vervelend genoeg voor iedereen die daardoor gisterochtend extra vertraging opliep. Ik hoop dat beeld zo snel mogelijk te hebben. Laat ik met u afspreken dat ik in ieder geval voor de zomer de bevindingen van de evaluatie naar de Kamer zend.	Parlementair agenda punt 17-05-2022 Mondelinge vraag van het lid Koerhuis aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat over het bericht Ketheltunnel dicht tijdens ochtendspits	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 Evaluatie sluiting Ketheltunnel
De Kamer zal tot en met de zomer frequent worden geïnformeerd over de voortgang van de acties die Schiphol onderneemt om de problemen aan te pakken, incl. het overplaatsen van vluchten.	Parlementair agenda punt 01-06-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 16-6-2022 Update zomerdrukke Schiphol
Binnen twee weken ontvangt de Kamer een brief over de uitvoering van de motie-Van der Molen (Kamerstuk 31936, nr. 931) over de wijze waarop omwonenden worden betrokken bij de ontwikkeling van Schiphol.	Parlementair agenda punt 01-06-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 24-06-2022 Hoofdlijnenbrief Schiphol
De minister zal in het beleidskader netwerkqualiteit ook het aantal vliegbewegingen meenemen en ingaan op de vraag of het model van de hubluchthaven dat Schiphol hanteert, aanpassing behoeft om de maatschappelijke kosten en baten meer in balans te brengen.	Parlementair agenda punt 01-06-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 22-12-2022 Beleidskader netwerkqualiteit
1 oktober wordt de Kamer geïnformeerd over de invulling en criteria in het kader van water en bodem sturend bij ruimtelijke planvorming.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 25-11-2022 Water en Bodem sturend
Eind 2022 wordt de Kamer geïnformeerd over het eindrapport van de Studiegroep Grondwater.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
In de verzamelbrief in het najaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar grondwateronttrekking bij natuurgebieden.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
De Kamer wordt geïnformeerd over de uitkomsten van de evaluatie van de Ketenaanpak Medicijnresten uit Water.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	De evaluatie is gereed. We moeten nog een begeleidend schrijven toevoegen aan de aanbevelingen.
In de verzamelbrief voorafgaand aan het wetgevingsoverleg Water zal worden ingegaan op de ontwikkelingen en kennisopbouw met betrekking tot het afvangen van microplastics.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
Eind 2022 wordt de Kamer geïnformeerd over de resultaten van het onderzoek naar waterbesparing en belasting op leidingwater.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 19-12-2022 Eindadvies Studiegroep Grondwater
In de verzamelbrief in het najaar wordt ook ingegaan op innovatie, research en development bij rioolwaterzuiveringsinstallaties.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
In de verzamelbrief in het najaar zal de Kamer ook worden geïnformeerd over het onderzoek inzake het Kanaal Gent-Terneuzen.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 19-10-2022 Brief voor het Commissiedebat PFAS en Gezondheid van 3 november 2022
In de verzamelbrief in het najaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van de gesprekken met Vewin en Vitens.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
De minister zal een brief aan de Kamer sturen met een integraal inzicht in de doelen en middelen voor waterkwaliteit.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
In de aanbiedingsbrief bij het Deltaprogramma 2023 zal de minister ingaan op de vraag hoe wordt gekomen tot een vernieuwde Deltabeslissing.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Deze toezegging is verwerkt in de aanbiedingsbrief die met Prinsjesdag is uitgegaan.
In de verzamelbrief voorafgaand aan het wetgevingsoverleg Water zal worden ingegaan op de vraag hoe de dubbele doelstelling wordt geborgd.	Parlementair agenda punt 07-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
De Kamer wordt in november geïnformeerd over de ontwikkelingen ten aanzien van elektrisch vliegen in de Nederlandse Cariben, inclusief het aantal vluchten en de termijn waarbinnen deze zullen plaatsvinden.	Parlementair agenda punt 08-06-2022 Regionale luchthavens	Afgedaan met Kamerbrief 19-12-2022 Voortgangsrapportage Actieprogramma Hybride Elektrisch Vliegen
In de reeds toegezegde brief over een CO2-plafond voor de luchtvaart zal nadrukkelijk ook ingegaan worden op de regionale luchthavens.	Parlementair agenda punt 08-06-2022 Regionale luchthavens	De Kamer wordt geïnformeerd met de volgende brief over het CO2-plafond
De minister zal de Kamer informeren, op het moment dat er een formeel verzoek bij de minister binnenkomt om financiering aan Maastricht Aachen Airport te verlenen.	Parlementair agenda punt 08-06-2022 Regionale luchthavens	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Verzamelbrief Luchtvaart
De Kamer wordt geïnformeerd over de uitvoering van de motie-Graus c.s. (Kamerstuk 31936, nr. 927) over het belang Maastricht Aachen Airport en Schiphol waarborgen wat betreft luchtvracht.	Parlementair agenda punt 08-06-2022 Regionale luchthavens	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Verzamelbrief Luchtvaart
De staatssecretaris zal op korte termijn een gesprek voeren met de minister van LNV over het omgaan met voedselzekerheid en de rol van biobrandstof, en zal de Kamer hierover informeren.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met Kamerbrief 22-06-2022 Voedsel/voedergewassen in biobrandstoffen en de impact op voedselzekerheid
De staatssecretaris zegt toe in een brief over biobrandstoffen tevens in te gaan op de efficiency, beschikbaarheid en verdringingseffecten van biobrandstoffen.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met: afgedaan bij de Geannoteerde agenda van de formele Energieraad van 27 juni 2022
De staatssecretaris komt schriftelijk terug op de vragen van het lid Van Ginneken over de andere mogelijkheden voor de AanZET-subsidie.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 Voortgang Duurzaam Vervoer
De staatssecretaris zegt toe de Kamer in een brief te informeren over de doelstellingen met betrekking tot laadpalen in de EU en Nederland, uitgesplitst naar publiek en privaat.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met Kamerbrief 23-06-2022 Voortgang Duurzaam Vervoer
De staatssecretaris zegt toe dat de minister tijdens de Transportraad aan zal geven dat biobrandstoffen onderwerp van gesprek zijn waarbij Nederland een en ander in kaart zal brengen, en dat dat wellicht een suggestie kan zijn. De Kamer zal hierover worden geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met Kamerbrief 22-06-2022 Voedsel/voedergewassen in biobrandstoffen en de impact op voedselzekerheid
De staatssecretaris zegt toe de Kamer schriftelijk te informeren over grote infrastructurele projecten waarbij mogelijk een risico bestaat in verband met de energietransitie. Men denke hierbij aan de complexiteit bij de Muidersluis. Hierbij zal ook worden ingegaan op het WLO-scenario op basis van de 1,5 graad.	Parlementair agenda punt 25-05-2022 Transportraad	Afgedaan met deze is besproken in het MIRT debat op 30 juni en is afgedaan.
Voor de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot het Bestuursakkoord toegankelijkheid openbaar vervoer.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 18-07-2022 Afspraken Bestuursakkoord Toegankelijkheid OV
Zodra er duidelijkheid is over een oplossing voor de problemen met de Eurostar, wordt de Kamer daarover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 04-11-2022 Beveiligd vertrek treinen naar Verenigd Koninkrijk
In de MIRT-brief wordt de Kamer geïnformeerd over de Intercity-verbinding naar Aken.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Is conform toezegging afgedaan.
Zodra de onderhandelingen over de verbinding Hasselt-Maastricht verder zijn gevorderd, wordt de Kamer hierover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Gesprekken met Limburg lopen. Verwachting is dat deze in 2023 kunnen worden afgerond
Voor het commissiedebat Internationaal spoor wordt de Kamer geïnformeerd over de haalbaarheidskansen van korte grensoverschrijdende verbindingen, waaronder de spoorlijn Hamont-Weert.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	De studie loopt nog (naar verwachting voorjaar 2023 eindresultaten)
In de brief over de stand van zaken met betrekking tot Zuidasdok, die voor het commissiedebat Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) naar de Kamer wordt gestuurd, zullen ook de vragen van de rapporteur PHS over Zuidasdok worden beantwoord.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 11-10-2022 Zevende Voortgangsrapportage Programma Hoogfrequent Spoorvervoer 2022-1
Eind 2022 wordt de Kamer nader geïnformeerd over het onderzoek van ProRail naar de kwaliteit van de ondergrond.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022] Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Snel na het zomerreces wordt het evaluatierapport over de NS-storing naar de Kamer gestuurd.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 05-09-2022 Evaluatie IT-storing NS 3 april jl. en opvolging motie Grinwis/Boulakjar opstart treindiensten na storingen
De staatssecretaris komt bij de voortgangsrapportage ERTMS terug op de mogelijkheden van ERTMS voor spoorgoederenvervoer.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met Kamerbrief 26-10-2022 Zeventiende voortgangsrapportage ERTMS
Zodra de dienstregelingen voor 2023 zijn vastgesteld, wordt de Kamer hierover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met de dienstregelingen voor 2023 die zijn vastgesteld.
De staatssecretaris komt met een concreet voorstel voor het creëren van een platform voor overleg over spoorgoederenvervoer.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Afgedaan met het advies is opgeleverd en wordt betrokken bij het op te stellen Toekomstbeeld spoorgoederen. Gereed in 2024.
Bij het Toekomstbeeld spoorgoederenvervoer, dat eind 2022 naar de Kamer wordt gestuurd, zal de staatssecretaris ook een reactie geven op het Actieplan Leefbaar Spoor bij goederenvervoer.	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	De reactie wordt betrokken bij de invulling van de motie Van Ginneken / Minhas die vraagt om een visie op de toekomst van spoorgoederenvervoer op te leveren in 2024.
De resultaten van de inventarisatie met betrekking tot de mogelijkheden voor het beperken van plastic producten zullen voor het zomerreces van 2023 met de Kamer worden gedeeld.	Parlementair agenda punt 21-06-2022 Ministeriële regeling kunststofproducten voor eenmalig gebruik	De Staatssecretaris zal de TK voor de zomer schriftelijk informeren over de resultaten van de inventarisatie
Voor het einde van het zomerreces 2022 zal de minister een brief naar de Kamer sturen over het actualisatietraject van de vergunningen in het kader van de Delta-aanpak waterkwaliteit.	Parlementair agenda punt 22-06-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 19-10-2022 Brief voor het Commissiedebat PFAS en Gezondheid van 3 november 2022
Voor Prinsjesdag 2022 ontvangt de Kamer per brief inzicht in welke projecten als eerste worden aangepakt als het gaat om onderhoud.	Parlementair agenda punt 23-06-2022 Jaarverslagen	Afgedaan met Kamerbrief 16-09-2022 Toezeggingen WGO inzake onderhoudsprojecten en informatie over voorkomen personeelstekort RWS in 2026
Voor Prinsjesdag ontvangt de Kamer informatie over hoe wordt voorkomen dat er een groot personeelstekort ontstaat bij RWS in 2026. Daarbij is ook oog voor het verlies van expertise.	Parlementair agenda punt 23-06-2022 Jaarverslagen	Afgedaan met Kamerbrief 16-09-2022 Toezeggingen WGO inzake onderhoudsprojecten en informatie over voorkomen personeelstekort RWS in 2026
Het interbestuurlijke programma voor het VTH-stelsel komt komende week naar de Kamer.	Parlementair agenda punt 23-06-2022 Jaarverslagen	Afgedaan met Kamerbrief 08-07-2022 Versterking VTH-stelsel
In de eerstvolgende jaarverantwoording van NS zal de staatssecretaris meer aandacht besteden aan beheersmaatregelen en financiële risico's binnen het kader van de naleving van de HRN-concessie	Parlementair agenda punt 23-06-2022 Jaarverslagen	Hier zal bij de eerstvolgende jaarverantwoording invulling aan worden gegeven.
De resultaten van het depositieonderzoek inzake de IJmond komen eind dit jaar naar de Kamer	Parlementair agenda punt 22-06-2022 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 18-11-2022 Beantwoording vragen van het lid Beckerman n.a.v. Commissiedebat leefomgeving 12 oktober 2022 dwangsommen doorgaan met overtredingen
In september ontvangt de Kamer de eerste contouren van een mobiliteitsvisie voor de lange termijn, waarin wordt ingegaan op de vraag hoe verschillende vormen van mobiliteit zich tot elkaar verhouden en ook wat de visie hierop is van de omliggende landen.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 21-10-2022 Contourennota Mobiliteitsvisie
In de MIRT-brief van komend najaar wordt een reactie gegeven op het rapport «Mobiliteit in het post-corona tijdperk» van CE Delft en zal tevens worden ingegaan op de "participatieve waarde evaluatie"-methode.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
Voor de begroting van volgend jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de onderhoudsprojecten die als eerste worden aangepakt, alsook over het basiskwaliteitsniveau.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Basiskwaliteitsniveau RWS netwerken
Zodra er duidelijkheid is over eventuele vervolgstappen n.a.v. de gesprekken met de ov-sector en de regionale bestuurders over de borging van het ov in 2023 en verder, wordt de Kamer hierover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 08-07-2022 Transitievangnet 2023 en gesprekken met de OV-sector

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De Kamer ontvangt de uitwerking en planning van de werkzaamheden aan de N36 voor de zomer van 2023 en in november 2022 de stand van zaken.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Op dit moment wordt er in samenwerking met Arcadis een plan van aanpak gemaakt wat betreft de verkeersveiligheidsmaatregelen op de N36 en N50
De Kamer wordt voor het BO MIRT geïnformeerd n.a.v. de gesprekken met de regio over de pont bij de Nieuwer Ter Aa.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
De Kamer wordt in het najaar geïnformeerd over de verbinding Heerlen-Aken.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Toezegging is afgehandeld via de MIRT-brief, najaar 2022.
Naar verwachting ontvangt de Kamer in oktober informatie over de planning en kostenraming in het kader van de aangepaste aanbestedingsstrategie van de Maaslijn.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
Zodra het laatste bestuurlijk overleg is gevoerd over de sluit bij Kornwerderzand, wordt de Kamer hierover geïnformeerd.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
Voor november zal de Kamer meer inzicht worden geboden in de vraag hoe de beslissingen tot stand zijn gekomen bij de volgende ronde van versnellingsafspraken ontsluiting woningbouw op basis van het afwegingskader.	Parlementair agenda punt 30-06-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 14-11-2022 Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT
Uiterlijk in oktober ontvangt de Kamer een totaaloverzicht van CO2-reductiemogelijkheden, uitgesplitst per modaliteit/sector.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Tijdens het Commissiedebat Duurzaam vervoer op 29 juni 2022 is toegezegd dat de Kamer uiterlijk in oktober een totaaloverzicht van CO2-reductiemogelijkheden ontvangt, uitgesplitst per modaliteit/sector. Aan deze toezegging wordt invulling gegeven door middel van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Klimaat dat begin maart 2023 verschijnt. De reactietermijn is om die reden verplaatst van oktober 2022 naar maart 2023.
De Kamer wordt uiterlijk bij de Voorjaarsnota 2023 geïnformeerd over het onderzoek hoe de onrendabele top bij waterstofauto's kan worden weggenomen.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 22-11-2022 Start stimuleringsbeleid waterstof in mobiliteit
In het najaar wordt de Kamer de evaluatie toegezonden over wanneer andere voertuigcategorieën kunnen worden toegevoegd aan zero-emissiezones.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 25-11-2022 Milieuzones en zero-emissiezones voor voertuigen
De Kamer wordt geïnformeerd over de risico's van biobrandstoffen in de binnenvaart.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 01-12-2022 Afgedaan met Kamerbrief Verzamelbrief commissiedebat Maritieme Zaken 8 december 2022
De Kamer ontvangt aan het eind van het jaar een reflectie hoe energiedragers het meest zinvol in welke sector kunnen worden ingezet.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 13-01-2023 Voortgang Duurzaam vervoer
De Kamer zal schriftelijk worden geïnformeerd over het verschil tussen fijnstof afkomstig van autobanden en treinen.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 13-01-2023 Voortgang Duurzaam vervoer
De Kamer ontvangt op zeer korte termijn het Nationaal Toekomstplan Fiets.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 18-07-2022 Nationaal Toekomstbeeld Fiets en Fietsambitie '22-'25
De Kamer krijgt een overzicht ten aanzien van de «ladder van laden», m.a.w. of er in lijn met de doelstellingen hiervoor voldoende laadpalen worden geïnstalleerd.	Parlementair agenda punt 29-06-2022 Duurzaam vervoer	Afgedaan met Kamerbrief 22-08-2022 Toezegging Ladder van Laden en het ingroeipad van laadinfrastructuur voor elektrische auto's richting 2030
De motie-Eerdmans/Eppink op stuk nr. 974 gaat wel te ver, omdat die ook uitspreekt om een bijdrage te leveren aan de kosten van de pilootopleidingen. We hebben het in het debat niet gehad over het vraagstuk daarachter. De motie zelf ontraad ik. Ik kan de heer Eerdmans wel toezeggen dat ik in kaart zal brengen hoe het zit met de pilootopleidingen. Wat betreft de andere delen van de motie waarin hij hint op een onderzoek: ik kan de Kamer toezeggen dat ik voor het einde van het jaar een brief zal sturen met daarin wat meer inzicht in hoe het staat met de pilootopleidingen in Nederland.	Parlementair agenda punt 07-07-2022 Regionale Luchthavens	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Verzamelbrief Luchtvaart

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De minister zal de suggestie om in de raad van commissarissen van Schiphol iemand aan te stellen die toeziet op de arbeidsomstandigheden, bespreken met zijn collega van Financiën, en de Kamer hierover binnen zes weken informeren. Kamerlid Kröger, S.C. TZ202209-036	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 12-12-2022 Verzamelbrief werkbezoek Schiphol plus moties en toezeggingen inzake
De minister zal de Kamer, samen met de minister SZW, na hun werkbezoek aan Schiphol, informeren over de arbeidsinspectie en haar toezicht op ultrafijnstof en arbeidsomstandigheden op Schiphol, alsmede de vraag of periodieke controles gaan plaatsvinden. TZ202209-041	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 12-12-2022 Verzamelbrief werkbezoek Schiphol plus moties en toezeggingen inzake arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden op Schiphol
In de volgende voortgangsrapportage vliegveiligheid Schiphol zal worden ingegaan op het operationeel concept en de complexiteit op Schiphol. Kamerlid Kröger, S.C.2 TZ202209-042	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Er wordt momenteel gewerkt aan de voortgangsrapportage waarin cf toezegging wordt ingegaan op het operationeel concept cq complexiteit Schiphol. De kamer wordt naar verwachting in april geïnformeerd.
De Kamer wordt geïnformeerd over de wijze waarop politie en OM toezicht houden op drones die vliegen op plekken waar dat niet is toegestaan. Kamerlid Koerhuis, D.A.N. TZ202209-045	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Verzamelbrief Luchtvaart
De minister zal in een brief het proces schetsen hoe tot medio 2023 een besluit zal worden genomen over het al dan niet schrappen van de parallelle Kaagbaan. Kamerlid Boucke, R.M. TZ202209-043	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 16-12-2022 Derde Voortgangsbrief Programma Omgeving Luchthaven Schiphol
De minister zal de minister van SZW vragen welke signalen wanneer bekend waren bij de arbeidsinspectie over de arbeidsomstandigheden op Schiphol en hier bij de Kamer op terugkomen. TZ202209-038	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 14-10-2022 Beantwoording Kamervragen over de arbonormen van het bagagepersoneel op Schiphol
De Kamer ontvangt een feitenrelaas over het vertrek van de heer Benschop van de minister, samen met de minister van Financiën. TZ202209-044	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Vliegveiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 28-09-2022 Feitenrelaas omtrent terugtrekken dhr. Benschop
De Kamer ontvangt, zo mogelijk tijdig voor het commissiedebat Programma van eisen voor de hoofdtrainnetconcessie (11 oktober 2022), inzicht in de impact op Nederlandse reizigers van de CER-roadmap ticketing. Kamerlid Ginneken, L.M. van TZ202209-073	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Afgedaan met Kamerbrief 18-11-2022 Toezegging aangaande Ticketing Roadmap
De Kamer ontvangt in oktober de appreciatie van de uitvoeringstoets door ProRail. In de brief wordt ook ingegaan op de consequenties van de Nederlandse inzet en op de afweging met betrekking tot opname van de corridor Zwolle-Enschede-Münster in het TenT-netwerk. TZ202209-070	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Afgedaan met Kamerbrief 31-10-2022 Voortgangsbrief Trans-Europees Vervoersnetwerk (TEN-T) spoorvervoer
De staatssecretaris zal in een brief concretiseren wat de inbreng van Nederland is met betrekking tot de spooragenda in Europees verband. TZ202209-071	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Spooragenda EU, internationaal personenvervoer» wordt meegenomen bij strategie internationaal personenvervoer per spoor. De toezegging is daarmee afgehandeld.
De Kamer zal in november de evaluatie van de pilot Air-Rail ontvangen.	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	De evaluatie van de pilot zal op korte termijn met de Kamer worden gedeeld via de brief internationaal spoor.
De staatssecretaris zal de Kamer informeren over de uitkomsten van het gesprek met de deelstaatvoorzitter van Noordrijn-Westfalen in het kader van de verbinding Zwolle-Enschede-Münster. TZ202209-077	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Informeren via kamerbrief Internationaal personenvervoer
In de brief over het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer zal de staatssecretaris ingaan op oplossingsrichtingen met betrekking tot de Eurostar-terminal. Kamerlid Ginneken, L.M. van TZ202209-074	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Afgedaan met Kamerbrief over internationale treinen naar het Verenigd Koninkrijk van november 2022
De staatssecretaris zal de Kamer een brief sturen waarin wordt ingegaan op de scenario's en kosten met betrekking tot de verbinding Eindhoven-Aken. TZ202209-078	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Provincie Limburg is momenteel bezig met een studie. De Kamer zal in het voorjaar van 2023 worden geïnformeerd

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
		over de uitkomst van de studie, er wordt op dit moment gewerkt aan het finaliseren van deze studie.
De staatssecretaris zal een terugkoppeling geven van de gesprekken met de provincie Limburg in het kader van de spoorverbinding Eindhoven-Aken. TZ202209-075	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	De gesprekken met de provincie Limburg lopen nog, wanneer er een uitkomst is van deze gesprekken zal de Kamer geïnformeerd worden. Deze wordt in het voorjaar van 2023 verwacht.
De staatssecretaris zal de Kamer informeren over de uitkomsten van de gesprekken in het kader van een spoorverbinding met München. Kamerlid Ginneken, L.M. van TZ202209-076	Parlementair agenda punt 15-09-2022 Internationaal Spoorvervoer	Wordt meegenomen in strategie internationaal spoor. Momenteel uitwerking via corridor aanpak met lidstaten en sector.
De Kamer zal in het najaar in de Emancipatienota van het ministerie van OCW worden geïnformeerd over het Actieplan Veiligheid LHBTI, waarbij de veiligheid van lhbt'ers in ov en taxi wordt meegenomen. Kamerlid Ginneken, L.M. van TZ202209-069	Parlementair agenda punt 09-06-2022 Spoor	Toezegging is afgehandeld door OCW.
De staatssecretaris zal de Kamer schriftelijk informeren over een bredere evaluatie van de taximarkt en op welke termijn deze kan worden gerealiseerd. Baarle, S.R.T. van TZ202209-067	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Evaluatie taxiwetgeving en onderzoek taxiongevallen
De Kamer zal schriftelijk worden geïnformeerd over de aanpassingen van de dienstverlening van Rederijk Doeksen. Kamerlid Molen, H. van der TZ202209-068	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met Kamerbrief 19-10-2022 Instemmen vervoerplannen 2023 Friese Waddeneren
De staatssecretaris zal de NS vragen om te reflecteren op de stakingen, waarbij er in het hele land geen vervoer reed, en deze informatie zal met de Kamer worden gedeeld. TZ202209-066	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met Kamerbrief 31-10-2022 Halfjaarrapportages NS en ProRail 2022
Om de vijf à zes maanden zal een update worden gegeven van de ontwikkelingen in het openbaar vervoer, met het oog op het Toekomstbeeld OV. TZ202209-065	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De staatssecretaris zal in een brief de ontwikkelingen in het openbaar vervoer op de middellange termijn op een rijtje zetten, waarbij het specifiek gaat over de prognoses van groei richting 2030 en de verhouding tot de huidige maatregelen. Kamerlid Ginneken, L.M. van TZ202209-056	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met de BO MIRT-brief van 14 november jl. is TK geïnformeerd over de woningbouwopgave richting 2030 en het daarbijbehorende inframaatregelenpakket voor o.a. OV en Spoor. Toezegging afgehandeld.
De evaluatie van de MaaS-pilots (Mobility as a Service) zal eind 2022 naar de Kamer worden gestuurd. Kamerlid Minhas, F.B. TZ202209-060	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
Na ondertekening van het Bestuursakkoord Toegankelijkheid OV zal het bestuursakkoord naar de Kamer worden gestuurd, waarbij de verwachting is dat dat in de eerste week van oktober kan. TZ202209-058	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met Kamerbrief 07-11-2022 Eindversie Bestuursakkoord Toegankelijkheid OV 2022-2032
Als in de tweede helft van 2023 de pilot voor een regionaal reisverbod is afgerond, zal de Kamer hierover worden geïnformeerd. TZ202209-062	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
Eind 2023 of, indien mogelijk, eerder zal de evaluatie van de taxiwetgeving naar de Kamer worden gestuurd. TZ202209-059	Parlementair agenda punt 14-09-2022 Openbaar vervoer en taxi	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Evaluatie taxiwetgeving en onderzoek taxiongevallen.
De Kamer zal in de volgende voortgangsbrief over het Programma Omgeving Luchthaven Schiphol worden geïnformeerd over de stand van zaken van het onderzoek naar een gedeeltelijke nachtluchtsluiting. Kamerlid Boucke, R.M. TZ202210-041	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 16-12-2022 Derde Voortgangsbrief Programma Omgeving Luchthaven Schiphol.
De Kamer zal later dit jaar worden geïnformeerd over de vraag hoe zal worden omgegaan met de door de WHO geadviseerde geluidsnormen voor de luchtvaart. Kamerlid Kröger, S.C. TZ202210-042	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 20-02-2023 Voortgang meten en rekenen luchtverkeergeluid
De Kamer wordt zo snel mogelijk, maar in elk geval voor het herfstreces, geïnformeerd over de uitkomsten van de ICAO-conferentie. Kamerlid Raan, L. van TZ202210-043	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 18-10-2022 Resultaten 41ste ICAO Assembly 27 september – 8 oktober 2022

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
In het eerste kwartaal van 2023 zal de Kamer worden geïnformeerd over de mogelijkheden om het gebruik van privéjets mee te nemen in het klimaatbeleid voor de luchtvaart.	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	De kamer wordt uiterlijk 1 april 2023 geïnformeerd
Kamerlid Raan, L. van en Kröger, S.C. TZ202210-044		
De Kamer wordt over een half jaar geïnformeerd over de uitwisseling van gegevens tussen vliegmaatschappijen over vliegaso's. Kamerlid Graus, D.J.G. en Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Er heeft inmiddels overleg plaatsgevonden tussen het departement en de luchtvaartmaatschappijen. De luchtvaartmaatschappijen hebben toegezegd een actieplan op te zullen stellen met concrete stappen om te onderzoeken of het delen van zwarte lijsten mogelijk is. De minister zal zoals eerder toegezegd voor het einde van het eerste kwartaal van 2023 de Kamer hierover informeren.
TZ202210-045		
De Kamer wordt geïnformeerd over de uitkomsten van het gesprek van de minister met zijn Franse ambtsgenoot over de knelpunten in het luchtruim boven Noordwest-Frankrijk.	Parlementair agenda punt	Afgedaan met Kamerbrief
Kamerlid Koerhuis, D.A.N. TZ202210-046	06-10-2022 Luchtvaart	04-11-2022 Verslag informele bijeenkomst van EU-transportministers d.d. 20-21 oktober 2022
De Kamer ontvangt de kabinetsinbreng bij de EU-consultatie ten behoeve van de herziening van de EU-Slotverordening. In deze brief zal ook het inhoudelijke proces hierachter worden geschetst. Kamerlid Molen, H. van der TZ202210-047	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief 08-11-2022 Reactie op inbreng slotcoördinator tijdens technische briefing op 13 oktober 2022
De Kamer wordt voor het tweeminutendebat geïnformeerd hoe het precies zit met het risico op overschrijdingen bij het aantal van 440.000 vliegbewegingen.	Parlementair agenda punt 06-10-2022 Luchtvaart	Afgedaan met Kamerbrief
Kamerlid Kröger, S.C. TZ202210-048		31-10-2022 Overschrijdingskansen handhavingspunten Schiphol
De Kamer ontvangt een afschrift van de brief die naar de gemeenten is gestuurd over de informatie die aan inwoners kan worden verschaft over houtstook. Tevens ontvangen de gemeenten informatie over hoe zij een stookalert kunnen handhaven. Kamerlid Van Esch (PvdD) TZ202210-103	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 21-11-2022 Toezeggingen m.b.t. Schone Lucht Akkoord tijdens Commissiedebat Leefomgeving
De landelijke aanpak van de problematiek rondom asfaltcentrales zal worden aangescherpt. De Kamer wordt hierover in de voortgangsbrief VTH geïnformeerd. Kamerlid Beckerman (SP) TZ202210-104	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 19-01-2023 Stand van zaken asfaltcentrales
Tijdig voor het wetgevingsoverleg Water (21 november 2022) ontvangt de Kamer een brief waarin ook aandacht wordt besteed aan plastic korrels in de Westerschelde. Kamerlid Stoffer (SGP) TZ202210-105	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 11-11-2022 Brief voor het Wetgevingsoverleg Water van 21 november 2022
De verkenning naar de mogelijkheid van de versnelling van het vergunningverleningsproces wordt voor het einde van dit jaar naar de Kamer gestuurd. Kamerlid Haverkort (VVD) TZ202210-106	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 16-01-2023 Voortgang versterking VTH-stelsel
Nog voor de begrotingsbehandeling van Infrastructuur en Waterstaat ontvangt de Kamer een brief over hoe om te gaan met bedrijven die, ondanks meerdere dwangsommen, doorgaan met het maken van overtredingen. Kamerlid Beckerman (SP) TZ202210-107	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 18-11-2022 Beantwoording vragen van het lid Beckerman n.a.v. Commissiedebat leefomgeving 12 oktober 2022 dwangsommen doorgaan met overtredingen.
Tijdig voor het commissiedebat PFAS en gezondheidseffecten (3 november 2022) ontvangt de Kamer een brief met daarin een beoordeling van de ontpoldering van de Hedwigepolder in het licht van het Verdrag van Helsinki. Ook volgt er, voor genoemd commissiedebat, een brief met een reactie op de uitzending van Zembla over PFAS in moedermelk. Kamerlid Beckerman (SP) TZ202210-109	Parlementair agenda punt 12-10-2022 Leefomgeving	Afgedaan met Kamerbrief 19-10-2022 Brief voor het Commissiedebat PFAS en Gezondheid van 3 november 2022
Daarom zijn we zeker bereid zo'n feitenrelaas zoals de heer Boucke dat schetst te verstrekken. Om een voorbeeld te noemen, in zo'n nota staat dat het dividend aan de orde zou kome	Parlementair agenda punt 18-10-2022 Mondelinge vraag van het lid Boucke aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat over het bericht «Stukken: Den Haag verzuimde in te grijpen in Schiphol-crisis».	Afgedaan met Kamerbrief 18-01-2023 Zevende update drukte Schiphol

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat zal voor het einde van het jaar voor de Kamer in een brief in kaart brengen welke departementen zijn betrokken bij de aanpak van misstanden in de kledingindustrie en in die brief aangeven wat het kabinet doet om deze misstanden te voorkomen. Kamerlid Hagen, K.B TZ202210-136	Parlementair agenda punt 19-10-2022 Milieuraad	Afgedaan met Kamerbrief 25-01-2023 Toezegging over de aanpak van misstanden in de kledingindustrie
De Kamer ontvangt in het verslag van de Milieuraad van 24 oktober 2022 ook een overzicht van de "any other business"-punten.	Parlementair agenda punt 19-10-2022 Milieuraad	Afgedaan met Kamerbrief 08-11-2022 Verslag Milieuraad op 24 oktober 2022
De staatssecretaris zal de Kamer elk halfjaar informeren over de voortgang met betrekking tot de verbinding Eindhoven-Aken. Kamerlid Molen, H. van der TZ202211-047	Parlementair agenda punt 01-11-2022 Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	23-02-2023 Provincie Limburg is momenteel bezig met een studie. De Kamer zal in het voorjaar van 2023 worden geïnformeerd over de uitkomst van de studie en de verder voortgang, er wordt op dit moment gewerkt aan het finaliseren van deze studie.
Er zal onderzoek worden gedaan naar de dubbele opstaptarieven en de resultaten daarvan zullen voor de zomer van 2023 met de Kamer worden gedeeld. Kamerlid Alkaya, M.Ö. TZ202211-046	Parlementair agenda punt 01-11-2022 Programma van eisen (PvE) voor de hoofdrailnetconcessie (HRN) PvE hoofdrailnetconcessie (HRN): reizigers, toegankelijkheid en decentralisatie	Het meervoudige opstaptarief maakt onderdeel uit van het bredere tarievenonderzoek waarin ook oa de tariefintegratie onderzocht wordt. Planning is dit onderzoek voor de zomer met de Kamer te delen. De uitkomsten van het onderzoek vormen input voor bespreking in het NOVVB met de decentrale tariefbevoegden.
De staatssecretaris zal nagaan of de doorlooptijden van innovaties die op de RAV-lijst staan kan worden verkort en informeert hier de Kamer over in een brief. Kamerlid Haverkort, E.A. TZ202211-101	Parlementair agenda punt 10-11-2022 Geurproblematiek	Afgedaan door LNV op 25 november 2022
In het voorjaar van 2023 ontvangt de Kamer concrete plannen voor aanpassing van de geurregelgeving. Kamerlid Esch, E.M. van TZ202211-100	Parlementair agenda punt 10-11-2022 Geurproblematiek	In het voorjaar zal de Staatssecretaris de TK schriftelijk informeren.
Nog voor het tweeminutendeбат over dit onderwerp ontvangt de Kamer de informatie die beschikbaar is over de 5 odeur-geurnorm.	Parlementair agenda punt 10-11-2022 Geurproblematiek	Afgedaan met Kamerbrief 30-01-2023 Normering geurhinder industrie en veehouderij.
De Kamer wordt begin 2023 geïnformeerd over het overleg met de gemeente Deurne en de belemmeringen die zij ondervindt in het oplossen van de geurproblematiek aldaar. Ook gaat de staatssecretaris in op de Crisis- en Herstelwet.	Parlementair agenda punt 10-11-2022 Geurproblematiek	Afgedaan met Kamerbrief 27-02-2023 Geurproblematiek Deurne
In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) zal de relatie worden gelegd met de grondstoffenstrategie, die de minister EZK naar verwachting eind dit jaar naar de Kamer stuurt. In het NPCE zal ook in lijn met de aanbeveling uit de SER-verkenning 'Evenwichtig sturen op de grondstoffentransitie en energietransitie voor brede welvaart' worden ingegaan op de rol van het ministerie IenW ten aanzien van interdepartementale afstemming in het kader van de kabinetsbrede inzet op de grondstoffentransitie. Kamerlid Bouchallikh, K. TZ202211-093	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 03-02-2023 Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) incl. kabinetsreactie op ICER en SER-verkenning
De Kamer ontvangt het Nationale Programma Circulaire Economie (NPCE) zo snel mogelijk, waarbij de staatssecretaris ernaar streeft het NPCE uiterlijk de tweede week van februari 2023 naar de Kamer te hebben gestuurd. Kamerlid Esch, E.M. van TZ202211-094	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 03-02-2023 Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 (NPCE) incl. kabinetsreactie op ICER en SER-verkenning
Voor het tweeminutendeбат wordt de Kamer geïnformeerd over de problemen in het kader van afvalverwerking die spelen bij gemeenten, specifiek die in Twente, en de oplossingsrichtingen hierbij. Kamerlid Mulder, A.H. TZ202211-095	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 07-12-2022 Rol gemeenten in UPV's
Het afwegingskader ten aanzien van plastic voor eenmalig gebruik komt voor de kerst naar de Kamer. Kamerlid Haverkort, E.A. TZ202211-096	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 16-12-2022 Afwegingskader voor verpakkingen t.a.v. de reikwijdte van de regelgeving voor wegwerpplastics.

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
In de eerste helft van 2023 komt de staatssecretaris met verbetervoorstellen voor de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (upv). Hierin, of in een aparte brief, zal de staatssecretaris ook ingaan op de governance ten aanzien van de upv en rol van gemeenten.	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Het verbetertraject is gestart met het inplannen van gesprekken met diverse stakeholders (gemeenten, reinigingsdiensten, recyclers, producenten, etc). De Staatssecretaris zal de TK voor de zomer schriftelijk informeren over de eerste uitkomsten en mogelijke verbeteropties (eerste helft 2023).
Kamerlid Mulder, A.H. TZ202211-097		
In het BNC-fiche over het EU-voorstel over microplastics dat eind deze maand verschijnt, zal ook een reactie worden opgenomen op het TNO-rapport over microplastics en worden ingegaan op het KNVB-onderzoek naar milieuvriendelijk rubbergranulaat. TZ202211-098	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Afgedaan met Kamerbrief 21-12-2022 Maatregelen voor het beperken en het voorkomen van microplastic in het milieu.
De Kamer zal worden geïnformeerd over de wijze waarop gemeenten, in het kader van de afvalinzameling bij milieustraten en kringlopen, beleidsmatig ondersteund kunnen worden rondom het al dan niet instellen van een «grijze fase» waarin afgedankte producten nog geen afvalstatus krijgen.	Parlementair agenda punt 08-11-2022 Circulaire Economie	Met de uitwerking van motie 12353 wordt tevens invulling gegeven aan deze toezegging. De uitwerking is ter hand genomen.
Kamerlid Bouchallikh, K. TZ202211-099		
De staatssecretaris zegt toe om een pilot te starten ten aanzien van één van de artikelen van de lenW-begroting ter verbetering van de informatiewaarde.	Parlementair agenda punt 23-11-2022 Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Waterstaat	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
TZ202211-201		
De minister zegt toe om in de volgende strategische evaluatie agenda (SEA) expliciet een koppeling te maken met het Mobiliteits- en Deltafonds.	Parlementair agenda punt 23-11-2022 Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Waterstaat	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
TZ202211-200		
De minister zegt toe het bestedingsplan verkeersveiligheid te delen met de Kamer.	Parlementair agenda punt 23-11-2022 Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 25-11-2022 Toezegging Begrotingsonderzoek d.d. 23 november 2022
TZ202211-197		
Met betrekking tot het transitievangnet OV zegt de staatssecretaris toe de Kamer desgewenst vertrouwelijk inzage te geven in de daartoe door lenW intern gereserveerde middelen.	Parlementair agenda punt 23-11-2022 Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met een toezegging n.a.v. het begrotingsonderzoek. Indien de Kamer een verzoek doet kan lenW vertrouwelijk inzage te geven in de voor de TVOV intern gereserveerde middelen.
TZ202211-202		
De minister zegt toe om in gesprek te gaan met de infrasector en informeert de Kamer over de resultaten van het gesprek.	Parlementair agenda punt 23-11-2022 Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Waterstaat	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Gesprek met de infrasector over de onderhoudsprojecten 2023
TZ202211-203		
De Kamer zal worden geïnformeerd over de herijking van het Toekomstbeeld OV 2040, nadat de staatssecretaris hierover op 14 december heeft gesproken met betrokkenen.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Afgedaan met kamerbrief van 16 januari over de terugkoppeling van de landelijke OV en Spoortafel (Kamerstukken II, 2022-2023, 23 645, nr. 786)
TZ202211-300		
De Kamer wordt geïnformeerd over de kostenramingen voor de Lelylijn, waarbij ook zal worden ingegaan op de verwachte cofinanciering.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Dit is onderdeel van het lopende MIRT-onderzoek. Naar verwachting zal in de loop van 2024 meer duidelijkheid komen over de kostenramingen voor de Lelylijn.
TZ202211-309		
De Kamer wordt blijvend geïnformeerd over de aanbesteding van de Maaslijn.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	In juli worden biedingen van aannemers verwacht voor de aanbesteding van het project. Daarmee wordt duidelijk hoe kosten en budget zich tot elkaar verhouden. Daarover zal S de Kamer informeren.
TZ202211-307		
De Kamer zal uitgebreider worden geïnformeerd over het proces dat is doorlopen ten aanzien van het besluit om de sprinter Zwolle – Leeuwarden niet meer te decentraliseren en de reden van het tekort aan budget.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	De toezegging is afgedaan met een bijlage bij de Kamerbrief over de Landelijke OV en Spoortafel d.d. 16 januari 2023 (Kamerstukken II, 2022-2023, 23 645, nr. 786).
TZ202211-321 Kamerlid Minhas, F.B.		
Begin volgend jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van het overleg met de provincie over het tijdpad en de kosten van het tolvrij maken van de Westerscheldetunnel.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	De minister heeft in het Commissie Debat van 28 november toegezegd in het eerste kwartaal van 2023 met een mededeling over het tolvrij maken van de Westerscheldetunnel te komen.

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
In de kabinetsreactie op het PBL-rapport 'Toegang voor iedereen' wordt ook ingegaan op de wijze waarop meer integraal wordt gekeken naar bereikbaarheidsopgaven. TZ202211-302 Kamerlid Alkaya, M.Ö.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	De reactie op het PBL-rapport wordt meegenomen in de aanbestedingsbrief en de Hoofdlijnennotitie Mobiliteitsvisie die medio maart naar de Tweede Kamer worden gestuurd.
In het voorjaar van 2023 wordt de Kamer geïnformeerd over voortgang van de intercityverbinding Heerlen – Aken, inclusief een raming van de kosten. TZ202211-312 Kamerlid Molen, H. van der	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Bij kamerbrief Internationaal Spoor voorjaar 2023 wordt TK opnieuw geïnformeerd.
De Kamer wordt geïnformeerd over de herstart van de A58 (Koerhuis, VVD). TZ202211-311 Kamerlid Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
Zodra de opleverdatum van de sluis bij Terneuzen bekend is, zal de Kamer hierover worden geïnformeerd. TZ202211-313 Kamerlid Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Er is nog geen definitieve planning met opleverdatum bekend.
Voor de zomer van 2023 zal de Kamer worden geïnformeerd over het projectvoorstel en het plan van aanpak voor de N36 en de N50. TZ202211-322 Kamerlid Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Op dit moment wordt er in samenwerking met Arcadis een plan van aanpak gemaakt wat betreft de verkeersveiligheidsmaatregelen op de N36 en N50
De Kamer wordt geïnformeerd over de spoorverbinding Utrecht-Arnhem-Duitsland, nadat de gesprekken over de studies hiernaar op de 14 december hebben plaatsgevonden. TZ202211-323 Kamerlid Kröger, S.C.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Bij kamerbrief Internationaal Spoor voorjaar 2023 wordt TK opnieuw geïnformeerd.
De Kamer wordt nader geïnformeerd over de plannen voor een fietsbrug, nadat de gesprekken over het pont Nieuwer Ter Aa hebben plaatsgevonden. TZ202211-324	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 15-12-2022 Pont Nieuwer ter Aa
De Kamer wordt op de hoogte gehouden over een eventueel extra havenbakken in de Houtrakpolder. TZ202211-325	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Het onderzoek dat hierop in zal gaan is begin 2023 opgestart. De Kamer zal geïnformeerd worden over de uitkomsten van het onderzoek conform planning.
In het voorjaar van 2023 wordt de Kamer geïnformeerd over het onderzoek van ProRail naar benodigde verbetering van de baanstabieleit van het spoor. TZ202211-326 Kamerlid Kröger, S.C.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Afstemming over de benodigde informatie voor de Kamerbrief vindt plaats met ProRail.
De minister informeert de Kamer voor het einde van het jaar over de redenen van de vertraging in het opleveren van de WLO-scenario's. TZ202211-327 Kamerlid Kröger, S.C.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	Afgedaan met Kamerbrief 23-12-2022 Planning nieuwe WLO en gebruik CO2-prijzen
De Kamer wordt in de uitgangspuntenbrief geïnformeerd over de gevolgen van het wegvallen van de bouwvrijstelling voor de instandhoudingsopgave. TZ202211-328 Kamerlid Stoffer, C.	Parlementair agenda punt 28-11-2022 MIRT	De Kamer krijgt eind maart 2023 een update in de MIRT brief t.b.v. het strategisch debat.
De minister zegt toe de Kamer te informeren over de uitkomsten van een interdepartementale verkenning naar de verzekerbaarheid van de gevolgen van extreme neerslag. Daar wordt ook de evaluatie van de uitvoering van de Wet tegemoetkoming bij betrokken. TZ202211-209 Kamerlid Beckerman, S.M.	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De minister zegt toe dat hij zich inzet om de vergunningverlening in het kader van drinkwaterwinning in het duingebied te versnellen en dat hij daar voor het commissiedebat Water in juni 2023 op terugkomt. TZ202211-208 Kamerlid Grinwis, P.A.	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	De vergunningverlening valt onder verantwoordelijkheid van de Provincie Zuid-Holland. Dunea is gevraagd het knelpunt nader uit te werken en samen met de provincie naar een oplossing te zoeken. Vewin en IPO gaan alle urgente knelpunten rond de levering van drinkwater in NL in beeld brengen. De Minister houdt vinger aan de pols (via BO Water) of alle urgente knelpunten tijdig worden opgelost, gezien zijn verantwoordelijkheid voor de continuïteit van de drinkwatervoorziening. Via de Kamerbrief voor het CD en WGO wordt de Kamer geïnformeerd.
De minister zal het thema wateroverlast met buurlanden Duitsland en België aan de orde stellen, hun plannen blijven volgen en de Kamer hierover informeren. TZ202211-207 Kamerlid Madlener, B.	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	De Kamer kan eventueel in de waterbrief voorafgaand aan het commissiedebat in mei/juni worden geïnformeerd over de voortgang (bij voorkeur als een van de aanbevelingen vanuit de beleidstafel en

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
		als er concrete resultaten zijn geboekt). Het betreft hier overigens een meerjarige en doorlopende actie.
De Kamer wordt in 2023 geïnformeerd over het eindrapport van het kennisprogramma zeespiegelstijging. TZ202211-206	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
Voor het kerstreces wordt de Kamer door de minister geïnformeerd over de tussenstand inzake de afhandeling van de schade die ondernemers in Limburg en Noord-Brabant hebben opgelopen als gevolg van de wateroverlast. TZ202211-234 Kamerlid Beckerman, S.M.	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	Is afgedaan door JenV.
De minister zal de suggestie voor een informatiecampagne over bestrijdingsmiddelen voor consumenten voorleggen aan staatssecretaris Heijnen en haar vragen om daar mee aan de slag te gaan. TZ202211-235 Kamerlid Plas, C.A.M. van der	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 05-12-2022 Beantwoording vragen tweede termijn WGO Water d.d. 21 november 2022.
De minister informeert de Kamer rond de zomer over de uitwerking van de strategie met de sector over de helmplicht voor fietsers. TZ202212-069 Kamerlid Graaf, S.J.F. van der	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De minister informeert de Kamer na de zomer over de uitkomsten van het plan om de beginnersregeling voor rijbewijzen effectiever te maken. TZ202212-070	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De Kamer wordt voor het volgende commissiedebat Verkeersveiligheid en wegen geïnformeerd over de stappen die de Nationale Zorg Autoriteit heeft ondernomen met betrekking tot de kosten voor de medische keuring voor rijbewijzen. TZ202212-071 Kamerlid Dekker-Abdulaziz, H.	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	In de komende verzamelbrief zoals toegezegd een update geven over de voortgang van de NZa, NZA en CBR hebben hier nog overleg over.
De minister informeert de Kamer over de (on)mogelijkheden voor het eisen van een verklaring omtrent gedrag (VOG) voor rijkschoolhouders. TZ202212-072 Kamerlid Hoop, H.E. de	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	Overleg met J&V hierover loopt.
De Kamer wordt voor het volgende commissiedebat Verkeersveiligheid en wegen geïnformeerd over het vraagstuk examenfraude bij het CBR, in overleg met de minister van Justitie en Veiligheid. TZ202212-073 Kamerlid Koerhuis, D.A.N	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	Overleg met J&V hierover loopt.
De minister stuurt de Kamer in het derde kwartaal 2023 het Gehandicapten Vervoer Kader, waarin ook de rijvaardigheid bij scootmobielen wordt meegenomen. TZ202212-074 Kamerlid Molen, H. van der	Parlementair agenda punt 06-12-2022 Verkeersveiligheid en wegen	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De minister vraagt de staatssecretaris om de Kamer voor het commissiedebat PFAS en gezondheidseffecten een brief te sturen over de stand van zaken van het wetsvoorstel verbod op pfas, waarbij specifiek wordt gevraagd om in te gaan op het krachtenveld en de verwachte obstakels en knelpunten. TZ202212-065 Kamerlid Koekkoek, M.	Parlementair agenda punt 21-11-2022 Water	Afgedaan met Kamerbrief 13-01-2023 Afhandeling toezegging stand van zaken PFAS-restrictie
De staatssecretaris zegt toe de Tweede Kamer per brief te informeren over hoe de National Focal Points in de Small Island Developing States kunnen worden meegenomen in het verzoek aan de regering om te onderzoeken hoe Nederland Aruba, Curaçao en Sint-Maarten kan ondersteunen bij onderzoeken en beleid rondom het thema van klimaat. (toezegging aan het lid Wuite) TZ202210-179	Begroting Koninkrijksrelaties d.d. 19 en 20 oktober 2022	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De Kamer wordt voor het volgende commissiedebat Maritiem door de minister geïnformeerd over de uitkomsten van zijn gesprek met zijn collega's in Duitsland over de aanpak van de voorwasprocedure, in het kader van zeezwaaien. TZ202212-077 Kamerlid Raan, L. van	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Gesprek met Duitsland staat gepland. De Kamer wordt naar verwachting eind mei geïnformeerd.
De Kamer wordt door minister, in afstemming met de minister van EZK, nader geïnformeerd over de aanbestedingsprocedure en exploitatie van de duurzame aanleg van het windmolenpark Wind op Zee. TZ202212-078 Kamerlid Groot, T.C. de	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Wordt afgedaan door EZK.
De minister geeft voor het tweeminutendebat Maritiem een schriftelijke reactie op de rechterlijke uitspraak inzake het provinciaal ontgassingsverbod.	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Afgedaan met Kamerbrief

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
TZ202212-076 Kamerlid Kröger, S.C. De minister zal de Kamer informeren zodra het onderzoek naar het ongeval met de watertaxi en veerboot bij Terschelling is afgerond.	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	24-01-2023 Varend ontgassen De ILT is nog in afwachting van de onderzoeken van de politie en de OVV. Het OVV onderzoek wordt rond de zomer verwacht. Na afronding van de OVV-rapporten zal de Minister binnen de gebruikelijke termijn worden voorzien van een reactie.
TZ202212-079 Kamerlid Groot, T.C. de De afloopvoorzieningen voor ligplaatsen worden meegenomen in de brief die de minister aan de Kamer zal sturen, conform een eerdere toezegging uit de begrotingsbehandeling.	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Dit wordt meegenomen in het kader van het traject Basiskwaliteitsniveau (BKN) van de RWS-netwerken. De planning is om hierover een Kamerbrief te sturen vóór het CD Strategische keuzes bereikbaarheid (30 maart 2023)
TZ202212-075 Kamerlid Stoffer, C. De Kamer wordt eind volgend jaar geïnformeerd over de uitkomsten van verkenningen in IMO-verband en op nationaal niveau naar mogelijkheden voor het aanscherpen van richtlijnen voor scrubbers.	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Eerste gesprekken lopen, de Kamer wordt naar verwachting voor het einde van het jaar geïnformeerd
TZ202212-106 Kamerlid Kröger, S.C. De Kamer wordt in het tweede kwartaal van 2023 geïnformeerd over verkenning naar bunkerlicentiesystemen.	Parlementair agenda punt 08-12-2022 Maritiem	Er vindt op dit moment een verkenning plaats naar bunkerlicentiesystemen in NL en andere EU-landen. Ook wordt verkend wat mogelijke kwalitatieve controles kunnen bijdragen aan de brandstofkwaliteit. Uitkomst wordt eind Q2 verwacht .
TZ202212-107 Kamerlid Kröger, S.C. De staatssecretaris ontvangt in 2023 het rapport van ProRail inzake de risicobenadering bij overwegen en zal dat rapport per omgaande aan de Kamer doen toekomen. TZ202212-113 Kamerlid Graaf, S.J.F. van der	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
De Kamer ontvangt begin 2023 een plan van aanpak voor de NABO's. Er volgt, na overleg met ProRail, ook een voorstel voor de regulier beveiligde overwegen.	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
TZ202212-114 Kamerlid Graaf, S.J.F. van der De staatssecretaris zal aan de NS vragen of zij, middels een brief aan de Kamer (via het ministerie), inzicht willen geven in het waarderingsbeleid voor het personeel. TZ202212-111 Kamerlid Madlener, B.	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	lenW heeft NS gevraagd in haar jaarverantwoording over 2022 nader in te gaan op het waarderingsbeleid voor het personeel.
De staatssecretaris zal een afschrift van de verslagen van haar gesprekken met de directie van de NS delen met de Kamer.	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	Hieraan wordt invulling gegeven bij de Kamerbrief over de jaarverantwoording van NS.
TZ202212-112 Kamerlid Madlener, B. De Kamer ontvangt in het voorjaar van 2023 het onderzoeksrapport van Boston Consultancy Group (BCG) met de review naar de integrale aanpak van het personeelstekort bij de NS. TZ202212-110	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	Aan deze toezegging is voldaan. Het onderzoeksrapport is op 13 februari aan de Kamer verzonden (29984-1089)
De staatssecretaris zal de Kamer een afschrift van haar brief naar (gemeentelijke) bestuurders, als reactie op hun zorgen over het transport van giftige stoffen, doen toekomen.	Parlementair agenda punt 15-12-2022 Spoor, spoorveiligheid en ERTMS	Conform toezegging is de Kamer geïnformeerd op 25 januari 2023.
TZ202212-115 Kamerlid Alkaya, M.Ö. Vraag van dhr. Wassenberg (PvdD) bij de begrotingsbehandeling LNV (plenair verslag 6 december 2022): «Wat betreft de migratiebarrières zie ik wel een kans voor de minister. De huidige gemaalpompe van de zeesluis in IJmuiden is een gehaktmolen voor vissen. Dat is niet in lijn met het beleid van de minister. Erger nog, bij de renovatie van de sluis komt een exacte kopie van deze pomp terug. De nieuwe pomp blijft dus een gehaktmolen. Graag zou ik als laatste de toezegging willen hebben van de minister dat hij ervoor gaat zorgen dat die nieuwe pomp vismigratie toelaat, zoals die van de paling.»	6 december 2022 Begrotingsbehandeling LNV	De Tweede Kamer wordt in Q2 2023 geïnformeerd.
Antwoord van de minister van LNV: ««Het is kabinetsbeleid om de barrière-werking van stuwen, sluizen en gemalen voor vismigratie zoveel mogelijk te beperken. De minister van LNV is niet op de hoogte van de precieze omstandigheden ten aanzien van de nieuwe maalpompe bij de zeesluis van IJmuiden. De vraag over deze specifieke casus zal worden doorgeleid naar de verantwoordelijke bewindspersoon van I&W met de vraag de Kamer hierover te informeren.»		
De Kamer zal eind 2023 worden geïnformeerd over de aanvullende maatregelen die genomen worden om toe te werken naar de WHO-normen voor luchtkwaliteit in de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord 2024-2040.	Parlementair agenda punt 13-12-2022 Milieuraad	Momenteel (feb 2023) loopt de verkenning naar aanvullende maatregelen. In het najaar volgt de bestuurlijke afstemming over de eventuele te nemen maatregelen.
TZ202301-001		

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Voor de kerst ontvangt de Kamer een brief over de wijziging van de Kaderrichtlijn Water. Kamerlid Haverkort, E.A. TZ202301-002	Parlementair agenda punt 13-12-2022 Milieuraad	Afgedaan met Kamerbrief 21-12-2022 Uitvoering moties WGO Water, 36200-XII, nrs. 11 en 12
De Kamer ontvangt de quickscan over de natuurherstelverordening naar verwachting in april 2023. Kamerlid Hagen, K.B. TZ202301-003	Parlementair agenda punt 13-12-2022 Milieuraad	Wordt afgedaan LNV
De Kamer wordt geïnformeerd over de vergunningen wat betreft de meest vervuilende stoffen aan bedrijven in het buitenland. Kamerlid Haverkort, E.A. TZ202301-004	Parlementair agenda punt 13-12-2022 Milieuraad	De Staatssecretaris zal de TK schriftelijk informeren waarmee deze toezegging zal worden afgedaan.
De Kamer wordt rondom half maart geïnformeerd over de in te richten expertgroep van omwonenden van Tata Steel en vertegenwoordigers van onderzoeksinstanties. TZ202301-029	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Externe Veiligheid	Toezegging wordt afgehandeld conform verzoek.
Tussen het mei- en het zomerreces wordt de Kamer geïnformeerd over de proef inzake methoden voor asbestsanering. TZ202301-031 Kamerlid Haverkort, E.A.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Externe Veiligheid	De proef inzake methoden voor asbestsanering is in voorbereiding. De Kamer zal uiterlijk voor het zomerreces hierover geïnformeerd worden.
De brief die de Kamer heeft verzocht over het amendement op de Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden wordt zo spoedig mogelijk toegezonden aan de Kamer. TZ202301-032	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Externe Veiligheid	De brief over het amendement op de wijziging Wet gewasbescherming en biociden en met de nadere juridische analyse wordt zo spoedig mogelijk toegezonden aan de Kamer.
In februari komt de kabinetsreactie op het RIVM-rapport over de doorwerking van de WHO-geluidsnormen. TZ202301-033 Kamerlid Hagen, K.B.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Externe Veiligheid	Afgedaan met Kamerbrief 20-02-2023 Voortgang meten en rekenen luchtverkeergeluid.
De Kamer ontvangt eens in de zoveel tijd een update over de ontwikkelingen en belemmeringen t.a.v. de hubs voor de stadslogistiek. TZ202301-049 Kamerlid Ginneken, L.M. van	Parlementair agenda punt 24-01-2023 Duurzaam vervoer	We zijn bezig om de ontwikkelingen en belemmeringen t.a.v. hubs in kaart te brengen. Eind 2023 wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.
De staatssecretaris zal bekijken hoe groot de verschillen zijn tussen de laadprijzen bij uiteenlopende laadpalen en gemeenten en of dat redelijk is, en hierop schriftelijk terugkomen bij de Kamer. TZ202301-051 Kamerlid Ginneken, L.M. van	Parlementair agenda punt 24-01-2023 Duurzaam vervoer	De toegezegde informatie zal onderdeel uitmaken van de jaarlijkse voortgangsrapportage Nationaal Agenda Laadinfrastructuur die in mei naar de Kamer gestuurd zal worden.
Nadat de staatssecretaris heeft gesproken met staatssecretaris Van Rij over fiscalisering elektrificatie van de binnenvaart, zal zij de Kamer op de hoogte stellen van de uitkomsten. TZ202301-050 Kamerlid Stoffer, C.	Parlementair agenda punt 24-01-2023 Duurzaam vervoer	De Kamer wordt naar verwachting in de zomer van 2023 geïnformeerd.
De Kamer wordt in het kader van het NOVEX-traject in de tweede helft van het jaar geïnformeerd over de stand van zaken t.a.v. de studentenhuysvesting bij Kronenburg te Amstelveen. TZ202301-036 Kamerlid Geurts, J.L.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt in de tweede helft van 2023 geïnformeerd.
De Kamer wordt te zijner tijd geïnformeerd over de stand van zaken t.a.v. loodhoudende afgasbenzine bij kleine propellorvliegtuigen.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt naar verwachting eind maart geïnformeerd.
De Kamer wordt te zijner tijd geïnformeerd over het advies van de Duurzame Luchtvaartafel t.a.v. de invoering van het CO2-plafond. TZ202301-040 Kamerlid Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	Afwachten of de Duurzame Luchtvaartafel een advies geeft. Zo ja zullen we dit tzt doorsturen aan TK. Bij begrotingsbehandeling 2023 uiterlijk afdoen.
Nog dit kwartaal wordt de Kamer geïnformeerd over de mogelijkheden om privéjets mee te nemen in klimaatbeleid voor de luchtvaart. TZ202301-038 Kröger, S.C.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt uiterlijk 1 april 2023 geïnformeerd.
De Kamer wordt te zijner tijd geïnformeerd over de wijze waarop op Heathrow baanonderhoud plaatsvindt. TZ202301-037 Kamerlid Koerhuis, D.A.N.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt voor het volgende commissiedebat Luchtvaart geïnformeerd.
De Kamer wordt geïnformeerd over de risico's bij het realiseren van het afbouwpad in het CO2-plafond. TZ202301-042 Kamerlid Boucke, R.M.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt geïnformeerd met brief principebesluit CO2-plafond die eind maart uit gaat.
De Kamer wordt voor het meireces geïnformeerd over de verschillende belangen die spelen naast de netwerkkwaliteit, zoals leefbaarheid, beperking van overlast en woningbouw, wat hieraan wordt gedaan en hoe de integraliteit van deze belangen wordt geborgd. TZ202301-035 Kamerlid Boucke, R.M.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	Streven is om de Kamer eind april te informeren
De Kamer wordt uiterlijk in april geïnformeerd over de ontwikkelingen t.a.v. de werkdruk bij de medewerkers in de grondafhandeling in relatie tot de afname van het aantal grondafhandelingsbedrijven. TZ202301-034 Kamerlid Hoop, H.E. de	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	Het eerste deel van het onderzoek is op 25 januari opgeleverd en begin februari gedeeld met betrokken partijen. Momenteel wordt aan een brief gewerkt met daarin de stand van zaken, het tijdpad en de benodigde vervolgstappen

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
		in het traject van beperking van het aantal afhandelingsbedrijven. Verwachting is dat de brief snel na het voorjaarsreces uitgaat.
De Kamer wordt geïnformeerd over de steilere vertrapping t.a.v. de algemene luchtvaart. TZ202301-047 Kamerlid Geurts, J.L.	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	Indeling van het luchtruim is onderdeel van het ontwerpproces voor de luchtruimherziening. Kamer wordt via (voorgenomen) besluiten en halfjaarlijkse voortgangsrapportages geïnformeerd.
In een brief wordt voor de Kamer in kaart gebracht hoelang het traject al loopt tot een natuurvergunning voor Schiphol. TZ202301-048 Kamerlid Raan, L. van	Parlementair agenda punt 25-01-2023 Luchtvaart	De Kamer wordt voor het zomerreces geïnformeerd.
De staatssecretaris zegt toe de Kamer een terugkoppeling te geven over de gesprekken die zij gaat voeren met de spoogoederensector over de tarifiering, als onderdeel van het Toekomstbeeld Spoorgoederen. TZ202301-052	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Spoor	Wordt meegenomen in het op te stellen Toekomstbeeld spoorgoederenvervoer.
Dit voorjaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitvoering van de motie-Hagen over het verhalen van PFAS-schade door 3M (Kamerstuk 30175 , nr. 402).	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	Is in voorbereiding. Informeren in verzamelbrief CD water. Wanneer we eerder iets kunnen melden gaat er eerder een vertrouwelijke brief naar de kamer.
TZ202302-051 Kamerlid Hagen, K.B.		
De Kamer wordt binnen een maand geïnformeerd over de vraag welke wet- en regelgeving moeten worden gewijzigd om een nationaal lozingsverbod voor PFAS mogelijk te maken.	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	De Kamer wordt voor 1 april 2023 geïnformeerd.
TZ202302-052 Kamerlid Beckerman, S.M.		
Indien mogelijk ontvangt de Kamer de RIVM-notitie over PFAS-afvalverwerking (waaraan werd gerefereerd in de uitspraak van de Raad van State inzake Indaver). Als deze niet openbaargemaakt kan worden, zal de staatssecretaris de reden hiervan toelichten.	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	Afgedaan met Kamerbrief
TZ202302-053 Kamerlid Hagen, K.B.		10-02-2023 RIVM-notitie over PFAS-afvalverwerking
De staatssecretaris laat nagaan of er signalen zijn van illegale stortingen met PFAS-vervuilde grond. Zij zal proberen de Kamer hier voor het tweeminutendebat over te informeren en hierbij ook ingaan op de vraag wat binnen de regelgeving wel is toegestaan.	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	Afgedaan met Kamerbrief
TZ202302-054 Kamerlid Hagen, K.B.		02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten
De Kamer ontvangt voor het tweeminutendebat een plan van aanpak ten aanzien van de uitvoering van de motie-Hagen/Bouchallikh over over het in kaart brengen van PFAS-hotspots en de daarbij behorende beheersmaatregelen (Kamerstuk 28089 , nr. 204).	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	Afgedaan met Kamerbrief
TZ202302-055 Kamerlid Bouchallikh, K.		02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten
Voor het volgende commissiedebat Water wordt in kaart gebracht wat er in de Maas- en Rijncommissies wordt gedaan om de instroom van PFAS aan te pakken.	Parlementair agenda punt 02-02-2023 PFAS en gezondheidseffecten	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.
Mevrouw Van Esch (PvdD):		
Ja, heel kort, hoor. Er werd net het antwoord gegeven dat die normoverschrijding van fijnstof door de intensieve veehouderij in 2021 zou zijn toegenomen, en dat de reden daarvan corona was. Ik snap eigenlijk dat hele corona niet. Hoezo, wat heeft corona te maken met de normoverschrijding in de intensieve veehouderij in 2021? Ik snap de link niet.	Parlementair agenda punt 26-01-2023 Luchtkwaliteit in Nederland	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.
Staatssecretaris Heijnen:		
Ik zal vragen of daar schriftelijk op kan worden teruggekomen, zodat er inzicht kan worden gegeven in die cijfers. Ja? Ik denk dat iedereen daar het beste bij gebaat is.		
De Kamer wordt na afloop van de conferentie over vervoersongelijkheid geïnformeerd over de uitkomsten daarvan. Tevens zal de Kamer worden geïnformeerd of de regie op dit onderwerp bij een bepaald ministerie wordt belegd. TZ202302-185 Kamerlid Ginneken, van L.M.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.
De staatssecretaris informeert de Kamer over vervolgonderzoek op het KiM-onderzoek naar (auto)maatregelen die het ov kunnen versterken.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.
TZ202302-189 Kamerlid Ginneken, van L.M.		
De Kamer wordt geïnformeerd over de hoofdlijnen van de mobiliteitsvisie, inclusief de visie van de staatssecretaris op een afdwingbare bereikbaarheidsnorm. Tevens zal zij een reactie sturen op het PBL-rapport.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor 1 april 2023 geïnformeerd.
TZ202302-186		

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
De Kamer wordt geïnformeerd over de mogelijkheden om de energiekosten in de ov-sector te compenseren. TZ202302-184 Kamerlid Bouchallikh, K.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.
In de MIRT-brief wordt de Kamer geïnformeerd over de spreidingsafspraken met werkgevers en overheidsinstellingen. TZ202302-187 Kamerlid Ginneken, L.M.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor het meireces 2023 geïnformeerd.
De Kamer wordt nader geïnformeerd over het weigeren van hulphonden in taxi's. TZ202302-188 Kamerlid Madlener, B.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor 1 april 2023 geïnformeerd.
De staatssecretaris zal de Kamer informeren over de mogelijkheid om de bevoegdheid om het rijbewijsregister te raadplegen, zoals medewerkers met boa-bevoegdheid bij NS al is toegezegd, kan worden uitgebreid naar andere vervoerders. TZ202302-194 Kamerlid Minhas, FB.	Parlementair agenda punt 22-02-2023 OV en Taxi	De Kamer wordt voor het zomerreces 2023 geïnformeerd.

Bijlage 3: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek

In het kader van de Rijksbrede operatie Inzicht in Kwaliteit is in de [begroting 2022](#) een overgang gemaakt naar de SEA. In de [begroting 2023](#) is een verdere verbeterslag gemaakt. De Strategische Evaluatie Agenda (SEA) laat zien hoe lenW de komende jaren werkt aan het voortbrengen van inzichten over de doeltreffendheid en doelmatigheid van ons beleid. Deze inzichten zijn nodig om beleid te kunnen opstellen en om goed geïnformeerde besluiten te kunnen nemen. Ook draagt het bij aan het (bij)sturen of door ontwikkelen van beleid op basis van lessen uit de praktijk. Door het benutten van deze inzichten wordt een hogere maatschappelijke toegevoegde waarde van beleid beoogd. Naar aanleiding van de Herziening Regeling periodieke rapportage (RPE), vervangt de SEA de eerdere werkwijze van het overzicht van beleidsdoorlichtingen en de bijlage met geplande onderzoeken en evaluaties (Kamerstukken II, [31 865, nr. 203](#)). Criteria in de RPE zijn in de totstandkoming van de SEA toegepast. Na afloop van de overgangperiode zal de nu nog gehanteerde term 'beleidsdoorlichting' voor de reguliere ex-post synthese-evaluaties plaatsmaken voor 'periodieke rapportage'.

Nauwe samenwerking vindt plaats met andere ministeries en met kennisinstellingen van lenW, zoals het KiM en het PBL om beleidsonderzoek verder te brengen. Waar nodig wordt een bredere groep stakeholders daarbuiten geconsulteerd en bij evaluatieprocessen betrokken.

De SEA is opgebouwd uit hoofdthema's, thema's en subthema's. lenW kent de volgende hoofdthema's: Water en Bodem, Mobiliteit, Luchtvaart en Maritiem en Milieu en Internationaal. Deze hoofdthema's zijn onderverdeeld in thema's die samenvallen met de opzet van de begrotingsartikelen. Daarbinnen worden subthema's (beleidsthema's) onderscheiden. De beleidsthema's zijn deels nog in ontwikkeling en sluiten zo goed mogelijk aan op het beleidsprogramma.

In onderstaande tabellen is voor elk SEA-beleidsthema een overzicht opgenomen van de in 2023 opgeleverde periodieke rapportages/ beleidsdoorlichtingen, aangevuld met andere door lenW geprioriteerde (evaluatie)onderzoeken. Dit overzicht is gebaseerd op de [tabel](#) en de [uitwerking](#) van de SEA van de begroting 2023.

Voor het overzicht van eerder opgeleverde onderzoeken wordt verwezen naar de bijlage overzicht afgeronde evaluaties en overig onderzoek zoals opgenomen in eerdere jaarverslagen [2022](#), [2021](#) en [2020](#).

Alle ministeries samen voeren jaarlijks honderden onderzoeken uit om beleid te evalueren. Vanaf 2022 worden al deze ingeplande en uitgevoerde onderzoeken [hier](#) gepubliceerd.

Tabel 144 Hoofdthema Water en Bodem

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
Integraal Waterbeleid	Algemeen Waterbeleid	Monitoring: Jaarlijkse voortgangsrapportage De Staat van Ons Water	2024	Lopend	Met de Staat van Ons Water wordt elk jaar gerapporteerd over de voortgang van het waterbeleid in het afgelopen kalenderjaar. De Staat van ons Water is bedoeld om meer inzicht te hebben in de kwaliteit van ons (drink)water, alsook om inzicht te hebben in de mate van bescherming tegen wateroverlast en toenemende droogte.	11	
	Waterkwaliteit	Monitoring: Tussenevaluatie Kaderrichtlijn Water 2023/2024 van de Nederlandse plannen voor de KRW	2024	Lopend	De tussenevaluatie 2024 moet uitwijzen of en welke aanvullende maatregelen nodig zijn. De tussenevaluatie wordt onder regie van lenW uitgevoerd, in nauwe samenwerking met onder meer LNV, waterschappen, provincies en drinkwaterbedrijven. Via een proces van Joint Factfinding wordt toegewerkt naar één gedeeld beeld van doelbereik KRW en resterende opgaven, en het verdere handelingsperspectief. Het afgelopen jaar is het onderdeel «Joint Factfinding – De Basis op orde» afgerond. Hiermee is een belangrijke stap gezet naar een gedeeld beeld van Rijk en Regio in de analyse van de belangrijkste issues rond de waterkwaliteit. Verder is het traject doorrekening ingezet en een studie naar trends in waterkwaliteit over de afgelopen 30 jaar. Eind 2024 is de volledige rapportage gereed.	11	
		Monitoring: 3e evaluatie VL/NL-samenwerking Schelde-estuarium	2024	Te starten	Elke 5 jaar wordt door de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie op grond van het Verdrag Beleid en Beheer Schelde-estuarium de VL/ NL-samenwerking in het Schelde-estuarium geëvalueerd. De eerste 2 evaluaties zijn respectievelijk voorjaar 2014 en voorjaar 2019 aangeboden aan het parlement.	11	
		Monitoring: KIMA (Kennis en Innovatie Marker Wadden)	2022	Afgerond	Het project heeft veel nieuwe kennis opgeleverd maar de kennisontwikkeling is nog niet af, 5 jaar monitoring is daarvoor te kort. Op verschillende niveaus is zichtbaar geïnnoveerd; dit blijft niet beperkt tot het technische domein en zit ook in de aanpak van en samenwerking in het project. Er zijn overwegend positieve ecologische effecten op lokaal niveau, op systeemniveau is het nog te vroeg voor conclusies. Bouwen met slib heeft (internationale) potentie. Marker Wadden is een aantrekkelijk gebied voor vogels en bezoekers ervaren de natuur als zeer positief.	DF	Beleidsvaluatie Marker Wadden 2022 Rapport Rijksoverheid.nl
		Monitoring: Rapportage Levend Markermeer	2022	Afgerond	De werkgemeenschap Levend Markermeer voert (sinds 2018) in opdracht van DGWB een ecologische systeemstudie uit in het IJsselmeergebied om meer grip te krijgen op de ecologische productiviteit van het Markermeer en als brede toepassing op de praktijk van inrichting en beheer.	DF	Levenskansen van een hongerig Markermeer - Rijkswaterstaat Publicatie Platform
		Monitoring: Jaarevaluatie drinkwatertarieven	Jaarlijks	Afgerond	De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) houdt in het kader van de doelmatigheid van de drinkwaterbedrijven toezicht op de totstandkoming van de drinkwatertarieven en op de bedrijfsverslagen van de drinkwaterbedrijven. Drinkwaterbedrijven hebben de plicht om in hun verzorgingsgebied de drinkwatervoorziening te faciliteren. Omdat klanten niet de mogelijkheid hebben om een keuze te maken in de drinkwaterleverancier geeft de Drinkwaterwet de grenzen aan waarbinnen de drinkwaterbedrijven mogen opereren.	11	Drinkwater Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) (ilent.nl)
		Monitoring: Evaluatie Informatiehuis Marien	2023	Afgerond	Na 10 jaar is het Informatiehuis Marien (IHM) geëvalueerd. Conclusies zijn dat het IHM de samenwerking tussen opdrachtgevers lenW/Rijkswaterstaat, LNV en Defensie/Dienst der Hydrografie versterkt en vereenvoudigt op het gebied van ontsluiten en delen van data over het gebruik en de milieutoestand van de	11	Atlas actueel - Noordzeeloket

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					Noordzee. De Open Data Viewer op de website van het Noordzeeloket functioneert goed als platform voor het vinden en hergebruiken van data. Daarnaast is het IHM succesvol in het verzorgen van de Nederlandse rapportages aan de Europese Commissie over de implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. De taken van het IHM zijn uitgebreid met het datamanagement voor het MONS programma van het Noordzee akkoord.		
		Monitoring: Evaluatie Programma Noordzee	2025/2026	Lopend	Het Programma Noordzee 2022-2027 zal worden geëvalueerd in 2025 of 2026. Ten behoeve hiervan is in 2023 een beleidstheorie opgesteld.	11	
Waterveiligheid		Monitoring: Rapportage eerste beoordelingsronde primaire waterkeringen	2023	Afgerond	Uit de beoordelingen volgt dat, volgens verwachting, veel keringen nog niet voldoen aan de nieuwe normen die zijn geïntroduceerd in 2017. De eerste inschatting van beheerders nu is dat van de in totaal circa 3.500 km, bijna 2.000 km aangepakt moet worden. Bijna de helft hiervan staat geprogrammeerd in het huidige programma 2024-2035 van het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Ten opzichte van de inschatting van circa 1500 km voorafgaand aan de invoering van de nieuwe normen is dus sprake van een toename.	11	Kamerbrief over Landelijk Veiligheidsbeeld Primaire Waterkeringen Kamerstuk Rijksoverheid.nl
		Ex-post: Evaluatie Waterwet, 5 artikelen t.a.v. waterveiligheid	2024	Lopend	De evaluatie van Waterwet artikel III is eind 2021 naar de Kamer gestuurd.	11	Kamerbrief over Verslag evaluatie artikel III Deltawet Kamerstuk Rijksoverheid.nl
		Monitoring: Beoordeling jaarlijkse kustlijn t.o.v. de Basiskustlijn	Jaarlijks	Afgerond	Rijkswaterstaat berekent jaarlijks aan de hand van de jaarlijkse kustmetingen en de trend van de afgelopen jaren (maximaal tien jaar) of de kust voldoet aan de BKL. Met een dergelijke jaarlijkse berekening wil Rijkswaterstaat tijdig een structurele kustachteruitgang langs de Nederlandse kust signaleren en daar, als dat nodig is, naar handelen. De actuele data is te vinden op de site van Rijkswaterstaat.	11	Kustlijankaart (rijkswaterstaat.nl)
		Ex-post: Evaluatie Subsidierегeling Bevaarbaarheid IJsselmeergebied	2025	te starten	In 2025 loopt de subsidieregeling Bevaarbaarheid IJsselmeer gebied af. In de evaluatie wordt onderzocht of de regeling doelmatig en doeltreffend is geweest, op basis waarvan wordt besloten of de regeling wordt verlengd.	DF	
Bodem en Ondergrond	Ruimtegebruik en Bodem	Ex-post: Evaluatie «Besluit financiële bepalingen bodemsanering» en de «Regeling financiële bepalingen bodemsanering 2005»	2022	Lopend	Het evaluatieonderzoek is uitgevoerd, maar de conceptrapportage wordt in 2024 nog beoordeeld door een onafhankelijk adviesbureau. Verwachting is dat in Q2 van 2024 aan de kamer gerapporteerd kan worden.	13	
		Evaluatie doeltreffendheid specifieke uitkeringen meerjarenprogramma bodem	2025	Te starten	Sinds enkele jaren wordt gewerkt met incidentele specifieke uitkeringen aan medeoverheden, waar voorheen een brede doeluitkering werd ingezet in de bestuurlijke samenwerking tussen Rijk en medeoverheden. IenW wil de effectiviteit van deze werkwijze evalueren.	13	
		Evaluatie tbv herijking bodemregelgeving	2025	Te starten	Het doel van de herijking is om tot een solide toekomstbestendig bodemstelsel te komen, waarin bodem en grondwater beschermd zijn, en waar een goede balans tussen beschermen en benutten bereikt wordt. Als start van de herijking worden huidige knelpunten tussen regelgeving, praktijk en beleid in beeld gebracht.	13	
		Ex-ante onderzoek visie bodemherstel	2024	Te starten	Er komt een visie bodemherstel. Voor de implementatie van de visie wordt een onderzoek uitgevoerd over de opzet van effectief beleid en monitoren van deze visie.	13	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
		Ex-post: Evaluatie van de Wet elektriciteit en drinkwater BES (Wedb)	2023	Afgerond	De evaluatie bevestigt voor het kabinet dat de Wet elektriciteit en drinkwater BES voor het overgrote deel naar behoren functioneert en dat de doelstellingen van de wet hiermee gediend zijn. Voor de lange en intensieve procedure van een wetswijziging zijn op dit moment te weinig aanknopingspunten.	13	Kamerbrief Evaluatierapport Wet Elektriciteit en Drinkwater BES Kamerstuk Rijksoverheid.nl

Tabel 145 Hoofdthema Mobiliteit

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
Wegen en Verkeersveiligheid	Netwerk, verkeersveiligheid en slimme en duurzame mobiliteit	Ex-post synthese: artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid	2023	Lopend	Conform de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE) dienen alle begrotingsartikelen eens per 4 tot 7 jaar onderzocht worden. De vorige beleidsdoorlichting van artikel 14 is afgerond in 2017 en betrof de onderzoeksperiode 2011 – 2015. De komende beleidsdoorlichting zal betrekking hebben op de periode 2016 – 2022. Er zijn thans nog geen conclusies beschikbaar.	14	
		Ex-post: Evaluatie Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	2025	Nog te starten	Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV) wordt geëvalueerd, om onder meer nieuwe technologische en maatschappelijke ontwikkelingen mee te nemen in het plan.	14	
	Monitoring: Staat van de Verkeersveiligheid	Jaarlijks	Terugkerend	In de jaarlijkse Staat van de Verkeersveiligheid analyseert SWOV de ontwikkelingen op het gebied van de verkeersveiligheid. Belangrijke veiligheidsindicatoren hierbij zijn: het aantal verkeersdoden, het aantal verkeersgewonden en de risico's.	14	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/12/13/kamerbrief-stand-van-zaken-van-de-verkeersveiligheid-najaar-2023	
	Ex-post: Evaluatie Wegenverkeerswet 1994	2023	Afgerond	De WVV 1994 is het kader dat onder meer de toegang tot de weg bepaalt en de voor alle verkeersdeelnemers voorgeschreven gedragingen en interacties op de weg bevat. De evaluatie was gericht op de hoofdlijnen. Waar relevant is onderliggende regelgeving betrokken, zoals BABW, RVV alsmede de Wegenwet 1930. De onderzoekers stellen in het rapport: «De wet is in belangrijke mate doeltreffend in bijdragen aan het realiseren van de maatschappelijke hoofddoelstellingen uit artikel 2, lid 1. De mate waarin is niet vast te stellen. Het oorspronkelijk wettelijke kader paste goed in de tijdsgeest van deregulering in de jaren '90. Door toevoeging van gedetailleerde artikelen, zoals de taakomschrijvingen van het CBR en de RDW, incorporeren van EU-regelgeving en adaptatie aan de maatschappelijke ontwikkelingen is de wet complexer geworden. En zien we dat de geboden vrijheid op het gebied van verkeersgedrag en weginrichting en de juist beperkte vrijheid voor het CBR en de RDW er steeds meer toe leidt dat er beperkingen door de wet ontstaan. De doeltreffendheid van de wet neemt dus naarmate de tijd vordert af.» Het uitgesproken oordeel over de doeltreffendheid verschilt tussen de verschillende maatschappelijke doelstellingen. Daarbij geven de onderzoekers aan dat de wet op onderdelen aangepast of verbeterd zou kunnen worden om te voldoen aan aankomende behoeften van een veranderend verkeerslandschap.	14	wetten.nl - Informatie - Wegenverkeerswet 1994 - BWBR000662 (overheid.nl)	
Slimme en duurzame mobiliteit	Ex-post: Evaluatie Hand aan de Kraan	2021, 2022 en 2024	Nog te starten	Ook in 2023 is de HadK evaluatie uitgevoerd met de conclusie dat aanpassingen aan de nog resterende fiscale stimulering in 2024 niet aangepast hoeven te worden.	14		
	Monitoring NAL	Jaarlijks	Doorlopend	Over het algemeen scoort laadinfrastructuur in Nederland nog steeds een ruim voldoende. De gemiddelde rapportcijfers nemen iets af ten	14	Monitoring Landelijk Nationale Agenda Laadinfrastructuur	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					opzichte van 2022. Laadpalen in het buitenland, dit jaar voor het eerst meegenomen in de rapportcijfers, worden als laagst beoordeeld.		
		Tussenevaluatie fiscale regelingen van emissievrije voertuigen en plug-in-hybrides	2023	Afgerond	De financiële interventie van de overheid was noodzakelijk om EV-ingroei te stimuleren. De fiscale regelingen hebben bijgedragen aan emissievrij rijden. Met name het tijdelijk verlaagde bijtellingspercentage voor EV lijkt een groot effect te hebben gehad.	14	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides Publicatie Rijksoverheid.nl
		Ex-post: Evaluatie Implementatie RED II en AFID	Jaarlijks/ Tweejaarlijks	Nog te starten	De <i>Renewable Energy Directive</i> , Directive (EU) 2018/2001 (RED II) is in 2022 geïmplementeerd. Evaluatie hiervan zal nog moeten worden opgestart. De <i>Regulation on the deployment of alternative fuels infrastructure</i> (EU) 2023/1804 (AFIR) is in juli 2023 aangenomen als richtlijn i.p.v. de eerdere <i>directive</i> (AFID, EU 2014/94). Implementatie vindt plaats in 2024. In 2024 zal ook bezien worden in welk jaar een eerste evaluatie zal worden opgeleverd en met welke frequentie.	14	
		Ex-durante: Evaluatie BAZEB	2023	doorlopend	In het Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer Per Bus (BAZEB) hebben overheden in 2016 met het rijk afgesproken dat de gehele vloot OV-bussen in 2030 zero emissie is. De voortgang van de instroom van zero-emissie bussen wordt elk kwartaal gerapporteerd op website https://zeroemissiebus.nl/ . Hieruit blijkt dat inmiddels meer dan 30% van de bussen de overstap heeft gemaakt. Daarmee liggen we op koers om het einddoel in 2030 te halen.	14	Zero-emissie in de praktijk Zero Emissie Bus
		Ex-post: Evaluatie Wereldwijde productie van zero-emissie bestelauto's	2024	Te starten	Deze evaluatie staat voor 2024, is vooralsnog niet gepland. Monitoring gebeurt door RVO.	14	
		Monitoring: Klimaatbeleid	Jaarlijks	Doorlopend	Jaarlijks wordt er een Monitor Klimaatbeleid opgesteld en sinds 2021 is er een online dashboard Klimaatbeleid die enkele keren per jaar wordt geüpdatet.	14	
	Werkgerelateerde personenvervoer	Ex-post: Evaluatie investering fietsenstallingen bij OV-stations	2025	Te starten	Voor de modaliteit Werkgerelateerde Personenvervoer voorzien wij een evaluatie van de investering van 75 miljoen euro in fietsenstallingen bij OV-stations. Deze evaluatie zal rond 2025 worden uitgevoerd.	14	
		Ex-post: Evaluatie Programma Kies de Beste Band	2024	Lopend	Voorlopig wordt doorgedaan met de campagne tot en met december 2024. Doel is hier een structurele doorlopende campagne van de maken. Tussentijds vinden evaluaties plaats. De tussentijdse evaluaties hebben de voorkeur boven een evaluatie van het programma als geheel.	14	
	Geluid	Ex-post synthese: Geluid	2022	Afgerond	Op 3 februari 2023 heeft de Staatssecretaris het eindrapport aan de kamer gestuurd met een kabinetsreactie. De in die reactie toegezegde evaluaties zijn opgenomen in de SEA.	14, 16, 20	Eindrapport beleidsdoorlichting geluid Tweede Kamer der Staten-Generaal
Openbaar Vervoer en Spoor	Openbaar Vervoer en Spoor	Ex-post synthese: Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	2025	Te starten	Conform de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE) dienen alle begrotingsartikelen eens per 4 tot 7 jaar onderzocht worden. De vorige beleidsdoorlichting van artikel 16 is afgerond in 2018 en betrof de onderzoeksperiode 2013– 2017). De komende beleidsdoorlichting zal betrekking hebben op de periode 2018 – 2024.	16	
		Ex-post: Evaluatie reisafrek OV	2023	Lopend	Fiscale Maatregel; Minfin rapporteert hierover.	IX,1	
		Ex-post: Evaluatie verlaagd btw-tarief alle goederen/diensten	2023	Lopend	Fiscale Maatregel; Minfin rapporteert hierover.	IX,1	
		Ex-ante: Analyse van de arbeidsmarkteffecten	2022	Lopend	PBL onderzoekt (op eigen initiatief) hoe de Hanzelijn de kans op het vinden en behouden van werk van inwoners rond een nieuw station	16	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
		van de Hanzelijn: casestudie station Dronten			beïnvloedt, hoe de baten verdeeld zijn, of er sprake is van verdringingseffecten en wat de werkgelegenheidseffecten zijn op het niveau van buurt en gemeente. De onderzoeksresultaten worden naar eind eerste kwartaal 2024 verwacht.		
	Taxi's	Ex-post: Evaluatie van de taxiwetgeving in de Wp2000	2023	Afgerond	De evaluatie van de taxiwetgeving in de Wp2000 is afgerond. De uitkomsten en aanbevelingen worden eind Q1 2024 gedeeld met de Tweede Kamer.	16	n.t.b.

Tabel 146 Hoofdthema Luchtvaart en Maritiem

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
Luchtvaart	Gezamenlijke publieke belangen Directie Luchtvaart breed	Ex-post synthese: Periodieke rapportage Artikel 17 Luchtvaart	2024	In uitvoering	De periodieke rapportage van begrotingsartikel 17 Luchtvaart Hoofdstuk XII van de rijksbegroting voor de periode 2016-2022 is in uitvoering. Het doel is om inzicht te krijgen in de (voorwaarde voor) doeltreffendheid en doelmatigheid van het gevoerde beleid dat valt onder het huidige begrotingsartikel en om na te gaan of de (voorwaarde voor) doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid kan worden vergroot.	17	
		Ex-durante: Evaluatie onderzoek publieke belangen	2023	Vervallen	Deze evaluatie is onderdeel geworden van de periodieke rapportage artikel 17 Luchtvaart. In de periodieke rapportage wordt het beleid geëvalueerd langs de publieke belangen uit de Luchtvaartnota. Daarnaast wordt via de monitoring van uitvoeringsagenda luchtvaartnota bepaald of de acties behorende bij de verschillende publieke belangen op koers liggen.	17	
		Monitoring: Publieke waarden van de luchtvaartnota 2020-2050	Elke twee jaar	In uitvoering	In de uitvoeringsagenda Luchtvaartnota zijn verschillende onderzoeken voorzien voor de komende jaren, onder andere t.b.v. monitoring en evaluatie van het beleid. I.v.m. controversieelverklaring van de Luchtvaartnota is de aanpassing van de uitvoeringsagenda Luchtvaartnota actualisatie in 2022 gestart waarvan in 2023 de resultaten zijn gepubliceerd (Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 1048). Via monitoring en evaluatie wordt bepaald of de acties op koers liggen, hoe het staat met het doelbereik en of het nodig is om het beleid bij te stellen. De monitoring en evaluatie van de effecten en het doelbereik worden elke twee jaar uitgevoerd. Begin 2024 wordt de eerste voortgangsrapportage verwacht.	17	
	Veilige Luchtvaart	Ex-post: Periodieke evaluatie NLVP	2024	Uitgesteld	Het NLVP behelst de implementatie van Annex 19 bij het verdrag van Chicago. Op dit moment is in internationaal verband een grote wijzigingen van Annex 19 in voorbereiding. Deze wijzigingen hebben invloed op de implementatie van de Annex en zodoende ook op het NLVP. De acceptatie van deze wijzigingen is voorzien voor eind 2024. Gezien de looptijd van het huidige NLVP is de evaluatie ook naar 2024 verschoven. De resultaten van de evaluatie worden meegenomen in de nieuwe versie van het NLVP. De publicatie van het volgende NLVP loopt zo synchroon met de meest recente internationale verplichtingen.	17	
		Ex-durante: Evaluatie Schipholbeleid	Jaarlijks	Afgerond	De minister informeert de Kamer over de ontwikkelingen m.b.t. het Schipholbeleid onder dossiernummer 29665.	17	n.t.b.
		Ex-post: Systeemmonitor Luchtvaartveiligheid	Jaarlijks	Afgerond	Voor ruim 60% van de indicatoren is een positieve voortgang zichtbaar, variërend van een geringe tot ruime voortgang. Voor de helft van de resterende indicatoren blijft de score onveranderd, voor de andere helft is er sprake van een, veelal beperkte, verslechtering. Uit de systeemmonitor blijkt dat net als vorig jaar voor de volgende thema's ruimte is voor een verdere versterking van het luchtvaartveiligheidssysteem: <ul style="list-style-type: none"> • het ontwikkelen van een methodiek voor het 	17	Kamerstukken II, 2022-2023, 29 665, nr. 476

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					<p>bepalen van de hoeveelheid benodigde fte binnen de ILT;</p> <ul style="list-style-type: none"> • het volgens planning uitvoeren van de maatregelen uit de roadmap veiligheidsverbetering Schiphol door het ISMS; • het verder verbeteren van het functioneren van het Analysebureau Luchtvaartvoorvallen (ABL); • het aantoonbaar implementeren van internationale kaders met betrekking tot het oplossen van veiligheidsproblemen (Kamerstukken II, 2022-2023, 29 665, nr. 476). 		
		Ex-post: Evaluatie implementatie aanbevelingen OVV-onderzoek Veiligheid vliegverkeer Schiphol	2022	Afgerond	In algemene zin concluderen de onderzoekers dat «sinds 2019 enorme voortgang is geboekt en het merendeel van deze maatregelen nu zijn afgerond en systematisch geborgd zijn in de beleidskaders en systemen van de sector en de overheid» (Kamerstukken II 2021-2022, 296 65, nr. 419).	17	Kamerstukken II 2021-2022, 296 65, nr. 419
		Ex-post: Evaluatie beleidskeuze opleidingen- en examinering drones	2023	Afgerond	De onderzoekers adviseren dat de beleidskeuze voor het opleidings- en examinering systeem voor dronepiloten in de Open categorie wordt herzien en stellen een aantal stappen voor hoe deze herziening geïmplementeerd kan worden. De onderzoekers adviseren om het maken van verdere beleidskeuzes over de specifieke categorie uit te stellen tot er zekerheid is vanuit EASA. Verder bevelen de onderzoekers aan om op dit moment nog geen invulling te geven aan de inrichting van een opleiding- en examinering systeem in de Gecertificeerde categorie (Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 1085).	17	Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 1085
		Ex-post: Onderzoek beveiliging luchtvaart	2023	Afgerond	De herbeoordeling vitale functies roadmap is in november 2022 opgeleverd en het cyber security scope-onderzoek luchtvaart (NIS2/ sectorale regelgeving) is in 2023 afgerond. Deze onderzoeken zijn vertrouwelijk.	17	n.v.t.
Nederland goed verbonden	Monitoring: Benchmark luchthavengelden en overheidsheffingen	Jaarlijks	Afgerond	Uit de benchmark blijkt dat het prijsniveau van Schiphol in 2022 voor de luchtvaartmaatschappijen met bijna 10% is gestegen. Dit komt met name door een stijging van de passagiersgelden. Van de twaalf andere luchthavens in de benchmark hebben zeven luchthavens een hoger prijspeil dan Schiphol. Dit zijn Londen Heathrow, Frankfurt, Londen Gatwick, München, Zürich, Düsseldorf en Paris Charles de Gaulle. Het verschil in prijsniveau met Paris Charles de Gaulle is beperkt. Vijf luchthavens hebben een lager prijspeil dan Schiphol. Dit zijn Madrid, Brussel, Istanbul, Kopenhagen en Dubai. Ondanks de stijging van het prijsniveau blijft de positie van Schiphol in de rangorde ten opzichte van 2021 ongewijzigd (Kamerstukken II, 2022, 2023, 31 936, nr. 1056).	17	Kamerstukken II, 2022, 2023, 31 936, nr. 1056	
	Monitoring: Staat van Schiphol	Jaarlijks	Afgerond	Op 28 maart 2023 heeft de Kamer de meest recente Staat van Schiphol ontvangen (Kamerstukken II, 29665, nr. 464). Ook deze Staat draagt bij aan het inzichtelijk maken van de beheersing van de veiligheidsrisico's. In de Kamerbrief van 4 juli 2023 gaat de minister in op de bevindingen over het ISMS en de grondafhandeling op Schiphol uit de Staat en de acties die het ministerie hierop neemt (Kamerstukken II, 2022-2023, 29 665, nr. 476).	17	Kamerstukken II, 29665, nr. 464	
	Capaciteitsmonitor uitwijkvluchthavens (voorheen: luchtvaartcapaciteit SPL ivt andere Europese vluchthaven)	2023	Afgerond	Op 21 december 2023 heeft de Kamer een monitor ontvangen gericht op de capaciteit op uitwijkvluchthavens (Kamerstukken II, 31 936, nr. 1140). Deze studie komt voort uit de onderzoeksagenda bij de werkwijzer luchtvaartspecifieke MKBA's. Daarin wordt aanbevolen de capaciteitskenmerken van relevante uitwijkvluchthavens in kaart te brengen. Uitwijkvluchthavens zijn die vluchthavens waarvan reizigers noodgedwongen gebruik zullen maken, als er op Nederlandse vluchthavens door capaciteitsbeperkingen geen mogelijkheden meer	17	Kamerstukken II, 31 936, nr. 1140	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					zijn om te vliegen. In keuzemodellen en MKBA's wordt meestal aangenomen dat de capaciteit op uitwijkvluchthavens niet beperkend is, waardoor de uitwijk naar deze luchthaven overschat kan worden. Ook wordt aanbevolen om beter rekening te houden met de kwaliteitskenmerken van uitwijkvluchthavens.		
		Monitoring: Netwerkkwaliteit en staatsgaranties	Jaarlijks	Afgerond	Uit de Monitor netwerkkwaliteit en staatsgaranties 2022 blijkt dat op Schiphol, de regionale vluchthavens en de buitenlandse benchmarkvluchthavens het herstel van het aanbod van bestemmingen en connectiviteit in 2022 doorzet. Ten opzichte van 2021 groeit het aanbod op alle vluchthavens, maar het niveau ligt in de meeste gevallen nog wel ruim onder het pre-COVID-niveau van 2019. De netwerkontwikkeling van Air France KLM is ook in 2022 gelijkmatig verdeeld over Schiphol en Parijs Charles de Gaulle, hoewel vracht sterker op Parijs Charles de Gaulle herstelt (Kamerstukken II, 2023-2024, 31 936, nr. 1140).	17	Kamerstukken II, 2023-2024, 31 936, nr. 1140
		Ex-durante: Bereikbaarheid Caribisch Nederland waarborgen	2023	Afgerond	De Kamer is per brief van 13 juni 2023 geïnformeerd over het onderzoek waarin mogelijke invoering van een openbare dienstverplichting (PSO, public service obligation) voor de Cariben wordt verkend (Kamerstukken II 2022-2023, 31 936, nr. 1082). Dit vanuit de wens de connectiviteit tussen de Caribisch-Nederlandse eilanden te verbeteren. De instelling van een PSO vereist hoogstwaarschijnlijk een structurele financiële overheidsbijdrage. Hiervoor zijn op dit moment geen financiële middelen begroot. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en lenW verkennen gezamenlijk in overleg met andere partijen de mogelijkheden voor financiering. Dit vanuit het economisch en maatschappelijk perspectief dat samenhangt met betere bereikbaarheid. Deze verkenning is op dit moment nog niet afgerond. De besluitvorming over een mogelijke overheidsbijdrage voor een PSO zal aan een volgend kabinet zijn.	17	Kamerstukken II 2022-2023, 31 936, nr. 1082
Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving	Ex-ante: Verkennen mogelijkheden ruimtelijke ontwikkelingen rond vluchthavens		2025	In uitvoering	Voor alle vluchthavens is de procedure gestart op weg naar een Vluchthavenbesluit. Vaststelling hiervan is voorzien in de eerste helft van 2025. In de Vluchthavenbesluiten zullen de voorwaarden worden geformuleerd voor het gebruik van de vluchthavens en in hoeverre er dan ruimte kan zijn voor ontwikkeling van de vluchthavens.	17	
		Monitoring: Evaluatie Schipholbeleid (o.a. geluidhinder)	Jaarlijks	Afgerond	In 2017 heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid in het rapport Veiligheid Vliegverkeer Schiphol een aantal aanbevelingen gedaan om de veiligheid op Schiphol verder te verbeteren. Sindsdien heeft de Tweede Kamer ieder half jaar een voortgangsrapportage ontvangen waarin de voortgang, die betrokken partijen het voorgaande half jaar hebben bereikt, is beschreven. In 2023 is de achtste voortgangsrapportage veiligheid Schiphol verstuurd aan de Tweede Kamer (evaluatie Schipholbeleid) (Kamerstukken II 2022-2023, 296 65, nr. 476).	17	Kamerstukken II 2022-2023, 296 65, nr. 476
		Impactanalyse maatregelen in de nacht Schiphol (voorheen: reductie nachtvluchten Schiphol)	2024	In uitvoering	In Q2 2023 kondigde Schiphol het 8-puntenplan aan met daarin een plan voor een nachtsluiting. Op dat moment stond lenW op het punt onderzoek naar een (gedeeltelijke) nachtsluiting op Schiphol uit te laten voeren. Er is voor gekozen om eerst te verkennen of de door Schiphol aangekondigde (gedeeltelijke) nachtsluiting effect heeft op het onderzoek en hoe dit zich verhoudt tot de maatregelen die ter consultatie zijn voorgelegd in de balanced approach-procedure. Aan de hand daarvan is bekeken wat de resterende	17	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					onderzoeksbehoefte is. Eind 2023 is een aangevulde onderzoeksopdracht uitgezet onder de noemer Impactanalyse maatregelen in de nacht Schiphol.		
	Duurzame Luchtvaart	Ex-ante: m.e.r. burgerluchthavens	n.t.b.	In uitvoering	In april 2023 heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage een advies uitgebracht over de reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport in het kader van het luchthavenbesluit Rotterdam The Hague.	17	
		Ex-ante: Effectenstudie CO2 plafond	2023	Afgerond	De effectenstudie concludeert dat het CO2-plafond een effectief borgingsinstrument is voor de CO2-doelen uit de Luchtvaartnota. Wel zijn er verschillen tussen de varianten. Er treden volgens de effectenstudie alleen neveneffecten op als het CO2-plafond knelt (bijv. effecten op de economie of op geluidsemissies). Dit is het geval indien de uitstoot in een toekomstscenario zonder CO2-plafond hoger uitkomt dan binnen het CO2-plafond zal zijn toegestaan. Als het plafond knellend is, moet de CO2-uitstoot worden teruggebracht. Dit kan door minder (ver en/of vaak) te vliegen, efficiëntere vliegtuigen in te zetten of door meer duurzame brandstof bij te mengen. Sectorpartijen dienen een strategische afweging te maken voor de manier van emissiereductie die wordt toegepast. De ordegrrootte van neveneffecten verschilt per variant. Dit is in de effectenstudie inzichtelijk gemaakt en tegen elkaar afgezet (Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 1027).	17	Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 1027
		Ex-ante: Monitoring Duurzamer vliegen	2024	In uitvoering	Ex-ante monitoring door middel van ontwikkeling rapportages voor duurzame luchtvaarttafel. De gedachte is dat deze monitor voort borduurt op model(aanpassingen) en aannames conform effectenstudie CO2-plafond en Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2022.	17	
		Ex-ante: Innovatiekrachtanalyse voor schonere en stillere vliegtuigen, vliegtuigmotoren en brandstoffen	2022	Afgerond	Deze innovatiekrachtanalyse dient als basis en input voor een missiegerichte innovatiestrategie voor de Nederlandse Luchtvaart. Hierin staan de publieke belangen veiligheid, verbondenheid, leefomgeving en duurzaamheid centraal. Op basis van interviews, enquêtes en workshops met betrokkenen zijn voor 5 casussen (i.e. Airport Energy Hub, USpace, Multimodaal transport, Trajectory Based Operations en Geluidadaptief bouwen) de belangrijkste barrières en oplossingsrichtingen voor innovatie in kaart gebracht.	17	Kamerstukken II, 2022-2023, 31 936, nr. 108
Scheepvaart en Havens	Algemeen	Ex-post synthese: Artikel 18 Scheepvaart en Havens	2022	afgerond	Doordat het algemene beleidsdoel uit de Rijksbegroting geen directe koppeling kent met subdoelen en verbonden beleidsinzet, was het voor de onderzoekers op het niveau van een syntheseonderzoek niet mogelijk een uitspraak te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Op individuele onderdelen kon er in algemene zin geconcludeerd worden dat de meeste beleidsinstrumenten als waarschijnlijk cq. doeltreffend zijn beoordeeld. Wat betreft de doelmatigheid blijft het moeilijk om goed inzicht te verwerven. Evaluaties slagen er vaak niet in om daar duidelijke uitspraken over te doen, omdat het niet altijd mogelijk is om kwantitatieve effecten van het beleid, bij de opzet, in beeld te brengen.	18	Scheepvaart en havens Ministerie van Financiën - Rijksoverheid (rijksfinancien.nl)
		Ex-post: Evaluatie binnenvaart effect overgangsbepalingen	2023	afgerond	Aanleiding voor dit onderzoek is de toezegging aan de Tweede Kamer om onderzoek te laten uitvoeren naar technische voorschriften voor binnenschepen die vanaf 2035 in werking treden, en naar oplossingen voor mogelijke knelpunten. Dit onderzoek is een beoordeling van de (economische) effecten vanwege het aflopen van de overgangstermijnen voor bestaande schepen vanaf 1 januari 2035 op het vaargebied van de Rijn en vanaf 30 december 2049 op het vaargebied buiten de Rijn. Daarnaast brengt het onderzoek oplossingen in beeld voor mogelijke knelpunten	18	De effecten van het aflopen van de langlopende overgangsbepalingen in ES-TRIN Rapport Rijksoverheid.nl

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					voor bestaande schepen die het gevolg zijn van het moeten voldoen aan de technische voorschriften. De onderzoekers geven een uitgebreide set aan oplossingsrichtingen en een handelingsperspectief voor het ministerie van IenW mee: zet een demonstratieproject op om toepassing van de hardheidsclausule aan te moedigen, draag bij aan de instelling van hardheidsclausulecoaches bij de binnenvaart brancheorganisaties, onderzoek de haalbaarheid van collectieve oplossingen op internationaal niveau, ontwikkel een verbeterd overzicht/inzicht over de werking van de langjarige overgangsbepalingen en hardheidsclausule, smart shipping: geef impuls en versterk toepassingen op kleine vaarwegen, onderzoek levensverlenging bestaande vloot kleine scheepvaart versus warme sanering van deze vloot.		
	Multimodaal Goederenvervoer	Ex-ante: Onderzoek busleidingen	2022	afgerond	Als onderdeel van het goederenvervoerbeleid is onderzocht wat de kansen en beleidsmogelijkheden zijn om modal shift naar busleidingen te stimuleren. Dit is bekeken vanuit het perspectief dat busleidingen een veiliger, stiller en schoner alternatief kunnen bieden voor transport van gevaarlijke stoffen. Het onderzoek bevat een statistische component, waarin is gekeken wat realistische mogelijkheden zijn voor modal shift. Daarnaast zijn in het onderzoek op basis van interviews, literatuuronderzoek en kennis bij het onderzoeksbureau aanbevelingen gedaan om modal shift te stimuleren.	18	Modal Shift Busleidingen Rapport Rijksoverheid.nl
		Ex-ante: Onderzoek toekomstbestendigheid Delta Corridor	2022	afgerond	Het Rijk voorziet tot 2050 een toename in aanleg van nieuwe busleidingen in de leidingenstroken in Nederland, onder andere door initiatieven zoals de Delta Rhine Corridor. In dit licht gezien heeft het Ministerie van IenW en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat opdracht gegeven voor de voorliggende studie naar de toekomstbestendigheid van de leidingenstroken en specifiek de route vanaf Oostvoorne naar Chemelot in Geleen. Het voorliggende rapport onderzoekt via een GIS-analyse vijf toekomst_x0002_scenarios om de effecten, knelpunten en maatregelen als gevolg van toekomstige uitbreiding van busleidinginfrastructuur en hoogspanningskabels in dit tracé in beeld te brengen.	18	Toekomstbestendigheid leidingstroken Rapport Rijksoverheid.nl
	Maritieme veiligheid	Ex-post: Evaluatie nationaliteitseis kapitein zeeschepen	2024	te starten	De evaluatie moet bijdragen aan de vormgeving en formulering van beleid voor een betere instroom in het nautisch onderwijs en positionering in de arbeidsmarkt. Het is een feitelijke terugkoppeling op hoe de huidige vrijstelling is geformuleerd.	18	
	Klimaatmitigatie	Ex ante Onderzoek Normering emissies binnenvaart	2024	afgerond	- Er kan mogelijk een wettelijke basis worden gecreëerd voor het emissielabel. Vanwege het internationale karakter van de binnenvaart heeft een internationaal gecoördineerde invoering, via de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en EU-regelgeving, de meeste impact. - Uit het onderzoek komen knelpunten naar voren voor een opgelegd label niveau. Als deze route verder verkend wordt, moet aan verschillende (soms complexe) voorwaarden worden voldaan. Er moet bijvoorbeeld rekening worden gehouden met internationale verdragen en Europese wetgeving. Ook is een gelijk speelveld belangrijk, immers is de binnenvaart een internationaal opererende bedrijfstak.	18	Verzamelbrief Maritieme Zaken Kamerstuk Rijksoverheid.nl
		Ex post Tijdelijke subsidieregeling duurzame binnenvaartmotoren 2020 – 2021	2024	te starten	Het betreft de evaluatie naar de doeltreffendheid en de effecten van deze subsidieregeling in de praktijk.	18	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
		Ex ante Roadmap Brandstoftransitie	2024	lopend	Door RVO wordt in opdracht van IenW de Roadmap Brandstoftransitie Zeevaart opgesteld. Hierin worden de meest waarschijnlijke transitiepaden uitgewerkt voor verschillende vlootsegmenten, en wordt in kaart gebracht wat dit betekent voor de toekomstige brandstofmix in de zeevaart. Deze roadmap wordt opgesteld in samenwerking met partijen uit de gehele brandstofketen gericht op de zeevaart, van brandstofproducenten tot reders en havens.	18	
		Ex ante Onderzoek naar data over emissies van zeevaart	2024	afgerond	Er wordt nog een besluit genomen over het onder nationaal klimaatbeleid brengen van zeevaart. Na het nemen van dit besluit wordt de Kamer geïnformeerd en zal het onderzoek naar data over emissies van de zeevaart aan de Kamer worden aangeboden. Dit zal naar verwachting in het derde kwartaal van 2024 plaatsvinden.	18	
		Ex-ante onderzoek REDIII verplichtingen ('Luchtvaart en zeevaart in de nieuwe jaarverplichting energie vervoer')	2024	afgerond	Het onderzoek geeft een analyse van de hoogte van eventuele jaarverplichtingen voor de levering van brandstof aan zee- en luchtvaart vanuit de RED III. Voor zeevaart zijn daarbij drie scenario's onderzocht, waarbij de jaarverplichting aansluit bij de verplichtingen (op het schip) vanuit FuelEU Maritime. Deze scenario's geven input aan de invulling van een sectorale verplichting, die onderdeel zijn van de nationale implementatie van de RED III binnen de Energie voor Vervoer-systematiek	18	(Brief regering; Onderzoeksrapport luchtvaart en zeevaart in de nieuwe jaarverplichting energie vervoer - Kabinetsaanpak Klimaatbeleid - Parlementaire monitor
		Ex-ante onderzoek Stimuleren verduurzaming zeevaart	2024	lopend	Het kabinet heeft in het Meerjarenprogramma 2025 van het Klimaatfonds middelen gereserveerd voor de ontwikkeling van duurzame zeeschepen, gericht op het opschalen van innovatieve duurzame aandrijftechnieken in de zeevaart. Het betreft de vroege fase van opschaling, waarin nog een aanzienlijke onrendabele top aanwezig is. Voor het vormgeven van een nieuw instrument heeft Rebel onderzoek uitgevoerd naar o.a. de benodigde kapitaal investeringen en de operationele meerkosten bij gebruik van duurzame aandrijftechnieken voor zeevaartschepen. De uitkomsten van dit onderzoek zijn gebruikt bij het opstellen van een fiche ter uitwerking van de eerder genoemde reservering en als voorstel om op te nemen in het Meerjarenprogramma 2025 van het Klimaatfonds.	18	
Fiscale regelingen		Ex-post: Evaluatie fiscale regelingen zeeschepen	2022	afgerond	Het rapport concludeert dat de tonnage regeling en de afdrachtsvermindering zeevaart doeltreffend en doelmatig zijn op basis van interviews met een representatieve groep van sectorpartijen en cijfers over de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse maritieme sector. Met name de doelmatigheid kan echter niet statistisch worden aangetoond. Ten aanzien van de willekeurige afschrijving wordt vastgesteld dat deze nauwelijks wordt gebruikt en daarmee even ondoeltreffend is als in de voorgaande evaluatie. Aan de hand van een zestal kernbevindingen, worden in het rapport aanbevelingen gedaan.	IX,1	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/09/05/evaluatie-fiscale-maatregelen-zeevaart

Tabel 147 Hoofdthema Milieu en Internationaal

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
Lucht en Geluid	Lucht	Ex-post synthese: Luchtkwaliteit, het Schone Lucht Akkoord	2025	te starten	Het Schone Lucht Akkoord is een bestuurlijke overeenkomst tussen het Rijk en de decentrale partners (provincies en gemeenten), en is gericht op het realiseren van gezondheidswinst voor alle burgers door een permanente verbetering van de luchtkwaliteit verdergaand dan de EU-normen voor luchtkwaliteit. Hierbij wordt toegewerkt naar de WHO-advieswaarden in 2030. Voor luchtkwaliteit is in 2019 de beleidsdoorlichting Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) uitgebracht. Het NSL loopt tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Het Schone Lucht Akkoord is op 13 januari 2020 van start gegaan en loopt tot 2030. Er is behoefte om vijf jaar na de start van het Schone Lucht Akkoord, het beleid door te lichten.	20	
		Monitoring: Periodieke Monitoring Schone Lucht Akkoord	2023 – 2030	Lopend	Op basis van bestaande monitoringtrajecten (het NSL, de GCN/GDN-kaarten, de KEV) en voorgenomen beleid van het Rijk, provincies en gemeenten worden prognoses voor de lucht-emissies, concentraties, en gezondheidseffecten in 2016 en 2030. Dit wordt gedaan om te toetsen of het Schone Lucht Akkoord op koers ligt om de doelen te halen. Deze voortgangsmetingen vinden om het jaar plaats en zijn toegezegd in de uitvoeringsagenda van het Schone Lucht Akkoord. De periodieke monitoring van het Schone Lucht Akkoord (voortgangsmeting) wordt begin 2024 afgerond en uiterlijk voor de zomer van 2024 aan de TK gestuurd	20	
		Ex-ante: Gebiedsanalyse voor SLA-pilots hoog blootgestelde gebieden	2023	Lopend	Om een aanpak voor hoogblootgestelde gebieden te ontwikkelen (in het kader van het SLA), voert het RIVM een aantal gebiedsanalyses uit. Deze analyse vormen de eerste stappen in grotere pilots die tot aanbevelingen voor een landelijke aanpak zullen leiden. RIVM is met de pilots in gesprek met de betreffende partijen om meer (lokale) kennis te krijgen om hun analyses te verfijnen en nauwkeuriger te maken. De gebiedsanalyses zijn in 2023 uitgevoerd en worden momenteel gebruikt in de loop van de pilots voor hoogblootgestelde gebieden. Wanneer die pilots in 2024 af zijn, worden de bevindingen van het RIVM ook bekendgemaakt.	20	
		Ex-ante: Verkenning aanvullende maatregelen houtstook van RHDV	2022	Afgerond	Beleidsverkenning aanvullende maatregelen om de emissies van particuliere houtstook te beperken. Het stoken van kachels, haarden, bbq's etcetera heeft een groot effect op onze leefomgeving. Het onderwerp staat in de belangstelling van de politiek en is sterk gepolariseerd. Je bent voorstander van hout stoken of tegenstander. Om toch stappen te kunnen nemen is het van belang om inzicht te hebben in de maatregelen die mogelijk zijn om de emissies en overlast van houtstook te beperken en het draagvlak in de maatschappij waar deze maatregelen op kunnen rekenen. Op basis van dit onderzoek kan het beleid ten aanzien van houtstook zo worden ingericht dat de maatregelen die getroffen worden zo effectief mogelijk zijn en op een zo breed mogelijk draagvlak kunnen rekenen in de maatschappij.	20	https://www.rijksoverheid.nl/onderzoek-en-onderzoek/verkenning-aanvullende-maatregelen-houtstook-van-rhdv
Geluid		Ex-post synthese: Geluid	2022	Afgerond	Het doel van het beleid 'Geluid' is het bevorderen van een solide en gezonde leefomgeving door geluidhinder te voorkomen of te beperken. Hierbij ligt een belangrijke focus op geluidsanering, het aanpakken van knelpunten bij woningen met de hoogste geluidbelastingen. De doorlichting is eerder aangekondigd voor de jaren 2021-2022 in vervolg op de laatste doorlichting in 2016. In 2023 treedt de Omgevingswet in werking en verandert de wet- en regelgeving inhoudelijk. Een beleidsevaluatie in 2022 kan geen doorwerking	20	https://www.rijksoverheid.nl/onderzoek-en-onderzoek/geluid-kwink-groep

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					ertoe aan te zetten voor reparatie te kiezen in plaats van vervanging van defecte apparaten. Daarop richt dit onderzoek zich.		
		Verkenning: Verpakkingen	2022	Afgerond	Recycling van Nederlandse drankkartons	21	https://www.rijksoverheid.nl/onderzoek/rapporten/2022/09/07/recycling-van-nederlandse-drankenkartons
	Plastic	Monitoring: Zwerfafval periodieke monitoring	2022	Afgerond	Monitoring drankverpakkingen in het zwerfafval, tweede helft 2021: dit onderzoek is ingesteld naar aanleiding van signalen dat producenten statiegeld op flessen ontwijken door over te stappen op drankkartons, waar geen statiegeld op zit. Het onderzoek moet verifiëren of dit tot een significante verschuiving leidt.	21	https://www.afvalcircel.nl/onderzoek/rapporten/2022/09/07/monitoring-drankverpakkingen-in-het-zwerfafval
		Monitoring: Plastic Pact NL	2027	Lopend	In 2019 is het Plastic Pact NL gesloten. Ondertekenaars hebben daarin aangegeven jaarlijks data aan te leveren over hun voortgang op de 4 afgesproken doelen (meer met minder plastic) gedurende de looptijd van het Pact (tot eind 2025). Op basis van deze data wordt de gezamenlijke voortgang op de 4 doelen in een jaarlijkse monitoringsrapportage weergegeven. Eind 2023 is besloten dat het Plastic Pact NL gaat stoppen. Begin 2024 verschijnt daarom de laatste monitorrapportage.	21	
		Ex-ante: Wegwerp plastics	2022	Afgerond	Onderzoek pilots naar herbruikbare voedselverpakkingen op festivals: in aanloop naar de nieuwe regelgeving voor wegwerpplastics worden pilots uitgevoerd met herbruikbare alternatieven, om ondernemers te laten zien wat mogelijk is en zo te helpen de overstap naar herbruikbaar te maken.	21	Kamerbrief over aanpak wegwerpplastics Rijksoverheid.nl
		Ex-ante: Wegwerp plastics	2022	Afgerond	Onderzoek retourlogistiek van herbruikbare verpakkingen: bij de overgang naar herbruikbare verpakkingen is één van de uitdagingen dat blikken en voedselcontainers na gebruik ingezameld en schoongemaakt moeten worden voordat ze opnieuw gebruikt kunnen worden. Dit onderzoek dient om in kaart te brengen hoe dit efficiënt georganiseerd kan worden.	21	Reverse logistics voor herbruikbare verpakkingen
		Ex-ante: Wegwerp plastics	2024	Lopend	Gedragsonderzoek naar drivers en belemmeringen voor hergebruik bij de consument: bij de overgang naar hergebruik spelen consumentengewoonten en percepties een grote rol, men is gewend aan wegwerp. Dit onderzoek brengt in kaart hoe consumenten meegenomen kunnen worden om hun gedrag aan te passen aan de nieuwe situatie met meer hergebruik.	21	
		Ex-ante: Zwerfafval	2023	Afgerond	Onderzoek voor maatregelen om de aanwezigheid van sigarettensfilters in zwerfafval tegen te gaan: sigarettensfilters zijn een grote en hardnekkige factor in zwerfafval. Dit onderzoek dient om beleidsinterventies in kaart te brengen die kunnen helpen het aantal filters in zwerfafval te reduceren. In afstemming met VWS vanwege gezondheidsfactoren en anti-rook beleid.	21	https://www.rijksoverheid.nl/onderzoek/rapporten/2023/09/07/sigarettensfilters-in-zwerfafval
	Afvalstoffenbeheer	Ex-ante: Onderzoek Afvalstof of product	2023	lopend	Onderzoek ten behoeve van overige acties uit de verkenningen uit 2021 op het terrein van de beoordeling van afvalstof of product (zie ook kamerbrief Opvolging verkenningen Taskforce Herijking Afvalstoffen, 1 maart 2021 (zie ook TK, 32 852-140). Dit ondersteunende onderzoek is naar verwachting nodig om verder uitwerking te geven aan de resterende acties uit de kamerbrief van 21 maart 2021. Het treffen het opstellen van diverse ministeriële regelingen en handreikingen en het inrichten van een kennisplatform voor omgevingsdiensten bij hun beoordeling van materiaalstromen om kennis op te doen en uit te wisselen. Momenteel wordt er zowel aan de ministeriële regelingen en handreikingen	21	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					als aan de oprichting van het Kennisplatform gewerkt. Dat laatste samen met IPO, VNG en Omgevingsdienst NL.		
	Ex-ante: Onderzoek Storten		2022	afgerond	Het doel van dit onderzoek naar een uniforme rekenmethodiek voor de nazorg van stortplaatsen is te komen tot een voorstel voor een uniforme rekenmethodiek voor de nazorg van stortplaatsen. Provincies zijn wettelijk belast met de nazorg van stortplaatsen en de bijbehorende financiën en zij gaan hier verschillend mee om met wisselende resultaten. Vanuit het IPO is de wens geuit om te komen tot meer uniformiteit. Omdat de provincies onderling niet tot een consensus over de rekenmethodiek kunnen komen, is lenW op verzoek van het IPO een onderzoek gestart om tot die uniforme rekenrente te komen. Rapport is opgeleverd en aan het IPO aangeboden op 15 juli 2022. Het rapport biedt handvatten voor de provincies over hoe om te gaan met de methodiek van de rekenrente. Het is aan de provincies zelf om daarin keuzes te maken. Dit rapport is op 19 juli 2022 gepubliceerd op openoverheid.nl .	21	https://www.rijksoverheid.nl
	Ex-ante: Onderzoek Storten		2022	afgerond	Het storten van afval wordt momenteel beschouwd als de laagste trede in de afvalhiërarchie. Echter, ook in een circulaire economie zal er nog steeds sprake zijn van (zo min mogelijk) storten van afval. Het onderzoek naar het richting geven van de modaliteit storten in de toekomst moet inzicht bieden in de benodigde stortcapaciteit in de toekomst en biedt de basis voor de verdere beleidsontwikkeling met werkprogramma voor het dossier storten. Rapport is opgeleverd en gepubliceerd op 9 november 2022. Het rapport biedt inzichten in de volumes van de stromen die ook in de toekomst nog gestort zullen worden en inzicht in de benodigde en beschikbare stortcapaciteit. In de kamerbrief over diverse onderwerpen ten aanzien van verbranden en storten van 18 juli 2023 is naar dit onderzoek gerefereerd en de bevindingen die worden meegenomen in het werkprogramma storten.	21	https://www.rijksoverheid.nl
	Ex-ante: Onderzoek Storten		2023	lopend	Op basis van onderzoek uit 2022 over de positie van storten in een circulaire economie wordt er in 2023 een werkprogramma opgezet met concrete acties. Verwacht wordt dat er nog nader onderzoek nodig is om tot het opstellen van het werkprogramma te komen. Het werkprogramma wordt naar verwachting uiterlijk Q2 2024 naar de Tweede Kamer verzonden.	21	
	Ex-ante: Onderzoek Circulair Materialenplan		2023	lopend	Ten behoeve van de ontwikkeling van het Circulair Materialenplan, als opvolger van het Landelijk Afvalbeheerplan, brengt de m.e.r. de milieueffecten in beeld voor de belangrijkste nieuwe beleidsvoornemens die mogelijk een plek krijgen in het CMP. Speerpunt bij de m.e.r. vormt de hoogwaardige verwerking van materiaalstromen. Het m.e.r. onderzoek loopt nog. De resultaten en beleidsreactie daarop zullen samen met het ontwerp CMP in Q3 2024 naar de Tweede Kamer worden gezonden ihkv de inspraakprocedure.	21	
	Ex-ante: Onderzoek Afval scheiden		2033	lopend	Onderzoek naar de stand van zaken en beperkingen van afval scheiden op basisscholen. Op basisscholen blijft de afvalscheiding achter. Dit onderzoek dient om na te gaan wat de problemen zijn waar scholen in de praktijk tegenaan lopen en wat daar beleidsmatig of anderszins aan kan worden gedaan.	21	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	Ex-post synthese: Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	2025	te starten	Het doel van het beleid 'Omgevingsveiligheid en Milieurisico's' is het realiseren van een schone, gezonde en veilige leefomgeving die door de inwoners van Nederland ook als zodanig wordt ervaren. In alle hierna opgenomen beleidsevaluaties vallend binnen artikel 22 dienen ter ondersteuning van deze beleidsdoorlichting. Over het beleid 'Omgevingsveiligheid en Milieurisico's' is eind 2018 een rapport uitgebracht (TK 32 861 nr. 42). Eén van de aanbevelingen daarvan was om voor de volgende doorlichting te zorgen voor meer kwantitatief evaluatiemateriaal. Er is behoefte om in 2025 het beleid wederom door te lichten.	22	
		2-jaarlijkse evaluatie VTH	2023	afgerond	Het wettelijk verplichte 2-jaarlijks onderzoek naar de wettelijk vastgestelde kwaliteitscriteria voor de taakuitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) is in 2023 opgeleverd en naar de Kamer verstuurd (Kamerstuk 22343/28663, nr. 368)	22	https://zoek.officiele
		Ex-ante: onderzoek veiligheid energie transitie	2023	lopend	Vanuit het thema 'veiligheid energietransitie' wordt ex ante onderzoek gedaan om de beleidsvorming richting te kunnen geven. Dat betreft bijvoorbeeld de ontwikkelingen in de waterstofketen. Begin 2023 werd een onderzoek over mogelijk te verwachten volumes aan de Kamer gestuurd. Een verkenning van de maatschappelijke kosten en baten m.b.t. verschillende waterstofdragers (waaronder ammoniak) die eind 2023 verwacht wordt zal mede basis zijn voor de herijking van het kabinetsstandpunt ammoniak.	22	
Biotechnologie		Ex-post: Beleidsevaluatie Biociden	2028	te starten	Het beleid 'Biociden' is erop gericht dat biociden, middelen waarmee schadelijke of ongewenste organismen kunnen worden bestreden, werkzaam zijn en veilig voor mens en milieu worden toegepast. Hierbij wordt harmonisatie in Europa nagestreefd. Met de inwerkingtreding van de Europese biocidenverordening in 2012 is veel veranderd. Omdat de uitgangssituaties in de EU-lidstaten verschillend was, is in de EU nu nog een overgangsregime van toepassing. Nederland heeft het hier al bereikte beschermingsniveau in die periode niet verlaagd. In 2020 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van dit beleid naar aanleiding van de door de Europese Commissie uitgevoerde Fact Finding Mission (TK 27858 nr. 510). De beoordeling en goedkeuring van werkzame stoffen onder de biocidenverordening gebeurt in een (Europees) werkprogramma. Dit Europese beoordelingsprogramma is vertraagd. Mogelijk met 5 jaar. Daarmee wordt ook de nationale evaluatie vertraagd.	22	
		Ex-post: Beleidsevaluatie Veiligheid Biotechnologie	2023	Lopend	In 2023 is er een Trendanalyse biotechnologie opgesteld door COGEM en Gezondheidsraad (april 2023 door stas lenW aan TK verstuurd). In 2024 gaan we nav deze Trendanalyse aan de slag met een visietraject, waartoe de Trendanalyse oproept afhankelijk van nieuwe kabinetsplannen. In 2023 is er ook een beleidsevaluatie veiligheid biotechnologie uitgevoerd (planning is deze eind febr 2024. aan TK te sturen).	22	
Vervoer en Bedrijven		Ex-post: Evaluatie Cogem	2025	Te starten	De Commissie Genetische Modificatie (COGEM) informeert en adviseert de regering over genetisch gemodificeerde organismen (ggo's). Het is wettelijk verplicht om een 4-jaarlijkse evaluatie uit te voeren van het adviesorgaan inzake biotechnologie. Vier jaar geleden In 2021 vond de laatste evaluatie plaats. Er is behoefte om eens per vier jaar een evaluatie uit te voeren.	22	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
		Monitoring: Evaluatie uitvoering Basisnet	2023	Afgerond	Jaarlijks wordt de uitvoering van het Basisnet (weg, water, spoor) gemonitord aan de hand van de gerealiseerde vervoersbewegingen van gevaarlijke stoffen over de routes van het Basisnet in het voorgaande jaar. Dit is een wettelijke verplichting. Een overzicht van de gerealiseerde vervoersbewegingen van gevaarlijke stoffen in 2022 over weg, water en spoor is middels een brief aan de Tweede Kamer aangeboden. Daarin zijn ook de overschrijdingen van het wettelijk basisbeschermingsniveau en de vastgelegde risicoplafonds aangegeven. De uitkomsten over het wel of niet overschrijden van het wettelijk basisbeschermingsniveau als ook de vastgelegde risicoplafonds zijn de maat voor de evaluatie van de uitvoering van de Basisnet regelgeving.	22	https://www.informatie.nl
		Monitoring: Evaluatie juridische aspecten Basisnet	2023	Afgerond	Evaluatie originele Basisnet uitgevoerd. De conclusies hieruit (dat het Basisnet en het instrument van de risicoplafonds niet werken en ook niet kunnen werken) zijn meegenomen in de beleidsontwikkeling van het Robuust Basisnet. Dat is ook beschreven in de laatste Kamerbrief, waar de evaluatie als bijlage aan was toegevoegd.	22	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/onderwerpen/risicoplafonds#:~:text=Het%20Basisnet%20niet%20werken
		Ex-durante: Evaluatie Programma Robuust Basisnet	2024	te starten	In 2024 wordt gestart met een evaluatie van het Programma Robuust Basisnet (vervoer van gevaarlijke stoffen) dat in 2019 is begonnen en doorloopt tot de wijziging van de huidige regelgeving Basisnet in (vermoedelijk) 2025. Deze evaluatie zal met name op het proces gericht zijn, in aanvulling op de meer inhoudelijke evaluatie gericht op het functioneren van het basisnet zelf, die in 2023 is opgeleverd. Met een programmatische aanpak en betrokkenheid van diverse stakeholders is met het programma ingezet op het tot stand komen van een robuuster basisnet, allereerst voor de modaliteit spoor, met het oogmerk deze aanpak later ook te kunnen gebruiken voor de modaliteiten weg en water.	22	
		Monitoring: Evaluatie VTH (Vergunningen, Toezicht, Handhaving)	2025	te starten	Vanaf 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Vanaf dat moment verplicht deze wet tot tweejaarlijks evalueren van de kwaliteit van de uitvoering VTH. Op basis van de oude Wet algemene bepalingen omgevingsrecht hebben in 2017, 2019, 2021 en 2023 evaluaties plaatsgevonden. Deze evaluaties worden gebruikt om, waar nodig, verbeteringen in het VTH-stelsel door te voeren. De tweejaarlijkse evaluatie van 2023 dient tevens als nulmeting voor het Interbestuurlijk Programma VTH dat van 2022- 2024 loopt. In dit IBP-VTH wordt opvolging gegeven aan de aanbevelingen van de Commissie Van Aartsen. De eerstvolgende evaluatie vindt plaats in 2025 waarmee dan ook de resultaten van het IBP-VTH in kaart worden gebracht.	22	
		Ex-post: Evaluatie Atlas Leefomgeving	2024	lopend	De evaluatieaanbeveling om de doelmatigheid verder te onderzoeken wordt in 2022 opgevolgd door een maatschappelijke kosten-batenanalyse uit te voeren. De MKBA is er op gericht te bezien of de Atlas tegemoet komt aan maatschappelijke behoefte. Daarnaast wordt de efficiency van het beheer opnieuw onderzocht. MKBA is gestart in oktober 2023. Oplevering rapport verwacht Q4 2024	22	
		Monitoring: Evaluatie programma modernisering omgevingsveiligheid (MOV)	2024	lopend	Anticiperend op de aanstaande Omgevingswet is het programma Modernisering Omgevingsveiligheid (MOV) opgezet. Het programma MOV heeft onderzoek gedaan naar de behoeftes ten aanzien van omgevingsveiligheid van bestuurders van gemeenten, provincies, omgevingsdiensten, veiligheidsregio's en gezondheidsdiensten. De evaluatie van het programma MOV gaat enerzijds in op de vraag of de gestelde doelen van het	22	

Thema	Subthema	Type onderzoek	Afronding	Status	Conclusies/ aanbevelingen	Artikel	Hyperlink
					programma zijn bereikt en anderzijds op de vraag wat nog nodig is vanuit het ministerie van IenW voor de implementatie van de modernisering bij de inwerking treden van de Omgevingswet.		
Chemische Stoffen	Ex-post: Evaluatie asbestbeleid	2026	te starten		Het asbestbeleid is erop gericht om asbestdaken als belangrijkste resterende bron van asbestvezels in de leefomgeving te saneren. In 2020 is de subsidieregeling Saneren asbestdaken geëvalueerd. Er is een Landelijke Asbestdakenkaart met het aantal m ² asbestdaken dat nog gesaneerd moet worden. Deze kaart wordt periodiek bijgewerkt. De evaluatie richt zich op de vraag in hoeverre met het beleid het doel (aanpak van asbestdaken, de grootste bron aan vezels in de buitenlucht) is bereikt, en welke beleidsvragen nog resteren. Uw Kamer is in de voortgangsbrief asbest van 1 december 2021 geïnformeerd over het voornemen om in 2023 voor het onderwerp asbestdaken een beleidsevaluatie uit te voeren. Gelet op de recent gewijzigde focus zal ik deze evaluatie niet in 2023 maar begin 2026 uitvoeren, na afloop van de voorgenomen communicatie- en bewustwordingsactiviteiten.	22	
	Ex-post: Evaluatie stelsel nucleaire veiligheid en stralingsbescherming	2023	Lopend		Evaluatie stelsel nucleaire veiligheid en stralingsbescherming (Kernenergiewet en onderliggende besluiten en regelingen) om na te gaan of het stelsel voldoende robuust is met oog op het bewerkstelligen van de ambities van het coalitieakkoord inzake kernenergie en afval.	22	
	Ex-post: Evaluatie LAVS	2023	Lopend		Met de verplichtstelling van het Landelijke Asbestvolgsysteem (LAVS) wordt gericht ingezet op betere naleving van en toezicht op asbestregelgeving geldend voor gecertificeerde/ accreditatiebedrijven werkzaam in de asbestsaneringsketen (inventarisatie, verwijdering, eindbeoordeling en afvalafvoer). Daarmee wordt beoogd te voorkomen dat in de keten van werkzaamheden nadelige gevolgen optreden voor de gezondheid van de mens, in het bijzonder werknemers, en het milieu. De evaluatie van het LAVS gaat in op de vraag of de gestelde doelen van het LAVS zijn bereikt (effectiviteit) en of deze zo goedkoop mogelijk zijn bereikt (efficiëntie).	22	

Bijlage 4: Inhuur externen

Vanaf 2011 geldt als norm voor externe inhuur 10% van de personele uitgaven (motie Roemer). In onderstaande tabel staan de totale uitgaven voor externe inhuur van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Tabel 148 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat Verslagjaar 2023 (bedragen x € 1.000)	
Programma- en apparaatskosten ¹	
1. Interim-management	8.223
2. Organisatie- en Formatieadvies	7.598
3. Beleidsadvies	20.260
4. Communicatieadvisering	4.864
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	40.946
5. Juridisch Advies	4.376
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	35.133
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	6.887
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	46.396
8. Uitzendkrachten (formatie & piek) ²	240.429
Ondersteuning bedrijfsvoering	240.429
Totaal uitgaven inhuur externen	327.770

1 Realisaties van Agentschappen zijn o.b.v. kosten en de realisaties van de Bestuurskern zijn o.b.v. werkelijke uitgaven.

2 Deze categorie bestaat uit drie posten. (1) De uitzendkrachten van het ministerie (€9,7 miljoen); (2) de uitgaven externe inhuur ten behoeve van het primaire proces van de uitvoeringsorganisatie RWS, die niet of niet gemakkelijk zijn onder te brengen onder de acht door BZK onderscheiden categorieën externe inhuur (€72,8 miljoen); (3) Inhuurcontracten voor dienstverlening die niet tot de kernactiviteiten van RWS behoren en naar aard van de activiteit de aanschaf van een product betreffen, maar onder de definitie van externe inhuur vallen (€157,9 miljoen).

Toelichting op het inhuurpercentage 2023

In 2023 gaf het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat € 328 miljoen aan externe inhuur uit. De uitgaven voor het ambtelijke personeel bedroegen € 1.566 miljoen. Samen zijn de uitgaven € 1.893 miljoen. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, komt in 2023 op een inhuurpercentage van totaal 17,3%. Hiermee is de norm van 10% overschreden. Dit was noodzakelijk om de hoge productieopgave te kunnen realiseren. De belangrijkste oorzaak van de overschrijding is de inhuur op niet-kerntaken bij Rijkswaterstaat (RWS) ter hoogte van € 158 miljoen. Het inhuurpercentage in 2023 zonder inhuur op niet-kerntaken is 9,8% en wel binnen de norm van 10%.

Van de € 328 miljoen die lenW in 2023 aan inhuur heeft uitgegeven, is € 243 miljoen aan Rijkswaterstaat toe te wijzen. Binnen RWS is het inhuurpercentage 18,3%. Met de toenemende productieopgave stijgt de inhuur op niet-kerntaken om deze productieopgave waar te kunnen maken. De inhuur op niet-kerntaken in het primaire proces wordt met name onder de posten onderhoud in de staat van baten en lasten en aanleg op het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds verantwoord.

Ook bij de andere onderdelen van lenW is met een inhuurpercentage van gemiddeld 15% in 2023 de norm van 10% overschreden. De noodzaak voor extra inhuur van capaciteit bij het KNMI, de Inspectie en Bedrijfsvoering betreft vooral expertise op terrein van automatisering. Bij de beleidskern betreft de extra inhuur voornamelijk tijdelijke (specialistische) inzet op programma's voor het klimaatakkoord, de vrachtwagenheffing, de lucht-ruimherziening en Schiphol.

Tabel 149 Inhuur externen buiten raamovereenkomsten

	2023
Aantal overschrijdingen maximumtarief	1

Toelichting op inhuur externen buiten raamovereenkomsten 2023

In 2023 is als gevolg van indexatie voor één functie die is ingehuurd buiten de raamovereenkomsten het maximumtarief van € 225 per uur (exclusief btw) overschreden. Het betreft een bijzondere/unieke functie van een gezamenlijke projectadviseur Vormgeving en Inpassing voor het gezamenlijke project Zuidasdok (RWS, ProRail en gemeente Amsterdam), waarbij continuïteit is vereist en de benodigde gecombineerde kennis en noodzakelijke autoriteit langere tijd aan het project verbonden moest zijn.

Bijlage 5: Focusonderwerp 2023, Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting

De Tweede Kamer verzoekt het Kabinet om bij de verantwoording over het jaar 2023 aandacht te besteden aan resultaatbereik in relatie tot onderuitputting, als gevolg van bijvoorbeeld arbeidskrapte. In deze bijlage wordt de totale onderuitputting gepresenteerd. Daarbij worden de grootste en/of belangrijkste meevallende realisaties apart toegelicht. De overige meevallende realisaties worden in de post «overige meevallers» toegelicht.¹¹

Tabel 150 Grootste posten met onderuitputting in 2023 (bedragen x € 1.000)			
Artikel	Naam meevaller	Bedrag	Als % v.d. vastgestelde netto-begroting
11	Meevaller HGIS subsidies Artikel 11	- 1.700	0,0%
13	Meevaller Wet bodemsanering Artikel 13	- 2.310	0,0%
13	Lagere ontvangsten gemeenten	3.400	0,0%
14	Meevaller Regionale aanpak Laadinfrastructuur	- 4.000	0,0%
14	Meevaller SPUK zero-emissie bussen	- 8.600	- 0,1%
14	Meevaller NGF project Dutch Metropolitan Innovations	- 6.900	- 0,1%
14	Meevaller Klimaatfonds Laadinfrastructuur wegvervoer	- 4.400	0,0%
16	Meevaller transitievergoeding OV	- 8.500	- 0,1%
16	Meevaller Heerlen-Landgraaf	- 9.100	- 0,1%
16	Meevaller BVOV	- 2.100	0,0%
17	Lagere ontvangsten BVOV	19.000	0,1%
17	Meevaller NGF subsidie Luchtvaart in transitie	- 48.115	- 0,4%
18	Meevaller NGF subsidieregeling ombouw schepen	- 5.700	0,0%
18	Meevaller NGF onderzoeksopdrachten	- 4.746	0,0%
22	Meevaller Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	- 5.400	0,0%
97	Meevaller Algemeen departement	- 6.200	0,0%
98	Meevaller Apparatuuruitgaven kerndepartement	- 9.500	- 0,1%
	Overige mee en tegenvallers	- 4.004	0,0%
	Totaal Meevaller	- 108.875	- 0,8%

Artikel 11 Integraal Waterbeleid

Er is onderuitputting op HGIS subsidies (- € 1,9 miljoen). Voor de VN 2023 Water Conference is vanuit de HGIS in de begroting een reservering getroffen om de organisatie te bekostigen en internationale toezeggingen te doen. Doordat bestuurlijke internationale afspraken na de VN top meer tijd vergen is in 2023 minder gerealiseerd.

Artikel 13 Bodem en Ondergrond

Op grond van de Wet bodembescherming en het Besluit financiële bepalingen bodemsanering worden subsidies ten behoeve van saneringsmaatregelen van bedrijven verstrekt. Aangezien er minder voorschot aanvragen zijn binnengekomen dan geraamd is onderuitputting op de subsidie bedrijvenregeling van - € 2,3 miljoen.

¹¹ Onderuitputting betreft hierbij de specifieke najaars- en slotwetmutaties 2023. In lijn met de comptabele wetgeving is de vastgestelde begroting gedurende 2023 in onder meer verschillende suppletore wetten bijgesteld. Voor het verloop van de wijziging van de begrotingsstaat voor het jaar 2023 wordt verwezen naar de slotwet 2023.

Er is – € 3,4 miljoen minder aan ontvangsten, omdat de geraamde ontvangsten van Provincie Zuid-Holland (-€ 1,4 miljoen) en gemeente Krimpen aan den IJssel (€ 2 miljoen) niet meer in 2023 zijn ontvangen als gevolg van vertraging van het bodemsaneringsproject van het EMK terrein. Deze vertraging heeft geen relatie met krapte op de arbeidsmarkt, maar is het gevolg van reguliere (wettelijke) procedures rondom het project.

Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Voor de bijdragen aan medeoverheden is op de regeling Regionale Aanpak Laadinfrastructuur – € 4,0 miljoen onderuitputting aangezien de aanpak Laadinfrastructuur laat in 2023 is gepubliceerd. Hierdoor zijn aanvragen later binnengekomen en is er minder uitgegeven dan begroot. Bij de SPUK zero-emissie bussen zijn er minder aanvragen binnengekomen dan verwacht (- € 8,6 miljoen).

Verder is er bij de opdrachten onderuitputting op het NGF-project Dutch Metropolitan Innovations (- € 6,9 miljoen) aangezien nog niet alle opdrachten zijn uitgewerkt en is er onderuitputting op Laadinfrastructuur wegvervoer Klimaatfonds (- € 4,4 miljoen). In 2023 was het offertetraject nog niet afgerond en dus schuiven de verplichtingen en kasuitgaven door naar 2024.

Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Het TVOV budget valt lager uit (- € 8,5 miljoen) door een overschot dat met de slotwet is afgeboekt. Er kwamen minder aanvragen dan verwacht binnen op de subsidie.

Voor de specifieke uitkering Heerlen-Landgraaf is minder opgevraagd dan verwacht (- € 9,1 miljoen). Het bedrag kwam in 2022 niet in betaling en nu ook niet in 2023. Het bedrag zal daardoor niet doorgeschoven worden naar 2024.

De uiteindelijke realisatie op de BVOV (- € 2,1 miljoen) blijkt in 2023 iets lager dan was voorzien door minder aanvragen dan verwacht.

De ontvangsten € 19,0 miljoen betreffen afrekeningen van voorschotten die in het kader van de regeling specifieke uitkering beschikbaarheidsvergoeding regionale OV-concessie 2021 aan vervoerregio's gemeenten en provincies zijn verstrekt. Op grond van de ingediende verantwoordingen en de verzoeken tot vaststelling van de uitkeringen, bleek een deel van de verstrekte voorschotten te moeten worden terugbetaald. Hierover zijn met de betreffende provincies en vervoersregio's afspraken gemaakt. Eind 2023 is nog niet alles wat begroot was ontvangen van de regio. Deze ontvangsten zullen naar verwachting begin 2024 ontvangen worden.

Artikel 17 Luchtvaart

Er is – € 48,1 miljoen onderuitputting op de NGF subsidie luchtvaart in transitie in de najaarsnota en slotwet 2023. Deze onderuitputting wordt enerzijds veroorzaakt door vertraging van de uitbetaling van de subsidie-middelen vanwege de extra tijd die nodig is voor het opstellen van de subsidieregelingen en het beoordelen van de subsidieaanvragen. Anderzijds is het aantal subsidieverstrekingen voor het NGF-project Luchtvaart in Transitie lager dan begroot. Dit heeft te maken met vertraging bij een aantal deelprojecten, ondermeer doordat er meer tijd en afstemming nodig was om de doelstellingen en strategie op te stellen binnen de gestelde randvoorwaarden van lenW.

Artikel 18 Scheepvaart en Havens

Er is onderuitputting op de NGF budgetten. De NGF subsidieregeling ombouw schepen in 2024 gaat plaatsvinden in plaats van 2023 (- € 5,7 miljoen). Verder zijn er een aantal NGF onderzoeksopdrachten vertraagd waardoor er – € 4,7 miljoen onderuitputting is. De reden voor de onderuitputting is deels te vinden in de krapte op de arbeidsmarkt, maar ook deels toe te wijden aan andere factoren zoals het te laat ontvangen van facturatie en de benodigde tijd om het doelmatig te kunnen besteden.

Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Op artikel 97 zijn er verschillende meevallers die optellen tot een totaal van – € 5,4 miljoen. Er is onderuitputting op de dataverkenning afzet biociden en monitoring impulsprogramma (- € 1,7 miljoen), visie ontwikkeling externe veiligheid en maatwerkafspraken. De reden voor de vertraging is gedeeltelijk te vinden in krapte op de arbeidsmarkt, maar ook deels met een te late start.

Een groot gedeelte van de uitgave op project Register Externe Veiligheid is verschoven naar 2024 (- € 1,0 miljoen). Ook diversen kleine opdrachten omtrent omgevingsveiligheid zijn niet tijdig in 2023 betaald. Deze bedragen zullen overlopen naar 2024. De reden voor de vertraging is gedeeltelijk te vinden in krapte op de arbeidsmarkt, maar ook deels met het te laat starten van het inkooptraject.

Onderuitputting van – € 1,6 miljoen op het inter bestuurlijke programma vergunningverlening, toezicht en handhaving pijler 3 ICT opdrachten. Deze voornamelijke ICT uitgaven schuiven door naar 2024. De reden voor de vertraging is gedeeltelijk te vinden in krapte op de arbeidsmarkt.

Onderuitputting op Onderzoeksprogramma veiligheid Biotechnologie en verschillende kleine meevallers biotechnologie (- € 1,0 miljoen). De reden voor de vertraging is gedeeltelijk te vinden in krapte op de arbeidsmarkt, maar ook deels met het te laat starten van het inkooptraject.

Artikel 97 Algemeen departement

Op artikel 97 zijn er verschillende meevallers die optellen tot een totaal van € 7,6 miljoen. Het budget Departementaal Coördinatie Crisisbeheersing (DCC) is niet volledig uitgeput voornamelijk doordat de laatste factuur van RIVM niet tijdig is ontvangen. Daarnaast zijn diverse trainingen en opleidingen niet doorgegaan (- € 2,1 miljoen).

Vanuit Buitenlandse Zaken waren er Official Development Assistance (ODA) middelen ter beschikking gesteld die op de begroting van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat zijn geplaatst. Dit naar aanleiding van de overstromingen als gevolg van de damdoorbraak. De waterschappen hebben uit eigen voorraad waterpompen en reddingsboten gestuurd naar de Oekraïne maar hebben uiteindelijk maar beperkt gebruik gemaakt van de mogelijkheid van compensatie voor de levering van die hulpgoederen (- € 2,5 miljoen).

De nog niet afgehandelde facturen voor de reizigerstesten, omdat er nog onderzoek bezig is voor een aantal ingediende declaraties (- € 3,0 miljoen)

Verder zijn de ontvangsten voor het regeringsvliegtuig pas op 2 januari 2024 binnengekomen, waardoor er – € 1,4 miljoen minder onder ontvangsten zijn.

Artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement

Op artikel 98 zijn er verschillende meevallers die optellen tot een totaal van € 9,5 miljoen. Als gevolg van krapte op de arbeidsmarkt is er vertraagde invulling van de vacatureruimte. Deze open vacatureruimte zorgen voor een onderuitputting van – € 2,9 miljoen.

een verlaging van het budget door de niet uitgevoerde geplande uitbreiding van gebouwen en lagere kosten voor bedrijfsvoeringsbeheer (- € 1,0 miljoen). Dit is vertraagd vanwege wachten op besluitvorming.

Vertraging van de vernieuwing van het bedrijfsvoeringssysteem SAP (o.a. door wisseling projectleider) daardoor uitgaven pas in 2024 worden gedaan (- € 3,4 miljoen).

Overboekingen naar diverse lenW-onderdelen voor het invullen van arbeidsplaatsen, om te voldoen aan de banenafpraak. Dit betreft o.a. RWS (MF) en ILT (artikel 24) (- € 2,2 miljoen).

Overige mee- en tegenvallers

De post overige mee- en tegenvallers betreffen diverse kleinere mutaties die geen eenduidige oorzaak hebben.

Bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Op verzoek van de motie Hachchi c.s. (Kamerstukken II 2011/12, [33000 IV, nr. 28](#)) wordt jaarlijks een overzicht van alle rijksuitgaven aan Caribisch Nederland (met uitzondering van de vrije uitkering ofwel het BES-fonds) toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties (IV).

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) volgt het kabinet de aanbeveling op om het overzicht Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland aanzienlijk uit te breiden (Kamerstukken II 2019/20, [35300 IV, nr. 11](#)). Doel hiervan is om de rol van het Ministerie van BZK te verstevigen en een meer integrale afweging van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland te bevorderen.

In het jaarverslag Koninkrijksrelaties (IV) is het totale overzicht van de Rijksuitgaven Caribisch Nederland te vinden. Hieronder is de uitsplitsing van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland voor het departementale jaarverslag van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (XII) weergegeven. In het overzicht en de bijbehorende toelichtingen wordt aangegeven of het uitgaven zijn ten behoeve van eilandelijke taken (E) of rijkstaken (R), of er sprake is van incidentele (I) of structurele (S) bekostiging en wordt een toelichting gegeven op de wijze van financiering welke gekoppeld is aan de beoogde beleidsdoelen.

Tabel 151 Departementaal overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

	Taak	Bijdrage	Realisatie				
			2019	2020	2021	2022	2023
Totaal uitgaven			66.755	61.328	36.489	29.266	18.938
Artikel 13 Bodem en Ondergrond			6.798	8.153	10.348	10.912	11.609
Opdrachten	R	I	217	39	60	0	0
Subsidies (regelingen)	E	S	6.341	8.114	10.144	10.912	11.609
Bijdrage aan medeoverheden	E	I	240	0	144	0	0
Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid			15.285	13.501	11.038	9.820	0
Bijdrage aan medeoverheden	E	I	15.285	13.501	11.038	9.820	0
Artikel 17 Luchtvaart			12.824	17.515	10.945	5.765	5.490
Opdrachten	R	S	1397	1.364	940	287	223
Subsidies (regelingen)	R	I	649	691	425	420	286
Bijdrage aan agentschappen	R	I	4422	6.411	5.806	5.058	3.435
Bijdrage aan medeoverheden	E	I	6356	9.049	0	0	1.546
Leningen	R	I	0	0	3.774	0	0
Artikel 18 Scheepvaart en havens			29.498	16.759	96	0	0
Opdrachten	E	S	797	45	61	0	0
Bijdrage aan medeoverheden	E	I	28.701	16.714	35	0	0
Artikel 21 Duurzaamheid			1.148	2.737	1.374	350	835
Opdrachten	E	I	0	0	0	0	47
Bijdrage aan medeoverheden	E	I	1.148	2.737	1.374	350	788
Artikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's			347	642	623	1.500	307
Opdrachten	E	S	165	131	122	72	55

	Taak	Bijdrage	Realisatie				
			2019	2020	2021	2022	2023
Subsidies (regelingen)	E	I	82	77	0	0	0
Bijdrage aan agentschappen	R	S	0	0	0	231	252
Bijdrage aan medeoverheden	E	S	100	434	501	1.197	0
Artikel 23 Meteorologie, Seismologie en Aardobservatie			855	1.043	1.064	919	697
Bijdrage aan medeoverheden	R	S	855	1.043	1.064	919	697
Artikel 24 Handhaving en toezicht			735	978	1.001	0	0
Bijdrage aan agentschappen	R	S	735	978	1.001	0	0
Artikel 97 Algemeen departement			0	0	0	0	0
Opdrachten	R	S	0	0	0	0	0

Toelichting

Artikel 13 Bodem en ondergrond

Subsidies

Betreft structurele subsidies voor het verlagen van de tarieven van drinkwater op Saba, Sint Eustatius en Bonaire, alsmede voor afvalwater (rioolwaterzuivering) op Bonaire. Daarnaast gaat het om incidentele subsidies voor investeringen in de drinkwatervoorzieningen, hetgeen bijdraagt aan de toegankelijkheid van drinkwater.

Artikel 17 Luchtvaart

Opdrachten

Bijdrage aan Aeronautical Information Publication (AIP) voor de BES-eilanden.

Subsidies

Er is een subsidie aan DC-ANSP verstrekt ten behoeve van het verlagen van luchtverkeersdienstverleningstarieven. Om een onaanvaardbare stijging in de tarieven voor het gebruik van luchtverkeersdienstverlening op en rond Bonaire International Airport te voorkomen, heeft lenW een deel van de kosten voor het leveren van de dienst door Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider (DC-ANSP) gedekt via subsidiering. Zonder deze bijdrage zouden de tarieven dusdanig sterk stijgen dat een mogelijke verstoring van de markt zal optreden, met bijbehorend negatief effect op de lokale gemeenschap.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan de baanverlichting op Bonaire International Airport.

Bijdrage aan medeoverheden

Er is een bijdrage gegeven voor SAR (search and rescue).

Artikel 21 Duurzaamheid

Opdrachten

Dit betreft middelen ten behoeve van incidentele opdrachten voor eilandelijke taken. Het gaat hierbij om advisering afvalmanagement in het kader van het programma Afval op Maat.

Bijdrage aan medeoverheden

Dit betreft de bijdrage aan het Openbaar Lichaam Bonaire voor het realiseren van een duurzaam afval beheer via onder andere het programma Afval Beheer op Maat.

Artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's

Opdrachten

Dit betreft middelen ten behoeve van incidentele opdrachten die zowel toezien op rijkstaken als eilandelijke taken. Het gaat hierbij o.a. om de lokale ondersteuning en coördinatie van projecten op de eilanden.

Bijdrage aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de inzet van capaciteit inzake de uitvoering van CN projecten.

Artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie

Bijdrage aan agentschappen

Naast reguliere taken als het weerbericht en een waarschuwing voor gevaarlijk weer worden er ook specifieke taken door het KNMI op Caribisch Nederland uitgevoerd. Het gaat hierbij onder meer om dienstverlening op de luchthaven Flamingo Airport (Bonaire International Airport).

Bijlage 7: NGF-bijlage

In deze bijlage wordt gerapporteerd over aan lenW onvoorwaardelijk toegekende middelen uit het Nationaal Groeifonds (NGF). In 2022 zijn voor het eerst middelen vanuit het Nationaal Groeifonds aan de begroting van lenW toegekend. In eerdere jaren heeft lenW geen middelen uit het NGF ontvangen, daarom wordt er niet over eerdere jaren in onderstaand overzicht verantwoord.

Voor de inhoudelijke rapportage over de voortgang van alle NGF-projecten voor het jaar 2023 wordt verwezen naar de voortgangsrapportage zoals opgesteld door de beoordelingsadviescommissie van het NGF.

Tabel 152 Uitgaven NGF-projecten van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (bedragen x € 1.000)

	Totaal toegekend NGF-budget	Realisatie		Resterend budget
		2022	2023	
Totaal uitgaven NGF-Projecten	748.488	10.147	62.408	675.933
<i>Subtotaal uitgaven Digitale Infrastructuur Logistiek (DIL)</i>	<i>51.104</i>	<i>647</i>	<i>8.203</i>	<i>42.254</i>
18.1 Scheepvaart en Havens				
Opdrachten (DIL)		647	8.203	42.254
<i>Subtotaal ontvangsten Digitale Infrastructuur Logistiek (DIL)</i>		<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ontvangsten		0	0	0
<i>Subtotaal uitgaven Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (ZES)</i>	<i>50.200</i>	<i>9.500</i>	<i>9.900</i>	<i>30.800</i>
18.1 Scheepvaart en Havens				
Subsidies (ZES)		9.500	9.900	30.800
<i>Subtotaal ontvangsten Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (ZES)</i>		<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ontvangsten		0	0	0
<i>Subtotaal uitgaven Luchtvaart in transitie (LiT)</i>	<i>263.884</i>	<i>0</i>	<i>42.443</i>	<i>221.441</i>
17.1 Luchtvaart				
Opdrachten (LiT)		0	266	1.181
Subsidies (LiT)		0	41.825	209.962
98.1 Personele uitgaven				
Personele uitgaven		0	352	10.218
98.2 Materiële uitgaven				
Materiële uitgaven (LiT)		0	0	80
<i>Subtotaal ontvangsten Luchtvaart in transitie (LiT)</i>		<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ontvangsten (LiT)		0	0	0
<i>Subtotaal uitgaven NL2120</i>	<i>70.000</i>			<i>70.000</i>
11.1 Algemeen Waterbeleid				
Subsidies (NL2120)				50.119
Bijdragen aan medeoverheden (NL2120)				19.881
<i>Subtotaal ontvangsten NL2120</i>		<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Ontvangsten		0	0	0
<i>Subtotaal uitgaven Groeiplan Watertechnologie (GPWT)</i>	<i>135.000</i>			<i>135.000</i>
11.4 Waterkwaliteit				

	Totaal toegekend NGF-budget	Realisatie	Resterend budget
Subsidies (GPWT)			135.000
<i>Subtotaal ontvangsten Groeiplan Watertechnologie (GPWT)</i>		0	0
Ontvangsten (GPWT)		0	0
<i>Subtotaal uitgaven Dutch Metropolitan Innovations (DMI)</i>	78.300		1.862
14.3 Slimme en Duurzame Mobiliteit			
Opdrachten (DMI)			1.862
98.1 Personele uitgaven			
Personele uitgaven (DMI)			0
<i>Subtotaal ontvangsten Dutch Metropolitan Innovations (DMI)</i>		0	0
Ontvangsten (DMI)		0	0
<i>Subtotaal uitgaven Maritiem Masterplan (MM)</i>	100.000		100.000
18.1 Scheepvaart en Havens			
Opdrachten (MM)			1.288
Subsidies (MM)			96.965
Bijdragen aan Agentschappen (MM)			738
98.1 Personele uitgaven			
Personele uitgaven (MM)			1.009
<i>Subtotaal ontvangsten Maritiem Masterplan (MM)</i>		0	0
Ontvangsten (MM)		0	0

Toelichting

Digitale Infrastructuur Logistiek (DIL)

DIL heeft als doel de digitalisering van de logistieke sector te versnellen en faciliteren. De toegekende middelen (€ 51,1 mln.) worden ingezet voor verdere ontwikkeling van de Basis Data Infrastructuur (BDI) en verhoging van de 'digital readiness' van het bedrijfsleven. Hiermee kunnen verstoringen en inefficiënties in de logistiek versneld en via betere (digitale) samenwerking aangepakt worden. Het programma DIL wordt in de periode 2022 – 2026 uitgevoerd. In 2023 zijn zes living labs met de BDI opgestart. Ook zijn een aantal instrumenten ter verhoging van de digitale volwassenheid van het bedrijfsleven ontwikkeld en in uitvoering gebracht via een slimme groepsgewijze aanpak door een aantal netwerkconsulenten. Tenslotte is een nieuw werkpakket voorbereid dat heel specifiek de ICT partijen in de logistieke keten op de BDI gaat aansluiten.

Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch (ZES)

Met middelen (€ 50,2 miljoen) voor ZES kan een deel van de binnenvaart worden verduurzaamd via een nieuw energiesysteem. Door te investeren in dockingstations, batterijcontainers en het ombouwen van schepen kan er een rendabel en schaalbaar netwerk van open-toegankelijke laadinfrastructuur en energiecontainers ontstaan voor emissieloos varen. Na de start in 2022 van de aanleg van laadstations en de aanschaf van energiecontainers is in december 2023 de tijdelijke subsidieregeling elektrificatie binnenvaartschepen geopend. Tot en met 31 december 2025 is € 15,1 miljoen beschikbaar voor de subsidie van de aanschaf en de installatie van een elektrische voortstuwingsinstallatie.

Luchtvaart in Transitie (LiT)

Luchtvaart in Transitie (€ 263,9 miljoen in totaal t/m 2030) is gericht op het verduurzamen van de luchtvaartsector door knelpunten in de transitie naar een duurzamere luchtvaart weg te nemen. De kern van de toekenning richt zich op doorbraaktechnologieën voor ultra-efficiënte vliegtuigontwikkeling en daarbij behorend onderzoek en flankerende activiteiten. Het project is in 2023 gestart en heeft een looptijd van 8 jaar. In december 2023 is de voorwaardelijke toekenning voor het deelproject HAPSS omgezet naar onvoorwaardelijk. Na overheveling naar de lenW begroting in 2024 wordt het totale projectbudget € 337 miljoen in tot en met 2030.

NL2120

Voor het project NL2120 is in totaal € 110,0 miljoen beschikbaar gesteld vanuit het NGF, waarvan € 40,0 miljoen voorwaardelijk. Dit project zet zich in voor het groene verdienvermogen van Nederland en richt zich op natuurlijke oplossingen (nature-based solutions) voor vraagstukken op het gebied van landgebruik en bodem- en waterbeheer. Het project start in 2024 en heeft een looptijd van 10 jaar.

Groeiplan Watertechnologie (GPWT)

In 2023 is de reservering voor het NGF-project Groeiplan Watertechnologie van in totaal € 135 miljoen onvoorwaardelijk toegekend. Dit project heeft als doel nieuwe technologieën voor de beschikbaarheid van (schoon) water te ontwikkelen en deze zowel nationaal als internationaal te vermarkten. Het project start in 2024.

Dutch Metropolitan Innovations (DMI)

DMI draagt bij aan samenhang en samenwerking in het fysieke domein gericht op slimme, duurzame verstedelijking en mobiliteitsvernieuwing. Voor het NGF-project Dutch Metropolitan Innovations is in 2023 € 85,0 miljoen beschikbaar gesteld, waarvan € 78,3 miljoen op de begroting van lenW en € 6,7 miljoen op de begroting van EZK. Aanvullend investeren bedrijven € 42,0 miljoen en gemeenten € 55,0 miljoen. Deze investeringen hebben als doel bij te dragen aan het realiseren van een digitale infrastructuur voor het delen en gebruiken van data in het fysieke domein t.b.v. slimme en duurzame verstedelijking en mobiliteitstransitie. DMI is op 1 november 2023 gestart nadat de Eerste Kamer de Voorjaarsnota lenW had vastgesteld. Vervolgens zijn 16 van de 17 innovatieopdrachten verstrekt en van start gegaan. De eerste groep bedrijven en gemeenten heeft hun deelname aan DMI bevestigd. Tevens hebben de eerste stedelijke gebiedsontwikkelingsprojecten zich gemeld met hun wensen en behoeften.

Maritiem Masterplan

Met het Maritiem Masterplan (€ 100 miljoen onvoorwaardelijk en € 110 miljoen voorwaardelijk toegekend) wordt ingezet op de verduurzaming van de maritieme sector. Door voort te bouwen op onderzoek met betrekking tot de toepassing van hernieuwbare brandstoffen en duurzame aandrijflijnen, dit te demonstreren aan boord van schepen en de informatie uit deze demonstraties te delen, wordt de maritieme sector ondersteund in het voorbereiden op de klimaattransitie. Het project start begin 2024 en heeft een looptijd van tien jaar.

Bijlage 8: Rapportage Correspondentie

Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) rapporteert hierbij over de correspondentie met burgers voor het kalenderjaar 2023. In deze rapportage wordt een beeld geschetst van de omvang van de correspondentie tussen burgers en IenW en binnen welke termijn deze correspondentie wordt behandeld.

Tabel 153 Departementaal overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

Rapportage Behandeling Correspondentie	Aantal ingekomen 2023	Aantal afgedaan 2023 ¹	Aantal afgedaan binnen termijn	Aantal afgedaan binnen verdaagde termijn	Aantal afgedaan na instemming met verder uitsluitel	Aantal niet tijdig
Aanvragen om WOB-besluit						
- Kerndepartement	114	75	3		42	30
- ILT	97	99	17	8	34	39
- PBL						
- RWS	103	98	43	19	21	15
- KNMI	5	5	4	0	1	0
Bezwaarschriften						
- Kerndepartement	66	37	9	10	1	17
- ILT (exclusief bestuurlijke boete)	584	294	86	87	30	88
- ILT bezw. bestuurlijke boete	304	246	110			136
- PBL						
- RWS	118	92	16	8	6	62
- KNMI	0	1	0	0	1	0
Klaagschriften						
- Kerndepartement	7	3	3			
- ILT	43	39				
- PBL	0	0				
- RWS	34	29	25	0	2	2
- KNMI	0					
Andere (Burger)brieven						
- Kerndepartement	2.129	2.182	1.998	nvt	nvt	184
- ILT	44.454	44.476	42.758	nvt	nvt	1.690
- PBL	352	348	318	22	3	5
- RWS	112.057	112.181	105.580	nvt	nvt	6.601
- KNMI	3.030	3.030	3023	nvt	nvt	7

¹ Inclusief restant verzoeken uit jaar t-1 (vanwege overloop bij de afdoening van zaken over kalenderjaren heen correspondeert het totaal aantal afgedaan niet (altijd) met het aantal ingekomen).

Bijlage 9: Afkortingenlijst

Tabel 154 Departementaal overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

A.	
ABS	Absolute waarde
ACM	Autoriteit Consument & Markt
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
ANVS	Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming
AO	Algemeen Overleg
APK	Algemene Periodieke Keuring
AR	Algemene Rekenkamer
AWACS	Airborne Warning And Control Station
AWB	Algemene wet bestuursrecht
B.	
BAW	Bestuursakkoord Water
BBP	Bruto Binnenlands Product
BDU	Brede Doeluitkering
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
Bevb	Besluit externe veiligheid buisleidingen
Bevt	Besluit externe veiligheid transportroutes
BIRK	Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit
BNP	Bruto Nationaal Product
BOA	Beleidsondersteuning en Advies
BRZO	Besluit Risico's Zware Ongevallen
BSV	Bureau Sanering Verkeerslawaaï
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C.	
CBR	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCR	Centrale Commissie voor de Rijnvaart
CDM	Clean Development Mechanism
CLH	Classification and Labelling Harmonisation
CLRTAP	Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution
CLSK	Commando Luchtstrijdkrachten
CO ₂	Koolstofdioxide
COGEM	Commissie Genetische Modificatie
CPB	Centraal Planbureau
CROS	Commissie Regionaal Overleg Luchthaven Schiphol
CROW/ KpVV	CROW Kennisplatform Verkeer en Vervoer
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden
D.	
dB(A)	Decibel (audio)
DBFM	Design-Build-Finance-Maintenance
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
DEF	Ministerie van Defensie
DF	Deltafonds
DGLM	Directoraat-Generaal Luchtvaart en Maritiem
DGMo	Directoraat-Generaal Mobiliteit
E.	
EASA	European Aviation Safety Agency

A.

EC	Europese Commissie
ECAC	European Civil Aviation Conference
ECHA	European Chemicals Agency
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EEA	European Environment Agency
EICB	Expertise- en InnovatieCentrum Binnenvaart
EMSA	Europese Maritieme Veiligheidsagentschap
EMV	Meerjarige onderzoeksprogramma elektromagnetische velden
ERTMS	European Rail Traffic Management System
ESA	European Space Agency
ESO	Ernstige Scheepsongevallen
EU	Europese Unie
EU ETS	Europese CO ₂ emissiehandelssysteem / EU Emissions Trading System
EZ	Ministerie van Economische Zaken

F.

FABEC	Functional Airspace Block Europe Central
Fin	Ministerie van Financiën
FLO	Functioneel leeftijdsontslag

G.

GGO	Genetisch Gemodificeerd Organisme
GIS	Geluidsisolatie Schiphol
GT	Bruto Tonnage
GVKA	Geïntegreerde Verplichtingen-Kasadministratie

H.

HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HSL	Hogesnelheidslijn
HVWN	Hoofdvaarwegennet
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
HWN	Hoofdwegennet

I.

ICAO	International Civil Aviation Organization
ICT	Informatie- en communicatie Technologie
lenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
lenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
IF	Infrastructuurfonds
IGRAC	International Groundwater Resources Assessment Centre
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IMO	International Maritime Organisation
Inspire	Europese Richtlijn voor harmonisatie van geo-informatie
Interreg	Programma voor transnationale samenwerking op het gebied van innovatieve en ruimtelijke gebiedsontwikkeling
IOV	Impuls Omgevingsveiligheid
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IPO	Interprovinciaal Overleg
ITS	Intelligente Transportsystemen
IWA	Internationale Wateraanpak

K.

KDC	Knowledge & Development Center
KIM	Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid
KLM	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut

A.

KpVV	Kennisplatform Verkeer en Vervoer
KRM	Kaderrichtlijn mariene strategie
KRW	(Europese) Kaderrichtlijn Water
Kton	Kiloton (miljoen kilo)

L.

LAP	Landelijk Afvalbeheerplan
LAVS	Landelijk Asbestvolgsysteem
Lden	Level day-evening-night
LIB	Luchthavenindelingbesluit
Lnight	Night Level
LSNed	Leidingenstraat Nederland
LTSA	Lange Termijn Spooragenda
LVB	Luchthavenverkeerbesluit Schiphol
LVNL	Luchtverkeersleiding Nederland

M.

MER	Milieueffectrapportage
MIA	Milieu investeringsaftrek
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MJPG	Meerjarenprogramma Geluidsanering
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MKBA	Maatschappelijke kosten-Bbtenalyse
MOU	Memorandum of Understanding
Mton	Megaton (1 miljard kilo)

N.

NAS	Nationale Adoptie Strategie
NCAP	New Car Assessment Programme
NDOV	Nationale Data Openbaar Vervoer
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NEC	National Emission Ceiling
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NH ₃	Ammoniak
NIWO	Stichting Nationale en Internationale Wegvervoerorganisatie
NKWK	Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat
NLC	Nederlandse Loodsencorporatie
NMCA	Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse
NMVOS	Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan
NO ₂	Stikstofdioxide
NOVB	Nationaal Openbaar Vervoer Beraad
NOx	Stikstofoxiden
NRV	National Reference Value
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

O.

OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OD	Omgevingsdiensten
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OLO	Omgevingsloket Online
ORS	Omgevingsraad Schiphol
OSPAR	Oslo-Parijs

A.

OTIF	Organisation pour les Transports Internationaux Ferroviaires
OV	Openbaar vervoer
OVV	Onderzoeksraad voor Veiligheid

P.

PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PGS (15)	Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen
PHS	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
PRTR	Kiev Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers
PSR	Projectstimuleringsregeling

R.

RAC	Committee for Risk Assessment
RCW	Regiecollege Waddengebied
RDW	Rijksdienst voor het Wegverkeer
REACH	Registratie, Evaluatie en Autorisatie Chemische Stoffen
RHB	Rijkshoofdboekhouding
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMO	Risk Management Options
RMRG	Regeling Maatregelen Rijvaardigheid en Geschiktheid
RVO.nl	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
RvS	Raad van State
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersoon met een wettelijke taak

S.

SACN	Stichting Airport Coordination Netherlands
SDG	Sustainable Development Goal
SO ₂	Zwavedioxide
SSO	Shared Services Organisatie
SSP	State Safety Programme 2015-2019
StAB	Stichting Advisering Bestuursrechtspraak
SURF	Smart Urban Regions in the Future
SVHC	Substance of Very High Concern
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
SWUNG	Samen Weken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidsbeleid
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.

TK	Tweede Kamer
TRG	Totaal Risicogewicht Grenswaarde
TVG	Totaal Volume Geluid

U.

UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UvW	Unie van Waterschappen

V.

VAMEX	Stichting Vaarbewijzen- en Marifoon Examens
VAMIL	Vrijwillige afschrijving milieu-investeringen
VANG	Van Afval Naar Grondstof

A.

VN	Verenigde Naties
VNECE	Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (United Nations Economic Commission for Europe, UNECE)
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VOS	Vluchtige Organische Stoffen
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VTH	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVN	Veilig Verkeer Nederland
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

W.

Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wbb	Wet bodembescherming
WMO	Wereld Meteorologische Organisatie

Y.

/

Z.

ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZESO's	Zeer Ernstige Scheepvaartongevallen
